

การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่
ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน
A SYNTHESIS OF THE KNOWLEDGE OF REBIRTH AS MENTIONED IN
THERAVÂDA BUDDHIST DOCTRINES AND IN CURRENT EVIDENT

นายธีรนนต์ ไกรนิธิสม

ดุขฎฐิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐิณิบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่
ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

นายธีรนนต์ ไกรนิธิสม

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Synthesis of the Knowledge of Rebirth as Mentioned in Theravâda Buddhist Doctrines and in Current Evident

Mr.Theeranun Krinithisom

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate school
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E.2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษณีนีพนธ์เรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานการค้นพบในปัจจุบัน” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษณีนีพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.ศุภกาญจน์ วิชานาติ)

..... กรรมการ
(รศ. ดร.สมทิธิพล เนตรนิมิตร)

..... กรรมการ
(พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร)

คณะกรรมการควบคุมดุษณีนีพนธ์

พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. ประธานกรรมการ
ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(นายธีรนนต์ ไกรนิธิสม)

ชื่อคุณนิพนธ์ : การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

ผู้วิจัย : นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

: พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ.ดร., ป.ธ. ๙, ศษ.บ. (มัธยมศึกษา),
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D.(Pali & Buddhist Studies)

: ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร, ป.ธ. ๗, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ วิถีชีวิต และสภาพทางสังคม ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่แบบผิดๆ (มิจฉาทิฐิ) ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ที่ขัดแย้งกับหลักธรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเสียสมดุลในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเกื้อหนุนให้เกิดความเชื่อที่ถูกต้องที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตที่ประเสริฐและสังคมที่สงบ โดยมีหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องและเป็นหลักพื้นฐานในกระบวนการเกิดใหม่ของสัตว์ จำนวน ๔ ชุด คือ (๑) กฎไตรลักษณ์ (๒) กฎแห่งกรรม (๓) หลักปฏิจัมปปาต และ (๔) อริยสัจ ๔ ซึ่งเมื่อรวมถึงหลักคำสอนในพระสูตรต่าง ๆ เช่น ปายาสีราชัญญสูตร, คัมภีร์ชาดก, คัมภีร์อุปทาน, คัมภีร์พุทธวงศ์, คัมภีร์จริยาปิฎก เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสัมมาทิฐิและนำไปสู่พระนิพพานและเป็นเครื่องสนับสนุนหลักคำสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานในพระไตรปิฎกที่แสดงว่า เมื่อชีวิตของสัตว์ตายแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่โดยมีเงื่อนไขว่า หากสัตว์นั้นยังมีกิเลส ตัณหา และอวิชชา แต่หากสัตว์นั้นกำจัดอวิชชา ตัณหา อุปาทานให้สิ้นไปแล้ว เรียกว่า บรรลุพระนิพพาน สัตว์นั้นเมื่อตายแล้วก็จะไม่เกิดใหม่อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม มีพยานหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบันอันเป็นการยืนยันหลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทหลายประการ ได้แก่ การศึกษาเรื่องการสะกดจิตย้อนภพเพื่อการบำบัดทางจิต การศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ของบุคคล การศึกษาเรื่องการตายแล้วฟื้น กรณีที่วิญญาณปรากฏตัว การศึกษาเรื่องวิญญาณเข้าสิง การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อกับโอปปาติกะ และการศึกษาเรื่องกายทิพย์ การศึกษากรณีเด็กอัจฉริยะ การศึกษาทางจิตชนวิทยาและมานุษยวิทยา และการศึกษาโดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บันทึกไว้

Dissertation Title : A Synthesis of the Knowledge of Rebirth as Mentioned in Theravāda Buddhist Doctrines and in Current Evident

Researcher : Mr. Theeranun Krinithisom

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phra Rajapariyatkavī (Somjin Sammāpañño), Prof. Dr., Pali IX, B.Ed. (Secondary Education), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Prapan Supasorn, Pali VII, B.A. (Religion), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : September 30, 2018

Abstract

The present research devises into three objectives, namely; (1) to study the problems and belief in rebirth in Thai society (2) to study the concept of rebirth in Theravāda Buddhist doctrines and (3) to synthesis the knowledge of rebirth as mentioned in Theravāda Buddhist doctrines and in current evident.

The results of the research were found that the beliefs of rebirth in Thai society are diverse accordant with their knowledge, experience, beliefs, way of life, and social status. Most of them still have a false belief about rebirth (*Micchatithi*) without a belief in rebirth as a right view (*Sammatithi*). The false belief in rebirth not only effect to a negative behaviors, but also lead to unsatisfactory and unbalance of life and right view of the world and life as it is.

The concept of rebirth in Theravāda Buddhist doctrines is promoted the right beliefs called ‘*Sammatithi*’ which leads to a noble life and a peaceful society. The basically principles of Buddhism are as follows: (1) The law of three characteristics (2) The Law of Kamma (3) The arising origination, and (4) The four Noble Truths.

This includes the doctrines of the Sutta such as the *Payasirajanna Sutta*, the *Buddha Vamsa*, the *Buddha Vangsa*, etc. These doctrines are aimed at cultivate the right view and guide to attain nirvana; and be a supporting doctrines. Especially the evidences in the Pali canon were mentioned that whenever the mankind passed away; surely must be rebirth if mankind still has desires,

attachments and ignorant; but if the mankind can eliminate ignorance, desires, and attachments absolutely then called to achieve nirvana. The mankind will not be rebirth again after passing away.

However, there is current evidence that confirms the rebirth in the Theravada Buddhist Scriptures, namely, the study of retrograde hypnosis for psychic healing; the study of the remembrance of a person; the study of death and recovery in a case study of the spirit appears; The study of meditation to contact with the apparitional mankind ; and the study of deities a case studies of intelligent children, a studies of folkloric theory and anthropology; including an other studies as recorded by scientific instruments.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์และกำลังใจเป็นอย่างดีจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระราชปรีดีทิพย์ (สมจินต์ สมมาบุญโญ), ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีเมตตาอนุเคราะห์รับเป็นประธานควบคุมดุชนิพนธ์และได้ให้ความเมตตาชี้แนะ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภสร รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย กรรมการควบคุมดุชนิพนธ์ ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษาชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ศุภกาญจน์ วิชานาติ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผู้ทรงคุณวุฒิสัมมนาประชาพิจารณ์ที่กรุณาวิจารณ์ดุชนิพนธ์ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้ผลงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในด้านการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ/ขอบพระคุณ พระคุณเจ้าและคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูป/ท่าน ที่ได้เมตตาเป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ผลการวิจัยกระจ่างชัดและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาทวี มหาบุญโญ, ผศ.ดร. ขอขอบพระคุณ ศ.ดร.วัชรวิกรมจิตรเจริญ และ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้กรุณาสละเวลาและให้คำแนะนำในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ/ขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกรูป/ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และเจ้าหน้าที่ของโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุชนิพนธ์ทุกท่านที่ได้ดูแลและอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

หากส่วนหนึ่งส่วนใดของการศึกษาวิจัยนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและวงวิชาการทางพระพุทธศาสนา ขออานิสงส์แห่งผลบุญนี้ จงดลบันดาลให้ผู้ร่วมวสาสนาที่กล่าวถึงทุกท่านสำเร็จในกิจประโยชน์แห่งตนและเจริญในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมดังปรารถนาทุกท่าน

นายธีรนนต์ ไกรนิธิสม

๒๐ กันยายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ของสังคมไทย	๑๔
๒.๑ การตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า ในประเด็นเรื่องการเกิดใหม่	๑๔
๒.๒ ปัญหาและความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ในสมัยพุทธกาล	๑๖
๒.๓ สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยในปัจจุบัน	๒๖
๒.๓.๑ สภาพความเชื่อของคนโดยทั่วไป	๒๖
๒.๓.๒ สภาพความเชื่อของคนตามแนวทางวิทยาศาสตร์	๒๘
บทที่ ๓ หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๓
๓.๑ หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่	๓๓
๓.๑.๑ หลักคำสอนเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนา	๓๓
๓.๑.๒ หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในเรื่องวิภูษะ ๓	๖๓
๓.๑.๓ หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในปฏิจสมุปบาท	๘๘
๓.๑.๔ หลักคำสอนเรื่องการทำเนียดโลกและมนุษย์พวกแรก	๙๕

๓.๑.๕ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย	๙๙
๓.๑.๖ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในเรื่องสังสารวัฏ	๑๐๔
๓.๑.๗ คำสอนเรื่องพระนิพพานในฐานะการสิ้นสุดแห่งการเกิดใหม่	๑๑๑
๓.๑.๘ การเกิดใหม่ที่พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธพยากรณ์	๑๑๗
๓.๒ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในปายาสีราชัญญสูตร	๑๒๑
๓.๓ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์ชาดก	๑๒๖
๓.๔ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์อุปทาน	๑๔๓
๓.๕ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พุทธวงศ์	๑๔๖
๓.๖ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ตามคัมภีร์จริยาปิฎก	๑๔๘
๓.๗ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์เปตวัตถุ	๑๕๘
๓.๘ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์วิมานวัตถุ	๑๖๘
๓.๙ สรุปคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๗๒
บทที่ ๔ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๗๔
 และหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน	
๔.๑ หลักฐานเกี่ยวกับการเกิดใหม่ที่ค้นพบในปัจจุบัน	๑๗๔
๔.๑.๑ หลักฐานเรื่องการสะกดจิตระลึกชาติเพื่อการบำบัด	๑๗๔
๔.๑.๒ หลักฐานเรื่องการระลึกชาติได้	๑๙๔
๔.๑.๓ หลักฐานเรื่องการตายแล้วฟื้น	๒๐๘
๔.๑.๔ การศึกษาเรื่องผีหลอกและโอปาติกะสำแดงร่าง	๒๒๒
๔.๑.๕ การศึกษาและหลักฐานเรื่องวิญญาณเข้าสิง	๒๓๑
๔.๑.๖ การศึกษาในเรื่องการเข้าทรง	๒๔๐
๔.๑.๗ การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อโอปาติกะ	๒๔๙
๔.๑.๘ การติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์	๒๖๑
๔.๑.๙ หลักฐานกรณีเด็กอัจฉริยะ	๒๖๗
๔.๑.๑๐ หลักฐานจากเรื่องการเข้าฝัน	๒๗๔
๔.๑.๑๑ หลักฐานทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา	๒๘๐
๔.๑.๑๒ หลักฐานจากการศึกษากรณีใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บันทึกไว้	๒๘๒
๔.๒ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา	๒๘๗
๔.๓ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่จากหลักฐานในปัจจุบัน	๓๐๒
๔.๓.๑ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องผู้ระลึกชาติได้โดยนักวิทยาศาสตร์	๓๐๒
๔.๓.๒ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสะกดจิตย้อนภพ	๓๐๖
๔.๓.๓ การสังเคราะห์องค์ความรู้การเกิดใหม่จากหลักฐานเชิงประจักษ์	๓๑๐
๔.๔ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก	๓๑๓
๔.๕ องค์ความรู้ตามหลักพุทธธรรมเรื่องการเกิดใหม่	๓๑๗

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๓๑๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๓๑๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๓๒๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๓๓๒
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๓๓๒
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงการเรียนรู้ของสังคมไทย	๓๓๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป	๓๓๓
บรรณานุกรม	๓๓๔
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๓๔๐
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๓๔๑
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก	๓๔๕
ประวัติผู้วิจัย	๓๕๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ ตารางโครงการจำแนกชีวิตออกเป็นขั้น ๕	๖๘
ตารางที่ ๒ ตารางแสดงตัวอย่างขั้น ๕ ที่เกิดทางโศกทวาร	๖๙
ตารางที่ ๓ ตารางแสดงตัวอย่างขั้น ๕ ที่เกิดทางมโนทวารเกี่ยวกับอริยบถ	๖๙
ตารางที่ ๔ ตารางแสดงการทำงานของรูปนาม	๗๑
ตารางที่ ๕ แสดงความสัมพันธ์ของกิเลส กรรม และวิบากในไตรภพ	๗๔
ตารางที่ ๖ แสดงปฏิสนธิจิตของสัตว์ที่เกิดในภพภูมิต่าง ๆ	๗๖
ตารางที่ ๗ แสดงวิถีจิตหนึ่งของผู้ที่จะตายและไปเกิดใหม่	๘๑
ตารางที่ ๘ แสดงการสืบทอดของวิถีจิตขณะที่สัตว์ตายและเกิดใหม่	๘๒
ตารางที่ ๙ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภพ ๓ และภูมิ ๓	๑๐๐
ตารางที่ ๑๐ แสดงการเทียบวิญญานฐิติ ๗ สัตตาวาส ๙ กับ ภพ ๓๑	๑๐๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ ความสัมพันธ์ในเรื่องวัฏฏะ ๓	๖๓
แผนภูมิที่ ๒ แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างกิเลสและกรรม	๖๖
แผนภูมิที่ ๓ แผนผังการกระทำความกรรม	๖๗
แผนภูมิที่ ๔ แสดงการทำงานของจิตในการสังสมกรรม	๗๓
แผนภูมิที่ ๕ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิจสมุปปาทและวัฏฏะ ๓	๘๔
แผนภูมิที่ ๖ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ธรรมในปฏิจสมุปปาท	๙๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

สัญลักษณ์และคำย่อในดัชนีฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย : ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบการระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์พระไตรปิฎก ตัวอย่างเช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๒๑ หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๖ หน้าที่ ๒๑

คัมภีร์อรรถกถา อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖ การอ้างอิงระบุเล่ม/หน้า ที่ไม่จัดลำดับเล่มจะแจ้งหน้าหรือข้อ/หน้า แล้วแต่กรณี เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑๗๘/๑๘๒ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา ข้อที่ ๑๗๘ หน้า ๑๘๒

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	
วิ.มหา. (ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
ที.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สง.นิ. (บาลี)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สง.ข. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ชั้นธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก (บาลี)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปยจก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปัญจกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาตร	(ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.อภฺรฐก. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อภฺรฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. ทุก.(ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทุกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.จู. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ. (ไทย)	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ (ไทย)	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ. (ไทย)	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ม.มู.อ. (ไทย)	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มูลปณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (ไทย)	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มัชฌิมปณณาสกอรรถกถ	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ. (ไทย)	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปริปณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (บาลี)	มชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มชฌิมปณณาสกอภฺรฐกถาปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.นิ.อ. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	นิทานวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สํ.ข.อ. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	ขันธวารวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สํ.สพา.อ. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	สพายนวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย	ธมมปทอภฺรฐกถาปาฬิ		(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.อ. (ไทย)	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	สุตตนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ. (ไทย)	ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	วิมานวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต.อ. (ไทย)	ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	เปตวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.อ. (ไทย)	ขุททกนิกาย	สัทธัมมปกาสินี	ปฏิสัมภิตามรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

จุ.ชา.สตตติ.อ. (ไทย)	จุททกนิกาย	สัตตติ nibาตชาตค	อรรคกถา	(ภาษาไทย)
จุ.ชา.อ. (ไทย)	nibาตชาตค	อรรคกถา		(ภาษาไทย)
จุ.อป.อ. (บาลี)	จุททกนิกาย	วิสุทฺธชนวิลาสินี	อปทานอฏฺฐกถา	(ภาษาไทย)

อรรคกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.อ. (ไทย)	อภิธรรมปิฎก	ฉัมมสังคณี	อัฐฐสาลินีอรรคกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	สัมโมหวิโนทนีอรรคกถา	(ภาษาไทย)
มิลินท.อ. (บาลี)	มรฺตรตฺถปกาสินี	มิลินทปญฺหฎฺฐิกา		(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.ฎฺฐิกา (บาลี)	ปรมัตถมณฺยชฺสา	วิสุทฺธฉัมมคฺคมหาฎฺฐิกา		(ภาษาบาลี)

ฎฺฐิกาปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. ฎฺฐิกา (ไทย)	ปรมัตถมณฺยชฺสา	วิสุทฺธฉัมมคฺคมหาฎฺฐิกา		(ภาษาไทย)
วิภาวินี (ไทย)	อภิฉัมมัตถวิภาวินีฎฺฐิกา			(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของสังคมโลกในปัจจุบันทั้งปัญหาในระดับมหภาค คือระดับสังคม ประเทศชาติ และระดับสังคมโลก และปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลไม่ว่าอยู่ ณ ที่ใดในโลกล้วนมีลักษณะอย่างเดียวกันกล่าวคือ ปัญหาในระดับสังคม ระดับประเทศและระดับโลก ได้แก่ การแก่งแย่ง เบียดเบียน ทำลายล้างกัน เช่น ปัญหาการก่อสงคราม การก่อการร้าย การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การทำสงครามทาง การค้า การแย่งชิงทรัพยากร การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทุจริต คอร์รัปชัน และปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ การเบียดเบียน ทำร้ายกัน การฉ้อโกง ทุจริต การทำลายทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัญหาทั้งหมดดังกล่าวมานี้ล้วนมีที่มาจากมนุษย์ ซึ่งมีรากฐานจากความเชื่อ หรือทฤษฎีของมนุษย์ที่เข้าไปมีบทบาทต่อการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และการกำหนดบทบาทและ ทิศทางของสังคมทั้งในระดับชาติและในระดับโลก ปัญหาดังกล่าวนี้คือ ปัญหาในเรื่องทฤษฎีหรือความ เชื่อความเห็นว่า ชีวิตเมื่อสิ้นสุดลงแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่หรือไม่ ทั้งนี้เพราะทฤษฎีหรือความเชื่อ ดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม และเกี่ยวข้องกับการเลือกวิถีที่จะปฏิบัติหรือ การตัดสินใจใดๆ ของมนุษย์ที่อยู่ในโลกนี้ทุกคน หากเชื่อว่า ชีวิตเมื่อตายแล้วจะต้องเกิดอีกและชีวิต นั้นจะต้องไปรับผลแห่งกรรมดีหรือกรรมชั่วที่ตนได้กระทำไว้ ผู้คนจะกระทำแต่กรรมดี และละเว้นที่ จะกระทำชั่วเพราะเกรงกลัวที่จะต้องไปรับโทษในผลแห่งวิบากกรรมนั้น แต่หากเชื่อว่าตายแล้วไม่เกิด อีก ไม่มีตัวตนหรือชีวิตหลังความตายที่จะต้องไปรับผลของโทษทัณฑ์แห่งกรรมชั่วนั้นต่อไป ผู้คนก็จะ ไม่ละอายชั่วไม่เกรงกลัวต่อบาป และจะมีพฤติกรรมและการตัดสินใจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง

สาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าวนี้มีหลายประการ คือในประการแรกปัญหาของสังคมไทยใน ปัจจุบันที่เกิดจากความย่อหย่อนในด้านศีลธรรมหรือคุณธรรมที่ทวีความรุนแรงขึ้นโดยลำดับ ในระดับ สังคม มีปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน การค้ำมนุษย์ การแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาการเกิด อาชญากรรมสูงขึ้น โดยมีข้อเท็จจริงที่สนับสนุนคือ สถิติสัดส่วนจำนวนประชากรที่ถูกจำคุกของ ประเทศ เป็นลำดับที่ ๕ ของโลก สถิติการก่อการปฏิวัติรัฐประหารอยู่ในลำดับที่ ๔ ของโลก สำหรับ สถิติอื่นๆ ได้แก่ สถิติจำนวนการเสพยา สถิติความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสถิติการตั้งครรภ์ก่อนวัย อันควร รวมทั้งการที่ประเทศอยู่ในกลุ่มที่ถูกจับตาเรื่องการค้ำมนุษย์ อยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก สำหรับปัญหาสังคมที่เป็นปัญหาของปัจเจกบุคคล เช่น ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาหนี้สินครัวเรือนที่ สูงขึ้น เป็นต้น ปัญหาทั้งสองระดับนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อหรือทฤษฎีของบุคคลเป็นสำคัญ ความเชื่อที่เป็นสัมมาทฤษฎี ย่อมทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่ในวิถีทางที่ถูกต้อง ความเชื่อที่เป็น มิฉฉาทฤษฎี ย่อมทำให้บุคคลคิดตัดสินใจและกระทำการไปแนวทางที่ผิด นำพาชีวิตไปสู่ความเสื่อม ตกต่ำและเสียหาย รวมทั้งส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม ความเห็นที่ถูกต้องซึ่งเป็นสัมมาทฤษฎี ประการหนึ่ง คือ ความเชื่อถึงการมีอยู่ของโลกหน้า หรือชีวิตหลังความตายซึ่งหมายถึงชีวิตมิได้สิ้นสุด ที่การตายและจะต้องมีการเกิดใหม่ต่อไปจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความเพียรและกระทำแต่กรรมดี

ในขณะที่เดียวกันความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิฎฐิในเรื่องนี้จะ ทำให้คนตัดสินใจกระทำการไปในทางที่ผิดด้วย เช่น ปัญหาการฆ่าตัวตาย เพราะคิดว่าความตายคือการสิ้นสุดของปัญหา ปัญหาการใช้ชีวิตอย่างสุดโต่ง และปัญหาการกระทำผิด ศีลธรรมทั้งหลาย เช่น การฉ้อโกง ทูจริต การฆ่า การทำร้ายผู้อื่น หากใช้อำนาจหรืออิทธิพลหลีกเลี่ยงการรับโทษทางกฎหมายบ้านเมืองหรือหลบหนีไปได้ในชาตินี้ ก็ไม่ต้องไปรับโทษทัณฑ์ในผลของกรรมในชาติต่อไปอีกแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวนี้มีความสำคัญ และเป็นรากฐานที่จะใช้แก้ปัญหาสังคมดังกล่าวข้างต้นในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ

ในประการต่อมา ผู้คนในสังคมไทยในปัจจุบันยังมีทิฎฐิ หรือความเชื่อไม่ต่างจากทิฎฐิ ๖๒ ประการ ในสมัยพุทธกาล อันเป็นความเชื่อที่ผิดทำให้สังคมยึดติดอยู่กับความเชื่อที่เป็นไสยศาสตร์ตามที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร เช่น บางพวกก็เห็นว่าตายแล้วเที่ยงก็มีพวกที่เห็นว่าตายแล้วเกิดก็มี จึงนิยมการบนบาน อ้อนวอนขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์หวังว่าจะดลบันดาลชีวิตให้สมปรารถนา ทั้งนี้ ก็เพราะคนไทยยังมีระดับการศึกษาพัฒนาที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในหลักธรรมที่ถูกต้องของพระพุทธศาสนา ความศรัทธาดังกล่าวมานี้เป็นความเชื่อที่ผิดไปจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และเป็นเหตุให้เกิดความไม่มั่นคงในความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอันเป็นสาระสำคัญ ได้แก่ เรื่องศีล เรื่องกฎแห่งกรรม และเรื่องคุณธรรมในข้ออื่นๆ เช่น หิริโอตตปปะ ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป หลักพรหมวิหารธรรม หลักอิทธิบาท ๔ หลักสังควัตถุ๔หลักสัพปุริสธรรม เป็นต้น การสร้างสัมมาทิฎฐิให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจในปัญหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการแก้ปัญหาและเป็นการสร้างศรัทธาที่มั่นคง ในการศึกษาและนำหลักพุทธธรรมที่สำคัญไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ หลักคำสอน เรื่องศีล เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องกฎไตรลักษณ์และอริยสัจ๔ เป็นต้น

แนวทางที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวนี้คือ ปรากฏในคำสอนของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เช่น คำสอนเรื่องสัมมาทิฎฐิ จึงสมควรศึกษา ค้นคว้า ให้เกิดความชัดเจน และผลการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ จะมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชนและศาสนิกต่างศาสนา หรือผู้ที่ไม่มีศาสนาที่ยังมีความลังเลสงสัย หรือ มีความไม่เชื่อในเรื่องดังกล่าวนี้ ให้มีความเห็นตรง ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฎฐิ อันจะยังประโยชน์อย่างยิ่งแก่บุคคลเหล่านั้นเอง และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มวลมนุษยชาติ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรับรองว่า “เราไม่เห็นธรรมอันแม้สักอย่าง ซึ่งจะเป็เหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพิ่มพูนยิ่งขึ้น เหมือนอย่างสัมมาทิฎฐิ” และ “ภิกษุทั้งหลาย! สิ่งทีเริ่มต้นเป็นนิมิตเบื้องต้น แห่งดวงอาทิตย์ เมื่อดวงอาทิตย์อุทัย คือแสงเงินแสงทองฉ่นใด ภิกษุทั้งหลาย! สิ่งทีเริ่มต้น เป็นนิมิตเบื้องต้น แห่งกุศลธรรมทั้งหลาย คือ สัมมาทิฎฐิ ก็ฉนั้นนั่น เหมือนกันแล” และดังปรากฏในอปินณกสูตรว่า “โลกหน้ามีแต่เขากลับเห็นว่าโลกหน้าไม่มี ฉะนั้นความเห็นของเขาจึงเป็นมิจฉาทิฎฐิ โลกหน้ามีแต่เขากลับดำริว่า โลกหน้าไม่มี ความดำริของเขาจึงเป็นมิจฉาสังกับปะ โลกหน้ามีแต่เขากล่าวว่า โลกหน้าไม่มี ผู้นี้ย่อมทำตนเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งโลกหน้า”^๑ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจึงมีความจำเป็ที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

^๑ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๒-๑๐๖/๙๕-๑๑๖.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีปัญหาคำถามที่ต้องการทราบ ๓ ประการ คือ

- ๑.๓.๑ สภาพปัญหา ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีวาทะอย่างไร
- ๑.๓.๓ มีหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน ในเรื่องการเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิจัยเฉพาะในประเด็นเรื่องหลักคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สำหรับในประเด็นพยานหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องการเกิดใหม่นั้นทำการศึกษารอบคลุมไปถึง ทั้งหลักฐานที่ได้จากการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ (Modern Science) ได้แก่ เรื่องปฐพีวิทยา การสะกดจิตย้อนภาพ เป็นต้น และส่วนที่เป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีหลักฐาน ร่องรอยยืนยันผลที่เกิดขึ้นจริง หลักฐานดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับเหตุ และสามารถอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องดังกล่าวได้ ตามหลักฐานเหตุผลแม้จะไม่สามารถกระบวนกรทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาทดลองก็ตาม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

กำหนดให้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ ราย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ใช้เอกสารหลักฐานจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถา หนังสือ ผลงานวิจัย รวมทั้งสื่อจาก Social Media

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ศาสตร์สมัยใหม่ หมายถึง วิทยาการที่มีกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบวิธี มีเหตุผลและเป็นวิทยาศาสตร์ ในศาสตร์สาขาต่างๆ ในปัจจุบัน รวมทั้งวิทยาศาสตร์เทียม (Pseudo-Science) ในสาขาปฐพีวิทยา (Parapsychology) และการบำบัดทางจิตโดยการสะกดจิตย้อนภาพ

สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ หมายถึง ความเชื่อหรือความเห็นของบุคคลว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งมนุษย์ในภพชาติปัจจุบันสิ้นชีวิตลงด้วยการตายแล้วจะมีการเกิดใหม่ในภพชาติใหม่หรือชาติต่อไป อันเป็นชีวิตที่เกิดขึ้นใหม่ในภพภูมิใหม่ในชาติต่อไป ที่สืบเนื่องมาจากภพชาติเดิมของสัตว์นั้น หรือไม่อย่างไร

คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ พระพุทธสาวกได้กล่าวถึง รวมทั้งหลักฐานอื่นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเกิด เช่น กฎแห่งกรรม สังสารวัฏ และหลักธรรมที่นำไปสู่การไม่เกิด เช่น อริยสัจ ๔ รวมทั้งกรณีตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่า และพระสาวก กล่าวถึงกรณีที่สัตว์เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ

การสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่องการเกิดใหม่ หมายถึง การวิเคราะห์สรุปหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทในเรื่องการเกิดใหม่ รวมทั้งพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบัน มาเปรียบเทียบสนับสนุน แล้วสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธวัชชัย ขำชะยันจะ ได้รายงานผลการศึกษาไว้ในหนังสือ “ตะคร้อ หมูบ้าน โลกตะลึง คนทรงจำอดีตชาติ (Reincarnation) ๑๖ กรณีศึกษา ตายแล้วเกิด” กล่าวถึงเรื่องราวที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ที่จำอดีตชาติได้และครอบครัวผู้เกี่ยวข้องโดยเก็บข้อมูลจากหลักฐานต่างๆ เป็นกรณีศึกษาในหมู่บ้านตะคร้อ ตำบลตะคร้อ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งจากการสำรวจและศึกษาพบว่า ผู้จำอดีตชาติได้และยังมีชีวิตอยู่จำนวนมากกว่า ๔๐ ราย บางรายยังสามารถจำอดีตชาติได้ บางรายมีพยานรู้เห็นเป็นจำนวนมาก บางรายมีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมสามารถพิสูจน์ได้ ทำให้มีการสืบพยานรู้เห็นจำนวนมากเป็นหลักฐานที่เป็นรูปธรรมและสามารถพิสูจน์ได้โดยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคำพูดและการแสดงออกของผู้ที่จำอดีตชาติได้ (Statements and Behavior) ความฝันบอกเหตุ (Announcing Dreams) ความผิดปกติตั้งแต่แรกเกิด (Birth Defect) รอยตำหนิ แผลเป็น หรือปานที่มีมาแต่แรกเกิด (Birth Marks) และสิ่งอื่นๆ หรือเหตุการณ์แวดล้อมอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ที่สัมพันธ์กันกับอดีตชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สิ่งต่างๆ ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจุบันชาติกับอดีตชาติ อย่างเป็นรูปธรรมและมีเหตุผล^๒

เต็ม สุวิกรม ได้แปลหนังสือชื่อ TwentycasesSuggestiveof Reincarnation เขียนโดย นายแพทย์ เอียน สตีเวนสัน (Ian Stevenson M.D.) ซึ่งท่านได้ชื่อว่าเป็นศาสตราจารย์คาร์ลสันทางจิตเวชแห่งคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย ได้รับทุนให้ออกเดินทางได้สืบหาผู้จำอดีตชาติได้จากทั่วโลกและในประเทศไทยมาเป็นเวลากว่า ๔๗ ปี ผู้แปลได้ใช้ชื่อหนังสือว่า “๒๓ ผู้กลับมาเกิดใหม่” โดยเพื่อเติมเรื่องที่ผู้แปลศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมลงไปด้วย นายแพทย์ เอียน สตีเวนสันได้ค้นพบพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมในระดับหนึ่ง แต่ท่านก็ไม่เคยบอกให้ใครเชื่ออย่าง

^๒ธวัชชัย ขำชะยันจะ, ตะคร้อ หมูบ้าน โลกตะลึง คนจำอดีตชาติ ๑๖ กรณีศึกษา ตายแล้วเกิด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศรีทธาธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

ท่านเชื่อมั่นว่าเป็นความจริง ท่านมักจะตอบคำถามว่า “ข้าพเจ้าไม่สามารถนำหลักฐานใดๆ มายืนยันได้ว่ามันเป็นความจริง ข้าพเจ้ามิได้มุ่งหวังที่จะให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ของข้าพเจ้าไปมีผลต่อความเชื่อต่างๆ แต่ขอให้มาดูเถิดว่า ข้าพเจ้าได้ค้นพบอะไรบ้างลองพิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ สิ่งที่ข้าพเจ้าค้นพบได้ตามต้องการลองคิดว่ามีข้อข้องใจสงสัยตรงไหน หรือไม่ ลองค้นหาสิ่งที่ข้าพเจ้าอาจพลาดไป และถ้ามีคำอธิบายที่สมเหตุสมผลมากกว่านี้ กรุณาบอกให้ข้าพเจ้าทราบด้วย”^๓

บรรจบ บรรณรุจิ กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ จิต มโน วิญญูญาณ ความตอนหนึ่งเดียวกับ ปฐมสนธิวิญญูญาณ จุตติวิญญูญาณ และหน้าที่ของภวังคจิตไว้ว่า ภวังคจิตทำหน้าที่สืบต่อจากชีวิต แต่เป็นจิตที่ไม่รับอารมณ์หรือเสวยอารมณ์ภายนอกและเป็นองค์ประกอบของกระบวนการทำงานของจิต รวมถึงศักยภาพในการเก็บสังขารกระทำต่างๆ จากวิถีจิตไปสู่พฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การฝันจะไม่รู้สึกตัวและยังทำหน้าที่สืบต่อไปสู่อีกภพชาติหนึ่ง ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการกระทำ (กรรม) ต่างๆ ของบุคคลหรือสัตว์ ซึ่งภวังคจิตจะนำอารมณ์เก่าหรืออดีตอารมณ์ เช่น กรรม อารมณ์ กรรมนิมิตอารมณ์และคตินิมิตอารมณ์ ซึ่งอารมณ์เหล่านี้จะเกิดกับบุคคลหรือสัตว์ที่กำลังจะจุติจิต (ดับหรือใกล้ตาย) เรียกอารมณ์ทั้งหมดนี้ว่ากรรม ภวังคจิตจะทำหน้าที่นำกรรมเหล่านี้ไปอีกภพหนึ่ง^๔

การศึกษาเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้ ได้แก่ ฌณฐรี บุญกิติเจริญ ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความสำคัญของการเวียนว่ายตายเกิด ในพระพุทธศาสนา-จริยศาสตร์เถรวาทวิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ศึกษาถึง ความสำคัญของความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดกับการสร้างจริยธรรม มาฆะ ศรัคทัฏฐา วิทยานิพนธ์ เรื่องความคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคำสอนเรื่องนรกและสวรรค์ที่ปรากฏในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา สมภาร พรหมทาศึกษา วิทยานิพนธ์เรื่องกาล และอวกาศในปรัชญาเถรวาท วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ข้อสรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กับอวกาศที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท

๑.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ (วันจันทร์) ศึกษาพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกมีเรื่องนรกและสวรรค์มาก เฉพาะคัมภีร์ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๘ (สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค) เพียงเล่มเดียวกล่าวถึงนรก ๔๖ ครั้ง และกล่าวถึงสวรรค์ ๗๘ ครั้ง ข้อความที่ว่าด้วยเรื่องนรกสวรรค์เหล่านี้มักจะเป็นการกล่าวสรุปถึงคติ (ที่ไป) ที่บุคคลผู้ทำความชั่วและความดีจะต้องไปเกิดหลังการตาย ส่วนข้อความที่ว่าด้วยเรื่องนรก สวรรค์อย่างพิสดาร ทั้งในด้านลักษณะและประเภทมีปรากฏเช่นกัน แต่ไม่มากนัก คัมภีร์พระไตรปิฎกยังกล่าวถึงนรกและสวรรค์ที่เป็นภาวะแห่งจิตใจด้วย

คัมภีร์โลกศาสตร์ กล่าวถึงนรกและสวรรค์เฉพาะที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยเท่านั้น โดยประมวลสรุปแนวคิด เรื่องนรกและสวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกาและปกรณ์วิเศษ ทำให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องนรกสวรรค์ในยุคต่อมา เริ่มคลาดเคลื่อนไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎกแล้ว

^๓ เต็ม สุวิกรม, ๒๓ผู้กลับมามีชีวิตใหม่, (นนทบุรี: เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๙-๓๑.

^๔ บรรจบ บรรณรุจิ, จิต มโน วิญญูญาณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗-๓๖.

ส่วนแนวคิดในเรื่องนรกสวรรค์ในวรรณกรรมพุทธศาสตร์ยุคปัจจุบัน มี ๒ ฝ่าย คือฝ่ายที่เห็นว่า นรกสวรรค์มีอยู่จริงทั้งในฐานะที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์และในฐานะเป็นภาวะทางจิตใจ อีกฝ่ายเห็นว่า นรกสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจนั้นมีอยู่แน่นอน ส่วนนรกสวรรค์ที่เป็นภพ ภูมิในชาติหน้านั้นอยู่ที่ไหนไม่มีใครรู้ จึงไม่ควรให้ความสำคัญและศึกษาตามแม้ว่านรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่อยู่อาศัย จะไม่สามารถนำมาพิสูจน์ให้เป็นประจักษ์ชัดได้ แต่เมื่อนำทฤษฎีปรโลก ทฤษฎีกาเนด ๔ ทฤษฎีเทพ ๓ และทฤษฎีอภิญญา ๖ มาศึกษาประกอบแล้ว ทำให้ยืนยันได้อย่างสมเหตุสมผลว่า นรกสวรรค์ที่เป็นสถานที่ในชาติหน้ามีอยู่จริงในฐานะเป็นองค์ประกอบของสังสารวัฏ^๕

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก) กล่าวถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน” ว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเต็มไปด้วยเหตุผลทั้งหมด มนุษย์ทุกคนล้วนเคยเวียนว่ายตายเกิดมาจนนับไม่ถ้วน ชีวิตของปวงสัตว์ทั้งมวลล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ชีวิตของสรรพสัตว์อยู่ภายใต้กรรมลิขิตของตนเอง กล่าวคือทำเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น^๖

นางสาวอรกมล เกตุมาลา ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าพบชีวิตประกอบด้วยรูป นามธาตุ ชันธ หรือสิ่งที่เรียกในทางโลกคือร่างกายและจิตใจของคน สัตว์ เทวดา รูปพรหม อรูปพรหม ซึ่งการที่จะเกิดมาเป็นคน สัตว์ หรือเทวดานั้น ก็ด้วยอำนาจของกรรม หมายถึงกุศลและอกุศลกรรม การเป็นอยู่หรือกระบวนการแห่งการเป็นไปของสังสารวัฏ มีปรากฏขึ้น ด้วยการอิงอาศัยกันและดับไปด้วยเหตุปัจจัยที่ประกอบด้วยองค์ ๓ คือ กิเลส กรรม และวิบาก กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ก่อให้เกิดวิบากตามมา วิบากก็เป็นเหตุให้เกิดกิเลสต่อไปอีก เป็นสภาวะหมุนเวียนด้วยความเป็นทั้งเหตุและผล^๗

พระมหารังสรรค์ ธมมโร (แสงสีสม) ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” ได้ข้อสรุปว่า การที่บุคคลต่างๆ ระลึกชาติได้นั้นล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยตามที่ได้แสดงไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและในทัศนะของนักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งสิ้น อีกทั้ง ยังทำให้ค้นพบเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติเพิ่มขึ้นได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบอีกว่าบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ตลอดถึงเรื่องราวการระลึกชาติได้ของบุคคลต่างๆ อันเป็นเครื่องยืนยันว่ากรรมและการให้ผลของกรรม คือการ

^๕พระมหาสมจินต์ สมมาปณฺโญ, “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^๖พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^๗อรกมล เกตุมาลา, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง จะเป็นผู้ที่มีหิริโอตตปัปะ กล่าวคือ ความอายชั่วกลัวบาปสูง ตลอดถึงทำให้บุคคลที่มีความลึกลับสงสัย และยังไม่เชื่อหลายๆ คน เมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วหมดความสงสัยและมีความเชื่อเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ได้ ลด ละ เลิกการกระทำที่ไม่ดีที่ตนเองทำมาก่อนลงได้^๕

พระมหาประกิต ประทุมรัตน์ ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระสมณโคมพุทธเจ้า ศึกษาเฉพาะกรณีการแสวงหาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก พบว่า “พระสมณโคมพุทธเจ้า ทรงเริ่มต้นแสวงหา การตรัสรู้ตั้งแต่ในอดีตกาลย้อนหลังจากกัปนี้ไปสี่แสนปีกับแสนปี ในกาลนั้นพระองค์เกิดเป็นสุเมศพรหมณ์ได้พบพระที่ปิงกรพุทธเจ้า ได้ตั้งความปรารถนาที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยหวังที่จะได้ช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วย หลังจากนั้นพระองค์ได้พิจารณาธรรมที่จะทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา สัมพุทธเจ้ามีทาน เป็นต้น มีอุเบกขาเป็นที่สุด แล้วปฏิบัติตามธรรมนี้สืบเนื่องมาโดยพระองค์ไม่ทรงท้อถอย แม้ต้องประสบกับความยากลำบากถึงกับยอมสละชีวิตก็ตาม

ในชาติปัจจุบันที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้น พระองค์กำเนิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะด้วยผลแห่งการบำเพ็ญบารมีอนันยาวนาน ทำให้พระองค์ประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ^๖

สุลักษณ์ วิรัชชา ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปฏิจจสมุปบาทในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์พบว่า หลักปฏิจจสมุปบาทมีเนื้อความที่บ่งบอกถึงกระบวนการของธรรมที่เป็นภาวะอิงอาศัยกันเมื่อเหตุและปัจจัยให้หลักปฏิจจสมุปบาทเกิดขึ้นได้สร้างสิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นทุกข์ ความทุกข์ของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นเพราะความยึดมั่นถือมั่นเพราะขาดปัญญา สาเหตุพื้นฐานคืออวิชชา (ความไม่รู้) ดังนั้น การรู้แจ้งหลักปฏิจจสมุปบาทจะทำให้เกิดปัญญา จนทำให้เข้าถึงกระบวนการแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวลของชีวิตได้

ทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษ แสดงว่า โลกแห่งปรากฏการณ์เป็นความจริงที่เกี่ยวกับอนุภาคทั้งหลายที่มีอยู่เชื่อมต่อกันเป็นธรรมชาติ เพราะกฎทุกกฎในธรรมชาติจะเหมือนกันหมดในทุกะบบที่เคลื่อนที่อย่างสม่ำเสมอและสัมพันธ์กัน ซึ่งไอน์สไตน์ได้ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ในการเข้าถึงธรรมชาติที่ละเอียดลออ เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของโลกจักรวาลหลักปฏิจจสมุปบาทและทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันในการกล่าวถึงปรากฏการณ์หรือภาวะที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันโดยไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเองทั้งสองต่างมีความเป็นสาร์ตละในความเป็นธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน คือ มุ่งศึกษาธรรมชาติ โดยไม่ยอมรับทัศนะที่ว่าพระเจ้าสร้างโลก ส่วนความแตกต่างกันนั้นได้แก่ หลักปฏิจจสมุปบาท เข้าถึงความจริงทั้งด้านวัตถุ

^๕พระมหาธีรธรรมสาร (แสงสีสม), “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๖พระมหาประกิต ประทุมรัตน์, “ศึกษาวิเคราะห์การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระสมณโคมพุทธเจ้า ศึกษาเฉพาะกรณีการแสวงหาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

และจิตใจเป็นการแก้ปัญหาชีวิตได้ ส่วนทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษเป็นการเข้าถึงความจริงด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว^{๑๐}

พระเทียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์) ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า “แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับร่างทรง ใช้แนวความคิดทางมานุษยวิทยา, สังคมวิทยา, จิตวิทยา รวมทั้งวิญญาณนิยมและลัทธิจิตนิยม เป็นแนวทางในการทำแบบสอบถาม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทรงเจ้าในทัศนะของพระพุทธศาสนา ร่างทรงและการทรงเจ้าจัดอยู่ในกลุ่มอุปทาน ๔ อัตตวาทุปาทาน และสัลลพทุปาทานและเป็นเดรัจฉานวิชา แม้มีหลักธรรมหลายหมวดที่น่าจะส่งผลต่อแนวคิด เรื่องร่างทรง (วิญญาณนิยม) คือเรื่องโอปปาติกะ (ในกำเนิด ๔), เรื่องเทพ/เทวดา (ในเทพ ๓ ภูมิ ๔, คติ ๕) เรื่องสัตว์โลก (ในโลก ๓), เรื่องสังขารและวิญญาณ (ในขันธ ๕) และเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ (สังสารวัฏ) ที่ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของปรโลกและสวรรค์ อันเป็นสาระหลักของความเชื่อเรื่องเทพเจ้า และพิธีทรงเจ้าเข้าผี

ส่วนหลักธรรมส่งผลต่อการประกอบพิธีนั้นประกอบด้วย หลักศรัทธา หลักธรรม การบำเพ็ญบารมี มีการประยุกต์หลักศรัทธา ธรรมและการบำเพ็ญบารมีในการประกอบพิธีการของร่างทรงนั้น เช่น พิธีกรรมไหว้ครู ร่างทรงทำหน้าที่เผยแพร่พระรัตนตรัย ให้เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย มีบทบาทสูงในการให้คำแนะนำ จากการสัมภาษณ์ร่างทรง ๑๖ คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นร่างทรง “องค์” สายเถาษิมากที่สุด ความเชื่อของร่างทรงส่วนใหญ่ คือ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ความเชื่อเรื่องการปฏิบัติธรรม ความเชื่อเรื่องพระรัตนตรัย ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ ความเชื่อเรื่องนิพพาน ความเชื่อส่วนใหญ่ของร่างทรงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา คือความเชื่อในการปฏิบัติธรรม รองลงมาคือการสวดมนต์ พิธีกรรมที่กระทำสูงสุด คือ พิธีการไหว้ครู รองลงมาคือการรับขันธ^{๑๑}

सानุ มัทธนาตุล ศึกษาเรื่อง พัฒนาแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต เหตุผลที่พุทธศาสนาปฏิเสธ พบว่า ปฐมธาตุ (first principle) เป็นแนวคิดที่มีต้นสายมาจากปรัชญาพระเวทกว่าพันปีในก่อนยุคสมัยพระพุทธเจ้าปรัชญาพระเวทและปรัชญาอุปนิษัทมีอิทธิพลครอบครองความเชื่อถือทุกภูมิภาคของทวีปอินเดีย โบราณมาเป็นเวลาช้านาน ปรัชญาทั้งสองมีความเชื่อเหมือนกันว่าสัต (Being) หรือพราหมณ์ เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นปฐมธาตุทั้งสองฝ่าย คือ ปुरुषและประกฤตินอกจากนั้นในยุคนี้ยังเกิดนักคิดชาวกรีกโบราณ ๒ ท่าน คือ โฮเมอร์ (Homer) และเฮซิออด (Hesiod) ผู้มีอิทธิพลต่อปรัชญากรีกในยุคต่อมา แนวคิดเชิงปรัชญาในยุคนี้ล้วนเป็นแบบจิตนิยมทั้งสิ้น และเป็นที่น่าสนใจว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุนี้ไปปรากฏชัดอยู่ในปรัชญากรีกตั้งแต่สำนักไมเลตุส

^{๑๐}สุภลักษณ์ วิรัชชา, “การศึกษาเปรียบเทียบปฏิจสมุปบาทในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษของแอลเบิร์ต ไอน์สไตน์”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๑}พระเทียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์) , “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

(School of Miletus) เป็นต้นมาจนถึงอริสโตเติล (Aristotle) เป็นลำดับสุดท้าย ปรัชญากรีกมีการพัฒนาแนวคิดที่เริ่มจากเอกภาพไปจนถึงพหุภาพและมีลักษณะเฉพาะตัวมีความหลากหลายจนอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตมีสีสันที่สุดในปรัชญาตัวเอง

เมื่อเข้าสู่สมัยพระพุทธเจ้า มีปรัชญา ๓ กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มสสารนิยม กลุ่มจิตนิยมและกลุ่มเทวนิยม ปรัชญาอินเดียทั้ง ๖ สำนักรวมกัน ปรัชญาเดิม ต่างนำเสนอแนวคิด เรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความเชื่อเดิมของตน แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธความมีอยู่ของ “ปฐมธาตุ” อย่างสิ้นเชิง โดยถือว่าเป็นทฤษฎีความเชื่อที่ผิดๆ ที่ว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างโลก ทรงหักล้างทฤษฎีนี้ลงด้วยหลักคำสอนเรื่องปฏิจจสมุปบาท และสามัญลักษณ์^{๑๒}

พระครูสุนทรเขมาภินันท์ (รัตนรัตน์ เขมธมโม) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การตั้งปณิธานของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาพบว่า มี ๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับการตั้งปณิธานของพระโพธิสัตว์ ประกอบด้วย (๑) แนวคิดที่นำไปสู่การกระทำที่มีทิศทางและเป้าหมาย (๒) แนวคิดต้องเป็นสัมมาสัมทัญญี (๓) แนวคิดต้องประกอบด้วยอรรถสัมมาปณิธิ (๔) แนวคิดเป็นไปเพื่อการบำเพ็ญบารมี (๕) แนวคิดนำไปสู่การเสียสละชีวิตเพื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า บุคคลผู้ปรากฏเป็นพระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญบารมี ๓ ระยะ คือ (๑) มโนปณิธาน (๒) วจีปณิธาน (๓) กายวจีปณิธาน ส่วนหลักธรรมที่มีความสำคัญที่สุดในการตั้งปณิธานเพื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้านั้น พบว่า ฉันทตา เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่สำคัญที่สุด ในบรรดาธรรมสโมธาน ๘ เป็นข้อธรรมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนและส่งเสริมให้พระโพธิสัตว์เกิดความพึงพอใจหรือความปรารถนาอย่างแรงกล้าพร้อมที่จะบำเพ็ญบารมี ๓๐ ประกอบเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า^{๑๓}

พระครูวินัยธรสุเทพ อภิณฺจน (ทับทิม เทศ) ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า “เทวดาคือคำที่ใช้เรียก ขาวสวรรค์ ซึ่งเป็นภพภูมิที่เคยสร้างคุณงามความดีเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ หรือเทวดาและมนุษย์จึงเกี่ยวข้องกันด้วยหลักธรรม คือ หลักของกรรมที่จำแนกสัตว์ให้เป็นไปต่างๆ กัน คือ ทรม หรือประณีต โดยถือเอามนุษยภูมิเป็นเกณฑ์หรือเป็นแดนแห่งพฤติกรรมที่ชักนำหมู่ไปสู่ภพภูมิต่างๆ สวรรค์มีมากขึ้นด้วยกันตามระดับคุณธรรมของผู้บำเพ็ญกุศลธรรม แต่เทวดาก็เป็นปุถุชนเช่นเดียวกับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดาในทางพฤติกรรม จึงเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาได้ชี้แนวทางแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา ด้วยการวางท่าทีแห่งเมตตา มิมีตรีจิตอยู่ร่วมกันฉันมิตร เคารพนับถือซึ่งกันและกันในฐานะเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย และเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเน้นหลักธรรมของมนุษย์ในการชักนำสรรพสัตว์ให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลายด้วยความไม่ประมาท ด้วยการดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องควบคุมไม่ประพฤติในทางเสื่อม ประกอบคุณ

^{๑๒} สานุ มหัทธนาตุล, “พัฒนาแนวคิดเรื่องปฐมธาตุ ของโลกและชีวิต: เหตุที่พุทธศาสนาปฏิเสธ,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๓} พระครูสุนทรเขมาภินันท์ (รัตนรัตน์ เขมธมโม), “การศึกษาวิเคราะห์การตั้งปณิธานของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ สาขาคุชฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)

งามความดี และบำเพ็ญบุญกุญริยาวัตรทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เข้ากับสุคติโลกสวรรค์ ดังนั้นภพภูมิ จึงเกิดขึ้นด้วยการอาศัยกันและกันในสภาวะธรรมทั้งหลายสำหรับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพานแล้ว เป็นพระอรหันตชินาสพ จึงไม่มีการเกิดอีกต่อไปส่วนผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพานเช่นนั้น จึงต้องเวียนว่าย ตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด^{๑๔}

พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง) วิทยานิพนธ์เรื่อง “กรรมในพระพุทธศาสนา เกรวาทและปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” พบว่า “พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ไม่ประกอบด้วยกาล (อกาลิโก) โดยเฉพาะเรื่องหลักธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการใหญ่แห่งวิถีชีวิตของสรรพสัตว์ ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารย่อมหมุนวนเป็น วัฏฏะ (กิเลส กรรม วิบาก) อยู่เช่นนี้เรื่อยไป พระพุทธศาสนายังจำแนกกรรมออกเป็นหน่วยย่อยๆ โดยจำแนกตามกาล ๔ ตามหน้าที่ ๕ และกรรมที่ให้ผลตามความแรงหนักเบา ๔ รวมเป็น ๑๒ พระพุทธศาสนาไม่เชื่อในเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและทำลายโลก หลักกรรมและวิบากเป็นความรับผิดชอบส่วนตัว การที่จะพ้นไปจากวงจรกรรม บุคคลจะต้องอาศัยความเพียรพยายามลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง องค์ศาสดาหรือผู้ที่เป็นครูอาจารย์จะเป็นเพียงผู้แนะนำทางที่ถูกต้องเท่านั้น ผลการศึกษาวิจัยพบว่าสังคมชาวพุทธไทยในปัจจุบันยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่มาก^{๑๕}

พระมหานรินทร์ ฐานตโร (วรสุข) ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า “นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ภาวะทางจิตใจที่บรรลุลถึงความจริงอันสูงสุด ที่ทำให้สิ่งเป็นมายาหายไป เป็นผลของการเห็นแจ้งสิ่งทั้งปวง ในฐานะเป็นอนัตตาและสุญญตา เป็นการข้ามพ้นประสบการณ์โลกิยะ เข้าถึงประสบการณ์โลกุตระนิพพานจึงเป็นการมองโลกตามความเป็นจริง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางญาณวิทยา หรือการเปลี่ยนแปลงฐานะทางจิตใจให้สูงขึ้น เป็นการประเมินว่าหรือตีค่าสิ่งทั้งหลายในโลกเสียใหม่ เป็นผลให้กิเลส ตัณหา อุปาทานสิ้นไป

นิพพานจึงไม่มีสิ่งใดจะสูญเสีย นอกจากความเข้าใจผิดหรือหลงผิดตามพุทธวจนะว่าสัตว์สูญเสียคือ รากะ โทสะ เท่านั้น อย่างอื่นไม่มีอะไรสูญเสีย นิพพานจึงมีเพียงหนึ่งเท่านั้น เมื่อจิตใจคนเราได้เข้าถึงความจริงสูงสุดที่เรียกว่าการตรัสรู้ ส่วนนิพพาน ๒ อย่าง ที่คัมภีร์กล่าวไว้ก็เพียงการบรรยายเหตุการณ์ของผู้ที่บรรลุนิพพานและยังมีชีวิตอยู่ กับบรรลุนิพพานแล้ว สังขารร่างกายได้ดับไปเท่านั้น^{๑๖}

พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องวิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวคิดของ พร รัตนสุวรรณ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการรับรู้อารมณ์ทางกายต่างๆ เช่น ทางตา คือการเห็น เรียกจักขุวิญญาน ทางหูคือการได้ยิน เรียกโสตวิญญาน เป็นต้น เกิด

^{๑๔}พระครูวินัยธรสุเทพ อภิณโณ (ทับทิมเทศ) , “การศึกษาเรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๕}พระอุทัย จิรธมโม, “กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรม ในสังคมชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^{๑๖}พระมหานรินทร์ ฐานตโร (วรสุข), “การวิเคราะห์นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

จากปัจจัย กล่าวคือวิญญานเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปารมณ์ เรียกว่า จักขุวิญญาน วิญญานที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยสัทธารมณ์ เรียกว่า โสตวิญญาน เป็นต้น ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย วิญญานก็จะไม่เกิดอุปมาเหมือนไฟเกิดขึ้นเพราะอาศัยเชื้ออะไร ก็เรียกไฟตามเชื่อนั้นๆ เช่นไฟที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยไม้ ก็เรียกว่า ไฟไม้ เป็นต้น ส่วนแนวคิดเรื่องวิญญานของพร รัตนสุวรรณ มีความสอดคล้องกับคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาททุกประการ มีเพียงประเด็นที่แตกต่างในเรื่องวิญญานมีอยู่ในสรรพสิ่ง ในประเด็นที่ว่าวัตถุทุกอย่างมีวิญญานนั้น ในมุมมองของพร รัตนสุวรรณ หมายถึง มีภวังค์วิญญานที่แฝงในสสารต่างๆ ที่ไร้ชีวิต ส่วนประเด็นวิญญานเป็นธรรมชาติและเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิตนั้น พร รัตนสุวรรณหมายความว่า สิ่งมีชีวิตทุกอย่างมีวิญญานทั้งสิ้น แม้สัตว์ชั้นต่ำ เช่น เชื้อโรค เป็นต้น หรือในพืชก็ตาม วิญญานที่พร รัตนสุวรรณใช้นี้ เป็นคนละชนิดกับคนและสัตว์ วิญญานของสัตว์ชั้นต่ำและของต้นไม้เป็นวิญญานที่มีวิวัฒนาการต่ำ ยังไม่เจริญเท่าวิญญานของคนและสัตว์ เพราะยังไม่มีระบบสมอง^{๑๗}

สรุปตามวรรณกรรมที่ทบทวน พบว่า ผู้ศึกษาวิจัยและนักวิชาการส่วนใหญ่เน้นการอธิบายถึงเรื่องการเกิดใหม่หรือร่องรอยหรือหลักฐานที่แสดงถึงการเปลี่ยนภพชาติที่เป็นประเด็นย่อยเฉพาะกรณี เช่น การอ้างถึงเรื่องในพระไตรปิฎกที่แสดงถึงการมีอยู่ของเทวดา ความหมายของกระบวนการในการทำงานของจิตความมีอยู่ของจิต การยกตัวอย่างที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เช่น ในชาดกต่างๆ ที่แสดงถึงการมีอยู่ของอดีตชาติ ปรากฏการณ์หรือหลักฐานบางเรื่องที่แสดงถึงหลักฐานหรือร่องรอยของการตายแล้วเกิดใหม่ เช่น การศึกษาวิจัยเรื่องการระลึกชาติได้ การเข้าทรง รวมทั้งการอธิบายเรื่องวิญญานแบบข้ามภพข้ามชาติในปฏิจจสมุปบาทแต่ยังไม่มีผลการศึกษาวิจัยเรื่องใด ที่ชี้ชัดลงไปในหลักการว่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายลงแล้วยังจะต้องเกิดใหม่ トラบใดที่ยังมีเหตุปัจจัยให้ต้องเกิดคือยังมีอวิชชา ตัณหา อุปทาน และยังไม่ผลการศึกษาวิจัยเรื่องใดที่น่าผลการศึกษาตามวิทยาการของศาสตร์สมัยใหม่ และนำพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบันมาสนับสนุนหรือหักล้างหรือชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอน และหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ในเรื่องการเกิดใหม่กับหลักฐานจากพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่และผลการศึกษาวิจัยของศาสตร์สมัยใหม่โดยการวิเคราะห์และบูรณาการในภาพรวมว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไรโดย”

สำหรับดัชนีพันธฉบับนี้ เป็นความพยายามที่ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดของหลักคำสอนในเรื่องชีวิตหลังความตายและการเกิดใหม่ตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระไตรปิฎกว่ามีอยู่อย่างไร และศึกษาถึงร่องรอย พยานหลักฐานที่เป็นปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่ค้นพบใหม่และเกิดขึ้นจริงในปัจจุบันว่ามีความสัมพันธ์หรือสอดคล้องกับหลักฐานในคัมภีร์ของพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร ทำให้งานศึกษาวิจัยฉบับนี้มีความแตกต่างกับงานวิจัยดังกล่าวมาโดยสิ้นเชิง และมีความพิเศษแตกต่างจากงานวิชาการอื่นๆ ที่มีการศึกษามาแล้วอย่างชัดเจน

^{๑๗}พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องวิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวคิดของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้วิธีการผสมผสาน (Mixed method) ระหว่างการวิจัยเอกสารกับการวิจัยเชิงสำรวจภาคสนาม (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (KeyInformants)

๑.๗.๑ การศึกษาวิจัยภาคเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย(พระไตรปิฎกฉบับประชาชน) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ ตำรา หนังสือวิชาการ วารสาร งานวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

๑.๗.๒ การศึกษาวิจัยภาคสนาม

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นพระภิกษุผู้ทรงภูมิรู้ ภูมิธรรม ในหลักพระศาสนาจำนวน ๓ รูป และฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นราชบัณฑิต นักวิชาการศาสนาและผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน ๗ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ รูปหรือคน

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคเอกสารกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม(การสัมภาษณ์เชิงลึก) แล้วสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลเนื้อหาในประเด็นต่างๆไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับดังนี้

ขั้นที่ ๑ บทนำ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ปัญหาที่ต้องทราบ ขอบเขตของการวิจัย กรอบแนวคิด นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย การทบทวนเอกสารวิธีดำเนินการวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับไว้ในบทที่ ๑

ขั้นที่ ๒ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย โดยทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นดังกล่าวนี้ ตั้งแต่ปัญหาความเชื่อในประเด็นนี้ในสมัยพุทธกาล การตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า สภาพความเชื่อของคนโดยทั่วไป ทั้งในด้านพฤติกรรมศาสตร์ ความเชื่อตามแนววิทยาศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาคำตอบ และเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมไทยในภาคปฏิบัติต่อไปในบทที่ ๒

ขั้นตอนที่ ๓ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักคำสอน แนวคิดทฤษฎี พัฒนาการของการตีความหลักคำสอน และกรณีศึกษาในเรื่องการเกิดใหม่ จากคำภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัยต่างๆ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงวิจัยเอกสารไว้ในบทที่ ๓

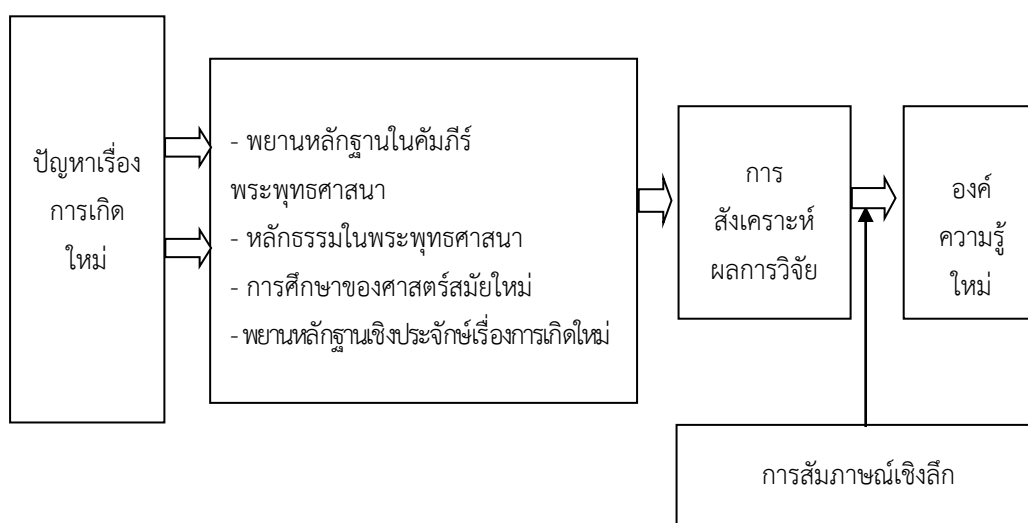
ขั้นตอนที่ ๔ รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับพยานหลักฐานใหม่ในประเด็นเรื่องการเกิดใหม่ที่ได้จากพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ พยานหลักฐานจากการศึกษาของศาสตร์

สมัยใหม่ และข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ รูปหรือคน แล้วทำการบูรณาการ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจากหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ และผลการวิจัยภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ ๒ และข้อ ๓ ว่าหลักคำสอนมีว่าอย่างไร มีความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนากับพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ และความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนาหรือไม่ อย่างไร ไว้ในบทที่ ๔

ขั้นตอนที่ ๕ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยที่ได้พบ ตามปัญหาที่ต้องการทราบและตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะ สำหรับการนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ในภาคปฏิบัติและมีประเด็นที่น่าเสนอเพื่อประโยชน์สำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อขยายผลหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ในโอกาสต่อไป ไว้ในบทที่ ๕

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ในเรื่องนี้เป็นดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๙.๑ ได้ทราบถึงสภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย
- ๑.๙.๒ ได้ทราบถึงคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๙.๓ ได้องค์ความรู้ในเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน
- ๑.๙.๔ ได้รูปแบบการนำผลการวิจัยไปใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนเกิดความละอายและเกรงกลัวต่อบาปและสร้างมโนทัศน์ที่ถูกต้องให้แก่สังคม

บทที่ ๒

สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ใน ๓ ประเด็น คือประเด็นแรก จะกล่าวถึงลักษณะและวิธีการตอบคำถามของพระพุทธรูป ประเด็นที่สอง จะกล่าวถึงปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสมัยพุทธกาล ซึ่งพระพุทธรูปได้ตรัสถึงความเห็นหรือความเชื่อของพราหมณ์ที่อยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธรูป ครั้นถึงทิวฏฐิคือความเชื่อหรือความเห็นของเจ้าลัทธิแต่ละคน รวมถึงข้อสรุปที่เป็นความเห็นที่ผิด ซึ่งเรียกว่า มิจฉาทิวฏฐิ และความเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งเรียกว่า สัมมาทิวฏฐิ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นต่อไป และในประเด็นที่สาม จะได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาความเชื่อ เรื่องการเกิดใหม่ในสังคมปัจจุบัน โดยจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๒.๑ การตอบปัญหาของพระพุทธรูป ในประเด็นเรื่องการเกิดใหม่

ปัญหาเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ เกิดอย่างไร หรือเมื่อสัตว์ตายแล้วสูญหรือไม่ปัญหาเหล่านี้เป็นความรู้ที่อยู่เหนือวิสัยที่ปุถุชนทั่วไปจะรู้เองได้ นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสาวก ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เป็นข้อจำกัดของขอบเขตของความรู้ กล่าวคือในการศึกษาวิทยาการของมนุษย์ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการคิดตามหลักเหตุผลหรือตรรกวิทยา (Logic) เช่น ความรู้ทางด้านปรัชญา หรือความรู้ที่เป็นกระบวนการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ (Science method) ซึ่งมีการทดลองพิสูจน์จริงอย่างเป็นรูปธรรม มีผลการทดลองเป็นหลักฐานยืนยัน นั่นล้วนมีขอบเขตของความรู้ (Scope of knowledge) จำกัดอยู่เท่าที่มนุษย์จะมีประสบการณ์ได้หรือมีประสบการณ์ไปถึง ประสบการณ์ในที่นี้หมายถึง ซึ่งหมายรวมถึงทั้งการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ได้แก่ การรับรู้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น และกาย และการรับรู้ที่พ้นไปจากประสาทสัมผัส คือการรับรู้ที่อยู่นอกการรับรู้ของประสาทสัมผัสของมนุษย์ เป็นการรับรู้ที่อยู่นอกการรับรู้ทางประสาทสัมผัส หมายถึงการรับรู้ด้วยจิต (mental perception) ซึ่งนอกจากจะเป็นประสบการณ์ตรง คือการเข้าถึงหรือสัมผัสความจริงโดยตรงแล้ว ยังหมายรวมถึงการรับรู้โดยการไตร่ตรอง พง์พินิจพิจารณาดูความคิด การคาดคะเน หรืออีกนัยหนึ่งคือการคิดหาเหตุผล

ปัญหาดังกล่าวนี้มีมาตั้งแต่สมัยที่มีมนุษย์เกิดขึ้น และสมัยพุทธกาลแล้ว แต่เนื่องจากเรื่องนี้มนุษย์ไม่สามารถรู้ได้ด้วยประสบการณ์(วิสัย)เป็นสิ่งที่เกินวิสัยมนุษย์ปุถุชนทั่วไปจะล่วงรู้ได้ และเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือขอบข่ายของการรู้ปัญหาเรื่องการตายแล้วเกิดหรือไม่ จึงเป็นปัญหาอภิปยากตปัญหา คือปัญหาที่ว่ด้วยทิวฏฐิ ๑๐ อย่าง พระพุทธรูปจึงไม่ทรงพยากรณ์ คือปฏิเสธที่จะตอบปัญหานี้ด้วยเหตุผลว่าเป็นปัญหาที่อยู่พ้นประสบการณ์ ไม่อาจรู้เห็นเป็นประจักษ์ได้ว่า ความจริงเป็นเช่นใด เมื่อผู้ไม่รู้และผู้ไม่อาจรู้ได้เพราะเกินวิสัยของตนไม่ว่าคำตอบหรือข้อโต้แย้งจะออกมาใน

ลักษณะใดต่างฝ่ายต่างก็สามารถโต้แย้งได้อย่างไม่มีสิ้นสุดและไม่สามารถชี้ขาดลงไปได้ว่า ทศณะใดถูกต้อง ทศณะใดผิด เนื่องจากปัญหานี้เป็นสิ่งที่พ้นขอบเขตของประสบการณ์ที่จะตัดสินได้

อภัยาทปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ ซึ่งเป็นปัญหาที่ว่าด้วยทฤษฎีหรือความเชื่อ ๑๐ อย่าง คือ

๑. โลกนี้เที่ยง (คงอยู่อย่างนี้ตลอดกาล)
๒. โลกนี้ ไม่เที่ยง (คงอยู่อย่างนี้ชั่วคราว)
๓. โลกนี้มีที่สุด (จักรวาลมีขอบเขตแต่จำกัด)
๔. โลกนี้ไม่มีที่สุด (จักรวาลไม่มีขอบเขต)
๕. ชีวะอันนี้ สรรีระก็อันนั้น (กายกับจิตเป็นอันเดียวกัน)
๖. ชีวะอย่างหนึ่ง สรรีระอย่างหนึ่ง (กายกับจิตเป็นคนละอย่าง)
๗. สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ (คนตายไปแล้วไม่สูญ)
๘. สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ (ตายแล้วสูญ)
๙. สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีไม่มีอยู่ก็มี (ตายแล้วสูญก็มี ไม่สูญก็มี)
๑๐. สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็หาไม่ได้ ไม่มีอยู่ก็หาไม่ได้ (ตายแล้วสูญก็ใช่ ไม่สูญก็ไม่ใช่)^๑

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังตรัสไว้ในหลายสูตร เช่น จุฬมาลุงกยสูตร ซึ่งมีเนื้อหาสาระอันแสดงถึงจุดยืนสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงชี้แนะประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ที่เป็นสาระของชีวิตมากกว่าการแสวงหาคำตอบเพียงเพื่อสนองความอยากรู้ที่ไร้ขอบเขตและไม่มีประโยชน์และเพื่อให้เห็นภาพชัดเกี่ยวกับท่าทีการตอบปัญหาของพระพุทธองค์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเกิดใหม่ของสัตว์โลก สาระสำคัญในจุฬมาลุงกยสูตรพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระมาลุงกยบุตรขณะประทับอยู่ณพระเชตวันเขตกรุงสาวัตถีใจความสำคัญของพระสูตรสรุปได้ดังนี้

พระมาลุงกยบุตรคิดว่าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตอบอภัยาทปัญหา (ปัญหาที่ไม่ทรงตอบ) ๑๐ ประการจึงรู้สึกไม่พอใจและจักเข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคอีกถ้าพระผู้มีพระภาคทรงตอบก็จะประพบัติพรหมจรรย์ต่อไปถ้าไม่ทรงตอบก็จะลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์อภัยาทปัญหา ๑๐ ประการคือ (๑) โลกเที่ยง? (๒) โลกไม่เที่ยง? (๓) โลกมีที่สุด? (๔) โลกไม่มีที่สุด? (๕) ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน? (๖) ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน? (๗) หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก? (๘) หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก? (๙) หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก? (๑๐) หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่?

ครั้นในเวลาเย็นท่านพระมาลุงกยบุตรได้นำปัญหานั้นเข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคตรัสว่าพระองค์ไม่ทรงตอบปัญหาเหล่านี้โดยทรงให้เหตุผลว่า (๑) พระองค์มิได้ทรงให้คำมั่นสัญญาว่าถ้าพระมาลุงกยบุตรมาประพบัติพรหมจรรย์กับพระองค์แล้วพระองค์จะทรงตอบปัญหาเหล่านี้ (๒) พระมาลุงกยบุตรมิได้กราบทูลพระองค์ไว้ก่อนว่าถ้าพระองค์ทรงตอบปัญหาเหล่านี้ท่านก็จักประพบัติพรหมจรรย์ (๓) บุคคลใดกล่าวว่ถ้าพระองค์ไม่ทรงตอบปัญหาเหล่านี้ตนก็จักไม่ประพบัติพรหมจรรย์ต่อให้บุคคลนั้นตายไปพระองค์ก็ไม่ทรงตอบ (๔) เมื่อมีความเห็นเหล่านี้แล้วจะทำให้มีการประพบัติ

^๑พ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๓๙-๑๔๐/๒๑๔-๒๒๐.

พรหมจรรย์กันก็หามิได้ชาติขรามณะโสกะปริเทวะทุกขโทมนัสและอุปายาสก็ยังมียู่ตามเดิม พระองค์จึงทรงบัญญัติเฉพาะการกำจัดชาติขรามณะ ฯลฯ และอุปายาสเท่านั้นจากนั้นทรงสรุปว่าที่พระองค์ไม่ทรงตอบปัญหาทั้ง ๑๐ ข้อนี้ เพราะไม่มีประโยชน์ไม่ทำให้บรรลุนิพพานส่วนปัญหาที่ทรงตอบ คือปัญหาเรื่องอริยสัจ ๔ ได้แก่เรื่องทุกข์เรื่องทุกขสมุทัยเรื่องทุกขนิโรธและเรื่องทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะมีประโยชน์และทำให้บรรลุนิพพาน^๒

นอกจากนี้ยังมีพระสูตรอีกหลายแห่งที่แสดงให้เห็นว่าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์หรือไม่ทรงตอบปัญหาที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ถ้ามองว่า ทำไมพระพุทธรองค์จึงไม่ทรงพยากรณ์ปัญหาเหล่านี้ ก็จะได้คำตอบว่า เพราะเป็นคำถามที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ไม่เป็นไปเพื่อความเห็นแจ้งในเรื่อง ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (อริยสัจ ๔) ถ้าถามว่า เหตุไฉนพระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์เรื่องอริยสัจ ๔ ก็จะได้คำตอบว่า เพราะประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วยธรรมเป็นไปเพื่อนิพพาน^๓

ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ก็เป็นหนึ่งในอภัยกตปัญหานี้ที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ ด้วยเหตุผลคือไม่มีประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรมไม่เป็นไปเพื่อนิพพานดังจะเห็นตัวอย่างได้ในปฏฐาปาทสูตร^๔ และพระสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมายดังที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นพอเป็นตัวอย่าง ซึ่งก็มีน้ำหนักเพียงพอในการชี้ให้เห็นจุดยืนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีท่าทีต่อความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ที่พระพุทธรองค์จัดเป็นอภัยกตปัญหาดังกล่าวมา ประเด็นที่ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปคือ ในสมัยพุทธกาลมีปัญหาและความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่อะไร พระสูตรเด่นๆ ที่กล่าวถึงเรื่องนี้มีอะไรบ้าง โดยจะนำเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

๒.๒ ปัญหาและความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ในสมัยพุทธกาล

พุทธปรัชญาเป็นฐานรองรับการใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงความรู้ แต่เหตุผลที่จะก่อให้เกิดความรู้ได้จำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ในการพิสูจน์ทดสอบความจริง และตัดสินใจว่าสิ่งนั้นเป็นความรู้หรือไม่ ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญา จึงเป็นประสบการณ์ แต่สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์ปุถุชนรู้ขึ้นอยู่กับการประสาทสัมผัส และความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกนั้นต้องใช้ประสาทสัมผัส (senses) และการมีประสาทสัมผัส (sensation) ทั้งนี้เนื่องจาก “ธรรมทั้งปวงมีสัมผัสสะเป็นที่ก่อตัวขึ้น”^๕

ในส่วนของวิทยาศาสตร์นั้น ก็ต้องแสวงหาความรู้ โดยใช้ประสาทสัมผัสเช่นเดียวกัน เพียงแต่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้จำกัดว่าการพิสูจน์ทดลองว่าจริง ด้วยประสบการณ์นั้นต้องเป็นประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนพุทธนั้นเน้นว่าจะต้องเป็นการพิสูจน์ทดสอบด้วยประสบการณ์ของตนเองโดยตรง

^๒ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๒-๑๒๘/๑๓๓-๑๔๑.

^๓ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๖๔-๑๙๗/๑๔๗-๑๕๘.

^๔ที.สี. (ไทย) ๙/๔๐๖-๔๔๒/๑๙๖-๑๙๖.

^๕อง. ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๘/๗๙; อง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๑๘๙/๒๑๘.

ดังนั้นปัญหาดังกล่าวนี้นี้จึงเหนือภาวะวิสัยที่ปรัชญา พุทธปรัชญาและวิทยาศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงจะเข้าถึงได้ ศาสตร์ดังกล่าวนี้จึงไม่อาจตอบคำถามนี้ได้

สำหรับความรู้ในระดับเหนือขึ้นไป เป็นความรู้ทางจิตที่เป็นการรับรู้เหนือประสาทสัมผัส (Extra Perception หรือ ESP) เรียกว่า อภิญญาจิตซึ่งความรู้ในระดับอภิญญา อันเป็นความรู้ยิ่งในพระพุทธศาสนาเป็นการรู้ทางจิต ของผู้ที่ปฏิบัติฝึกฝนตนทางจิตจนถึงขั้นได้ฌาน^๔ โดยจิตในขณะนั้นเป็นจิตที่เป็นหนึ่ง มีสมาธิสะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสทั้งอย่างหนา ปานกลาง และอย่างอ่อน มีการตั้งมั่นไม่หวั่นไหว^๕ จะเกิดอำนาจทางใจ เรียกว่า อภิญญา ๖ การรับรู้ทางจิตที่อยู่เหนือปกตินี้ประการหนึ่งคือ บุพเพนิวาสานุสติญาณ คือการระลึกชาติได้ ดังมีปรากฏในทิมมิกาย ปาฏิหารค และอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต^๖ ดังนั้นเมื่อปุถุชนทั่วไปไม่อาจมีความรู้ในขั้นนี้ได้ การถกเถียงกันเพื่อหาคำตอบของผู้ไม่รู้จึงเปล่าประโยชน์และไม่มีที่สิ้นสุด

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่นี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผู้วิจัยจึงนำปัญหาและทฤษฎีหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นมาแสดงไว้เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าสภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมปัจจุบันยังคงมีอยู่เช่นเดิม หรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ทฤษฎี แปลว่า ความเห็น ความเข้าใจ ความเชื่อถือ มักมีคำขยายนำข้างหน้า เช่น สัมมาทฤษฎี (ความเห็นชอบ มิจฉาทฤษฎี ความเห็นผิด) แต่ถ้าทฤษฎีมาคำเดียวโดด มักมีนัยไม่ดี หมายถึง การยึดถือความเห็น, ความถ้อยมั่นที่จะให้เป็นไปตามความเชื่อถือหรือความเห็นของตน, การถือยึดเอาความเห็นเป็นความจริง, ความเห็นผิด, ความตียึดถือทฤษฎี, ในภาษาไทยมักหมายถึง ความดื้อดึง ถือมั่นในความเห็น...^๗

ในพรหมชาลสูตร^๘พระพุทธองค์ตรัสถึงทฤษฎี ๖๒ ที่ทรงรวบรวมจากความเห็น ความเชื่อของคนในสังคมยุคพุทธกาลเมื่อทรงดำรงพระชนม์อยู่ เพื่อชี้ให้เห็นว่าลัทธิเหล่านี้ เป็นลัทธิที่ไม่ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นทางสุดโต่ง มิใช่มีขณิมาปฏิบัติ ทฤษฎีเหล่านั้นเป็นความเชื่อ ความเข้าใจเอาเองของสมณพราหมณ์ ไม่ใช่ความรู้อันแท้จริง เป็นความดีนรนของคนมีตัณหา เป็นความเห็นที่ผิดไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

พระผู้มีพระภาคเจ้า แสดงทฤษฎีที่เป็นความเห็นผิดไว้ ๖๒ ประการ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้ คือ พวกที่มีความเห็นปรารถนาเบื้องต้นของสิ่งต่างๆ ว่าเป็นมาอย่างไร (บุพพัตตกัปปิภาวะ) ๑๘ ลัทธิ กับ พวกที่มีความเห็นปรารถนาเบื้องปลายของสิ่งต่างๆ ว่าจะลงท้ายอย่างไร (อัปปรันตกัปปิภาวะ) ๔๔ ลัทธิ รวมทั้งหมดเป็น ๖๒ ลัทธิ

ใจความบางตอนของพระสูตรมีว่า

^๔ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓/๑๓๑.

^๕ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐/๔๓๑; อัง.เอกก. (ไทย) ๒๒/๑๙/๒๗๓.

^๖พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๑.

^๗ที.สี. (ไทย) ๙/๑๔๔/๔๕.

“ภิกษุทั้งหลาย มีธรรมเหล่านี้ที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคต รู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง ก็ธรรมที่ลึกซึ้งเห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ...อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตตามความเป็นจริง...^{๑๐} แล้วตรัสทีฎฐิติ ๖๒ ซึ่งจัดได้ ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มปุพพัตถกัปปิภาวะ (ลัทธิที่กำหนดชั้นส่วนอดีต) ๑๘ ลัทธิ และกลุ่มอปปรันตกัปปิภาวะ (ลัทธิที่กำหนดชั้นส่วนอนาคตและปัจจุบัน) ๔๔ ลัทธิ ได้แก่

-ความเห็นปรารภเบื้องต้น ๑๘ ลัทธิ (ปุพพัตถกัปปิภาวะ)

ทีฎฐิติที่เป็นความเห็นปรารภเบื้องต้นเป็นทีฎฐิติแสดงความเชื่อเรื่องอัตตา (ตัวตน) และเรื่องโลกคือ ภพ ภูมิ ต่างๆ ที่คนและสัตว์ไปถือกำเนิดและอาศัยในส่วนอดีตนั้นเอง เช่น พวกหนึ่งเห็นว่าเที่ยง เพราะพวกเขาระลึกชาติก่อนของตนได้ มี ๔ ลัทธิ ตามระยะเวลาสั้นยาวที่ตนระลึกชาติได้ จัดเป็นพวกสัสสวาทะ คือพวกที่มีความเห็นว่า อัตตาและโลกเที่ยง เป็นต้น

ทีฎฐิติหรือความเห็นประเภทปุพพัตถกัปปิภาวะ มี ๑๘ ลัทธิ คือ

๑. ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเที่ยง เพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑ ชาติ จนถึงหลายแสนชาติ
๒. ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเที่ยง เพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑ กัป จนถึง ๑๐ กัป
๓. ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเที่ยง เพราะระลึกชาติได้ตั้งแต่ ๑๑กัป จนถึง ๔๐ กัป
๔. ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเที่ยง เพราะคิดคาดคะเนเอาด้วยเหตุผล ทั้ง ๔ ลัทธินี้เรียกว่า สัสสวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเที่ยง)
๕. ลัทธิที่ถือว่า พระพรหมเที่ยง แต่พวกที่พระพรหมสร้างขึ้นมาไม่เที่ยง
๖. ลัทธิที่ถือว่า เทวดาพวกอื่นเที่ยง แต่พวกชิตทาปโทสิกา (พวกที่ต้องจุติเพราะชอบเล่นสนุก) ไม่เที่ยง
๗. ลัทธิที่ถือว่า เทวดาพวกอื่นเที่ยง แต่พวกมโนปโทสิกา (พวกที่ต้องจุติเพราะคิดร้ายกันและกัน) ไม่เที่ยง
๘. ลัทธิที่ถือเอาตามที่เกิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่าอัตตาฝ่ายจิตเที่ยง แต่อัตตาฝ่ายกายไม่เที่ยง ตั้งแต่ ๕-๘ เรียกว่า เอกัจจสัสสวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า บางอย่างเที่ยง)
๙. ลัทธิที่ถือว่าโลกมีที่สุที่สุด (มีขอบเขตกำหนดไว้)
๑๐. ลัทธิที่ถือว่า โลกไม่มีที่สุที่สุด
๑๑. ลัทธิที่ถือว่า โลกมีที่สุที่สุดเฉพาะด้านบนกับด้านล่าง ส่วนด้านกว้างหรือด้านขวางไม่มีที่สุที่สุด
๑๒. ลัทธิที่ถือเอาตามที่เกิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่า โลกมีที่สุที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุที่สุดก็มีใช่ ตั้งแต่ ๙-๑๒ เรียกว่า อันตานันติกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า โลกมีที่สุที่สุด โลกไม่มีที่สุที่สุด)
๑๓. ลัทธิที่ปฏิเสธว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามิใช่ไม่ใช่ก็มีใช่ เพราะเกรงว่าจะพูดเท็จ
๑๔. ลัทธิที่ปฏิเสธตามแบบลัทธิที่ ๑๓ เพราะว่าจะยึดถือผิดๆ

^{๑๐}ที.สี. (ไทย) ๙/๒๘/๑๑.

๑๕. ลัทธิที่ปฏิเสธตามแบบลัทธิที่ ๑๓ เพราะว่าจะถูกผู้รู้ชักถาม

๑๖. ลัทธิที่ปฏิเสธแบบลัทธิที่ ๑๓ และไม่ยอมรับหรือยืนยันอะไรเลย เพราะไม่รู้จริง ตั้งแต่ ๑๓-๑๖ เรียกว่า อมราวิกเขปวาทะ (ลัทธิที่พูดหลบเลี่ยง ไม่แน่นอนตายตัว)

๑๗. ลัทธิที่ถือว่า สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุปัจจัย เพราะเคยเกิดเป็นอสังขญีสัตว์ (พรหมพวกหนึ่งที่มีแต่รูป ไม่มีสัญญา)

๑๘. ลัทธิที่ถือเอาตามที่คิดคาดคะเนด้วยเหตุผลว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นเอง โดยไม่มีเหตุปัจจัย ตั้งแต่ ๑๗-๑๘ เรียกว่า อธิจจมุปป็นนวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเอง ไม่มีเหตุปัจจัย)

- ความเห็นปรารภเบี่ยงปลาย ๔๔ ลัทธิ (อปรรันตกับปิกวาทะ)

ทฤษฎีที่เป็นความเห็นปรารภเบี่ยงปลาย เป็นทฤษฎีแสดงความเชื่อถือเรื่องอัตตา (ตัวตน) และเรื่องโลก คือ ภพ ภูมิ ต่างๆ ที่คนและสัตว์ไปถือกำเนิดและอาศัยอยู่ เป็นลัทธิที่แสดงพรรณนาเรื่องขันธ (ชีวิต) ในอนาคตและปัจจุบัน ได้แก่

๑. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีรูป (อาศัยรูปอยู่) มีสัญญา (ความรู้สึกรู้ชั้นละเอียด)

๒. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีรูป มีสัญญา

๓. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาทั้งที่มีรูป และที่ไม่มีรูป มีสัญญา

๔. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีรูปก็มีใจ ไม่มีรูปก็มีใจ (พูดไม่ได้ว่ามีรูปหรือไม่ มีรูป) มีสัญญา

๕. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีที่สุด มีสัญญา

๖. ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีที่สุด มีสัญญา

๗. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาทั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด มีสัญญา

๘. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีที่สุดก็มีใจ ไม่มีที่สุดก็มีใจ (พูดไม่ได้ว่ามีที่สุดหรือไม่มีที่สุด) มีสัญญา

๙. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตามีสัญญาอย่างเดียว

๑๐. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตามีสัญญาต่างกัน

๑๑. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตามีสัญญาเล็กน้อย

๑๒. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตามีสัญญาประมาณมิได้

๑๓. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีแต่สุขอย่างเดียว มีสัญญา

๑๔. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีแต่ทุกข์อย่างเดียว มีสัญญา

๑๕. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีทั้งสุขและทุกข์ มีสัญญา

๑๖. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีทุกข์ก็มีใจ มีสุขก็มีใจ มีสัญญา ทั้ง ๑๖ ลัทธิ แรกนี้เรียกว่า สัญญิวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้ว อัตตามีสัญญา)

๑๗. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีรูป ไม่มีสัญญา

๑๘. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีรูป ไม่มีสัญญา

๑๙. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาทั้งที่มีรูปและที่ไม่มีรูป ไม่มีสัญญา

๒๐. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีรูปก็มีใจ ไม่มีรูปก็มีใจ ไม่มีสัญญา

๒๑. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีที่สุด ไม่มีสัญญา
 ๒๒. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่ไม่มีที่สุด ไม่มีสัญญา
 ๒๓. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะทั้งที่มีที่สุดและที่ไม่มีที่สุด ไม่มีสัญญา
 ๒๔. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีสัญญา
 ตั้งแต่ลัทธิที่ ๑๗-๒๔ เรียกว่า อสัญญีวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอตตะไม่มีสัญญา)
 ๒๕. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีรูป มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่ (พูดไม่ได้ว่า มีสัญญาหรือไม่มีสัญญา)
 ๒๖. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่ไม่มีรูป มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๒๗. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะทั้งที่มีรูปและที่ไม่มีรูป มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๒๘. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีรูปก็มีใช่ ไม่มีรูปก็มีใช่ มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๒๙. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีที่สุด มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๓๐. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่ไม่มีที่สุด มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๓๑. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะทั้งที่มีที่สุดและที่ไม่มีที่สุด มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่
 ๓๒. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่มีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุดก็มีใช่ มีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่ตั้งแต่ลัทธิที่ ๒๕-๓๒ เรียกว่า เนวสัญญีนาสัญญีวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอตตามีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่)
 ๓๓. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะของมนุษย์และสัตว์ ขาดสูญ
 ๓๔. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นทิพย์มีรูปเป็นกามาพจร บริโภคอาหาร ขาดสูญ
 ๓๕. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นทิพย์มีรูปสำเร็จทางใจ ขาดสูญ
 ๓๖. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นอากาศานัญตายจนะ (อตตะที่ได้รูปมานกำหนดอากาศที่ไม่มีที่สุดเป็นอารมณ์) ขาดสูญ
 ๓๗. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นวิญญาณัญญาตนะ (อตตะที่ได้รูปมานกำหนดวิญญาณที่ไม่มีที่สุดเป็นอารมณ์) ขาดสูญ
 ๓๘. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นอากิญจัญญาตนะ (อตตะที่ได้รูปมานกำหนดความไม่มีอะไรเป็นอารมณ์) ขาดสูญ
 ๓๙. ลัทธิที่ถือว่า หลังจากตายแล้ว อตตะที่เป็นเนวสัญญานาสัญญายตนะ (อตตะที่ได้รูปมานกำหนดสภาวะที่เป็นสัญญาก็มีใช่ ไม่เป็นสัญญาก็มีใช่ เป็นอารมณ์) ขาดสูญ
 ตั้งแต่ลัทธิที่ ๓๗-๓๙ เรียกว่า อูจเฉทวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้ว อตตะขาดสูญ)
 ๔๐. ลัทธิที่ถือว่า ความเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ เป็นนิพพานในปัจจุบัน
 ๔๑. ลัทธิที่ถือว่า ความเพียบพร้อมด้วยปฐมฌาน เป็นนิพพานในปัจจุบัน
 ๔๒. ลัทธิที่ถือว่า ความเพียบพร้อมด้วยทุติยฌาน เป็นนิพพานในปัจจุบัน

๔๓. ลัทธิที่ถือว่า ความเพียบพร้อมด้วยตติยฌาน เป็นนิพพานในปัจจุบัน

๔๔. ลัทธิที่ถือว่า ความเพียบพร้อมด้วยจตุตถฌาน เป็นนิพพานในปัจจุบัน

ตั้งแต่ลัทธิที่ ๔๐-๔๔ เรียกว่า ทิฏฐธัมมนิพพานวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า มีสภาวะบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน)

พระพุทธองค์ตรัสสรุปว่า สมณพราหมณ์ทุกคนที่มีทิฏฐิความเห็นต่างๆ รวม ๖๒ ประการเหล่านี้ ย่อมได้เสวยอารมณ์ เพราะอาศัยอายตนะสำหรับถูกต้อง ๖ อย่าง (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) เพราะเหตุที่เสวยอารมณ์จึงเกิดตัณหาความทะยานอยาก เพราะเหตุที่มีความทะยานอยาก จึงมีความยึดมั่นถือมั่น เพราะเหตุที่มีความยึดมั่นถือมั่น จึงมีภพ คือความมี ความเป็น เพราะเหตุที่มีความมีความเป็น (ภพ) จึงมีชาติ คือความเกิด เพราะเหตุที่มีความเกิด จึงมีความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก คร่ำครวญ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ และความคับแค้นใจ (ปฏิจจสมุปบาท) สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมติดอยู่ในข่ายแห่งความเห็นทั้ง ๖๒ นี้เหมือนปลาติดข่ายฉะนั้น^{๑๑}

พระพุทธองค์ทรงอุปมาว่า พวกสมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกทิฏฐิ ๖๒ นี้ ซึ่งเป็นดุจตาข่าย ปกคลุมเอาไว้ ตกอยู่ในตาข่ายนี้ เมื่อโผล่ขึ้นก็โผล่อยู่ในตาข่ายนี้ ติดอยู่ในตาข่ายนี้เอง เปรียบเหมือนชาวประมง หรือลูกมือชาวประมงผู้ชำนาญให้แหตักทอดลงหนองน้ำเล็กๆ เขาคิดว่า บรรดาสัตว์ตัวใหญ่ในหนองน้ำแห่งนี้ทั้งหมดถูกแหครอบเอาไว้ อยู่ในแหนี้ เมื่อผุดขึ้นก็ผุดอยู่ในแหนี้ ติดอยู่ในแหนี้ ถูกครอบเอาไว้ ในแหนี้

สรุปทิฏฐิ ๖๒ อย่างนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การเก็บความจริงในอดีตและอนาคตดังนี้

๑. บรรดาผู้ที่ยึดมั่นในทิฏฐิทั้งหลายเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งหลาย ๑๘ อย่าง คือ

(๑) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๔ อย่าง อาตมมันและโลกเที่ยง (คือไม่เปลี่ยนแปลง)

(๒) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๔ อย่างว่า อาตมมันและโลกเที่ยงก็มีและไม่เที่ยงก็มี

(๓) บางพวกยึดมั่นว่า โลกมีขอบเขตหรือไม่มีขอบเขตหรือว่ามีขอบเขตก็ไม่ใช่ ไม่มีขอบเขตก็ไม่ใช่

(๔) บางพวกก็ไหลลื่นซัดส่วนเหมือนปลาไหลในทิฏฐิ ๔ อย่าง ไม่ยอมตอบคำถามให้ชัดเจน

(๕) บางพวกก็ยืนยันในทิฏฐิ ๒ อย่างว่า อาตมมันและโลกเกิดขึ้นโดยไม่มีสาเหตุ

๒. บางพวกที่ยึดมั่นในทิฏฐิเกี่ยวกับอนาคต ๔๔ อย่างคือ

(๑) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๑๖ อย่างคือ “อาตมมัน” มีอยู่ในสภาพวิญญูณหลังจากตาย

(๒) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๘ อย่าง คือ “อาตมมัน” มีอยู่ในสภาพที่ไม่ใช่วิญญูณหลังจากตาย

(๓) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๘ อย่าง คือ “อาตมมัน” จะเป็นวิญญูณก็ไม่ใช่ ไม่มีวิญญูณก็ไม่ใช่ หลังจากตาย

(๔) บางพวกยึดมั่นในทิฏฐิ ๗ อย่าง คือคนตายแล้วสูญ (คือไม่เกิดอีก)

(๕) บางพวกยึดมั่นว่า “นิพพาน” ประกอบด้วยความยินดีในชาตินี้ ๕ อย่าง คือ ถ้าไม่มีความยึดมั่นในความยินดีในประสาทสัมผัส ยินดีฌาน ๔ ข้อใดข้อหนึ่ง

^{๑๑}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๔๔/๔๕.

สำหรับพวกที่ยึดมั่นในทฤษฎีเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งหลาย พวกแรกคือเห็นว่า “อาตมมัน” (คำนี้เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับคำบาลีว่าอัตตา แปลว่า ตัวตน) และโลกเที่ยง คือไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายตายแล้วเกิดอีก โดยเกิดในร่างใหม่ เกิดแล้วก็ตายไป

พวกที่สองมีความเห็นว่า พระพรหมคือ ผู้สร้างเที่ยง คือ ดำรงอยู่ตลอดกาล แต่สัตว์อื่นๆ ไม่ยั่งยืนไม่เที่ยงแท้ประเภทนี้อีกรูปแบบหนึ่งคือ เชื่อว่า ตา หู จมูก ลิ้น และกายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน แต่ความคิดหรือวิญญาณไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน

อีกสามกรณีต่อมา ไม่ได้กล่าวถึงในระบบปรัชญาอันเป็นที่ยอมรับแต่อย่างใด

สำหรับพวกที่ยึดมั่นในทฤษฎีเกี่ยวกับอนาคต คือจุดหมายปลายทางในอนาคตของอาตมมัน สองพวกแรกมีความไม่ชัดเจนเหมือนที่มันเป็นอยู่ กล่าวกันว่า อาตมมันรู้สึกตัวหลังจากตาย อาจมีรูปร่าง มีขอบเขต มีวิญญาณลักษณะหนึ่ง มีความสุขหรือมีความทุกข์หรือมีฉะนั้นก็อาจไม่มีรูปร่าง ฯลฯ และเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้อีกหลายอย่าง พวกที่สาม เป็นเพียงรายละเอียดเชิงตรรกวิทยา พวกที่สี่ มีความเห็น (ทฤษฎี) เรื่องตายแล้วสูญของอชิตะ แต่ก็มีกรอธิบายรายละเอียดว่าความดับสูญนั้นอาจเกิดขึ้นจาก (๑) เมื่อร่างกายแตกสลายตามทศณะของวัฏฏนิยัมหรือ (๒) เมื่ออาตมมันของพระเจ้าแตกสลายในกามโลกหรือ (๓) ในรูปโลก หรือ (๔-๗) ในชั้นใดชั้นหนึ่งของอรูปโลก พวกที่ห้า คือ พวกที่ยึดมั่นว่านิพพานในชาตินี้ ความเห็นของพวกนี้คล้ายกับคำสอนที่บรรดาพุทธศาสนิกชน และศาสนาพราหมณ์นิกายต่างๆ ยึดถือ คือ เรื่องความหลุดพ้น อาจสำเร็จในชาตินี้ แต่นิพพานที่กล่าวถึงในที่นี้ คือการได้รับความสุขทางประสาทสัมผัสเต็มที่ ไม่ใช่ความสุขที่ได้รับ ด้วยการแยกออกจากความสุขทางประสาทสัมผัสโดยสิ้นเชิง หรือการปฏิเสธความสุขทางกายที่คนศาสนาอื่น นอกจากพระพุทธศาสนาคิดว่าได้พบในฌาน ๔ ชั้นใดชั้นหนึ่ง^{๑๒}

ทฤษฎีหรือลัทธิ ๖๒ ประการนี้ เป็นเรื่องแสดงความเชื่อถือในเรื่องอัตตาหรืออาตมมัน ที่พราหมณ์สอนว่าสืบมาจากพระพรหม (พรหมันหรือปรมาตมมัน) และเรื่องโลก คือ ภพ ภูมิ ต่างๆที่สัตว์ถือกำเนิดและอาศัยอยู่ที่เป็นกระแสความเชื่อต่างๆ กันสืบทอดกันมาช้านาน พระพุทธองค์ตรัสว่า ทฤษฎีความเห็นต่างๆ ของพราหมณ์เหล่านั้นเป็นมิจฉาทฤษฎี เป็นไปตามกระบวนการปฏิเสธสมุปปาทสหายทุกข์นั้นเอง สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมติดอยู่ในข่ายแห่งความเห็นผิดทั้ง ๖๒ นี้ เหมือนปลาติดข่ายฉะนั้น

ทฤษฎี ๖๒ หรือความเห็นผิด ๖๒ ประการ ในพระพรหมชาลสูตรนี้เป็นการปูพื้นฐานการศึกษาพระพุทธศาสนาไม่ให้เข้าใจผิดหรือตีความไขว้เขวไปตามความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ในจำนวนลัทธิ ๖๒ ประการนี้ และทำให้ผู้ศึกษาทราบเสียในเบื้องต้นว่าสิ่งไหนเป็นมิจฉาทฤษฎี ไม่ใช่สัมมาทฤษฎี จึงเป็นวิธีการที่จะให้ผู้เริ่มศึกษาพิจารณาความเห็นของตนว่า อยู่ในข่ายทฤษฎี ๖๒ นั้นหรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้มีทฤษฎี ๖๒ ย่อมแสวงอารมณ์จากอายตนะทั้ง ๖ จะยึดมั่นถือมั่น เหมือนปลาติดข่าย ดังนั้นผู้ที่ศึกษาพระสูตรนี้จะได้ทราบผลที่เกิดจากการตกอยู่ในทฤษฎีดังกล่าว พระองค์ทรงถอนตนหาที่ท่าให้ติดในภพได้ ดังที่ได้ตรัสไว้ในท้ายพระสูตรนี้ว่า “กายของพระองค์ขาดตนหาที่พาไปสู่ภพเสียแล้ว เทวดาและมนุษย์จักเห็นกายของตถาคตได้ชั่วเวลาดำรงอยู่ หลังจากกายแตกสลายไป

^{๑๒}พระมหาอดิสร ธีรสีโล, พุทธปรัชญา ประวัติความเป็นมาและแนวคิดทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๖๗-๖๘.

เพราะสิ้นชีวิตแล้ว เทวดาและมนุษย์จักไม่เห็นกายนั้นอีก เปรียบเหมือนผลมะม่วงที่หลุดจากขั้ว” จึงชี้ให้เห็นว่า เป็นไปได้ที่จะหลุดพ้นจากข่ายความยึดมั่นถือมั่นในทฤษฎีต่างๆ เหล่านั้น ด้วยการทำความเข้าใจให้ตรงเป็นสัมมาทฤษฎีเสียก่อนในเบื้องต้น

ในสามัญผลสูตรกล่าวถึงการเสด็จเฝ้าพระพุทธเจ้าของพระเจ้าอาติศัตรุ พระราชาตรัสว่ามีการค้าขายและการประกอบอาชีพทุกอย่างและบรรดาผู้ประกอบการค้าและอาชีพเหล่านั้นที่ได้รับผลอันเกิดจากการประกอบการเหล่านั้น พวกเขามีชีวิตอยู่กับครอบครัวและเพื่อนอย่างสะดวกสบาย ถวายทานแก่พราหมณ์ (นักบวช) ทั้งหลาย และผลที่ได้รับคือความสุข พร้อมทั้งหวังจะได้ไปเกิดในสวรรค์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงผลที่เห็นได้จริงใดๆ ได้หรือไม่ สำหรับสมณะ พระเจ้าอาติศัตรุทรงยอมรับว่าได้ทรงตั้งคำถามอย่างเดียวกันนี้กับ กับสมณะและพราหมณ์อื่นๆ ได้แก่ครูทั้ง ๖ ได้คำตอบเป็นดังนี้

(๑) ปุณณะ กัสสปะ มีความเห็นว่า จะทำเอง หรือใช้ใครให้ทำบาปข้อไหนไม่ว่าการฆ่าสัตว์ เปียดเบียนสัตว์ ลักทรัพย์ ปล้นสะดม ประพฤติผิดประเวณี พุศฺเตจ เป็นต้น ผู้ทำหรือผู้ถูกใช้ให้ทำต่างก็ไม่ชื่อว่าทำบาป ในทำนองเดียวกัน การได้ทำบุญอะไรก็ตาม ไม่ว่าทำด้วยตัวเอง หรือใช้ให้คนอื่นทำก็ตามก็ไม่ชื่อว่าใครได้ทำบุญเช่นกัน สรุปแล้วใครจะทำอะไรลงไป ไม่ว่าบุญหรือบาปก็ไม่จัดว่าใครได้บุญหรือบาปทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ปรัชญาของ ปุณณะ กัสสปะ จึงเป็นอกิริยทฤษฎี คือมีความเห็นว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ

(๒) มักขลิ โคศาละ มีความเห็นว่า สุข – ทุกข์ ดี – ชั่ว บุญ – บาป เป็นต้น เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัยอะไรสร้างขึ้นมา เมื่อถึงคราวจะให้ผล ก็ให้ผลเอง หากยังไม่ถึงคราวจะให้ผลก็จะไม่ให้ผล ไม่ว่าคนจะพยายามให้มันเกิดขึ้นสักเพียงไรก็ตาม ด้วยเหตุนี้ เมื่อใครจะพยายามทำอย่างไรก็ได้ให้ผล เพราะฉะนั้นปรัชญาของมักขลิ โคศาละ จึงเป็นเหตุกทฤษฎี คือมีความเห็นว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ซึ่งจัดเป็นพวกนักถิกวาทะ

(๓) อชิตะ เกสกัมพล มีความเชื่อว่า การให้ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผลการเช่นสรวงไม่มีผล ผลของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี (เห็นว่า สัตว์ที่อยู่ในโลกอื่นภพอันตายแล้วมาเกิดในโลกนี้ไม่มีเพราะเชื่อว่าตายแล้วสูญ) โลกหน้าไม่มี (เห็นว่า สัตว์ที่ตายแล้วจากโลกนี้ไปเกิดในโลกอื่นภพอันไม่มีเพราะเชื่อว่าตายแล้วสูญ) มารดาไม่มี (คุณของมารดาไม่มี) บิดาไม่มี (คุณของบิดาไม่มี) โอปปาติกะไม่มี (ผู้บังเกิดขึ้นมาเอง ไม่ต้องอาศัยมารดาบิดา แต่เกิดขึ้นตามอำนาจกรรมที่ตนเคยทำไว้ เช่น เทวดา หรือสัตว์นรก เป็นต้น ไม่มี) สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ บรรลุธรรมอันชอบยิ่ง (อภิญญา มรรคผลนิพพาน) ได้รู้แจ้งแทงตลอดถึงโลกหน้าด้วยตนเอง แล้วประกาศให้คนอื่นรู้ตามได้ด้วยนั้น ไม่มี (ไม่เชื่อว่ามีพระอรหันต์) เพราะฉะนั้นของอชิตะ เกสกัมพล จึงเป็นนัตถิกทฤษฎี คือมีความเห็นว่าอัตตาชาติสูญ ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผลจัดเป็นพวกอุจเฉทวาทะ

(๔) ปกุธะ กัจจายนะ มีความเห็นว่า สภาวะ ๗ อย่างเหล่านี้คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สุข ทุกข์ และชิวะเป็นสภาวะที่มีอยู่เอง ยั่งยืน คงที่ดุจขุนเขา ไม่แปรปรวนแตกสลาย ไม่มีอะไรทำลายได้ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีผู้ฆ่าหรือผู้ถูกฆ่า การใช้ศาสตราวุธอันคมกริบ ประหัตประหารกันก็ไม่เชื่อว่าใครฆ่าหรือใครถูกฆ่ามันเป็นเพียงเรื่องศาสตราวุธ สอดเข้าไปในช่องว่างของสภาวะทั้ง ๗ อย่าง

ดังกล่าวแล้วเท่านั้น เพราะฉะนั้น ความเห็นของปุถุชน กัจจายณะจึงเป็นทั้งอภิปิทยาทิฏฐิ และนัตถิกาทิฏฐิ หรือนัตถิกวาทะ คือเห็นว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย

(๕) นิครันถะ นาฏบุตร มีความเชื่อว่าตราบที่ยังมีกิเลส ก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไป กรรมเป็นตัวชี้นำไปเกิดในภพภูมิต่างๆ แต่กรรมของสำนักนี้เน้นกรรมในอดีตชาติ กล่าวคือ การที่แต่ละคนได้สุข – ทุกข์เจริญหรือตกต่ำ เป็นต้น ในปัจจุบัน ก็เพราะกรรมในอดีตชาติบันดาลเห็นว่าการทรมานตนเองเป็นทางไปสู่การพ้นทุกข์ เห็นว่าชีวิตะเที่ยง ซึ่งจัดเป็นพวกสัสสตวาทะ เพราะฉะนั้นปรัชญาของนิครันถะ นาฏบุตร จึงเป็นปุพเพกตเหตุทิฏฐิ คือมีความเห็นว่ากรรมในชาติปางก่อนเป็นเหตุ

(๖) สญชัย เวลัฏฐบุตร มีความเห็นไม่แน่นอนเด็ดขาดลงไป คือเมื่อถูกถามว่า โลกหน้ามีอยู่หรือไม่ โอปปาติกะมีหรือไม่ วิบากแห่งกรรมอยู่หรือไม่ สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ ก็ไม่มีคำตอบแน่นอนตายตัวลงไป แต่จะตอบว่า อย่างนี้ก็มิใช่อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มิใช่ มิใช่ก็มิใช่ มีก็มิใช่ เพราะฉะนั้นปรัชญาของสญชัย เวลัฏฐบุตร จึงเป็นอมราวินิเวทวาทะ คือตอบส่ายไปส่ายมา ไม่คงที่ลั่นไกลไปมา เหมือนจับปลาไหล

ความเห็นของครูเจ้าลัทธิเหล่านี้แตกต่างกันไป พวกหนึ่งเห็นว่าตายแล้วสูญ หรือพวกอุจเฉททิฏฐิ อีกพวกหนึ่งเห็นว่าตายแล้วต้องเกิดใหม่อีกแต่ความเชื่อของกลุ่มนี้ยังแบ่งเป็น ๒ พวกคือ พวกหนึ่งเห็นว่าตายแล้วเกิด แต่เกิดใหม่เป็นเหมือนอย่างเดิม คือเดิมเกิดเป็นอะไรเมื่อตายไปแล้วก็ต้องเกิดเป็นอย่างนั้นไปตลอด พวกนี้จัดเป็นพวกสัสสตทิฏฐิ คือเห็นว่าโลกเที่ยง อีกพวกหนึ่งเห็นว่าตายแล้วต้องเกิดใหม่ แต่อาจเกิดเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ ไม่จำเป็นต้องเกิดเหมือนเดิมตลอดไป

ในบรรดาพวกที่มีความเชื่อแบบนี้ คืออภิปิทยาทิฏฐิ คือปฏิเสธกรรมหรือการกระทำนัตถิกาทิฏฐิ คือปฏิเสธวิบากหรือผลของกรรม และอเหตุกทิฏฐิ ล้วนเป็นอุจเฉททิฏฐิคือเห็นว่าตายแล้วสูญเพราะไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ทิฏฐิดังกล่าวนี้นี้พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิคือความเห็นผิด คำสอนของอาจารย์นอกศาสนาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเห็นขัดแย้งที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คำตอบของพระพุทธศาสนา คือความเชื่อเหล่านี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ และมองข้ามปัญหาเหล่านี้ไป เพื่ออธิบายวิถีชีวิตของสมณะ คือการฝึกอบรมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา คำตอบนั้นยืนยันหลักการเดียวกันกับพรหมชาลสูตร ซึ่งกล่าวถึง ทิฏฐิต่างๆ ๖๒ อย่าง ซึ่งมีความเชื่อต่างๆ กันไป แต่ได้สรุปได้ว่า “เหนือการแก่งความจริงใดๆ คือ ธรรมทั้งหลายที่ลึกซึ้ง ยากที่จะเห็น ยากที่จะเข้าใจ สงบและประเสริฐเหนือขอบเขตของตรรกวิทยาที่ละเอียด ประณีต เข้าใจได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งพระตถาคตทรงประกาศไว้หลังจากตรัสรู้แล้ว” จึงเห็นได้ว่า ความคิดและความเห็นและความสงสัยในเรื่องชีวิตหลังความตาย และการเกิดใหม่มีหรือไม่นั้น มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและในสังคมโบราณทุกแห่งโดยเจ้าลัทธิและอาจารย์ของสำนักต่างๆ ต่างก็มีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ในหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็ปรากฏหลักฐานในเรื่องนี้เป็นอันมาก เช่นในปายาสีราชญญสูตร ซึ่งเป็นข้อสงสัยของพระเจ้าปายาสี เรื่องตายแล้วสูญ และเพราะเหตุที่ความสงสัยเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ เป็นปัญหาที่พิสดารให้เห็นเชิงประจักษ์ไม่ได้ จึงเป็นข้อสงสัยของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จุดยืนของพระพุทธศาสนามีความชัดเจนที่จะไม่น้อมเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสุดขั้ว เพราะฝ่ายที่นำปัญหามาทูลถามพระพุทธเจ้า ต่างฝ่ายต่างพยายามคาดคั้นคำตอบเพื่อให้สนับสนุนฝ่ายตน

มิได้ต้องการคำตอบที่แท้จริง อันนำไปสู่อภัยาทปัญหา คือปัญหาที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตอบตรงๆ ตามคำถามในทันทีอีกประการหนึ่งทรงเห็นว่า เรื่องที่ทูลถามนั้น ไม่ประกอบด้วยอรรถ ไม่ประกอบด้วยธรรมไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน^{๑๓} พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงถึงมิจฉาทิฏฐิ^{๑๔} อันเป็นความเห็นความเห็นที่ผิดอย่างร้ายแรงมีโทษมากไว้ดังนี้ (๑) เห็นว่าการให้ทานไม่มีผล (๒) เห็นว่าการบูชาไม่มีผล (๓) เห็นว่าการเซ่นสรวงไม่มีผล (๔) เห็นว่าผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วไม่มีผล (๕) เห็นว่าโลกนี้ไม่มี (คือเชื่อว่าตายแล้วสูญจึงไม่มีสัตว์จากโลกอื่นมาเกิดในโลกนี้)(๖) เห็นว่าโลกหน้าไม่มี (คือเชื่อว่าตายแล้วสูญ จึงไม่มีสัตว์ที่ตายแล้วจากโลกนี้ไปเกิดในโลกอื่น) (๗) มารดาไม่มี (มารดาไม่มี พระคุณ) (๘) บิดาไม่มี (บิดาไม่มีพระคุณ) (๙) สัตว์ทั้งหลายที่เป็นโอปปาติกะไม่มี (ไม่เชื่อว่ามี โอปปาติกะ เช่นเทวดา สัตว์นรก เป็นต้น (๑๐) สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำให้โลกนี้และโลกหน้า ชัดแจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วสั่งสอนให้ผู้อื่นได้ตรัสรู้ตามได้ด้วยไม่มี (ไม่เชื่อว่ามี พระอริยบุคคลคือพระอรหันต์) และตรัสรับรองว่าโลกหน้ามีอยู่แท้ๆ แต่เขาเห็นว่าไม่มี ความเห็นของเขาเป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็โลกหน้ามีอยู่แท้ๆ แต่เขาดำริว่าโลกหน้าไม่มีความดำริของเขาจึงเป็นมิจฉาสังกับปะ ก็โลกหน้ามีอยู่แท้ๆ แต่พูดว่าโลกหน้าไม่มี วาจาของเขาเป็นมิจฉาวาจา และทรงตรัสถึงโทษอันร้ายแรงยิ่งของความเห็นผิดในข้อนี้ว่าภิกษุทั้งหลายเราไม่เห็นธรรมอันสักอย่างที่มีโทษมากเหมือนอย่างมิจฉาทิฏฐินี้เลย ภิกษุทั้งหลาย ในบรรดาโทษทั้งหลาย มีมิจฉาทิฏฐิเป็นโทษอย่างยิ่ง^{๑๕} และภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่น แม้สักอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้อกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิดได้เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ยิ่งเจริญมากขึ้น เหมือนอย่างมิจฉาทิฏฐินี้เลย^{๑๖}

ดังที่ทรงตรัสว่าคนที่ไปเกิดในทุคติภูมิ จะเป็นไปด้วยอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ คือความหลงผิด ดังที่ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมสักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลาย เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาก นรก เหมือนอย่างมิจฉาทิฏฐินี้เลย ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เป็นต้น ประกอบกับเหตุผลที่พระกุมารกัสสปะ ทรงตอบได้พระเจ้าปายาสีในปาราสิราชัญญสูตร ให้ยอมจำนนและยอมรับว่าโลกอื่นนอกไปจากโลกมนุษย์มีอยู่จริง คนที่ตายแล้วยังมีกิเลส ยังต้องเกิดใหม่ และต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ต่อไปตามสภาพ กรรมและวิบากแห่งกรรมมีอยู่จริง สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีอยู่จริง การทำทานมีผลต่อผู้ให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้ามีอยู่จริง นอกจากนี้ยังมีปรากฏในขสิขสูตรแสดงถึงอนาคตของคนที่มิจิตเศร่าหมองและผ่องใส เมื่อจิตเศร่าหมองย่อมไปสู่ทุกคติทั้งคนสามารถเกิดเป็นสัตว์ได้ด้วยหลักการตามคำสอนดังกล่าวนี้ จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่า สัตว์ทั้งหลายที่ยังมีกิเลสเมื่อตายแล้วต้องเกิดอยู่ในสังสารวัฏ

^{๑๓}ที.สี. (ไทย) ๙/๒๙๒/๒๗๐.

^{๑๔}ม. ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๖/๘๒.

^{๑๕}อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๑-๑๘๒/๓๒-๓๓.

^{๑๖}อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔/๔.

๒.๓ สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ของสังคมไทยในปัจจุบัน

แนวคิดความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในบริบทสังคมไทย มีความหลากหลายเป็นไปตามพื้นฐานความรู้ความคิดและประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งอาจประมวลแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่อาจสรุปได้ดังนี้

๒.๓.๑ สภาพความเชื่อของคนโดยทั่วไป

(๑) ความเชื่อในเรื่องผี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายไว้ว่า “สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวมีตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผี ปู่ ย่า ตา ยาย ผีป่า เรียกคนที่ตายไปแล้วว่า ผี”

ความเชื่อในเรื่องผีมีมาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามาในสังคมไทย จนเป็นความเชื่อที่ฝังแน่นมานาน โดยเชื่อว่าผีคือคนหรือสัตว์ที่ตายไปแล้ววิญญาณของผู้ตายนั้นไปเกิดเป็นผีในอีกภพภูมิหนึ่งหรือในอีกมิติหนึ่ง จนเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในสังคมไทยแล้ว ความเชื่อแบบพุทธก็ไม่อาจกลบกลืนความเชื่อเรื่องผีได้โดยสิ้นเชิง เกิดการผสมผสาน เกิดการเลือกใช้เลือกทำ เลือกหยิบ เอามาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เฉพาะหน้าต่อตนเองมาใช้ และกลายเป็นรูปแบบหนึ่งในการใช้ชีวิต เรียกว่า วิถีของชีวิต ไม่เพียงแต่สังคมไทยเท่านั้น ในประเทศในเอเชียอาคเนย์ เช่น เมียนมาร์ ก็มีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีนัต เป็นต้นเช่นกัน เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศไทยแล้วความเชื่อเช่นนี้ก็ยังคงมีอยู่และมีคำอธิบายถึงการมีอยู่ของผีว่า ผีเป็นโอปปาติกะ ซึ่งก็คือชีวิตของสัตว์ประเภทหนึ่ง

โอปปาติกะ คือชีวิตหลังความตายของสัตว์โลกที่เกิดโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่อาศัยแต่อดีตกรรมเพียงอย่างเดียว เกิดจากใจของตัวเองที่ยังอยากมีชีวิตอยู่ แต่การเกิดใหม่นั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วแบบผุดผืนขึ้น เกิดแล้วเป็นตัวตนสมบูรณ์มีอวัยวะครบถ้วนเหมือนตอนก่อนตายนั่นเอง ดังนั้นคนหรือสัตว์ที่ตายจากโลกมนุษย์แล้วจะเกิดเป็นโอปปาติกะ (มีตัวตนใหม่) ทันที โดยมีร่างกายประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ รับรู้และเคลื่อนไหวไปตามที่จิตหรือวิญญาณสิ่งเหมือนเมื่อตอนเป็นมนุษย์ แต่อยู่ในสภาพกายทิพย์ อาจเป็นเทวดา มนุษย์บางจำพวก สัตว์นรก เปรตบางจำพวกและอสุรกาย^{๑๗}

ตามหลักฐานที่พบในศิลาจารึกสุโขทัย มีการกล่าวถึง “ผีเสื้อเมือง ผีทรงเมือง” หมายถึง เทวดารักษาเมือง แม้ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีพระเสื้อเมือง พระทรงเมืองเป็นรูปปั้นไว้ให้คนบูชา ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอยู่ในสังคมไทยในทุกภาค ตัวอย่างเช่น ในภาคเหนือหรือล้านนามีความเชื่อเรื่องผี โดยมีผีอยู่หลายประเภท เช่น ผีตายพราย พราย ผีเสื้อ ผีโพง ผีปู่ย่า ผีเรือน ผีย่าหม้อหนึ่ง ผีเจ้าที่ ผีขุนน้ำ ผีมด ผีเมง แถน ผีค่างพอน ผีน้ำ ผีบ๊าววอด ผีปกระโหล่ง ผีม้าบ้อง ผีสองนาง ผีตามอย ผีกละ ผีโพงดง เป็นต้น^{๑๘} ในภาคอื่นๆ ก็มีผีประจำท้องถิ่นของตนเอง เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับถือผีตาโชน ผีปู่ผีด้า ผีตาแฮก ภาคกลางมีผีบ้านผีเรือน ผีกระดัง ผีกระหัง ผีกระสือ แม่โพสพ แม่ย่านาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผี

^{๑๗}บรรจวบ บรรณรุจิ, โอปปาติกะ.ชีวิตหลังความตาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๗), หน้า ๖.

^{๑๘}มาลา คำจันทร์, ผีในล้านนา วิญญาณ ความเชื่อ พิธีกรรมที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนล้านนา, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊คเวิร์ม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒-๒๔.

ประจำเครื่องมือใช้สอยที่ต้องเคารพบูชา เช่น ผีเตาไฟ พ่อครูหรือพ่อแก่ของนักแสดงพื้นบ้าน และมีชนบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีเหล่านั้น ในทุกภาค เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติมิตรที่วายชนม์ไปแล้ว ในเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ บุญเดือนสิบ เป็นต้น ประเพณีและความเชื่อเช่นนี้ จึงเป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่เป็นชีวิตหลังความตาย

(๒) การทรงเจ้าเข้าผี คำว่าทรงเจ้า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า ก.พิธีเชิญเจ้าเข้าสิงคนทรง, น.เรียกคนสำหรับทรงเจ้าว่าคนทรงเจ้า” และให้คำนิยาม คำว่า “ทรงเจ้าเข้าผี” ว่า ก.เข้าผี,ลงผี คำว่า “เข้าผี” ให้บทนิยามว่า ก.ทำพิธีให้ผีเข้าสิงในตัว และคำว่า “ลงผี” ให้บทนิยามว่า “ก.เชิญผาเข้าสิงอยู่ในคน แล้วถามเหตุร้ายดี, เข้าผี หรือทรงเจ้าเข้าผี ก็ว่า หมายความว่า คำว่า “ทรงเจ้า” กับคำว่า “เข้าผี” มีความหมายเดียวกัน ใช้แทนกันได้ ตามคติความเชื่อของคนไทย มีผี ๒ ประเภท คือ (๑) ผีประเภทเลว ได้แก่ ผีที่มักให้โทษ เรียกว่า ผี...,ปีศาจ เป็นต้น (๒) ผีประเภทดี ได้แก่ ผีที่มักให้คุณ เช่น ผีหลวง ผีฟ้า ผีปู่ย่าตายาย (วิญญาณบรรพบุรุษ) ผีบ้าน ผีเรือน และเจ้า

ในสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความยากลำบาก ทำให้คนจำนวนมากหาทางออก ด้วยการเข้าหาอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจลึกลับที่ไม่มีตัวตน โดยเฉพาะในเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี โดยการเข้าหาคนเข้าทรงเจ้า เพื่อทำการทรงเจ้าเข้าผี และให้ผีหรือเจ้าหรือเทพที่เข้ามาประทับทรงให้ความช่วยเหลือ แนะนำใช้อำนาจดลบันดาลช่วยแก้ไขปัญหา หรือช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง การทรงเจ้าเข้าผี จึงเป็นความเชื่อของคนและเป็นที่พักพิงของคนเป็นจำนวนมาก ดังรายงานการวิจัยของศูนย์วิชาการธนาการสิทธิไทย ปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๘ พบว่า คนไทยใช้เงินในการไปหาคนทรงเจ้าและหมอดู สำนักต่างๆ ทั่วประเทศ เป็นเงินถึง ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท และพบว่ามึร่างกาย หรือคนทรงเจ้าถึง ๘๐๐,๐๐๐ คน โดยเฉพาะคนในชนบทมีมากกว่าสังคมเมือง^{๑๙}

คนทรงเจ้าหรือคนทรงหรือร่างทรง ไม่มีอำนาจบังคับหรือกระทำการใดๆ เพื่อบังคับให้เจ้ามาเข้าทรงในร่างตนหรือเรียกว่ามาประทับทรง แต่เป็นหน้าที่ที่เจ้าผู้มาเข้าทรงมอบให้ปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือสังคม และร่างทรงทำหน้าที่เป็นเพียงตัวกลางสำหรับเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าที่เข้ามาเข้าทรงหรือมาประทับทรง กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือมาขอรับความช่วยเหลือจากเจ้าเท่านั้น ทั้งๆ ที่คนทรงบางคนไม่ต้องการเป็นร่างทรงเลย แต่ขัดขืนไม่ได้เพราะอาจได้รับผลร้ายต่างๆ จากการกระทำของเจ้า คนทรงเจ้าแบบอุดมคติ คือไม่หวังผลสิ่งตอบแทน ยังมีตัวอย่างอยู่ในภาคใต้ คือคนทรงตายายซึ่งสืบทอดกันมา โดยไม่เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบ พิธีกรรม และพฤติกรรม การทรงเจ้าจึงเป็นการสื่อสารระหว่างเจ้าซึ่งอาจเป็นเทพหรือพรหมหรือวิญญาณโอปปาติกะ เช่น วิญญาณบรรพบุรุษที่ได้รับการขอร้องจากผู้ที่นับถือ หรือลูกหลานหรือผู้มาขอความช่วยเหลือ ก็มาปรากฏโดยการเข้าประทับทรงในร่างของคนทรง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเลือกสรรแล้ว เพื่อติดต่อสื่อสารหรือให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่มาขอความช่วยเหลือนั้น แต่อย่างไรก็ตามหากคนทรงคนใดมีจิตไม่บริสุทธิ์ ไม่ซื่อตรง

^{๑๙}อดิศักดิ์ ทองบุญ, ประสพการณ์จริงของการทรงเจ้าเข้าผี คนผีเข้า, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

ต่อเจ้าหรือวิญญาณที่มาประทับทรง ก็มักหลงใหลมัวเมาในลาภสักการะ กลายเป็นเรื่องโกหก หลอกลวงกัน

ความเชื่อในเรื่องการทรงเจ้าเข้าผีของคนในสังคมไทยที่อาศัยคติความเชื่อหลากหลายที่สืบทอดมาในท้องถิ่นต่างๆ เช่น คติความเชื่อดั้งเดิมแบบวิญญาณนิยม (animism) ผสมผสานกับคติการนับถือบูชาบรรพบุรุษ (ancestor-worship) และลัทธิบูชาเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นที่มาอันสำคัญของไสยศาสตร์ในประเทศไทยพฤติกรรมการเชื่อในเรื่องการทรงเจ้าเข้าผีของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน จึงเป็นการแสดงว่าคนในสังคมไทยในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมีความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ ทั้งนี้ ก็เพราะวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือเจ้า หรือเทพที่เข้ามาประทับทรง ก็ล้วนมีอดีตที่เคยเป็นมนุษย์ มีฐานะ มีตัวตน เมื่อตายไปแล้วไปเกิดเป็นอุปปาดิกะในภพใหม่ ซึ่งอาจเป็นผีหรือเทพหรือเทวดาแล้วจึงมาเข้าประทับทรง เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ร้องขอ

(๓) การเคารพบูชา อ้อนวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังจะเห็นได้จากการที่คนในสังคมไทยจำนวนมาก เมื่อประสบปัญหาชีวิต หรือต้องการความช่วยเหลือ วิธีที่ทำได้โดยง่าย คือวิธีการบูชา อ้อนวอน อธิษฐาน ขอพรหรือทำพิธีบนบานเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผู้ที่เชื่อว่าเทพเจ้าหรือเจ้าองค์ใดเป็นผู้บันดาลชีวิตให้เป็นไป ก็ทำการบนบานขอพรจากเทพเจ้าองค์นั้น หรือเจ้า หรือดวงวิญญาณของผู้มีชื่อเสียงที่ตายไปแล้วและเชื่อว่าเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งรวมไปถึงสิ่งที่เรียกว่า เจ้าพ่อ เจ้าแม่ทั้งหลาย หากประสบความสำเร็จตามที่ขอ ก็จะมีการแก้บนตามที่ได้ทำการบนไว้ ดังจะเห็นได้จากการที่คนไปทำการบนบาน และทำพิธีแก้บนต่อท้าวมหาพรหม เราววัน หรืออดีตพระมหากษัตริย์องค์สำคัญที่สวรรคตไปแล้ว การที่คนในสังคมจำนวนมากมีความเชื่อในเรื่องการบนบาน การบวงสรวง การขอพรต่อเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงว่าคนเหล่านั้น มีความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ เพราะเจ้าหรือเทพหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ต้องการความช่วยเหลือไปขอพรนั้น ก็เคยเป็นมนุษย์มาก่อน

(๔) คนในสังคมปัจจุบันส่วนหนึ่งที่นับถือศาสนาอื่นที่เป็นศาสนาที่มีคนนับถือเป็นจำนวนมากในโลก ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ซึ่งเชื่อว่าเมื่อตายแล้วจิต (Soul) หรือวิญญาณ (spirit) จะออกจากร่าง โดยในศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เมื่อคนตายแล้ววิญญาณจะออกจากร่างไปรอการตัดสินในวันพิพากษาอยู่ ณ สถานที่หนึ่ง หากทำความดีก็ได้ขึ้นสวรรค์ หากทำความชั่วไว้มากก็ไปลงนรก การได้รับรางวัลพิพากษาให้ขึ้นสวรรค์หรือถูกพิพากษาลงโทษให้ตกนรกนี้เป็นการถาวร รวมทั้งดวงจิตหรือวิญญาณนั้นก็เป็วิญญาณถาวร ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ก็เชื่อว่าเมื่อตายแล้วต้องไปเกิดใหม่อีก

๒.๓.๒ สภาพความเชื่อของคนตามแนวทางวิทยาศาสตร์

เนื่องจากวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการศึกษาที่ต้องมีการทดลองพิสูจน์ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงไม่อาจเข้ามাত্রตรวจสอบและพิสูจน์ในประเด็นปัญหานี้ได้ ดังนั้นคนในสังคมอีกส่วนหนึ่งที่ไม่นับถือศาสนาหรือไม่มีศาสนาและเป็นคนรุ่นใหม่ในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า จึงไม่เชื่อเรื่องการเกิดใหม่เพราะไม่ใช่เรื่องที่วิทยาศาสตร์ได้ศึกษาและเป็นเรื่องเกินขอบเขตที่วิทยาศาสตร์จะเข้าไปศึกษาหรือพิสูจน์ได้ กลุ่มคนเหล่านี้จึงเชื่อว่าเมื่อวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ ดังนั้นจึงเชื่อว่าชีวิตเมื่อตายแล้วก็ดับสูญไม่เกิดใหม่อีก

สภาพปัญหาความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ ในสังคมไทยจึงเป็นไปตามข้อสรุปของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ดังนี้

(๑) ในสังคมไทยปัจจุบัน การปฏิบัติเกี่ยวกับศีลมีประเด็นที่สอดคล้องกับคัมภีร์พุทธกาล กล่าวคือ ในสังคมปัจจุบันมีการทำร้ายสัตว์ การฆ่าสัตว์ การฟ้อนรำ ขับร้อง การแข่งขันกีฬาชนสัตว์ (เช่น ชนไก่ ชนวัว แข่งม้า เป็นต้น การชกมวย การเล่นหมากรุก การอบผิว การทำนายอวัยวะ ทำนายโชคลาง ทำนายฝัน พิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผีการตั้งศาลพระภูมิ การทำกระเทยให้เป็นชาย ทำให้ชายให้เป็นกระเทย ฯลฯ ส่วนประเด็นที่ต่างก็มี เช่น การบำเพ็ญพรต การทรมานร่างกาย เป็นต้น

(๒) เรื่องทิวฐิ (ทัศนะ, ทัศนคติ) ความเชื่อในสังคมไทยปัจจุบันสอดคล้องกับความเชื่อในพรหมชาลสูตร เช่น เรื่องตายแล้วเกิด ตายแล้วสูญ พวกที่เห็นว่าตายแล้วเที่ยงก็มี พวกที่เห็นว่าตายแล้วสูญก็มี ผู้ที่เชื่อว่าพรหมบันดาลชีวิตให้เป็นไปก็มี ทั้งนี้ เพราะคนไทยมีระดับการศึกษาพัฒนาที่แตกต่างกัน ที่เห็นได้ในปัจจุบันคือความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลให้ชีวิตประสบความสำเร็จหรือให้แคล้วคลาดจากอันตรายได้^{๒๐}

จากข้อสรุปสภาพความเชื่อ เรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยในปัจจุบัน จึงเห็นได้ว่า ความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคมไทยทั้งหมดยังอยู่ในทิวฐิ ๖๒ ซึ่งเป็นความเห็นผิดอย่างใดอย่างหนึ่งในความเชื่อ ๖๒ ประการและเป็นมิจฉาทิวฐิ จากสภาพปัญหาความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมปัจจุบันดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมดังนี้

๑. พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าลัทธิหรือความเห็นหรือความเชื่อดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นมิจฉาทิวฐิ เป็นเรื่องนอกพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หลักพุทธธรรม ทั้งเป็นความเชื่อที่ขัดต่อการพัฒนามนุษย์ไม่นำไปสู่จุดหมายสูงสุดตามแนวทางอริยมรรค

๒. ความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิวฐิมีหลายประการ แต่ความเชื่อบางประการ เช่น ความเชื่อหรือความเห็นที่ว่าตายแล้วสูญ เมื่อตายแล้วไม่เกิดอีก เป็นต้น เป็นเหตุให้หลงผิดและเกิดความประมาทในการดำเนินชีวิต เห็นว่า เมื่อสิ้นชีวิตด้วยความตายก็เป็นการสิ้นสุดของทุกสิ่ง ไม่มีชีวิตหลังความตายที่จะต้องมารับโทษทัณฑ์ของความชั่วที่ตนได้กระทำไว้ตามกฎแห่งกรรม ทำให้ขาดความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปจึงกล้าที่จะกระทำความชั่ว ความผิดบาปทั้งหลาย ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองเพราะสามารถหลีกเลี่ยงได้ เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนและความเสียหายแก่ตนเองและสังคม

๓. ความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิวฐิหรือมีความเห็นผิดดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติ และทำให้ตนเองและสังคมล้าหลัง เช่น เกิดความมกมายเชื่อในเรื่องมงคลตื่นข่าว ทำให้ขาดความขยันหมั่นเพียรเอาแต่อ่อนนอนขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใช้ชีวิตสุดโต่งไม่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสของศีล เป็นเหตุให้อยู่ย่นต่อการทำความดีและการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม ขาดจิตสาธารณะและพาให้สังคมเดินไปสู่ความเสื่อม เป็นต้น

^{๒๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์ พระพุทธศาสนา กระแสไทยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙).

๔. การแก้ไขความเห็นความเชื่อที่ผิดให้เป็นสัมมาทิฐิเสียก่อนในเบื้องต้นจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขา การวางระบบการศึกษา การสอนและเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่สำคัญไปสู่การปฏิบัติ เช่น เรื่องศีลธรรม กฎแห่งกรรม อริยสัจ ๔ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมปัจจุบัน มีความเชื่อว่าตายแล้วเกิดก็มี ตายแล้วสูญก็มี บางพวกเห็นว่าตายแล้วเที่ยงก็มี บางพวกเห็นว่าตายแล้วสูญก็มี มีความเชื่อว่ามีพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกสร้างสัตว์ทั้งหลายว่าเที่ยงยั่งยืน ส่วนสัตว์ทั้งหลายไม่เที่ยงก็มี ความเชื่อเหล่านี้ยังตกอยู่ในทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งในทิฐิ ๖๒ ประการ ในพรหมชาลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบได้ว่าเป็นประจูดั่งตาข่ายปกคลุมเอาไว้ และเป็นความเชื่อที่ผิดหรือเป็นมิจฉาทิฐิ

อย่างไรก็ตามความดีเด่นของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีคุณค่าและมีประโยชน์ยิ่งแก่มนุษยชาติ โดยมีลักษณะพิเศษเป็นการเฉพาะหลายประการคือ (๑) เป็นศาสนาอเทวนิยมปฏิเสธว่ามีพระเจ้าสร้างโลก โลกประกอบขึ้นตามเหตุปัจจัย จึงไม่ต้องติดยึดในพระเจ้า (๒) พระพุทธเจ้าแม้ทรงเป็นพระสัพพัญญู มีอำนาจมากแต่มิได้เป็นผู้สร้างโลก แต่เป็นผู้ค้นพบความจริงของโลกแล้วนำมาสั่งสอนเพื่อความพ้นทุกข์ (๓) จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาคือการละกิเลส เพื่อให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และจุดมุ่งหมายมิใช่เพื่อการไปเกิดในสวรรค์ แต่เพื่อการไม่เกิดอีกอันเป็นการพ้นจากทุกข์ (๔) สรรพสัตว์ทุกตัวตนมีศักยภาพที่จะบรรลุนิพพานเพื่อเป้าหมายสูงสุดและสร้างความสำเร็จได้ด้วยตนเอง จึงไม่ต้องไปอ่อนวอนขอพรใคร (๕) ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธเจ้ากับพุทธบริษัท มิใช่ผู้ทรงอำนาจเหนือกว่า มิใช่นายกับบ่าวหรือทาสมิใช่ผู้ปลดปล่อย แต่ทรงเป็นครูของโลก เป็นผู้แนะนำสัตว์ (มนุษย์) ทั้งหลายให้ช่วยตนเองจึงต้องปลดปล่อยตนเอง (๖) ใช้หลักปัญญาในการพิจารณาเรื่องทั้งปวง มีอิสระเสรีภาพที่จะคิดได้เองตามเหตุผล เมื่อไตร่ตรองรอบคอบแล้วจึงเชื่อและปฏิบัติตามความเชื่อ (ศรัทธา) นั้น (๗) พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนว่า มนุษย์มีบาปติดตัวมาแต่กำเนิดไม่มีนรกนิรันดร์ หรือสวรรค์ถาวร แต่สอนว่าเมื่อทำบาปต้องตกนรก พ้นกรรมแล้วก็ไปเกิดในภพภูมิที่ดีกว่าได้ เมื่อทำดีอยู่ในสวรรค์แล้วหมดบุญก็ต้องกลับไปเวียนว่ายตายเกิดในภพที่ต่ำกว่าได้ (๘) พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นกฎแห่งการกระทำที่ควบคุมความเป็นไปของชีวิต และใช้อธิบายความแตกต่างของบุคคล รวมทั้งนำสัตว์ (มนุษย์) ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ได้ตามผลแห่งกรรม (๙) พุทธศาสนานั้นมีคำสอนเรื่องเมตตาและสัจดีไม่มีใครที่เกิดมาเป็นอาหารใครหรือสอนให้มีการฆ่าเพื่อศาสนา หรือต่อประโยชน์ของมนุษย์ ทุกชีวิต มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ผู้ฆ่าย่อมต้องรับกรรม การฆ่าเพื่อศาสนาทำไม่ได้ (๑๐) พุทธศาสนามีคำสอนเรื่องสังสารวัฏ ซึ่งไม่อาจกำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลายเป็นที่สุดได้ สัตว์ที่อยู่ในวงจรของวัฏจักรนี้เป็นทุกข์ พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องอริยสัจ ๔ กำจัดอวิชชาเพื่อความพ้นจากทุกข์ได้ และมีเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น (๑๑) แม้พระพุทธเจ้าเป็นพระสัพพัญญูแต่มิใช่ผู้ค้ำโลกหรือมีอำนาจล้นฟ้า ดลบันดาลสิ่งต่างๆ หรือลิขิตใครได้ การกระทำของบุคคลเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตของตนเอง (๑๒) พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องสุญตา เป็นหลักธรรมขั้นสูง ทุกสรรพสิ่งในโลกล้วนตกอยู่ใต้กฎสามัญลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงไม่มีสิ่งใดที่จะให้ยึดมั่นถือมั่นให้เป็นทุกข์ (๑๓) พุทธศาสนามีคำสอนเรื่องทางสายกลางไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง ไม่เห็นว่าเป็นโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง หรือไม่เกิดอันเป็นสัสสตทิฐิ และก็ไม่ได้เห็นว่าตายแล้วสูญ เป็นบุคคลเฉพาะทิฐิ ซึ่งเป็นวัตถุนิยม

จึงเห็นได้ว่าคุณลักษณะพิเศษของคำสอนในพระพุทธศาสนาเหล่านี้ มีคำสอนเกี่ยวข้องกับ เรื่องการเกิดใหม่ของสัตว์ทั้งหลาย ทั้งกฎไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม หลักอริยสัจ ๔ เป็นต้นเหล่านี้ล้วนมี ความสัมพันธ์กับการเกิดใหม่หรือการไม่เกิดอีกของชีวิต ซึ่งจะได้ศึกษาเรื่องการเกิดใหม่ในคำ สอนของพระพุทธศาสนาต่อไป

กล่าวโดยสรุปปัญหาการตายแล้วเกิดหรือไม่เป็นปัญหาหนึ่งในทัศนะ ๑๐ อย่าง ที่ พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ (อภัยกตปัญหา) เหตุที่พระพุทธองค์ไม่ทรงไม่ตรัสตอบ ไม่ออก ความเห็น เพราะไม่ช่วยให้พ้นทุกข์ ไม่อาจนำหลักฐานมาให้คนธรรมดาผู้ให้เสมือนการรู้ชัดว่าวันพรุ่งนี้ ย่อมมีแต่ไม่สามารถนำวันพรุ่งนี้มาแสดงได้ มีแต่จะทำให้ผู้ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มีศักยภาพ เกิดการพิพาท โต้เถียงทะเลาะเบาะแว้งที่ไร้สาระ ผู้ที่มีความคิดเช่นนั้น คือ ผู้ที่ติดยึดอยู่ในความจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อย่างฉาบฉวย ทั้งๆ ที่มองเห็นเพียงบางส่วน แล้วเหมารวมว่า คนอื่นและสิ่งอื่นต้องเป็นไปอย่างที่ตน คิด ดังเช่นผู้ไม่มีลิ้นย่อมไม่มีทางรู้รส ผู้ไม่มีดวงตา (ตาบอด) ย่อมไม่รู้ได้ว่ามีดวงจันทร์ดังปรากฏใน ปฐมนานาติตถียสูตร สรุปใจความได้ว่า

สมณะพราหมณ์และปริพาชกจำนวนมาก มีความเห็นทิวทัศน์แตกต่างกันไปคือ บางพวกเห็นว่า โลกนี้เที่ยง บางพวกเห็นว่าโลกนี้ไม่เที่ยง บางพวกเห็นว่าโลกมีที่สุด บางพวกว่าโลกนี้ไม่มีที่สุด บาง พวกเห็นว่าชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน บางพวกเห็นว่า ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่าง บางพวกเห็น ว่า หลัจากตายแล้วอตฺตา(อาตมัน) เกิดอีก บางพวกบอกว่าหลังจากตายแล้ว อตฺตา (อาตมัน) ไม่เกิด อีก บางพวกเห็นว่าหลังจากตายแล้ว อาตมันเกิดอีกก็ใช่ไม่เกิดอีกก็ใช่ บางพวกเห็นว่า หลังจากตาย แล้ว อตฺตาจะเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่...พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบและทรงให้ความ กระจ่างในประเด็นที่สมณะพราหมณ์ถกเถียงกันนี้โดยทรงยกเรื่องในอดีตมาตรัสชี้แจง ใจความว่าใน กรุงสาวัตถี พระราชาตรัสให้นำคนตาบอดทั้งหลายมาประชุมกัน แล้วให้นำช้างมาแสดง ตรัสให้แบ่ง คนตาบอดไปเป็นพวกแล้วให้ไปจับหูช้าง...งาช้าง...วงช้าง...เท้าช้าง...ระหว่างขาอ่อนช้าง...หางช้าง... ขนหางช้าง แล้วตรัสถามคนตาบอดเหล่านั้น ว่าเห็นช้างแล้ว เป็นอย่างไร พวกที่คลำหัวช้างก็ทูลว่า ช้างมีรูปร่างเหมือนหม้อ พวกที่คลำหูช้าง ก็กราบทูลว่าช้างมีรูปร่างเหมือนกระดิ่ง พวกที่คลำงาช้างก็ ทูลว่า ช้างมีรูปร่างเหมือนตอไม้ พวกที่คลำวงช้างก็กราบทูลว่าช้างมีรูปร่างเหมือนงอนไถ พวกที่คลำ ตัวช้างก็ทูลว่าช้างมีรูปร่างเหมือนยุงข้าว พวกที่คลำเท้าช้างก็กราบทูลว่า ช้างมีรูปร่างเหมือนเส้า พวก ที่คลำระหว่างขาอ่อนช้าง ก็กราบทูลว่าช้างมีรูปร่างเหมือนครก พวกที่คลำหางช้างก็กราบทูลว่า ช้างมี รูปร่างเหมือนสากตำข้าว พวกที่คลำขนหางช้าง ก็ทูลว่าช้างมีรูปร่างเหมือนไม้กวาดคนตาบอด เหล่านั้นต่างกำหนดทุมเถียงกัน อย่างนี้คือช้าง อย่างนี้ไม่ใช่ช้าง... ภิกษุทั้งหลาย อัญญเดียรธีย์ปริพาชก เป็นคนตาบอดไม่มีจักขุ...ก็เกิดบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกันใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่^{๒๑}

ด้วยเหตุที่ความยึดมั่นถือมั่นในทัศนะหรือทิวทัศน์ต่างๆ เป็นเหตุให้เกิดการวิวาท โต้เถียงกัน เพราะต่างก็ยึดมั่นตามความเห็นความเชื่อของตน เสมือนดังเรื่องตาบอดคลำช้างดังกล่าวข้างต้น ความ ยึดมั่นในทัศนะของตนเป็นเหตุให้เกิดการวิวาทกัน พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในที่ต่างๆ เป็นอันมาก เช่น

^{๒๑} จุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๕๔/๒๘๙-๒๙๔.

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในปสุรสูตรว่า สมณพราหมณ์เป็นอันมากย่อมกล่าวความหมดจดในธรรมนี้เท่านั้น ไม่กล่าวความหมดจดในธรรมเหล่านี้ บุคคลอาศัยศาสนาใดก็กล่าวศาสนานั้นว่าดีงาม เพราะทิวฐิของตนนั้น เป็นผู้ตั้งอยู่ในปัจเจกสัจจะ (ความเห็นส่วนตัวที่ผู้คน มักยึดมั่นว่าเป็นความจริง) สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นคนอยากพูด เข้าไปสู่บริษัทแล้ว จับคู่กล่าวหากันและกันว่าเป็นคนพาล สมณพราหมณ์เหล่านั้นอาศัยสิ่งอื่นแล้ว ย่อมกล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน อยากได้ความสรรเสริญ ก็กล่าวตนว่าเป็นผู้ฉลาด^{๒๒} และมีปรากฏในจุฬวิญญูสูตรว่า สมณพราหมณ์เจ้าลัทธิบางพวก ยึดถืออยู่เฉพาะทิวฐิของตนๆ ถือแล้วก็อ้างตัวว่าเป็นคนฉลาด บุคคลใดคัดค้านธรรมนี้ บุคคลนั้นเชื่อว่ายังไม่สำเร็จกิจ ถืออย่างนี้แล้วก็พากันวิวาทและกล่าวว่าคนอื่นเป็นคนพาลไม่ฉลาด วาทะของพราหมณ์เหล่านี้ วาทะไหนเป็นเรื่องจริงกันหนอ เพราะพราหมณ์เหล่านั้นต่างก็อ้างตัวว่าเป็นคนฉลาด พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คนพาลไม่ยอมรับธรรมของผู้อื่นเลย เป็นคนต่ำทราม มีปัญหาทราหม สมณพราหมณ์ทั้งหมดนั้นแหละเป็นคนพาล มีปัญหาทราหม สมณพราหมณ์เหล่านี้ทั้งหมดนั้นและถือทิวฐิอยู่หมู่ชนรู้ชัดสัจจะใดจะไม่ฟังวิวาทกัน สัจจะนั้นมีอยู่อย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีอย่างที่สอง สมณพราหมณ์เหล่านั้น พากันอวดสัจจะต่างๆ กันไปเอง เพราะฉะนั้นสมณพราหมณ์จึงไม่พูดอย่างเดียวกัน พระพุทธเนรมิตพุลถามต่อว่า เพราะเหตุใดหนอ สมณพราหมณ์จึงพูดสัจจะไปต่างๆ หรือว่าสมณพราหมณ์เหล่านั้นพากันตรึกเอาเอง ตรัสตอบว่า มิได้มีสัจจะหลายอย่างต่างกันเลย เว้นแต่สัจจะที่แน่นอนในโลก แต่สมณพราหมณ์ทั้งหลายพากันกำหนดความตรึกในทิวฐิทั้งหลายไปเอง แล้วกล่าวธรรมเป็น ๒ อย่างว่า ค่าของเราจริงค่าของท่านเท็จ^{๒๓}

จากพระสูตรที่ยกมาข้างต้นเห็นได้ว่า คนทั้งหลายนับถือผู้ใด คิดเห็นอย่างไร ก็ยึดถือไปตามความเชื่อความเห็นของตน กล่าวหาว่าความเห็นความเชื่อของคนอื่นไม่ถูกต้อง แล้วก็ทุ่มเถียงวิวาทกัน เหมือนคนตายตาบอดคิดว่าช้าง เพราะต่างก็ไม่รู้จักจริง การทุ่มเถียงกล่าวหากันโดยยึดถือมั่นในทิวฐิของตนทั้งที่ผิด คนเหล่านั้นจึงเป็นคนพาล สัจจะคือความจริงนั้นเป็นสิ่งเดียว แต่ผู้ไม่รู้ก็พากันตรึกกันไปเอง คิดกันไปเองต่างๆ กัน และเพราะทิวฐิที่ผิดนั่นเอง จึงอ้างว่าทิวฐิคือความเชื่อของตนจริง ทิวฐิของผู้อื่นเป็นจริง ดังนั้นปัญหาบางประการ เช่น ตายแล้วเกิดหรือไม่ เมื่อมีผู้ไปพุลถามพระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงพยากรณ์ เพราะเกิดวิสัยที่ปุถุชนจะรู้ได้เอง หากตรัสตอบไปผู้เป็นมิฉฉาทิวฐิก็โต้แย้งไม่รู้จบทั้งไม่ใช่ทางพันทุกซ์ที่จะโต้แย้งกันโดยไม่เกิดประโยชน์ จึงตรัสให้ไปปฏิบัติตามวิธีการที่ทรงสอนแล้วจะรู้เองเห็นเอง ตรัสรับรองว่า พระองค์เองผู้เป็นพระสัพพัญญูและพระสาวกที่ปฏิบัติตามพระธรรมที่ทรงแสดงจนบรรลุธรรมแล้ว สามารถรู้เห็นความจริงในข้อนี้ได้

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาความเชื่อของคนในสังคมไทย ยังมีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงและเป็นมิฉฉาทิวฐิหลายประการ อันเป็นผลให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาตนเองในการเรียนรู้หลักพุทธธรรม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการศึกษาและวิธีวิจัยเพื่อหาคำตอบในเรื่องนี้ในบทต่อไป

^{๒๒}พ.ส. (ไทย) ๒๕/๘๓๑-๘๔๑/๖๙๙-๗๐๐.

^{๒๓}พ.ส. (ไทย) ๒๕/๘๘๕-๙๐๑/๗๑๓-๘๙๗.

บทที่ ๓

หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเรื่องการเกิดใหม่หรือการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏของสัตว์ทั้งหลาย มีปรากฏ กล่าวถึงอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก โดยปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นพุทธดำรัสของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า คำกล่าวของพุทธสาวกอุบาสก อุบาสิกา ความเห็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา และบุคคลนอกศาสนาเจ้าลัทธิต่างๆ หรือพวกเดียรถีย์ ผู้วิจยจะได้นำเสนอหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงการมีอยู่ของชาติภพ การตายแล้วเกิดใหม่ในภพชาติต่างๆ ดังต่อไปนี้

๓.๑ หลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่

หลักคำสอนเกี่ยวกับการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ผู้วิจยจะนำเสนอต่อไปนี้จะประกอบด้วยส่วนที่เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการเกิดใหม่ กับส่วนที่เป็นเรื่องที่เป็นกรณีตัวอย่างที่พระพุทธองค์ทรงแสดง หรือยกขึ้นประกอบคำสอนในพระธรรมเทศนาหรือเรื่องที่ทรงเล่านั้น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ หลักคำสอนเรื่องกรรมและการเกิดใหม่

(๑) ความหมายของกรรม

กรรมที่จะให้ผลต่อไปได้ต้องเป็นการกระทำที่ทำความตั้งใจ คือมีเจตนาในการกระทำ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาคือตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ^๑ เหตุที่ทรงรับรองว่าเจตนาคือ ตัวกรรมก็เพราะการที่คนทั้งหลายจะกระทำการกรรมใดได้ก็ต้องเริ่มที่มีจิตคิดจะทำเสียก่อน จึงเกิดเป็นเจตนา คือความตั้งใจ ความจงใจที่กระทำการกรรมนั้น เจตนาเป็นเจตสิกประเภทหนึ่งที่เข้ามาปรุงแต่งจิต หรือตกแต่งจิตให้จิตมีคุณภาพดีหรือไม่ดี เมื่อจิตคิดดีเป็นเหตุให้พูดดี ทำดี เมื่อจิตคิดชั่วเป็นเหตุให้พูดชั่วทำชั่ว จิตนี้จึงเป็นตัวกำหนดการกระทำ จิตเป็นหัวหน้ามีจิตเป็นใหญ่ในการกระทำทั้งปวง ดังมีพระพุทธพจน์รับรองว่า

“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าใจอัน

โทษประทุษร้ายแล้วจะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามไป เพราะเหตุนั้นเหมือนล้อเกวียนตามรอยเท้าโค ฉะนั้นธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าใจผ่องใสแล้วจะพูดก็ตามจะทำก็ตาม ความสุขย่อมติดตามไป เพราะเหตุนั้น เหมือนเงาตามตัว ฉะนั้น^๒

^๑อง.ฉก.ก.(ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^๒ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑-๒/๑๕.

คำว่า ธรรมทั้งหลายท่านหมายถึงนิสสัตตนิชชีวกรรม ซึ่งได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ และสังขารขันธ^๓ กล่าวคือชีวิตซึ่งประกอบด้วยรูปกับนามเป็นขันธ ๕ นี้ ส่วนที่เป็นเวทนาขันธ สัญญาขันธ และสังขารขันธ ต้องอาศัยจิตจึงจะเกิดขึ้นได้ ไม่สามารถเกิดขึ้นโดยไม่มีจิตไม่ได้ ส่วนจิตสามารถเกิดขึ้นตามลำพังได้ ดังที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า “ก็ขันธทั้ง ๓ นี้ เมื่อจิตยังไม่เกิดขึ้นย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนจิตเมื่อเจตสิกบางพวกไม่เกิดขึ้น ก็ย่อมเกิดขึ้นได้ทีเดียว”^๔ การทำหน้าที่ของจิต (กระบวนการทำงานของจิต) ในแต่ละขณะจะมีเจตสิกหนึ่งดวงหรือหลายๆ ดวงมาเข้าร่วมหรือประกอบในเวลาเดียวกัน เช่น เมื่อเรามีจิตเมตตา ปราณนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข อย่างน้อยจิตจะมีเจตนา เจตสิกและเมตตาเจตสิกเข้าประกอบ เจตนาเจตสิกจึงเข้าปรุงแต่งจิตให้เกิดความตั้งใจ จงใจ โดยมีเจตสิกดวงอื่นๆ เข้าประกอบในเวลาเดียวกัน หากเป็นเจตสิกฝ่ายกุศล ก็เป็นเหตุให้ประกอบกุศลกรรม หากเป็นเจตสิกฝ่ายอกุศลก็เป็นเหตุให้ประกอบอกุศลกรรม กล่าวคือ “เจตนาทำหน้าที่เป็นเจตสิกปรุงแต่งสภาพกาย วาจา และจิตให้เป็นกุศลหรืออกุศลแล้วแต่กรณี เมื่อจิตถูกเจตนา หรือสังขารปรุงแต่งบุคคลจึงประพฤติกายสุจริต วาจาสุจริตบ้าง หรือประพฤติกายทุจริต วาจาทุจริต หรือมโนทุจริต แล้วแต่กรณี กุศลากุศลกรรม ๑๐ ก็ถึงความสมบูรณ์^๕ กุศลากุศลกรรมบทจึงมีเจตนาและสัมปยุตด้วยเจตนาเสมอ^๖ โดยเกิดขึ้นร่วมกับจิตทั้งโดยวัตถุและอารมณ์ในขณะเดียวกันไม่ก่อนไม่หลังกัน”^๗ การที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เจตนาเป็นตัวกรรมหรือเจตนาคือกรรมก็เพราะกรรมมีเจตนาเป็นมูลเหตุ^๘

ในวิสุทธิมรรค กล่าวถึงเจตนาที่เป็นกุศลและอกุศลชื่อว่า กรรม^๙ และวิเคราะห์ “เจตนา” ว่า ธรรมชาติโดยย่อเมคคิต (และ) พัพพัน (อารมณ์) เหตุนี้ธรรมชาตินั้นชื่อว่าเจตนา เจตนาอันมีภาวะคือความจงใจเป็นลักษณะมีความเคลื่อนไหวเป็นกิจ มีความจัดแจงเป็นผล คือยังกิจของตนและของผู้อื่นให้สำเร็จ^{๑๐} ด้วยเหตุนี้เจตนาจึงเกี่ยวข้องกับการกระทำกรรมดังต่อไปนี้

เจตนาในฐานะเป็นใหญ่ในการกระทำกรรม คือ เพราะการกระทำทั้งหลายเกิดจากใจเป็นผู้สั่งการให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา กรรมแปลว่าการกระทำ (action) เกิดจากการที่ใจมีเจตนาหรือความตั้งใจ (volition) อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้นกรรมที่สมบูรณ์จะประกอบไปด้วยกิเลสเป็นแรงกระตุ้น มีใจคือความตั้งใจหรือเจตนาเป็นผู้สั่งและมีกรรมคือการกระทำหรือความเคลื่อนไหว ด้วยเหตุนี้จึงถือเอาเจตนาเป็นตัวชี้กรรม เจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะชี้ว่า การกระทำกรรมนั้น

^๓พ.ธ.อ.(บาลี) ๑/๗-๑๘.

^๔พ.ธ.อ.(บาลี) ๑/๑๘ ตามแนวอภิธรรม เจตสิก หมายถึงสิ่งที่ประกอบกับจิต เกิดพร้อมจิตดับพร้อมจิต มี ๕๒ ดวง แบ่งเป็นเวทนาเจตสิก (เวทนา) สัญญาเจตสิก (สัญญา) อย่างละ ๑ ดวง ส่วนที่เหลือเป็นสังขารเจตสิก ๕๐ ดวง มีเจตนาเจตสิก ผัสสะเจตสิก เป็นต้น ผู้สนใจโปรดศึกษารายละเอียดในอภิ.ส. (บาลี) ๓๔/๑๑๔/๓๙-๔๐.

^๕พ.ธ.อ.(บาลี) ๑/๑๘/๒๙.

^๖ม.ม.อ.(บาลี) ๒/๕๗/๔๐-๔๑.

^๗พ.ธ.อ.(บาลี) ๑/๑๘.

^๘ม.ม.อ.(บาลี) ๒/๕๗/๔๑.

^๙วิสุทธิ. (บาลี) ๒/๗๐๑/๒๘๒.

^{๑๐}พระพุทธโฆสะ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** แปลโดยสมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร) พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระยุพารัตนพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๗๘๐.

สำเร็จแล้วเจตนาในฐานะเป็นศีล ศีล คือเจตนาของบุคคลที่เว้นจากโทษมีปณาดิบาต เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำคือกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่พระสารีบุตรอธิบายไว้ในปฏิสัมภิทามรรคว่า “เจตนา ชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อศีล ความสำรวมชื่อว่าศีล ความไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล”^{๑๑}

เจตนาในฐานะของสังขาร (การปรุงแต่งบุญบาป) ในคัมภีร์วิลัง กล่าวถึง เจตนาในรูปของสังขารที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของปฏิสมุပ္บาทว่า สังขารจำแนกออกเป็น ๖ อย่างคือ (๑) ปุณฺณากิสังขาร (๒) อปุณฺณากิสังขาร (๓) อนเณฺยฆากิสังขาร (๔) กายสังขาร (๕) วจีสังขาร (๖) จิตตสังขาร อธิบายได้ว่า ปุณฺณากิสังขาร คือเจตนาที่เป็นกุศลซึ่งเป็นกามวจร เป็นรูปวจร สำเร็จด้วยทาน ศีล ภาวนา อปุณฺณากิสังขาร คือเจตนาที่เป็นอกุศล ซึ่งเป็นกามวจร อนเณฺยฆากิสังขาร คือ เจตนาที่เป็นกุศลซึ่งเป็นอรุปวจร กายสังขาร คือ กายสัญญาเจตนา วจีสังขาร คือวจีสัญญาเจตนา จิตตสังขาร คือมนัสสัญญาเจตนา^{๑๒} เมื่ออวิชาคือ ความไม่รู้ ความหลง เป็นเหตุให้เกิดสังขาร คือ การปรุงแต่ง โดยการกระทำทางกาย วาจา ใจ ตามอำนาจหรือตามบัญชาของอวิชาหรือโมหะ เมื่อมีการกระทำ ย่อมก่อให้เกิดผลของการกระทำ เรียกว่า วิบาก ผลของการกระทำนี้ก่อให้เกิดพลังกรรมที่สั่งสมไว้ในจิต หากเป็นพลังกรรมฝ่ายดี เรียกว่า บุญ หรือปุณฺณากิสังขาร หากเป็นพลังกรรมฝ่ายไม่ดี เรียกว่า บาป หรืออปุณฺณากิสังขาร ส่วนพลังกรรมฝ่ายดีที่เกิดจากอำนาจมาน ซึ่งเป็นอรุปวจรกุศล เรียกว่า อนเณฺยฆากิสังขาร

(๒) ทางแห่งการกระทำกรรม

คำว่า กรรมเป็นคำกลางๆ ยังไม่ระบุว่าเป็นกรรมนี้กระทำได้ ๓ ทาง เรียกว่า ไตรทวาร คือ กระทำกรรมทางกาย เรียกว่า กายกรรม การกระทำกรรมทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม การกระทำกรรมทางใจ เรียกว่า มโนกรรม^{๑๓} ในบรรดากรรม ๓ อย่างนี้ การกระทำทางใจมีความสำคัญมากที่สุด ด้วยเหตุที่ใจคิดนั้น เป็นเจตนาที่ทำให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาต่อมา ดังใจความพระพุทฺธพจน์ที่พระพุทฺธองค์ตรัสไว้ว่า

บรรดากรรม ๓ อย่างนี้ เราจำแนกไว้แล้วอย่างนี้ แสดงความแตกต่างกันแล้วอย่างนี้ เราบัญญัติว่ามโนกรรมมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในความเป็นไปแห่งบาปกรรม หาได้บัญญัติกายกรรมอย่างนั้นไม่ หาได้บัญญัติวจีกรรมอย่างนั้นไม่^{๑๔} และตรัสถึงทวารหรือทางเกิดกรรมไว้ในอีกที่หนึ่งว่า มี ๓ คือ (๑) กายกรรม การทำกรรมที่เป็นไปทางกาย (๒) วจีกรรม การทำกรรมที่เป็นไปทางใจ (๓) มโนกรรม การทำกรรมที่เป็นไปทางใจ ดังพระพุทฺธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้คือ (๑) กายกรรมฝ่ายอกุศล (๒) วจีกรรมฝ่ายอกุศล (๓) มโนกรรมฝ่ายอกุศล”^{๑๕}

บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมฝ่ายอกุศलय่อมดำรงอยู่ในสววรรค์เหมือนได้รับเชิญไปประดิษฐานไว้ กรรม ๓ ประการนี้ มโนกรรมเป็นกรรมที่ให้คุณ

^{๑๑}ช.อ.ป.(ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.

^{๑๒}อ.ภ.ว.(ไทย) ๓๕/๒๒๖/๒๑๙-๒๒๐.

^{๑๓}อ.จ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๖-๙/๑๔๔-๑๔๗,๑๔๗/๓๙๕.

^{๑๔}ม.ม.(ไทย) ๑๓/๖๔/๔๘.

^{๑๕}อ.จ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๑๔๗/๓๙๕.

ให้โทษมากกว่ากายกรรม และวจีกรรม^{๑๖} และกายกรรมทั้ง ๓ ประเภทนี้ยังแบ่งย่อยตามลักษณะของการกระทำ ออกเป็นกุศลกรรมบท ๑๐ และอกุศลกรรมบท ๑๐^{๑๗} กล่าวคือกุศลกรรมบท ๑๐^{๑๘}

บุคคลผู้ประกอบด้วยกายสุจริต ๓ อย่าง คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิมนต์ในกาม วจีสุจริต ๔ อย่าง คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ และมโนสุจริต ๓ อย่าง คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย และมีสัมมาทิฐิ และอกุศล ก ร ร ม บ ท ๑ ๐ ประกอบด้วยกายทุจริต ๓ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม วจีทุจริต ๔ ประกอบด้วย พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ และมโนทุจริต ๓ อย่าง ประกอบด้วย โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา และมีมิฉันทิฐิ

(๓) คุณภาพของกรรม

การจำแนกกรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำด้วยเจตนาออกตามคุณภาพของการกระทำหรือคุณภาพของกรรม แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ (๑) กุศลกรรม การกระทำที่เป็นกุศลเป็นความดี เรียกว่า บุญ (๒) อกุศลกรรม การกระทำที่เป็นอกุศลเป็นความชั่ว เรียกว่า บาป ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ทำแต่ความชั่ว ความหยาบช้า”^{๑๙} ทั้งนี้กรรมทั้ง ๒ อย่าง มีรากเหง้าหรือมูลเหตุต่างกัน คือ กุศลกรรมมีรากเหง้ามาจากกุศลมูล ๓ ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ส่วนอกุศลกรรมมีรากเหง้ามาจากอกุศลมูล ๓ อย่าง ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ^{๒๐}

จะเห็นได้ว่า คุณภาพของกรรมนี้พระพุทธศาสนาใช้แบ่งคุณภาพของคนว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์ประเสริฐหรือบริสุทธิ์คือการกระทำ มิได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด พระพุทธองค์ตรัสชี้แจงให้เข้าใจว่า ไม่ว่ากษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ และศูทรจะประเสริฐได้ก็ด้วยธรรมเท่านั้น ไม่ว่ากษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร ถ้าประพฤติดุจจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่งเป็นอกุศลกรรม ไม่ควรประพฤติไม่ใช่จริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำ วิญญูชนติเตียน ถ้าประพฤติดุจจริตทางกาย วาจา ใจ เป็นกุศลกรรมไม่มีโทษ ควรประพฤติเป็นจริยธรรม เป็นธรรมขาวมีวิบากขาว วิญญูชนสรรเสริญ^{๒๑} ตรัสว่าธรรมเท่านั้นมีจริง เมื่อยึดธรรมเป็นเกณฑ์ก็สามารถจัดรวมวรรณะทั้ง ๔ แล้วแยกเป็น ๒ จำพวก คือ พวกที่ (๑) พวกตั้งอยู่ในธรรมดำที่วิญญูชนติเตียน (๒) พวกตั้งอยู่ในธรรมขาวที่วิญญูชนสรรเสริญ ที่พวกพราหมณ์กล่าวว่า พวกตนเป็นวรรณะประเสริฐสุด จึงเป็นคำกล่าวที่วิญญูชนไม่รับรอง เพราะไม่ว่าคนจะอยู่ในวรรณะใด ถ้าออกบวชเป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมจรรย์ จนบรรลุอรหัตผล เป็นอรหันต

^{๑๖}ม.ม.(ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

^{๑๗}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

^{๑๘}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๐.

^{๑๙}ช.อิตติ.(ไทย) ๒๕/๓๐/๓๗๗.

^{๒๐}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๔๕/๒๕๙,ช.อิตติ.(ไทย) ๒๕/๘๐/๔๐๓.

^{๒๑}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๕/๘๕-๘๖.

ชีนาสพ ผู้นั้นสมควรได้ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือประเสริฐโดยธรรมหรือ
โดยกรรม ไม่ใช่ประเสริฐโดยวรรณะ หรือโดยชาติกำเนิด^{๒๒}

แม้ในกุกกุโรวาทสูตร พระพุทธเจ้าก็ตรัสถึงกรรมดำ กรรมขาวแบ่งออกเป็น ๔ อย่าง โดย
ในครั้งนั้น ปุณณะบุตรแห่งโกลิยะ ผู้ประพตัตถ์ตั้งโค กับชีเปลือยชื่อเสนียะ ผู้ประพตัตถ์ตั้งสุนัข
เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ปุณณะโกลิยะบุตร ทูลถามถึงชีเปลือยผู้ประพตัตถ์ตั้งสุนัขว่า จะมีคติอย่างไร
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถ้าประพตัตถ์เขินอย่างสุนัข ตายไปก็จะ เกิดเป็นสุนัข แต่ถ้าประพตัตถ์
ด้วยความคิดว่า จะเป็นเทวดาด้วย ด้วยศีล ด้วยวัตรอย่างนี้ ก็ นับว่ามีความเห็นผิด ซึ่งจะมีคติ ๒
อย่าง คือ นรก หรือกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน พระดำรัส ตอบนี้ ทำให้ชีเปลือยชื่อเสนียะร้องให้ ชีเปลือย
ชื่อเสนียะ จึงทูลถามถึงปุณณะโกลิยะบุตรผู้ ประพตัตถ์ตั้งสุนัขบ้างว่า จะมีคติอย่างไร ก็ตรัสตอบ
ทำนองเดียวกัน ทำให้ปุณณะโกลิ ยะบุตรร้องให้ ปุณณะโกลิยะบุตรจึงทูลขอให้พระผู้มีพระภาค ทรง
แสดงธรรมเพื่อตนและเสนียะ จะได้ละการประพตัตถ์ ตั้งนั้นเสีย จึงตรัสแสดงกรรม ๔ อย่าง คือ

๑) กรรมดำมีวิบากดำ คือบุคคลบางคนปรุ้งแต่งความคิดหรือเจตนาทางกาย วาจา ใจ
อันประกอบด้วยการเบียดเบียน จึงเข้าถึง (เกิดใน) โลกที่มีการเบียดเบียน, ได้รับสัมผัสที่มีการ
เบียดเบียน, ได้ส่วยเวทนาที่มีการเบียดเบียน อันเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว ดังเช่นสัตว์ที่เกิดในนรก

๒) กรรมขาวมีวิบากขาว คือ บางคนปรุ้งแต่งความคิดหรือเจตนา ทางกาย วาจา ใจ อันไม่
มีการเบียดเบียน ได้รับสัมผัสที่ไม่มีการเบียดเบียนได้ส่วยเวทนาที่ไม่มีการ เบียดเบียนกันเป็นสุข
โดยส่วนเดียว ดังเช่นเทพชั้นสุกัณณะ (พรหมมีรูปชั้นที่ ๙ ในรูปพรหม ๑๖)

๓) กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว คือบางคนปรุ้งแต่ง ความคิดหรือเจตนาทาง
กาย วาจา ใจ ที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง จึงเข้าถึง (เกิดใน) โลกที่มีการเบียดเบียน
บ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง ได้รับสัมผัสอันมีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง ได้ส่วยเวทนา
ที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง อันมีทั้งสุขทั้งทุกข์คละกันไป ดังเช่นมนุษย์บางเหล่า เทพ
บางเหล่าวิปปาติกะ อรรถกถาท่านอธิบายว่าได้แก่ความเป็นอยู่ของมนุษย์ ส่วนเทวดา ได้แก่ ภูมมเทวดา
คือเทวดาที่อยู่ตามพื้นดิน และพวกอินิปาติกะ ได้แก่ พวกเวมานิกเปรตที่อยู่ในวิมาน

๔) กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม^{๒๓} คือเจตนาเพื่อ
ละกรรมดำซึ่งมีวิบากดำ และเจตนาเพื่อละกรรมขาว ซึ่งมีวิบากขาวและเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวซึ่งมี
วิบากทั้งดำทั้งขาว รวมเป็นเจตนาเพื่อละกรรมทั้ง ๓ ประเภทดังกล่าวนี้ ซึ่งอรรถกถาอธิบายว่า
หมายถึง เจตนาที่เป็นไปในมรรคทั้ง ๔ ที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม^{๒๔}

นอกจากนี้ในอัคคัญญสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดง แก่สามเณรว่าเสฏฐะ และภราทวาชะ
ความโดยสรุปว่า ที่พวกพราหมณ์อ้างว่า พวกตนมีวรรณะที่ดีประเสริฐกว่าวรรณะอื่น เป็นบุตรของ
พรหม เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม พรหมเนรมิตขึ้นนั้น ...ก็นางพราหมณ์ของพรหมณ์ทั้งหลาย มีระดู
บ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกตมึนมบ้าง ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้เกิดทางช่องคลอดของนาง

^{๒๒}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๖/๘๗.

^{๒๓}ม.ม.(ไทย) ๑๓/๘๑/๗๙,อง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘/๓๔๕-๓๕๔.

^{๒๔}ม.ม.(ไทย) ๑๓/๘๑/๗๙-๘๑.

พราหมณ์ทั้งนั้น ฯลฯ ก็พราหมณ์ เหล่านี้กล่าวตู่พรหมและพูดเท็จ^{๒๕} พระพุทธองค์ตรัสให้เห็นความสำคัญของธรรม และระลึกตามเป็นจริงว่าธรรม หน้าที่ การงาน กรรม เป็นสิ่งทำให้มนุษย์ประเสริฐหรือ บริสุทธิ์หักล้างความเห็นที่พราหมณ์สอนไว้ ตรัสว่า คนในวรรณะ ๔ เมื่อใครทำกรรมใดจะมีผลเสมอกัน คือ

๑. กรรมที่เป็นอกุศล เป็นอธรรม การทำหน้าที่ที่ไม่ถูกต้อง หรือการประพฤติทางกาย วาจา ใจที่ทุจริตเป็นอธรรม หรืออกุศลธรรม ที่เกิดจากการเห็นผิดและชักชวนให้ผู้อื่นทำกรรมตามความเห็นผิดเพราะการชักชวนเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก (โดยเท่าเทียมกัน) ไม่ว่าผู้นั้นจะมีชาติกำเนิดใด ทั้งที่เป็นวรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร และสมณะ ได้รับผลเหมือนกัน

๒. กรรมที่เป็นกุศล เป็นธรรม การทำหน้าที่ถูกต้อง หรือการประพฤติทางกาย วาจา ใจที่สุจริตเป็นธรรม ที่เกิดจากความเห็นที่ถูกต้องและชักชวนให้ผู้อื่นทำกรรมตามความเห็นถูกเพราะการชักชวนเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (เท่าเทียมกัน) ไม่ว่าผู้นั้นจะมีชาติกำเนิดใด ทั้งที่เป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรสมณะ (ได้รับผลเหมือนกัน)

๓. กรรมที่เป็นทั้งอกุศลและกุศล เป็นอัพยาทธรรม การทำหน้าที่ผิดบ้าง ถูกต้องบ้าง หรือการประพฤติทั้งทุจริตและสุจริต กาย วาจา ใจ ทั้งที่เป็นอธรรมและเป็นธรรมหรืออกุศลธรรมที่เกิดจากความเห็นผิดบ้าง ความเห็นถูกบ้าง และชักชวนให้ผู้อื่นทำกรรมตามความเห็นผิดบ้าง ความเห็นถูกบ้าง เพราะการชักชวนเป็นเหตุหลังจากตายแล้วจะได้รับผลทั้งสุขและทุกข์เท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้นั้นจะมีชาติกำเนิดใดทั้งที่เป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร สมณ (ได้รับผลอย่างเดียวกัน)

๔. โปธิปักขิยธรรม เป็นธรรมที่ทำให้คนประเสริฐได้อย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงชี้ทางพ้นทุกข์โดยให้เจริญโปธิปักขิยธรรม ทรงแนะนำการสำรวม กาย วาจา ใจ อาศัยการเจริญโปธิปักขิยธรรม เป็นธรรม เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ย่อมปรินิพพานนี้ได้ ไม่ว่าวรรณะใด ๆ ก็ได้รับผลเหมือนกัน ทรงยืนยันว่าในบรรดา กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ผู้ใดเป็นภิกษุอรหัตตชีนาสพ (ผู้สิ้นอาสวกิเลส เป็นผู้ไกลจากกิเลส) อยู่จบพราหมจรรย์ทำกิจที่ควรทำแล้ว ปลงภาระได้ บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับ สันถติสุขโยชน์ หลุดพ้นเพราะรู้ชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลาย มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งหลาย ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า^{๒๖}

พระพุทธองค์ตรัสสรุปว่า ธรรมหรือการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องเท่านั้น จะทำให้คนบริสุทธิ์ มีความประเสริฐ พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ทรงยกถ้อยคำในภาษิตของสังฆมหารพรม มา ตรัสว่า “ในหมู่ชนที่ถือตระกูลใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐสุด ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จัดว่า เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทพและมนุษย์^{๒๗}

^{๒๕}ม.ม.อ.(บาลี) ๒/๘๑/๗๗.

^{๒๖}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสูตรตันตปิฎก (Suttanta Pitaka) ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๑

^{๒๗}อภิ.สง. (ไทย) ๑/๕๕๕.

พระสูตรนี้ (อัครคัมภีร์สูตร) ทรงแสดงว่ากรรมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต ธรรมเป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ผู้ทำกรรมทั้งหลายจะได้รับผลโดยเท่าเทียมกัน ตามกรรมที่ตนได้ทำนั้น กล่าวถึงการให้ผลของกรรมภายหลังจากตายไปแล้ว ตามลักษณะของกรรมทั้ง ๔ ประเภท ดังกล่าวข้างต้น

(๔) ประเภทของกรรม

การแบ่งประเภทของกรรมตามเจตนาในการกระทำ จัดเป็นกรรม ๓ คือ กุศลกรรม คือ กรรมดีที่เป็นบุญ อกุศลกรรม คือ กรรมชั่วที่เป็นบาป และอพยาทกรรม คือกรรมที่เป็นกลางๆ ไม่จัดว่าดีหรือชั่ว แล้วในคัมภีร์วิสุทธิมรรคแบ่งกรรมออกเป็น ๑๒ ชนิด ตามลักษณะการให้ผลของกรรม ดังนี้

๑. ชนกกรรม เป็นกรรมแต่งให้เกิด หรือเป็นพลังกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด ได้แก่ กรรมที่เป็นกุศลเจตนาหรือกุศลเจตนาที่ตาม ซึ่งเป็นตัวทำให้เกิดชั้นที่เป็นวิบากทั้งในขณะปฏิสนธิ และในเวลาที่เป็นไป คือยังปฏิสนธิวิญญานจิต และปวัตตวิบากจิตปฏิสนธิกัมมชรูป และปวัตตกัมมชรูป

๒. อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน ได้แก่ กรรมพวกเดียวกับชนกกรรม ถ้าชนกกรรมแต่งให้เกิดดี กรรมนี้จะสนับสนุนให้ดียิ่งขึ้น ถ้าชนกกรรมแต่งให้เกิดเลว กรรมนี้จะซ้ำเติมให้เลวลงไปอีก

๓. อุปปีฬกรรม กรรมบีบคั้น กัดกันเบียดเบียน ถ้าชนกกรรมแต่งให้กำเนิดดี กรรมนี้จะบีบคั้นให้เลวลง ถ้าชนกกรรมแต่งให้กำเนิดเลว กรรมนี้จะสนับสนุนให้ดีขึ้น

๔. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน เป็นกรรมฝ่ายตรงข้ามที่มีกำลังแรง ถึงขนาดเข้าตัดรอนกรรมเดิมที่ให้ผลอยู่ ห้ามวิบากของกรรมนั้นลงสิ้นเชิง แล้วนำวิบากของตนเข้าให้ผลแทน

๕. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันในภพนี้

๖. อุปปีชเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า คือให้ผลในลำดับแห่งภพ

๗. อปราชยเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในภพต่อไป กรรมนี้รอให้ผลไปเรื่อยในอนาคต

๘. อโหสิกรรม กรรมที่ไม่ให้ผล เพราะไม่มีช่องที่จะให้ผล จนอ่อนกำลังลงคือมีแต่กรรมเท่านั้น วิบากไม่มี^{๒๘}

๙. คุรุกรรม กรรมหนัก ย่อมให้ผลก่อนกรรมอื่น ในฝ่ายกุศลได้แก่ สมาบัติ ๘ (รูปฌาน ๔ และอรุฌาน ๔) ในฝ่ายอกุศล ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕

๑๐. พหุลกรรมหรืออาจิณณกรรม เป็นกรรมที่ทำบ่อย กรรมเคยชินทำจนเป็นนิสัย ให้ผลในลำดับถัดมา

๑๑. อาสันนกรรม กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ได้แก่ กรรมที่กระทำหรือระลึกขึ้นมาได้ เมื่อใกล้ตาย ถ้าไม่มีคุรุกรรมและพหุลกรรม กรรมนี้จะให้ผลเปรียบเหมือนวัวที่อยู่ใกล้ประตู เมื่อเปิดประตูย่อมออกได้ก่อนวัวตัวอื่นๆ

๑๒. กัตตตากรมหรือกัตตตาวปนกรรม กรรมสักแต่ว่าทำ เป็นกรรมที่ทำด้วยเจตนาอันอ่อน หรือมีใจเจตนาอย่างนั้นๆ โดยตรง เมื่อไม่มีกรรมอื่นแล้ว กรรมนี้จึงให้ผล

^{๒๘}วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๖๘๕-๖๘๗/๓๕๐-๓๕๑.

(๕) องค์ประกอบในการให้ผลของกรรม

การให้ผลของกรรมเป็นเรื่องซับซ้อนเกินวิสัยปุถุชนจะรู้เองได้ แต่อย่างไรก็ตามมีปัจจัยที่มีผลต่อการให้ผลของกรรม เรียกว่าสมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ประการ^{๒๙} สมบัติได้แก่ ข้อดีคุณสมบัติที่ดี สมบัติ ๔ จึงหมายถึงสิ่งที่อำนวยความสะดวกหรือสนับสนุนการให้ผลของกรรมดี แต่ขัดขวางการให้ผลของกรรมชั่ว มี ๔ อย่าง คือ

๑. คติสมบัติ ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยคติหรือสมบุรณ์ด้วยคติได้แก่การเกิดในภพภูมิที่ดี เป็นต้น
๒. อุปธิสมบัติ อุปธิสมบัติ คือมีความถึงพร้อมด้วยร่างกายที่สมบูรณ์ ไม่ทุพพลภาพ
๓. กาลสมบัติ ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยกาลและเวลา ได้แก่ เกิดมาในเวลาหรือสมัยที่บ้านเมืองสงบสุข

๔. ประโยคสมบัติ ได้แก่ ความสมบูรณ์แห่งการประกอบหรือการกระทำ เช่น มุ่งมั่นบำเพ็ญตนเป็นคนดีมาโดยตลอด

ส่วนวิบัติ ๔ หมายถึง ข้อเสีย ลักษณะที่ไม่ดี ข้อบกพร่องแห่งองค์ประกอบวิบัติมี ๔ อย่างคือ

๑. คติวิบัติ ได้แก่ ความบกพร่องแห่งคติ เช่น การเกิดในภพภูมิที่ไม่ดี
๒. อุปธิวิบัติ ได้แก่ ความบกพร่องด้านร่างกาย เช่น ร่างกายพิการ
๓. กาลวิบัติ ได้แก่ ความบกพร่องแห่งกาลหรือความเสียหายเกี่ยวกับกาลเวลาเป็นเหตุให้กรรมดีไม่มีช่องที่จะให้ผล แต่กรรมชั่วได้โอกาสให้ผล เช่น เกิดมาในสมัยบ้านเมืองไร้ข้อแม้ ไร้กฎหมาย
๔. ปโยควิบัติ ได้แก่ ความวิบัติหรือบกพร่องในการกระทำ

(๖) กฎแห่งกรรม

กฎแห่งกรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นความจริงในระดับปรมาตมัจจะจะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงไม่มีใครสร้างขึ้นกฎเกณฑ์นี้ควบคุมชีวิตของสรรพสัตว์ทุกตัวตนในโลกและจักรวาลนี้กฎแห่งกรรมมี ๓ ฐานะคือ

๑) กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติพระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงของสิ่งทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์ สิ่งของ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องจิตใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หลักธรรมดาที่ว่านี้ มนุษย์เรียกว่า กฎธรรมชาติในภาษาบาลีเรียกว่า นิยาม แปลว่า กำหนดอันแน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้นๆ แล้ว ก็จะมีความเป็นไปอย่างนั้นๆ แน่นนอน เช่น กฎแรงโน้มถ่วง ไม่ว่าวัตถุสิ่งของใดย่อมตกลงสู่พื้นโลกเสมอ เมื่อนำเรื่องนี้ไปทดลองที่ดาวดวงใดที่ไม่ใช่ดาวกาซนอกแรงโน้มถ่วง วัตถุก็ย่อมตกลงสู่พื้นเสมอ ในคัมภีร์อัฐสาลีนี้ พระพุทธโฆสะท่านได้อธิบายกฎเกณฑ์ธรรมชาติในนิยาม ๕ ไว้ ๕ ประการ คือ

๑. อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ เช่น ฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศ ความผันแปรที่เนื่องด้วยความร้อนหรืออุณหภูมิ
๒. พีชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ เช่น เรื่องพันธุกรรม
๓. จิตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต
๔. กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

^{๒๙} อภิ.วิ.อ.(ไทย) ๗๘/๘๔๘/๗๐๘-๗๐๙.

๕. ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันกฎแห่งกรรมนี้ เป็นความจริงที่เป็นปรมาตมเป็นกฎธรรมชาติที่เป็นความจริงแท้แน่นอนไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความคิดเห็นของผู้ใด เป็นไปตามหลักสัจธรรม คือ หลักธรรมที่พูดถึงความจริง โดยแยกออกเป็น ๒ ระดับ คือ (๑) ความจริงโดยสมมุติเป็นความจริงตามมติร่วมกัน เช่น ชื่อของคนซึ่งตั้งขึ้นสมมุติกันขึ้น (๒) ปรมาตมสัจจะ คือ ความจริงตามความหมายสูงสุดเป็นความหมายแท้ขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะและเท่าที่พอจะกล่าวถึงได้ กฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยาม ก็เป็นความจริงตามกฎธรรมชาตินี้

๒) กฎแห่งกรรม ในฐานะเป็นกฎของการกระทำ(Law of kamma) ถือว่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา มีลักษณะเป็นกรรมวาตะ กิริยาวาตะ วิริยะวาตะปฏิเสศ ตรรกวิทยา (Logic) ที่ชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย โดยเสนอหลักการที่สูงกว่าสอนให้พัฒนาตนเอง พึ่งตนเองโดยลงมือกระทำกรรม เพื่อหวังผลที่ต้องการ ไม่อ่อนวอนบงสรวงหรืออธิษฐาน ขอร้องวิงวอนพระเจ้าองค์ใดให้มาช่วยเหลือ โดยมุ่งแสวงหาความจริงตามหลักกาลามสูตร^{๓๐} และการปฏิบัติเพื่อแสวงหาความจริงตามหลักอริยสัจ ๔^{๓๑} ทั้งนี้โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งพอจะเทียบเคียงได้กับหลักการคิดหาเหตุผล ของหลักตรรกวิทยา เช่นในจุฬามิมิวัจนสูตร พระพุทธองค์ทรงใช้เหตุผลชี้แจงในเรื่องกรรมและการเกิดใหม่เพื่ออธิบายเรื่องความแตกต่าง และความไม่เสมอภาคของมนุษย์

มีพระพุทธพจน์เป็นอันมากที่ตรัสรับรองกรรม อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ และส่งผลต่อมนุษย์นั่นเอง เช่น “คนจะชื่อว่าเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ แต่ชื่อว่าเป็นคนเลวเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม”^{๓๒} และพุทธภาษิตว่า “ตนทำบาปเอง ก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปเอง ก็บริสุทธิ์เอง ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำให้คนอื่นบริสุทธิ์ไม่ได้”^{๓๓} และตรัสสอนว่าไม่มีน้ำศักดิ์สิทธิ์ใดที่จะมาล้างบาปอันเป็นกรรมชั่วที่ตัวเองทำไว้ได้ ดังปรากฏในวัฏฏบมสูตรว่า “คนชั่วมีกรรมอันดำ (บาป) เล่นไปยังแม่น้ำพาหุกา ทำน้ำอชีกกะ ทำน้ำคะยา แม่น้ำสุนทริกา แม่น้ำสรสสวดี ทำน้ำปายาคะ และแม่น้ำพาหุมติ แม้เป็นนิยต์ ก็บริสุทธิ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทริกา ทำน้ำปายาคะ หรือแม่น้ำพาหุกา จักทำอะไรได้ จะชำระนรชนผู้มีเวรทำกรรมอันหยาบช้า ผู้มีกรรมอันเป็นบาปนั้น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย ผัสศฤกษ์ (ฤกษ์ที่ถือว่าดี) ย่อมถึงพร้อมแก่บุคคลผู้หมดจดแล้วทุกเมื่อ ตัวอย่างคำสอนเช่น “พราหมณ์ ท่านจงอาบน้ำในคำสอนของเราเถิด จงทำความเกษมในสัตว์ทั้งปวง (อย่าเบียดเบียนสัตว์) ถ้าท่านไม่กล่าวคำเท็จไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ถือเอาวัตถุที่เขาไม่ให้ เป็นผู้มีศรัทธา ไม่ตระหนี่ไซ้ ท่านจักต้องไปยังทำน้ำคะยาทำไมแม้การตักน้ำในท่าคะยาก็จักทำอะไรให้แก่ท่านได้...”^{๓๔}

^{๓๐} อ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

^{๓๑} วิ.ม.ห.(ไทย) 2/๑๓/๒๑-๒๒.

^{๓๒} ข.สุ.(ไทย) ๒๕/๑๔๒/๕๒๒.

^{๓๓} ข.สุ.(ไทย) ๒๕/๑๖๘/๘๔.

^{๓๔} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๙๘/๕๘.

๓) กฎแห่งกรรม ในฐานะเป็นกฎของสากลด้วยเหตุที่สิ่งทั้งหลาย สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยเหตุปัจจัยทำให้เกิด ตั้งอยู่ได้ก็ด้วยมีเหตุปัจจัยให้ตั้งอยู่ได้ เมื่อแปรเปลี่ยนก็มีเหตุให้แปรเปลี่ยน เมื่อแตกดับก็มีเหตุปัจจัยให้สลายแตกดับ ดังนั้นสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แปรปรวนดับไป โดยต้องมีเหตุปัจจัย กฎแห่งเหตุปัจจัยในธรรมชาตินี้ คือ กฎแห่งเหตุผล ดังทฤษฎีปัจจัยการว่า “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” ทฤษฎีปัจจัยการนี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ดังจะได้กล่าวต่อไป กฎแห่งกรรมนี้เป็นสายโซ่อยู่ในวงจรของ กฎปฏิจจสมุปบาท ความเป็นสากลของกฎแห่งกรรมนี้ คือ เป็นกฎที่ใช้บังคับกับสัตว์ทุกชีวิตที่มี วิญญาณ ไม่ว่าสัตว์ในภพภูมิใดอยู่ในโลกใด เป็นสัตว์ประเภทใดรวมถึงมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีเพศ ผิพรรณใด ฐานะใด นับถือศาสนาใดหรือไม่นับถือศาสนาใด ก็ล้วนตกอยู่ใต้กฎแห่งกรรมนี้ทั้งสิ้น ทั้งพลังแห่งกรรมให้ผลเฉียบขาดไม่มียกเว้นให้ใคร และไม่มีบุคคลใดหนีการให้ผลของกรรมพ้น จึงมี พุทธพจน์ว่า “บุคคลที่ทำบาปไว้ ถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศก็ไม่พ้นจากบาปกรรม ถึงจะดำลงไปกลาง มหาสมุทรก็ไม่พ้นจากบาปกรรม ถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขาก็ก็นั่นพ้นจากบาปกรรม เพราะไม่มี แผ่นดินสักส่วนหนึ่งที่คนทำบาปยืนอยู่แล้ว จะพ้นจากบาปกรรมได้”^{๓๕} กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อกรรม มาถึงตัว หรือเมื่อถึงคราวที่กรรมจะให้ผลไม่มีบุคคลใดหนีรอดพ้นไปได้

(๗) สารของกฎแห่งกรรม

เรื่องกรรมนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในหลายที่ แต่ที่จะยกมาในที่นี้ มีปรากฏอยู่ในจุฬามณีวงศ์ สุตตร^{๓๖} พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแก่สุภมาณพโตหยาบุตร ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร เพื่อทรงตอบปัญหาของสุภมาณพ เรื่อง เหตุที่ทำให้สัตว์ยังมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคน้อย มีโรคมาก เป็นต้น และเหตุที่ทำให้เลวและดีต่างกัน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบโดยย่อว่า เป็นเพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรม เป็นของตนมีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจึงจำแนกสัตว์ให้เลวและ ดีต่างกัน และมีปรากฏในมหากรรมวิภังคสูตร ที่ตรัสถึงเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ ปรากฏ เป็นคนเลวและคนดี มีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคน้อย มีโรคมาก มีผิพรรณทราม มีผิพรรณดี มีอำนาจ มาก มีทรัพย์น้อย มีทรัพย์มาก เกิดในตระกูลต่ำ เกิดในตระกูลสูง มีปัญญาน้อย มีปัญญามาก อะไร หนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนุษย์ทั้งหลายเกิดเป็นคนเลวและคนดีดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสอธิบาย ไว้ใจความตอนหนึ่งว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรม เป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกันตัวอย่างเหตุผล ทรงแสดงไว้เช่น

๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตามเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบซ้ำ มี มือเปื้อนเลือด ผักไผ่ในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขายึด มั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไป เกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น

^{๓๕} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๓/๖๑-๖๕, พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๒๗.

^{๓๖} ม.ญ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๗/๓๔๙-๓๕๗.

๒) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตามเป็นผู้ละเว้นขาด จากการฆ่า สัตว์ วางพันธทวารุ และศีสตราวุ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวัง ประโยชน์เกื้อกูลในสรรพสัตว์ เพราะกรรมนั้นที่เขายึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กลับมา เกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุยืน

๓) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้างด้วยศีสตราบ้าง เพราะกรรมนั้นที่เขายึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบายถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคมาก

๔) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศีสตราบ้าง เพราะกรรม นั้นที่เขายึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์...ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคน้อย

๕) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตามเป็นผู้มักโกรธ มากด้วยความคับแค้น ถูกผู้อื่นว่ากล่าวแม้เล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธพยาบาท ปองร้าย แสดงความ โกรธความปองร้าย และโทษเล็กน้อยให้ปรากฏ เพราะกรรมนั้นที่เขายึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย...ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีผิวพรรณทราม

๖) บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ไม่โกรธ ไม่มากด้วยความคับแค้น ถูกผู้อื่นว่ากล่าวแม้มากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่ปองร้าย ไม่แสดงความโกรธ ความปองร้ายและโทษเล็กน้อยให้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดใน สุคติโลกสวรรค์...ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีผิวพรรณผ่องใส ฯลฯ^{๓๗}

(๘) การให้ผลของกรรม

การให้ผลของกรรมเรียกว่า วิบาก การให้ผลของกรรมมีความสัมพันธ์กับเหตุ คือกรรมที่กระทำ คือกรรมย่อมให้ผลตรงตามเหตุเสมอ ดังมีพุทธพจน์รับรองว่า

“บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว”^{๓๘} พระพุทธพจน์นี้เป็นการยืนยันถึงการให้ผลของกรรม (วิบาก) ว่าต้องเป็นไปตามเหตุแห่งกรรมที่ทำนั้น คือเมื่อทำกรรมดีย่อมได้รับผล เป็นความดีคือได้ดี หรือบุญเมื่อทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลเป็นผลร้าย ความชั่วความเลวหรือบาป เปรียบเสมือนปลูกต้นไม้พันธุ์ใดไว้เมื่อต้นไม้ให้ผลย่อมให้ผลตรงตามพันธุ์นั้น เช่น ปลูกต้นมะม่วงย่อมได้ผลเป็นมะม่วงแน่นอน

การให้ผลของกรรมนี้ไม่มีสิ้นสุดทั้งกรรมดีกรรมชั่ว กรรมย่อมติดตามเจ้าของกรรมนั้นไป ไม่สูญหายไปไหนดังมีพุทธภาษิตว่า “กรรมของใครย่อมไม่สูญหายไปไหน เขาต้องได้รับผลของกรรมนั้นและเป็นเจ้ากรรมนั้น คนโง่ชอบทำกรรมชั่วหยาบจะประสบทุกข์ที่ตนได้รับในโลก”^{๓๙} จากพุทธ

^{๓๗}ม.ญ.(ไทย) ๑๔/๒๔๘-๓๐๓/๓๖๑-๓๖๘.

^{๓๘}ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๓๙}ญ.สุ.(ไทย) ๒๕/๖๗๒/๖๖๐-๖๖๑.

พจน์นี้จึงสรุปได้ว่า กรรมที่ยังไม่ให้ผลย่อมไม่สิ้นสุดไปไหน แต่จะติดตามเจ้าของผู้ทำกรรมนั้นไป จนเมื่อมีเหตุปัจจัยพร้อม คือ ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ คือ คติสมบัติ อุปธิสมบัติ กาลสมบัติ ปโยคสมบัติ และวิบัติ ๔ คือ คติวิบัติ อุปธิวิบัติ กาลวิบัติและปโยควิบัติ กรรมนั้นก็จักให้ผล และเมื่อถึงคราวที่กรรมให้ผลนั้นก็จักไม่มีผู้ใดต้านทานได้ความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายนั้นนับตั้งแต่เกิดขึ้น ดำรงชีวิตอยู่ และดำเนินชีวิตต่อไปจนกระทั่งตายก็ด้วยแรงผลักดันของกรรม ดังมีพุทธภาษิตรับรองว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

ในการให้ผลของกรรม กรรมจะเป็นผู้จัดสรร โดยกรรมจะจำแนกสัตว์ให้ทราบหรือประณิต คือ ดีหรือเลวต่างกันด้วยแรงกรรมนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบสุภมาณพว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรม เป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักทำ กรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักต้องรับผลของกรรมนั้น กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทราบและ ประณิตต่างกัน”^{๔๐}

ดังนั้นผู้คนบนโลกนี้ แม้มีมากมายแต่ไม่มีใครเหมือนกัน ต่างก็แตกต่างกันไป ทั้งรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ เพศภาวะ ฐานะ สติปัญญา ความรู้ความสามารถ เกียรติ ชื่อเสียง สุขภาพ ร่างกาย จิตใจ รวมไปถึงความคิดเห็น ความเชื่อ ทักษะคติ และอุปนิสัย ความทุกข์ ความสุข บางคนมีชีวิต รุ่งเรือง ร่ำรวย เป็นเศรษฐี คิดทำสิ่งใดก็ได้สมปรารถนา มีบุญมีวาสนา บางคนมีชีวิตอาภัพ อับวาสนา มีชีวิตที่ทุกข์ทรมานต้องพิการเจ็บป่วย ยากจน ต้องดิ้นรนประคองชีวิต บางคนอายุยืน บางคนอายุสั้น พลันตายเสียตั้งแต่เมื่ออายุน้อย เป็นต้น ชีวิตที่แตกต่างกันนี้ ล้วนเป็นไปตามพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม และกรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบและประณิต”

การที่กรรมให้ผลเป็นวิบากได้นี้ ก็ด้วยกรรมที่ทำนั้นส่งผลไว้ได้ เป็นการส่งผลไว้ที่จิต และคนจะทำความกรรมเป็นเช่นใดก็ย่อมเป็นไปตามทฤษฎีคือความเชื่อของคนผู้นั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า

กายกรรม...วจีกรรม...มโนกรรม ที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทฤษฎี เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะทฤษฎีเลวทราม... เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม หรือเมล็ด น้ำเต้าขม ที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันดูดซับเอาไว้ทั้งหมดย่อม เป็นไปเพื่อความเป็นของขม เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเมล็ดสะเดา เป็นต้นนั้น เลว (มีรสขม) ฉะนั้น

กายกรรม...วจีกรรม...มโนกรรม ที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทฤษฎี เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกื้อกูล เป็นสุข ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะทฤษฎีดี...เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลีหรือเมล็ดจันทร์ที่บุคคลเพาะไว้ใน ดิ น

ชุ่มชื้น รสดีและรสน้ำที่มันดุดชับเอาไว้ ทั้งหมดย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น้ ำ
อร่อย น่าชื่นใจ ซ่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพันธุ้อ้อย เป็นต้น นั้นดี (มีรสหวาน) ฉะนั้น^{๔๑}

ใจความจากพุทธพจน์นี้ พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบให้เห็นว่า ทิฐุมีความสำคัญยิ่งใน
การกระทำความดีหรือกรรมชั่ว เพราะทิฐุเป็นที่มาของเจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ หาก
ตั้งทิฐุไว้ผิด เป็นทิฐุเลวทรามเป็นมิจฉาทิฐุ การกระทำต่อไปหลังจากนี้ ย่อมเป็นกรรมไม่ดี ย่อม
นำไปสู่ผลที่ไม่ดี ไม่น่าใคร ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ เหมือนบุคคลเพาะเมล็ด
บวบขมเป็นต้นไว้ การดำเนินไปทั้งหมดหลังจากนั้นเป็นผลคือผลของต้นบวบขมนั้น ย่อมมีรสขม แต่
หากบุคคลนั้นเป็นสัมมาทิฐุมีความเห็นตรงถูกต้อง การกระทำทางกาย วาจา ใจ ด้วยความตั้งใจ
ความปรารถนาที่ถูกต้องย่อมกระทำสิ่งที่ถูกต้องเป็นกรรมดี นำมาสู่ผลคือวิบากที่ดี ที่น่าปรารถนา น่า
ใคร่ น่าพอใจ เกื้อกูล เป็นสุขเปรียบเหมือนการเพาะพันธุ์อ้อย ข้าวสาลีและเมล็ดจันทร์ไว้ในที่มีดิน
น้ำดีเช่นเดียวกัน ย่อมนำไปสู่ผลผลิตที่ดี คือความเป็นรสหวานรสดีของอ้อยความอร่อยของข้าวสาลี
และเมล็ดจันทร์ เพราะเหตุพันธุ์ของอ้อย เป็นต้น นั้นดี

แม้ว่ากรรมย่อมให้ผลแน่นอนตรงตามเหตุ คือ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว แต่ปัญชน
ทั่วไปไม่อาจกำหนดเวลาในการให้ผลของกรรมได้ เพราะขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยดังกล่าวแล้ว บางครั้งอาจ
ใช้ระยะเวลายาวนาน บางเรื่องอาจใช้เวลาข้ามภพชาติจนคนชั่วเห็นว่า กรรมชั่วให้ผลดี และคนดีหลง
ผิดว่า กรรมดีให้ผลชั่ว แต่เมื่อถึงคราวกรรมให้ผลแล้วกรรมดี ก็ย่อมให้ผลดี กรรมชั่วก็ย่อมให้ผลชั่ว
เสมอดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตราบใดที่บาปยังไม่ให้ผล ตราบนั้นคนชั่วเห็นบาปว่าดี แต่เมื่อใดบาปให้ผล
เมื่อนั้นคนชั่วก็จะเห็นบาปว่าชั่วแท้ ตราบใดที่กรรมดียังไม่ให้ผล ตราบนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าชั่ว แต่
เมื่อกรรมดีให้ผล เมื่อนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าดีแท้”^{๔๒}

เพราะเหตุที่กรรมมิได้ให้ผลทันที ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย บางกรณีเมื่อมนุษย์ได้ทำกรรมลง
แล้ว กรรมนั้นยังไม่ได้ให้ผลทันที แต่มีลักษณะเป็นไปอย่างช้าๆ บางคราวก็ใช้ระยะเวลายาวนาน หรือ
ให้ผลค่อยเป็นค่อยไป จึงทำให้คนทั่วไปหลงเข้าใจผิดไปได้ พระผู้มีพระภาคตรัสอุปมาไว้ว่า กรรมที่ทำ
ไว้อุปมาเหมือนน้ำมันที่รดใหม่ในวันนั้น จึงยังไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น บาปกรรมนั้นจะค่อยๆ เฝ
ผลาญคนพาลเหมือนไฟที่ถูกเฝ้ากลบไว้ ฉะนั้น^{๔๓}

อีกประการหนึ่งคือในการให้ผลของกรรม คนที่ทำกรรมอย่างเดียวกันก็อาจได้รับผลกระทบ
แตกต่างกัน คนหนึ่งได้รับผลกระทบนั้นเต็มที่ อีกคนหนึ่งอาจได้รับผลกระทบเพียงบางส่วนหรือเบาบาง
กว่า ก็เพราะว่าผู้กระทำความดีมีพื้นฐานของการกระทำกรรมชั่วไว้แตกต่างกัน บางคนไม่เคยอบรมกาย
อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา จึงมีกรรมอันเป็นบาปมาก ครั้นทำกรรมอันเป็นบาปแม้เล็กน้อย เมื่อ
รวมกันเข้าก็เป็นกรรมใหญ่ ได้รับผลกระทบอันหนัก ส่วนผู้ที่อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรม
ปัญญาไว้มาก จึงสั่งสมกรรมดีไว้มาก คนเช่นนี้ แม้ทำบาปกรรมเท่ากัน ก็ได้รับผลแห่งบาปนั้นน้อยใน
เรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอุปมาไว้ว่า “คนผู้ไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรม

^{๔๑}อง.เอกก.(ไทย) ๒๐/๓๐๖-๓๐๗/๓๙,ช.อุป.(ไทย) ๓2/๑๒๘/๑๙๖.

^{๔๒}ช.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๑๙-๑๒๐/๖๘.

^{๔๓}ช.ธ.(ไทย) ๒๕/๗๑/๔๙.

ปัญญา มีคุณน้อย มีอัตภาพเล็ก มีอัตภาพอยู่เป็นทุกข์เพราะวิบากเล็กน้อย คนเช่นนี้ทำบาปแม้เล็กน้อย บาปนั้นก็พาเขาเข้านรก ส่วนคนอบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา มีคุณไม่น้อย มีอัตภาพใหญ่ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ใหญ่ไม่มีประมาณ คนเช่นนั้น แม้ทำบาปกรรมเท่ากันก็ได้รับผลน้อย เปรียบเหมือนคนใส่ก้อนเกลือลงในขันใบน้อย น้ำในขันใบน้อยนั้นจึงย่อมเค็ม ต้มกินไม่ได้ ส่วนบาปกรรมเล็กน้อยของผู้อบรมกาย เป็นต้นแล้วนั้น เปรียบเหมือนเอาก้อนเกลือใส่ในแม่น้ำคงคา น้ำในแม่น้ำคงคาก็ไม่เค็ม ต้มกินได้ เพราะเป็นห้วงน้ำใหญ่^{๔๔}

มีประเด็นเป็นที่สงสัยเข้าใจผิดกันว่า ชีวิตเป็นไปตามกรรมลิขิต ด้วยผลแห่งกรรมเก่าหรือ? เรื่องนี้มีคำตอบว่าคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็น “กรรมวาท” ไม่ใช่ “กรรมลิขิต”

พระพุทธเจ้าตรัสว่าสุขทุกข์ที่คนได้รับในปัจจุบันบางอย่างเป็นผลของกรรมในชาตินั้น บางอย่างเป็นผลของกรรมเก่า บางอย่างเป็นเพราะสมุฏฐานอื่นก็มี ดังปรากฏในโมหยสวกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เวทนาอันบุคคลเสวยในโลกนี้ บางอย่างเกิดขึ้นมีดี เป็นสมุฏฐานก็มี...บางอย่างเกิดขึ้นมีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็มีบางอย่างเกิดขึ้นมีลมเป็นสมุฏฐานก็มีมีสิ่งต่างๆ เหล่านั้นรวมกันเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดแต่ความแปรแห่งฤดูก็มี เกิดแก่การ บริหารกายไม่สม่ำเสมอก็มี...เกิดแต่ความพยายาม (ของตนและคนอื่น) ก็มี เกิดแต่วิบากแห่งกรรมก็มี...ข้อนี้ฉันเจ้าตัวก็รู้เช่นนั้น โลกก็สมมุติเป็นจริงอย่างนั้น สมณพราหมณ์ทั้งหลายเหล่าใดมักกล่าว และมีความเห็นในข้อนี้ว่าบุคคล...เสวยเวทนาทั้งปวง เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำแล้วในกาลก่อน เขาย่อมเพิกเฉยต่อข้อที่ตนเองก็รู้ดี ย่อมเพิกเฉยต่อข้อที่โลกสมมุติว่าเป็นจริง เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า การกล่าวและมีความเห็นอย่างนี้ของเขาเป็นการกล่าวผิดเป็นการเห็นผิด^{๔๕}

จากพุทธพจน์นี้ แสดงว่าความเป็นไปของชีวิตสัตว์ทั้งหลายในปัจจุบัน มิใช่เป็นเพราะเหตุกรรมเก่าเท่านั้น (กรรมเก่าลิขิต) ลัทธิกรรมลิขิตเป็นคำสอนของศาสนาตามหาวิระ ซึ่งก็คือนิครนาค บุตร ศาสดาของศาสนาเซนที่สอนว่า ผลคือสุขทุกข์และกลางๆ ทุกชนิดที่มนุษย์ได้รับในปัจจุบัน ล้วนเป็นผลแห่งกรรม ในชาติก่อนทั้งสิ้น วิธีเดียวที่จะพ้นจากกรรม ก็คือบำเพ็ญตะบะทรมานกายให้ลำบาก ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อทำลายกรรมเก่าให้สิ้นไป และห้ามกรรมใหม่มิให้เกิดขึ้น

(๙) คำสอนเรื่องกรรมและการเกิดใหม่

กรรมในหัวข้อนี้ จะพิจารณาที่วิบากหรือผลของกรรม ซึ่งนอกจากกรรมจะให้ผลได้ในชาติปัจจุบันแล้ว วิบากแห่งกรรมยังติดตามไปให้ผลข้ามภพชาติได้ โดยเริ่มตั้งแต่กรรมที่สั่งสมไว้ในจิต เป็นตัวนำส่งผลผลักดันให้สัตว์ไปเกิดใหม่ ในภพภูมิใหม่ โดยจะไปเกิดในที่ใด เกิดเป็นอะไร สภาพชีวิตของภพภูมิใหม่เป็นอย่างไร จะได้แสดงไปโดยลำดับไปดังนี้

๙.๑ คำสอนที่แสดงว่ามีการเกิดใหม่

ในนิพเพทกสูตรเมื่อพระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่า เจตนาเป็นตัวกรรม แล้วทรงอธิบายว่า เหตุเกิดแห่งกรรม คือผัสสะ การกระทบระหว่างตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับรส

^{๔๔}อง.ติก.(ไทย) ๒๐/๕๔๐/๒๘๐.

^{๔๕}ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๔๒๗/๒๖๔.

ฯลฯ) เป็นเหตุให้เกิดกรรม ความต่างกันแห่งกรรมมี ๕ คือ (๑) กรรมที่พึงเสวยในนรก (๒) กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน (๓) กรรมที่พึงเสวยในเปรตวิสัย (๔) กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลก (๕) กรรมที่พึงเสวยในเทวโลก กรรมทั้ง ๕ นี้มีวิบากแห่งกรรม ๓ ประการ คือ (๑) วิบากแห่งกรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน (๒) วิบากแห่งกรรมที่พึงเสวยในอรรถภาพถัดไป (ภพหน้า) (๓) วิบากแห่งกรรมที่พึงเสวยในอรรถภาพต่างๆ ไป (ภพต่อไป) ความดับแห่งกรรมเพราะความดับแห่งผัสสะ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น ในตอนท้ายเรื่องนี้พระพุทธองค์ตรัสว่า เพราะอริยสาวกผู้ชดในเรื่องกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม จึงรู้ชัดพระมรรคที่แท้เป็นเหตุขำแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรม^{๔๖}หลักคำสอนที่แสดงถึงเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ เราสามารถศึกษารายละเอียดได้ในพระสูตรต่างๆอาทิ

- มหาสีหนาทสูตรที่ทรงแสดงเรื่องกำลังของพระตถาคต ๑๐ ประการ มี ๓ ประการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ (๑) วิปากญาณ (ญาณกำหนดรู้ผลแห่งกรรมในอดีตอนาคตและปัจจุบัน) (๒) สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ (ญาณกำหนดรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง) (๓) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ญาณกำหนดระลึกชาติหนหลังได้) (๔) จุตูปปาตญาณ หรือทิพยจักขุญาณ (ญาณกำหนดรู้ความจุติความเกิดของสัตว์ทั้งหลาย) แล้วทรงแสดงกำเนิด ๔ คือ กำเนิดจากไข่ (อณฑชะ) กำเนิดจากปมเปือก (เกิดจากครรภ์มารดา คือ ชลาพุชะ) กำเนิดจากของโสโครก (สังเสทชะ เช่นในของเปื้อยเน่า น้ำคร่ำ) และเกิดโดยเติบโตขึ้นทันที (โอปปาติกะ เช่น เทพ, สัตว์นรกบางจำพวก, มนุษย์บางจำพวก เปรต) แล้วทรงแสดงคติ คือภูมิที่เกิดของสัตว์ คือ นรก กำเนิดเดรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต มนุษย์ เทพ ซึ่งพระองค์ทรงทราบ พร้อมทั้งทรงทราบหนทาง และข้อปฏิบัติที่จะให้ไปเกิดในคตินั้นๆ นอกจากนั้น ยังทรงแสดงด้วยว่าทรงรู้จักนิพพาน พร้อมทั้งหนทางและข้อปฏิบัติที่จะให้ถึงพระนิพพานด้วย^{๔๗}

- สาเลยยกสูตรที่แสดงถึงพวกพราหมณ์คฤหบดีชาวบ้านสาละแคว้นโกศล กราบพูลถามถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์บางพวกตายแล้วเข้าถึงอุบาย ทุกติ วินิบาต นรก และสัตว์บางพวกตายแล้วเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ตรัสตอบว่า พวกที่เข้าถึงอุบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะประพฤติดุชธรรม เพราะประพฤดีไม่สม่าเสมอ ส่วนพวกที่เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ เพราะประพฤติดุชธรรม เพราะประพฤดีสม่าเสมอ^{๔๘}

- มหาเวทลสูตรที่พระสารีบุตรตอบคำถามพระมหาโกฏิฐิตะ เช่น ถามว่าภพมีเท่าใด ตอบว่า ภพมี ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ถามว่าการเกิดในภพอีกต่อไปนั้นมีได้อย่างไร ตอบว่า มีได้เพราะความยินดีในภพนั้นๆ ของสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นสัณเฑาะ (เครื่องผูกมัด) ถามว่าการเกิดในภพอีกต่อไปจะไม่มีได้อย่างไร ตอบว่า ไม่มีได้เพราะคลายวิชา (ความไม่รู้) เพราะเกิดวิชา (ความรู้) เพราะดับตัณหาเสียได้^{๔๙}

^{๔๖} อ.จ. ฌก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๑-๕๗๙.

^{๔๗} อ.จ. ฌก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๑-๕๗๙.

^{๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๙/๓๕๗.

^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๙/๒๕๐.

- **พรหมนิมิตตนิกสูตร** พระสูตรนี้แสดงว่าผู้อยู่ในชั้นพรหมก็ยังตกอยู่ในอำนาจมาร คือยังติดอยู่ในฉน ซึ่งจัดเป็นภวตัณหาหรือวิภวตัณหา มารในที่นี้เมื่อถอดความได้แก่ กิเลสสารและอกิสังขารมาร ถ้าไม่ถอดความก็ได้แก่ เทวบุตรมาร พระสูตรนี้แสดงว่า การติดยึดว่าเที่ยงนั้นผิดผกาพรหมก็มีการเกิดใหม่คือเคยเคลื่อนมาจาก พรหมที่เป็นพวกอาภัสสระ พวกสุภกนิหะและพวกเวหฬิผละ ส่วนพระพุทธรองค์ทรงละอาสวะได้เด็ดขาดแล้ว เหมือนตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกใหม่ได้ ผู้ที่ละอาสวะกิเลสได้แล้วจึงเป็นผู้ไม่เกิดอีก^{๕๐}

- **พาลบัณฑิตสูตร** ที่ตรัสแสดงลักษณะของคนพาล ๓ อย่าง คือคิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว คนพาลจะต้องประสบทุกข์โศกนั้นถึง ๓ ประการในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้วก็จะเข้าสู่รก กำเนิดเดรัจฉาน หรือถ้าเกิดในมนุษย์ ก็จะเกิดในตระกูลต่ำ ยากจน มีผิวพรรณทราม ถูกโรคเบียดเบียน ไม่มีลาภส่วนบัณฑิตมีลักษณะ ๓ คือ คิดดี พูดดี ทำดี บัณฑิตย่อมได้เสวยสุขโสมนัสถึง ๓ ประการในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้วก็จะเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ แล้วทรงแสดงสมบัติจักรพรรดิโดยละเอียดว่า เทียบกันไม่ได้เลยกับสมบัตินิพพ หรือถ้าเกิดเป็นมนุษย์ ก็เกิดในตระกูลสูง มั่งคั่ง รูปร่าง มีลาภ^{๕๑} พระสูตรนี้แสดงถึงการกระทำกรรมของมนุษย์ในขณะที่มีชีวิตอยู่ว่าจะเลือกเป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต คนพาลกระทำความทุจริต เป็นกรรมชั่วทั้งกายกรรม วาจากรรม และมนสิกรรม เมื่อตายแล้วจะไปเกิดในทุคติภูมิ เช่นนรก กำเนิดเดรัจฉาน หากมีเศษกรรมเหลืออยู่เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลที่ยากจน เป็นต้น ส่วนผู้ที่เป็นคนดี เป็นบัณฑิต กระทำแต่กรรมดี ทั้งทางกายกรรม วาจากรรม และมนสิกรรม เมื่อตายแล้วก็จะเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ละจากโลกนั้นแล้ว มาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเกิดในตระกูลสูง รูปร่าง มีลาภมีทรัพย์ เป็นต้น อันเป็นการแสดงว่า เมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ ภพภูมิใหม่ ชีวิตใหม่จะเสวยสุขหรือทุกข์ ย่อมเป็นไปตามเหตุคือกรรมที่กระทำไว้นั้น

- **มหากัมมวิภังคสูตร** ที่พระผู้มีพระภาค ตรัสแสดงธรรมแก่พระอานนท์ ภายหลังตรัสปรารภเรื่องพระสมัทธิ ตอบคำถามของปริพาชก โปตลิบุตรแง่เดียว แทนที่จะตอบแบ่งตามเหตุผล เมื่อพระอานนท์กราบทูลขอร้อง จึงทรงแสดงเรื่องการจำแนกกรรมเรื่องใหญ่ โดยแสดงถึงบุคคล ๔ ประเภท คือ (๑) ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก (๒) ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๓) ทำดีแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๔) ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกซึ่งทำให้สมณพราหมณ์บางพวกผู้เห็นไม่ตลอดสายเข้าใจผิด ทรงรับรองเฉพาะคำกล่าวที่ถูกต้องที่ไม่ถูกต้องไม่ตรัสรับรอง นอกจากนั้นทรงแสดงเหตุผล คือ กรรมดีกรรมชั่วที่ทำก่อนทำหลัง และการมีความเห็นถูกเห็นผิดก่อนตายว่าอาจแทรกส่งผลให้คนเข้าใจผิดได้ แต่ความจริงกรรมทุกอย่างจะส่งผลทั้งสิ้น เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจให้ตลอดสาย^{๕๒} พระสูตรนี้แสดงถึงความซับซ้อนในการให้ผลของกรรมหรือวิบาก ซึ่งเกินวิสัยที่ปุถุชนจะรู้เองได้จึงต้องพิจารณาให้ตลอดสายไม่สับสนเหตุผล เพราะมนุษย์ทำทั้งกรรมดีกรรมชั่วไว้มากมายและการให้ผลของกรรมก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยอีกมาก เช่น เรื่องสมบัติ และวิบัติ เรื่องความหนักเบาของกรรม เป็นต้น แต่ทรงยืนยันว่าเมื่อทำกรรมชั่วเป็นบาปอกุศล ย่อมได้รับผลร้าย เมื่อถึงคราวกรรมนั้นให้ผลต้องไปทุคติภูมิ เมื่อทำกรรมดีเป็นบุญกุศลย่อมต้องได้รับผลดีคือบุญ

^{๕๐}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๒๕๙.

^{๕๑}ม.ม. (ไทย) ๑๒/40/๒๕๙.

^{๕๒}ม.ม. (ไทย) ๑2/๓8/132.

เมื่อถึงคราวกรรมให้ผลต้องไปสู่สุคติภูมิ และกรรมทุกอย่างจะส่งผลทั้งสิ้น พระสูตรนี้ก็แสดงว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ตามแรงแห่งกรรมนั้น และพระสูตรอีกหลายที่มีเนื้อหาสาระตอบประเด็นเดียวกันนี้

กล่าวโดยสรุปจากหลักคำสอนและกรณีตัวอย่างที่พระผู้มีพระภาคตรัสและแสดงในที่ต่าง ได้แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วยังต้องไปเกิดใหม่ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งได้ทรงพยากรณ์ยืนยัน ถึงคติของผู้ที่ตายไปแล้วจากโลกนี้ แล้วไปจุติอยู่ในภพภูมิใหม่ หรือโลกอื่นทั้งยังได้ทรงแสดงถึงประโยชน์ของการที่ทรงพยากรณ์คติของผู้ตายไปแล้ว ไว้ในนพกปานสูตรดังนี้ พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ราวป่าทองกวาวใกล้หมู่บ้านชื่อนพกปานะ สมัยนั้นกุลบุตรผู้มีชื่อเสียงออกบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคหลายท่านด้วยกัน เช่น พระอนุรุทธ พระภัททิยะ เป็นต้น พระผู้มีพระภาค มีภิกษุสงฆ์แวดล้อมอยู่ได้ตรัสถาม ภิกษุเหล่านั้นว่า ผู้ที่ออกบวชอุทิศเรา ยินดียิ่งในพรหมจรรย์ ละหรือตรัสถามถึง ๓ ครั้ง ภิกษุเหล่านั้นก็นิ่งอยู่ จึงตรัสถามระบุงพวกพระอนุรุทธ พระอนุรุทธจึงทูลตอบ ข้าพระองค์ทั้งหลายยินดียิ่งในพรหมจรรย์ เป็นต้น ตรัสแสดงหน้าที่ที่ผู้บวชพึงกระทำ และการทำอะไรก็เลสจึงจะไม่ครอบงำ แล้วตรัสถามต่อไปว่าตถาคตเห็นว่าอำนาจประโยชน์อะไร จึงพยากรณ์เมื่อสาวกตายไปว่า ผู้ที่เกิดในที่โน้นๆ พระอนุรุทธกราบทูลขอให้ทรงตอบ จึงตรัสตอบว่าที่ทรงพยากรณ์เช่นนั้น มิใช่เพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อเรียกร้องคนให้มานับถือ มิใช่เพื่ออานิสงส์ลาภสักการะหรือชื่อเสียง มิใช่เพื่อให้คนรู้จักเราว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่มีกุลบุตรผู้มีศรัทธา มีความยินดีและปราโมทย์อันกว้างขวางได้สดับแล้ว ก็ระน้อยจิตไปเพื่อความเป็นเช่นนั้น (ตามที่ทรงพยากรณ์ว่าไปเกิดในที่ใดๆ อย่างไร) ข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขของกุลบุตรเหล่านั้น แล้วตรัสขยายความในเรื่องนี้ว่าจะเป็นการเอาอย่างในทางที่ดี ในเรื่องศรัทธา, ศีล, สุตะ (การสดับฟังหรือการศึกษา) จาคะ (การสละ) และปัญญา^{๕๓} จึงสรุปได้ว่าทั้งตัวอย่างหลักธรรมและกรณีตัวอย่างที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ เป็นการยืนยันว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดตามเหตุปัจจัยนั้น

๙.๒ กรรมที่นำไปเกิดในภพภูมิต่างๆ

ตราบใดที่สรรพสัตว์ยังมีกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำกรรมและกรรมก็ให้ผลเป็นวิบากวนเวียนเป็นวัฏฏสงสารตามวงจรที่เรียกว่า กิเลส กรรม วิบาก ก็ย่อมต้องเวียนเกิดเวียนตามไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าจะสามารถฝึกฝนพัฒนาตนให้หลุดพ้นจากกิเลส หลักคำสอนที่เป็นเครื่องยืนยันการเกิดใหม่แสดงถึงเหตุการณ์นำสัตว์เมื่อตายแล้วไปเกิดในภพภูมิต่างๆมีปรากฏในพระสูตรต่างๆ ดังที่ผู้วิจัยจะสรุปมาโดยสังเขปเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

- สตรี บุรุษ หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตามเราจักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น ทุจริตทางกาย วาจา ใจ ของสัตว์ทั้งหลายมีอยู่เมื่อพิจารณาฐานะนั้นเนื่องๆ ก็จะละทุจริตได้สิ้นเชิง หรือทุจริตนั้นจะลดน้อยลงไป เพราะพิจารณาอย่างนี้

...บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างนี้ ย่อมตกนรก เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้ ธรรม ๕ อย่างนี้คือ (๑) เป็นผู้ฆ่าสัตว์ (๒) เป็นผู้ลักทรัพย์ (๓) เป็นผู้มักประพฤติผิดในกาม (๔) เป็นผู้มักพูดปด (๕) เป็นผู้ตั้งอยู่ในความประมาทด้วยการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย

^{๕๓}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๙/๓๙๕.

...บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง ย่อมขึ้นสวรรค์ เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้ ธรรม ๕ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ (๒) เป็นผู้เว้นจากการลักทรัพย์ (๓) เป็นผู้เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (๔) เป็นผู้เว้นจากการพูดปด (๕) เป็นผู้เว้นอยู่จากการตั้งอยู่ในความประมาท ด้วยการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย...^{๕๔}

- คนทำชั่วย่อมเศร้าโศกในโลกทั้งสอง คือ เศร้าโศกในโลกนี้ ละไปแล้วก็เศร้าโศกเขา ย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน เพราะเห็นการกระทำอันเศร้าหมองของตนคนทำบุญ ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง คือบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้วก็บันเทิงในโลกหน้าเพราะเห็นความบริสุทธิ์แห่งการกระทำของตน”^{๕๕}

-คนจน(ทางธรรม) นั้น ประพฤติทุจริต ทางกาย ทางวาจา ทางใจ แล้วภายหลังที่สิ้นชีวิตไป (แปลตามศัพท์ว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก) ย่อมถูกจองจำ ด้วยการจองจำในนรกบ้าง ด้วยการจองจำในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง

...พระพุทธองค์ตรัสว่า พระองค์ไม่ทรงเห็นการจองจำใดๆ ที่ทำรณนำทุกข์มาให้ ที่เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันปลอดโปร่งจากกิเลส เหมือนการถูกจองจำในนรกหรือในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน^{๕๖}

- โทษของความวิบัติจากศีล ๕ ประการ คือ (๑) เสื่อมทรัพย์ (๒) มีกิตติศัพท์ในทางชั่ว (๓) เมื่อเข้าสู่บริษัทไม่มองอาจ มีอาการเก้อเขิน (๔) เป็นผู้หลงถึงแก่ความตาย (๕) เมื่อตายแล้ว เข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาต นรก ในขณะที่ความสมบูรณ์ด้วยศีล ๕ ประการ มีอานิสงส์ในทางตรงกันข้ามกับศีลวิบัติ^{๕๗}

- ผู้ทำบาปย่อมไปนรก ผู้ทำดีย่อมไปสวรรค์” เรื่องนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ทรงปรารภถึงพระติสสเถระ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ถูกช่างเจียรนัยแกล้วกล่าวหาว่าขโมยแก้วมณีที่พระเจ้าปาสนทิโกศล ให้คนส่งมาเพื่อเจียรนัย บังเอิญวันนั้นพระเถระนั่งอยู่ในบ้านของช่างนั้นด้วย ส่วนนายช่างก็กำลังหั่นเนื้ออยู่ จึงรับแก้วด้วยมือเปื้อนเลือด เขาวางแล้วไปล้างมือ นกกระเรียนที่เขาเลี้ยงไว้คิดว่าเป็นชิ้นเนื้อจึงจิกกินเข้าไป แม้พระเถระจะเห็นแต่ก็ไม่ได้บอกวานกกินเข้าไป เพราะเกรงนกจะถูกฆ่า นายช่างคาดคั้นพระเถระให้รับว่าขโมย โดยเอาเชือกมามัดศีรษะพระเถระแล้วชันชะเนาะด้วยท่อนไม้ จนเลือดไหลออกทางหู จมูก และตาทะลักออกมา ล้มลงไปกับ พื้นดิน นกกระเรียนได้กลืนควาเลือดจึงเข้ามาใกล้ ช่างแกล้วกำลังโมโหอยู่จึงเตะนกเข้าที่คอ นกตายทันทันเห็นแล้ว จึงบอกความจริงแก่เขา เขาผ่าท้องนกดูก็พบแก้วมณีจึงเกิดความสลดใจใหญ่หลวง หมอบลงที่เท้ากล่าวขอขมาโทษ พระเถระกล่าวว่า“โทษของท่านไม่มี ของเราก็มไม่มี มีแต่โทษของสังสารวัฏเท่านั้น เรายกโทษให้ท่าน”ความเจ็บครั้งนั้นทำให้ท่านล้มป่วย ไม่นานก็ปรินิพพาน นกกระเรียนตายแล้วไปเกิดในครรภ์ของภรรยาช่างแกล้วนั้น นายช่างแกล้วไปเกิดในนรก ภรรยานายช่างแกล้วมีจิตอ่อนโยนในพระเถระไปเกิดในสวรรค์ เมื่อภิกษุทูลถามจึงตรัสถึงที่ไปของคนเหล่านั้นแล้วตรัสว่า “สัตว์พวกหนึ่งเกิดในครรภ์

^{๕๔}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๑/๒๓๗.

^{๕๕}อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๑.

^{๕๖}ช.ช. (ไทย) ๒๕/๑๖/๓๒๑.

^{๕๗}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑5/37.

(หมายถึงกรรมมนุษย์) พวกเขาบาปย่อมไปนรก พวกเขาบุญย่อมไปสวรรค์ ส่วนผู้ไม่มีอาสวะย่อมปรินิพพาน^{๕๘}

- การสั่งสมบุญทำสุมาให้” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นางสาขเทวธิดา ก่อนที่นางจะตายจากโลกมนุษย์ นางได้ถวายข้าวตอกแก่พระมหากัสสปะเถระ แล้วถูกงูกัดตายขณะเดินทางกลับบ้าน แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ นางกลับมาปรนนิบัติกุฎิพระเถระถูกพระเถระไล่ นางเดินร้องไห้ อยู่ พระพุทธเจ้าเห็นเหตุการณ์ทั้งหมด จึงตรัสแก่นางว่า “การสำรวมเป็นหน้าที่ของพระ การทำบุญเป็นหน้าที่ของผู้ต้องการบุญ แล้วตรัสภาชิตนี้ ดังนั้นจึงพึงทำบุญบ่อยๆ ไม่หยุดทำ เพราะบุญก่อให้เกิดสุขเป็นเหตุนำสุมาให้ทั้งโลกนี้ และโลกหน้า^{๕๙}

- บุญนำสุมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นารผู้มีบาป ครั้งหนึ่งเสด็จประทับที่ป่าหิมพานต์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชาผู้มีได้ดำรงอยู่ในธรรมกระทำการเบียดเบียนประชาชน ด้วยการลงอาญา ทรงดำริว่า “ด้วยความกรุณาของเรอย่างนี้ เราอาจครอบครองราชสมบัติโดยธรรมได้หรือไม่หนอ มารู้อะไรพระดำรินั้นคิดว่าเป็นโอกาสของเราจึงไปทูลเชิญเสด็จครองราชย์ ตรัสถามว่ามารเห็นอะไรจึงกล่าวเช่นนั้น มารทูลว่า “เพราะพระองค์ทรงอบรมอิทธิบาท ๔ ดีแล้ว หากพระองค์ต้องการครองราชย์จริง แม้นกก็จักสนับสนุนด้านทรัพย์สินให้ ตรัสตำหนิมารว่า คำขอของท่าน ไม่ตรงกับความจริง คำปรึกษาของท่านไม่มีธรรมเลย แล้วทรงแสดงภาชิตเป็นอันมากว่าด้วยเหตุแห่งความสุขรวมทั้งภาชิตนี้^{๖๐}

- ผู้ทำบาปย่อมไปนรก ผู้ทำบุญย่อมไปสวรรค์” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นะเจ้าปเสนทิโกศล อันพระราชาตรัสพรรณนาว่า พระองค์รู้สึกมหัศจรรย์ใจในพุทธดำรัสว่าด้วยความตายที่ตรัสไว้ดียิ่ง พระพุทธเจ้าจึงตรัสภาชิตว่าด้วยความตาย เช่น “สัตว์ทั้งปวงต้องตาย เพราะชีวิตมีความเป็นที่สุด” และภาชิตนี้เป็นต้น ดังนั้นผู้ทำบาปหรือบุญไว้เมื่อสิ้นชีวิต หากบาปให้ผล ย่อมไปเกิดในนรก หากบุญให้ผลย่อมไปเกิดในสวรรค์หรือมนุษย์^{๖๑}

- บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นะเวทาดานหนึ่งอัน เทวดากล่าวคำต่อหน้าพระพักตร์ว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกต่างก็พอใจข้าวด้วยกันทั้งนั้น ส่วนผู้ที่ไม่พอใจข้าว ชื่อว่ายักษ์โดยแท้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ชนเหล่าใดมีใจเลื่อมใสให้ข้าวนั้นด้วยศรัทธา ข้าวนั้นเองย่อมค้าชูชนเหล่านั้น ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุที่บุคคลพึงกำจัดความตระหนี่ครอบงำมลทินแล้วให้ทานเกิดเพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า”^{๖๒}

- ผู้ประพฤติดุจธรรม จะไม่ไปทุกข์” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นะเจ้าสุโธทนะหลังจาก พระพุทธบิดาตรัสเล่าถึงความไม่ทรงเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตายในสมัยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา พระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าว่าแม่ในอดีตชาติ ครั้งพระพุทธบิดาเกิดเป็นพราหมณ์ก็ไม่ทรงเชื่อว่าบุตรตาย เพราะเชื่อมั่น

^{๕๘} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๕๗, พ.ศ.อ. (ไทย) ๓/๕๐-๓.

^{๕๙} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๐๒.

^{๖๐} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๗๐, พ.ศ.อ. (ไทย) ๔/๒๖๐-๕.

^{๖๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๙๘/๓๗.

^{๖๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๐/๒๗๕.

ว่าผู้ประพฤดิธรรมจักไม่ตายในวัยหนุ่ม และคนที่บ้านตนไม่เคยมีใครตายในวัยหนุ่มสาว แล้วตรัสภาษิตนี้เป็นต้นธรรมในที่นี้ ได้แก่ สุจจริต ๓ คือกายสุจจริต วจสุจจริต มโนสุจจริต ทุกติ ได้แก่ นรก และเปรต เป็นต้น^{๖๓}

- พวกคนตระหนี่ไปเทวโลกไม่ได้เลย” พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงปรารภถึงการถวาย “อสนีทาน” (ทานที่ไม่มีใครเสมอ) ของพระนางมัลลิการาชเทวี หมดทรัพย์ไป ๑๔ โภกิ ภายในวันเดียว ทานที่พระนางจัดนั้น มีความพิเศษคือมีเสวตฉัตร ๕๐๐ ข้าง ๕๐๐ และเจ้าหญิง ๕๐๐ องค์ เป็นต้น คอยถวายปรนนิบัติพระพุทธรูป และภิกษุสงฆ์ แม้ประชาชนทั้งเมืองจะรวมตัวกันก็ไม่อาจจัดได้เสมอเพราะชาวเมืองไม่มีของเหล่านี้แต่กาฬอำมาตย์ไม่ยินดี ไม่อนุโมทนา คิดว่าราชตระกูลจักฉิบหายกันก็คราวนี้ส่วนขุนห่ออำมาตย์มีจิตขึ้นชมอนุโมทนา, ครั้นทรงทราบวาระจิตของทั้งสองอำมาตย์แล้ว จึงไม่ตรัสอนุโมทนาอะไรๆ ด้วยทรงอนุเคราะห์กาฬอำมาตย์ เกรงว่าศรัทธาเขาจักแตกแม้จะทรงรู้ว่าหากตรัสอนุโมทนา ขุนห่ออำมาตย์จะบรรลु เป็นพระโสดาบันก็ ตามพระราชาทรงสงสัย จึงทูลถาม ทรงทราบแล้วจึงสั่งเนรเทศกาฬอำมาตย์ออกนอกแคว้น ทรงมอบราชสมบัติให้ขุนห่ออำมาตย์ ๗ วัน จากนั้นพระพุทธเจ้าตรัสว่า “พวกคนพาลไม่ยินดีทานของผู้อื่น จักมีทุกติเป็นที่ไป ส่วนนักปราชญ์อนุโมทนาทานย่อมมีสวรรค์เป็นที่ไป แล้วตรัสภาษิตนี้เป็นต้น จบเทศนาขุนห่ออำมาตย์บรรลุโสดาปัตติผล”^{๖๔}

- กรรมที่บุคคลทำแล้วไม่ว่าดีหรือชั่วก็ไม่สูญหายไปไหน แต่จะคอยติดตามหาโอกาสให้ผลอยู่เสมอ ท่านอุปมาดังสุนัข ๒ ตัว วิ่งไล่เนื้อ เช่นกวางเป็นต้น ตัวไหนไล่ทันก่อนที่จะเข้ากัดก่อน เพราะฉะนั้น ใครทำกรรมอะไรไว้ ก็จะมีผลกรรมนั้นติดตัวไปด้วย ดังพุทธภาษิตว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จักต้องตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุดสัตว์ทั้งหลาย จักไปตามกรรมเป็นผู้เข้าถึงผลบุญและบาปผู้มีกรรมเป็นบาป จะไปสู่รกรผู้มีกรรมเป็นบุญจะไปสู่สุคติ” “ผู้มีอันจะต้องตาย ทำบุญและบาปทั้งสองอันใดไว้ในโลก ก็บุญบาปทั้งสองนั้นจะเป็นของเขาเขาจะถือบุญบาปนั้นไป บุญบาปนั้นจะติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวไปฉนั้น”^{๖๕}

จากพระสูตรนี้ จะเห็นได้ว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลายได้ตายลง การตายไม่จบสิ้นเพียงนั้น สัตว์นั้นต้องไปเกิดต่อไป แต่จะเกิดเป็นสัตว์อย่างไรในภพภูมิใดย่อมต้องเป็นไปตามเหตุผลคือแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ ผู้ทำกรรมอันเป็นบาปต้องไปเกิดในอบายภูมิหรือทุคติภูมิ ผู้มีกรรมอันเป็นบุญหรือกุศลกรรม จะไปเกิดในสุคติภูมิ ผู้ที่ทำการชั่วเมื่อตายแล้วต้องเข้าถึง อบาย ทุกติ วินิบาต นรก เมื่อใช้กรรมสิ้นแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์เศษแห่งกรรมนั้นก็ยังให้ผลตามเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ เช่นได้ทำการในการฆ่า เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะอายุสั้น เคยเบียดเบียนสัตว์ไว้ครั้งเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์เศษแห่งกรรมก็ทำให้มีโรครุมมาก เคยมีจิตพยาบาท เป็นผู้มักโกรธ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์เศษแห่งกรรมก็ทำให้มีผิพรรณทราม แต่หากผู้สร้างแต่กุศลกรรม^{๖๖}

^{๖๓} พ.ศ. ๒๕๖๒, ๒๕๖๓, พ.ศ. ๒๕๖๔ (ไทย) ๓/๕/๘๗๙-๘๘๒.

^{๖๔} พ.ศ. ๒๕๖๓/๗๒, พ.ศ. ๒๕๖๔ (ไทย) ๓/๒๖๒-๒๖๔.

^{๖๕} ส.ส.พ. (ไทย) ๑๘/๔๐๑/๙๑.

^{๖๖} ส.ส.พ. (ไทย) ๑๘/๔๐๑/๙๑.

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังได้ทรงแสดงโทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีลไว้โดยสรุปคือย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโลกทรัพย์ กิตติศัพท์อันชั่วของคนทุศีลย่อมกระฉ่อนไป เมื่อเข้าไปสู่บริษัทใดๆ ย่อมครั่นคร้าม เกือบเขิน ย่อมหลงกระทำกาละ เบี่ยงหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกายย่อมเข้าถึง ทุกติ วินิบาต นรก ^{๖๗}และทรงแสดงถึงทุกติของผู้ทุศีลไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย การทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักเป็นผู้รับผลกรรมนั้น คือ คนบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มียกติ ทำปาณาติบาต หยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่การฆ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ยังมีชีวิต เขากระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) กาย กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) วาจา กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) ใจกายกรรมของเขาคด วจกรรมของเขาคด มโนกรรมของเขาคด คติของเขาคด อุปัตติ (การเข้าถึงภพ) ของเขาคด...บรรดาคติ ๒ อย่าง คือ เหล่าสัตว์นรก ผู้มีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือว่าสัตว์เดรัจฉานผู้มีกำเนิดกระเสือกกระสน ได้แก่ งู แมลงป่อง ตะขาบ พังพอน แมว หนู นกเค้า หรือสัตว์เดรัจฉานเหล่าอื่นที่เห็นมนุษย์แล้วกระเสือกกระสน...

- สัตว์ทั้งหลายเป็นทายาทแห่งกรรม ^{๖๘}ผลแห่งการทำความชั่ว พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงวิบากของผู้ทุศีลไว้โดยสรุปว่าปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) เป็นไปเพื่อนรก...กำเนิดเดรัจฉาน..เปรตวิสัย วิบากแห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่ออายุสั้น...

- อทินนาทาน (ลักทรัพย์) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบากแห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแห่งโรค...

- กาเมสุมิฉฉาจาร (ประพฤติดิดในกาม) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย วิบากแห่งกาเมสุมิฉฉาจารของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อก่อเวรด้วยศัตรู...

- มุสาวาท (คำเท็จ) ปิสุณวาท (คำยุยงให้แตกกัน) ฆรสุวาท (คำหยาบ) สัมผัสปลाप (คำพ้อเจ้อ) การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ทรงตรัสไว้อย่างเดียวกัน คือ เมื่อเสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรต วิสัยตรัสถึงวิบากของกรรมของมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวงของกรรมเหล่านี้เป็นไป ดังนี้คือวิบากแห่งมุสาวาท คือวิบากที่เป็นไปเพื่อการกล่าวด้วยคำไม่จริง วิบากแห่งปิสุณวาท คือวิบากที่เป็นไปเพื่อการแตกจากมิตร วิบากแห่งฆรสุวาท คือวิบากที่เป็นไปเพื่อการได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจวิบากแห่งสัมผัสปลाप คือวิบากที่เป็นไปเพื่อวาทาที่ไม่มีใครเชื่อถือวิบากแห่งการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย คือวิบากที่เป็นไปเพื่อความเป็นบ้า ^{๖๙}

- ทรงแปรียบเทียบการทำความชั่วของคนพาล และจะมีผลเป็นความเคราะห์ร้ายอย่างใหญ่หลวงไว้ว่า ...เปรียบเสมือนบุรุษทั้งแอกที่มีรูเดียวลงในมหาสมุทรแอกนั้นถูกลมตะวันตกพัดไปทางตะวันตก ถูกลมตะวันตกพัดไปทางตะวันออก ถูกลมเหนือพัดไปทิศใต้ ถูกลมใต้พัดไปทางทิศเหนือ

^{๖๗}อง.ทสก. (ไทย) 24/๑๐๑/๗๙.

^{๖๘}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๐๙/๑๙๓.

^{๖๙}อง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๒๕๑/๑๓๐.

มีเต้าตาดบอดอาศัยอยู่ในมหาสมุทรนั้น ล่องไปเรื่อยปีจึงจะผุดขึ้นมาครั้งหนึ่ง โอกาสที่เต้าตาดบอดตัวนั้น จะพึงเอาคอสวมเข้าที่แอก ซึ่งมีรูเดียวโน้นแม้เป็นไปได้อีก แต่ก็จะง่ายเสียยิ่งกว่าความเป็นมนุษย์ที่คนพาลไปสู่วินิบาตรรคราวหนึ่งแล้ว จะพึงได้ยากยิ่งกว่านี้ เพราะในตัวคนพาลนี้ไม่มีการ ประพฤติธรรม ไม่มีความประพฤติสงบ ไม่มีการทำกุศล ไม่มีการทำบุญ มีแต่การกินกันเอง การ เบียดเบียนผู้อ่อนแอ ...คนพาลนั้นแล ถ้ามาสู่ความเป็นมนุษย์ในบางครั้งบางคราว ไม่ว่ากาลไหนๆโดน ล่วงระยะกาลนานก็ย่อมเกิดในสกุลต่ำ สกุลจัญฑาล สกุลช่างรถ หรือสกุลคนเทษยะ เห็นปานนั้นสกุล อันเป็นสกุลคนจน มีข้าว น้ำ และอาหารน้อย มีชีวิตเป็นไปลำบาก ซึ่งเป็นสกุลที่จะได้ของกินและ เครื่องนุ่งห่มโดยผิดเคือง เขาจะมีผิวพรรณทรามน่าเกลียดซัง ร่างม่อต้อ มีโรคมก เป็นคนตาบอดบ้าง เป็นคนง่อยบ้าง เป็นคนเปลี้ยบ้างไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยา ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอนที่อยู่อาศัย และเครื่องตามประทีป เขาจะประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตครั้งแล้วเมื่อตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก...เหมือนนักเลงการพนัน เพราะเคราะห์ร้ายประการแรกเท่านั้นจึงต้องเสียลูกบ้าง เสียเมียบ้าง เสียสมบัติทุกอย่างบ้างยิ่งขึ้นไปอีก ต้องถึงถูกจองจำ เคราะห์ร้ายของนักเลงการพนันที่ต้อง เสียไปดังนี้ เพียงเล็กน้อย ที่แท้เคราะห์ร้ายอันใหญ่หลวงกว่านั้น คือเคราะห์ที่คนพาลนั้นประพฤติกาย ทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตแล้ว ตายไปเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นั้นเอง ^{๗๐}

- ทรงตรัสอุปมาความทุกข์ในนรกไว้ว่าคนพาลในโลกนี้มักคิดชั่ว พุดชั่ว ทำชั่ว คนพาลนั้น ย่อมแสวงทุกข์โหม่น ๓ อย่าง ข้อที่ ๑ คนพาลเห็นพระราชาทั้งหลาย จับโจรผู้ ประพฤติผิดมาแล้วส่ง ลงทัณฑ์ทรมานต่างๆ ชนิด คือโบยด้วยแส้บ้าง ...ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง คนพาลย่อมแสวงทุกข์โหม่น ข้อที่ ๒ คนพาลจะมีความรู้สึกอย่างนี้ว่าเราไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศลไม่ได้ทำเครื่องป้องกันความ หวาดกลัวไว้ ทำแต่ความชั่ว ความร้าย ความเลว เป็นกำหนด คนพาลนั้นย่อมมาเสวราโศก ระทมใจ คร่ำครวญ ทูบอกร่ำไห้ ถึงความหลงใหลอยู่ คนพาลย่อมแสวงทุกข์โหม่นข้อที่ ๓ คือคนพาลนั้นแล ประพฤติทุจริตทางกายทางวาจา ทางใจแล้วเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ทรง เปรียบเทียบความทุกข์ในนรกไว้ว่าเมื่อราชบุรุษจับโจรได้ พระราชาสั่งให้ราชบุรุษเอาหอกร้อยเล่มแทง บุรุษนั้นในเวลาเช้า ในเวลากลางวัน ในเวลาเย็น ความทุกข์โหม่นที่บุรุษกำลังแสวง เพราะการถูกแทงด้วยหอกดาบร้อยเล่มเป็นเหตุ เปรียบเทียบทุกข์ของนรก ยังไม่ถึงแม้ความนับยังไม่ถึง แม้ส่วนแห่งเสียวยังไม่ถึงแม้การเทียบกันได้ ^{๗๑}

- ตรัสถึงความทุกข์ในนรกว่าพระองค์มองเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพย์จักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักษุของมนุษย์ ย่อมทรมานซึ่งหมู่สัตว์ผู้ เป็นไปตามกรรมได้ว่า สัตว์กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียน พระอริยะ เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อตายแล้วเข้าถึงโลกสวรรค์ก็มีบังเกิดในหมู่มนุษย์ก็มี...สัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่ เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต มโนทุจริต วจีทุจริต ติเตียนพระอริยะ เป็นมิฉฉาทิฐิ เชื้อมั่นกรรม ด้วยอำนาจมิฉฉาทิฐิ เมื่อตายไป แล้ว เข้าถึงเปรตวิสัยก็มี... ตรัสทำนองเดียวกันว่าเข้าถึงกำเนิด เสร็จฉานก็มี เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกก็มี พระยายมไต่ถามถึงเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนเกิด คนแก่ คน เจ็บ คนตายก็ตอบว่าไม่เห็น เพราะมัวเมาประมาทเสีย จึงกระทำการทรมานด้วยประการต่างๆ เช่นให้

^{๗๐}ม.อุ.อ. (ไทย) ๑๔/๓๑๙๐-๓๒๐/๔๘๑-๔๘๓.

^{๗๑}ม.อุ.อ. (ไทย) ๑๔/๓๑๑ - ๓๑๕/๔๒๘ - ๔๗๔.

สัตว์นั้นป็นขึ้นป็นลงซึ่งภูเขาก้อนเพลิงลูกใหญ่ มีไฟติดลูกโพลง โชติช่วง โยนเข้าไปมทานรก ซึ่งมีเปลวไฟพุ่งจากผาด้านหน้าจดผาด้านหลัง... พุ่งจากผาด้านเหนือจดผาด้านใต้...สัตว์นั้นสวยทุกขเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมทานรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ...มทานรกนั้นแล มีนรกเต็มไปด้วยคูใหญ่ ประกอบอยู่ด้วยทุกด้าน นรกคูนั้น มีนรกเต็มไปด้วยเถาริ่งใหญ่ (ชี้เถาริ่ง) ประกอบอยู่รอบด้านและนรกเถาริ่งนั้น มีป่าจ้วใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน มีหนามยาวมีไฟติดทั่วลูกโพลงเหล่านายนิรยบาล บังคับให้สัตว์นั้นขึ้นๆ ลงๆ ที่ต้นจ้วนั้น สัตว์ย่อมสวยทุกขเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า...^{๗๒}

- ทรงเปรียบเทียบคนที่ไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ ไม่มีวิริยะ ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม มีอยู่แก่ผู้ใด บุคคลนั้นเป็นคนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติในอริยวินัย เขาย่อมประพฤติกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต...ภายหลังแต่การตาย เพราะกายแตกทำลายแห่งกายย่อมถูกจองจำในนรกบ้าง กำเนิดเดรัจฉานบ้าง...^{๗๓} ทรงเปรียบเทียบความเป๋ไปได้ยากของการที่สัตว์นรก จะกลับไปเกิดในหมู่มนุษย์ว่าผุ่ชนิดหนึ่งที่พระพุทธร่องค์ซ้อนขึ้นด้วยปลายพระขนานี้ เป็นของมีประมานน้อยเมื่อนำไปเทียบกับมากมหาปรุพี อุปมานี้ฉันใด อุปไมก็ฉันนั้น สัตว์นรกที่จุติจากนรกไปแล้วจะกลับไปเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกกำเนิดเดรัจฉาน เปตวิสัยมีมากกว่าโดยแท้ เพราะเหตุที่สัตว์เขาว่านั้นไม่เห็นอริยสัจทั้งสี่^{๗๔} และตรัสว่าการไม่รู้อริยสัจนั้นเป็นความมืดและน่ากลัวกว่าความมืดในโลกันตริก(โลกันตนรก) ที่มีแต่ความทุกข์ มีดความมัวเป็นหมอก สัตว์ในโลกันตริกนั้น ไม่ได้รับรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอนุภาพมากอย่างนี้^{๗๕}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สัตว์ที่ทำการมอันเป็นบาปไว้เมื่อตายย่อมต้องไปเกิดในทุคติภูมิ คือ นรก เปต อสุรกาย เดรัจฉาน หากทำกรรมดี อันเป็นบุญไว้อย่อมไปเกิดในสุคติภูมิมีมนุษย์ภูมิและเทวภูมิ และจากหลักฐานในคัมภีร์หลายแห่งเช่นในขุททกนิกาย ธรรมบท และคัมภีร์ชั้นอรรถกถาอื่นๆ ก็ได้มีการบันทึกเหตุการณ์อันเกี่ยวกับการได้รับผลกรรมที่ก่อไว้ดังผู้วิจัยจะยกมาเป็นตัวอย่างบางเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) กรรมที่นำไปเกิดจากเดิมอยู่ในมนุษย์ภูมิไปเกิดในอบายภูมิ

กรณีตัวอย่างเรื่องพระเจ้าสุปปพุทธะถูกธรณีสูบ

เจ้าสุปปพุทธะ ผู้เป็นบิดาของพระเทวทัตและพระนางยโสธราผูกอาฆาตในพระบรมศาสดาด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ พระสมณโคดมทิ้งลูกสาวเราออกบวช ประการหนึ่งให้ลูกชายเราบวชแล้วตั้งอยู่ในฐานะแห่งผู้มีเวรต่อลูกชาย ประการหนึ่ง เจ้าสุปปพุทธะทรงดำริว่า บัดนี้ เราจักไม่ให้พระสมณโคดมไปยังสถานที่นิมนต์แล้วปิดทางที่พระพุทธร่องค์จะเสด็จไป นั่งเสวยน้ำจันทน์ในระหว่างทางที่จะเสด็จ

^{๗๒}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๓๔ - ๓๔๖/๕๐๔ - ๕๒๕.

^{๗๓}อ.ง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๔๓/๓๑๖.

^{๗๔}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๘๗/๑๗๙๖ - ๑๗๙๗.

^{๗๕}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๖๖ - ๕๖๒/๑๗๓๙ - ๑๗๔๒.

ขณะที่พระบรมศาสดาเสด็จมาถึง ณ ที่นั้น พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ เจ้าสุปปพุทธะตรัสว่า เราจักไม่ให้ทางแก่พระโคตม พระศาสดาเมื่อไม่ได้หนทาง จึงเสด็จกลับ เจ้าสุปปพุทธะส่งजारบुरुขไป สอดแนม กำชับว่าเจ้าจงตามไปฟังคำของพระสมณะโคตม แล้วกลับมาบอกเรา เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จกลับมาแล้ว ทรงแยมพระโอษฐ์ พระอานนท์ทูลถามว่า อะไรหนอแลเป็นปัจจัยแห่งการแยมพระโอษฐ์ให้ปรากฏ พระเจ้าข้า ?

พระบรมศาสดาตรัสว่า อานนท์ เจ้าสุปปพุทธะไม่ให้ทางแก่พระพุทธานุเจ้าผู้เช่นเรา เธอได้กระทำการหมักแล้วในวันที่ ๗ นับแต่วันนี้ ท้าวเธอจักเข้าไปสู่แผ่นดิน (ธรณีสูบ) ณ ไกลบันได ภายใต้ปราสาทของเธอ

जारบुरुขได้ฟังพระดำรัสนั้นแล้ว กลับไปสู่สำนักของเจ้าสุปปพุทธะ เจ้าสุปปพุทธะตรัสถามว่า หลานเราพูดอะไรบ้าง เมื่อได้สดับคำราบทูลของบुरुขแล้ว ตรัสว่า คำตรัสแห่งหลานเราย่อมเป็นเช่นนั้นจริงแท้

จากนั้นเจ้าสุปปพุทธะทรงทำการรักษาพระองค์อย่างแข็งแรง รับสั่งให้พวกมหาดเล็กขนเครื่องใช้สอยของพระองค์ทั้งหมดไว้บนปราสาทชั้น ๗ รับสั่งให้ชักบันได ปิดประตู ตั้งคนแข็งแรงประจำที่ประตูๆ ละ ๒ คน ตรัสว่า ถ้าเราจะประสังค์ลงไปยังล่าง พวกเจ้าจงห้ามเราไว้ แล้วประทับอยู่แต่ในห้องบนปราสาทชั้นที่ ๗

พระบรมศาสดาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เจ้าสุปปพุทธะมิใช่จะนั่งบนพื้นปราสาทอย่างเดียว แม้จะเหาะขึ้นไปสู่เวหาส นั่งในอากาศก็ตาม ไปสู่สมุทรด้วยเรือก็ตาม จะหลบเข้าไปอยู่ในชอกเขาก็ตามพระดำรัส ของพระพุทธานุเจ้าทั้งหลายจะเป็นสองไม่มี ท้าวเธอจักถูกธรณีสูบในสถานที่เราพูดไว้นั้นแหละ

ครั้นถึงวันที่ ๗ เวลาเดียวกับที่เจ้าสุปปพุทธะปิดหนทางภิกษาจารของพระบรมศาสดา ม้ามงคลของเจ้าสุปปพุทธะที่อยู่ภายใต้ปราสาทเกิดคึกคะนอง กระแทกผนังปราสาทส่งเสียงพวยศรีงลั่นอยู่

เจ้าสุปปพุทธะประทับอยู่ชั้นบน ได้สดับเสียงของม้านั้น ตรัสถามว่า มันเสียงอะไรกัน? พวกมหาดเล็กทูลว่า ม้ามงคลเกิดคึกคะนอง พระเจ้าข้า

ส่วนม้ามงคลนั้น พอเห็นเจ้าสุปปพุทธะก็หยุดพยศ ขณะนั้น ท้าวเธอมีพระประสงค์จะจับม้านั้นเสด็จลุกจากที่ประทับ ป่ายพระพักตร์มาทางประตู ทันใดนั้น ประตูทั้งหลายเปิดเองทีเดียว บันไดก็ตั้งอยู่ในที่ของตนตามเดิม คนแข็งแรงผู้ยืนอยู่ที่ประตูจับท้าวเธอที่พระศอ แล้วผลักให้พระพักตร์คะมำลงไป ขณะเดียวกันมหาปฐพีแยกออกคอยรับเจ้าสุปปพุทธะ ผู้ดำเนินมาถึงที่ไกลเชิงบันไดภายใต้ปราสาทนั่นเอง ท้าวเธอไปบังเกิดในอวจินรกแล้ว ในทันใดนั้นเองเมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่าบุคคลที่ทำความชั่วไว้ หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้หนีไปในท่ามกลางมหาสมุทร ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้หลบหนีไปสู่ชอกเขา ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้ไม่มีแผ่นดินใด ประเทศใด ที่ความตายจะพึงครอบงำไม่ได้^{๗๖}

^{๗๖}จุ.ธ. (ไทย) 25/๒๓/๖๑ - ๖๕.

(๒) ตัวอย่างกรรมที่นำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ^{๗๗}

กรณีตัวอย่าง เรื่องพระภิกษุตายแล้วไปเกิดเป็นเส้น

ในสมัยเมื่อพระธรรมศาสดา ประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหารที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย ภิกษุรูปหนึ่งชื่อ ติสสะ จำพรรษาอยู่ในชนบท ครั้นออกพรรษาแล้วมีใจระลึกถึงพระศาสดา จึงจาริกมุ่งหน้ามายังพระเชตวันเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างเดินทางมีผู้ศรัทธาถวายผ้าเนื้อหยาบยาว ๘ ศอก แต่ท่านผืนหนึ่ง ท่านได้นำไปฝากไว้กับพี่สาวแล้วได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าในวัดเชตวัน พี่สาวเห็นว่าผ้าผืนนี้เนื้อหยาบไม่สมควรที่พระน้องชายของตนจะใช้สอย โดยที่นางเป็นช่างทอผ้าจึงรื้อผ้าออกทอใหม่ให้เป็นผ้าเนื้อดี ต่อมาพระติสสะได้มาขอรับผ้าของตนที่ฝากไว้คืนจากพี่สาว ท่านพิจารณาเห็นว่าไม่ใช่ผ้าผืนเดิมจึงจะไม่รับ พี่สาวจึงเล่าเรื่องให้ฟังและยืนยันว่าเป็นผืนเดิมท่านจึงรับไว้ แล้วจึงได้ชักชวนพระภิกษุที่คุ้นเคยกัน ช่วยกันทำเป็นจีวรเมื่อจีวรเสร็จแล้วพระติสสะท่านพอใจมาก เพราะเป็นผ้าใหม่เนื้อดี สีสวย จึงตั้งใจว่าจะใช้ห่มไปบิณฑบาตในหมู่บ้านวันรุ่งขึ้น จึงพับผ้าจีวรพาดไว้ ตกดึกคืนนั้นท่านเกิดอาพาธกะทันหันหันไม่ทันได้เฝ้าพยาบาลก็มรณภาพเสียก่อน แต่ขณะจิตดับจิตของท่านถูกรอบงำด้วยโมหะเนื่องจากไปติดใจอยู่ในจีวรผืนใหม่นั้น จึงเป็นกรรมนำท่านเกิดเป็นตัวเส้นอาศัยอยู่ในจีวร

ครั้นรุ่งเช้า ภิกษุทั้งหลายก็มาช่วยกันฉาปนกิจศพของพระติสสะแล้ว ก็ประชุมกันลงมติว่า จีวรใหม่ผืนนั้นตกเป็นของสงฆ์จึงตกลงตัดแบ่งกันไปจึงเริ่มวัดเริ่มกะว่าจะตัดแบ่งกันอย่างไร ฝ่ายตัวเส้นอดีตพระติสสะก็มีใจโกรธเคืองพระภิกษุทั้งหลายมาก เทียววิ้งร้องลั่นอยู่ในจีวรไม่ยอมให้ใครมาเอาจีวรนั้นไป แต่ภิกษุทั้งหลายก็ไม่อาจได้ยินเสียงร้องของตัวเส้นอดีตพระติสสะได้

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระคันธกุฎี ณ เชตวันมหาวิหาร ทรงได้ยินเสียงขู่คำรามของเส้นนั้น ด้วยทิพยโสต จึงมีรับสั่งให้พระอานนท์ไปห้ามภิกษุทั้งหลาย ไม่ให้ตัดแบ่งจีวรตอนนี้ก่อน รอไปอีก ๗ วัน จึงค่อยตัดแบ่งกัน ดังนั้นการตัดแบ่งจีวรจึงระงับไปชั่วคราว ทำให้เส้นน้อยที่นอนอาศัยอยู่ในจีวรนั้น ค่อยคลายบันดาลโทสะไปตามลำดับ นอนนิ่งอยู่ในจีวรอย่างมีความสุข ครั้นอยู่มาได้ ๗ วัน ก็สิ้นอายุขัย ตายไปเกิดเป็นเทพบุตรสุดประเสริฐในสวรรค์ชั้นดุสิต ด้วยอำนาจบุญกุศลที่ตนทำไว้

ฝ่ายภิกษุทั้งหลาย เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ก็ได้ตัดแบ่งจีวรผืนนั้นเสร็จแต่ก็ยังสงสัยว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงห้ามไม่ให้แบ่งจีวรตอนนี้ ต่อเมื่อครบ ๗ วันแล้วค่อยตัดแบ่งกัน จึงกราบทูลถามถึงเหตุไม่ทรงอนุญาตนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกว่า การที่ห้ามไม่ให้แบ่งจีวรนั้น ก็เพราะว่า พระติสสะเมื่อมรณภาพแล้ว ไปเกิดเป็นเส้นอาศัยอยู่ที่จีวรนั้น เส้นนั้นไม่พอใจมาก เมื่อเห็นภิกษุทั้งหลายจะตัดแบ่งจีวรของตน เทียววิ้งไปมาร้องขู่คำราม ไม่ให้แบ่ง และวันนั้นหากภิกษุทั้งหลายแบ่งจีวรกันแล้วไซ้ เส้นพระติสสะ จักโกรธแค้นภิกษุทั้งหลายมาก ตายไปจักไปเกิดในนรกทันทีด้วยอำนาจโทสะและกัด้วยเหตุนี้ เราจึงได้ห้ามไว้ มาบัดนี้เส้นนั้นไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตแล้ว เราจึงอนุญาตให้ตัดแบ่งจีวรกันได้ ภิกษุทั้งหลายได้รับทราบความจริงแล้ว ก็กราบทูลว่า ขึ้นชื่อว่าตณหานี้ช่างน่ากลัวยิ่งนัก ครั้นแล้วพระบรมศาสดาจึงตรัสรับรองว่า

“จริงอย่างนั้น ขึ้นชื่อว่าค้นหาแล้ว ช่างร้ายนัก สนิมเกิดในเหล็กแต่ก็คอยกัดกินเหล็ก ทำเหล็กให้เสียหายใช้การไม่ได้ฉันใด ค้นหาเมื่อเกิดขึ้นในจิตสันดานของสัตว์ทั้งหลายเมื่อตายแล้วก็ คอยทำให้สัตว์นั้นพินาศต้องไปเกิดในอบายภูมิต่างๆ ก็ฉันนั้น”

กรณีตัวอย่าง เรื่องวัสสการพราหมณ์ไปเกิดเป็นลิง

สมัยที่พระพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นมี พราหมณ์เฒ่าผู้หนึ่งชื่อว่า วัสสการพราหมณ์ พราหมณ์ผู้นี้ทำตัวเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต จึงเป็นที่ เคารพยำเกรงของคนเป็นจำนวนมาก อยู่มาวันหนึ่งพราหมณ์ผู้นี้เห็นพระมหากัจจายนะเดินลงจาก เขาคิชกูฏ ได้กล่าวคำหยาบเล่นเห็นเป็นที่สนุกว่า “บรรพชิตรูปนี้เหมือนลิง” เมื่อพระพุทธเจ้าทรง ทราบ ได้ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่า “วัสสการพราหมณ์ผู้นี้กล่าววาจาดูหมิ่นพระมหากัจจายนะ องค์พระ อรหันต์เมื่อวัสสการพราหมณ์ตายไปแล้ว จักไปเกิดเป็นลิงมีหางเป็นโค อยู่ในเวสุวันหรือป่าไผ่” วัส สการพราหมณ์ได้ทราบพุทธพยากรณ์ก็ไม่สบายใจ ใจหนึ่งไม่อยากจะเชื่อเพราะอหังการคือตัวเองเป็น ผู้ใหญ่มีความรู้มากมาย เรื่องที่ทรงพยากรณ์ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่อีกใจหนึ่งก็หวาดหวั่นพรั่นจิต เพราะคิดว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระวาจาไม่เป็นสอง หากตรัสอะไรไปแล้วก็เป็นจริงอย่างนั้นทุกครั้ง จะ ผิดเพี้ยนแม้สักครั้งก็ไม่เคยมีเลย เมื่อพราหมณ์คิดหวาดหวั่นอยู่เช่นนั้น เพื่อความไม่ประมาท พราหมณ์จึงสั่งให้คนปลูกผลไม้ต่างๆ ในเวสุวัน ทั้งแต่งตั้งคนเฝ้าของตนให้คอยดูแลป่าไผ่นั้นเป็นอย่างดี ด้วยความคิดว่า ถ้าเราตายไปเกิดเป็นลิงจริงๆ จะได้อาศัยผลไม้ต่างๆ ที่ปลูกไว้เลี้ยงชีพ ต่อมาเมื่อ พราหมณ์ผู้นั้นตาย ก็ไปเกิดเป็นลิงมีหางเหมือนโค ในเวสุวันจริงๆ ลิงตัวนี้ถ้าใครเรียกชื่อว่า “วัส สการ” ก็จะเข้ามาใกล้ให้ความสนิทสนมกับคนเรียกเป็นพิเศษ^{๗๘}

(๓) กรรมที่นำสัตว์ไปเกิดในมนุษย์ภูมิ

กรณีตัวอย่าง เรื่องกรรมที่ทำให้พระภิกษุ ๗ รูปอดอาหารอยู่ในถ้ำ ๗ วัน^{๗๙}

ภิกษุกลุ่มหนึ่ง เดินทางจากปัจฉิมุตชนบท เพื่อต้องการจะเฝ้าพระบรมศาสดา เวลาเย็น เข้าไปสู่วัดแห่งหนึ่งเพื่อพักแรม บริเวณนั้นมีถ้ำแห่งหนึ่ง ภายในถ้ำมีเตียงอยู่ ๗ เตียง เมื่อภิกษุ เหล่านั้นเข้าพักนอนบนเตียงนั้นแล้ว ตอนกลางคืน แผ่นหินเท่าเรือนยอดกลิ้งลงมาปิดประตูถ้ำ พวกเขาจึงพากันคิดว่า พวกเราให้ถ้ำนี้แก่ภิกษุอาคันตุกะ ก็แผ่นหินใหญ่นี้ได้ตั้งปิดประตูถ้ำเสียแล้ว พวกเราจักช่วยนำแผ่นหินนั้นออก แล้วให้ประชุมมนุษย์จากบ้าน ๗ ตำบลโดยรอบ มานำแผ่นหินนั้นออก แม้พยายามอยู่ ก็ไม่อาจยังแผ่นหินนั้นให้เคลื่อนจากที่ได้ พวกภิกษุทั้ง ๗ รูปที่อยู่ภายในถ้ำก็พยายาม เช่นเดียวกัน แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ไม่อาจยังให้แผ่นหินนั้นขยับเขยื้อนได้แม้แต่น้อยตลอด ๗ วัน ภิกษุอาคันตุกะอันความหิวแผดเผาแล้ว ๗ วัน ได้เสวยทุกขใหญ่แล้ว

ในวันที่ ๗ แผ่นหินนั้นได้เคลื่อนออกไปเอง ประตูถ้ำเปิดออก พวกภิกษุออกไปจากถ้ำแล้ว คิดว่าบาปกรรมครั้งนี้ของพวกเรา เว้นพระศาสดาเสียแล้ว ใครเล่าจะรู้ได้ พวกเราจักไปทูลถาม พระศาสดา ภิกษุเหล่านั้นพากันไปเฝ้าพระบรมศาสดา กราบทูลถามถึงเหตุที่ตนเสวยทุกขโดยลำดับ

^{๗๘}อุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๒๑/๒๑-๒๖.

^{๗๙}อุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๙๑/๕๘-๕๙.

พระบรมศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ในอดีตกาล เด็กเลี้ยงโค ๗ คน ชาวกรุงพาราณสี เทียวเลี้ยงโคอยู่ในประเทศใกล้เคียงแห่งหนึ่ง วันหนึ่งเทียวเลี้ยงโคเสร็จแล้ว กลับมาพบเหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่ง จึงไล่ตามเหยี่ยวหนีเข้าไปสู่จอมปลวกแห่งหนึ่ง ที่จอมปลวกนั้นมีช่องอยู่ ๗ ช่อง พวกเด็กปรึกษากันว่า บัดนี้ พวกเรายังไม่อาจจับได้ พรุ่งนี้จึงจะมาจับ ดังนี้แล้ว ต่างตนต่างถือเอากิ่งไม้ที่หักได้คนละกามาปิดช่องทั้ง ๗ ช่อง แล้วหลีกไป

ในวันรุ่งขึ้น เด็กเหล่านั้นมิได้รำลึกถึงเหยี่ยวนั้น ต้อนโคไปเลี้ยงในที่อื่น ครั้นวันที่ ๗ พาโคกลับมาเห็นจอมปลวกนั้น กลับได้สติ คิดกันว่า เหยี่ยวนั้นจะเป็นอย่างไรหนอ จึงพากันไปเปิดช่องที่ตนปิดไว้ เหยี่ยวหมดอาลัยในชีวิตอ่อนแรงเพราะไม่ได้อาหารตลอด ๗ วัน คลานออกมาจากจอมปลวกนั้น เด็กเหล่านั้นเห็นแล้วเกิดความเอ็นดูพุดกันว่า พวกเราอย่าฆ่ามันเลย เราทำให้มันอดอาหารตลอด ๗ วัน จึงลูบหลังเหยี่ยวแล้วปล่อยไป

เด็กเหล่านี้จึงไม่ต้องหมกไหม้ในอบาย เพราะไม่ได้ฆ่าเหยี่ยวที่ตนขังไว้ แต่กระนั้นผลแห่งการ กักขังก็ยังคงต้องเป็นผู้ที่อดอาหารร่วมกันตลอด ๗ วัน ใน ๑๔ อัฐภาพ แม้เด็กเหล่านี้จะถือกำเนิดในภพ ภูมิใด วิบากก็ตามให้ผลด้วยการอดอาหารตลอด ๗ วันในภพชาตินั้นๆ

(๔) กรรมการที่นำไปเกิดในเทวภูมิ

กรณีตัวอย่าง เรื่องการทำทานในพระอริยเจ้าจากมนุษย์ภูมิสู่เทวภูมิ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากกรุงสาวัตถีไปยังภพดาวดึงส์ ประทับนั่งบน บัณชุกัมพลศิลา ณ โคนต้นปาริฉัตร เมื่อเทพบริษัทเข้าไปเฝ้า ภัททิติกาเทพธิดาก็ได้เข้าไปเฝ้า ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามถึงบุญกรรมที่นางกระทำไว้ ณ ท่ามกลางเทวดาบริษัท และพรหมบริษัทที่มาประชุมพร้อมกันในหมื่นโลกธาตุ

ภัททิติกาเทพธิดาตอบว่า ขนทั้งหลายรู้จักข้าพระองค์ว่า แม่หญิงภัทรา ข้าพระองค์ เป็นอุบาสิกาอยู่ในกิมพิลนคร เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ยินดีในการจำแนกแจกทานทุกเมื่อ มีจิตผ่องใส ได้ถวายผ้านุ่งห่ม อาหาร เสนาสนะ และเครื่องประทีปแก่พระอริยเจ้าผู้ปฏิบัติตรง ข้าพระองค์ได้เข้ารักษาศูโอบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดดิถีที่ ๑๔-๑๕ และดิถีที่ ๘ ของปักษ์ และตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ ข้าพระองค์เป็นผู้สำรวจแล้วด้วยดีในศีลทุกเมื่อเป็นอุบาสิกา ของพระพุทธเจ้าผู้มีพระสมันตจักขุ มีปกติเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท

ข้าพระองค์ได้มีโอกาสเลี้ยงดูท่านภิกษุอัครสาวกทั้งสอง ผู้อนุเคราะห์ชาวโลกด้วยประโยชน์ เกื้อกูลอย่างยิ่ง เป็นมหาปราชญ์ และได้โอกาสบำเพ็ญสุจริตกรรม ครั้นจุติจากโลกนั้นแล้ว จึงมาบังเกิด ในภพดาวดึงส์นี้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกตลอดสามเดือน โปรดหมู่เทวดา และพรหมมีพระมารดาเทพบุตรเป็นประธาน เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์แล้ว ทรงแสดงภัททิติกา วิมานโปรดภิกษุทั้งหลายพระธรรมเทศนานั้น เป็นประโยชน์แก่บริษัทผู้ประชุมเป็นอันมาก^{๘๐}

^{๘๐} อ.ทสก. (ไทย) 24/๓๒๑/๑๒๕.

ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมชั่ว ลักษณะการให้ผลของกรรมต้องรอเหตุปัจจัยในการให้ผล เหมือนผลไม้ที่ต้องรอเวลาสุกงอม ท่านเปรียบกรรมชั่วเหมือนสุนัขไล่เนื้อที่ติดตามเหยื่อไป ตามทันเมื่อใดก็กัดเหยื่อนั้นกินเสีย เปรียบเหมือนกรรมที่ให้ผลเมื่อสุกงอม ดังเถรีภาษิตปรากฏในอุปปลวณณาเถรีว่า “ตราบใดที่กรรมชั่วยังไม่สุกงอม คนโง่ย่อมคิดว่ามันหวานหอม” ทั้งนี้เพราะกรรมจะสุกงอมอย่างช้าๆ คือรอเวลาที่เหตุปัจจัยของวิบากกรรมจะถือพร้อมกรรมจึงมิได้ให้ผลหยุดโดยเร็วในวันเดียว ดังปรากฏในอหิเบตว่า “กรรมชั่วไม่เหมือนนม (อุ่น) ที่หมดในหนึ่งวัน หากแค่เป็นตั้งไฟที่คุกรุ่นอยู่ใต้กองขี้เถ้าและคอยติดตามคนโง่นั้นไป” ดังนั้น อกุศลกรรมจะไล่ตามทันไม่ช้าก็เร็วและให้ผลตรงตามเหตุแน่นอน

สำหรับลัทธิกรรมเก่าให้ผล ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างมีมนุษย์ได้รับ ทั้งความสุขและความทุกข์ทั้งหลายที่เราได้ประสบ เกิดขึ้นเพราะกรรมเก่าแต่ปางก่อน บันดาลแล้วก็จะทำให้ผู้นั้นนั่งนอนรอกรรมเก่ามาไว้ เพราะกรรมเก่าที่ทำไปแล้วแก้ไขไม่ได้ ทำอะไรก็ไม่ได้ผล มีปรากฏในเทวทูตกล่าวถึงเรื่องกรรมเก่า ซึ่งเป็นลัทธิของพวกนิครนถ์ทั้งหลาย ซึ่งปกติมีวาทีว่า เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำให้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตบะ (การบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก) เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ในอำนาจ (แห่งกรรม) ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป^{๘๑}

ข้อที่น่าสังเกตคือสำหรับลัทธิอิศวรนิรมิตวาทที่เชื่อว่ามีพระอิศวรเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ บันดาล เชื่อว่ามีพระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเป็นทั้งผู้สร้าง เช่น สร้างมนุษย์ สร้างทุกสรรพสิ่งและเป็นผู้ทำลายและกำหนดชีวิตของมนุษย์ ก็จะทำให้ผู้คนเอาแค่สวดสรรเสริญ อ้อนวอน ขอรพร จากพระเจ้าเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ ส่วนลัทธิเหตุวาท ซึ่งถือว่าไม่มีเหตุปัจจัย ทุกอย่างเป็นเรื่องบังเอิญ เราไม่ทำอะไรก็มีผลเหมือนกัน ความเชื่อของทั้ง ๓ ลัทธินี้ ขัดต่อหลักกรรมและทำให้คนไม่มีการกระทำ ไม่มีฉันทะ ไม่ชวนชวนทำงาน ขาดความเพียรพยายามในการกระทำเหตุต่างๆ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นลัทธิที่ผิด เป็นมิจฉาทิฎฐิ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกฎแห่งกรรม จึงต้องตั้งอยู่ในสัมมาทิฎฐิ ไม่เชื่อเรื่องนอกพระพุทธศาสนา

จึงอาจสรุปได้ว่าคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ เพราะกรรมเป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการเกิดใหม่ของสัตว์ในภพภูมิต่างๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

อย่างไรก็ตาม เห็นมองในแง่คำสอนเรื่องการกำเนิดของมนุษย์จะพบว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการกำเนิดของมนุษย์ในครุฑมารดาไว้ว่า การปฏิสนธิของสัตว์ในครุฑย่อมมิได้ เพราะการประชุมพร้อมของ ๓ สิ่ง คือ (๑) มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน (๒) มารดามีระดู (๓) มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญูณ) ดังใจความพระพุทธพจน์ในเรื่องนี้ว่า

แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่ผ่านการมีระดูและคันธัพพะ (สัตว์ที่จะเข้าไปปฏิสนธิในครุฑนั้น) ก็ยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะด้วยการปฏิสนธิของสัตว์ในครุฑก็ยังมีขึ้น

^{๘๑}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑/๑-๒, ม.ม. (ไทย) 1๒/๓๕/๒๙๗.

ไม่ได้ก่อนในสัตว์โลกนี้ แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกันและมารดาผ่านการมีระดู แต่คันธัพพะยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะ การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ก็ยังมิขึ้นไม่ได้นั่นเองแต่เมื่อใดมารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกันด้วย มารดาก็ผ่านการมีระดูด้วย คันธัพพะก็เข้าไปตั้งอยู่ด้วยเฉพาะด้วย การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์สำเร็จได้ เพราะการประชุมของสิ่ง ๓ อย่างด้วยอาการอย่างนี้มารดาย่อมบริหารสัตว์ที่อยู่ในครรภ์นั้นด้วยความเป็นห่วงอย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนักตลอดเวลาเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง เมื่อล่วงเข้าเก้าเดือนหรือสิบเดือน มารดาย่อมคลอเคลือบบุตรนั้นด้วยความห่วง อย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนัก ได้เลี้ยงซึ่งบุตรอันเกิดแล้วนั้นด้วยโลหิตของตน ในอริยวินัย คำว่าโลหิตนี้ หมายถึง น้ำนมมารดา ...^{๘๒}

การกำเนิดของมนุษย์จึงประกอบด้วยทั้งส่วนที่เป็นรูปและนาม ฝ่ายรูปธรรมตรงกับหลักชีววิทยาของวิทยาศาสตร์ คือ มารดาต้องมีระดู หมายถึง อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ในขณะที่มีการตกไข่ (Ovulation) บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ถ้ามีการผสมกันระหว่างไข่ (Ovul) กับอสุจิ (Sperm) เกิดการปฏิสนธิ (fertilization) เกิดเป็นเซลล์ที่ถูกผสมแล้วเซลล์เดียว (Zygotes) รูปร่างขั้นต้นเรียกว่า “กลละ” มีขนาดเท่าหยดน้ำมันที่ปลายขนของจามรี ในส่วนของนามธรรมซึ่งไม่มีอยู่ในหลักวิทยาศาสตร์ซึ่งศึกษาไปไม่ถึง แต่มีอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนาต้องมียोगค์ประกอบที่สาม คือ ต้องมีคันธัพพะปรากฏขึ้นคันธัพพะนี้หมายถึง ปฏิสนธิจิตหรือปฐมจิต คือ วิญญาณของสัตว์ที่จะมาเกิดในครรภ์ มารดาอันเป็นจิตดวงแรกที่สืบต่อมาจากภพอื่นลงสู่ครรภ์มารดาด้วยอำนาจแห่งบุญกรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลพร้อมด้วยกิเลสที่จิตนั้น สังสมไว้เป็นตัวผลักดันชักนำให้มาเกิด บางครั้งก็เรียกปฏิสนธิวิญญาณ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถามพระอานนท์ว่า อานนท์ ถ้าวิญญาณจักไม่หยั่งลงในครรภ์มารดา นามรูปจะพึงสถิตในครรภ์มารดาได้หรือไม่ พระอานนท์ทูลว่า ไม่ได้พระเจ้าข้า ตรัสถามว่า ถ้าวิญญาณหยั่ง ในครรภ์มารดาแล้ว จักออกไปเสีย นามรูปจักพึงบังเกิดขึ้น เพื่อความเป็นอย่างนี้ (จักเกิดและเจริญดังที่เห็นนี้) ได้หรือไม่ พระอานนท์ทูลว่าไม่ได้เลยพระเจ้าข้า ตรัสถามว่า ถ้าวิญญาณของผู้เยาว์ไม่ว่าชายหรือหญิง จักขาดเสีย นามรูปจักพึงเจริญงอกงามไพบูลย์หรือไม่ พระอานนท์ทูลว่าไม่ได้เลยพระเจ้าข้า^{๘๓}

จึงสรุปได้ว่าการกำเนิดของมนุษย์ในครรภ์มารดาต้องมียोगค์ประกอบทั้ง ๓ ประการดังกล่าวแล้วประการที่สำคัญต้องมีทั้งรูปและนาม นามคือมีจิตหรือวิญญาณมาปฏิสนธิ คำว่าคันธัพพะ” ในมหาตัตตาสังขยสูตรกับคำว่า “วิญญาณ” ในมหานิทานสูตร มีความหมายอย่างเดียวกันในที่นี้จะเรียกปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณ เพราะเป็นวิญญาณที่สืบต่อจากจิตในภพเดิมมาเกิดเป็นปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณ เป็นวิญญาณดวงแรกที่อุบัติขึ้นในภพใหม่ เกิดพร้อมครบทั้งรูปและนามจึงจะเกิดเป็นชีวิต ถ้ามีแต่รูป คือ รูปร่างขั้นต้นที่เรียกว่า “กลละ” ซึ่งสร้างขึ้นโดยกัมมชรูป แต่วิญญาณคือปฏิสนธิวิญญาณ ไม่หยั่งลงในครรภ์มารดา นามรูป (ชีวิต) ก็ไม่สถิต (ไม่เกิด) ในครรภ์มารดา ถ้าวิญญาณ (ปฏิสนธิวิญญาณ) หยั่งลงในครรภ์มารดา คือประกอบกันเป็นรูปนาม (ชีวิต) แล้ว วิญญาณออกไปเสีย นามรูป (ชีวิต) ก็ไม่บังเกิดสืบต่อไป ถ้าวิญญาณของผู้เยาว์ไม่ว่าชายหรือหญิงขาดไปเสีย นามรูปก็ไม่เจริญต่อไป คือมีแต่รูปไม่มีนามต่อไป นามรูป (ชีวิต) นั้นก็ฟ่อเสียคือดำรงอยู่ไม่ได้ ดังนั้นการจะเกิดเป็นมนุษย์ได้ จึงต้องมี

^{๘๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๘๕ - ๔๘๗/๔๕๒ - ๖๕๓.

^{๘๓}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๑๕/๖๖.

วิญญาณของสัตว์ที่ตายแล้ว (จุติจิตดับ) มาเกิดในรูปของปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณมาประกอบกับรูปเป็นนามรูปในครรภ์มารดาและคงอยู่ทั้งรูปนามนั้น ชีวิตจึงดำรงต่อไปได้

พัฒนาการของมนุษย์ขณะอยู่ในครรภ์มารดาภายหลังมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง ๓ ประการ คือ มีรูปกับนามมาประกอบกันเกิดเป็นชีวิตกำเนิดขึ้นแล้ว ถือว่ามีชั้น ๕ ครบเป็นนาม ๔ รูป ๑ คือ จิตดวงแรก (วิญญาณชั้น) รูปชั้น ๓ (เวทนาชั้น สัญญาชั้น และสังขารชั้น) และรูปชั้น ๑ คือ เซลล์แรกที่ได้จากการปฏิสนธิเรียกว่า “กลรูป” มีลักษณะเป็นน้ำเมือกใสเหมือนเนยใสหรือน้ำมันงา มีขนาดเท่าหยาดน้ำมันงาที่ซ้อนด้วยปลายขนแกะแรกเกิด^{๘๔} ทั้งนี้ วิญญาณอันที่เป็นจิตดวงแรกที่เป็นปฏิสนธิจิตจะนำส่วนที่เป็นทั้งบุญและบาปและอุปกิเลสที่สั่งสมไว้ติดมาด้วยตั้งแต่กำเนิด เกิดเป็นสัตว์ยังมีชีวิต คือ “ความมีชีวิต ความดำรงอยู่ ความดำเนินต่อไปได้ ความหมุนไป ความเลี้ยว ความเป็นอยู่แห่งชีวิตินทรีย์”^{๘๕}

การพัฒนาชีวิตจากสภาพการเป็นกลละเป็นลำดับไป ดังปรากฏในอินทกสูตรว่า “รูปนี้เป็นกลละก่อน จากกลละเกิดเป็นอัมพพะ จากอัมพพะเกิดเป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อ) จากเปสิเกิดเป็นขณะ (ก้อน) จากขณะเกิดเป็น ๕ ปุ่ม (ปัญจสาขา) ต่อจากนั้นก็มิม ขน และเล็บ (เป็นต้น) เกิดขึ้น มารดาของทารกในครรภ์บริโภคข้าว น้ำ โภชนาหารอันใด ทารกที่อยู่ในครรภ์นั้น ย่อมมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหารในครรภ์มารดานั้น”^{๘๖} ชีวิตที่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึงคลอดออกมานั้นจะมีความแตกต่างกันไปตามบุญญาบาปที่มีสั่งสมมาต่างกันไป จำแนกได้เป็น ๔ จำพวก คือ

๑. มนุษย์ที่ไม่รู้สึกตัวทั้ง ๓ ขณะที่เกิด คือ ขณะปฏิสนธิ ขณะอยู่ในครรภ์มารดา และขณะที่คลอดออกมา ไม่รู้สึกตัวเลย มนุษย์จำพวกนี้ ได้แก่ ปุณฺชน

๒. มนุษย์ที่รู้สึกตัวขณะปฏิสนธิเพียงอย่างเดียว มนุษย์จำพวกนี้ ได้แก่ พระมหาสาวก ๘๐ รูปในพระพุทธศาสนา

๓. มนุษย์ที่รู้สึกตัวในขณะปฏิสนธิและขณะอยู่ในครรภ์มารดา มนุษย์จำพวกนี้ ได้แก่ พระอัครสาวกทั้งหลาย และพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย

๔. มนุษย์ที่รู้สึกตัวดีทั้ง ๓ ขณะ คือ ขณะปฏิสนธิ ขณะอยู่ในครรภ์ และขณะคลอดออกมา มนุษย์จำพวกนี้ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๘๗}

สาเหตุที่ทำให้มนุษย์กำเนิดมาแล้วมีความแตกต่างกันนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบสุภมานพที่มาทูลถามว่า อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พวกที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลว ความประณีต คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณงาม มีศักดาน้อย มีศักดามาก มีโภคะน้อย มีโภคะมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง ไร้ปัญญา มีปัญญา

^{๘๔}วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/๒๗/๑๓๑.

^{๘๕}อภ.สง. (ไทย) ๓3/๓๔/๓๑; พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ปธ.๙), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑ – ๑๒.

^{๘๖}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๐๓/๘๐๑ – ๘๐๓.

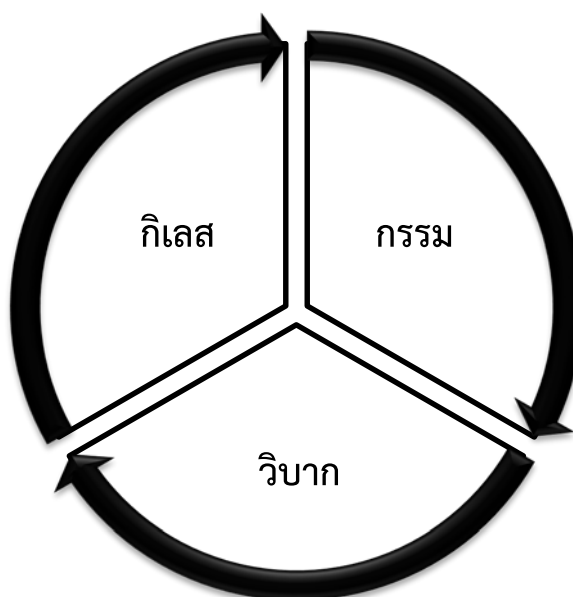
^{๘๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๗๗/๑๑๑ – ๑๑๒.

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า มานพ: สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้

ดังนั้นการที่ชีวิตมนุษย์กำเนิดขึ้นได้จะต้องมีวิญญาณของสัตว์ (ที่ตายจากภพภูมิเดิมแล้ว) มาประกอบจึงจะครบทั้งรูปนามเกิดเป็นชีวิตใหม่ อันเป็นการแสดงว่าสัตว์เมื่อตายแล้วต้องเกิดอีกตามเหตุปัจจัย

๓.๑.๒ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในเรื่องวัฏฏะ ๓

กฎธรรมชาติอันหนึ่งที่ควบคุมความเป็นไปของชีวิต หรือเป็นวงจรของชีวิตคือหลักการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ๓ คำว่า วัฏฏะแปลว่าวนหรือวงกลม ดังนั้นวัฏฏะ ๓ จึงเป็นวงจรหรือวงกลมของชีวิตที่อยู่ในวัฏจักรของการเวียนว่ายตายเกิด มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ กิเลส กรรม และวิบาก (ผลของกรรม) กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรมหรือเกิดกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ก่อให้เกิดวิบาก วิบากเป็นเหตุให้เกิดกิเลสต่อไปใหม่อีกวนเวียนอยู่เช่นนี้ไม่สิ้นสุด เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ในเรื่องวัฏฏะ ๓

๑. องค์แห่งวัฏฏะที่ ๑ กิเลส

กิเลสแปลว่า สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ปกติจิตของสัตว์โดยเฉพาะมนุษย์จะมีลักษณะผ่องใส แต่เมื่อมีกิเลสเกิดขึ้นในจิตแล้ว จิตจะขุ่นมัวเศร้าหมอง

กิเลสมีชื่อเรียกได้หลายชื่อได้แก่ (๑) อาสวะ หมายความว่า กิเลสเป็นเครื่องหมักหมมอยู่ในจิตใจ ทำให้จิตเสื่อมเศร้าหมอง (๒) อนุสัย มีความหมายคล้ายอาสวะแปลว่าตะกอนอันละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในจิต ตามปกติจะไม่ฟุ้งขึ้นมา แต่เมื่อมีสิ่งภายนอกมากระทบหรือมากระตุ้นก็จะฟุ้งขึ้นมา (๓) สังโยชน์ หมายความว่า กิเลสเป็นเครื่องผูกสัตว์ไว้ในวัฏฏะมิให้หลุดพ้นไปถึงนิพพานน เปรียบ

เหมือนเชือกที่ผูกไว้กับหลัก (๔) โอะมะ แปลว่า ห้วงน้ำ กิเลสเปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่ที่พัดพาเอาสัตว์ไปสู่การเวียนว่ายตายเกิด (๕) มละ มีความหมายคล้ายคำว่า กิเลส คือ มลทินหรือสนิมที่เกาะอยู่กับจิต ทำให้จิตเศร้าหมอง (๖) นิวรรณ หมายความว่า กิเลสเป็นเครื่องกั้น กีดขวาง หรือคอยขัดขวางมิให้ตนบรรลุถึงความดี

รากเหง้าของกิเลส กิเลสมีมากมายหลายชนิดหลายประเภท จำแนกออกได้เป็นอันมากแต่กิเลสต่างๆ เหล่านั้นทั้งหมดมาจากรากเหง้าอันเดียวกัน คืออวิชชา อวิชชาจึงเป็นมูลฐานของกิเลสทุกชนิด เมื่อมีอวิชชา กิเลสต่างๆ ก็เกิดขึ้น เมื่อทำลายอวิชชาได้กิเลสต่างๆ ก็ดับลงอุปกิเลส ๑๖ ในวิตถุปมสูตรพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เมื่อจิตเศร้าหมองทุกติเป็นอันหวังได้ เปรียบเหมือนผ้าที่เศร้าหมองมีมลทินจับ ช่างย่อมจะย้อมสีใดก็ตาม ก็มีสีไม่ดี ไม่บริสุทธิ์ เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกติเป็นอันหวังได้เปรียบเหมือนผ้าที่บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ช่างย่อมจะย้อมในน้ำสีใดๆ ก็ตามก็มีสีดี บริสุทธิ์ ทั้งนี้ เพราะผ้าไม่บริสุทธิ์หรือบริสุทธินั่นเอง ครั้นแล้วทรงแสดงอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมองจิต) ๑๖ ประการ คือ ๑.โลภ ๒.พยาบาท ๓.โกรธ ๔.ผูกโกรธ ๕.ลบหลู่คุณท่าน ๖.ตีเสมอ ๗.ริษยา ๘.มาया ๑๐.โอ้อวด ๑๑.กระด้าง ๑๒.แข่งดี ๑๓.ถือตัว ๑๔.ดูหมิ่น ๑๕.มัวเมา ๑๖.ประมาท^{๘๘} และในธัมมทนายาสสูตร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมสายกลาง คือ มรรคมรรค ๘ มีความเห็นชอบ เป็นต้น สำหรับละธรรมที่ชั่ว คือ ๑.ความโลภและคิดประทุษร้าย ๒.ความโกรธและผูกโกรธ ๓.ลบหลู่คุณท่านและตีเสมอ ๔.ริษยาและตระหนี่ ๕.มาयाและโอ้อวด ๖.กระด้างและแข่งดี ๗.ถือตัวและดูหมิ่นท่าน ๘.มัวเมาและประมาทธรรมฝ่ายชั่วเหล่านี้ เมื่อคิดเป็นรายข้อ จะรวมเป็น ๑๖ ข้อเรียกว่าอุปกิเลส

ประเภทของกิเลส กิเลสต่างๆ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นอาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑.กิเลสฝ่ายสร้าง หมายถึงกิเลสที่เป็นแรงผลักดันให้แสวงหา ให้สร้างสรรค์ สนองความต้องการอยากได้อะไรอยากมีอยากเป็น กิเลสประเภทนี้ทำให้โลกเกิดความเจริญทางวัตถุ กิเลสฝ่ายสร้างที่สำคัญ ได้แก่ กามราคะ ความยินดีในกาม คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส (๒) รูปราคะ ความยินดีในรูปภพ (รูปพรหม) (๓) อรูปราคะ ความยินดีในอรูปภพ (อรูปพรหม) (๔) กามฉันทะ ความยินดีพอใจในกาม (๕) กามุปาทาน ความยึดถือติดแน่นอยู่ในกาม (๖) กามตัณหา คือ ความอยากได้ในกาม ความกระหายดิ้นรนจะให้ประสบความสำเร็จแก่ประสาทสัมผัส (๗) ภวตัณหา ความอยากเกิดในภพ ความกระหายดิ้นรนที่จะดำรงชีพ มีความเป็นอยู่มีภพมีชาติสืบไป (๘) โลภะ ความโลภ ความอยากได้อย่างแรง (๙) อภิชฌา ความอยากได้จัด ความคิดเพ่งเล็งที่จะเอาให้ได้ทุกวิถีทาง (๑๐) มัจฉริยะ ความตระหนี่หวงแหน

๒. กิเลสฝ่ายทำลาย หมายถึงกิเลสฝ่ายรื้อถอนที่สร้างความพอใจในการทำลายล้าง หรือเป็นพลังกระตุ้นหรือเป็นเครื่อง (สั่ง) ผลักดันให้คนทำลายสิ่งที่มีอยู่ ปรากฏอยู่หรือสิ่งที่ตนได้หามาแล้ว หรือได้สร้างขึ้นแล้ว กิเลสฝ่ายทำลายที่สำคัญ ได้แก่ (๑) ปฏิกษะความขัดเคืองใจ (๒) อุทธัจจะจิตใจฟุ้งซ่านกระสับกระส่าย (๓) กุกกัจะ ความรำคาญงุ่นง่านใจ (๔) โทสะ ความโกรธเคือง ไม่พอใจ (๕)

^{๘๘}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒/๒๐๕.

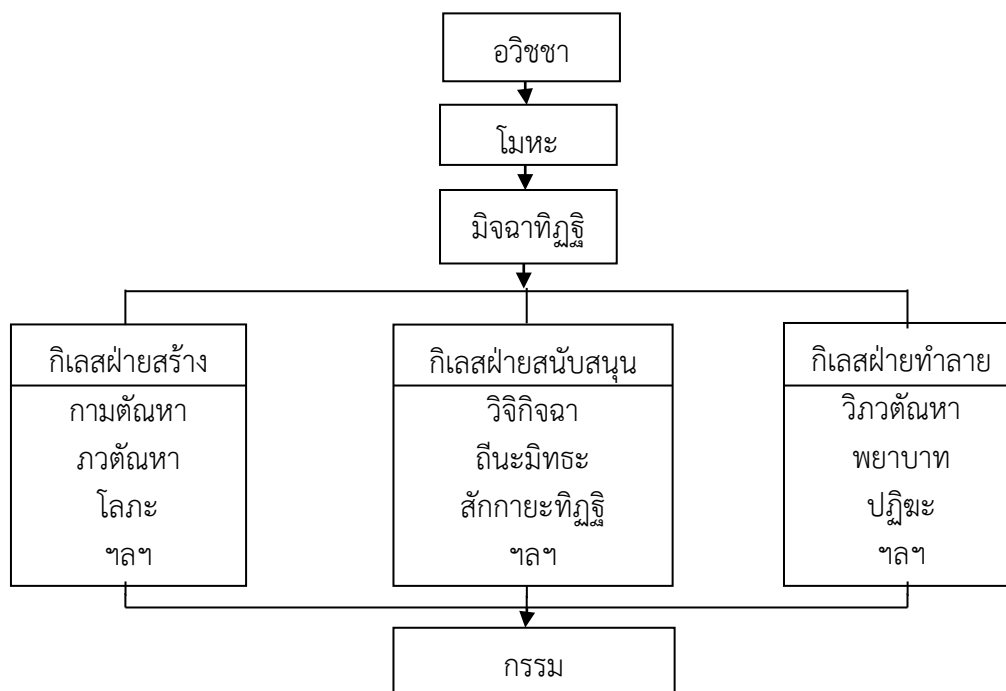
โกรธ ความแค้นเคือง ความเกรี้ยวกราด (๖) พยาบาท ความคิดทำลาย อาฆาต จองเวร (๗) วิหิงสา
ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น

๓. กิเลสฝ่ายสนับสนุนให้มีการสร้างและทำลาย หมายถึงกิเลสชนิดอ่อนๆ ไม่มีพลังหรือ
มิได้เป็นพลังผลักดันให้สร้างหรือทำลายโดยตรง แต่สนับสนุนกิเลสฝ่ายสร้างหรือทำลายนั้นกิเลส
ประเภทนี้อยู่ใกล้ชิดกับรากแก้ว คืออวิชชาเป็นบริวารโดยตรงของอวิชชา ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ (๑)
โมหะ ความหลงอันเกิดจากความไม่รู้ (๒) มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดจากครองธรรม เห็นผิดเป็นถูก เห็น
ถูกเป็นผิด (๓) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยเพราะความไม่รู้จริง (๔) ถีนะมิทธะ ความง่วงเหงา เชื่องซึม
(๕) ความเห็นว่ามีตัวตน (๖) สักกายะทิฎฐิ ความเห็นว่ากายนี้เป็นของตน (๗) มานะ ความถือตัวว่า
ดีกว่าเขา เลวกว่าเขา หรือเสมอเขา (๘) อุปาทาน ความยึดถือ ความติดยึดในสิ่งใด (๙) สลัปปตป
รามาส ความติดหลงในพิธีกรรมและโคลงต่าง ๆ (๑๐) มายา ความเป็นคนเจ้าเล่ห์ (๑๑) สาถะยะ
ความเป็นคนมักอวดอ้าง (๑๒) อติมานะ ความดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น (๑๓) มทะ ความเลินเล่อ
เปลือยโผล่ (๑๔) สารัมภะ ความแข่งดี (๑๕) ถัมภะความดื้อรั้น

เหตุเกิดขึ้นของกิเลส เป็นสังขารเครื่องปรุงแต่งจิต เป็นเจตสิกฝ่ายเลวที่มาประกอบกับจิต
กิเลสที่มีประจำจิตอยู่ตลอดเวลา คือ อวิชชา อวิชชาคือความไม่รู้หรือริยสัจ ๔ ไม่รู้ปฏิจกสัมปทา กิเลส
อื่นๆ ในเวลาจิตใจปกติอาจกล่าวได้ว่ายังไม่เกิดขึ้น (เนื่องจากหมกมุ่นอยู่ในสันดาน)หรือยังไม่
เกิดขึ้น จนต่อเมื่อมีสิ่งเร้าเป็นผัสสะเกิดขึ้น สิ่งเร้าที่มากกระทบให้เกิดกิเลสก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส
สัมผัส ธรรมารมณ์ ที่ผ่านเข้าทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเอง ถ้าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งปรุงแต่งจิตให้เกิด
ความรู้สึกดี นำใคร่ นำพอใจ กิเลสฝ่ายสร้างสรรค์ที่เกิด ถ้าสิ่งเร้านี้ปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกไม่ดี ไม่น่า
ใคร่ ไม่น่าพอใจ กิเลสฝ่ายทำลายก็จะเกิดขึ้น การที่คนหลงใหลพอใจและไม่พอใจ อันเป็นการปรุงแต่ง
จิตที่เกิดจากสิ่งเร้า ก็เป็นกิเลสประเภทสนับสนุนนั่นเอง

ส่วนต้นเหตุ คือความกระหายดิ้นรนที่เกิดจากการปรุงแต่งจิต (สังขาร) แบ่งเป็น ๓ ประเภท
คือ (๑) กามตัณหา ความกระหายดิ้นรนที่จะให้ประสบความพอใจแก่ปราสาท ความพอใจในกาม
(ที่ได้รับสัมผัสทางตามตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) (๒) ภวตัณหา ความกระหายดิ้นรน ที่จะดำรงชีพ
มีความเป็นอยู่ มีภพสืบชาติต่อไป (๓) วิภวตัณหา ความกระหายดิ้นรนอยากไม่มี อยากไม่เป็นความ
ปรารถนาอันประกอบด้วยความเห็นว่ายตายแล้วสูญ ตัณหาทั้งสามนี้ย่อมเกิดมาจากอวิชชา ความไม่รู้
ธรรมชาติอันแท้จริงของสิ่งที่ยึดถือเป็นอัตตา (เป็นตัวตน) เป็นมูลเหตุความไม่รู้อันนี้เป็นเหตุให้ดิ้นรน
ผิดทาง

กิเลสทุกประเภท ซึ่งมักเรียกรวมว่า อวิชชา ตัณหา อุปาทาน หรือตัณหา อุปาทานนี้
เมื่อเกิดขึ้น จะทำให้จิตใจกระเพื่อม เป็นพลังผลักดัน หรือเป็นปัจจัย (เหตุ) ให้เกิดการกระทำความ
(ที่เป็นบุญหรือที่เป็นบาป) กล่าวโดยสรุปกิเลส (กล่าวคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน) เป็นปัจจัยเป็นเหตุ
ให้กระทำความ เมื่อมีอุปาทานแล้วทำอะไรก็เป็นกรรมคือเป็นบุญหรือเป็นบาปหรือเป็นกลางๆ
(ถ้าไม่มีอุปาทานประกอบด้วยแล้วการกระทำใดก็ไม่เป็นกรรม แต่เรียกว่า กิริยา เป็นการกระทำของ
พระอรหันต์ คือไม่เป็นบุญไม่เป็นบาป การที่กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

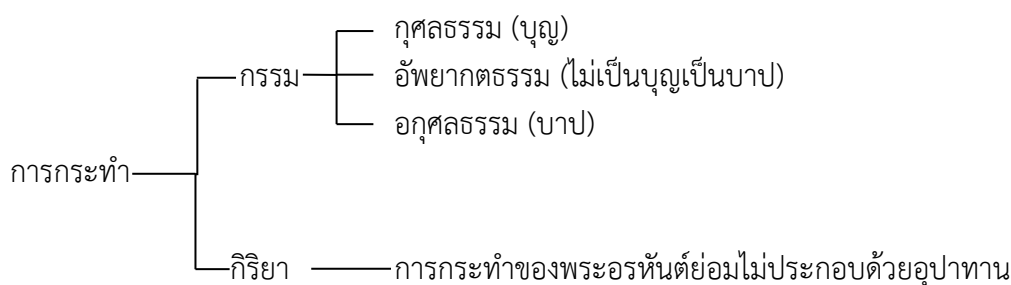

แผนภูมิที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกิเลสและกรรม

๒. องค์ประกอบของวัฏฏที่ ๒ คือกรรม

คำว่ากรรมแปลว่าการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้นจะถือเป็นกรรมที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบ ๓ ประการคือ (๑) มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น (เป็นปัจจัยหรือมูลเหตุให้กระทำการ) (๒) มีความตั้งใจหรือเจตนาในการกระทำการ (มีเจตนาเป็นตัวกรรม) (๓) มีการกระทำหรือการเคลื่อนไหว ถ้ากระทำหรือเคลื่อนไหวทางกาย เรียกว่า กายกรรม ถ้ากระทำหรือเคลื่อนไหวทางปาก คือ พูดด้วยวาจาเรียกว่าวจีกรรม ถ้ากระทำทางใจ คือ การคิด เรียกว่า มโนกรรม แม้การกระทำทางใจจะไม่มีเคลื่อนไหวให้เห็นเพราะเป็นนามธรรม แต่ก็มีกระบวนการคิด เช่น คิดปองร้ายเขา คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีความคิดผิดไปจากครองธรรม คือ ความเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฎฐิ ก็ถือว่าเป็นการกระทำกรรมทางใจสำเร็จแล้ว

การอธิบายคุณภาพของกรรม หากแบ่งกรรมตามคุณภาพอาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทคือ (๑) กุศลกรรม คือ กรรมดี หรือบุญญาภิสังขาร คือบุญ จะยกระดับจิต คุณภาพของจิตให้สูงขึ้นดีขึ้นเป็นลำดับ กรรมดีนี้เกิดจากแรงกระตุ้นของเจตสิกฝ่ายดี (คุณธรรม) เช่น มีความตั้งใจดี (เจตนาเจตสิกที่เป็นกุศลเจตนา) ความมีเมตตา (เมตตา เจตสิก) เป็นต้น กระทำแล้วก่อให้เกิดผลดีมีผลอานิวยประโยชน์สุขแก่ตนและบุคคลอื่น (๒) อกุศลกรรม คือกรรมชั่ว หรืออบุญญาภิสังขาร คือบาปจะกดระดับจิตคุณภาพของจิตให้ต่ำลง เลวลง กรรมชั่วเกิดจากแรงกระตุ้นของเจตสิกฝ่ายชั่ว (กิเลส) เช่น มีความตั้งใจชั่ว (เจตนาเจตสิกที่เป็นอกุศลเจตนา) เป็นต้น มีเจตนาชั่ว กระทำไปแล้วก่อให้เกิดผลร้ายมีผลก่อทุกข์โทษสร้างความเดือดร้อนแก่ตนและบุคคลอื่น (๓) อพยากตกรรม คือกรรมกลางๆมีเจตนากลางๆ ไม่พอจะจัดเป็นดีหรือชั่วมีผลกลางๆ เป็นเครื่องดำเนินชีวิตให้คงอยู่ เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน

แผนภูมิที่ ๓ แผนผังการกระทำกรรม

ผู้ทำกรรม คือชีวิตของมนุษย์ ตามมติของพระพุทธศาสนา ชีวิตเป็นกระบวนการทางกาย และจิต ซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินไปตามเหตุปัจจัย ตราบใดที่ยังมีเหตุปัจจัย กระบวนการของชีวิตก็ดำเนินต่อไป เมื่อใดเหตุปัจจัยหมดสิ้นลง กระบวนการของชีวิตก็ดับลง

ส่วนประกอบของชีวิตที่เรียกว่า ตัวตน หรืออัตตานั้น คือการประชุมกันของรูปกับนาม หรือรูปธรรมกับนามธรรม แยกตามนัยพระอภิธรรมได้เป็นสามคือ รูป จิต และเจตสิก แยกตามพระสูตรได้เป็น ๕ เรียกว่า ๕ หรือเบญจขันธ์ คือ รูปขันธ์ เจตนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ หรือเรียกสั้นๆ ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งรูปและนามคือชีวิตนี้เป็นสังขตธาตุ คือธาตุผสมย่อมมีลักษณะเกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิดอยู่เนื่องนิตยรูปขันธ์คือธาตุรูป เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ทั้ง ๓ ขันธ์นี้ เป็นธาตุเจตสิกส่วนวิญญาณขันธ์นั้นเป็นธาตุจิต (ในทางอภิธรรมถือว่าปรมาณอสัจจะมี ๔ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน) เจตสิกนั้นแบ่งออกเป็น ๓ คือ เวทนา สัญญากับสังขาร เจตสิกแปลว่า เจ้อจิต หรือประกอบอยู่กับจิต คือมีจิตวิญญาณขึ้นเมื่อใดก็ย่อมมีเวทนา สัญญา และสังขารเจือปนอยู่ด้วยเสมอ

รูปนั้นเป็นรูปธรรม (ร่างกาย) เรียกว่า รูปขันธ์ ส่วนเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเป็นนามธรรมทั้งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ๔ ประการนี้ ท่านเรียกว่านามขันธ์ แปลว่า กองแห่งนามธรรมที่เป็นจิตใจ ไม่มีรูปร่างตัวตนเหมือนรูปขันธ์ ในพระอภิธรรมท่านแสดงไว้ว่า นามขันธ์ ๔ นี้เมื่อเกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง ๔ อย่าง พึงทราบชื่อนามขันธ์ทั้ง ๔ นี้เป็นกระบวนการสำคัญทางจิต หรืออยู่ในกระบวนการทำงานของจิต ซึ่งเกิดขึ้นตามปกติ ในเมื่อคนเผชิญหน้ากับโลกภายนอก เป็นกิจกรรมธรรมดาสามัญของจิต ซึ่งเกิดขึ้นกับคนทุกคนไม่ว่าคนคนนั้นจะเป็นปุถุชน หรือพระอรหันต์ต่างกันแต่เพียงว่าการทำงานของนามขันธ์ ๔ ในปุถุชน มีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นมูลฐาน จึงเป็นไปเพื่อทุกข์ ส่วนในพระอรหันต์ ท่านหมดอวิชชา ตัณหา อุปาทานแล้ว นามขันธ์ทั้ง ๔ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปตามสภาพของมัน เป็นเพียงกิริยาอาการของจิตเท่านั้น ไม่เป็นไปเพื่อทุกข์ ชีวิตประกอบด้วยร่างกายกับจิตใจหรือรูปกับนาม รวมเรียกว่าขันธ์ ๕ (เบญจขันธ์) นี้ มีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

๑. “รูป” เป็นธรรมชาติอันเนื่องด้วยวัตถุที่มาปรากฏให้จิตรู้ ส่วนรูปขันธ์ คือ กองแห่งรูป หมายถึงส่วนประกอบของชีวิตที่เป็นสสารและพลังงานความร้อน (ร่างกาย) ท่านสรุปลงเป็นธาตุสำคัญ ๔ ธาตุ คือ (๑) ปรวิธาตุ ธาตุดิน ได้แก่สิ่งที่แข็ง (๒) อาโปธาตุ ธาตุน้ำ ได้แก่ สิ่งที่มีลักษณะเหลว เื่ออาบ (๓) วาโยธาตุ ธาตุลม ได้แก่ สิ่งที่มีลักษณะเบา พัดไปมา (๔) เตโชธาตุ ธาตุไฟ ได้แก่ ความร้อนในกาย

๒.“เวทนา” เป็นธรรมชาติที่ลึ้มรสอารมณ์ เช่น เห็นภาพด้วยปราสาทตาแล้วรู้สึกว่ายสวย ไม่สวย ดีไม่ดี ธรรมชาติที่เสวยอารมณ์ หรือลึ้มรสอารมณ์เป็นสุข ทุกข์หรือเป็นกลางๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ เป็นอุเบกขาเรียกว่า เวทนา เวทนาชั้นธจึงหมายถึง ความรู้สึกดีใจ (สุขเวทนา) เสียใจ (ทุกข์เวทนา) และความรู้สึกเฉยๆ (อุเบกขาเวทนา)

๓.“สัญญา” คือความสำคัญหมายในอารมณ์ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏเป็นอารมณ์ขึ้นแล้ว ย่อมประทับรอยไว้ในใจให้เป็นที่หมายรู้ของอารมณ์เสมอไม่เลือกที่จะตั้งใจหรือไม่สัญญาชั้นนี้ในที่หลายแห่งให้ความหมายว่า “ความจำได้” ความจำได้ของสัญญาไม่เหมือนกับความจำได้ของสติ เพราะสัญญาเป็นความจำที่เกิดอยู่เสมอโดยไม่ตั้งใจและไม่รู้สึกตัว ซึ่งแตกต่างกับ “ความจำได้” ของสติ เพราะสติเป็นความจำที่รู้ตัว เป็นความระลึกได้ เป็นความระลึกได้ถึงสัญญาที่เป็นรอยพิมพ์ที่ฝังอยู่ในใจนั่นเอง

๔.“สังขาร” แปลว่า สภาพที่ปรุงแต่งจิต สังขารแปลได้ ๒ อย่าง แปลว่า “ผู้ปรุงแต่ง” ก็ได้ “หรือผลของการปรุงแต่ง” (คือธาตุผสม) ก็ได้ ท่านจำแนกสังขารออกไปเป็น ๕๐ อย่าง ตัวอย่างเช่น สติ ปัญญา กรณา มูทิตา เป็นต้น พวกนี้จัดเป็นสังขารฝ่ายดี เพราะเป็นสภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดีขึ้น แต่ต่อหิริกะ (ความไม่ละอายอย่าบาป) โอนัตตปปะ (ความไม่เกรงกลัวต่อบาป) จัดเป็นสังขารฝ่ายชั่ว เพราะเป็นสภาพที่ปรุงแต่งจิตให้เลวลง ส่วนวิริยะ (ความเพียรจัดเป็นสังขารที่เป็นได้ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เพราะเพียรในการทำ ความชั่วก็ได้ มีความเพียรในการทำความดีก็ได้ ดังนั้นสังขารจึงเป็นธรรมชาติที่ปรุงแต่งอารมณ์ด้วยเหตุนี้ ส่วนสังขารชั้น หมายถึงการคิด เป็นการทำงานทางใจ (มโนกรรม) ถ้าคิดในทางดี เรียกปัญญากิสังขาร ถ้าคิดในทางชั่ว เรียก อปัญญากิสังขาร ถ้าคิดเป็นกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่วเรียก อเนญซากิสังขาร

๕.“วิญญาน” คือ จิต เป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ วิญญานชั้นธจึงหมายถึงความรู้อารมณ์ของจิต ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะภายนอกได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เช่น ตาเห็นสีแดง ก็รู้ว่าเป็นสีแดง หูได้ยินเสียงกลอง ก็รู้ว่าเป็นเสียงกลอง เป็นต้น

ตารางที่ ๑ แสดงการจำแนกชีวิตออกเป็นชั้น ๕

ชีวิต	รูปนาม	โดยปรมาตม์	เบญจขันธ์	หน้าที่
กายกับจิตรวม เรียกว่าอตฺตา (ที่ประชุมแห่ง ความรู้สึกทั้งปวง)	รูปธรรม	รูป	รูป	ปรากฏให้จิตรู้
	นามธรรม	เจตสิก	เวทนา	เสวยอารมณ์
			สัญญา	หมายรู้หรือบันทึก อารมณ์
			สังขาร	ปรุงแต่งอารมณ์
		จิต	วิญญาน	รู้อารมณ์

เพื่อที่จะเข้าใจเรื่องเบญจขันธ์ให้กระจ่างยิ่งขึ้น จะยกตัวอย่างขันธ์ ๕ ที่เกิดทางโสตทวารดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงตัวอย่างขันธ์ ๕ ที่เกิดทางโสตทวาร

กระบวนการขันธ์ ๕ เกิดทางโสตทวาร	เบญจขันธ์
เสียงที่เกิดขึ้นกับประสาทหู	เป็นรูป
เสวยอารมณ์ในเสียงว่า เสียงดี – เสียงชั่ว	เป็นเวทนา
เสวยสุขเป็นที่พอใจ โดยลัทธิรสแห่งความเพราะของเสียง	เป็นสุขเวทนา
เสวยทุกข์ ไม่พอใจ โดยลัทธิรสแห่งความไม่เพราะของเสียง	เป็นทุกข์เวทนา
เสวยความเป็นกลาง ไม่ทุกข์ ไม่สุข ในการได้ยินเสียง	เป็นอุเบกขาเวทนา
หมายรู้ว่าเสียง	เป็นสัญญา
ปรุงแต่งที่ประสาทหูโดยผัสสะเป็นเสียงขึ้น	เป็นสังขาร
และปรุงแต่งนึกคิดในเสียงนั้น	เป็นสังขาร
รู้เสียงคือได้ยินเสียง	เป็นโสตวิญญาณ
รู้ว่าได้ยินเสียง	เป็นมโนวิญญาณ

ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเกิดขึ้นพร้อมกันเมื่อได้ยินเสียง (เป็นการจำแนกการทำงานของขันธ์ ๕ แต่ละส่วน) ในแต่ละขณะเมื่อเกิดขึ้นแล้วดับไป เสียงใหม่ก็ปรากฏขึ้น ขันธ์ ๕ ก็เกิดใหม่แล้วก็ดับไปใหม่ เป็นเช่นนี้อยู่เนืองนิตย์

ตารางที่ ๓ แสดงตัวอย่างขันธ์ ๕ ที่เกิดทางมโนทวารเกี่ยวกับอริยาบถ

กระบวนการของขันธ์ ๕ เกิดทางมโนทวาร	เบญจขันธ์
ยืน เดิน นั่ง นอน คู้ เหยียด เคี้ยว ต้ม เคลื่อนไหว	เป็นรูป
เสวยอารมณ์ในการเคลื่อนไหว เป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นอุเบกขา	เป็นเวทนา
หมายรู้ว่าเคลื่อนไหว	เป็นสัญญา
ทำความพยายามในการเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้น	เป็นสังขาร
นึกให้ยืน เดิน คู้ เหยียด เคลื่อนไหว	เป็นมโนวิญญาณ
รู้ว่ายืน เดิน คู้ เหยียด เคลื่อนไหว	เป็นมโนวิญญาณ

ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเกิดขึ้นพร้อมกันในแต่ละขณะเมื่อเคลื่อนไหวดังนี้

กระบวนการและกลไกในการทำงานสังสมกรรม

นามรูปนี้เกิดได้ ๖ ทาง คือ ทางประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น ประสาทกาย และทางมโน จำแนกออกได้เป็นดังนี้

๑. ทางประสาทตา ประสาทตากับสี (ภาพที่เห็น) เป็นรูปธรรม ความรู้สึกที่ได้เห็นเป็นนามธรรม
๒. ทางประสาทหู ประสาทหูกับเสียง (ที่ได้ยิน) เป็นรูปธรรม ความรู้สึกที่ได้ยินเป็นนามธรรม
๓. ทางประสาทจมูก ประสาทจมูกกับกลิ่น (ที่ได้กลิ่น) เป็นรูปธรรม ความรู้สึกที่ได้กลิ่นเป็นนามธรรม
๔. ทางประสาทลิ้น ประสาทลิ้นกับรส (ที่ได้ลิ้น) เป็นรูปธรรม ความรู้สึกที่ได้ลิ้นรสเป็นนามธรรม

๕. ทางประสาทกาย ประสาทกายกับเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นรูปธรรม ความรู้สึกที่ได้สัมผัสเป็นนามธรรม

๖. ทางใจ กิริยาเคลื่อนไหวกายเป็นรูปธรรม ความรู้สึกได้เคลื่อนไหวหรือนึกให้เคลื่อนไหวเป็นนามธรรม

อนึ่ง อารมณ์ที่ปรากฏทางใจหรือทางมนนั้นมียังอีก อาจเป็นรูปก็ได้ เป็นนามก็ได้ เรียกว่า “ธรรมารมณ์” มี ๖ อย่างด้วยกัน คือ ปสาทรูป ๕ ได้แก่ จักขุปสาท (ประสาทตา) เป็นต้น สุขุมรูป ๑๖ ได้แก่ ชีวiturูป (รูปที่มีชีวิต) ลักษณะรูป (ความก่อตัวความสัมพันธ์ ความทรุดโทรม ความแตกสลาย) เป็นต้น จิต เจตสิก บัญญัติ และนิพพาน ปสาทรูปและสุขุมรูปเป็นธรรมารมณ์ ฝ่ายรูปธรรม นอกนั้นเป็นธรรมารมณ์ฝ่ายนามธรรม

ความรู้หรือความรู้สึกเหล่านี้ จะมีได้เท่าที่ปรากฏในความรู้สึกทางทวารทั้ง ๖ โดย อาศัยผู้ทำหน้าที่ หรือเครื่องมือ หรือเจ้าหน้าที่ ๖ คน ที่เรียกว่า “อินทริย์” กล่าวคือ ๑. จักขุนทริย์ ผู้ทำหน้าที่ในการเห็น โสตินทริย์ ผู้ทำหน้าที่ในการฟัง ชานินทริย์ ผู้ทำหน้าที่เป็นใหญ่ในการดม ชีวทินทริย์ ผู้ทำหน้าที่เป็นใหญ่ในการลิ้มรส การยินทริย์ ผู้ทำหน้าที่เป็นใหญ่ ในการสัมผัส มนินทริย์ ผู้ทำหน้าที่เป็นใหญ่ในการนึกคิดและการเคลื่อนไหวผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รู้คือจิต ซึ่งก็คือธรรมชาติผู้รับรู้อารมณ์ทางทวารทั้ง ๖ ธรรมชาตินี้มีชื่อหลายอย่าง เรียกว่า นาม เรียกว่า จิต เรียกว่าวิญญานก็ได้ ถ้ารับรู้ทางตาเรียกว่า จักขุวิญญาน ทางหูเรียกโสตวิญญาน ทางจมูก เรียกฆานะวิญญาน ทางลิ้น เรียกชีวหาวิญญาน ทางกายเรียกกายวิญญาน ทางใจเรียกมโนวิญญาน

การจะรู้ได้ต้องอาศัยองค์ประกอบ ๔ ประการมาประชุมกัน ตัวอย่างเช่นในการเห็น ต้องมีองค์ประกอบมาประชุมกัน ๔ ประการ คือ สี (วัณโณ) แสงสว่าง (อวโลก) ประสาทตา (จักขุปสาท) ความพิจารณาเอาใจใส่ (มนสิการ ปฐมสมเข้าด้วยกันในขณะหนึ่งๆ จึงเกิดอารมณ์ทางคลองจักขุขึ้น เรียกว่า “รูปรามณ์” ให้จักขุวิญญานได้เห็น หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไป การรู้ในการเห็นนี้ก็ไม่เกิด การที่สีและแสงเมื่อมากระทบประสาทตาแล้วย่อมผ่านไป ผู้เห็นก็ไม่มี เรียก “จักขุวิญญานดับ” สีและแสงใหม่มากระทบประสาทตาใหม่ ภาพใหม่ก็ปรากฏขึ้นให้จักขุวิญญานใหม่เห็น แล้วภาพก็ดับ ผู้เห็นก็ดับ รูปรามณ์กับจักขุวิญญาน จึงเกิดขึ้นพร้อมกันชั่วขณะหนึ่ง แล้วดับไป แล้วรูปรามณ์กับจักขุวิญญานใหม่ ก็เกิดขึ้นอีกชั่วขณะหนึ่ง แล้วดับไปอีก เป็นต้นเรื่อยไป

ตัวอย่างในการได้ยินเสียง ในการได้ยิน ต้องอาศัยการประชุมพร้อมกันขององค์ประกอบ ๔ ประการ คือ สัททะ (เสียง) ซึ่งเป็นความสะเทือนของลม วิศวากาส (ช่องหรือรูให้ความสะเทือนผ่านไปถึงประสาทหู) โสตประสาท (ประสาทหู) มนสิการ (การพิจารณาเอาใจใส่) ประชุมพร้อมกันในขณะเดียวกัน จึงปรากฏเป็นเสียงขึ้นในความรู้สึก เรียกว่า สัททารมณ์ให้โสตวิญญาน (จิตทางหู) เกิดขึ้นและรับรู้เสียงนั้นคือได้ยินเสียง สัททารมณ์กับโสตวิญญานเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วดับไป เสียงใหม่ก็มาปรากฏแทน นั่นคือเกิดสัททารมณ์ใหม่โสตวิญญานใหม่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วดับไปอีก เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน เป็นต้นทุกๆ ทวารทั้ง ๖ ทวาร ดังตารางอธิบายดังนี้

ตารางที่ ๔ แสดงการทำงานของรูปนาม

อายตณภายนอก	อายตณภายใน	วิญญาณที่รู้	สิ่งที่ถูกรู้
ตา (ทางประสาทตา)	จักขุทรี	จักขุวิญญาณ	รูปารมณ (สี,ภาพ)
หู (ทางประสาทหู)	โสตทรี	โสตวิญญาณ	สัททารมณ (เสียง)
จมูก (ทางประสาทจมูก)	ฆานินทรี	ฆานวิญญาณ	คันธารมณ (กลิ่น)
ลิ้น (ทางประสาทลิ้น)	ชีวนทรี	กายวิญญาณ	รสารมณ (รส)
กาย (ทางประสาทกาย)	กายินทรี	มโนวิญญาณ	โผฏฐัพพารมณ (เย็น ร้อน อ่อน แข็ง)
ใจ (ทางมน)	มโนทรี		ธรรมารมณ ๖

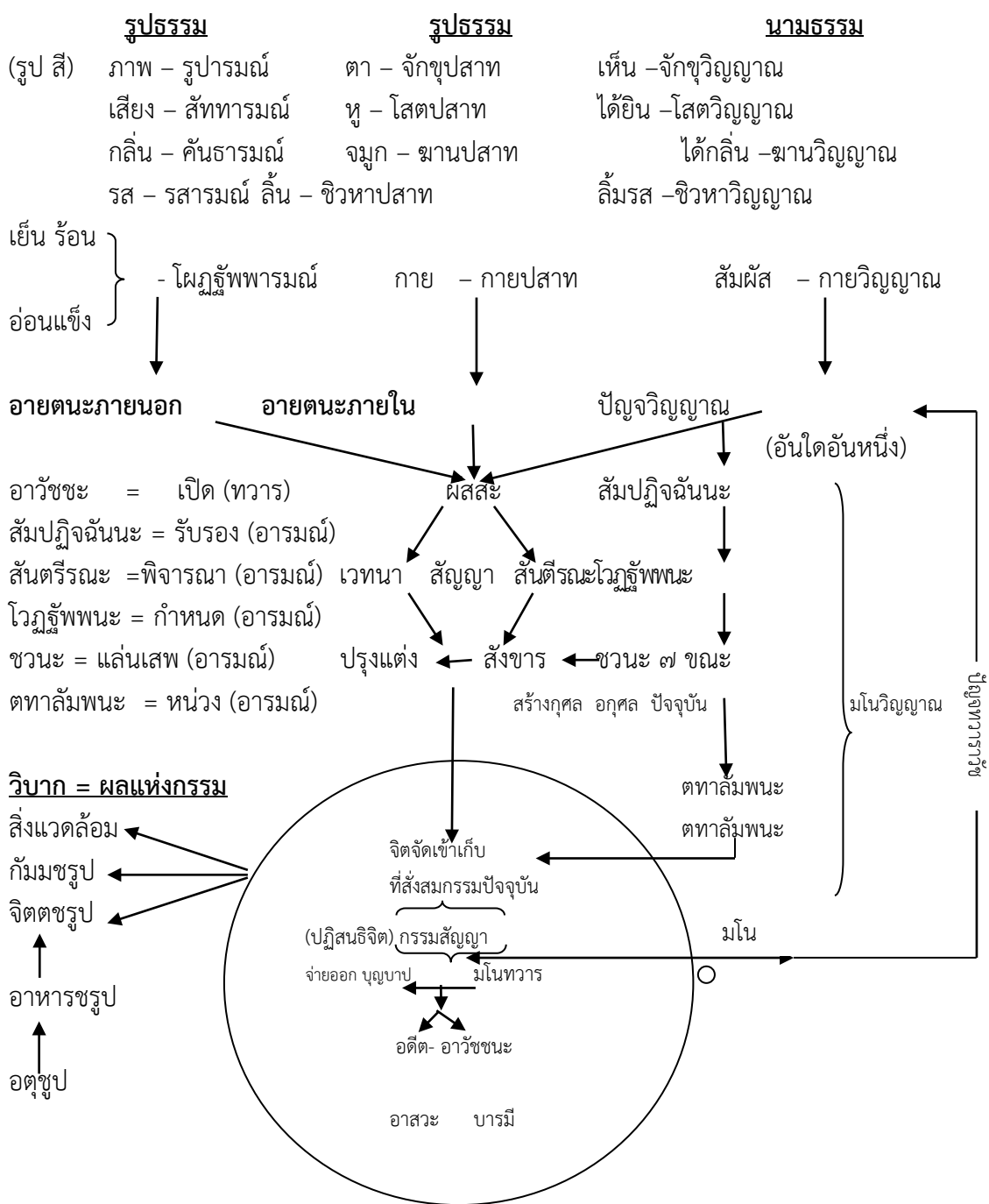
รูปนามที่เกิดขึ้นชั่วขณะแล้วดับไป แล้วเกิดใหม่อีกชั่วขณะที่เร็วมาก แล้วก็ดับไปอีก อยู่เช่นนี้ไม่รู้จบตลอดไป จึงได้ชื่อว่า “อนิจจัง” “คือความไม่เที่ยง” “ทุกซัง” ทรงอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ค่อยสลายไป เป็นไปเพื่อความลำบากและอนัตตาปราศจากอัตตา ไม่มีเจ้าของที่มีอำนาจบังคับบัญชาหรือดลบันดาล ไม่มีตัวตนลักษณะนี้ย่อมสามัญทั่วไปแก่ “สังขตธาตุ” (ธาตุผสม) ทั้งปวง จึงชื่อว่าสามัญลักษณะหรือเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ เมื่อสัตว์ทำกรรมไว้ กรรมนั้นจะสั่งสมไว้ในจิต โดยกรรมที่ทำทั้ง ๓ ทางนั้น ถ้าสังเคราะห์เข้าเป็นขั้น ก็จัดอยู่ในหมวดสังขารชั้น เพราะเป็นเรื่องของการปรุงแต่ง โดยเป็นผลของการปรุงแต่ง ท่านแยกออกเป็นสาม คือ “อุปฺภุณฺณาสังขาร” ปรุงแต่งให้เป็นบุญ (เป็นกามาวจรกุศลและอรุพาจรกุศล) ประการหนึ่ง “อุปปุณฺณาสังขาร” ปรุงแต่งให้เป็นบาป (เป็นอกุศล) ประการหนึ่ง “อาเนญฺยาสังขาร” ปรุงแต่งให้เป็นรูปนาม (เป็นอรุพาจรกุศล) ประการหนึ่งในแง่ของผู้ปรุงแต่ง เมื่อกรรมกระทำกับรูปนาม ความเปลี่ยนแปลงก็ย่อมเกิดขึ้นกรรมจึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “สังขาร” หรือ “สภาพผู้ปรุงแต่ง”

คุณสมบัติของจิตประการหนึ่ง คือสามารถสั่งสมกรรมและกิเลสได้ ดังนั้นกรรมที่สัตว์ได้กระทำไว้ จึงถูกบันทึกตรึงไว้ในใจเสมอ (มโนเลข) ทั้งนี้เป็นไปโดยอัตโนมัติโดยบันทึกนี้ เรียกตามศัพท์ว่า “สัญญา” จิตจึงเป็นที่รวมของกรรม คือพลังงานทางด้านจิตใจธรรมโดยสภาวะธรรม หมายถึงความจริงที่มีอยู่ในโลกตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อรูปธรรมกับนามธรรมมาผสมรวมกันเข้า ได้ชื่อว่า “อุปาทินนสังขาร” คือ สังขารที่มีใจครองสังขารแปลว่า “ธาตุผสม” อุปาทินนสังขาร ก็คือธาตุผสมที่มีจิตใจเข้าร่วมกับวัตถุ คือ ผสมกายกับใจด้วยกันเป็นชีวิต ถ้าเป็นวัตถุล้วนๆ เช่น ภูเขา แผ่นดิน ท่านเรียกว่า “อนุปาทินนสังขาร” (สังขารที่ไม่มีใจครอง) สังขารที่มีใจครองนี้ ทำกรรมได้ดังกล่าวแล้ว

ในการสั่งสมของกรรม เมื่ออายตณภายนอกกับอายตณะภายในมาประกอบกันเข้า เช่น ภาพกระทบตา เสียงกระทบหู กลิ่นกระทบจมูก รสกระทบลิ้น หรือเย็นร้อนอ่อนแข็งกระทบผิวหนัง ย่อมเกิดความรู้สึกสัมผัสถึงกัจจิต คือ จิตส่วนลึกอันเป็นองค์ของภพ หรือส่วนประกอบของความ เป็นอยู่ ภาวคจิตส่วนที่เรียกว่า “อดีตภวค” อันปรากฏแต่เริ่มปฏิสนธิขึ้น มีหน้าที่รักษาความสืบทอดของรูปธรรม-นามธรรม ให้เป็นไปในภพ ให้เราเป็นอยู่ คือมีความเป็นอยู่สืบทอดได้ธรรมดาของภวคนี้ ย่อมสงบนิ่งอยู่ในส่วนลึกของจิต ประดุจน้ำที่สงบนิ่ง ไม่มีการกระเพื่อมแม้แต่น้อย การกระเพื่อมหรือ สะเทือนครั้งแรกเกิดขึ้น ชื่อว่า “ภวคคจลน” คือภวคไหวสั่นสะเทือน หากน้อยเกินไป อาการที่สงบเรียบเป็นอดีตภวคอย่างเดิม การกระทบอย่างนี้ไม่เรียกว่า “ผัสสะ” ถ้าการกระทบของอายตณะ

เช่น ภาพกระทบตา เสียงกระทบหูในขณะที่เรามีมนสิการ ครอบงำประกอบ ความสั่นสะเทือนแล่นเข้าสู่วงค์รุนแรง จนความสงบภายในถูกทำลาย ก็เรียกว่า “ภวังค์คุปัจเฉทะ” คือภวังค์ขาด ในกรณีนี้ จะเกิดกระแสอารมณ์แล่นขึ้นสู่วิถี แล่นไปเปิดประตูทั้งห้าทางทวารใดทวารหนึ่งของปัญจทวาร ปรากฏความรู้สึกว่าได้เห็น หรือได้ยิน หรือได้กลิ่น หรือรู้รส หรือสัมผัส เรียกว่าวิญญาน คือ จักขุ วิญญาน หรือโสตวิญญาน หรือฆานะวิญญาน หรือชีวาหวิญญาน หรือกายวิญญาน ดังกล่าวแล้ว ต่อจากนั้นมโนธาตุก็รองรับอารมณ์ที่ปรากฏเรียกว่า “สัมปฏิจฉันนะ” แล้วก็เกิดความรู้แจ้งอารมณ์ขึ้น ในใจ เรียกว่า “มโนวิญญาน” ซึ่งทำหน้าที่ไปตามลำดับคือพิจารณาอารมณ์กำหนดอารมณ์ แล่นเสพอารมณ์ ชอบ-ไม่ชอบ เกิดเจตนา เป็นบุญคือกุศลกรรมบ้างเป็นบาป คืออกุศลกรรมบ้าง เข้ารวมผสมกับเวทนา สัญญา ปฐะแตงจิต เรียกว่า สังขารแล้วก็ยึดหน่วง-เอา “กรรม” คือบุญบาปในเจตนา นี้ เข้าเก็บสะสมไว้ในจิต รวมเข้ากับกลุ่มของกรรมเก่า ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๔ แสดงการทำงานของจิตในการสังกรรม

นามธรรม = ธรรมชาติที่เนื่องด้วยจิตใจ

กัมมชรูป = รูปเกิดจากกรรม

รูปธรรม = ธรรมชาติที่เนื่องด้วยร่างกายและวัตถุ

จิตตชรูป = รูปเกิดจากจิต

ผัสสะ = การรวมประชุม

อาหารชรูป = รูปเกิดจากอาหาร

เวทนา = ความเสวยอารมณ์เป็นสุข ทุกข์

อตุชรูป = รูปเกิดจากฤดู

หรือกลางๆ (Felling)

อายตนะ = แตนต่อ

สัญญา	= รอยพิมพ์ใจ (Sense imprint)	ภาวะ	= ภาวะ – ความเป็นอยู่
ความสำคัญหมาย	(Sense imprint)	หรือความสืบต่อ	(Existence of Becoming)
สังขาร	= ผู้ปรุงแต่ง ผู้ผสม ผลของการปรุงแต่ง	ภวังค์	= ส่วนประกอบของภพ
	ผลของการผสม (Psychic conformation	อดีต	= เดิม
	or Combination)	จลนะ	= ไหว สะเทือน
อุปาทินนสังขาร	= สังขารที่มีใจครอง	อุปจเฉทะ	= ขาด
	(Combination of mind and body)		
วิญญาน	= ความรู้แจ้งอารมณ์ (Consciousness)		

๓. องค์ประกอบของวิญญะ อันที่ ๓ คือ วิบาก

เมื่อมีการกระทำกรรมจะดีก็ตามจะชั่วก็ตาม ย่อมบังเกิดผลเสมอเรียกว่า “วิบาก” คือนามรูปหรือเบญจขันธ์ วิบากแปลว่าผลแห่งกรรม เบญจขันธ์เป็นสังขตธาตุ คือธาตุผสม ย่อมมีลักษณะเกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิดอยู่เป็นนิตย์ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดสาย ถ้าเป็นขันธ์ของพระอรหันต์เรียกว่า “วิสุทธิขันธ์” หรือขันธ์ ส่วนปุณณวิบากเป็นอุปาทานขันธ์ จึงเรียกอุปาทานขันธ์ เป็นขันธ์ที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นขันธ์ที่ประกอบด้วยอุปาทาน คือ ประกอบด้วยความยึดถือว่าเป็นตัวตน

เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลายมีอวิชชา ซึ่งเป็นสังขารขันธ์ตัวหนึ่งที่มีอยู่ประจำประกอบด้วยอยู่กับจิต อวิชชาคือความไม่รู้หรือสงสัย ๔ ไม่รู้ปฏิสมุပ္บาท เป็นความไม่รู้ธรรมชาติอันแท้จริงของสิ่งที่ยึดถือเป็นอัตตา อวิชชาทำให้เกิดความกระหายดิ้นรน เรียกว่า ตัณหา ซึ่งแบ่งออกเป็นกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ดังได้กล่าวไว้แล้ว ทั้งอวิชชา ตัณหา อุปาทาน (ความยึดติด) ซึ่งเป็นกิเลสเป็นปัจจัย (เหตุ) ให้กระทำกรรม (บุญหรือบาป) เนื่องจากกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งจิตอย่างหนึ่ง จึงเป็นสังขาร สังขารที่เป็นบุญเรียกว่า ปุณฺณาสังขาร สังขารที่เป็นบาปเรียกว่า อปุณฺณาสังขาร ส่วนอรุณมาน เป็นสังขารประเภท อาเนญยาสังขารกรรมที่ทำแล้ว มีผลเป็นวิบาก (นามรูป) กล่าวคือการกระทำกรรมหรือการปรุงแต่ง ๓ ประการนี้ ย่อมให้ผลคือ ทำให้นามรูปเก่าสลายไป นามรูปใหม่ปรากฏขึ้นแทน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ แสดงความสัมพันธ์ของกิเลส กรรมและวิบากในไตรวิภังค์

กิเลส	กรรม	วิบาก						
อวิชชา → ตัณหา → อุปาทาน →	ปุณฺณาสังขาร (บุญ) → อปุณฺณาสังขาร (บาป) → อาเนญยาสังขาร (อรุณมาน) →	<table border="1" style="border-collapse: collapse; width: 100%;"> <tr> <td style="padding: 5px;">นามเก่า</td><td style="width: 20px; text-align: center;">→</td><td style="padding: 5px;">นามใหม่</td></tr> <tr> <td style="padding: 5px;">รูปเก่า</td><td style="width: 20px; text-align: center;">→</td><td style="padding: 5px;">รูปใหม่</td></tr> </table>	นามเก่า	→	นามใหม่	รูปเก่า	→	รูปใหม่
นามเก่า	→	นามใหม่						
รูปเก่า	→	รูปใหม่						

กล่าวโดยสรุป กิเลส (อวิชชา ตัณหา อุปาทาน) เป็นเหตุให้กระทำกรรม การกระทำกรรมหรือการปรุงแต่ง เป็นผลให้เกิดวิบาก คือทำให้นามรูปเก่าสลายไป นามรูปใหม่ปรากฏขึ้นมาแทน นามรูปใหม่นี้เป็นวิบากขันธ์ คือผลแห่งกรรม เมื่อให้ผลแล้ว กรรมเก่านั้นสลายตัวหมดไปบ้าง คงเหลืออยู่บ้างในเวลาเดียวกัน อวิชชา ตัณหา อุปาทาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง อุปาทานขันธ์อันประกอบด้วย

กิเลส คือกิเลสนั่นเองเป็นเหตุให้กระทำการใหม่ กรรมใหม่เป็นเหตุให้เกิดวิบากใหม่ ฉะนั้นนามรูปเก่าดับ นามรูปใหม่เกิด ติดต่อกันไปโดยรวดเร็วยิ่งนัก จึงได้ชื่อว่าสังสารวัฏ เวียนเกิดเวียนดับ ติดต่อกันไปไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนกรรมในปัจจุบันทั้งที่เป็นกรรมเก่าและกรรมใหม่ที่ทำขึ้นใหม่ได้ให้ผลไม่หมดในทันทีทั้งหมดนั้น ก็ต้องรอให้ได้ช่องโอกาสอันเหมาะสมจึงจะให้ผลนั้นจะเก็บสะสมไว้ในจิต เพราะคุณสมบัติของจิตนอกจากจะเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์แล้ว ยังมีลักษณะหรือธรรมชาติที่สั่งสม สิ้นदानแห่งตน คือ สั่งสมกรรมและกิเลสอีกด้วย วิบากกรรมกับการเกิดใหม่ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้อธิบาย ถึงกระบวนการในการเกิดใหม่ที่อยู่ระหว่างภพนี้กับภพหน้าว่าเชื่อมต่อกันอย่างไร ซึ่งก็คือกระบวนการในการทำงานของนามรูปในการเปลี่ยนภพภูมิ โดยมีจิตเป็นประธาน

ได้กล่าวแล้วว่า เมื่อทำกรรมเป็นเหตุแล้วย่อมก่อให้เกิดผล เรียกว่า วิบาก คือนามรูปนาม มีจิตเป็นประธานและมีเจตสิกประกอบอยู่กับจิตด้วยเสมอ หากเปรียบจิตเป็นผ้าเจตสิกก็เหมือนสีของผ้า ส่วนรูปที่ผสมอยู่กับนามนั้นมีซ้อนกันอยู่ถึง ๔ ประเภท คือ (๑) อุตฺตรรูป คือรูปที่เกิดจากฤดู (๒) อาหารรูป คือรูปที่เกิดจากอาหาร (๓) จิตตรูป คือรูปที่เกิดจากจิต และ (๔) กัมมรูป คือรูปที่เกิดจากกรรม ได้แก่ กุศลกรรมกับอกุศลกรรมใน ๔ รูปนี้ รูปที่จะทำการเชื่อมโยงระหว่างภพนี้กับภพหน้า ขณะนั้นมีเฉพาะกัมมรูปเท่านั้น และเป็นการเชื่อมโยงโดยวิธีเกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด ซึ่งเป็นลักษณะของสังขตธาตุในขณะที่มีการเกิดใหม่ คือ ขณะเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาตินี้ เป็นการทำงานของจิต ซึ่งเป็นนาม จิตจะทำหน้าที่ ๓ ประการ คือ จุตี ปฏิสนธิ และภวังค์จตฺตจิต ทำกิจหน้าที่เป็นจิตที่ดับไปจากภพเก่าปฏิสนธิจิต ทำหน้าที่เป็นจิตที่จะอุบัติขึ้นในภพใหม่

ภวังค์จิต ทำหน้าที่ที่จะรักษารูปนาม พร้อมทั้งสหชาติธรรม (คือธรรมชาตินี้เกิดพร้อมกับจิต ได้แก่ เจตสิกบางประเภท เช่น เวทนา สัญญา) ให้ดำรงอยู่ในภพนั้นๆ และเก็บรวบรวมกรรมที่ยังไม่ได้ให้ผลเก็บไว้ในภวังค์จิตนี้ด้วย (จิตจะเกิดดับต่อเนื่องกันเป็นสันตติ แล้วแต่ว่าในขณะที่จิตนั้นจิตทำหน้าที่ใด) คำว่า “ภวังค์” แยกออกเป็น “ภาวะ” กับ “องค์” แปลว่าองค์แห่งภพ หรือส่วนประกอบของภพ ส่วนคำว่า “ภพ” แปลว่า ความสืบทอดหรือความเป็นอยู่

จิตซึ่งเป็นนามที่มารวมกับรูปนั้นมีอยู่ดวงเดียวแต่จำแนกได้เป็น ๘๙ ประเภท โดยย่อหรือ ๑๒๑ ประเภทโดยพิสดาร เป็นการจำแนกตามหน้าที่หรือคุณสมบัติ เนื่องจากจิตเกิดดับต่อเนื่องกัน โดยตลอด จิตดวงที่เกิดขึ้นนั้นทำหน้าที่ใด ก็จะเรียกชื่อหรือจัดประเภทตามหน้าที่นั้นในจิตที่จำแนกโดยย่อเป็น ๘๙ ประเภทนี้ เป็นจิตที่มีทั้งจิตของสัตว์ในอบาย จิตมนุษย์ จิตของเทวดา จิตของพรหม จิตพระอริยะ และจิตของพระอรหันต์ แยกออกเป็นหมวดใหญ่ได้ ๔ หมวดดังนี้ คือ (๑) อกุศลจิต ๑๒ ประเภท (๒) กุศลจิต ๒๑ ประเภท (๓) วิบากจิต ๓๖ ประเภท (๔) กิริยาจิต ๒๐ ประเภท รวม ๘๙ ประเภท แต่จิตที่จะทำกิจทั้ง ๓ ประการในขณะที่เปลี่ยนภพชาติ (เกิดใหม่) มีเพียง ๑๙ ประเภท และเป็นวิบากจิต (จิตที่เป็นผลของบุญและบาป) ทั้งสิ้น เมื่อจิตที่ทำหน้าที่ตาย คือ จตฺตจิตในภพเดิมดับจิตที่ทำหน้าที่เกิดคือ ปฏิสนธิจิต เป็นจิตประเภทใด สัตว์ก็ไปเกิดในคตินั้น จำแนกเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๖ แสดงปฏิสนธิจิตของสัตว์ที่เกิดในภพภูมิต่างๆ

จิตที่นำเกิด	ประเภทของจิต	ชื่อของปฏิสนธิจิต	ภพภูมิที่เกิด
ปฏิสนธิจิต ๑๙ ประเภท	กามาวจรวิบากจิต ๑๐ ประเภท รูปาวจรจิต ๕ ประเภท - อรูปาวจรจิต ๔ ประเภท	อุเบกขาอกุศลวิบาก สันตிரณจิต ๑	เกิดในอบาย ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน
		อุเบกขา กุศลวิบาก สัน ตிரณจิต	เกิดเป็นมนุษย์หรือ เทวดาที่วิกลวิกาล แต่ กำเนิด
		มหาวิบากญาณ วิปยุต ๔	เกิดเป็นมนุษย์หรือ เทวดาซึ่งจัดเป็นทวีเหตุ ปัญญาดำ
		มหาวิบากญาณสัมปยุต ๔	เกิดเป็นมนุษย์หรือ เทวดา ซึ่งจัดเป็นไตร เหตุ มีปัญญาสูง อาจ ได้ฌานสมาบัติ หรือ โลกตรมรรคผลในชาตินี้ได้ เกิดเป็นรูปพรหม เกิดเป็นอรูปพรหม

จิตหรือวิญญาณที่เกิดนี้ มีใช้ดวงวิญญาณถาวรหรืออัตตา อันเป็นอมตะของศาสนาฮินดู ปรากฏในมหาตัมหาสังขยสูตรความว่าภิกษุรูปหนึ่งชื่อสาติที่มีความเห็นเช่นนั้น เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุรูปหนึ่งชื่อสาติ เทียบบอกกับภิกษุทั้งหลายว่าตนได้ยินมากับหูว่า พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า วิญญาณไปเกิดจริง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องได้มีรับสั่ง ให้ภิกษุรูปนั้นเข้าเฝ้า แล้วทรงดำนิว่า คุณก่อนโมฆะบุรุษ เธอรู้ธรรมนี้มาได้อย่างไร เราแสดงแก่ใคร? คุณก่อนโมฆะบุรุษ วิญญาณอาศัยปัจจัยประชุมกันเกิดขึ้น เราแสดงได้โดยปริยายมากมายมิใช่หรือ ความเกิดแห่งวิญญาณโดยมิได้อาศัยปัจจัยย่อมมีไม่ได้ ... ก็เมื่อเป็นดังนั้น เธอจึงกล่าวต่อเราเป็นการทำลายตัวเอง ทรงแสดงต่อไปว่า วิญญาณอาศัยปัจจัยใดๆ เกิดขึ้น ก็เรียกชื่อตามปัจจัยนั้นๆ วิญญาณอาศัยจักขุและรูปเกิดขึ้น ก็เรียกว่าจักขุวิญญาณ วิญญาณอาศัยหูและเสียงเกิดขึ้น ก็เรียกว่า โสตวิญญาณ... ฯลฯ เปรียบเหมือนไฟอาศัยเชื้อใดๆ ติดขึ้น ก็เรียกชื่อตามเชื้อนั้นๆ ไฟอาศัยไม้ติดขึ้นก็เรียกว่าไฟไหม้ ฯลฯ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นก็เหมือนกัน แล วิญญาณอาศัยปัจจัยใดๆ เกิดขึ้น ก็เรียกชื่อตามปัจจัยนั้นๆ^{๘๙} จากพระสูตรนี้ จึงถือว่าวิญญาณไม่ใช่ธาตุอมตะถาวรที่มีเพียงหนึ่ง แต่วิญญาณมีจำนวนนับไม่ถ้วน วิญญาณไม่มีอยู่ได้โดยตัวเอง ต้องอาศัยปัจจัย และขึ้นอยู่กับปัจจัยวิญญาณเกิดดับต่อเนื่องกันตลอดกาล เรื่องการเกิดดับของวิญญาณนี้

^{๘๙}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๓๘๖.

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า สุตตวาสูตรที่ ๑ ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีได้สดับจะพึงเข้าไป ยึดถือร่างกาย อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ นี้ (ปลิว อากาศ เตโช วาโย) ว่าเป็นตนยังจะถูกกว่า แต่การนี้จะเข้าไปยึดถือจิตว่าเป็นตนหาชอบไม่ ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร เพราะร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ นี้ ปรากฏว่าดำรงอยู่ได้หนึ่งปีข้าง สองปีข้าง ฯลฯ ห้าสิบปีข้าง แต่คาถาคตเรียกนามกายนี้ว่าจิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ทั้งกลางวัน และกลางคืน...”^{๙๐} จึงเห็นได้ว่า ทุกสรรพสิ่งรวมทั้งรูปและนามคือจิต เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่มีตัวตน จึงไม่มีวิญญาณถาวรเป็นดวงๆ ไปเกิด ไม่มีผู้ไปเกิด ไม่มีผู้ทำ ไม่มีผู้รับ มีแต่การเกิด การทำ การรับ ดังปรากฏในอเจลลสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสไว้มีใจความว่า ถ้าพระองค์ตรัสว่าผู้นั้นกระทำการกรรม ผู้นั้นก็เสวยผลกรรมก็จะเป็นสัสสตทิฐิไป ถ้าพระองค์ตรัสว่าคนผู้หนึ่งเป็นผู้ทำการกรรม อีกคนหนึ่งเป็นผู้รับกรรมก็จะเป็นอุจเฉททิฐิไป ดูก่อนกัสสปะ ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้สุดขั้วทั้งสองนั้น ว่าพระอริยชาเป็นปัจฉิมจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจฉิมจึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจฉิมจึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจฉิมจึงมีสฬาทนะ... ผัสสะ... เวทนา... ตัณหา... อุปาทาน... ภพ...ชาติ... ชรา... มรณะ... ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้”^{๙๑}

ในพระสูตรนี้และสูตรอื่นๆ พระพุทธเจ้าทรงเว้นจากการใช้คำว่า “ผู้ทำ” “ผู้รับ” ซึ่งแสดงถึงความมีตัวตนเป็นอัตตา ถาวรของพวกพราหมณ์ทรงแสดงเพียงว่า เพราะมีสิ่งนี้เกิด จึงมีสิ่งที่เกิด เป็นการชี้แจงตามเหตุการณ์ที่เป็นจริง แบบภาววิสัย กล่าวโดยสรุปจึงไม่มีวิญญาณถาวรเป็นดวงๆ แบบอัตตาหรืออัตมันของพวกพราหมณ์ไปเกิด ส่วนจิตหรือวิญญาณในคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ก็มีดวงเดียวเหมือนกัน จิตเกิดดับด้วยความเร็วสูงมาก เกิดขึ้นและดับด้วยความรวดเร็วแล่นไป ในอารมณ์ตลอดเวลา แต่เป็นการเกิดดับที่สืบเนื่องกันตลอดเวลาเรียกว่า “สันตติ” ทำให้เรามองไม่เห็น ดังเช่นไฟฟ้า กระแสสลับที่เกิดดับด้วย ความถี่ ๖๐ ครั้งหรือรอบต่อวินาที เมื่อเปลี่ยนรูปเป็นพลังงานแสง เรากลับเห็นแสงไฟสว่างต่อเนื่องกันโดยไม่มีการดับ ในขณะที่การเกิดดับของจิตนั้น ท่านกล่าวว่า ชั่วพริบตาหนึ่งจิตเกิดดับแสนโกฏินัย แม้จิตจะมีดวงเดียวแต่ในอภิธรรมปิฎก ท่านกล่าวว่า จิตสามารถจำแนกเป็น ๘๙ ดวง โดยย่อหรือ ๑๒๑ ดวงโดยละเอียดเป็นการจำแนกและเรียกชื่อจิตนี้ตามหน้าที่ที่จิตทำในขณะนั้น จิตนี้มีอำนาจเหนือการกระทำทั้งปวง ต้นเหตุของพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายล้วนแล้วแต่เกิดจากการถูกจิตชักนำให้เป็นไปตามอารมณ์ที่ต้องการ คือ จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าวสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “โลกถูกจิตนำไป สัตว์ทั้งปวงอยู่ในอำนาจจิตอย่างเดียว”^{๙๒} จิตจะเกิดพร้อมกับเจตสิกโดยทำหน้าที่ร่วมกันดังจะกล่าวต่อไป

ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม ให้ความหมายว่า จิต คือธรรมชาติที่รู้อารมณ์^{๙๓} เพราะจิตนี้รับอารมณ์ทั้งภายนอกและภายในอยู่เสมอ และอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย ให้คำจำกัดความธรรมชาติของจิตไว้โดยรวม ๓ ประการ คือ (๑) จิตเป็นธรรมชาติที่คิดหรือรู้แจ้งอารมณ์ (๒) จิตเป็นเหตุให้เจตสิก

^{๙๐} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๓๖/๑๐๖.

^{๙๑} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๕๐/๒๐.

^{๙๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๘๑/๕๔.

^{๙๓} วิภาวินี (ไทย) ๑๔/๒๘/๖๗.

ทั้งหลายรู้อารมณ์พร้อมกับตน (๓) จิตทำให้สัตว์และสิ่งของทั้งหลายวิจิตร^{๙๔} และกล่าวไว้ในคัมภีร์ อัฐสาสนีว่าจิตมีธรรมชาติ ๔ อย่าง คือ (๑) จิตมีการรู้แจ้งอารมณ์เป็นลักษณะ (๒) มีการเป็นหัวหน้า เป็นกิจ (๓) มีการเกี่ยวข้องกันเป็นปัจจุบันปฏิฐาน (๔) มีนามรูปเป็นปฏิฐาน^{๙๕} สำหรับอำนาจแห่งจิต นั้นคัมภีร์อัฐสาสนี และอภิธัมมัตถสังคหะ กล่าวถึงจิตว่ามีอำนาจพิเศษ ๖ ประการ ได้แก่

(๑) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะสร้างชื่อวิจิตร ได้แก่ การทำงานของร่างกาย การคิดสร้าง นวัตกรรมใหม่ๆ ล้วนเกิดจากจิต

(๒) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะภาวะแห่งตนมีอำนาจจิตด้วยตนเอง รวมทั้งมีความสามารถในการทำบุญ ทำบาป ทำสมาธิถึงขั้นได้ฌาน และสามารถทำการทำลายกิเลสอันเป็นเหตุให้มีการเวียนว่ายตายเกิดได้

(๓) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะมีอำนาจในการสังสมกรรมและกิเลส คือกรรมทั้งหลายทั้งกรรมดี ทั้งกรรมชั่ว ที่ได้ทำลงไป จะถูกเก็บสังสมได้ด้วยอำนาจจิต^{๙๖}

(๔) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะมีอำนาจในการรักษามลของกรรมอันเป็นอรรถภาพอันวิจิตร คือกรรมทั้งหลายทั้งกรรมดี กรรมชั่ว ที่ทำไว้ไม่ว่าจะนานเท่าใด ย่อมติดตามให้ผลตลอดไป แม้จิตจะเกิดดับอยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่บาปบุญที่ทำไว้ และอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธัมมทาน จะไม่สูญหายไป เพราะจิตดวงใหม่มีเหตุและปัจจัยมาจากจิตดวงเดิม และจิตดวงใหม่ที่เกิดขึ้น ก็จะเป็นเหตุ และปัจจัยให้แก่จิตดวงต่อไป เพื่อสืบต่อผลของบาป บุญ และกิเลสที่สังสมไว้ จนกว่าจะสิ้นกิเลส

(๕) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะมีอำนาจในการสังสมความต่อเนื่องอันเป็นสันดานแห่งตนเอง คือการกระทำใดๆ หากทำอยู่บ่อยๆ ก็จะฝังในจิตติดเป็นนิสัยสันดานและคิดจะทำเช่นนั้นเรื่อยไป

(๖) ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะมีอำนาจในการรับอารมณ์อันวิจิตรต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย คือ จิตสามารถรับรู้อารมณ์ต่างๆ มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และการนึกคิดต่างๆ ที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทั้งที่เกิดจากปัญจทวารวิธและที่เกิดจากมโนทวารวิธ^{๙๗}

เรื่องของกิจหรือหน้าที่ของจิตตามนัยพระอภิธรรมที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นว่า จิตมีหน้าที่และทำหน้าที่ควบคุมชีวิตของสัตว์ คือทำให้ชีวิตเกิดขึ้นสืบต่อภพใหม่ ดำรงชีพอยู่ต่อไปโดยจิต เคลื่อนจากภพปัจจุบันเป็นจิตดวงสุดท้ายของชาติหนึ่งๆ (จุติจิต) แล้วนำเกิดในภพชาติต่อไป (ปฏิสนธิจิต) และในขณะที่จิตยังสถิตอยู่ในกายก็สามารถทำกิจหรือหน้าที่ต่างๆ ตามนี้จิตต้องการให้สำเร็จได้ รวมเรียกว่าหน้าที่ของจิตมีทั้งหมด ๑๔ ลักษณะดังนี้

๑. ทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่ หรือเกิดใหม่ เรียกปฏิสนธิกิจหรือปฏิสนธิวิญญูณ โดยจิตที่ทำหน้าที่นี้มี ๑๙ ดวง เป็นวิบากจิต ดังกล่าวแล้วในตารางที่๖

^{๙๔}วิภาวินี.(ไทย) ๗๗/๒/๒๔๗.

^{๙๕}อภิ.วิ.อ.(บาลี) หน้า 3/๒๔๗.

^{๙๖}วิภาวินี.โยชนา.(บาลี) ๑/๑๘๓.

^{๙๗}วิภาวินี.(ไทย) ๑๕/๒๓/๔๐.

๒. หน้าที่รักษารงค์แห่งภพ เรียกว่าภวังคกิจ ทำหน้าที่รักษาภพชาติ เช่นรักษาผลกรรมของรูปนามที่สืบต่อจากปฏิสนธิวิบากจิตให้ดำรงอยู่ในภพนั้นๆ เพาะอายุสังขารที่ดำรงอยู่ รักษาสภาวะกำเนิดของสัตว์นั้นๆ เช่นเกิดเป็นมนุษย์รักษาความเป็นมนุษย์ไว้ ตั้งแต่เกิดจนตายภวังคจิตจะหยุดทำหน้าที่เมื่อมีอารมณ์ใหม่ ในปัจจุบันมาดันให้จิตนั้นขึ้นรับอารมณ์ใหม่ในปัจจุบัน รับอารมณ์เสร็จสิ้นแล้ว ก็กลับสู่ภวังคจิตตามเดิม

๓. ทำหน้าที่น้อมถึงอารมณ์ที่มาถึง เรียก อวชชนกิจ โดยปกติสัตว์ทั้งหลายโดยเฉพาะมนุษย์รับอารมณ์ที่เข้ามาสู่ทวารทั้ง ๕ และมีโนทวารเป็นอารมณ์ที่ ๖ เมื่อภวังคจิตดับ จิตดวงต่อไปที่ทำหน้าที่รับอารมณ์จะเกิดขึ้นเป็นจิตดวงแรกที่ขึ้นสู่วิถีที่รับอารมณ์ใหม่

๔. ทำหน้าที่เก็บรูปทางประสาทตา เรียก ทัสสนกิจ หน้าที่คือการมองเห็น ในวิถีจิตหนึ่งจะมีทัสสนกิจ ได้เพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น หมายถึงจิตที่ทำหน้าที่คือ จักขุวิญญาณจิตมีความรู้แจ้งทางการมองเห็น

๕. จิตที่ทำหน้าที่ทางการฟัง หรือรับรู้ทาง เสียง เรียกสวณกิจ จะปรากฏเป็นวิถีจิตหนึ่งทำหน้าที่ทางการได้ยิน เพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น

๖. ทำหน้าที่ได้กลิ่น เรียก ขายนกิจ หรือขานวิญญาณจิต จิตที่ทำหน้าที่ได้กลิ่นในวิถีหนึ่งๆ นั้น สามารถมีได้เพียงขณะจิตเดียวเช่นกัน (ในขณะจิตใหญ่)

๗. ทำหน้าที่รู้รส เรียกสายนกิจหรือชีวหาวิญญาณจิต ทำหน้าที่รับรู้รสอาหาร ที่ผ่านมาทางลิ้นในวิถีหนึ่งๆ ได้เพียงขณะจิตเดียว

๘. ทำหน้าที่รับสัมผัสทางกาย เรียกผุสนกิจ หรือกายวิญญาณจิตได้ในวิถีจิตหนึ่งๆ และมีได้ขณะจิตเดียว

๙. ทำหน้าที่รับปัญจารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ เรียกสัมปฏิจฉนกิจโดยการรับส่งอารมณ์ทั้ง ๕ ซึ่งเกิดขึ้นเพียงขณะจิตเดียวในประตูทั้ง ๕ ต่อวิถีหนึ่งๆ

๑๐. ทำหน้าที่พิจารณา เรียก สันตริณกิจ เป็นจิตที่เกิดต่อจาก จิตที่มีหน้าที่รับส่งโดยพิจารณาอารมณ์ ทั้ง ๕ ที่รับช่วงมาจากสัมปฏิจฉนกิจ และมีได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น

๑๑. ทำหน้าที่ตัดสินกำหนดอารมณ์ทั้ง ๕ เรียก โวภูตัพพนกิจ โดยทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์ว่าดีหรือไม่ดีในวิถีที่จิตหนึ่งและสามารถเกิดได้ขณะจิตเดียวเท่านั้น

๑๒. ทำหน้าที่เสพอารมณ์เรียกว่า ขวนกิจ บุญและบาปจะเกิดในขณะจิตที่ทำหน้าที่ขวนกิจนี้ เพราะสำหรับบุคคลทั่วไป จิตที่ทำหน้าที่นี้คือ กุศลและอกุศลจิต โดยสืบต่อจากจิตที่ทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์ สำหรับพระอรหันต์กิริยาจิตและอรหัตผลจิตทำหน้าที่นี้

๑๓. ทำหน้าที่เก็บอารมณ์ เรียก ตาลัมพนกิจ รับอารมณ์ต่อจากจิตที่ทำขวนกิจจิตที่ทำหน้าที่นี้คือสันตริณจิต ๓ ดวง และบทวิบากจิต ๘ดวง ทำหน้าที่รับเก็บอารมณ์ ๒ ขณะ จิตสุดท้าย

๑๔. ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพปัจจุบันเรียก จุตติกิจ หมายถึง เป็นจิตดวงสุดท้ายของชาติหนึ่งๆ ซึ่งจะปรากฏได้เพียงขณะจิตเดียวในภพและชาติหนึ่ง โดยทำหน้าที่รักษากรม กิเลส และภพชาติไว้ด้วย เช่นเดียวกับปฏิสนธิจิตและภวังคจิต^{๙๘}

จากการทำงานของจิตทั้ง ๑๔ ลักษณะนี้ จะเห็นว่าจิตเกิดดับตลอดเวลา คือ เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปแล้วเกิดขึ้นใหม่ แล้วแต่ว่าขณะนั้นจิตทำหน้าที่ใดขึ้นอยู่กับอารมณ์ที่มากระทบเมื่อทำหน้าที่เสร็จแล้วก็ดับไป แล้วเกิดจิตดวงใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่แทน ดูเสมือนเป็นจิตดวงเดียวแต่มีหลายหน้าที่ในการทำงานของจิต กระบวนการทำงานของจิตและทำงานอยู่ใน ๓ แดน คือ

๑. แดนปัญจทวาร หมายถึง จิตตื่นจากภวังค์ออกมาต้อนรับอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้ง ๕ คือหู ตา จมูก ลิ้น กาย เมื่อจิตรับอารมณ์ทางทวารทั้ง ๕ จิตจะอยู่ในภาวะตื่นตัวเต็มที่เรียกว่า วิถีจิต

๒. แดนมนโทวาร หมายถึง จิตตื่นจากภวังค์ขึ้นสู่วิถีแต่ไม่รับอารมณ์ภายนอกกลับมารับอารมณ์ภายในที่เรียกว่า ธรรมารมณ์ ซึ่งได้แก่ มโนภาพ และจินตภาพต่างๆ ที่เก็บไว้ในมนโทวาร จิตทำงานอยู่ในแดนมนโทวาร ในขณะที่คนกำลังคิดถึงอดีต หรือคิดอย่างลึกซึ้งในขณะที่ทำสมาธิ

๓. แดนภวังค์ หมายถึง จิตที่นอนนิ่งอยู่ในฐานเดิมของตน เป็นจิตที่มีกำลังอ่อนไม่ขึ้นสู่วิถีรับรู้อารมณ์ภายนอกใดๆ ทั้งสิ้น แต่ก็เกิดดับรับอารมณ์ภายในของตนเองอยู่เป็นปกติ อารมณ์ภายในของจิตในแดนภวังค์ ได้แก่ พลังกรรมที่ก่อให้เกิดกรรมนิमितและคตินิमित (เพราะจิตจะอยู่โดยปราศจากอารมณ์ใดๆ ไม่ได้) ในขณะที่คนนอนหลับโดยไม่ฝันหรือในขณะที่สลบจิตจะอยู่ในแดนภวังค์ เป็นต้น^{๙๙}

ในการเปลี่ยนภพภูมิ คือการเกิดใหม่อันเป็นการสลายแห่งรูปในภพเก่าและการอุปบัติขึ้นแห่งรูปในภพใหม่นั้นเป็นกระบวนการในการทำงานของจิตที่จิตเป็นใหญ่เป็นประธาน ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างเป็นแผนผัง วิถีจิต วิถีหนึ่งของผู้ที่จะตาย (ในภพเดิม) ต่อเนื่องกับการปฏิสนธิหรือการเกิดใหม่ ดังนี้

^{๙๘}จันทน์ คันธิก, สารัตถะแห่งพระอภิธรรมปิฎก ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส แอนด์กราฟฟิค, ๒๕๔๕).

^{๙๙}แสง จันทรงาม, ปรากฏการณ์ทางจิต, (กรุงเทพมหานคร : อีกรการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

ตารางที่ ๗ แสดงวิถีจิตวิธีหนึ่งของผู้ที่จะตายและไปเกิดใหม่

ชื่อจิตที่ทำหน้าที่	ลำดับของจิตที่	ประเภทของจิต	วิถีจิต	ภาพ	
ภวังค์	๑	วิบาก	ภวังค์	ภาพเก่า	
ภวังค์	๒				
ภวังค์	๓				
ภวังค์	๔				
ภวังค์	๕				
ภวังค์	๖				
ภวังคจลนะ	๗	กิริยา			
ภวังค์คุปัจฉะ	๘				
มโนทวาราวชชนะ	๙				
ชวณะ ๑	๑๐	กุศลหรืออกุศล ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อานัญชาภิสังขาร	วิถี		
ชวณะ ๒	๑๑				
ชวณะ ๓	๑๒				
ชวณะ ๔	๑๓				
ชวณะ ๕	๑๔				
ตทาลัมพะนะ	๑๕	วิบาก			
ตทาลัมพะนะ	๑๖				
จุติจิต	๑๗		จุติ		ภาพใหม่
ปฏิสนธิจิต	๑	วิบาก	ปฏิสนธิ		
ปฐมภวังค์	๒				
ภวังค์	๓				

อธิบายการทำงานของจิตตามตารางได้ว่า เมื่อใกล้จะมรณะยังเหลืออีก ๑๗ ขณะใหญ่ของจิตนั้นกัมมชรูปหยุดเกิด แต่จิตขณะจิตเบื้องต้นดำเนินต่อไป ส่วนกัมมชรูปที่เกิดสุดท้ายในอุปาทาขณะแห่งจิตเบื้องต้นไปดับลงในภังคขณะแห่งจตุตติจิต ซึ่งปรากฏในขณะ ๑๗ ขณะใหญ่ นับจากจิตเบื้องต้น (จิตขณะใหญ่แยกเป็น ๓ ขณะเล็ก คือ อุปาทาขณะ เกิดขึ้น (ชาติ) ขณะหนึ่ง จิตขณะ ตั้งอยู่ (ชรา) ขณะหนึ่ง ภังคขณะ คือ ดับไป (มรณะ) ขณะหนึ่ง)

ส่วนจิตตชรูปกับอาหารชรูปยังคงเกิดเรื่อยๆ กันไปจนถึงจตุตติ แล้วคงติดค้างอยู่ในอสุภ (ศพ) อีกประมาณ ๑๗ ขณะจิต จึงดับ

อตุชรูป คงเหลืออยู่ในอสุภจนกว่าจะเน่าเปื่อย ทรุดโทรม อันตรธานไป

ตามตารางภาพ อารมณที่จะจตุตติ (ตาย) เริ่มด้วยภวังคจิต ๖ ขณะ แล้วภวังคจิตจึงสะท้อนภวังค์คุปัจฉะจิตตัดกระแสบังคับขาด มโนทวาราวชชนะจิตก็เปิดประตูพิจารณาอารมณ์ในมโนทวาร

ชวนจิตจึงแล่นไปเสพอารมณ์ที่เป็นกุศลหรืออกุศล ๕ ขณะ (ในเวลาปกติอารมณ์ต่างๆ มีขณะ ๗ ขณะ ในเวลาป่วยไข้ ขณะมีเพียง ๖ ขณะ ส่วนในเวลาจิตขณะเหลือเพียง ๕ ขณะเท่านั้น) ตทาลัมพนจิตยึดหน่วงอารมณ์ ๒ ขณะ จึงถึงจุดจิตเกิดขึ้น – ตั้งอยู่ – ดับไป เมื่อจิตในภพเก่าดับไป ปฏิสนธิจิตในภพใหม่ก็อุบัติขึ้นแทนแล้วจึงเกิดปฐมวังก์และภวังคจิตในภพใหม่สืบต่อไป

ขณะ ๕ ขณะทีเฝ้าจิตนี้เป็นขณะที่สำคัญที่สุด ย่อมประกอบไปด้วยเครื่องปรุงแต่งเรียก “อภิสังขาร” อภิสังขาร คือ สภาพที่ปรุงแต่งให้สัตว์ที่ตีเลวต่างๆ กัน ถ้าเป็น “ปุญญาภิสังขาร” คือ เป็นกามาวจรกุศล หรือรูปาวจรกุศล ปรุงแต่งให้เป็นบุญ ประการหนึ่งถ้าเป็น “อปุญญาภิสังขาร” คือ ปรุงแต่งให้เป็นบาป ถ้าเป็น “อาเนญชาภิสังขาร” คือ ปรุงแต่งให้เป็นอรุณมาน ประการหนึ่ง

ในขณะที่จิตนี้ ภาพของบุญบาปก็ปรากฏเป็นกรรม กรรมนิमित และคตินิमितอย่างใดอย่างหนึ่ง กรรมและกรรมนิมิตท่านจัดเป็น “กรรมภพ” คตินิมิตจัดเป็น “อุปัตติภพ” นี่เป็นธรรมชาติการทำงานของจิตกำหนดไว้เป็นเช่นนี้เหมือนสถาปนิกวางผังไว้จุดจิตดับไป ปฏิสนธิจิตก็อุบัติขึ้น เรียกว่า ภพใหม่ในภพใหม่นี้กัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรม) เกิดขึ้นในอุปาทาขณะแห่งปฏิสนธิจิตและเกิดต่อไปทุกอุปาทาขณะและภวังคขณะแห่งจิต จิตตชรูป (รูปที่เกิดจากจิต) ในภพใหม่ เกิดขึ้นครั้งแรกในอุปาทาขณะ แห่งปฐมภวังคจิต (รองจากปฏิสนธิจิต) ต่อจากนี้ จิตตชรูปเกิดทุกอุปาทาขณะแห่งจิต

การสลาย (ดับ) ไปแห่งจิต (จุดจิต) และรูปในภพเก่าและความอุบัติขึ้นแห่งจิต (ปฏิสนธิจิต) และรูปในภพใหม่ เรียกว่า “สนธิ” คือ รอยต่อระหว่างชาติก่อนกับชาตินี้หรือระหว่างภพนี้กับภพหน้า อาจแสดงรูปเป็นแผนผังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๘ แสดงการสืบทอดของวิถีจิตขณะที่สัตว์ตายและเกิดใหม่

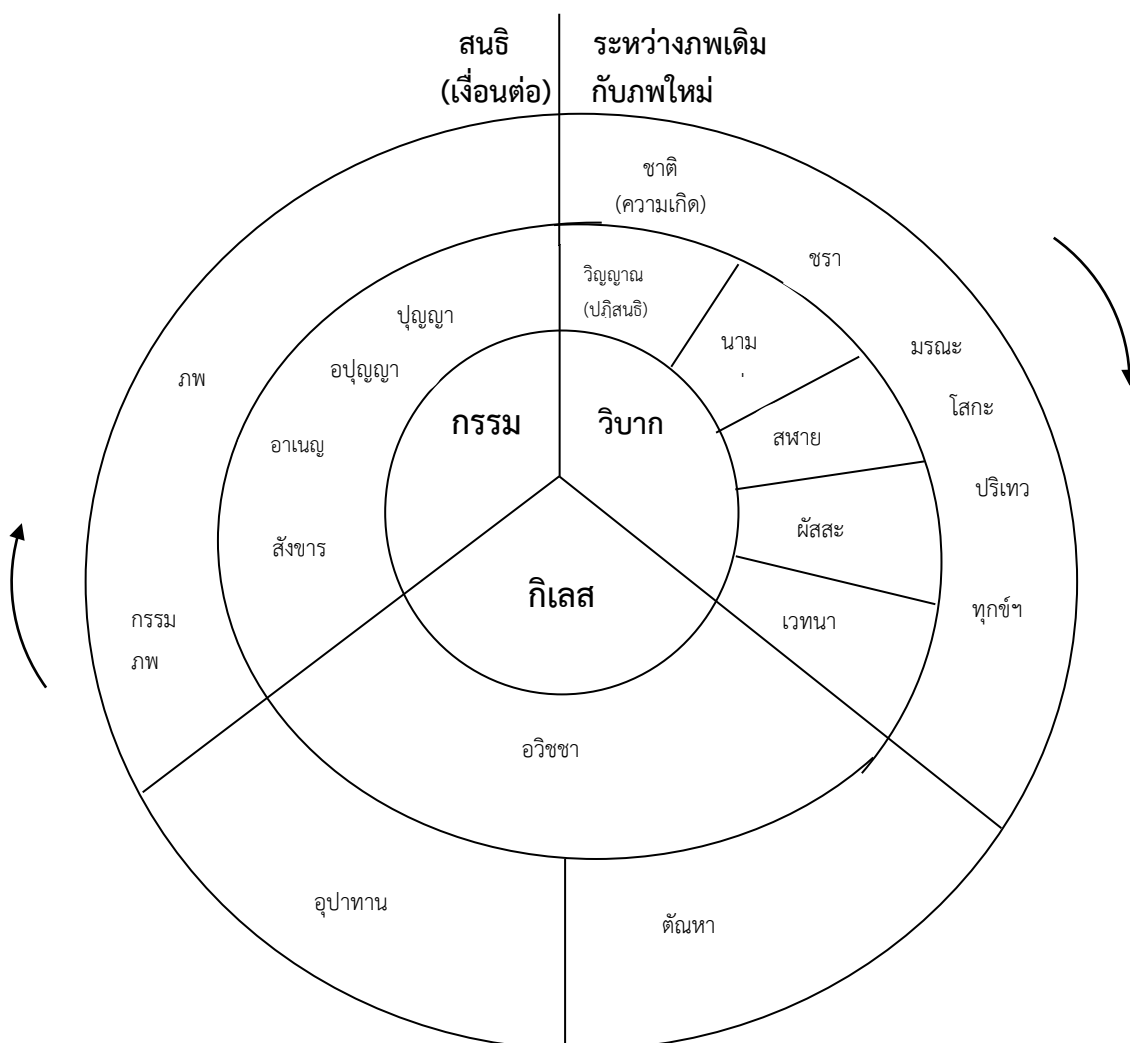
จุดจิต	ปฏิสนธิจิต	ปฐมภวังคจิต	ภวังคจิต ๒
จุดจิตดับ (ตาย) กัมมชรูปดับ จิตตชรูป อาหารรูป อตุชรูปทั้งอยู่ในภพเดิม ไม่เชื่อมต่อกับภพใหม่	ปฏิสนธิจิตเกิด กัมมชรูปใหม่เกิด อาหารชรูป อตุชรูป ได้จาก ภพใหม่ จาก มารดา บิดา เป็นต้น	กัมมชรูปทุกๆ ขณะเล็ก จิตตชรูปทุกอุปาทาขณะ อตุชรูปและอาหารชรูป ทุกๆ วิถีขณะ	รูปทั้ง ๔ ประเภท

จิตจะเกิดดับต่อเนื่องกันไปด้วยความรวดเร็ว เมื่อจุดจิตดับ ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นแทน เมื่อปฏิสนธิดับ ปฐมภวังคจิตเกิดขึ้นแทน เมื่อปฐมภวังคจิตดับภวังคจิต ๒ เกิดขึ้นแทน ตารางนี้แสดงถึงความเป็นไปของนามรูปในขณะที่จุดจิต ณ ภพเก่าดับลง (ตาย) และปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ณ ภพใหม่ เชื่อมต่อกันไป นามรูปในขณะนั้น สำหรับนามได้แก่ จุดจิต ส่วนรูปซึ่งมี ๔ ประเภท ตามตารางนี้ เห็นได้ว่า ในขณะแรกของภพใหม่ ซึ่งเรียกว่า “อุปาทาขณะของปฏิสนธิจิต” นั้น มีรูปเพียงประเภทเดียว คือ กัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรม) ทำหน้าที่สร้างรูปของสัตว์ที่เกิดใหม่ให้เป็นไปตามแรงกรรม ต่อจากนั้น เมื่อถึงวิถีขณะ จึงได้รูปเพิ่มอีกสอง คือ อตุชรูปและอาหารชรูปอันได้มาจากบิดามารดา ครั้นเมื่อปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว ปฐมภวังคจิตเกิดขึ้นแทน จึงมีจิตตชรูป เพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งในอุป

ปาทขณะแห่งปฐมภวังคจิตนั้น ขณะนี้จึงเป็นครั้งแรกในภพใหม่ที่มีรูปสมบุรณ์ ครบทั้ง ๔ ประเภท เมื่อปฐมภวังคจิตดับไปแล้ว ภวังคจิตดวงที่สอง ดวงที่สาม ฯลฯ ที่เกิดต่อๆ กันมา ก็จะมีทั้งนาม (จิต) และรูปครบทั้ง ๔ ประเภทกระบวนการในการเกิดใหม่ในการเปลี่ยนภพชาติเดิมสู่ภพชาติใหม่โดยการทำงานของจิตดังกล่าวข้างต้น คือ การเกิดดับของรูปนามอันเป็นการให้ผลของวิบากกรรม

กล่าวโดยสรุปวิญญู ๓ เริ่มต้นจากกิเลส ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากอวิชชา คือ ความไม่รู้ในความจริงของธรรมชาติคือปฏิจสมุปบาทและอริยสัจ ๔ จึงทำให้มีอุปาทาน ยึดถือในตัวตน ยึดว่าเราเป็นตัวเองเป็นตน เมื่อมีอุปาทานในสันดานจึงเกิดการดิ้นรน ปราปรณาในกาม คือกามตัณหา ไม่ต้องการจะตายเมื่อถึงคราวจะต้องตาย และมีความปราปรณาดิ้นรนที่จะมีภพชาติสืบต่อไปรุนแรงยิ่ง เรียกว่าภวตัณหา ทั้งอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งก็คือกิเลส เป็นองค์แห่งวิญญูที่ ๑ กิเลสนี้เป็นเหตุให้กระทำการกรรมกรรมที่ทำนั้นย่อมส่งผลไว้ในจิตได้และพร้อมที่จะให้ผล กรรมจึงเป็นองค์แห่งวิญญูที่ ๒ เมื่อทำการกรรมแล้วย่อมให้ผลเป็นวิบาก เป็นองค์แห่งวิญญูที่ ๓ คือเกิดนามรูปใหม่ผลของกรรมคือปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากกรรมนั้น และผลกรรมจะแสดงแก่บุคคลผู้กระทำการนั้นเองทั้งสามองค์แห่งวิญญูนี้จะหมุนเวียนสืบต่อไป คือกิเลสก่อให้เกิดการทำการ กรรมก่อให้เกิดวิบาก วิบากก่อให้เกิดนามรูปตามผลของกรรมคือ ชีวิตที่ยังมี อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นวงกลมคือกิเลสแล้วกิเลสก็เป็นเหตุให้เกิดการกระทำการ วนเวียนเป็นวิญญูอยู่เช่นนี้ อันเป็นการยืนยันว่า ชีวิตเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ตามเหตุปัจจัย

วิญญู ๓ นี้ เป็นวงจรชีวิตของสัตว์ทั้งหลายโดยย่อ หากขยายวงจรวิญญู ๓ นี้ ให้มีขนาดใหญ่และชัดเจนขึ้น เรียกว่า วงจรของปฏิจสมุปบาท เป็นวงจรชีวิตของสัตว์ทั้งหลายโดยละเอียด ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างวงจรวิญญู ๓ กับวงจรของปฏิจสมุปบาทอาจเขียนเป็นแผนผัง แสดงความสัมพันธ์ได้ดังตาราง

แผนภาพที่ ๕ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิจจสมุปบาทและวัฏฏะ ๓^{๑๐๐}

จากแผนภาพนี้ กิเลสในวัฏฏะ ๓ (วงใน) คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทานในปฏิจจสมุปบาท (วงนอก)กรรมในวัฏฏะ ๓ (วงใน) คือสังขาร ภพ ในปฏิจจสมุปบาทวิบาก ในวัฏฏะ ๓ (วงใน) คือ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนาในปฏิจจสมุปบาท(วงนอก)

พิจารณาวงใน กิเลสเป็นเหตุให้กระทำความกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดผล คือนามรูปใหม่ เรียกว่า “วิบาก” วิบากเป็นขั้นที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นอุปาทานขั้น คือความยึดถือว่าเป็นตัวเรา อุปาทานขั้น อันประกอบด้วยกิเลส (วิบาก) นี้ เป็นเหตุให้กระทำความกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบากใหม่ ฉะนั้น นามรูปเก่าดับนามรูปใหม่เกิดขึ้นติดต่อกันไปรวดเร็วยิ่งนัก จึงชื่อว่า “สังสารวัฏ” เวียนเกิดเวียนดับ ติดต่อกันไม่มีที่สิ้นสุด

^{๑๐๐}หลวงปริญาโยควิบูลย์, ถอดรหัสชาติหน้า, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรีนปัญญาญาณ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๔.

ปฏิจจสมุปบาท เป็นวงจรชีวิตของสัตว์ทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์ที่ยังมีกิเลสชีวิตทุกชีวิตเกิดขึ้นตามกระบวนการของกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลอาศัยกันเกิดขึ้น เพราะเมื่อมีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นก็เป็นเหตุให้เกิดอีกสิ่งหนึ่งสืบต่อกันเป็นลูกโซ่ อาจเรียกว่า “ภวจักร” ซึ่งแปลว่า ล้อแห่งภพหรือ “สังขารจักร” ซึ่งแปลว่า วงล้อแห่งสังสารวัฏ กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทนี้เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก

พิจารณาวงนอก กิเลสอันได้แก่ อวิชชา (อันเป็นมูลเหตุแห่งตัณหาอุปาทาน) เป็นเหตุให้กระทำการมได้แก่สังขาร คือปรุงแต่ง กาย วาจา ใจ คือกายสังขารหรือกายกรรม วจีสังขารหรือวจีกรรม มโนสังขาร คือ มโนกรรม ดันรนไปเป็นบุญบ้างเป็นบาปบ้าง การกระทำทางกาย วาจา ใจ ถ้าสุจริตหรือทำจิตให้เป็นหนึ่งถึงขั้นรูปฌาน ก็เป็นบุญญาภิสังขาร สภาพนี้ตกแต่งให้เป็นกามาวจรกุศลและรูปาวจรกุศลถ้าการกระทำนั้นเป็นทุจริต ก็เป็นอุบุญญาภิสังขาร สภาพที่ตกแต่งให้เป็นอกุศล ถ้าทำจิตให้แน่วแน่ไม่หวั่นไหวถึงขั้นอรุฌาน ก็จัดเป็น “อาเนญยาภิสังขาร” สภาพที่ตกแต่งให้เป็นรูปาวจรกุศลด้วยเหตุนี้อวิชชา จึงเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร

เมื่อปรุงแต่งดันรนแล้ว จิตดวงเก่าดับไป จิตดวงใหม่เกิดขึ้นแทน สังขารจึงเป็นปัจจัย (เหตุให้เกิด) วิญญาณดังนี้ อนึ่งปฏิจจสมุปบาทแบ่งเป็น ๓ ช่วงคือช่วงอดีต ได้แก่ อวิชชา สังขาร ช่วงปัจจุบัน ได้แก่ ตั้งแต่วิญญาณ นามรูป สฬายตนะผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ และช่วงอนาคต ได้แก่ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ฯลฯ

ต่อไปพิจารณา วิญญาณ ทำให้เกิดนามรูป ในที่นี้จะพิจารณา วิญญาณเป็นเหตุให้เกิดนามรูปในฐานะที่ วิญญาณ คือ ปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณในช่วงที่เปลี่ยนภพภูมิ หรือเกิดใหม่ โดยการสลายนามรูปเดิมแล้วเกิดนามรูปใหม่ คำว่าวิญญาณในความหมายที่นำไปสู่การไปเกิดในภพภูมิใหม่มีหลักฐานในพระไตรปิฎกดังนี้

๑. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุจงใจ ดำริ นึกคิดสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอาร์มมณปัจจัย (ธรรมชาติมีเจตนา เป็นต้น)^{๑๐๑} เพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาณ เมื่ออาร์มมณปัจจัยมีความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นเจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงมี^{๑๐๒} คำว่า จงใจ คือ เจตนา (เจตนาเป็นสังขารประเภทหนึ่งที่ปรุงแต่งจิต) เจตนาอันรวมกับความดำริและความนึกคิด ปรุงแต่งจิตให้ยึดเหนี่ยวอารมณ์ เป็นปัจจัยให้วิญญาณตั้งมั่นและทำให้เกิดภพใหม่สืบต่อความเป็นกองทุกข์ในสังสารวัฏต่อไป ในทางกลับกัน ถ้าไม่เจตนาไม่ดำริ และไม่นึกถึงสิ่งใดให้เป็นอาร์มมณปัจจัย วิญญาณก็ไม่สามารถตั้งมั่นในอารมณ์นั้นและภพใหม่ก็ไม่มีทุกข์ในสังสารวัฏก็ดับ^{๑๐๓} จึงเห็นได้ว่าจิตคือวิญญาณทำงานร่วมกับเจตสิก ในที่นี้คือเจตนาเป็นเจตสิกที่ทำให้วิญญาณตั้งมั่นและทำให้เกิดในภพใหม่

๒. พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระอานนท์ว่า อานนท์ถ้ากรรมที่อำนาจผลให้ในกามทาสจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้างไหม พระอานนท์กราบทูลว่า “ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า” “ตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่า เป็นโรนา วิญญาณ จึงชื่อว่า เป็นพิษ ตัณหาจึงชื่อว่า เป็น

^{๑๐๑} ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๓๘/๘๐.

^{๑๐๒} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๘/๖๓, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๘/๗๙.

^{๑๐๓} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๘/๖๓, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๘/๘๐.

ยางเหนียว เจตนาแน่วแน่ ความปรารถนาดำรงมั่นอยู่ได้ เพราะธาตุอย่างหยาบของสัตว์ที่มีวิชาเป็นเครื่องปิดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่ จึงมีต่อไป^{๑๐๔}

จากพุทธพจน์นี้ พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบกรรมเป็นเสมือนผืนนาที่เป็นแหล่งรองรับการเจริญเติบโตของพืชทั้งหลาย เหมือนชีวิตสัตว์ทั้งหลายต้องมีกรรมเป็นพื้นฐานให้ชีวิตได้เกิดและดำเนินต่อไปคือนับตั้งแต่มีกรรมเป็นกำเนิด วิญญาณเป็นเหมือนพืช ที่มีชีวิตจะเจริญเติบโตต่อไปได้ต้องปลูกอยู่บนผืนนา เช่นเดียวกับชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย มีวิญญาณเป็นตัวตั้งต้นให้ชีวิตกำเนิดและชีวิตดำเนินต่อไป มีตัณหาเป็นยางเหนียว ยางเหนียวในพืช ทำให้พืชยังคงมีชีวิตรักษาพืชไว้ไม่ให้ผุ่ตายไป แม้เก็บไว้นานเพียงใด หากพืชยังมียางเหนียวนี้ก็ยังมีชีวิตเมื่อนำไปปลูกก็เจริญเติบโตได้ เช่นเดียวกับตัณหา อุปาทาน เป็นเชื้ออยู่ในจิต ซึ่งเป็นเสมือนเมล็ดพืชนี้ นามรูปจะเกิดดับอย่างไร ตัณหาอุปาทานก็เป็นเชื้อให้ชีวิตใหม่ต้องเกิดและดำเนินต่อไปเป็นวัฏจักรไม่รู้จบสิ้น

๓. ข้อความในปฏิสัมภิทามรรค ว่า ในปุริมกัมมภพ ความหลงเป็นอวิชา ธรรมชาติเครื่องประมวลมาเป็นสังขาร ความตั้งใจเป็นตัณหา ความยึดมั่นเป็นอุปาทานเจตนาเป็นภพ^{๑๐๕} ธรรม ๕ ประการนี้ในปุริมกัมมภพ เป็นปัจจัยแห่งปฏิสนธิในภพปัจจุบันนี้ ปฏิสนธิในภพปัจจุบันนี้เป็นวิญญาณ ความก้าวลงเป็นนามรูป ปสาทะ (ความผ่องใส) เป็นอายตนะ ส่วนที่ถูกต้องเป็นผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นเวทนา ธรรม ๕ ประการนี้ในอุปัตติภพ (คือภพปัจจุบัน) นี้ย่อมเป็นไปเพราะปัจจัยแห่งกรรมที่ทำไว้ในภพก่อน เพราะอายตนะทั้งหลายในภพนี้สุกรอบ ความหลงเป็นอวิชา ธรรมชาติเครื่องประมวลมาเป็นสังขาร ความตั้งใจเป็นตัณหา ความยึดมั่นเป็นอุปาทานเจตนาเป็นภพ ธรรม ๕ ประการนี้ ในกัมมภพนี้เป็นปัจจัยแห่งปฏิสนธิในอนาคตกาล ปฏิสนธิในอนาคตกาลเป็นวิญญาณ ความก้าวลงเป็นนามรูป ปสาทะเป็นอายตนะ ส่วนที่ถูกต้องเป็นผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นเวทนา ธรรม ๕ ประการนี้ในอุปัตติภพในอนาคตกาลย่อมเป็นไปเพราะปัจจัยแห่งกรรมที่ทำไว้ในภพนี้^{๑๐๖}

จากข้อ ๑ เจตนา (เจตนาเจตสิก) ร่วมกับความดำริและความนึกคิดปรุงแต่งให้ยึดเหนี่ยวอารมณ์เป็นปัจจัยให้วิญญาณตั้งมั่นเจริญขึ้น แล้วความบังเกิดแห่งภพใหม่จึงมีต่อไปเป็นการแสดงว่า วิญญาณจิตทำงานร่วมกับธรรมที่เป็นเครื่องประกอบคือ เจตสิกตัวที่ชื่อว่าเจตนา ดำรินึกคิด ทำให้มีการเกิดใหม่ในภพใหม่ประการหนึ่งจากข้อ ๒ วิญญาณ ซึ่งต้องมียงค์ประกอบอีก ๒ ประการ คือ ประกอบกับมีกรรม และตัณหา (ซึ่งมีที่มาจากอวิชา) เป็นเครื่องผูก การเกิดใหม่ในภพต่อไปจึงมีและจากข้อ ๓. ธรรม ๕ ประการในกัมมภพ คือ เจตนาหรือกรรม ที่เริ่มเกิดจากการมีวิชานำมาสู่กระบวนการของเจตนา ประมวลสังสมการกระทำที่มีปัจจัยจากวิชามาเป็นสังขาร เกิดความตั้งใจ จึงเกิดเป็นตัณหาและยึดมั่นไว้กลายเป็นอุปาทาน สภาพที่ตั้งใจก่อสร้างสมไว้เป็นภพ หรือเป็นกรรมภพ (ความมีกรรมหรือความเป็นกรรม) ธรรม ๕ อย่างนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสนธิในภพปัจจุบัน จากปฏิสนธิจิตก็เป็นวิญญาณ วิญญาณก้าวลงสู่นามรูป ทำให้เกิดนามรูป สภาวะที่ผ่องใส (ปสาทะ) เป็น

^{๑๐๔}อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๘/๒๑๗-๒๑๘, อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๘/๓๐๑/๓๐๒.

^{๑๐๕}พ.อ. (บาลี) ๑/๔๗/๒๕๙.

^{๑๐๖}พ.อ. (บาลี) ๑/๔๗/๒๖๐.

อายตนะคือแดนรับอารมณ์ ซึ่งได้แก่ อายตนะ ๕ มีจักขุเป็นต้น^{๑๐๗} ความกระทบเป็นผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นเวทนา ธรรม ๕ อย่างนี้ได้รับปัจจัยมาจากภพก่อน โดยสืบเนื่องมาจากปฏิสนธิ อาจสรุปสั้นๆ ได้ดังนี้ อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทานและภพ จัดอยู่ในปุริมกัมมภพ (อดีต) วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนา จัดอยู่ในปัจจุบันภพ อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน และภพ จัดเป็นกัมมภพ และวิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนา เป็นอุบัติภพในอนาคต การอธิบายปฏิจสมุปบาทที่ประกอบด้วย สังขป ๔ การ ๓ สนธิ ๓ อาการ ๒๐ เป็นแนวอธิบายแบบสังสารวัฏ การอธิบายแนวนี้ได้รับการอธิบายขยายความมากเป็นพิเศษในชั้นอรรถกถา^{๑๐๘} ในข้อ ๓ นี้ เป็นการอธิบายปฏิจสมุปบาทในการทำงานของจิตระหว่างปฏิสนธิจิตกับจุติจิต คือตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายในเวลาที่ไม่ได้เสวยอารมณ์ทางทวารทั้ง๖ มีจักขุทวาร เป็นต้น อันเป็นการอธิบายการทำงานของจิตในส่วนสืบต่อจากปฏิสนธิกาลเรียกว่า “ปวัตติกาล” นั้น วิญญาณที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องจากสังขาร คือ บาปบุญ จากกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม เป็นปัจจัยได้แก่ จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ ที่ตี ๕ ที่เลว ๕ มโนวิญาณ ๓ คือสัมปฏิจฉันนอกุศลวิบากจิต ๑ สัมปฏิจฉันนุกุศลวิบากจิต ๑ และสันตริณโสมนัสกุศลวิบากจิต ๑ รวม ๑๓ ประเภทนี้ เกิดได้เฉพาะในปวัตติกาลอย่างเดียว

ในการวิจัยนี้จะได้นำการเกิดตามข้อ ๑ ข้อ ๒ และปฏิจสมุปบาทที่กล่าวถึงเฉพาะกรณีการเปลี่ยนภพชาติที่เป็นการเกิดใหม่ที่จิตขณะขึ้นสู่วิถิจิตมีขณะ ๕ ขณะมาอธิบาย กล่าวคือ สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณนั้น วิญญาณหมายถึงปฏิสนธิวิญญาณ ในขณะที่เปลี่ยนภพภูมิคือเมื่อรูปแห่งภพเก่าสลายลงและเกิดการอุบัติขึ้นของรูปในภพใหม่ขึ้นนั้น เกิดขึ้นเมื่อจุติจิตดับลง (คือตาย) ปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้นใหม่ ในเวลาที่จุติจิตก่อนจะดับนั้นสังขารความคิดปรุงแต่ง เจตจำนง และทุกสิ่งที่เกิดได้สะสมไว้จะถูกส่งต่อไปยังจิตดวงที่เกิดใหม่สืบเนื่องกันไปเป็นสันตติ ส่วนสังขารชั้น์หมายถึงโนภพที่จิตปรุงแต่งให้เป็นรูปเป็นร่าง ซึ่งก็คือบุญ (บุญญาภิสังขาร) หรือบาป (อบุญญาภิสังขาร) ปรุงแต่งจิตไว้อย่างไรเมื่อจุติจิตในภพเก่าดับไป ปฏิสนธิจิตในภพใหม่ก็อุบัติขึ้น เป็นผลจากการปรุงแต่งนั้นเพราะคุณสมบัติของจิตคือสังสมกรรม และกิเลสได้ จิตดวงที่ดับไปก็จะส่งกรรม กิเลส และสิ่งที่จิตสั่งสมไว้ให้จิตที่เกิดใหม่ ดังนั้นเมื่อจุติจิตดับเกิดเป็นปฏิสนธิจิตขึ้นแทนและเข้าถือกำเนิดในภพใหม่ จึงเป็นไปตามกรรม (กรรมก็เป็นสังขารประเภทหนึ่งเพราะปรุงแต่งจิต) ที่ได้กระทำไว้หรือตามคุณภาพของจิต (ที่สั่งสมความดีความชั่ว) การปฏิสนธิในภพใหม่จึงเป็นการได้ฐานชีวิตใหม่แน่นอน ปฏิสนธิจิตทำหน้าที่เสมือนไม้ขีดไฟก้านแรก ที่นำไปจุดเทียนเล่มใหม่ เมื่อเทียนติดไฟลุกขึ้นแล้วหน้าที่ของไม้ขีดไฟก้านนั้นก็หมดลง ดังนั้นจิตในชีวิตใหม่หรือในภพชาติใหม่กับจิตในชีวิตเก่าหรือจิตในภพชาติเดิมจึงมิใช่จิตดวงเดียวกัน แต่เป็นผลแห่งการเกิดสืบเนื่องต่อกันไป

เมื่อปฏิสนธิตั้งขึ้นนั้นปฏิสนธิจิตอุบัติขึ้นในภพใหม่ คือวิญญาณในขณะที่ปฏิสนธิขึ้นในภพใหม่ ได้แก่ “ปฏิสนธิวิญญาณ” หรือ “ปฏิสนธิชีวิต” (ส่วนในเวลาปกติ ได้แก่ “ภวังคจิต” อันเกิดในลำดับที่สุดแห่งวิถิจิต ภวังคจิตนั้นมีได้เฉพาะวิบากจิต ๑๙ ประเภท ประเภทใดประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับปฏิสนธิจิตเหมือนกัน) ดังนี้ นามจึงเกิดขึ้นขณะเดียวกันในส่วนของรูปในอุปาทาขณะ (จิต

^{๑๐๗} พ.อ.ป.อ. (บาลี) ๑/๔๗/๒๖๐.

^{๑๐๘} ประพันธ์ ศุภพร, กรรม การเกิดใหม่และอนัตตา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: เจปรีนท์การพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๘๐-๘๑.

ขณะใหญ่แบ่งเป็น ๓ ขณะเล็ก คือ อุปาทาขณะเกิดขึ้น (ชาติ) ขณะหนึ่งฐิติขณะตั้งอยู่ (ชรา) ขณะหนึ่งและภวังคขณะดับไป (มรณะ) ขณะหนึ่ง) มีแต่กัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรม) เท่านั้น กัมมชรูปนี้เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตเพื่อสร้างรูปให้เป็นไปตามแรงกรรม หากปฏิสนธิจิตมีคุณภาพต่ำ เนื่องจากในภพชาติเดิมประกอบกรรมชั่วไว้มาก จะถูกดึงดูดไปเกิดในภพต่ำที่เป็นอบายภูมิ ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย กำเนิดเดรัจฉาน หรือหากเศษกรรมเหลืออยู่เกิดเป็นมนุษย์ก็พิกลพิการ หากปฏิสนธิจิตมีคุณภาพสูง เพราะในภพชาติก่อนสร้างบุญกุศลไว้มาก ก็จะถูกดึงดูดหรือเหนี่ยวนำให้ไปเกิดในภพภูมิที่สูง ในมนุษย์ภูมิหรือเทวภูมิ ได้แก่ เกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์โลก เกิดเป็นเทวดาหรือพรหม ในเทวโลก หรือพรหมโลกตามแต่กรรมกัมมชรูปก็จะสร้างรูปของสัตว์นั้นให้เป็นไปตามภพภูมิที่สัตว์นั้นไปเกิด ต่อมาเมื่อถึงฐิติขณะจึงเกิดอุตฺตชรูป (รูปที่เกิดจากอุตฺ ร้อน เย็น ฤดู) และอาหารชรูป (รูปเกิดจากอาหาร) ต่อมาเมื่อถึงอุปาทาขณะ แห่งปฐมภังคจิต จิตตชรูป (รูปเกิดจากจิต) จึงเกิดนามรูปจึงสมบูรณ์ ดังนั้น เมื่อปฏิสนธิวิญญาณหรือปฏิสนธิจิตซึ่งเกิดพร้อมกับกัมมชรูป ดับไปแล้ว นามรูปจึงสมบูรณ์ต่อภายหลัง วิญญาณจึงเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูปด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง หากสัตว์ไปเกิดในโอปปาติกะกำเนิดได้แก่ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา และพรหมก็ผุดขึ้นมีรูปร่างสมบูรณ์ทันที ถ้าไปเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน และมนุษย์ ซึ่งมีกายหยาบ ปฏิสนธิวิญญาณจะต้องอยู่ในครรภ์หรือในไข่ อยู่ในภาวะเป็นภวังคจิตปราศจากความรู้สึกเพราะไม่ได้รับอารมณ์ หรือมีความรู้สึกเล็กน้อยจนกว่าจะพ้นจากไข่หรือคลอดอกออกมาเป็นมนุษย์

ส่วนวิบาก ในปฏิจสมุปบาทในรายละเอียด ได้แก่ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ (คืออายะตนะทั้ง ๖) ผัสสะและเวทนา ในแง่หยาบ ได้แก่ ชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความร่ำไรรำพัน) ทุกข์ (ความทุกข์กายไม่ชอบใจ) วิปโยคะ (ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจ) ยัมปิฉัง นะ ลกฺขิ ตัมปิ (ความไม่สมปรารถนาว่าโดยย่อคือกองทุกข์ทั้งปวงนั่นเอง) อันเป็นเวทนา คือการรับรู้อารมณ์หรือการเสวยอารมณ์ทั้งความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ ปฏิจสมุปบาทในส่วนที่เป็นวิบากนี้ ดังได้อธิบายไว้ในตอนต้นแล้ว

จึงสรุปได้ว่าทั้งวัฏฏะ ๓ และปฏิจสมุปบาทก็คือวงจรของชีวิต ที่เป็นวัฏจักรหมุนเวียนไปให้สัตว์ได้เกิดในภพชาติต่างๆ ไม่รู้จบสิ้นตราบดีที่ยังมีอวิชชา กิเลส ตัณหา อุปาทาน

๓.๑.๓ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในปฏิจสมุปบาท

ปฏิจสมุปบาท แปลว่าธรรมที่อาศัยกันและกันขึ้นหรือ คือสภาวะที่อาศัยกันและกันขึ้น ธรรมข้อนี้ เป็นกฎแห่งความเป็นไปของชีวิตที่หมุนเวียนอยู่เช่นนี้เป็นนิจ พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงหลักปฏิจสมุปบาทไว้ในนิทานสูตร^{๑๐๙} มีใจความว่า เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอดซึ่งปฏิจสมุปบาท หมู่สัตว์เหล่านี้จึงได้สับสนยุ่งยากดุจเข็ดด้ายที่พันกันยุ่งนุ่ง หรือ ดุจหญาปล้องหรือหญาฆ้องกระด้างที่พันกันยุ่งกันนั้น จึงไม่อาจล่วงพ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก และสังสารวัฏได้ พระองค์ทรงแสดงหลักปฏิจสมุปบาท ทั้งโดยอนุโลมและปฏิบัติ ดังนี้

^{๑๐๙}ม.อ.อ. (ไทย) ๒๕/๕๗/๕๐ - ๕๑.

ปฏิจจนุปบาทโดยอนุโลม

เพราะอวิชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้^{๑๑๐}

ปฏิจจนุปบาทโดยปฏิโลม

อนึ่ง เพราะอวิชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสจึงดับ

กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีการดับด้วยอาการอย่างนี้^{๑๑๑}

^{๑๑๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๒.

^{๑๑๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๒-๓.

ปฏิจสุมุปาบทนี้เป็นการแสดงความจริงของชีวิต ว่าชีวิตมีเหตุเป็นมาอย่างไร และจะสิ้นสุดอย่างไร ผู้ที่รู้แจ้งชัดในความจริงอย่างนี้แล้วย่อมกำจัดการและเสนามารเสียได้ธรรมที่อิงอาศัยกันโดยความเป็นเหตุและเป็นผลเกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่จนบรรจบกันเป็นวงจรมันนี้ จึงแบ่งได้เป็น ๔ แบบ คือ (๑) แบบอนุโลมสายเกิดหรือสมุทัยวาร เริ่มจากอวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร (๒) แบบอนุโลมสายดับหรือนิโรธวาร เริ่มจากอวิชชาดับ เป็นปัจจัยให้สังขารดับ (๓) แบบปฏิโลมสายเกิดหรือสมุทัยวาร เริ่มจากขรามรณโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสเกิดเพราะมีชาติเป็นปัจจัยและ (๔) แบบปฏิโลมสายดับหรือนิโรธวาร เริ่มจากขรามรณโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสดับ เพราะชาติดับสมุทัยวารหรือสายเกิดนั้นหมายถึงว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีหรือเพราะสิ่งนี้เกิดสิ่งนี้จึงเกิดส่วนนิโรธวารหรือสายดับเป็นไปตามหลักกรรมที่ว่า เพราะไม่มีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงไม่มีหรือเพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

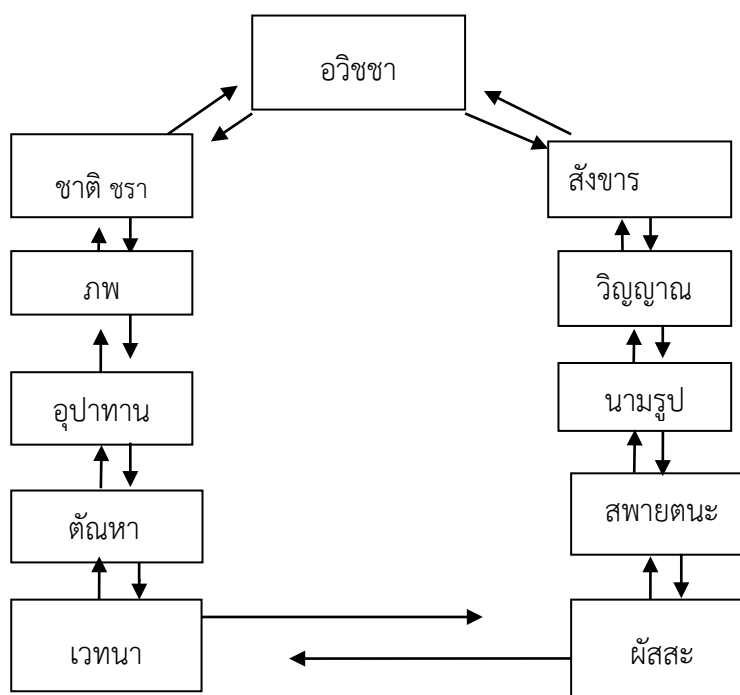
นอกจากนี้พระพุทธองค์แสดงหลักกรรมปฏิจสุมุปาบทไว้ในหลายที่เป็นหลักกรรมเดียวกัน แต่จะทรงเริ่มที่หัวข้อใดก่อน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมเฉพาะกรณี เช่นในจุฬาสีหนาทสูตร ^{๑๑๒} พระพุทธองค์ทรงแสดงปฏิจสุมุปาบท โดยทรงเริ่มที่อุปาทานแล้วสาวขึ้นไปหาต้น สำหรับตัวอย่างที่พระพุทธองค์ทรงสาวไปหาปลาย ดังเช่นในมหาตัตถหาสังขยสูตร ^{๑๑๓} เช่น เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทานเพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงเกิดภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงเกิดชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัยจึงเกิดขรามรณโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสจึงเห็นได้ว่าธรรมแต่ละข้อในปฏิจสุมุปาบทมีความสัมพันธ์กันทั้งหมด แม้ทรงแสดงไว้ในที่ต่างๆ กันก็เป็นหลักกรรมอันเดียวกัน เช่นในพระอภิธรรมปิฎก ทรงแสดงปฏิจสุมุปาบทในลักษณะที่สัมปยุต คือ ประกอบร่วมกันและเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เช่น อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขารและสังขารเป็นปัจจัยให้แก่อวิชชาและขณะเดียวกัน สังขารที่เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน และวิญญานก็เป็นปัจจัยให้เกิดสังขารเช่นกัน ข้ออื่นๆ ก็มีลักษณะสัมพันธ์กันเช่นกัน ในที่อื่นๆ เช่นในมหานิทานสูตร ^{๑๑๔}

พระพุทธองค์ตรัสเคยกับพระอานนท์ว่า นามรูปนี้มีวิญญานเป็นปัจจัย...วิญญานมีนามรูปเป็นปัจจัย...เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาน และเพราะวิญญานเป็นปัจจัยจึงเกิดนามรูป หรือดังที่พระสารีบุตรอุปมาไว้ว่า ไม้ข้อ ๒ กำ ตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยกันฉันใด วิญญานกับนามรูปก็อาศัยกันฉันนั้น หากเอาไม้ข้อออกเสียกำหนึ่ง อีกกำหนึ่งก็ล้มฉันใด วิญญานกับนามรูปหากแยกกันก็ดับฉันนั้น ดังนั้นข้อธรรมในปฏิจสุมุปาบทแต่ละข้อจึงมีลักษณะเหมือนห่วงโซ่ที่คล้องต่อกันแล้วนำปลายทั้งสองข้างมาคล้องบรรจบกัน ห่วงโซ่ที่คล้องกันจึงมีลักษณะเป็นวงกลมหรือวงล้อหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ ดังเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

^{๑๑๒}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕/๙๓ - ๙๔.

^{๑๑๓}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๓/๓๔๒ - ๓๔๓.

^{๑๑๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๗/๕๐ - ๕๑.

แผนภูมิที่ ๖ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ธรรมในปฏิจสมุปบาท

อธิบายข้อธรรมในปฏิจสมุปบาทได้ดังนี้

อวิชชา แปลว่าความไม่รู้จริงของชีวิต คือความไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้เหตุแห่งทุกข์ ไม่รู้ความดับทุกข์ ไม่รู้ทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ อวิชชาจึงเป็นภาวะที่จิตใจไม่รู้หรือมรรค จึงเป็นจิตที่มีมืดมิดกลายเป็นจิตโมหะคือความหลงผิด เมื่อเกิดความหลงจึงเกิดเป็นมิจฉาทิฐิคือเห็นผิดไปจากความเป็นจริง จึงเกิดสังขารคือ คิดปรุงแต่งจิตไปในทางแห่งทุกข์

สังขารไม่ใช่รูปร่างกาย แต่เป็นนามธรรม คือเป็นวิญญานธาตุที่คิดปรุงแต่งจิตให้เกิดการกระทำทางกาย วาจา ใจ ไปตามอำนาจของโมหะ คือความไม่รู้ความหลงผิด ผลของการกระทำก่อให้เกิดพลังกรรม สังสมไว้ในจิต พลังกรรมฝ่ายดีเรียกว่าบุญ หรือบุญญาภิสังขาร พลังกรรมฝ่ายไม่ดีเรียกว่าบาปหรืออบุญญาภิสังขาร พลังกรรมก่อให้เกิดวิญญาน สังขารคือการปรุงแต่งจิตไปในทางแห่งทุกข์นี้ ทำให้วิญญานธาตุเศร้าหมองเพราะกิเลสกลายเป็นภวังควิญญาน คือวิญญานที่เป็นองค์แห่งภพ อยากอยู่ อยากมี อยากเป็น

วิญญาน คือภวังควิญญาน อยากรับรู้อารมณ์ภายนอก เป็นกลุ่มพลังงานทางจิตซึ่งเกิดขึ้นระหว่างความตายกับชีวิตในภพใหม่ กลุ่มพลังงานจิตนี้เกิดขึ้นจากกรรม ทำหน้าที่ต่อภพต่อชาติ เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาน เมื่อปฏิสนธิวิญญานเข้าไปตั้งในครรภ์มารดาที่ครอบครองแห่งการปฏิสนธิแล้วก็เกิดมีนามรูป

นามรูป คือนามและรูป นามคือสิ่งที่เป็นนามธรรมคือ จิต รูปคือร่างกาย นามรูป จึงหมายถึงรูปขันธ์เบื้องต้นอันเกิดจากการปฏิสนธิของไข่จากการตาผสมกับเชื้ออสุจิของบิดาแต่นามรูปนี้ถ้าไม่มีปฏิสนธิวิญญานเข้าร่วมก็ไม่เกิดเป็นชีวิตและจะสลายไป หากมีปฏิสนธิวิญญานเข้าร่วม คือนามหมายถึงภวังคจิต ร่วมกับรูปซึ่งหมายถึงร่างกายขั้นต้น คือกอลละ นามรูปจึงคงอยู่ได้แต่สำหรับโอปปาติสัตว์ คือสัตว์ที่มีกายเป็นรูปละเอียดเช่น สัตว์นรก เปเรต อสุรกาย เทวดา พรหม นามรูป หมายถึงรูปละเอียด ที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่ก็เป็นารเกิดของชีวิตประเภทหนึ่ง นามรูปนี้เป็นปัจจัยให้เกิด สฬายตนะ

สฬายตนะ คืออายตนะ ๖ เปรียบได้กับประตูทั้ง ๖ สำหรับติดต่อกับสิ่งแวดล้อม เหมือนบ้านที่ประตูไว้ ๖ ช่อง คือตา (จักขุ) สำหรับรูป หู (โสต) สำหรับรับเสียง จมูก (ฆานะ) สำหรับรับกลิ่น ลิ้น (ชีวนา) สำหรับรับรส กาย(ผิวกาย)สำหรับรับสัมผัส ใจ(มโน) สำหรับรับธรรมารมณ์ (มโนภาพ) สัตว์ที่มีกายหยาบ เช่นมนุษย์ และสัตว์ที่มีกายละเอียดบางประเภท มีอายตนะครบทั้ง ๖ ประการดังกล่าวแต่พรหมบางจำพวก มีอายตนะไม่ครบ ๖ คือมีเพียง ตา หู และมโนเท่านั้นไม่มีจมูก ลิ้น กาย เพราะในพรหมโลกไม่มีและไม่ต้องการ กลิ่น รส และสัมผัส เมื่อมีอายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ทำให้รับรู้สิ่งภายนอก เมื่อมีสฬายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ

ผัสสะ คือการกระทบกันระหว่างอายตนะภายนอก คือตากับรูป หูกับเสียง เป็นต้น เมื่ออายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก สิ่งแรกที่เกิดขึ้น(ตามหลักขันธ์๕) คือวิญญาน คือการรับรู้อารมณ์นั้นๆ เช่น ตาเห็นรูปร่างนั้นเป็นต้น เมื่อเกิดวิญญานแล้วก็เกิดสัญญาคือความจำ หรือความรู้แจ้งแจ้งขึ้นละเอียดขึ้น เพราะอาศัยประสบการณ์จากความว่าในอดีตมาช่วยส่งเสริม ทำให้ชัดเจนขึ้น อายตนะใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจจึงทำให้รับรู้สิ่งภายนอก คือ รับรู้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์หรือที่เรียกว่าอายตนะภายนอก ๖ ได้

เวทนา คือความรู้สึก เป็นสุข ทุกข์หรือรู้สึกเฉยๆ แล้วแต่ลักษณะของคุณภาพอายตนะ ภายนอก เวทนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเวทนาในขันธ์ ๕ เมื่อเกิดการรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ถ้าเกิดเวทนาคือเกิดความชอบใจบ้างไม่ชอบใจบ้างเฉยๆ บ้างเมื่อเวทนาเกิดแล้วเป็นเหตุให้เกิดตัณหา

ตัณหา คือความอยากชนิดต่างๆ ตามชนิดหรือคุณภาพของอายตนะภายนอกที่ได้ประสบ กล่าวคือ เมื่อเกิดการรับรู้ เกิดความชอบ ไม่ชอบ หรือเฉยๆแล้วหากเป็นความชอบใจมาก ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ก็เกิดติดใจ อยากได้ อยากมี อยากเป็น(กามตัณหา) หากไม่ชอบใจก็เกิดความไม่พอใจได้ ไม่อยากเป็น (วิภวตัณหา) เมื่อเกิดตัณหาขึ้นมาแล้วก็เกิดเหตุให้เกิดอุปาทาน

อุปาทาน หมายถึงกิริยาอาการที่จิตเข้าไปยึดเหนี่ยวสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมั่นคง ไม่ยอมจาก เหมือนลูกน้อยที่เกาะติดอกแม่ เกิดความยึดมั่นถือมั่น จะเอาสิ่งนั้น จะเป็นสิ่งนั้น หรือพ้นไปจากสิ่งนั้นไม่ว่าจะเป็นในด้านกาม ทิฏฐิ ศีลพรต หรือตัวตน เช่น กามอุปาทาน ความติดในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอัตตานุอุปาทาน ความติดในตัวตน เมื่ออุปาทานเกิด เป็นเหตุให้เกิดภพ

ภพ หมายถึง รูปแบบของชีวิต เช่นรูปแบบของสัตว์นรกเป็นอย่างหนึ่ง รูปแบบของมนุษย์เป็นอย่างหนึ่ง รูปแบบของเทวดาเป็นอย่างหนึ่ง เป็นต้น ภพมีอยู่มากมาย แต่สรุปแล้วก็มี ๓ ภพ

กามภพ รูปภพ อรูปภพ สัตว์ต้องได้เกิดเป็นสัตว์ที่ประเภทใดประเภทหนึ่งอยู่ใน ภพใดภพหนึ่งใน ๓ ภพ ตามแรงตัณหา อุปาทานและกรรม หมายความว่าปฏิสนธิวิญญาณเข้ารับเอากำเนิดในภพนั้นๆ ภพนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งแรกที่ปฏิสนธิวิญญาณเข้าสู่นามรูป เมื่อได้ภพแล้ว ก็อยู่ในกรรมมารดาจนครบกำหนด เมื่อเกิดภพจึงเป็นเหตุให้เกิดชาติ

ชาติ คือการเกิด เป็นการเกิดของสัตว์ใหม่ภพใหม่ ถ้าเป็นมนุษย์และสัตว์ก็หมายถึงการหลุดจากกรรมมารดา ถ้าเป็นโอปาติกสัตว์หมายถึงการเกิดโดยการผุดขึ้นในภพภูมินั้นๆ เมื่อมีชาติเกิดขึ้นย่อมเป็นให้เกิดขรามรณโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาส

ขรา มรณะโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาส เมื่อสัตว์เกิดขึ้นแล้วย่อมต้องประสบกับความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความร้องไห้คร่ำครวญ ความทุกข์ ความคับแค้นใจอันเป็นทุกข์ภัยต่างๆ ของชีวิตในภพนั้น โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ประเด็นของการเกิดใหม่ก็คือ ธรรมข้อปฏิจสมุปบาทนี้เป็นธรรมที่เกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่เป็นวงกลม และเกิดขึ้นยืดยาวข้ามภพชาติ โดยอวิชชาและสังขารเป็นเรื่องอดีตชาติ ข้อวิญญาณนามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ เป็นเรื่องในปัจจุบันชาติ ชาติขรามรณโสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาส เป็นเรื่องในอนาคตชาติ กล่าวคือวิญญาณธาตุที่ยังมี กิเลสอยู่จึงเป็นอวิชชา และเป็นเหตุให้เกิดธรรมข้อต่างๆ ให้ปฏิจสมุปบาทตามมาเป็นลูกโซ่ ไม่มีที่สิ้นสุดโดยวิญญาณธาตุที่มีกิเลสและอวิชชานี้จะกลายเป็นภวังควิญญาณ ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดในภพภูมิต่างๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุด การทำงานของภวังควิญญาณ ทำให้เกิดวิถีวิญญาณคือวิญญาณในวงจรปฏิจสมุปบาท วิถีวิญญาณจึงเป็นภวังควิญญาณนั่นเอง ภวังควิญญาณที่มีอยู่นี้ของสัตว์ใดสัตว์นั้นไม่อาจรู้ได้ ไม่อาจควบคุมได้ ภวังควิญญาณนี้เอง ที่ควบคุมการทำงานของรูปกายให้ดำเนินต่อไปได้ ควบคุมวิถีชีวิตให้เป็นไปตามอำนาจกรรมคือบุญและบาปและเป็นตัวไปเกิด คือเป็นตัวจุดและปฏิสนธิในภพภูมิต่างๆ แต่ไม่ใช่วิญญาณดวงเดิม เพราะภวังควิญญาณก็ตกอยู่ในอนิจจลักษณะคือไม่เที่ยง โดยวิญญาณ (จิต) เกิดดับอยู่ทุกขณะและเป็นไปโดยรวดเร็วยิ่งท่านเปรียบว่าชั่วพริบตาหนึ่งวิญญาณหรือจิตเกิดดับแสนโกฏฐณะ การเกิดดับของวิญญาณหรือจิตเป็นไปอย่างสันตติคือเกิดต่อเนื่องกันไปทุกขณะ โดยวิญญาณหรือจิตดวงเดิมที่ดับไป จนถ่ายทอดสิ่งนี้สั่งสมไว้ในจิตคือกรรม กิเลส ตัณหาอุปาทานไปยังวิญญาณหรือจิตที่เกิดขึ้นดวงใหม่และเกิดเช่นนี้ต่อๆ กันไปดุจเดียวกับเม็ดพันธ์พืชย่อมถ่ายทอดลักษณะพันธุ์กรรมจากพันธ์ของต้นแม่เดิมไว้ทั้งหมด

เรื่องการเกิดดับของวิญญาณนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ปรากฏในนิทานวรรค สังยุตตนิกาย ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้มีได้สดับ จะพึงเข้าไปยึดถือร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูต ๔ นี้ (ปถวิ อาโป เตโช วาโย) ว่าเป็นตนยังจะถูกกว่า แต่การที่เข้าไปยึดถือจิตว่าเป็นตนหาชอบไม่ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร เพราะร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูต ๔ นี้ปรากฏว่าดำรงอยู่ได้หนึ่งปีบ้าง สองปีบ้าง สามปีบ้าง ฯลฯ ห้าสิบปีบ้าง ร้อยปีบ้าง แต่ตถาคตเรียกนามกายนี้ว่าจิต บ้างมโนบ้าง วิญญาณบ้าง จิตเป็นต้นนั้นดวงหนึ่งเกิดขึ้นดวงหนึ่งดับไป ทั้งกลางคืนและกลางวัน....”^{๑๑๕} การเกิดดับของภวังควิญญาณจึงเป็นการสืบทอดของภวังควิญญาณดวงเดิม ไปยังภวังควิญญาณดวงใหม่ การท่องเที่ยว

^{๑๑๕} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๓๖/๑๐๖.

ไปของภวังควิญญานนี้จึงไม่ใช่วิญญานดวงเดิมของคนเดิม และมีวิญญานของคนอื่น เปรียบได้กับมนุษย์หรือสัตว์เมื่อยังเล็กหรือยังเป็นเด็กอยู่ เมื่อเจริญวัยเป็นหนุ่มสาวแล้วแก่ลงเป็นคนชรา ก็ยังเป็นคนเดิมหรือสัตว์เดิม หรือเปรียบได้กับจุดเปลวเทียนจากดวงหนึ่งไปยังอีกดวงหนึ่งและดวงอื่นๆ เปลวเทียนที่จุดต่อกันไปนั้นไม่ใช่เปลวเทียนดวงเดิม แต่เป็นเปลวเทียนดวงใหม่ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยใหม่ การเกิดใหม่ในภพชาติใหม่ จึงไม่ใช่จากการเกิดจากวิญญานดวงเดิมที่เป็นอมตะไม่ใช่วิญญานดวงเดียวท่องเที่ยวไป ดังปรากฏในมหาตัตถสัทธยสูตร ^{๑๑๖}

พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาปฏิเสธอุจเฉททิฏฐิ คือความเห็นว่ายตายแล้วสูญ พระพุทธองค์ทรงประณามว่า อุจเฉททิฏฐิ เป็นมิจฉาทิฏฐิและปฏิเสธสัสสตทิฏฐิ คือเห็นว่าคนมีอัตตาอันเที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลง มีวิญญานอันถาวรเป็นอัตตา เรียกว่าชีวะหรืออาตมัน เมื่อตายแล้วก็ไปเกิดในภพใหม่เหมือนคนออกจากเรือนหลังเก่าไปอยู่เรือนหลังใหม่ แต่ตามปฏิจัมมุปบาท ในพระพุทธศาสนา มีวิญญานซึ่งเกิดดับทุกขณะ โดยการทำงานของวิญญานที่เรียกว่าภวังควิญญานไปเกิดในภพชาติใหม่ในธรรมข้อชาติ แต่พระพุทธองค์ทรงเว้นจากการใช้คำว่าผู้ทำ ผู้รับผู้ไปเกิด เพราะการใช้คำ “ผู้” อันเป็นการแสดงตัวตนหรืออัตตา เป็นความเห็นความคิดแบบสัสสตทิฏฐิ พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า สัสสตทิฏฐิ เป็นมิจฉาทิฏฐิ เช่นกัน ดังที่ทรงแสดงไว้ในอเจลสูตร ^{๑๑๗}

ปฏิจัมมุปบาทจึงเป็นกฎธรรมชาติที่กำหนดกระบวนการในการดำเนินไปของชีวิตสัตว์ทั้งหลายเป็นกระบวนการทำงานของจิตที่ยังถูกรอบงำด้วยอวิชชาเป็นเหตุให้กระทำการผิดด้วยอำนาจของกิเลสเพราะความไม่รู้ นั้น และต้องรับผลของการกระทำความผิดคือวิบากต่อไป หลักไตรวัฏจึงเสมือนเป็นกรอบในโครงสร้างใหญ่ มีข้อธรรมในปฏิจัมมุปบาทเป็นองค์ประกอบในรายละเอียดย่อย จึงเป็นหลักการอันเดียวกันและเป็นหลักธรรมที่แสดงกระบวนการของชีวิตที่สัตว์ทั้งหลายจะต้องเวียนว่ายตายเกิดเพราะจิตที่มีอวิชชาครอบงำอยู่ และเมื่อเทียบธรรมในข้อปฏิจัมมุปบาท กับธรรมในข้ออริยสัจ ๔ แล้ว ก็เป็นหลักการอันเดียวกันโดยเทียบได้ กล่าวคือ

- สมุทยวารในปฏิจัมมุปบาทคืออวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร-วิญญาน ฯลฯ อุปายาสเทียบได้กับหลักอริยสัจ ๔ ในข้อทุกข์และสมุทัย

- นิโรธวาร ในปฏิจัมมุปบาท คืออวิชชา เป็นปัจจัยให้ดับสังขาร-วิญญาน ฯลฯ อุปายาสเทียบได้กับหลักอริยสัจ ๔ ในข้อนิโรธและมรรค

ปฏิจัมมุปบาทนี้ เป็นธรรมลึกซึ้งและปรากฏเป็นของลึกซึ้งและก็ไม่แจ่มแจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจัมมุปบาทนี้แหละ หมู่สัตว์จึงสับสนเหมือนขดด้ายที่พันกันยุ่งเหมือนหม้อมุงกระต่ายและหลุมปล้องที่พันกันยุ่ง จึงไม่สามารถพ้นจากอภัย ทุกคติ วินิบาตรและสังสารวัฏไปได้ ^{๑๑๘} อ นึ่งมี พระพุทธพจน์ที่น่าสนใจที่ทรงแสดงไว้ว่า “เพราะโทษที่ไม่ตรัสรู้ ไม่รู้แจ่มแจ้งแทงตลอดซึ่งอริยสัจ ๔ นั้นเรา

^{๑๑๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๓๕๖.

^{๑๑๗}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๕๐/๒๐.

^{๑๑๘}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๒๕/๙๑.

และเธอทั้งหลายจึงได้เล่นร่ำร่อนไปในชาติแล้วชาติเล่าสัณกาลนานอย่างนี้^{๑๑๙}“ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม (อริยสัจ) ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นปฏิจสมุปบาท”^{๑๒๐}

ปฏิจสมุปบาทพระพุทธรองค์ตรัสว่าเป็นกฎธรรมชาติที่มีอยู่จริงพระองค์จะทรงมาอุปบัติในโลกหรือไม่อุปบัติในโลกก็ตาม ปฏิจสมุปบาทก็มีอยู่อย่างนี้เมื่อพระองค์ทรงค้นพบแล้วจึงนำมาแสดงแก่ชาวโลก ดังที่ตรัสว่า“ตถาคตทั้งหลาย จะอุปบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ(หลัก)นั้นก็ยังมีอยู่เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม คือหลักอทิปปัจจยตา”^{๑๒๑}“ตถตา(ภาวะที่เป็นอย่างนั้น) อวิตถตา(ภาวะที่ไม่เคล็ดเคลื่อนไปได้) อนัญญตถตา(ภาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น)คือหลักอทิปปัจจยตา ดังกล่าวนั้นแล เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท”^{๑๒๒}ตถาคตจะมาอุปบัติหรือไม่อุปบัติก็ตาม หลักที่ว่า อวิชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดสฬายตนะสฬายตนะเป็นปัจจัยให้เกิด ผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรามรณโสภปริเทวทุกข โทมนัสสุปายาส นี่แหละเป็นหลักที่ดำรงอยู่อย่างนี้เป็นนิตย์ ไม่วิปริตผันแปรเป็นอย่างอื่น ตถาคตได้ตรัสรู้เรื่องนี้อย่างแจ่มแจ้ง ได้หยั่งรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี ครั้นตรัสรู้และหยั่งรู้อย่างนี้แล้วก็ได้นำมาบอก นำมาสอน บัญญัติ วางเป็นหลัก เปิดเผย จำแนกออกเป็นข้อๆ และทำให้เข้าใจง่ายขึ้นเท่านั้น^{๑๒๓}

กล่าวโดยสรุป ธรรมในข้อปฏิจสมุปบาท เป็นกฎที่แสดงการทำงานของจิต คือวิญญาณ ในลักษณะต่างๆ ที่แสดงถึงความเป็นไปของชีวิตที่ต้องดำเนินไปอย่างเป็นวัฏจักรไม่สิ้นสุด ตราบใดที่จิตยังมีอวิชา ความไม่รู้ในอริยสัจ ๔ จิตคือวิญญาณที่มีกิเลสนั้นจะท่องเที่ยวเวียนวนตาย แล้วเกิดเป็นวัฏจักรอยู่เช่นนี้ ปฏิจสมุปบาทจึงเป็นหลักธรรมที่ยืนยันในเรื่องการตายแล้วยังต้องเกิดใหม่อยู่เสมอตราบใดที่ยังมีอวิชาอยู่

๓.๑.๔ คำสอนเรื่องการกำเนิดโลกและมนุษย์พวกแรก

ในอัครคัมภีร์สูตร^{๑๒๔} ได้กล่าวถึงกำเนิดวิวัฒนาการของจักรวาล การกำเนิดของโลกและมนุษย์ไว้โดยละเอียด โดยอธิบายให้เห็นว่าเดิมนั้นจักรวาลนี้ว่างเปล่า ไม่มีสิ่งใดๆ อยู่เลยมีเพียงอากาศที่เว้งว่างและมีมืดมิด ความว่างเปล่านี้ก็เกิดขึ้นจากการที่จักรวาลได้ถูกทำลายลงด้วยไฟ น้ำและลมตามลำดับผ่านกาลเวลาที่ยาวนาน ดังปรากฏข้อความว่า

“...มีบางสมัยบางคราว โดยล่วงระยะกาลยืดยาว ช้านานที่โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่โดยมากเหล่าสัตว์ย่อมเกิดขึ้นในชั้นอภัสสรพรหม สัตว์เหล่านั้นได้สำเร็จอาหารทางใจ มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัตว์จรได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนี้สิ้นกาลยืดยาวช้านาน”

^{๑๑๙}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๗๖.

^{๑๒๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๗๖.

^{๑๒๑}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๑/๒๒.

^{๑๒๒}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๑/๒๓.

^{๑๒๓}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๑/๒๒ - ๒๓.

^{๑๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐/๑๔๒.

...มีบางสมัยบางคราว โดยระยะกาลยืดยาวช้านาน ที่โลกนี้จะกลับเจริญ เมื่อโลกกำลังเจริญอยู่โดยมาก เหล่าสัตว์พากันจุติจากชั้นอาภัสสรพรหมมาเป็นอย่างนี้ (สู่ความเป็นมนุษย์) และสัตว์นั้นได้สำเร็จทางใจ มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีแผ่ชานออกจากกายตน สัญจรไปได้ในอากาศอยู่ ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลยืดยาวช้านาน

...สมัยนั้นจักรวาลทั้งสิ้น และเป็นผืนน้ำอันเดียวกัน มีแต่ความมืดมิด มองไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ กลางวันกลางคืนก็ยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลาย ถึงอันนับว่าสัตว์เท่านั้น...^{๑๒๕}

...ครั้นต่อมา โดยล่วงระยะกาลยืดยาวช้านาน เกิดง้วนดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไปได้ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้น เหมือนนมสดที่บุคคลเคี้ยวให้งวด แล้วตั้งไว้ให้เย็นจับเป็นผาอยู่ข้างบนง้วนดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส มีสีกัลยาณยโส หรือเนยข้นอย่างดีมีรสอร่อยจูงรวงผึ้งเล็กอันหาโทษมิได้^{๑๒๖}

...ในคราวที่พวกสัตว์พยายามที่จะปั่นง้วนดินให้เป็นคำๆ ด้วยมือแล้วบริโภคน้ำอยู่ นั้น รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปแล้ว ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏขึ้น เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวและนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏขึ้น เมื่อดวงดาวนักษัตรปรากฏแล้วกลางวันและกลางคืนก็ปรากฏขึ้น เมื่อกกลางคืนและกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏขึ้น เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนปรากฏอยู่ ฤดูและปีก็ปรากฏขึ้น ... ด้วยเหตุเพียงเท่านี้และโลกนี้ จึงกลับเจริญขึ้นมาอีก^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า ที่มาของการเริ่มมีมนุษย์นั้น พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเรื่องจักรวาลไว้เป็นอันมากว่า จักรวาลนี้มีจำนวนมากมาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในจุฬินสูตร มีพระอาทิตย์พระจันทร์พันดวง มีขุนเขาสิเนรุพื่นหนึ่งมีชมพูทวีปพื่นหนึ่ง มีอมรโคยานทวีปพื่นหนึ่ง มีอุตรรุทวีปพื่นหนึ่ง มีบุพพวิเทหทวีปพื่นหนึ่ง มีมหาสมุทรสี่พื่น มีท้าวมหาราชสี่พื่น มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกาพื่นหนึ่ง ชั้นดาวดึงส์พื่นหนึ่ง ชั้นยามาพื่นหนึ่ง ชั้นนิมมานรดีพื่นหนึ่ง ชั้นพรหมโลกพื่นหนึ่ง นี้เรียกว่าโลกธาตุอย่างเล็ก โลกธาตุอย่างกลางมีล้านจักรวาล โลกธาตุอย่างใหญ่แสนโกฏิจักรวาล^{๑๒๘} จักรวาลนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงที่ว่ามี ๒ ลักษณะ คือความเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมสูญ เรียกว่าสังวัฏฏกัป และความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญขึ้นมาใหม่เรียกว่าวิวัฏฏกัป จักรวาล จึงมีการพินาศแตกดับได้ และมีการเกิดใหม่มีวิวัฒนาการเจริญขึ้นมาใหม่ ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ จะเกิดขึ้นและวนเวียนกันไปนับไม่ถ้วนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและยังคงเป็นไปอยู่เช่นนี้ ไม่มีที่สิ้นสุด จนไม่สามารถจะรู้ได้ว่า จักรวาลนี้มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดลงเมื่อใด เรียกว่า อนมตคคจักรวาล จนนับไม่

^{๑๒๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๙๒.

^{๑๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๖๕.

^{๑๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๖๖.

^{๑๒๘} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๕๒๐/๒๑๖.

ถ้วน การที่จักรวาลพินาศไป และเจริญขึ้นมาใหม่ ๑ รอบเช่นนี้ จัดเป็น ๑ มหากัป^{๑๒๙} หรือ ๔ อสงศัยกัป จัดเป็น ๑ มหากัป^{๑๓๐} หรือ ๔ อสงไขยกัป จัดเป็น ๑ มหากัป^{๑๓๑} การเปลี่ยนแปลงทั้งในช่วงวิวัฒนาการและในช่วงของการเสื่อมสลายของจักรวาลมี ๔ ช่วง เวลาดังต่อไปนี้^{๑๓๒}

ก.สังวัฏฏกัป คือช่วงเวลาที่จักรวาลกำลังเสื่อมลง ในระหว่างจักรวาลกำลังพินาศไปนี้ เหล่าสัตว์ทั้ง มนุษย์ สัตว์ เทวดา และสัตว์นรกจะรีบทำความดีแล้วไปเกิดในพรหมโลก สังวัฏฏกัปนี้ จำแนกออกเป็น ๓ ช่วง คือ

- เตโชสังวัฏฏกัป หมายถึงช่วงเวลาที่จักรวาลนี้ ถูกทำลายด้วยไฟ หรือเตโชธาตุ ที่มาจากเริ่มแรกมีดวงอาทิตย์เพียงดวงเดียว จากนั้นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจนครบ ๗ ดวง สรรพสิ่งในจักรวาลนี้จะถูกทำลายจนหมดสิ้น ไม่เหลือแม้กระทั่งเขม่าและขี้เถ้า^{๑๓๓} ดวงอาทิตย์เหล่านั้นเผาพลาญแม้กระทั่งตัวมันเองแล้วดับไป อากาศเบื้องบนและเบื้องล่างมีตมิตเป็นอันเดียวกันจนกระทั่งเกิดวิวัฒนาการขึ้นมาใหม่

- อาโปสังวัฏฏกัป คือช่วงเวลาที่จักรวาลนี้ถูกทำลายไปเพราะน้ำ เริ่มต้นด้วย.....ทำลายกับให้ฝนตกเช่นกับครั้งทำลายด้วยไฟ แต่ต่างตรงที่ฝนนี้เป็นฝนกรดที่ทำลายทุกสิ่งให้หายไป อากาศเบื้องบนและเบื้องล่างมีตมิตเป็นอันเดียวกัน จนกระทั่งเกิดวิวัฒนาการขึ้นมาใหม่

- วาโยสังวัฏฏกัป คือช่วงเวลาที่จักรวาลถูกทำลายไปด้วยลม เริ่มต้นด้วยมหา ๔ เมฆตกลงมาเช่นเดียวกัน จากนั้นเกิดลมขึ้นพัดเอาจักรวาล รวมทั้งสรรพสิ่งในจักรวาลกระแทกสิ่งกันและกันจนแหลกละเอียดกระทั่งถึงความไม่มี อากาศเบื้องบนและเบื้องล่างมีตมิตเป็นอันเดียวกันจนกระทั่งเกิดวิวัฒนาการขึ้นมาใหม่

ข. สังวัฏฏฐายิกัป คือช่วงระยะเวลาที่ไม่มีอะไรแล้วอยู่จนกระทั่งเริ่มมีสรรพสิ่งถือกำเนิดอีกครั้ง เริ่มตั้งแต่เปลวไฟ น้ำและลม (แต่ละช่วง) ทำลายล้างจักรวาลจนหมดสิ้นแล้ว อากาศ มีตมิตเป็นอันเดียวกันทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง จากนั้นจึงเกิดมหาเมฆสมบูรณ์ตกลงมาทำให้แสนโกฏิจักรวาลเต็มไปด้วยน้ำ

ค. วิวัฏฏกัป คือช่วงเวลาที่สรรพสิ่งเจริญขึ้นใหม่อีกครั้ง จนกระทั่งถึงความเจริญเต็มที่ ในช่วงเวลานี้ เหล่าสัตว์จะกลับจากพรหมโลกมาสู่โลกนี้ คือคราวที่จักรวาลถูกทำลายด้วยไฟ เหล่าสัตว์จะลงมาจากอาภัสสรพรหม คราวที่จักรวาลถูกทำลายด้วยน้ำเหล่าสัตว์มาจากสุภิกิณพรหมแล้วเกิดในอาภัสสรพรหมก่อน แล้วจึงลงมายังโลกมนุษย์และคราวที่จักรวาลถูกทำลายด้วยลมเหล่าสัตว์จากชั้น เวทปผลพรหมเกิดในชั้นสุภิกิณพรหมและอาภัสสรพรหมตามลำดับก่อนแล้ว

^{๑๒๙} พุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๖๗/๓๔๖.

^{๑๓๐} พุ.อป. (ไทย) ๓๒/๖๘/๑๐๑๕.

^{๑๓๑} พุ.อป. (ไทย) ๓๒/๖๗/๑๐๑๑.

^{๑๓๒} พุ.อป. (ไทย) ๓๒/๗๐/๒๗๒.

^{๑๓๓} อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๓/๘๔-๘๗.

จึงลงมายังโลกมนุษย์ วิวิธภูมิกับนี้ กำหนดเริ่มตั้งแต่มหาเมฆสมบูรณ์ที่ตกเต็มแสนโกฏิจักรวาลแล้ว จากนั้นกำเนิดมนุษย์และสรรพสิ่ง

ง. วิวิธภูมิกับนี้ คือช่วงเวลาที่กัปเจริญขึ้นสมบูรณ์เต็มที่ แล้วกลับเข้าสู่ช่วงเวลาแห่งความเสื่อมอีก เริ่มตั้งแต่การปรากฏขึ้นแห่งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์แล้ว มนุษย์ได้วิวัฒนาการทั้งพฤติกรรมด้านการบริโภค อุปโภค การเมืองการปกครอง การแบ่งออกเป็นชนชั้นวรรณะทางสังคม ตามนัยที่กล่าวไว้ในอัครัญสูตร ช่วงนี้พระพุทธเจ้าจะทรงอุบัติขึ้น และพระปัจเจกพุทธเจ้าจะไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น^{๑๓๔}

ตามนัยอัครัญสูตร ก่อนที่สรรพสิ่งจะเกิดขึ้นในเวลาภพนี้ สิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว คือความว่างหรือที่ว่าง ที่เรียกว่า อากาศธาตุนี้อยู่ก่อนแล้ว อากาศธาตุจึงเป็นที่รองรับความมีอยู่ของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุหรือสสารจะต้องอาศัยที่ว่าง และเป็นสิ่งที่ดินที่ต้องอาศัยเนื้อที่ว่างเพื่อรองรับการมีอยู่^{๑๓๕} การที่เอกภพเกิดจากความว่างหรือที่ว่างที่เรียกว่า อากาศธาตุนี้จึงมิใช่อากาศในโลกมนุษย์ แต่หมายถึงอากาศอันของหาขอบเขตมิได้ ในอวกาศอันเป็นที่เวิ้งว้างเปล่าอันนั้น แท้จริงเต็มไปด้วยสรรพสิ่ง วิชาดาราศาสตร์ปัจจุบันยอมรับว่ามีทั้งสิ่งที่เป็นสสาร เช่น กลุ่มกาซ อีออน อนุภาคต่างๆ เป็นอนุที่เล็กละเอียดสิ่งที่เป็นพลังงาน และกึ่งพลังงานคือพลาสมาสารมืด หลุมดำ เป็นต้น ซึ่งดวงดาวและจักรวาลทั้งหลายมีการแตกดับ และการเกิดใหม่อยู่ตลอดเวลาทั้งมีการเปลี่ยนแปลงมิได้หยุดนิ่งอยู่ตลอดเวลา การเกิดโลกและจักรวาล จึงเป็นกระบวนการแห่งธรรมชาติที่มีความเปลี่ยนแปลงแตกสลายและเกิดขึ้นใหม่ตามเหตุปัจจัยและกาลเวลา โดยมีปฐมธาตุ คือ อากาศธาตุ จากนั้นจึงเกิดธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุดิน และธาตุไฟ ทฤษฎีการกำเนิดของดวงดาว จักรวาลและกาแล็กซี เช่น ทฤษฎีบิกแบงส์ ก็เป็นไปตามพระสูตรนี้ ดังนั้นตามนัยอัครัญสูตร^{๑๓๖}

โลกคือแผ่นดินนี้จึงเกิดจากความว่าง (อากาศธาตุ) อันเป็นปฐมธาตุ กล่าวคือ เมื่อจักรวาลพินาศไปด้วยไฟ ความร้อนจากดวงอาทิตย์ ๗ ดวงแล้ว สรรพสิ่งถูกเผาทำลายจนไม่เหลือแม้เถาถ่านไฟก็ดับลงเพราะไม่มีเชื้ออีก จึงเหลือเพียงความว่างเปล่า มีแต่ความมืดมิด มองอะไรไม่เห็น ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ยังไม่ปรากฏดวงดาวและนักซัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางวันกลางคืนก็ยังไม่ปรากฏ เดือนและกึ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีทั้งหลายยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงยังไม่ปรากฏ ในความว่างเปล่าอันนั้น ต่อมาได้เกิดผืนน้ำเป็นอันเดียวกันจากฝนที่ตกลงมาจนเต็มท้องจักรวาล และความมืดมิด ครั้นต่อมาโดยล่องระยะกาลยืดยาวช้านานเกิดจวนดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไปเหมือนนมสดที่บุคคลเคี้ยวให้งวดแล้วตั้งให้เย็นจับเป็นผาอยู่ข้างบน มีกลิ่น รสสีคล้ายเนยใส รสอร่อยดูจรงผั่ง หาโทษมิได้ เดิมฝนที่ตกลงมานั้นยังไม่มีแผ่นดินรองรับ สิ่งทีรองรับน้ำในขณะนั้น คือ ลมที่โอบอุ้มน้ำเอาไว้ น้ำได้ชะล้างฝุ่นละอองสิ่งละเอียด อนุต่างๆ ที่ล่องลอยในอวกาศมารวมตัวกัน เมื่อน้ำแห้งขอดลง จึงก่อให้เกิด

^{๑๓๔} วิ.ม.ท.อ. (ไทย) ๑/๒๑/๑๔๘-๑๕๖.

^{๑๓๕} สมภาร พรหมทา, “กาลเวลาและอวกาศในพุทธปรัชญา เถรวาท”วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒.

^{๑๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๙๒.

ของแข็งเป็นดินอ่อนๆเมื่อแข็งขึ้นจึงกลายเป็นแผ่นดินเป็นที่รองรับและก่อให้เกิดพืชพันธุ์ธัญญาหาร เกิดเป็นโลกและจักรวาล

ตามนัยแห่งอค์คณสูตรดังกล่าว ในคราวที่เอกภพถูกทำลายด้วยไฟ เป็นต้นนั้น สรรพสิ่งในเอกภพจะถูกทำลายด้วยไฟจนสิ้น คงเหลือตั้งแต่พรหมโลกชั้นอาภัสราพรหมขึ้นไปที่ไม่ถูกทำลายในครั้งนี้ จักรวาลจึงยังไม่ได้ถูกทำลายไปทั้งหมด สัตว์ที่กำเนิดเป็นโอปปาติกะในอาภัสราพรหม ซึ่งก็คือมนุษย์ที่ทำความดีด้วยการบำเพ็ญทาน แล้วไปบังเกิดในชั้นอาภัสราพรหมก่อนที่โลกจะถูกทำลาย สัตว์เหล่านี้มีคุณสมบัติของพรหม คือไม่มีเพศหญิงเพศชาย มีปิตเป็นอาหาร รัศมีแผ่ชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลยี่ดียวช้านาน ภายหลังจากโลกวิวัฒนาการกลับเจริญขึ้นมาอีก สัตว์เหล่านั้นได้จุติมาถือกำเนิดในมนุษย์โลกอีกครั้ง ต่อมาสัตว์ผู้หนึ่งได้ใช้นิ้วขอนง้วนดินขึ้นลองชิมดู ง้วนดินได้ซาบซ่านเขาจึงเกิดความอยากขึ้น สัตว์อื่นๆ ก็พากันกระทำตามสัตว์นั้น โดยพยายามปั้นง้วนดินให้เป็นคำๆ ด้วยมือแล้วบริโภค รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏขึ้น ดวงดาวและนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏกลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏขึ้น ด้วยเหตุที่สัตว์เหล่านี้มีวิเลินรับประทานง้วนดิน มีง้วนดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่สิ้นกาลช้านาน สัตว์เหล่านี้มีร่างกายแข็งแรงกล้าขึ้นทุกที ผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป สัตว์ที่มีผิวพรรณงามพากันดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณไม่งาม เพราะฉะนั้นตัวปรากฏผิวพรรณเป็นปัจจัย ง้วนดินก็หายไป ก็มีกระปิตินเกิดขึ้น มีลักษณะคล้ายเห็ดมีกลิ่นรสสึคล้ายเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี มีรสอร่อยดูจรงผึ่ง สัตว์เหล่านั้นก็บริโภคกระปิตินเป็นอาหาร ในทำนองเดียวกันกระปิตินหายไป มีเครื่องดินเกิดขึ้น ปรากฏคล้ายผลมะพร้าว มีกลิ่นรสสึคล้ายเนยใสหรือเนยข้น มีรสอร่อยดูจรงผึ่ง สัตว์เหล่านั้นบริโภคเครื่องดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน เครื่องดินก็หายไป ก็เกิดข้าวสาลีขึ้นเองในที่ที่ไม่ต้องไถ สัตว์เหล่านั้นนำมารับประทานเป็นอาหาร ต่อมาสัตว์ก็มีเพศหญิงปรากฏและบุรุษก็มีเพศชายปรากฏต่างเพ่งดูกันอยู่เสมอก็เกิดความกำหนัดขึ้น จึงเสพเมถุนธรรมกัน ต่อมาสัตว์ทั้งหลายพยายามสร้างเรือนกัน มีการเก็บสะสมข้าวสาลีกินขึ้น มีคนโลก มีการทำร้ายกัน การลักทรัพย์ การกล่าวเท็จ จึงมีการประชุมเพื่อเลือกหัวหน้าขึ้นมาดูแลเรียกว่าพระราชา

จึงถือได้ว่ามนุษย์ต้นกัมมาจากโอปปาติกะกำเนิด จุตี้แล้วมาเกิดใหม่มีร่างกายละเอียดในตอนแรก แล้วเกิดเป็นกายหยาบขึ้นโดยลำดับ เพราะกินอาหารที่หยาบขึ้น จิตใจที่สูงส่งด้วยคุณธรรมก็เสื่อมถอยลง ปรากฏเพศชายและเพศหญิงตามบุพกรรมเดิมของแต่ละคนในเวลาต่อมา เมื่อมีการเสพเมถุนธรรม กลายเป็นชลาพุชกำเนิดเกิดในครรภ์มารดา เกิดเผ่าพันธุ์มนุษย์สืบต่อกันมาตามนัยอค์คณสูตรนี้ แม้นต้นกำเนิดมนุษย์ก็มีการจุตี้และปฏิสนธิ คือเกิดใหม่ขึ้น จึงเป็นการยืนยันว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่

๓.๑.๕ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย

ภพมีความหมาย ๒ อย่างคือในคัมภีร์นี้กล่าวถึงเรื่องภพและภูมิ(๑) โลกอันเป็นอยู่ของสัตว์(สัตว์โลก)(๒) ภาวะชีวิตของสัตว์โลก (ในโลก)ภูมิ มีความหมาย ๒ อย่างคือ(๑) พื้น พื้นเพ ชั้น ที่ดิน แผ่นดิน(โลก)(๒) ชั้นแห่งจิต ระดับจิต ระดับชีวิต(ในโลก)ภพ หมายถึง สถานที่อันวิญญานใช้ตั้งอาศัยเกิดขึ้น เพื่อการเจริญงอกงามต่อไป

พระบรมศาสดาได้ทรงแสดงถึงภูมิต่างๆ ว่ามีอยู่ ๔ ภูมิ คือ

๑. กามาวจรภูมิ คือภูมิอันเป็นที่เกิดของสัตว์ที่ท่องเที่ยววนเวียนอยู่ในกามหรือยังคงอยู่ในอำนาจของกาม ภูมินี้ประกอบด้วย สัตว์นรก เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน มนุษย์ และเทวดาในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น

๒. รูปาวจรภูมิ คือภูมิอันเป็นที่เกิดของสัตว์ที่ท่องเที่ยววนเวียนอยู่ในรูป คือยังเกิดอยู่ในรูปภูมินี้ประกอบด้วยรูปพรหมภูมิทั้ง ๑๖ ชั้น

๓. อรูปาวจรภูมิ คืออันเป็นที่เกิดของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในนาม คือแม้ไม่มีรูปแล้วแต่ยังติดอยู่ในนาม ภูมินี้ประกอบด้วยอรูปพรหมภูมิ ทั้ง ๔ ชั้น

๔. โลกุตระภูมิ คือภูมิที่อยู่เหนือวิสัยโลก เป็นภูมิที่พ้นจากกิเลสทั้งปวงไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอีกต่อไป คือ พระนิพพาน

ด้วยเหตุนี้ภูมิสำหรับสัตว์ที่ยังต้องท่องเที่ยววนเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในสังสารวัฏ จึงได้แก่ภูมิทั้ง ๓ คือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรูปาวจรภูมิ ส่วนโลกุตระภูมินั้นเป็นแดนของผู้หมดกิเลส คือ พระอริยเจ้าภพ ๓ และภูมิ ๓ เปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภพ ๓ และภูมิ ๓

ลำดับที่	ภพ ๓	ภูมิ ๓
๑.	กามภพคือภพของสัตว์ผู้ยังแสวง กามคุณ	กามาวจรภูมิคือภูมิของสัตว์ที่ยังท่องเที่ยวอยู่ใน กามภพ
๒.	รูปภพคือภพของผู้ได้ฌาน	รูปาวจรภูมิคือภูมิของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูปภพ
๓.	อรูปภพคือภพของผู้ได้อรูปฌาน	อรูปาวจรภูมิคือภูมิของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูปภพ

สัมภเวสี แปลว่าผู้แสวงภพหรือผู้แสวงหาที่เกิด ได้แก่ ปุณฺณ และพระเสขะผู้ยังต้องศึกษาหรือสัตว์ผู้เกิดในครุฑ ในไข่ หรือยังอยู่ในครุฑหรือในไข่ก่อนคลอดออกจากครุฑหรือออกฟองไข่

ภูมิ หรือภูตตะ แปลว่า เกิดแล้ว มีความหมาย ๓ อย่างคือ (๑) หมายถึงสัตว์ผู้เกิดแล้วหรือเกิดเสร็จแล้ว เกิดเต็มตัวแล้ว เช่น คน คลอดออกจากครุฑมาตาแล้ว ได้ออกจากฟองไข่แล้ว บางทีหมายถึงพระอรหันต์ เพราะท่านเกิดเสร็จแล้ว ได้ออกจากฟองไข่แล้ว ไม่ต้องแสวงหาภพ คือไม่ต้องเกิดอีก(๑) หมายถึงผี หรือ อมนุษย์(๓) ภูต ในคำว่าภูตรูป หรือมหาภูตรูป แปลว่าหยาบ หมายถึงธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งอยู่ในชั้นหยาบ เป็นชั้นที่ ๒ รองจากสุขุมรูป ซึ่งแปลว่าละเอียดและเพื่อให้เข้าใจการเทียบเรื่องวิญญูณฐิติ ๗ สัตตาวาส ๘ และ ภพ ๓๑ ได้ชัดเจนขึ้นซึ่งอาจทำความเข้าใจได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๐ แสดงการเทียบวิญญานฐิติ ๗ สัตตาวาส ๙ กับ ภพ ๓๑

วิญญานฐิติ ๗	สัตตาวาส ๙	ภพ ๓๑
๑. สัตว์ที่มีกายต่างกันและมีสัญญาต่างกัน	๑. สัตว์ที่มีกายต่างกันและมีสัญญาต่างกัน	มนุษย์, เทวดาบางพวกในสวรรค์ ๖ ชั้น, วินิบาตรบางพวกที่พ้นจากอบายภูมิ
๒. สัตว์ที่มีกายต่างกันแต่มีสัญญาเหมือนกัน	๒. สัตว์ที่มีกายต่างกันแต่มีสัญญาเหมือนกัน	พรหมชั้นปฐมฌานภูมิ (พรหมปาริสุทธิชา, พรหมปุโรหิต, มหาพรหม) และสัตว์ในอบายภูมิ ๔
๓. สัตว์ที่มีกายเหมือนกันแต่มีสัญญาต่างกัน	๓. สัตว์ที่มีกายเหมือนกันแต่มีสัญญาต่างกัน	พรหมชั้นทุติยฌานภูมิ (ปริตตภา, อัปปมาณาภา, อาภัสสรา)
๔. สัตว์ที่มีกายเหมือนกันและมีสัญญาเหมือนกัน	๔. สัตว์ที่มีกายเหมือนกันและมีสัญญาเหมือนกัน	พรหมชั้นตติยฌานภูมิ (ปริตตสุภา, อัปปมาณสุภา, สุภิกิณหา) และจตุตถฌานภูมิ หรือปัญจฌานภูมิ (ยกเว้นอัสสญีสัตว์)
๕. สัตว์ในชั้นอากาศานัญจายตนภูมิ	๕. สัตว์ที่ไม่มีสัญญาและเวทนา	อัสสญีสัตว์
๖. สัตว์ในชั้นวิญญานัญจายตนภูมิ	๖. สัตว์ในชั้น อากาศานัญจายตนภูมิ	พรหมชั้นอากาศานัญจายตนภูมิ
๗. สัตว์ในชั้น อากิญจัญญายตนภูมิ	๗. สัตว์ในชั้น วิญญานัญจายตนภูมิ	พรหมชั้นวิญญานัญจายตนภูมิ
	๘. สัตว์ในชั้นอากิญจัญญายตนภูมิ	พรหมชั้นอากิญจัญญายตนภูมิ
	๙. สัตว์ในชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ	พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

จากตารางข้างต้นชี้ให้เห็นว่า สัตว์ที่เกิดโดยมี ที่ตั้งอยู่ของวิญญาน มีที่อยู่อาศัย อยู่ในภพต่างๆ ทั้ง ๓๑ ภพ มีอยู่จริง และสัตว์ทั้งหลายต่างก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้ง ๓๑ นี้ ตามแรงกรรมของสัตว์นั้น

ส่วนภูมิคือแดนที่สัตว์ท่องเที่ยวไปเกิดคือเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในสังสารวัฏแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. เภฏิมสังสารวัฏ การท่องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภูมิชั้นต่ำมี ๔ ภูมิ คือ นรกภูมิ เปรตวิสัยภูมิ อสุรกายภูมิ ติรัจฉานภูมิ

๒. มัชฌิมสังสารวัฏ การท่องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภุมิชั้นกลางมีความสุขแบบโลกีย์สุขพอประมาณตามระดับของภุมิ เสวยทั้งสุขและทุกข์คละเล้ากันไป มี ๗ ภุมิ คือ มนุษย์ภุมิ หรือโลกมนุษย์ และเทวภุมิอีก ๖ ภุมิ คือเป็นเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดีและปรนิมมิตตวสวัตติ

๓. อุปริมสังสารวัฏ การท่องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภุมิชั้นสูงมีสุขมากมีทุกข์น้อย อยู่ในชั้นของพรหมภุมิ มี ๒๐ ภุมิ เป็นรูปภุมิ ๑๖ ภุมิ และอรุภุมิ ๔ ภุมิ รูปภุมิ ๑๖ ชั้น ภุมิ คือ (๑) พรหมปาริสาชชา (๒) พรหมบุโรหิตา (๓) มหาพรหมมา (๔) ปริตตานิม (๕) อุอัปปมาณาภา (๖) อาภัสรา (๗) ปริตตสุภา (๘) อัปปมาณสุภา (๙) สุกกิงหา (๑๐) เวทปผลา (๑๑) อสัณญีสัตตา (๑๒) อวิหา (๑๓) อตปปา (๑๔) สุทิสสา (๑๕) สุทิสสี (๑๖) อกนิฏฐกะ เป็นอรุภุมิ ๔ คือ (๑) อากาสาณัญจายตนะ (๒) วิญญานัญจายตนะ (๓) อากิญจัญญายตนะ (๔) เนวสัณญานาณัญญายตนะ ^{๑๓๗}

การไปเกิดในภพภุมิใดของสัตว์ทั้งหลายนี้เป็นไปตามแรงกรรมที่สัตว์นั้นได้กระทำไว้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสรับรองว่า “สัตว์ทั้งหลายต้องไปตามกรรม เข้าถึงผลแห่งบุญและบาป คือผู้มีกรรมเป็นบาปจักไปสู่นรก ส่วนผู้มีกรรมเป็นบุญจักไปสู่สุคติ” ^{๑๓๘}

สำหรับความหมายของคำว่าสัตว์ พระพุทธองค์ได้ให้ความหมายของคำว่าสัตว์ไว้ดังนี้

ราคะ ฉันทะ(ความพอใจ) ราคะ(ความกำหนัด) นันทิ(ความเพลิน) ตัณหา(ความอยาก) ไद्यมี อยู่ในรูปเพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในรูปนั้น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า “สัตว์” (ผู้ข้องติดในขันธทั้ง ๕) ดังนี้

ราคะ ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา ไद्य มีอยู่ในเวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์และไม่สุขไม่ทุกข์) เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในเวทนานั้น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า “สัตว์” ดังนี้

ราคะ ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา ไद्य มีอยู่ในสังขารทั้งหลาย (ความปรุงแต่ง) เพราะการติดแล้วข้องแล้วในสังขารทั้งหลายนั้น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า “สัตว์” ดังนี้

ราคะ ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา ไद्य มีอยู่ในวิญญาน เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในวิญญานนั้นเพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า “สัตว์” ดังนี้ ^{๑๓๙}

สัตว์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ จึงหมายถึงชีวิตหรือสัตว์ที่ยังคิดข้องอยู่ในขันธทั้ง ๕ กล่าวคือยังมี ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา ไद्यอยู่ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาน คือยังมีอุปกิเลสทั้งหลายอยู่ อันเป็นเชื้อที่ทำให้สัตว์นั้นต้องตายเกิดอยู่ในภพภุมิต่างๆ ต่อไป

พระพุทธองค์ตรัสถึงเหตุให้มีการเกิดไว้ดังนี้ เราย่อมบัญญัติความบังเกิดขึ้น สำหรับสัตว์ผู้ที่มีอุปาทาน(เชื้อ) อยู่ ไม่ใช่สำหรับสัตว์ผู้ที่ไม่มียุพาทานเปรียบเหมือนไฟที่มีเชื้อ ย่อมโพล่งขึ้นได้ที่ไม่มียุพาทานอยู่ ไม่ใช่สำหรับสัตว์ผู้ที่ไม่มียุพาทาน วัชระทูลถามว่า พระโคตมผู้เจริญ ถ้าสมัยใด เปลวไฟ

^{๑๓๗} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), **ภูมิวิลาสินี**, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗๕ – ๕๗๖.

^{๑๓๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒๑/๑๔๒.

^{๑๓๙} ส.ช.อ. (ไทย) -/๒๓๒/๓๖๗.

ถูกลมพัดหลุดปลิวไปไกล สมัยนั้น พระโคตมย่อมบัญญัติซึ่งอะไรว่าเป็นเชื้อแก่เปลวไฟนั้น ถ้าถือว่ามันยังมีเชื้ออยู่ตรัสตอบว่าสมัยใด เปลวไฟ ถูกลมพัดหลุดปลิวไปไกลเราย่อมบัญญัติเปลวไฟนั้นว่า มีลม นั้นแหละเป็นเชื้อเพราะว่า สมัยนั้นลมย่อมเป็นเชื้อของเปลวไฟนั้นพุลถามต่อว่า ถ้าสมัยใด สัตว์ ทอดทั้งกายนี้ และยังไม่บังเกิดขึ้นด้วยกายอื่น สมัยนั้น พระโคตมย่อมบัญญัติซึ่งอะไรว่าเป็นเชื้อแก่ สัตว์นั้น ถ้าถือว่ามันยังมีเชื้ออยู่ตรัสตอบว่าสมัยใด สัตว์ทอดทั้งกายนี้และยังไม่บังเกิดขึ้นด้วยกายอื่น เรากล่าวสัตว์นี้ว่า มีต้นหานั้นแหละเป็นเชื้อ เพราะว่ามีลมเป็นเชื้อของสัตว์นั้น^{๑๔๐}

พระพุทธทรงแสดงแก่พระสารีบุตรถึงเหตุที่ทำให้สัตว์ยังมีการเกิดใหม่ใจความว่า ก็เพราะ สัตว์นั้นยังมีอุปาทาน เป็นเชื้ออยู่ เปรียบเสมือนไฟที่ตราบไดยังมีเชื้อไฟอยู่ เมื่อโดนลมพัดเปลวไฟไป ติดเชื้อไฟก็ย่อมลุกโผลงขึ้นได้ ดังนั้นสัตว์ที่ตายแล้วก็มีต้นหาอุปาทานนี้แหละเป็นเชื้อให้ต้องไปเกิด ใหม่อยู่ต่อไป

สำหรับลักษณะของการเกิดสัตว์จะไปกำเนิดในภูมิ คือ สภาวะที่ไปเกิดเป็นอย่างไรนั้นทรง อธิบายกำเนิด ๔ ประการไว้ คือ(๑) อັນทชะกำเนิด (เกิดในไข่)(๒) ชลาพุชะกำเนิด (เกิดในครรภ์)(๓) สังเสทชะกำเนิด (เกิดในถ้ำโคล)(๔) โอปปาติกะกำเนิด (เกิดผุดขึ้น)อັນทชะกำเนิด ได้แก่สัตว์ทั้งหลาย ที่ชำแรกเปลือกแห่งฟองเกิด ชลาพุชะกำเนิด คือสัตว์ทั้งหลายที่ชำแรกไข่ (มดลูก) เกิดขึ้น สังเสทชะ กำเนิด คือสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในปลาเน่า ในซากศพ ในขมบูด หรือน้ำคร่ำ ในถ้ำโคล (ของสกปรก) และโอปปาติกะกำเนิด ได้แก่เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก นี้เราเรียกว่า โอปปาติกะกำเนิดสารีบุตร เหล่านี้แล กำเนิด ๔^{๑๔๑}

พระพุทธองค์ยังทรงรู้ชัดถึงคติหรือทางที่สัตว์จะไปเกิดในภพต่างๆ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก คือเมื่อสัตว์ตายแล้วจะไปเกิดในภพต่างๆ ตามผลแห่งกรรมของสัตว์นั้นได้ ๕ ทาง คือ ทางหนึ่งไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือ อบายภูมิคือที่เกิดของสัตว์ที่ต่ำกว่ามนุษย์ เช่น สัตว์ นรก เปรต อสุรกาย กำเนิดเดรัจฉานในเดรัจฉานภูมิ กำเนิดในเปรตวิสัย กำเนิดในมนุษย์ภูมิ กำเนิด ในเทวโลกหรือเทวภูมิ การไปกำเนิดคือเกิดในมนุษย์โลกและเทวโลกนี้เรียกอีกอย่างว่าสุคติภูมิ และ ทรงทราบถึงปฏิบัติ คือการปฏิบัติ หรือกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดในแต่ละภพภูมินั้น เหตุดังกล่าวจึงยืนยัน ถึงการตายแล้วจะต้องเกิดอีก ส่วนจะเกิดในภพในภูมิใดก็เป็นไปตามแรงกรรมของสัตว์นั้น

พระพุทธองค์ทรงทราบและตรัสว่าการประพฤติของบุคคลที่จะนำไปสู่คติอย่างไร

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุปมาและสภาพของภพภูมิในคติต่างๆ ปฏิบัติหรือ ทางปฏิบัติของสัตว์ที่นำไปสู่ภพภูมิเหล่านั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกกล่าวคือทรงกำหนดรู้ใจ คนบางคนในโลกว่าบุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางอย่างนั้น เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ซึ่งทรงเปรียบว่าเหมือนหลุมถ่านเพลิงลึกยิ่งกว่า ชั่วบุรุษ เต็มไปด้วยถ่านเพลิง ปราศจากเปลว ปราศจากควัน เขาต้องเสวยทุกข์เวทนาอันแรงกล้า เผ็ด ร้อนโดยส่วนเดียว ทรงรู้ถึงใจบุคคลที่ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้นเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงกำเนิดเดรัจฉาน ซึ่งทรงเปรียบว่าเหมือนหลุมคูต ลึกยิ่งกว่าชั่วบุรุษเต็มไปด้วยคูต

^{๑๔๐} ส.สพ.อ. (ไทย) ๑๘/๔๘๕/๘๐๐.

^{๑๔๑} ม.ม.อ. (ไทย) -/๑๔๖/๑๖๙.

เขาต้องเสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน ทรงกำหนดรู้ใจบุคคลในโลกนี้ว่าบุคคลปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงเปรตวิสัย ซึ่งทรงเปรียบว่าเหมือนต้นไม้เกิดในพื้นที่อันไม่เสมอ มีใบอ่อนและใบแก่อันเบาบาง มีเงาอันโปร่ง เขาย่อมทุกขเวทนาเป็นอันมาก ทรงกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกว่าบุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักบังเกิดในหมู่มนุษย์ ซึ่งทรงเปรียบว่าเหมือนต้นไม้เกิดในพื้นที่อันเสมอมีใบอ่อนและใบแก่อันหนา มีเงาหนาทึบ เขาย่อมเสวยทุกขเวทนาเป็นอันมาก ทรงกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกว่าบุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ซึ่งทรงเปรียบว่าเหมือนปราสาท ในปราสาทนั้นมีรอยยอด ซึ่งฉาบทาแล้วทั้งภายในและภายนอกหาช่องลมมิได้ มีวงกรอบอันสนิท... มีบัลลังอันลาดด้วยผ้าโกเชาว์ขนยาว ลาดด้วยเครื่องลาดขนแกะสีขาวยาว... เขาย่อมเสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว ทรงกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกว่าบุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น จักกระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่ง เองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ทรงเปรียบเทียบเหมือนสระโบกขรณีมีน้ำเย็น ไสสะอาด มีท่าอันดี น้ำรื่นรมย์ และในที่ไมไกลสระโบกขรณีนั้นมีแนวป่าอันทึบเขาย่อมเสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว^{๑๔๒} ทั้งนี้ทรงเห็นด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์

พระสูตรนี้จึงเป็นกรณีที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันด้วยพระสัพพัญญูของพระองค์ ทรงเห็นด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์ ว่าบุคคลที่ปฏิบัติอย่างไร การกระทำอย่างใดไว้ เป็นเหตุให้เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จะไปเกิดในภพภูมิใด คือจะเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือเข้าถึงกำเนิดเดรัจฉาน หรือเข้าถึงเปรตวิสัย หรือจะบังเกิดในหมู่มนุษย์ หรือจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ อันอยู่ในโลกียภูมิ หรือจักกระทำให้แจ้ง ซึ่ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงโลกุตระภูมิและแต่ละภูมินั้น เข้าจักเสวยทุกขเวทนาหรือสุขเวทนาอย่างไร ตามกรรมคือผลแห่งการปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินการอย่างนั้น

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธพจน์จำนวนมากที่แสดงเกี่ยวกับคติของสัตว์โลกที่จุติและปฏิสนธิในภพภูมิต่างๆ ทั้งสัตว์ที่เป็นกายหยาบ และสัตว์ที่เป็นอาทิสमानกาย คือ กายละเอียดหรือกายทิพย์ ซึ่งประชาชนทั่วไปมักเรียกว่า ผีสางเทวดา ยักษ์ มาร พรหม หลักฐานในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับคติของสัตว์โลกเหล่านี้ เป็นการยืนยันว่าสัตว์ในภพภูมิต่างที่เกินวิสัยสายตาของมนุษย์ที่จะมองเห็นได้มีอยู่จริง และเมื่อสัตว์เหล่านั้นจุติ (ตายไป) ก็จะต้องปฏิสนธิ (เกิดใหม่) อยู่ต่อไปเสมอในที่นี้ขอนำพระพุทธพจน์เกี่ยวกับคติของสัตว์โลกที่ปรากฏในปัญจคติเปยยาละแห่งสังยุตตนิกาย มีพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับคติของสัตว์โลกจำนวน ๓๐ พระสูตร ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดไว้ที่นี้

๓.๑.๖ คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในเรื่องสังสารวัฏ

ในสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรคมี ๓๓๗ พระสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับธรรมที่เป็นเหตุแห่งการเกิดและดับแห่งทุกข์คือปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น พระสูตรเหล่านี้กล่าวถึงชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่ยังมีกิเลสจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอันยาวนานไม่มีที่สิ้นสุดโดยมีอยู่ ๔ สังยุตต์ สังยุตต์ที่ชื่อภิกขุสงฆ์สังยุตต์ประมวลเรื่องเกี่ยวกับการตรัสรู้ โดยแสดงถึงเหตุปัจจัยส่งผลต่อๆ กัน

^{๑๔๒}ม.ม.อ. (ไทย) -/๑๔๗-๑๕๓/๑๗๐-๑๗๖.

ให้มีการเวียนว่ายตายเกิด และในทางตรงกันข้าม เมื่อดับเหตุปัจจัยก็ส่งผลต่างๆ กันให้ดับความเวียนว่ายตายเกิดได้ และในอนมตคสังยุตต์เป็นการประมวลเรื่องสงสารวิภูฏ หรือความเวียนว่ายตายเกิด มีเบื้องต้นและที่สุตอันตามหาไม่พบ จึงเป็นเรื่องที่ควรเบื่อหน่ายคลายกำหนดในสังสาร ควรที่จะหลุดพ้นไป

การเวียนว่ายตายเกิดนี้ หมายความว่า เมื่อสัตว์นั้นตายลงหากสัตว์นั้นยังไม่สิ้นกิเลสมี ตัณหา มีอวิชชาเป็นต้นอยู่ตราบติดสัตว์นั้นต้องเกิดใหม่ในภพภูมิต่อไปอีกวนเวียนอยู่เช่นนี้เป็นวัฏจักรไม่รู้จบ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักปฏิจสมุปบาท แต่การที่สัตว์ตายแล้วเกิดใหม่นั้นไม่มีความแน่นอนว่าจะเกิดเหมือนเดิมหรือไม่ เกิดที่ไหน เกิดอยู่ในโลกเดิมหรือไม่ เกิดเป็นอะไร เป็นต้น เช่นนี้ ไม่มีผู้ใดจะรู้ได้ และไม่มีผู้ใดจะยืนยันได้ทั้งระยะเวลาในสังสารวิภูฏนั้นยาวนานจนไม่อาจประมาณได้ พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสอุปมาไว้ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนก่อนไม้ที่โยนขึ้นไปในอากาศ บางครั้งก็ตกเอาโดนลงบางครั้งก็ตกเอทางกลางลง บางครั้งก็ตกลงทางปลาย สัตว์ทั้งหลายผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกางกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกมัด วิ่งไป ท่องเที่ยวไปอยู่ บางครั้งก็ไปสู่โลกอื่นจากโลกนี้ บางครั้งก็มาสู่โลกนี้จากโลกอื่น ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย สงสาร (การเวียนว่ายตายเกิด) นี้มีที่สุตอันตามไปไม่พบ ไม่ปรากฏเบื้องต้น เบื้องปลาย ของสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกมัด วิ่งไป ท่องเที่ยวไปอยู่ การเพื่อจะเบื่อหน่ายคลายกำหนดในสังสารทั้งปวง ควรที่จะพ้นไปเสีย^{๑๔๓}

จากพระพุทพจน์นี้เป็นการแสดงว่า หากสัตว์ใดยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทานอยู่ เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ การเกิดนี้ไม่มีความแน่นอนใดๆ เปรียบเหมือนโยนท่อนไม้ขึ้นไปในอากาศ ไม่แน่นอนว่าท่อนไม้นั้นจะตกลงมาโดยเอาด้านตรงโคน หรือตรงกลางหรือตรงปลายตกลงมาก่อน บางครั้งก็ไปเกิดในโลกอื่น บางครั้งสัตว์จากโลกอื่นก็มาเกิดในโลกนี้ การตายแล้วเกิดวนเวียนอยู่เช่นนี้ ยาวนานจนไม่อาจหาที่สุดของเบื้องต้นและเบื้องปลายได้ นอกจากนี้ยังตรัสเปรียบว่า “ราตรีผู้ที่ตื่น ยาวนาน โยชน์ของผู้เมื่อยล้า ยาว, สังสาร (การท่องเที่ยวยาววนว่ายตายเกิด) ของคนพาลผู้ไม่รู้แจ้งพระ สัทธรรม ยาว” และตรัสเปรียบภพวนเวียนเป็นนั่นเป็นนี่เป็นของน่ารังเกียจเปรียบเหมือนอุจจาระ พระองค์ไม่ทรงสรรเสริญดังนี้ “ตูก่อนภิกษุทั้งหลายอุจจาระ, ปัสสาวะ, น้ำลาย, น้ำหนอง, เลือด แม้มี ประมาณน้อย มีกลิ่นเหม็นฉุนใด เราย่อมไม่สรรเสริญภาพ (ความวนเวียนเป็นนั่นเป็นนี่) แม้มีประมาณ น้อย โดยที่สุด แม้เพียงลัดนิ้วมือเดียวฉุนนั้น^{๑๔๔}

สังสารวิภูฏ หมายถึง สภาพการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด กล่าวคือ ในคำสอนของพุทธศาสนา เมื่อสัตว์เกิดขึ้น ดำรงชีวิตอยู่ เมื่อสิ้นสุดลงด้วยการตาย แต่จิตหรือวิญญาณนั้นก็จะต้องไปเกิดใหม่ แล้วเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ เป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุดอยู่เช่นนี้ตราบติดที่สัตว์นั้น ยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทาน การเวียนเกิดในกำเนิดต่างๆ นี้เป็นไปตามเหตุปัจจัย คือแรงกรรมที่สัตว์นั้น ได้ทำไว้ดังมีพระพุทพจน์ว่า “ความสืบเนื่องกันแห่งขันธ ธาตุและอายตนะทั้งหลาย เป็นไปอยู่ไม่ขาด

^{๑๔๓} ส.น. (ไทย) ๑๖/75/๒๑๙.

^{๑๔๔} อ.จ. (ไทย) ๒๐/35/๔๖.

สาย เรียกว่าสังสาร^{๑๔๕} และพระนาคเสนได้กล่าวถึงสังสารว่า “สัตว์โลกเกิดในโลกนี้ก็ตายในโลกนี้ ตายจากโลกนี้แล้วก็ไปเกิดในโลกอื่น เกิดในโลกนั้นก็ตายในโลกนั้น ตายจากโลกนั้นแล้ว ก็เกิดในโลกอื่น การเวียนตายเวียนเกิดอย่างนี้และเรียกว่าสังสาร^{๑๔๖} และได้อุปมาว่าเปรียบเหมือนบุรุษกินผลมะม่วงสุกแล้วปลุกเมล็ดมะม่วงนั้น ต่อมาต้นมะม่วงก็เจริญเติบโตจนกระทั่งมีผลอีก บุรุษก็กินมะม่วงสุกจากต้นนั้น แล้วปลุกเมล็ดนั้นอีก ต้นมะม่วงเก่าแก่ตายไป ต้นใหม่ก็เกิดขึ้นเรื่อยไปอย่างนี้ จนไม่รู้ว่า ต้นมะม่วงเดิมนั้นเกิดเมื่อไร สังสารวัฏ ก็อุปมาเหมือนมะม่วงนี้ และอรรถกถาไมลิตนรปัญหาก็นิยามสังสารวัฏว่า “ชื่อว่าสังสาร” เพราะสัตว์ท่องเที่ยวเป็นไปบ่อย ช้ำแล้วช้ำอีก^{๑๔๗} และความยาวนานของสังสารวัฏนี้ก็ไมอาจกำหนดได้ในการประมาณความยาวนานของสังสารวัฏพระผู้มีพระภาคจึงทรงใช้วิธีการเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. เปรียบเทียบด้านขนาด เช่นเทียบกับภูเขา

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบความยาวนานของ ๑ กัป (นัยที่ ๑) ไว้ว่ามีใช่ง่ายที่จะนับกับนั้นว่าเท่านี้ปี เท่านี้ ๑๐๐ ปี เท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปีเหมือนอย่างว่า ภูเขาหินลูกใหญ่ยาวโยชน์หนึ่ง สูงโยชน์หนึ่งไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ บุรุษพึงเอาผ้าแคว้นกาสิมาแล้วปิดภูเขานั้น ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึงการหมดไปสิ้นไป เพราะความพยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไป สิ้นไปกัปนานอย่างนี้แล บรรดากัปที่นานอย่างนี้ พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้ว มิใช่หนึ่งกัป มิใช่ร้อยกัป มิใช่พันกัป มิใช่แสนกัปเพราะเหตุว่า สังสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๔๘}

๒. เปรียบเทียบกับการหยิบเมล็ดพันธ์ฝักกาดกองใหญ่

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบความยาวนานของ ๑ กัป ว่ามีใช่ง่ายที่จะนับกับนั้นว่าเท่านี้ปี เท่านี้ ๑๐๐ ปี เท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี เหมือนอย่างว่า นครที่ทำด้วยเหล็ก ยาวโยชน์ ๑ กว้างโยชน์ ๑ สูงโยชน์ เต็มด้วยเมล็ดฝักกาดมีเมล็ดพันธ์ฝักกาดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน บุรุษพึงหยิบเอาเมล็ดพันธ์ฝักกาดเมล็ดหนึ่งๆออกจากนครนั้น โดยล่องไปหนึ่งร้อยปีต่อเมล็ด เมล็ดพันธ์ฝักกาดกองใหญ่นั้น พึงถึงความสิ้นไปหมดไป เพราะความพยายามนี้ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงความสิ้นไป หมดไปกัปนานอย่างนี้แลบรรดากัปที่นานอย่างนี้ พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้ว มิใช่หนึ่งกัป มิใช่ร้อยกัป มิใช่พันกัป มิใช่แสนกัปเพราะเหตุว่า สังสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกันมีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือน

^{๑๔๕}ที.อ.(บาลี) ๒/๙๔.

^{๑๔๖}มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถาฎีกา, หน้า ๑๒๒.

^{๑๔๗}มิลินท.อ.(บาลี)๙/๑๗๔.

^{๑๔๘}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๕/๔๒๙ - ๔๓๐.

ฉะนั้น ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเปื้อนหายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๔๙}

๓. เปรียบเทียบกับการนับเวลาถอยหลังวันละแสนกับ

ความยาวนานของเวลาที่สัตว์โลกทั้งหลายต้องเวียนตายเวียนเกิดนั้นมีไม่เป็นที่สิ้นสุด การจะนับระยะเวลาที่แสนยาวนานนี้ นานเกินกว่าที่จะนับด้วยเวลาของมนุษย์จึงทรงอุปมา เปรียบเทียบ ดังกรณีข้างต้น และพอสรุปว่า เพราะเหตุสังสารนี้กำหนดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก จึงต้องท่องเที่ยว หมายถึงเวียนตาย เวียนเกิดในวัฏสงสารนี้ โดยต้องเสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศไปตลอดกาลนาน โดยทรงตรัสเปรียบเทียบความยาวนานแห่งสังสารวัฏไว้ว่า

กับทั้งหลายที่ผ่านมาแล้ว ล่วงไปแล้วมีมาก มีใช่ง่ายที่จะนับกับเหล่านั้นว่า เท่านี้กับ เท่านี้ ๑๐๐ กับ เท่านี้ ๑,๐๐๐ กับ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กับ ทรงอุปมาว่ามีสาวก ๔ รูป เป็นผู้มียายุ ๑๐๐ ปีมีชีวิตร้อย ๑๐๐ ปี หากว่าท่านเหล่านั้นพึงระลึกถอยหลังไปได้วันละแสนกับ กับที่ท่านเหล่านั้นระลึกไม่ถึงพึงยังมีอยู่อีก สาวก ๔ รูปของเรา ผู้มียายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิต ๑๐๐ ปี พึงทำกาละโดย ล่วงไป ๑๐๐ ปีๆ โดยแท้แล กับที่ผ่านมาแล้วล่วงไปแล้ว มีจำนวนมากอย่างนี้แล มีใช่ง่ายที่จะนับกับ เหล่านั้น ว่า เท่านี้กับ เท่านี้ร้อยกับ เท่านี้พันกับ หรือว่าเท่านี้แสนกับ (ระยะเวลาเท่ากับ ๑๐๐,๐๐๐ × ๓๖๕ × ๔๐๐ = ๑๔,๖๐๐,๐๐๐ ปี) กับที่ภิกษุเหล่านั้นระลึกไปไม่ถึงยังมีอยู่ จนกระทั่งสาวก ๔ รูป มรณภาพไปทุก ๑๐๐ ปีเพราะเหตุว่า สังสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าเหล่าสัตว์ผู้มี อวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์ เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปรุพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือน ฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเปื้อนหายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๕๐}

๔. เปรียบเทียบกับการนับจำนวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา

ทรงเปรียบเทียบอีกว่า มีใช่ง่ายที่จะนับกับเหล่านั้นว่า เท่านี้กับ เท่านี้ ๑๐๐ กับ เท่านี้ ๑,๐๐๐ กับ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กับ พราหมณ์ทูลขอให้ทรงอุปมาตรัสตอบว่า พราหมณ์ แม่น้ำคงคานี้ ย่อมเกิดแต่ที่ใด และย่อมถึงมหาสมุทร ณ ที่ใด เมล็ดทรายในระยะนี้ไม่เป็นของง่ายที่จะกำหนดได้ว่า เท่านี้เม็ด เท่านี้ ๑๐๐ เม็ด เท่านี้ ๑,๐๐๐ เม็ด หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ เม็ดกับทั้งหลายที่ผ่านมาแล้ว ล่วงไปแล้วมากกว่าเมล็ดทรายเหล่านั้น มีใช่ง่ายที่จะนับกับเหล่านั้นว่า เท่านี้กับ เท่านี้ ๑๐๐ กับ เท่านี้ ๑,๐๐๐ กับ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กับเพราะเหตุว่าสังสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อนความพินาศได้เพิ่มพูนปรุพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนาน เหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้ว เพื่อจะเปื้อนหายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลาย

^{๑๔๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๖/๔๓๑ - ๔๓๒.

^{๑๕๐} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๗/๔๓๓ - ๔๓๔.

กำหนด พอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๕๑}

๕. เปรียบเทียบความยาวนานของการเวียนเกิดในวัฏสงสารจนกองกระดูกใหญ่เท่าภูเขา

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้นมี ตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ สัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้น เมื่อบุคคลหนึ่งท่องเที่ยวไปมาอยู่ตลอดกับหนึ่ง พึงมีโครงกระดูก ร่างกระดูก กองกระดูก ใหญ่เท่าภูเขาเวปุลละนี้ ถ้ากองกระดูก นั้นพึงเป็นของที่จะชนมารวมกันได้ และกระดูกที่ได้ส่งสมไว้แล้ว ก็ไม่พึงหมดไปเพราะเหตุว่า สงสารนี้ กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้ว เพื่อจะคลายกำหนด พอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้เราผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ได้กล่าวไว้ดังนี้ว่า กระดูกของบุคคลหนึ่งที่สะสมไว้กับหนึ่งพึงเป็นกองเท่าภูเขา ก็ภูเขาที่เรากล่าวนั้น คือ ภูเขาใหญ่ชื่อเวปุลละ อยู่ทิศเหนือของภูเขาคิชมกุฏใกล้เมืองราชคฤห์ อันมีภูเขาล้อมรอบเมื่อใด บุคคลเห็นอริยสัจ คือ ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความล่วงพ้นทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ ๘ อันยังสัตว์ให้ถึงความสงบทุกข์ ด้วยปัญญาอันชอบ เมื่อนั้น เขาท่องเที่ยว ๗ ครั้งเป็นอย่างมาก ก็เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสิ้นสัญโญชน์ทั้งปวง^{๑๕๒}

๖. เปรียบเทียบกับการตัดกิ่งไม้ในชมพูทวีปและการปั้นมหาปฐพีให้เป็นก้อนเท่าเม็ดกระเบา

ทรงเปรียบเทียบอีกว่าสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้นมีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏทรงอุปมาว่าเหมือนอย่างว่าบุรุษตัดท่อนหญ้าไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้ว จึงรวมกันไว้ ครั้นแล้วพึงกระทำให้เป็นมัดๆ ละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่า นี่เป็นมารดาของเรา นี่เป็นมารดาของมารดาของเรา โดยลำดับมารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนว่า หญ้าไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีป พึงถึงการหมดสิ้นไป เพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้ว เพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชา เป็นเครื่องกั้นมี ตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏตรัสเปรียบเทียบว่าเหมือนอย่างว่า บุรุษปั้นมหาปฐพีนี้ให้เป็นก้อน ก้อนละเท่าเม็ดกระเบาแล้ววางไว้สมมติว่านี่เป็นบิดาของเรา นี่เป็นบิดาของบิดาของเรา โดยลำดับบิดาของบิดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนมหาปฐพีนี้พึงถึงการหมดสิ้นไป เพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มี ตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความ

^{๑๕๑} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๗ - ๒๑๘/๔๓๕ - ๔๓๗.

^{๑๕๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๗ - ๒๑๘/๔๓๕ - ๔๓๗.

เป็นร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้ว เพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๕๓}

๗. เปรียบเทียบความยาวนานของสงสารกับความเป็นญาติผู้ที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกันหาได้ยาก

ทรงเปรียบเทียบอีกว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกันมีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา โดยกาลนานนี้มีใช้หาได้ง่ายเลยเพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นแล้วทรงตรัสเปรียบเทียบว่า

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นพี่ชายน้องชายโดยกาลนานนี้มีใช้หาได้ง่ายเลย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นหญิงน้องหญิงโดยกาลนานนี้มีใช้หาได้ง่ายเลย ดังนี้

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นบุตร โดยกาลนี้มีใช้หาได้ง่ายเลย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกันมีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์ไม่เคยเป็นธิดา โดยกาลนานนี้มีใช้หาได้ง่ายเลยเพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น^{๑๕๔}

๘. เปรียบเทียบกับน้ำตาของสัตว์ที่เคยหลังอยู่ในสงสารเหมือนน้ำในมหาสมุทรทั้งสิ้น

ทรงเปรียบเทียบอีกว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกันมีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏน้ำตาที่หลังไหลของสรรพสัตว์ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้ มีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔...สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้น...^{๑๕๕}

^{๑๕๓} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๒ - ๒๑๓/๔๒๑ - ๔๒๔.

^{๑๕๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๓ - ๒๒๔/๔๕๖ - ๔๕๕.

^{๑๕๕} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๓ - ๒๑๔/๔๒๕ - ๔๒๖.

๙. เปรียบเทียบความยาวนานของสงสารเหมือนน้ำนมมารดาที่สัตว์เคี้ยวเอื้องมากเหมือนน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏน้ำนมมารดาที่พวกเธอผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่โดยกาลนานเต็มแล้วนั้นแหละมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ สัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูนบุญพีที่เป็นปาชาตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบือนหน้าไปสังขารทั้งปวงพอแล้ว เพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น ^{๑๕๖}

๑๐. เปรียบเทียบความยาวนานของสงสารด้วยทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลายเคยประสบ

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ทุกตบุรุษผู้มีมือและเท้าไม่สมประกอบ พึงลงสนธิฐานในบุคคลนี้ว่า เราทั้งหลายก็เคยเสวยทุกข์เห็นปานนี้มาแล้ว โดยกาลนานนี้ เพราะเหตุว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนบุญพีที่เป็นปาชาตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบือนหน้าในสังขารทั้งปวง พอแล้ว เพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น ^{๑๕๗}

ทรงตรัสเปรียบเทียบความยาวนานของสงสารกับความทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลายเคยได้รับว่า

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ...บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข มีบริวารคอยรับใช้ พึงลงสนธิฐานในบุคคลนี้ว่า เราทั้งหลายก็เคยเสวยสุขเห็นปานนี้มาแล้ว โดยกาลนานนี้เพราะเหตุว่าสงสารนี้ กำหนดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ สัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนบุญพีที่เป็นปาชาตลอดเวลากาลนานเหมือนฉะนั้นด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ก็พอแล้วเพื่อจะเบือนหน้าในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนดพอแล้วเพื่อจะหลุดพ้น ^{๑๕๘}

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรง เปรียบเทียบความยาวนานของสงสารเหมือนเลือดที่สัตว์เคยสูญเสียมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ^{๑๕๙} ทรงเปรียบเทียบกับความไม่นอนของการได้อัตภาพของสัตว์ ^{๑๖๐} ทรงเปรียบเทียบถึงสิ่งทั้งหลายที่ไม่เที่ยงในสงสาร ^{๑๖๑} ทรงเปรียบเทียบสงสารกับสังขาร

^{๑๕๖} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๔ - ๒๑๕/๔๒๗ - ๔๒๘.

^{๑๕๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๑/๔๔๓.

^{๑๕๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๑/๔๔๔.

^{๑๕๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๑ - ๒๒๓/๔๔๕ - ๔๔๘.

^{๑๖๐} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๑๔ /๔๓๘ - ๔๓๙.

^{๑๖๑} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๕ - ๒๒๘/๔๕๖ - ๔๖๑.

ทั้งหลายว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน^{๑๖๒} ทรงชี้ให้เห็นว่า เพราะเหตุไม่รู้หรือริยสัจ จึงต้องท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ^{๑๖๓} เป็นต้น รายละเอียดสามารถศึกษาได้ในพระสูตรเหล่านี้

จากหลักฐานในพระไตรปิฎกดังกล่าวนี้เป็นการยืนยันว่า ชีวิตของสัตว์เมื่อเกิดและตายแล้วยังต้องเกิดใหม่ แต่สิ่งที่ไปเกิดใหม่ไม่ใช่วิญญาณอมตะ ไม่ใช่เป็นไปตามความประสงค์ของพระเจ้า ไม่ใช่เป็นไปตามคำสอนและความเชื่อของศาสนาต่างๆ เช่นศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ต้องการให้วิญญาณของผู้ตายไปรวมกับอาตมันเป็นสิ่งเดียวกับพราหมณ์หรือพรหม ไม่ใช่ไปรอการพิพากษาในวันตัดสินวันสิ้นโลกตามคำสอนของบางศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ดังตัวอย่างปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนาในมัทธิว ๑๑:๑๔-๑๕ กล่าวถึงเอเจียสาดาพยากรณ์ ผู้ตายไปเมื่อก่อน ค.ศ. ๘๕๔ ว่ามาเกิดเป็นจอห์นผู้ล้างบาป ไม่มีการพิพากษาให้ตกนรกหรือขึ้นสวรรค์เป็นนิรันดร์ แต่พุทธศาสนามีคำสอนว่า สัตว์ทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์ที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อตายแล้วก็หมุนเวียนไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ทั้งในทุคติภูมิและสุคติภูมิ โดยไม่มีความแน่นอน จนกว่าสัตว์นั้นจะพัฒนาตนเองตามอริยมรรคมีองค์แปด สิ้นอาสวกิเลส ตัณหาอุปาทาน บรรลุมรรคผลนิพพาน จึงจะละการเวียนว่ายตายเกิดเสียได้

การเวียนตายเวียนเกิดในพระพุทธศาสนา^{๑๖๔} ไม่มีที่สิ้นสุด มีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ยาวนาน ทรงเปรียบเทียบความยาวนานแห่งเวลานี้เป็นกับปี่บัง อสงไขยบ้างทรงเปรียบเทียบความยาวนานของการท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารนี้ไว้ในลักษณะต่างๆ กัน เช่นชีวิตที่เวียนตายเวียนเกิดนี้ยาวนานจนผู้ที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกันเลยหาได้ยากเปรียบเทียบว่าน้ำตาของสัตว์ที่เกิดมานับชาติไม่ถ้วนนี้เหมือนกับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เปรียบเทียบว่าน้ำนมที่สัตว์ได้ดื่มจากมารดานั้นมีมากเหมือนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เปรียบเทียบว่าเหมือนเลือดที่เคยสูญเสีย เหมือนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ มีความไม่แน่นอนของการได้อัตภาพ มีความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เหตุที่ต้องท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารนี้ ก็เพราะความไม่รู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจสี่อย่างนี้ หากพวกเขารู้ถึงและแทงตลอดในอริยสัจ ตัณหาในภพก็ถูกถอนขึ้นขาด ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพ ก็สิ้นไปหมด ความเกิดขึ้นอีกมิได้มีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงเป็นหลักฐานว่าสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

๓.๑.๗ คำสอนเรื่องพระนิพพานในฐานะการสิ้นสุดแห่งการเกิดใหม่

พระญาณในการตรัสรู้ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเกิดขึ้นในคือวันตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ เมื่อวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ เมื่อทรงบำเพ็ญเพียรทางวิมุตติสมาธิแน่วแน่ถึงขั้นอัปปนาสมาธิ บรรลุญาณทั้ง ๔ และบรรลุพระญาณทั้ง ๓ ลำดับ คือบรรลุรูปเพนิวาสนุสติญาณในปฐมยาม คือ ทรงระลึกชาติได้เป็นอันมาก ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณในมัชฌิมยาม คือได้ทรงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีตต่างๆ กันด้วยทิพยจักขุและทรงบรรลุอาสวกขยญาณในปัจฉิมยาม คือ กำจัดกิเลสสภาวะได้จนหมดสิ้น และตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ดังปรากฏอยู่ในหลายพระสูตรด้วยกันในที่นี้จะยกมาแสดงเฉพาะในรายพระสูตร^{๑๖๕} มีใจความโดยสังเขปดังนี้

^{๑๖๒}อง.สตตก. (ไทย) 2๓/๑๐๒ – ๑๐๕.

^{๑๖๓}ส.ม. (ไทย)๑๙/๕๕๐/๑๗๑๖.

^{๑๖๔}ญ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๑/๓๕-๓๖.

พระพุทธเจ้าทรงเล่าว่า เมื่อพระองค์บำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างหนักมีความเพียรหนักแน่น ไม่ย่อหย่อนมีสติตั้งมั่นเพื่องจิตสงัดจากกามจากอกุศลมูลบรรลุปฐมฌานมีวิตก วิจารณ์ ปีติ สุข แต่ วิวะกอยู่แล้วบรรลุตติยฌานมีจิตผ่องใสไม่มีวิตก วิจารณ์ เพราะวิตก วิจารณ์สงบไปมีเฉพาะปีติและสุขอัน เกิดจากสมาธิ ต่อมาปีติสิ้นไปมีเฉพาะอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะตั้งมั่นแล้วบรรลุตติยฌาน ที่พระอริยสาวกทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้ได้มานี้แล้วเป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เสมอ จากนั้นเราก็ได้บรรล จตุตถฌาน ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์ เพราะละสุขและทุกข์ทั้งโสมนัส และโทมนัสก่อนได้ มีแต่อุเบกขาเป็น เหตุให้สติสมบูรณ์ เมื่อมีจิตเป็นสมาธิสมบูรณ์ผ่องแผ้วไม่มีกิเลส เครื่องเย้ายวน ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่นถึงความไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว เราได้น้อมจิตไปเพื่ออุปเพณีนวสานุสติญาณเรา ย่อมระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ ๑ ชาติ ๒ ชาติ ๓ ชาติ ๔ ชาติ ๕ ชาติ ๑๐ ชาติ ๒๐ ชาติ ๓๐ ชาติ ๑,๐๐๐ ชาติ ๑๐๐,๐๐๐ ชาติ ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมาก บ้าง ตลอดทั้งสังวัฏฏ์และวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้นมีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วก็ได้ ไปเกิดในภพนั้น และในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหาร อย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ก็ได้มาเกิด ในภพนี้ เราย่อมระลึกขึ้นได้ที่เคยอาศัยได้เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งอาการพร้อมทั้งอุเทศ... วิชาที่ ๑ นี้ เราได้บรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี เมื่อกำจัดอวิชชาเสียได้ วิชาที่ยังเกิดขึ้นกำจัดความมืดเสียได้ ความสว่างก็เกิดขึ้นได้

ในมัชฌิมยาม ได้บรรลุจุตูปาตญาณ จึงได้เห็นหมู่สัตว์ กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทรามได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด ซึ่ง หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่าสัตว์เหล่านั้นประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียน พระ อริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาต ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนอริยเจ้าเป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์... วิชาที่ ๒ นี้เราได้ บรรลุแล้วในมัชฌิมยาม

ส่วนในปัจฉิมยาม พระพุทธองค์ก็ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ คือ กำจัดกิเลสอาสวะได้จน หมดสิ้น ดังที่พระองค์ตรัสว่า จากนั้นเราได้น้อมจิตเพื่อบรรลุอาสวักขยญาณ ก็ได้รู้ชัดตามความเป็น จริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้แล้ว จิตก็หลุด พ้นมาจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้วได้รู้ ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำก็ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีกแล้ว... วิชาที่ ๓ นี้ เราได้บรรลุในปัจฉิมยาม

ในยามที่ ๓ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบรรลุอาสวักขยญาณแล้วนี้เอง ทำให้พระองค์ทรงทำลาย วงจรแห่งสังสารวัฏเสียได้ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป เพราะกิเลสตัวเหตุที่ชักให้ไปเกิดในภพภูมิ ต่างๆ ถูกกำจัดได้โดยเด็ดขาดแล้ว ชาตินี้จึงเป็นชาติสุดท้ายของพระองค์ ดังที่ทรงเปล่งอุทาน หลังจากบรรลุอาสวักขยญาณแล้วว่า

“เราได้พยายามแสวงหานายช่างผู้กระทำซึ่งเรือน (อัฐภาพ) แต่ก็ไม่พบจึงต้องท่องเที่ยวเวียนว่ยตายเกิดจนนับชาติไม่ถ้วน การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ แนะนำช่างผู้กระทำซึ่งเรือน บัดนี้เราได้เห็นเจ้าแล้ว เจ้าจะไม่สามารถสร้างเรือนได้อีกแล้ว ไคร่บ้านของเจ้าเราก็ได้ทำลายเสียแล้ว หลังคาเรือนเราก็ได้รื้อเสียแล้ว จิตของเราเข้าถึงพระนิพพานแล้ว เพราะได้บรรลุธรรมซึ่งเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา”

เรื่องพระญาณทั้ง ๓ ดังกล่าวแล้วมีปรากฏอยู่ในพระสูตรต่างๆ ในพระสูตรตันตปิฎกเป็นอันมาก แต่ละสูตรก็จะมีใจความอย่างเดียวกันจะขอยกเทวธาวิตักกสูตร^{๑๖๕} อีกสักสูตรหนึ่งมาเป็นตัวอย่างดังนี้

พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เราได้ปรารภความเพียร มีความเพียรไม่ย่อหย่อน และมีสติมั่นคง ไม่เลอะเลือน มีกายสงบไม่กระสับกระส่ายแล้ว มีจิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นอันเดียว สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุตุนิยาม มีความผ่องใสแห่งใจในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ บรรลุตุนิยาม ที่พระอริยสาวกทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้มานี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุตุนิยาม ไม่มีทุกข์ เพราะละสุขและทุกข์ตลอดทั้งดับโสมนัส โทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริบูรณ์ เรานั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำการงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว เมื่อน้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสติญาณ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกชาติได้ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้น มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้เราย่อมระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการพร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วิชชาที่ ๑ นี้แล เราบรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี เรากำจัดอวิชชาเสียแล้ว วิชชาบังเกิดขึ้นกำจัดความมืดเสียแล้ว ความสว่างก็บังเกิดขึ้น

จากนั้นเราน้อมจิตไปเพื่อรู้การจติและอุปติของสัตว์ทั้งหลายเราก็ได้เห็นสัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจี ทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิฉณาภิภูมิตี ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิฉณาภิภูมิตี เมื่อตายเพราะร่างกายแตกย่อยเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาภิภูมิตี ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาภิภูมิตี เมื่อตายเพราะร่างกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วิชชาที่ ๒ นี้ เราได้บรรลุในมัชฌิมยามแห่งราตรี เรากำจัดอวิชชาเสียแล้ว วิชชาบังเกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียแล้วความสว่างก็เกิดขึ้น เพราะเราไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลสจึงส่งตนไปอยู่

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำการงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเพื่ออสาวิกขณญาณ ย่อมรู้ชัดตามความจริงว่านี่ทุกข์

^{๑๖๕}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๕/๑๖๓-๑๖๔.

นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา น้ำอัสวะ น้ำอัสวะสมุทัย น้ำอัสวนิโรธ น้ำอัสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้แล้ว จิตก็หลุดพ้นแล้วจาก กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีความหยั่งรู้ว่าหลุดพ้น รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีแล้ว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วิชาที่ ๓ นี้ เราได้บรรลุในปัจฉิมยามแห่งราตรี เรากำจัดอวิชชาเสียแล้ว วิชาจึงบังเกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียแล้วความสว่างจึงบังเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะเราไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลส จึงส่งตนไปได้ดังกล่าวแล้ว

พระญาณทั้ง ๓ นี้สำคัญมากทำให้พระองค์กล่าวปญญาตนเป็นพระพุทธานุเจ้าได้ ถึงกระนั้นพระพุทธานุเจ้าก็ตรัสว่า พระญาณทั้ง ๓ นั้นก็ไม่ได้มีได้เฉพาะกับพระองค์เท่านั้น คนอื่นก็ทำได้ หากได้บำเพ็ญเพียรและสะสมบารมีมากพอจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ประเภทปฏิสัมภิทาญาณ เพียงแต่มีญาณกว้างไกลไม่เท่าเทียมพระพุทธานุเจ้า ความข้อนี้มีปรากฏอยู่ในพระสูตรต่างๆ เป็นอันมาก เช่น สามัญญผลสูตร สุกสูตร เกวัญสูตร โลหิจจุสูตร มหาสิทธสูตร อัมพพัฏฐสูตร โสณทัณทสูตร และกุกกัณฐสูตร เป็นต้น ดังจะขอยกสามัญญผลสูตร^{๑๖๖} เป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

เรื่องย่อมีว่า เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ สวนอัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ทรงทูลถามถึงคุณวิเศษในพระพุทธศาสนา ที่ผู้ออกบวชในศาสนาพุทธจะพึงได้รับ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ที่บำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างแน่วแน่ก็สามารถบรรลุญาณ ๔ วิชา ๘ ได้และในวิชา ๘ นั้น ๓ ข้อสุดท้าย ก็คือ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณและอัสวักขยญาณ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อภิกษุมีจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนั้นได้แล้ว หากน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือระลึกชาติได้ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดทั้งสังวัฏฏ์และวิวัฏฏ์ เป็นอันมากบ้าง ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้วก็ได้มาเกิดในภพนี้เธอย่อมสามารถระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการพร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ข้อนี้เปรียบเหมือนคนที่ออกจากบ้านตนไปยังบ้านคนอื่น แล้วออกจากบ้านนั้นไปยังบ้านคนอื่นๆ ต่อไป และในที่สุดก็ออกจากบ้านคนอื่นกลับสู่บ้านของตนตามเดิม เขาย่อมระลึกได้ว่าตนได้ออกจากบ้านของตนไปยังบ้านโน้น ในบ้านตนได้ยืนอย่างนั้นได้นั่งอย่างนั้นได้พูดอย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้นและได้ออกจากบ้านโน้นไปยังบ้านต่อไปอีก แม้ในบ้านโน้นตนก็ได้ยืนอย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้น ได้พูดอย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้น และสุดท้ายก็ได้ออกจากบ้านโน้นกลับบ้านตนตามเดิม

เมื่อภิกษุนั้นมีจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ได้อย่างนี้แล้ว หากเธอน้อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เสว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยากด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์

^{๑๖๖}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๓๖-๑๓๘/๗๕-๗๘.

ล่องจักขุมนุษย์ เธอย่อมรู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียน พระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิภูฏิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิภูฏิ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาตรร นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วย กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิภูฏิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจ สัมมาทิภูฏิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ เปรียบเหมือนคนผู้ยืนอยู่บนปราสาท ซึ่งตั้งอยู่ ณ ทาง ๓ แห่ง ทำมกลางพระนคร เขาย่อมเห็นหมู่คน กำลังเข้าไปในเรือนบ้าง กำลังออกจากเรือนบ้าง กำลังเดินไปมาในถนนนั้นบ้าง กำลังนั่งอยู่ ณ ทาง ๓ แห่งบ้าง

เมื่อภิกษุมีจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนั้นได้แล้ว หากน้อมจิตไปเพื่อแสวงขัยญาณ เธอย่อมรู้จักตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ นี่ทุกข์ขันธ์ นี่ทุกข์ขันธ์โรคาณีนีปฏิบัติพา เหล่านี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธนี้ อาสวนิโรคามินีปฏิบัติพา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อมีจิตหลุดพ้นแล้วก็มีญาณรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ขาดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่ได้มีอีกแล้ว เปรียบเหมือนสระน้ำบนยอดเขา ไสยะอาด ไม่ชุ่มมัว คนผู้มีสายตาดีเมื่อยืนอยู่ขอบสระนั้นย่อมมองเห็นหอยโข่ง หอยกาบต่างๆ บ้าง ก้อนกรวด และก้อนหินบ้าง ผูกปลากำลังว่ายน้ำและที่หยุดอยู่บ้าง ยังมีพระสูตรอีกมากมาย ที่ว่าด้วยเรื่องดังกล่าว แต่ก็มีใจความเหมือนกันไม่นำมาแสดง ส่วนตัวอย่างปุพเพนิวาสานุสติญาณและจุตูปปาตญาณของพระพุทธรเจ้ามีมากมายเช่นกัน ปรากฏอยู่ทั่วไปในพระสูตรต้นตปิฎก

เป้าหมายสูงสุดของหลักคำสอนคือเมื่อรู้ว่าการเกิดเป็นทุกข์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้วความเป็นไปของชีวิตกับย่อมต้องเป็นไปตามสายโซ่ปฏิจสมุปบาท ดังได้กล่าวแล้ว เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลายยังมีอวิชชา อันเป็นจุดเริ่มต้นในวัฏจักรของปฏิจสมุปบาท ความไม่รู้นี้หมายถึงความไม่รู้ในพระอริยมรรคมีองค์แปด คือหนทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์นั้น เหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายมีอวิชชาเป็นเครื่องกั้นอยู่ อันทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นไปจากทุกข์ได้ก็ด้วยความคิดเห็นความเชื่อโดยขาดปัญญาของสัตว์เหล่านั้นเอง ที่มีความเห็นผิดไปจากคลองธรรม เรียกว่าเป็นมิจฉาทิภูฏิ และเพราะความเห็นผิดนี้เองที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏฏ์ อย่างมีรู้จบสิ้น การสามารถตัดวงจรของไตรวัฏฏ์คือวงจรของกรรม กิเลส และวิบากนี้ได้โดยขจัด อวิชชา กิเลส ตัณหา อุปาทาน ที่อยู่ในวงจรปฏิจสมุปบาทนี้ได้ แล้วบรรลุถึงมรรคผลนิพพาน พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์เข้าสู่แดนอันเกษม การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงเป็นการแสดงว่าสัตว์ทั้งหลายเมื่อตายแล้วจะต้องเกิดอีก เวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารนี้ トラบใดที่ยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน

จากที่กล่าวมา พระพุทธรองค์ทรงยืนยันว่าเมื่อสัตว์ตายลงแล้วจะต้องเกิดใหม่ トラบใดที่ยังมีกิเลส หากหมดกิเลสก็ไม่ต้องเกิดอีก คำว่านิพพานแปลว่าธรรมชาติที่ไม่มีหรือออกจากเครื่องร้อยรัดคือกิเลสทั้งหลาย หรือเมื่อว่าโดยใจความก็คือการดับกิเลสนั่นเอง ดังจะเห็นได้ จากการที่ซัมพูชาทกปริพาชก ถามพระสารีบุตรว่า นิพพานคืออะไร พระสารีบุตรได้ตอบว่าความสิ้นไปแห่งราคะ โทสะ โมหะ นั้นแหละ เรียกว่านิพพาน^{๑๖๗} นอกจากนี้นิพพานอาจมีคำอธิบายอย่างอื่นอีกหลายกรณี แต่

^{๑๖๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๔๔๗/๒๖๖.

ก็มีความหมายอย่างเดียวกันคือการดับกิเลส เช่นนิพพานคือความสิ้นไปแห่งตัณหา ดังที่ปรากฏจากการที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบอุทัยมาณพ ซึ่งเป็นหนึ่งในสิบหกคนที่พราหมณ์ พาวรี ส่งไปถามปัญหาพระพุทธรเจ้าว่า เพราะละตัณหาได้ชาติเราเรียกว่านิพพาน^{๑๖๘} เมื่อนิพพานเป็นดับกิเลสโดยสิ้นเชิง นิพพานจึงเป็นสภาวะที่ดับภพ ข้อนี้จะเห็นได้จากที่กล่าวกับพระอานนท์ว่า ความดับไม่เหลือแห่งภพคือนิพพาน^{๑๖๙} ดังนั้นนิพพานจึงเป็นสภาวะที่ดับสูญจากกิเลสตัณหาทั้งหลาย จึงเป็นเหตุให้ดับชาติเสียได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า เมื่อละตัณหา ซึ่งนำไปสู่ภพได้ชาติแล้วภพใหม่ย่อมไม่มี^{๑๗๐} นิพพานจึงเป็นการดับสูญของกิเลส ตัณหา อุปาทาน และภพชาติ แต่มิใช่การสูญสิ้นทุกอย่าง เพราะนิพพานยังมีสภาวะอยู่ แต่เป็นสภาวะที่ไม่อาจแยกหรืออธิบายได้ เพราะอยู่เหนือสมมุติบัญญัติที่เรียกว่าโลกุตตมภูมิ

จะเห็นว่า ภูมิต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น มี ๔ ภูมิ คือกามาวจรภูมิ เป็นภูมิของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในกามภูมิ จึงยังคงอยู่ในอำนาจกาม ประกอบไปด้วย สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดาในสวรรค์ ทั้ง ๖ ชั้น รูปาวจรภูมิ เป็นภูมิของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูปภูมิคือยังติดอยู่ในรูปภูมิ ภูมินี้ประกอบด้วยรูปพรหมภูมิทั้ง ๑๖ ชั้น อรูปาวจรภูมิ เป็นภูมิของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในนาม คือยังติดอยู่ในนาม ภูมินี้ประกอบไปด้วยอรูปพรหมภูมิทั้ง ๔ ชั้น โลกุตตมภูมิ เป็นภูมิที่อยู่เหนือวิสัยโลก เป็นภูมิของผู้เข้าถึงพระนิพพานแล้ว และนิพพานนั้นมีอยู่จริง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงพระนิพพานไว้ในที่ต่างๆ เช่น

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ(นิพพาน) นั้นมีอยู่ในอายตนะนั้น ไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ กาสานัญจายตนะก็ไม่ใช่ วิญญาณัญจายตนะก็มีไม่ใช่ อาภิญญายตนะก็มีไม่ใช่ เนวสัญญานาสัญญายตนะก็ไม่ใช่ โลกนี้ก็ไม่ใช่ โลกอื่นก็มีไม่ใช่ ดวงจันทร์ก็ไม่ใช่ ดวงอาทิตย์ก็มีไม่ใช่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวเลยซึ่งอายตนะนั้นว่า เป็นการมา การไป การยืน การจุติ การเกิด การดับ อายตนะนั้นหาที่ตั้งอาศัยมิได้ มิได้เป็นไป หาอาสวะมิได้นั้นแหละ เป็นที่สุดแห่งทุกข์^{๑๗๑}หรือที่พระพุทธองค์ตรัสถึงความมีอยู่แห่งนิพพานไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ(นิพพาน) อันไม่เกิดแล้ว ไม่เป็นแล้ว อันปัจจัยอะไรๆ ไม่กระทำแล้ว ไม่สร้างสรรค์แล้ว มีอยู่ณะภิกษุทั้งหลาย เพราะหากว่าอายตนะอันไม่เกิดแล้วไม่เป็นแล้วอันปัจจัยอะไรๆ ไม่กระทำแล้ว ไม่สร้างสรรค์แล้ว จักมิได้มีอยู่แล้วไซ้ร้ เมื่อเป็นเช่นนั้น การออกไปของสิ่งที่เกิด ที่ถูกปัจจัยกระทำ ที่ปัจจัยสร้างสรรค์ในโลกนี้ จักไม่ปรากฏ แต่เพราะเหตุที่อายตนะอันไม่เกิดแล้ว ไม่เป็นแล้ว อันปัจจัยอะไรๆ ไม่กระทำแล้ว ไม่สร้างสรรค์แล้วมีอยู่เพราะฉะนั้นการออกไปของสิ่งที่เกิด ที่ถูกปัจจัยกระทำ ที่ปัจจัยสร้างสรรค์จึงปรากฏ^{๑๗๒}

^{๑๖๘}พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๔๗๗/๔๐๙.

^{๑๖๙}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๗๑/๑๑๓.

^{๑๗๐}พ.อ.ติ. (ไทย) ๒๕/๒๗๔/๒๓๖.

^{๑๗๑}พ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๕๘/๑๔๓.

^{๑๗๒}พ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๑๔๔.

พระพุทธองค์ตรัสอธิบายนิพพานไว้อีกที่หนึ่งว่า

ความหวั่นไหวย่อมมีแก่ผู้อาศัยตัณหา แต่ความหวั่นไหว ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่อาศัยตัณหา เมื่อความหวั่นไหวไม่มี ความสงบระงับก็ย่อมเกิดขึ้น เมื่อมีความสงบระงับ ความยินดีก็ไม่เกิดขึ้น เมื่อไม่มีความยินดี การมาการไปก็ไม่มี เมื่อไม่มีการมาการไป การจุติและการปฏิสนธิก็ไม่มี เมื่อไม่มีการจุติและการปฏิสนธิ โลกนี้และโลกอื่นก็ไม่มี และโลกในระหว่างโลกทั้งสองก็ไม่มี นั่นแหละเป็นที่สุดแห่งทุกข์^{๑๗๓}

พระพุทธองค์ทรงอธิบายนิพพานไว้อีกตอนหนึ่งว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดก็ตามที่ภิกษุละอวิชชาเสียได้ วิชชาก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น เพราะสาร์อก อวิชชาเสียได้ และเมื่อวิชชาเกิดขึ้น เธอย่อมไม่ปรุงแต่งปุณณาสังขาร อปุณณาสังขาร และอเนญชาสังขาร เมื่อไม่คิดปรุงไม่คิดเสริม ก็ย่อมไม่ยึดมั่นสิ่งใดในโลก เมื่อไม่ยึดมั่นก็ ย่อมไม่กระวนกระวาย เมื่อไม่กระวนกระวายก็ย่อมปรินิพพานประจักษ์ด้วยตัวเอง ที่เดียว เธอย่อมรู้ชัดชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้จบอยู่แล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มีอีกแล้ว^{๑๗๔}

นิพพานถึงแม้จะเป็นเรื่องยากยิ่งอธิบายไม่ได้ ผู้บรรลุนิพพานแล้วเท่านั้นที่รู้ได้ เป็นเรื่องเฉพาะตัว ผู้ที่บรรลุนิพพานแล้ว จะมีความรู้สึกตรงกัน เป็นความรู้สึกที่ผุดขึ้นมาเองว่า นี่สงบจริงหนอ นี่ประณีตจริงหนอ นี่เองเป็นที่สงบระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สละคืออุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่คลายกำหนด เป็นที่ดับกิเลส นี่แหละคือนิพพานชาติเป็นชาตินี้สุดท้าย การเกิดใหม่จะไม่มีอีกแล้ว^{๑๗๕} ตลอดทั้งมีความรู้สึกว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่พึง ทำก็ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มีอีกแล้ว^{๑๗๖}

การที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าการเกิดเป็นทุกข์ เมื่อละกิเลสตัณหาอุปาทานบรรลุนิพพานเสียได้แล้วย่อมไม่เกิดอีก จึงย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงและถึงสุขอันเกษม ดังนั้นโดยนัยนี้สัตว์ทั้งหลายที่ยังมีอาสวะกิเลสอยู่ในวัฏฏสงสาร จึงยังต้องเกิดอีกต่อไปจนกว่าจะบรรลุพระนิพพาน

๓.๑.๘ การเกิดใหม่ที่พระพุทธเจ้าเป็นทรงมีพุทธพยากรณ์

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีพุทธพยากรณ์เกี่ยวกับตัวบุคคลไว้เป็นอันมาก โดยเหตุที่ทรงเป็นพระสัพพัญญูรู้แจ้งทุกสรรพสิ่ง ทั้งในจักรวาลโลกและความเป็นไปของสัตว์ต่างๆ เมื่อทรงมีพุทธพยากรณ์เกี่ยวกับบุคคลใด อันเป็นพุทธพยากรณ์ข้ามภพชาติก่อนของบุคคลนั้นเป็นอนันตชาติ ผลย่อมเป็นไปตามพุทธพยากรณ์นั้นเป็นการแน่นอนไม่เป็นอันไปได้ พุทธพยากรณ์นี้จึงเป็นหลักฐานแสดงถึงการเกิดใหม่และเวียนว่ายในวัฏฏสงสารประการหนึ่ง ดังมีตัวอย่างพุทธพยากรณ์ มีดังนี้

^{๑๗๓}พ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๖๑/๑๔๔-๑๔๕.

^{๑๗๔}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๙๒/๘๑-๘๒.

^{๑๗๕}วินยปิฎก มหาวคคสส ปฐโม ภาค (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕) ข้อ ๒๓ หน้า ๒๘.

^{๑๗๖}วินยปิฎก มหาวคคสส ปฐโม ภาค (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕) ข้อ ๒๓ หน้า ๒๘.

๑. พยากรณ์โกรักขัตติยะ

สุนัษัตตะ ลิจฉวีบุตร เป็นบุตรของเจ้าลิววี องค์หนึ่ง ได้กราบทูลของบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อบรรพชาได้ยังไม่ทันถึง ๓ ปี ก็ได้ญาณเห็นรูปทิพย์แต่ไม่ได้ยินเสียงทิพย์^{๑๗๗} ต่อมาสมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่นิคม ชื่อ อุตตรกา ในถูลูชนบท ครั้นเวลาเช้าพระองค์ทรงเสด็จไปบิณฑบาตในอุตตรกานิคมโดยมีพระสุนัษัตตะเป็นปัจฉาสมณะ ขณะนั้นเมื่อเจอคนคนหนึ่งชื่อ โกรักขัตติยะ ประพฤติวัตรอย่างสุนัขเดินด้วยข้อศอกและเขากินอาหารที่กองบนพื้นด้วยปากผ่านมา พระสุนัษัตตะหลงผิดเข้าใจว่าเจอเจ๊ก (ซึ่งเป็นนักบวชประเภทหนึ่ง) ดังกล่าวเป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบความคิดของพระสุนัษัตตะแล้ว จึงพยากรณ์ว่า อื่นๆ วันอเจลกดังกล่าวจักตายด้วยโรคออสกะ (โรคอาหารไม่ย่อย) เมื่อตายแล้วจักเกิดในเหล่าอสูร ชื่อ กาลกัญชิกา ร่างกายของเขาจะถูกคนนำไป ทิ้งไว้ที่ป่าช้า ชื่อ วีรณตัมภกะ ให้พระสุนัษัตตะเข้าไปถามซากศพของผู้ตายว่า ตายแล้วไปเกิดในที่ใด ซากศพดังกล่าวจักตอบให้ทราบว่า ไปเกิดในเหล่า อสูร ชื่อ กาลกัญชิกา

พระสุนัษัตตะ ต้องการจะพิสูจน์พุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปหาอเจลกที่ชื่อ โกรักขัตติยะนั้น แล้วเล่าพยากรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้โกรักขัตติยะฟังและแนะนำว่าจงกินอาหารและน้ำแต่พอสมควรเพื่อไม่ให้เป็นไปตามคำพยากรณ์ของพระพุทธองค์ เมื่อครบกำหนดวันที่ ๗ อเจลกโง้งไม่ได้กินอาหารจึงหิวโหยมาก เมื่อมีผู้ศรัทธานำอาหารมาถวาย ให้อเจลกดังกล่าวจึงบริโภคอาหารมากเกินไปจนเกิดโรคออสกะถึงแก่ความตายอยู่ใกล้กับกองขยะแห่งหนึ่ง ได้มีสาวของตนมาพบเห็นเข้า จึงได้พากันนำผ้าขาวมาพันซากศพแล้วนำขึ้นไปวางไว้ ณ ที่ลาดบนยอดเขาใกล้กับป่าช้า วีรณตัมภกะ ซากศพได้กลิ้งไหลไปตามทางลาดของยอดเขา ตกกลงไปในป่าช้าด้านล่างผ้าขาวที่พันไว้ได้หลุดลอยออกไปเป็นที่อยู่อาศัยแก่ผู้ได้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง พระสุนัษัตตะได้เข้าไปสอบถามซากศพของอเจลกกว่า ตายแล้วไปเกิดในที่ใด ซากศพนั้นก็ได้อธิบายว่า ตายแล้วไปเกิดในเหล่าอสูร ชื่อ กาลกัญชิกา ตรงตามพุทธพยากรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกประการ^{๑๗๘}

๒. พยากรณ์ชาวบ้านนาทิกะ แต่ไม่ทรงพยากรณ์พระเจ้าพิมพิสาร

ในชนวันสกุตรกล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระตำหนักตึกเขตบ้านนาทิกะพระอานนท์เข้าเฝ้ากราบทูลว่า พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์บุคคลเป็นจำนวนมากซึ่งได้ทำกาลละง่วงไปแล้ว (ตายแล้ว) ว่าคนโน้นเกิด ณ ที่โน้น บางคนทำกาลละง่วงไปแล้วเป็นโอบปาติกะ (เกิดเป็นพรหม) เพราะสิ้นประโยชน์ ๕ อย่างจะปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก บางคนทำกาลละง่วงไปแล้ว เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง รากะ โทสะ และโมหะเบาบางจะมายังโลกนี้ (เกิดเป็นมนุษย์) เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บางคนทำกาลละง่วงไปแล้ว เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา (เป็นพระโสดาบัน) เป็นผู้เที่ยงมีอันจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ชาวบ้านนาทิกะ

^{๑๗๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕/๓๗.

^{๑๗๘}พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร) วิมุตติรัตนมาลี, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, ๒๕๑๗), หน้า ๑๗ – ๒๙.

(เมื่อได้ทราบคำพยากรณ์ของพระพุทธองค์ดังกล่าวแล้ว) จึงปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติและโสมนัส เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ดังกล่าว)

ชาวมคธซึ่งเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์มีมากมายทำกาลล่วงไปแล้ว พระองค์ไม่ทรงพยากรณ์ พระเจ้าแผ่นดินมคธ ทรงพระนามว่า พิมพิสาร พระองค์ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นราชาที่ปกครองโดยธรรม ทรงเกื้อกูลแก่พราหมณ์และคฤหบดี ชาวนิคมและชาวชนบททรงเลื่อมใส ในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ทรงทำให้บริบูรณ์ในศีล (เป็นพระโสดาบัน) เสด็จสวรรคตแล้ว พระองค์ไม่ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะพึงสำเร็จแก่ชนเป็นอันมาก

เวลาเช้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตยังบ้านนาทิกะ เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงดำริว่า เราจักรู้คติ จักรู้ภพหน้าของชาวมคธ ว่ามีคติอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร ครั้นนั้น เวลาเย็น พระองค์เสด็จออกจากที่เรือน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ในร่มเงาวิหาร พระอานนท์ ได้เข้าเฝ้าพระองค์ตั้งใจมนสิการ(กำหนดจิต) ประมวลเหตุทั้งปวงด้วยใจ นั่งอยู่บนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ทรงดำริว่า เราจักรู้คติ จักรู้ภพหน้าของชาวมคธ มีคติอย่างไร มีภพหน้าอย่างไร

ลำดับนั้น เทพองค์หนึ่งมีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ปรากฏต่อหน้ากราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่า ขนวสกะในภพก่อนข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่า พิมพิสาร ข้าพระพุทธเจ้าเข้าถึง ความเป็นสหายของท้าวเวสสุวรรณมหาราช ข้าพระพุทธเจ้านั้นจุติจากภพนี้แล้ว สามารถเป็น พระราชาในหมู่มนุษย์นับแต่วันที่ข้าพระพุทธเจ้าเลื่อมใสในพระผู้มีระภาคเจ้าอย่างยิ่งเป็นต้นมา ข้าพระพุทธเจ้าทราบชัดถึงความไม่ตกต่ำ (เป็นพระโสดาบัน) อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าตั้งความหวังไว้เพื่อ ความเป็นพระสกทาคามี ระหว่างที่ข้าพระพุทธเจ้าไปยังสำนักของท้าววิรูปหคมหาราชทราบพระดำริ ของพระองค์จึงคิดว่าจักเข้าเฝ้าพระองค์และจักกราบทูลเรื่องนี้แต่พระองค์ แล้วขนวสกะเทพบุตรได้ กราบทูลเรื่องราวต่างๆ บนสวรรค์ให้พระองค์ทรงทราบ^{๑๗๙}

จากพระสูตรนี้เห็นได้ว่า โดยความเป็นพระสัพพัญญูของพระพุทธองค์ทรงทราบคติ ของสัตว์ทั้งหลายโดยไม่มีขอบเขตจำกัด จึงทรงทราบคติและภพหน้าของชาวบ้านนาทิกะเป็น จำนวนมากที่ทำกาลล่วงไปแล้ว แล้วตรัสพยากรณ์ถึงคติและภพของบุคคลเหล่านั้น พร้อมทั้งเหตุที่ บุคคลเหล่านั้นมีคติเป็นอย่างไรและมีภพหน้าเป็นอย่างไร ยังความปลื้มใจ เบิกบาน เกิดปีติ และโสมนัสแก่ชาวบ้านนาทิกะผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ที่ได้ฟังคำพยากรณ์ ดังกล่าวเป็นอันมาก กรณีที่พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์คติและภพของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้วกาลล่วงไปแล้ว (ตายแล้ว) ก็ด้วยพระสัพพัญญูของพระพุทธองค์ที่มีพระประสงค์ที่จะ ให้พระเจ้าพิมพิสารซึ่งได้ทำกาลล่วงไปแล้วและได้ไปเกิดใหม่ในคติและภพใหม่มาแสดงตัว เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชนทั้งหลายในสิ่งที่พระองค์มีพุทธพยากรณ์ไปแล้ว ดังนั้นเมื่อเสด็จกลับจากบิณฑบาต ประทับนั่งบนอาสน์แล้ว จึงทรงตรัสกับพระอานนท์ว่าพระองค์ จะทรงตั้งนโมสิการ (กำหนดจิต) ดำริว่าจะเข้าไปรู้คติและภพหน้าของชาวมคธ ซึ่งทำกาลล่วงไปแล้ว ว่ามีคติเป็นอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร พระเจ้าพิมพิสารซึ่งได้ทำกาลล่วงไปแล้วและมีกำเนิดใหม่ เป็นเทพนามว่า ขนวสกะ ทราบดำริของพระพุทธองค์จึงมาปรากฏตัวต่อหน้าพระพักตร์กราบทูล

เรื่องราวต่างๆ ของตนในภพใหม่บนสวรรค์ อันเป็นการยืนยันว่าเมื่อสัตว์ทั้งสิ้นตายแล้วต้องไปเกิดใหม่ トラบใดที่ยังไม่สิ้นจากกิเลสทั้งหมด

๓. พระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์สุเมธดาบส

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ที่ปึงกร ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก เมื่อ ๔ อสงไขยกับแสนมหากัปมาแล้ว ในครั้งนั้นพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ โดยกำเนิดเป็นสุเมธดาบสเป็นผู้ทรงฌานและอภิญญาได้ออกจากอาศรมเหาะไปในอากาศ เห็นประชาชนจำนวนมากช่วยกันแผ้วถางตกแต่งหนทางสำหรับพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดำเนินผ่าน จึงเหาะลงจากอากาศเข้าไปถามประชาชนจนทราบเรื่องดีแล้ว เกิดปิติเลื่อมใสจึงช่วยแผ้วถางตกแต่งหนทางเสด็จดำเนินต่อ ขณะทำงานอยู่นั้น พระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้ามาถึง โดยที่สุเมธดาบสยังคงตกแต่งหาทางไม่แล้วเสร็จ ยังมีหลุมบ่อเปือกตมอยู่อีกแห่งหนึ่ง จึงเอาผ้าคากรองและหนังสัตว์ลาดลง..... นอนคว่ำลง ณ ที่นั้น ด้วยคิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก จงทรงทรงเหยียบเราเสด็จไปเถิด อย่าทรงเหยียบเปือกตมนั้นเลย จักเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา เพื่อบรรลुสัมพัญญุตญาณปลดปล่อยหมู่สัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารเถิด พระที่ปึงกรสัมมา สัมพุทธเจ้าประทับยืนอยู่เหนือศรัทธาสุเมธดาบสแล้วตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดูภูมิตาบสผู้มีตบะอันรุ่งเรืองนี้ เขาจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ในกัปอันประมาณมิได้แต่กับนี้ จักเสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ ทรงบำเพ็ญเพียร และตรัสรู้ที่คwangไม้อัสสัถฤพุกษ^{๑๘๐}

ในครั้งนั้นพระนางยโสธรา ได้ถือกำเนิดในสกุลพราหมณ์ เป็นหญิงสาวมีนามว่าสุมิตตาได้ถือดอกบัวไปด้วย ๘ ก่า เพื่อบูชาพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเห็นสุเมธดาบสกำลังตกแต่งหนทางเพื่อเสด็จดำเนินอยู่ จึงได้แบ่งดอกบัวถวายสุเมธดาบสไป ๕ ก่า คงเหลือไว้สำหรับถวายพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า เพียง ๓ ก่า สุเมธดาบสรับดอกไม้วีแล้ว ได้นำดอกบัวไปถวายบูชาพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยการทำบุญกุศลครั้งนั้น พระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ว่า อุบาสิกาสุมิตตาผู้นี้ จักเป็นผู้มีจิตเสมอกัน มีกุศลกรรมเสมอกัน ทำกุศลร่วมกันเป็นที่รักเพราะบุญกรรม เพื่อประโยชน์แก่สุเมธดาบส ในกัปอันประมาณมิได้ แต่กับนี้ จะเป็นธรรมทายาทผู้เรืองฤทธิ์ของพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า จักมีบารมีเต็ม จักละกิเลสได้ตั้งราชสีห์ละกรงแล้วจักบรรลุโพธิญาณ พระนางได้อนุโมทนาพระวาจานั้น ยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรม ได้สวຍผลในดำเนินเทวดาและมนุษย์มากมาย ได้สวຍสุขในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ได้ยงมหาชนให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากราคะและพระชินาสพผู้ปราศจากมลทิน ซึ่งเป็นพุทธสาวกมากมายนับไม่ถ้วนในภพนี้ซึ่งเป็นภพสุดท้าย พระนางได้เกิดในศากยสกุลมีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มียศ มีศีล สมบูรณ์ด้วยองค์สมบัติทั้งปวง มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกทรงผนวช และทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระนางทรงเปื้อนนำในวัฏสงสาร จึงทรงออกบวชพร้อมทั้งบริวารพินหนึ่ง ออกบวชแล้วไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็ได้บรรลุพระอรหันต์มีความชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตาธาตุ ในเจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสญาณ และทิพยจักขุ^{๑๘๑}

^{๑๘๐} พุทฺธ. (ไทย) ๓๓/๒๑/๑๓๔.

^{๑๘๑} พุ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๔/๑๓๔.

๓.๒ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในปายาสีราชัญญสูตร

เรื่องพระเจ้าปายาสีนี้มีปรากฏอยู่ในปายาสีราชัญญสูตร^{๑๘๒} ดังมีใจความว่าพระเจ้าปายาสี เป็นพระราชเจ้าแห่งเสตัพพนคร ทรงมีความเชื่อว่าตายแล้วก็สูญชาติหน้าไม่มี นรก-สวรรค์ไม่มี อยู่มาคราวหนึ่ง พระกุมารกัสสปเถระ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป เทียวจาริกไปตามลำดับ จนถึงเสตัพพนคร พำนักอยู่ ณ ป่าสีเสียด ประชาชนเมืองเสตัพพนครผู้เคยทราบกิตติศัพท์ พระกุมารกัสสปเถระ มาสอนว่า พระเถระผู้นี้เป็นบัณฑิตเฉียบแหลมเป็นพหูสูตร มีปฏิภาณดีเป็น พระอรหันต์ จึงพากันมานมัสการ และบ่ายวันหนึ่ง ขณะที่พระเจ้าปายาสี ประทับอยู่ปราสาท ได้ทอดพระเนตรเห็นผู้คนเดินกันเป็นกลุ่มๆ มุ่งหน้าไปทางป่าไม้สีเสียด จึงทรงสอบถามได้ความว่า ประชาชนเหล่านั้นกำลังไปนมัสการพระกุมารกัสสปะจึงได้เสด็จไปด้วย ครั้นเสด็จถึงแล้ว ได้ทรงปราศรัยกับพระกุมารกัสสปะชั่วคราวแล้วทรงประกาศถึงความเชื่อของพระองค์ว่า คนตายแล้ว สูญ ชาติหน้าไม่มี โอปปาติกะไม่มีนรก – สวรรค์ ไม่มี ผลของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี พระกุมารกัสสปะ ฟังแล้ว ได้คัดค้านความเชื่อดังกล่าว จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายตอบโต้กันถึงใจความต่อไปนี้

๑. พระเถระถามว่า ที่ทรงเห็นว่าโลกอื่นไม่มีเป็นต้นนั้น พระจันทร์พระอาทิตย์เป็นเหตุใดในโลกนี้หรือในโลกอื่นตรัสตอบว่า พระจันทร์พระอาทิตย์อยู่ในโลกอื่นมิใช่เหตุหรือมนุษย์ในโลกนี้

๒. พระเถระถามว่า ทรงมีเหตุผลอย่างไร พระเจ้าปายาสี ตรัสตอบว่าได้พิสูจน์ทดลอง เรื่องนี้มานานแล้วคนที่ประพฤติชั่วเช่น คนที่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามพูดเท็จพูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ คอยฟังเลื่องลือของผู้อื่นคอยคิดปองร้ายผู้อื่นและเป็นมิจฉาทิฎฐิ กำลังเจ็บหนักใกล้ตาย พระองค์ก็รีบเข้าไปหาบุคคลเหล่านั้นแล้วขอร้องว่าเมื่อตายไปแล้วตกรน ก็ขอให้กลับมาบอกด้วยว่านรกมีจริง คนเหล่านั้นก็รับปากจะมาบอก แต่ครั้นตายแล้ว ก็ไม่เห็นมีใครสักรายมา บอกเลย พระเถระกล่าวเปรียบเทียบกับที่คนเหล่านั้นกำลังตกรน ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส ทั้งไม่อาจขออนุญาต นายนิรบาล มาบอกพระองค์ได้อุปมาดังโจรที่ถูกจับได้ราชบุรุษจึงนำโจรผู้นั้น ไปแสดงต่อพระราชกราบทูลว่าโจรผู้นี้ทำผิดร้ายกาจนักให้เอาเชือกมัดมือโพล่หลังอย่างมั่นคงแล้วพา ออกตระเวนไปตามถนน เขตชุมชน ประจานถึงความผิดของโจรนี้แก่คนทั้งหลายเสร็จแล้วนำไปตัดหัว เสียประจานไว้หากโจรผู้นั้นขออนุญาตไปบอกญาติ มิตรสหายให้ทราบแล้วจะกลับมานายเพชฌฆาต ย่อมไม่ยอมอนุญาตเป็นแน่แท้เพราะกลัวความผิดมีแต่จะเร่งฆ่าให้เสร็จสิ้นโดยเร็วอุปมาข้อนี้ฉันใด ผู้ที่ ตกรนไปแล้ว ก็ไม่อาจขออนุญาตนายนิรบาลมาบอกพระองค์ได้ ก็ฉันนั้น

๓. พระเจ้าปายาสี ตรัสแล้วว่า คนที่ทำความดี เช่น คนที่รักษาศีล ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่คอยฟังเลื่องลือของผู้อื่นไม่คิดปองร้าย และเป็นสัมมาทิฎฐิกำลังเจ็บหนักใกล้ตาย พระองค์ก็ได้รับไปหาคนเหล่านั้น แล้วขอร้องว่าเมื่อตายไปแล้ว หากไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ก็ขอความกรุณาได้มาบอกด้วย คนเหล่านั้นก็รับปากแต่เมื่อตายไปแล้วก็ไม่เห็นมีใครที่กลับมาบอกสักรายนี้แสดงว่า โลกหน้าไม่มี สวรรค์ ไม่มีพระเถระทูลว่าก็เพราะกลืนมนุษย์ همینยี่งัก ส่งกลืนไปไกลถึง ๑๐๐ โยชน์ อุปมาดังหลุมคูถ ซึ่ง เต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูล น่าเกลียดยิ่งนัก ทั้งส่งกลืนเหม็นอย่างรุนแรงมีบุรุษผู้หนึ่งเดินไปตกหลุมคูถนั้น

ต่อมาได้มีคนช่วยเหลือเขาออกจากหลุมคู่นั้นแล้วพาไปอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด ประโลมด้วยเครื่องหอมแล้วนำเสื้อผ้าอย่างดีมาให้ตกแต่ง ให้บริโภคอาหารอย่างดี และให้อยู่บนปราสาท บุรุษผู้นั้น ย่อมไม่ปรารถนาที่จะกลับไปตกในหลุมคู่อีกเป็นแน่แท้บุรุษผู้นั้นพ้นแล้วจากหลุมคู่อ ย่อมไม่ปรารถนาจะตกลงไปหลุมคู่อีกฉันใดผู้ที่ตายไปเกินในสวรรค์ ก็ย่อมไม่ปรารถนาจะลงมาสู่โลกมนุษย์อีกก็ฉันนั้น มหาบพิตร อีกประการหนึ่ง

๔. พระเถระถามว่า อายุขัยในโลกสวรรค์ ก็ยาวนานกว่าโลกมนุษย์กล่าวคือ ๑๐๐ ปี โลกมนุษย์เป็น ๑ วัน ๑ คืน ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้นเป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือน เป็น ๑ ปี ก็อายุขัยของเทวดาชั้นดาวดึงส์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปีทิพย์ หากมีเทวดาบางองค์คิดว่าจะอยู่ในสวรรค์สัก ๑ - ๒ วัน แล้วจึงค่อยลงมาบอกพระองค์ อยากทราบว่าเทวดาองค์นั้นจะมาทันพบพระองค์หรือไม่ตรัสตอบว่าไม่ทันแน่ เพราะโยมคงจะสิ้นชีพไปนานแล้ว แต่โยมก็ยังไม่เชื่อว่ามีเทวดา เพราะยังไม่เคยเห็นการไม่เชื่อเพราะไม่เคยเห็นด้วยตาเนื้อ แล้วปฏิเสธถึงสิ่งที่มองไม่เห็นนั้นยังไม่ถูกต้องนัก อุปมาดังคนตาบอดโดยกำเนิด ไม่เห็นสิ่งต่างๆ ไม่เคยเห็นดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ดวงดาว และอื่นๆ แล้วยืนยันว่าดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์เป็นต้นไม่มีอย่างนี้จะเป็นการไม่ถูกต้องแน่นอนเรื่องเทวดานั้นไม่อาจเห็นได้ด้วยมังสจักขุ แต่สมณพราหมณ์ผู้อยู่ในเสนาสนะอันสงบสัจ เช่น ปาชา เป็นผู้ไม่ประมาทมีความเพียรมีตนสงบแล้วยังทิพยจักขุให้บริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์ย่อมสามารถเห็นได้ทั้งโลกนี้และโลกอื่นและสัตว์อุปาทิเกด้วยทิพยจักขุอันเป็นทิพย์เหนือจักขุของมนุษย์มีอยู่ เรื่องของปรโลกพบเห็นอย่างนี้ ไม่พึงเข้าใจว่าจะเห็นได้ด้วยตาเนื้อ

๕. พระเจ้าปายาสิตรัสเล่าว่า พระองค์เห็นสมณพราหมณ์ผู้มีศีลมีธรรมก็ยังอยากอยู่ในโลกนี้ ไม่เห็นฆ่าตัวตายรีบไปอยู่สวรรค์กันเลยถ้าสวรรค์มีจริงสมณพราหมณ์ เหล่านั้นก็น่าจะทนทุกข์อยู่ในโลกนี้ไปทำไมรีบตายไปอยู่สวรรค์จะไม่ดีกว่าหรือพระเถระทูลเปรียบเทียบถวายเป็นการที่สมณพราหมณ์ไม่รีบฆ่าตัวตายไปสวรรค์นั้นอุปมาดังพราหมณ์คนหนึ่ง มีภรรยา ๒ คน ต่อมาพราหมณ์นั้นและภรรยาหลงได้ตายลงทั้งคู่ชายอายุ ๑๐ - ๑๒ ขวบ คนหนึ่งไว้ ฝ่ายภรณยาน้อยก็กำลังตั้งครรภ์ต่อมาเด็กน้อยนั้น ได้พบกับมารดาเลี้ยงว่า ทริพย์สินของบิดาจะต้องตกเป็นของตนทั้งหมดขอให้มารดาเลี้ยงมอบทริพย์สินเหล่านั้นทั้งหมดแก่ตน ฝ่ายมารดาเลี้ยงได้ตอบว่าขอให้คอยก่อน รอให้คลอดก่อน หากเด็กนั้นเป็นผู้ชาย ก็จะได้เป็นเจ้าของทริพย์สินครึ่งหนึ่ง หากเป็นผู้หญิง ก็จะให้เป็นบาทบริจาริกาแก่เจ้า แต่เด็กน้อยนั้นก็ไมยอมเลิกคอยเข้าชี้ถามอยู่อย่างนั้น ทำให้มารดาเลี้ยงรำคาญจึงเอามีดแหวกท้องตนเพื่อให้รู้แล้วรู้รอดว่าทารกในครรภ์ของตน เป็นชาย หญิงกันแน่ ผลคือทั้งตัวเองและลูกในครรภ์ตายหมดเป็นการสูญเสียทุกอย่างไม่มีอะไรดีเลยอุปมาข้อนั้นใด การฆ่าตัวตาย ก็มีอุปมา ฉันนั้น ด้วยเหตุนี้สมณพราหมณ์ผู้มีคุณธรรมย่อมรู้ว่าอะไรควรไม่ควร หรือเมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถทำคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นด้วย ดังนั้นสมณพราหมณ์จึงไม่เร่งผลที่ยังไม่สุกให้สุกแต่คอยรอให้สุกเอง

๖. พระเจ้าปายาสิตรัสแย้งต่อไปว่า ตามที่เชื่อกันว่า วิญญาณจะไปเกิดอีกแต่โยมก็ได้ทดลองหาชีวะหรือวิญญาณที่จะไปเกิดอีก เมื่อโจรคนใดจะถูกประหารชีวิตก็สั่งให้เอาโจรคนนั้นใส่หม้อปิดฝา เอาดินเหนียวมายาฬามือให้สนิทและใช้ยางรัดข้างบนอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำไปตั้งบนเตาไฟ ครั้นต้มโจรนั้นสักระยะหนึ่ง เมื่อแน่ใจว่า โจรนั้นตายแน่แล้ว จึงค่อยยกหม้อลง ค่อยๆ แกะดินเหนียวออกและค่อยๆ เปิดฝาหม้อทีละน้อยๆ คอยมองหาชีวะ แต่ก็ไม่พบชีวะหรือวิญญาณเลย นี่แสดงว่า

ชีวะของคนไม่มีพระเถระทูลถามว่าระลึกได้ ถามว่าพระองค์เคยบรรทมหลับกลางวัน หลับฝันไปว่าได้เสด็จเข้าไปในสวนอันรื่นรมย์ในป่าที่รื่นรมย์บ้างไหมตรัสตอบว่าระลึกได้ ถามว่า ในขณะที่พระองค์บรรทมหลับฝันไปในที่รื่นรมย์นั้นอาตมาอยากพวคนางข้าหลวงที่นั่งเฝ้าพระองค์อยู่ ณ นั้น ได้เห็นชีวะของพระองค์ออกจากร่างของพระองค์หรือไม่ ตรัสตอบว่าไม่เห็น พระเถระจึงทูลว่าพวคนางข้าหลวงไม่เห็นชีวะของพระองค์ อุปมาข้อนั้นฉันใด พระองค์ก็ไม่ทรงเห็นชีวะของผู้ที่ตายไปแล้ว ก็มีอุปมาฉันนั้น ความจริง พระองค์ก็ยังมีพระชนม์อยู่แท้ๆ แต่พวคนางข้าหลวง กลับมองไม่เห็นชีวะของพระองค์เข้า ออกเหตุไฉนพระองค์จะทรงเห็นชีวะของคนตายเข้าออกเล่า

๗. พระเจ้าปายาสิตรัสแย้งต่อไปว่า ถ้าคนตายแล้วไปเกิดใหม่ คนตายก็น่าจะบอกว่าคนเป็นเพราะบางอย่างได้จากไป แต่นี่กลับตรงกันข้าม คนตายหนักกว่าคนเป็นคือเมื่อทราบว่าเป็นโจรคนไหนจะถูกประหารชีวิต โยมก็จะสั่งให้เพชรฆาตชั่งน้ำหนักโจรไว้แล้วจึงค่อยประหารชีวิตโดยการแขวนคอไม่ให้หายใจวาระอื่นๆ บอกข้าครั้งโจรตายแล้วก็ให้นำไปชั่งอีกปรากฏว่าโจรเมื่อตายแล้วกลับมีน้ำหนักมากกว่าตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่มีวิญญาณออกจากร่างกายเลยพระเถระทูลถามว่าความจริงมีว่าการที่คนเป็นเบากว่าคนตาย ก็เพราะร่างกายขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ จะประกอบไปด้วย อายุ ใจอ่อน และวิญญาณจึงทำให้ร่างกายเบามากกว่าที่ใช้งาน ส่วนคนตายร่างกายจะไม่มีอายุ ใจอ่อน และวิญญาณ จึงหนักกว่าทั้งใช้ทำงานอะไรไม่ได้อุปมาดังก้อนเหล็กที่ร้อนย่อมเบา กว่าก้อนเหล็กที่เย็น เพราะเหล็กที่ร้อนยังประกอบไปด้วย เหล็ก ไฟ และลมผสมกันจึงเหมาะที่จะนำไปใช้ได้ ผิดกับเหล็กที่เย็น ซึ่งไม่มีลักษณะดังกล่าวพระเถระทูลต่อไปว่า พระองค์ค้นหาชีวะของโจร ด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้องจึงไม่พบอุปมาดังคน หาเสียงจากหอยสังข์ฉันนั้น เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งได้มีบุรุษผู้หนึ่งเดินทางไปถึงชนบทแห่งหนึ่งได้เป่าสังข์ขึ้น แล้ววางไว้ที่ผู้คนได้ฟังเสียงสังข์แล้วเกิดความชอบใจมาก ต่างเดินมาค้นหาตามเส้นทางที่ได้ยินเสียงนั้น ก็พบบุรุษผู้เป่าสังข์ขึ้นจึงถามถึงเสียงไพเราะว่าเป็นเสียงอะไร บุรุษผู้นั้นตอบว่า เป็นเสียงสังข์ แล้วชี้ไป ที่หอยสังข์ที่ตนวางไว้ ผู้คนจึงพากันไปที่หอยสังข์และพูดว่า พ่อสังข์ช่วยส่งเสียงไพเราะให้พวกเราฟังหน่อย แต่หอยสังข์นั้นก็นิ่งเฉยไม่เปล่งเสียงอะไร ผู้คนจึงพากันจับหอยสังข์เพื่อให้เปล่งเสียง ครั้นหอยสังข์ไม่เปล่งเสียง จึงเปลี่ยนวิธีอื่นๆ เช่น หงายหอยสังข์ขึ้นคว่ำลง วางตะแคงซ้าย ตะแคงขวาลากไปมาใช้มือเคาะใช้ไม้เคาะเป็นต้นแต่หอยสังข์ก็นิ่งอยู่อย่างนั้นไม่เปล่งเสียง บุรุษเจ้าของหอยสังข์เห็นพวกคนทำอย่างนั้นก็อานาใจคนพวกนี้ช่างโง่เขาเสียนี้กระไรหาเสียงจากหอยสังข์อย่างนี้จะได้ที่ไหนจะเดินไปหยิบหอยสังข์ยกขึ้นเป่าส่งเสียงเจื้อยแจ้วออกมาพวกคนเหล่านั้นซึ่งเพ่งพินิจก็เกิดเข้าใจขึ้นว่าอันว่าเสียงจากหอยสังข์จะดังขึ้นมาได้ก็เพราะประกอบด้วยองค์สามคือ คน เป่า ความพยายามและลมจึงมีเสียงดังขึ้นมาหาใช้วิธีอย่างอื่นไม่คนเราก็คงมีชีวิตรอยู่ได้ก็เพราะประกอบไปด้วยอายุ ใจอ่อน และวิญญาณก็ฉันนั้น

๘. พระเจ้าปายาสิตรัสแย้งต่อไปว่า พระองค์เคยสั่งให้เพชรฆาตนำโจรที่จะถูกประหารชีวิตให้เชือดหนังเชือดเอ็น ตัดเอ็นตัดกระดูก ตัดเยื่อในกระดูกโยมและคนทั้งหลายคอยสังเกตจ้องจับชีวะของโจรนั้น แต่ก็ไม่มีใครเห็นชีวะนี้แสดงว่าชีวะหรือวิญญาณที่จะไปเกิดอีกไม่มีพระเถระทูลเปรียบเทียบถายว่าก็พระองค์ค้นหาชีวะผิดวิธีอีกนั่นแหละ แล้วจะไปพบชีวะได้อย่างไร อุปมาดังขมิ้นบูชาไฟผู้หนึ่ง มีธุระต้องไปต่างถิ่นจึงเรียกเด็กน้อยอายุ ๑๐ - ๑๒ ขวบ คนหนึ่งมาแล้วสั่งว่าช่วงเวลาที่คุณไม่อยู่ก็ขอให้เด็กน้อยคอยดูแลไฟไว้อย่าให้ดับ หากไฟดับก็ให้จุดขึ้นใหม่นี้มีด มีไฟ มีไม้สไฟ สั่งแล้วก็จากไปฝ่ายเด็กคนนั้น มัวเล่น

เพลิน ไม่ได้คอยดูไฟ ครั้นไปดูก็ปรากฏว่าไฟดับหมดแล้วไม่รู้ว่าจะก่อไฟขึ้นอย่างไร แต่นึกถึงคำของขลุ่ยได้ จึงเอามัดผ้าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีกก็ยังไม่พบไฟ จึงใช้มัดผ้าไม้สีไฟเป็นซีกเล็กๆ ลงไปเรื่อยๆ จนถึง ๒๐ ซีก ก็ยังไม่พบไฟอีก จึงใช้มัดสับไม้สีไฟจนละเอียดก็ยังไม่พบไฟ จึงนำเศษไม้เล็กๆ เหล่านั้นมาตำแล้วก็โรย แต่ไฟก็หาเกิดขึ้นไม่ ขณะที่เด็กน้อยกำลังวุ่นค้นหาวิธีจุดไฟอยู่นั้น ขลุ่ยก็กลับมาถึง เห็นการกระทำของเด็กน้อยแล้วระอาใจ จึงสั่งสอนว่าเจ้าช่างโง่เงาไฟติดวิธีแล้วจะพบไฟได้อย่างไร เขาหาไฟกันอย่างนี้ว่าแล้วก็หยิบไม้แห้งมา ๒ อันสีกันเข้าในไม้ซ้าไฟก็เกิดขึ้น มหาบพิตรอุปมาซ้อนนี้ฉันใด การค้นหาชีวิตที่พระองค์ค้นอยู่ ก็มีอุปมาเช่นนั้น ขอให้พระองค์เปลี่ยนความเชื่อเสียใหม่จะไม่ดีกว่าหรือ

๙. พระเจ้าปายาสัตริย์ต่อไปว่า พระองค์ชักเห็นด้วยกับพระเถระแต่ก็ไม่อาจประกาศความเชื่อใหม่ได้ เพราะเจ้าปัสเสนทิโกศล และราชวงศ์อื่นๆ ตลอดทั้งคนทั่วไปก็ทราบกันดีว่าพระเจ้าปายาสีผลวิบากกรรมดี กรรมชั่วไม่มีแล้วพระองค์เกิดไปเปลี่ยนความเชื่อเสียใหม่ ใครๆ ก็จะได้ว่าเป็นผู้โลเลไม่มั่นคงโยมจะอายุเขามากพระเถระทูลตอบว่า พระองค์อย่าทรงทำอย่างนั้น การพบทางที่ดีแล้วไม่ถือเอา แต่ยังไปยึดทางที่ผิดคิดว่าเคยถือมาแล้วก็ควรถือต่อไปนั้นไม่ถูกเพราะมีแต่ นำความหายนะพระเถระได้เปรียบเทียบอุปมาเป็น ๔ ข้อ ดังนี้

(๑) อุปมาดั่งนายกองเกวียน ๒ คน นำบริวารฝ่ายละ ๕๐๐ คนออกไปค้าขายยังต่างเมือง ทั้ง ๒ ฝ่าย เดินทางมาได้ระยะหนึ่ง นายกองเกวียนทั้ง ๒ ก็ปรึกษากันว่า ถ้าเดินทางร่วมกันอย่างนี้จะลำบาก หาอาหารมาเลี้ยงสัตว์ไม่เพียงพอ จึงแบ่งกันเป็น ๒ พวก ให้พวกแรกเดินทางไปก่อนสักระยะหนึ่ง พวกหลังจึงเดินทางตาม ดังนั้น นายกองเกวียนพวกแรกจึงพาบริวารเดินทางไปตามลำดับได้พบบุรุษผู้หนึ่งผิวดำ นัยน์ตาแดงผูกสอดแลงธนูทัดดอกโกมุทมีผมและผ้าเปียกปอนเดินสวนทางมาพ้อคำจึงสอบถามได้ความว่ามาจากเมืองที่พ้อคำมุ่งจะไปค้าขาย และได้สอบถามถึงความยากลำบากในการเดินทางบุรุษผู้นั้นตอบว่าไม่มีปัญหาไม่ต้องกังวลเพราะหนทางสบายฝนตก น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงไม่จำเป็นต้องบรรทุกน้ำบรรทุกหญ้า ไปให้หนัก ลำบากเปล่าๆ นายกองเกวียนเชื่อ จึงสั่งให้บริวารทิ้งหญ้า ทิ้งน้ำ พาบริวารเดินทางต่อไป แต่ยังคงเดินทางก็ยิ่งพบแต่ความแห้งแล้งอดคัดกันดาร ผลสุดท้ายก็พากันอดตายหมดทั้งคนและสัตว์ กลายเป็นอาหารของบุรุษตาแดงผู้นั้นนั่นคือยักษ์นั่นเองฝ่ายพ้อคำอีกคนหนึ่ง หลังจากพ้อคำคนก่อนเดินทางไปแล้วสิ้นระยะหนึ่งก็พาบริวารเดินทางไปยังบ้ำแล้วก็ได้พบบุรุษผิวดำ ตาแดง หรือยักษ์ตนนั้นอีกยักษ์นั้นได้บอกอย่างเดียวกับพ้อคำคนก่อนทั้งได้บอกให้ทิ้งหญ้าทิ้งน้ำเสียจะได้ไปเร็วขึ้นแต่นายเกวียนไม่เชื่อได้บอกบริวารว่า บุรุษผู้นี้เป็นใครไม่ทราบไม่ใช่ญาติของเราจะเชื่ออะไรนักไม่ได้ จึงสั่งไม่ให้ทิ้งหญ้าทิ้งน้ำ บรรทุกไปอย่างนั้น ยิ่งเดินทางไป นานเท่าไรก็ยิ่งพบความแห้งแล้งกันดารมากเท่านั้น ตรงกันข้ามกับคำบอกของบุรุษแดงเลยที่เดียวและแล้วก็พบซากโครงกระดูกของคนและสัตว์ของนายเกวียนผู้เดินทางไปก่อน ซึ่งถูกยักษ์ตนนั้นจับกินนายเกวียนผู้ฉลาด จึงบอกให้พวกบริวารดูแล้วสั่งให้ทิ้งของที่มียาค่าน้อยแล้วให้เก็บสิ่งของที่มีค่ามากจากกองเกวียนมรณะนั้นบรรทุกใส่เกวียนเดินทางต่อไปโดยสวัสดิภาพจนถึงเมืองที่มุ่งไปค้าขายได้ทำการค้าขายได้กำไรมากมาย ทั้งนี้ก็เพราะนายกองเกวียนคนหลังนี้เป็นคนฉลาดใช้ปัญญาว่าควรทำและไม่ควรทำอย่างไร

(๒) อุปมาเรื่องคนเลี้ยงสุกร เรื่องมีอยู่ว่าผู้เลี้ยงสุกรคนหนึ่งเดินทางเข้ามาในป่า ได้พบอุจจาระแห้งมากมาย เขาดีใจจะได้นำไปเป็นอาหาร สุกรจึงเอาผ้าห่ออุจจาระเหล่านั้นเทินหัวเดินกลับบ้านด้วยความดีใจ ขณะที่เขาเดินทางกลับเกิดฝนตกและได้ชะห่ออุจจาระหยดเป็นทางรดศีรษะ

ชายคนนั้น همینคลั่งไปหมด แต่ชายคนนั้นก็ไม่ทิ้งห่ออุจจาระ เพราะคิดว่าไหนๆ ก็แบกมาไกลแล้วจะมาถึงเสียก็ดูกระไรอยู่ควรทนแบกไปให้ถึงบ้านระหว่างทางผู้คนที่เห็นเขาซึ่งเปื้อนด้วยอุจจาระ และคลั่งไปด้วยกลิ่นเหม็นต่างพูดว่าคนผู้นี้เห็นถ้าจะเป็นคนบ้าเป็นแน่แท้ จากเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าบุรุษผู้นั้นเป็นคนโง่กระทำการที่ไม่ควรทำ จึงไม่ได้รับการสรรเสริญ

(๓) อุปมาเหมือนนักเลงราว ๒ คน เล่นสากัน คนหนึ่งยอมกลืนลูกโทษที่มาถึงตัว หมายถึงลูกสกาที่ทำให้แพ้ อีกคนหนึ่งบอกว่าท่านชนะข้างเดียว ขอลูกสกาให้ข้าพเจ้าทำพิธีบ้าง คนชนะจึงส่งไปให้นักเลงคนที่สอง จึงเอายาพิษทาลูกสกา เมื่อเล่นครั้งที่ ๒ นักเลงสกาคนแรกก็กลืนลูกโทษที่มาถึงนั้นอีก (และตายเพราะกลืนยาพิษเข้าไปด้วย) พระองค์เปรียบเหมือนนักเลงสกา (ที่กลืนยาพิษไปกับลูกสกาด้วย) ขอจงสละความเห็นผิดนั้นเสียเถิด

(๔) อุปมาเรื่องคนหอบป่านดังมีเรื่องเล่าว่ามีชาย ๒ คน ชวนกันไปแสวงโชคอีกเมืองหนึ่ง ต่อมาเมื่อชาย ๒ คน เดินทางไปถึงเมืองนั้นก็เดินทางไปยังถนนสายหนึ่ง ได้พบเปลือกป่านอันมาก ทั้ง ๒ คน จึงห่อเปลือกป่านคนละห่อเพื่อนำกลับ แต่ครั้นเดินทางมาถึงถนนสายหนึ่งเกิดพบด้ายป่านชายคนหนึ่ง ใน ๒ คนนั้นบอกว่า ด้ายป่านมีราคามากกว่าเปลือกป่าน เรามาห่อเปลือกป่านห่อเอาด้ายป่านกันดีกว่าแล้วชายคนนั้นก็แก้ห่อเปลือกป่านออกทิ้ง แล้วห่อด้ายป่านแทน แต่อีกคนหนึ่งบอกว่า ไหนๆ เราก็นำเปลือกป่านมาแล้ว จะเปลี่ยนใหม่ก็น่าเสียดายจะต้องนำไปให้ถึงบ้านจนได้จึงไม่ยอมเปลี่ยนมาห่อด้ายป่านแบกห่อเปลือกป่าน เดินต่อไป ครั้นทั้ง ๒ คนเดินทางต่อไปอีกถนนหนึ่งก็พบผ้าป่าน คนที่ห่อด้ายป่านก็แก้ห่อด้ายป่านออกแล้วเอาผ้าป่านมาห่อเข้าแทน ส่วนคนที่แบกเปลือกป่านก็ยังคงรักษาห่อเปลือกป่านไว้ไม่ยอมเปลี่ยนเช่นเคย ทั้ง ๒ คนได้เดินทางต่อไปเรื่อยๆ และได้พบสิ่งต่างๆ ตามลำดับ คือ เปลือกไม้โขมะ ด้ายโขมะ ผ้าโขมะ ลูกฝ้าย ด้ายฝ้าย ผ้าฝ้าย เหล็ก โลหะ ดีบุก ส่ำริด เงิน และทองชายผู้ฉลาดก็เปลี่ยนห่อตามลำดับ จนสุดท้ายก็ได้ห่อทองแทนเงินส่วนคนงี่เง่ายังคงแบกห่อเปลือกป่านไม่ยอมเปลี่ยนเป็นห่ออย่างอื่น ด้วยความคิดว่าอุทิศสำหรับแบกมาตั้งนานแล้วจะมาเปลี่ยนก็ดูกระไรควรที่จะได้แบกต่อไปให้ถึงที่สุดและในที่สุดทั้ง ๒ คนก็เดินทางกลับถึงบ้านของตน ครอบครัวคนที่ห่อทองมาพากันดีใจใหญ่ต่างพากันสรรเสริญยกย่องชายผู้นั้นตรงข้ามกับครอบครัวของชายผู้แบกเปลือกป่านมา ต่างพากันเสียใจและด่าว่าชายผู้นั้นเป็นอย่างมากเขาไม่ได้รับความดีตอบแทนจากมั่งมีนั้นนำห่อเปลือกป่านมาเลย มหาบพิตรขอให้พระองค์โปรดใคร่ครวญดูการกระทำของชายทั้ง ๒ คนนั้นคนไหนฉลาดกว่ากันฝ่ายพระเจ้าปายาสีหลังจากใคร่ครวญเหตุผลต่างๆ ที่พระกุมารกัสสปะยกมาแล้วก็ได้เปลี่ยนความเชื่อเป็นแบบใหม่หันมานับถือพระพุทธศาสนาและทำบุญให้ทานเรื่องในปายาสีสูตรจบลงเพียงนี้ แต่มีปรากฏในพระไตรปิฎกต่อไปว่าแม้พระเจ้าปายาสีจะทรงทำบุญให้ทานแต่ทรงทำบุญให้ทานอย่างไม่เต็มใจ เช่น ทรงทำทานด้วยสิ่งของที่พระองค์เองไม่ทรงบริโภคทั้งไม่ทรงทำบุญกุศลด้วยพระองค์เองกลับทรงใช้ให้ผู้อื่นทำแทน จนทำให้อุตรมาณพผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำบุญแทนระอาใจ ถึงกับประกาศว่าขอให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมด้วยพระเจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้นอย่าได้มีส่วนร่วมในโลกหน้าอีกเลย ความทราบถึงพระเจ้าปายาสีจึงมีรับสั่งให้อุตรมาณพเข้าเฝ้าและทรงถามถึงปณิธานของอุตรมาณพในการประกาศเช่นนั้น เมื่อทรงทราบว่าเป็นเพราะมีรับสั่งให้ทำบุญให้ทานด้วยสิ่งของที่ทราบเป็นเหตุ จึงทรงเปลี่ยนใหม่ให้ทำบุญให้ทานด้วยสิ่งของอย่าง التيพระองค์เสวยและทรงใช้แต่พระองค์ก็ยังไม่ได้ทำบุญให้ทานด้วยพระองค์เอง ทั้งไม่ได้ทำบุญให้ทานด้วยความเคารพนอบ

น้อม และอีกด้วยอำนาจบุญกุศลที่ทรงกระทำไว้อย่างไม่สู้ด้นัก ดังนั้นเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกะได้รับมอบหมายจากท้าวเวสสุวัณให้คอยดูแลช่วยเหลือพวกคนที่พลัดหลงเข้ามาในที่กัณดารไม่ให้ได้รับอันตรายจากพวกมนุษย์ พระองค์ประทับอยู่ในวิมานชื่อเสรีกะอันว่างเปล่าได้นามว่าเสรีสเทพบุตร ส่วนอุตรมาณพซึ่งเป็นผู้คอยทำบุญให้ทานตามรับสั่ง แต่ทำบุญให้ทานโดยเคารพเมื่อตายไปแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ส่วนที่ว่าวิมานชื่อว่าเสรีสเทพบุตรเปล่านั้น ก็เพราะว่าวิมานนี้เคยเป็นวิมานของนายโคบาลคนหนึ่งเพราะบุญที่เคยสร้างที่หลบแดดด้วยไม้ซีกถวายพระอรหันต์ชื่อนาสพ จึงเป็นเหตุให้บังเกิดเสรีสเทพบุตรขึ้นในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกะโคบาลเทพบุตรองค์นั้นได้เวียนว่ายตายเกิดสืบกาลนาน และชาติสุดท้ายก็ได้เป็นพระมหากัจจายนชื่อนาสพ เสรีสเทพบุตรจึงว่าง แต่พระมหากัจจายณะก็ได้เหาะขึ้นไปพักผ่อนในเสรีสเทพบุตรอยู่เสมอ

นอกจากพระมหากัจจายณะแล้ว ก็ยังมีพระอรหันตสาวกองค์อื่นๆ เช่น พระควัมปติเถระ เคยเหาะขึ้นไปพักผ่อนในวิมานนั้นด้วย

วันหนึ่งเมื่อพระควัมปติเถระ เหาะขึ้นไปพักผ่อนที่เสรีสเทพบุตรนั้นตามปกติ พระเจ้าปายาสีเทพบุตรจึงเข้าไปกราบท่าน และเล่าเรื่องให้ท่านทราบว่าตนคือพระเจ้าปายาสี แล้วเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นเหตุให้ตนได้มาเกิดในที่นี้ให้พระเถระทราบ

พระเจ้าปายาสี ทรงเป็นนักคิดค่านเรื่องโลกหน้าด้วย ทั้งได้ทรงทำการพิสูจน์ทดลองในเรื่องนี้มา ในที่สุดพระเจ้าปายาสีก็ทรงเปลี่ยนความเชื่อดังกล่าวแล้ว ดังนั้นข้อความในพระสูตรนี้จึงเป็นการยืนยันว่า โลกหน้ามีจริง ตายแล้วเกิดใหม่ได้

๓.๓ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์ชาดก

ชาดกเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าโดยในการบำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งหมายเจตนาเพื่อบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้านั้น เมื่อทรงปฏิญาณตนเป็นพระโพธิสัตว์แล้ว ก็ได้เสวยพระชาติในพระชาติต่างๆเป็นอันมาก โดยทรงมีพระญาณพิเศษ คือ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ นำให้พระทรงทราบและระลึกชาติที่พระองค์อุบัติขึ้นในภพภูมิต่างๆ เป็นอนันต์ไม่มีจำกัดดังที่ปรากฏในชาดกจำนวน ๕๔๗ ชาดก โดยที่วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าประมวลได้ ๙ อย่าง เรียกว่า นวสังคตญาณ วิธีการสอนอย่างหนึ่งในนวสังคตญาณที่ศึกษาในเรื่องนี้คือชาดกเป็นวิธีการสอนโดยการเล่านิทาน การสอนด้วยวิธีการเล่านิทาน ช่วยให้เข้าใจสาระคำสอนได้ง่ายกว่าการสอนด้วยหลักธรรมล้วนๆ และทำให้ผู้ฟังจำเรื่องเล่าในนิทานนั้นได้ดี ชาดกดังกล่าวแต่ละเรื่องจะสอนคติธรรมต่างๆ กัน เช่น มหาชนกชาดกสอนเรื่องความเพียรพยายามของมนุษย์ จูฬเสนูชาดก สอนคติธรรมเรื่อง ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดีการทำงานต้องรู้จักปรับปรุงงานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ไม่เลื่องงาน ไม่เกียจคร้าน เห็นแก่หลับนอน ต้องตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เป็นต้น ตัวอย่างชาดกที่พระพุทธเจ้าได้ทรงเล่าเรื่องราวที่ได้ทรงเกิดมาแล้วในอดีตชาติ โดยได้เสวยพระชาติต่างๆ ดังนี้

(๑) เสวยพระชาติที่เคยเสวยสุขเป็นท้าวสักกะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

กุลาวกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ทำสงครามแพ้พวกอสูร จึงโปรดให้ขับราชรถหนีไปในดงไม้จ้าว ได้ยินเสียงลูกนกครุฑตกใจร้องแข็งแะ จึงให้มาตุลีเทพสารภีห็นราชรถกลับ แต่กลับได้ชัยชนะเพราะพวกอสูรคิดว่าท้าวสักกะมีผู้มาช่วยจึงพากันหนีไป

สุรจุชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ประสงค์จะส่งเคราะห์พระนางสุเมธ่าผู้ประพฤติสุจริตธรรม และภักดีต่อพระเจ้าสุรจุจึงพระราชนิพนธ์ให้แก่พระนาง

มหากัณหาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะของร้องพระปัจเจกพุทธเจ้า ให้มาทรมานพระเจ้าพรหมทัต ผู้มีความเห็นผิดที่เข้าใจว่าสมณะทั้งหมดเป็นคนชั่ว ขับไล่ออกจากแคว้นจนชาวเมืองเดือนร้อน เพราะไม่มีผู้ให้การอบรมสั่งสอน จึงพากันทำแต่ความชั่ว

วิฆาสาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ จำแลงกายเป็นนกแขกเต้ามาสอนญาติ ๗ คนพี่น้องที่ละกามอกบวชแล้ว ไม่เร่งทำความเพียร เอาแต่เล่นกีฬาอย่างสนุกสนาน

พกชาดก พระโพธิสัตว์เป็นท้าวสักกะเทวราช จำแนกกายเป็นแพะ เข้าไปทดลองตบะหมาใน จนหมาในตบะแตก

ภัทรฆฎาเทกชาดก พระโพธิสัตว์เป็นท้าวสักกะเทวราชได้ดำเนินบุตรชายผู้สืบทอดมรดกแต่ไม่ใส่ใจสร้างกุศลรักษาศรัทธาเออ แต่ดื่มน้ำสุราจนกลายเป็นบุรุษเขี้ยวใจ

(๒) เสวยพระชาติเป็นเทวดา

คันธดินทุกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ชื่อคันธดินทุกะ ได้ถวายโอวาทแด่พระเจ้าปัญจาละ ผู้ประมาทมัวเมา ไม่สนใจราชกิจ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และให้พระราชาเสด็จประพาสต้น ทำให้พระองค์ได้ทราบความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างแท้จริง จากนั้นพระราชา ก็ประพฤตินั่นคงอยู่ในราชธรรมสืบไป

สุลสาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดา สถิตอยู่ที่ยอดภูเขาเห็นการกระทำของนางสุลสาที่เอาตัวรอดจากโจรได้ด้วยปัญญา จึงกล่าวมา “มิใช่แต่บุรุษเท่านั้นที่เป็นบัณฑิต สตรีก็เป็นบัณฑิตมีปัญญาเฉลียวฉลาดได้”

กุนทปฐวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้บอกให้คนยากจนทำพิธีกรรมด้วยสิ่งที่ตนมีอยู่แล้วบอกขุมทรัพย์ให้

มิตตวินทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดา เห็นนายมิตตวินทะตกนรก จึงได้กล่าวถึงเหตุที่นายมิตตวินทะถูกจักรบดศีรษะเพราะเหตุแห่งความโลภ

มดกัถตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้แสดงธรรมแก่มหาชนว่า “ไม่ควรฆ่าสัตว์ทำบุญให้ผู้ตาย เพราะเป็นทางแห่งความเดือดร้อน

อายาจิตกัถตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้กล่าวดำนิภูมิพืผู้ฆ่าสัตว์แต่บนว่า “ไม่ใช่ทางของนักปราชญ์”

พกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาสถิตอยู่ที่ต้นกุ่มได้เห็นเหตุอัศจรรย์ที่นกยางเจ้าเล่ห์หลอกกินปลาหมดทั้งสระ แต่มาถูกปูหนีบตาย จึงให้สาธุการแก่ปู

กัณฐิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้ดำหนินื้อป่าตัวหนึ่งที่หลงรักนางนื้อทุ่งจนถูกมนุษย์ยิงตาย

(๓) เสวยพระชาติเป็นพระราชา

มหาสীลวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสীลวมหาราชทรงดำริถึงผลแห่งความเพียรและความอดทน ที่ทำให้พระองค์ประสบผลสำเร็จ ได้ราชสมบัติคืน

สาธินราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสาธินะครองราชย์สมบัติในกรุงมิลลา เพราะบำเพ็ญกุศลมีการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น ไว้มาก ท้าวสักกะจึงอัญเชิญให้เสด็จไปเสวยราชย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา ๗๐๐ ปี จึงเสด็จกลับ

อาทิตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าโรหุระครองราชย์สมบัติในกรุงโรหุระ ทรงยึดมั่นในการบำเพ็ญทาน ทรงพอพระทัยในการให้ทานแก่พระทักษิณียบุคคลและทรงสดับธรรมจากปัจเจกพุทธเจ้าถึง ๗ พระองค์

ชนสันธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าชนสันธะ ตรัสถึงเหตุ ๑๐ ประการที่บุคคลทำแล้วทำให้เดือดร้อนใจในภายหลัง แต่เหตุ ๑๐ ประการเหล่านี้ผู้ประพฤติดุโดยถูกต้องย่อมไม่มีเดือดร้อนในภายหลัง

มหาสุทฺถสนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชา พระนามว่ามหาสุทฺถศน์ ได้สอนพระนางสุภัททาเทวีและบริษัททั้งหลาย ให้เห็นว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเป็นธรรมดา

มขเทวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามขเทพทอดพระเนตรเห็นพระเกศาหงอกเพียงเส้นเดียว ทรงสลดพระทัย ตรัสว่า”เมื่อวัยล่วงเลยไปผมบนศีรษะก็หงาก เทวทูตก็ปรากฏชัดเป็นเวลาที่เราจะบวช” จึงสละราชสมบัติออกผนวช

กुरुธัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้านัญชัยโกวัฑเฑทรงรักษากุศลธรรมพร้อมกับบุคคลรอบข้างพระองค์ คือ พระมารดา พระมเหสี มหาอุปราช บุโรหิต อำมาตย์ผู้วัดนายนายสารถิ มหาเศรษฐี อำมาตย์ ผู้ตวงข้าว ค่านา คนเฝ้าประตูเมือง และนางงามประจำเมือง เป็นเหตุทำให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ จนชาวเมืองกาลิงคะมาขอกุศลธรรมไปให้พระราชาของตนประพฤติก่ความแห้งแล้ง

ขณฺฑชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้พรหมทัต ได้แสดงเหตุที่ไม่เศร้าโศก เพราะถูกแย่งชิงราชสมบัติ ” ความโกรธไม่ก่อประโยชน์อะไร แก้ปัญหาไม่ได้ พระองค์จึงไม่เศร้าโศก”

สันนิภทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้พรหมทัตทรงแสดงโทษแห่งความเป็นคนหุนา โดยทรงยกเรื่องราวสีห์และโค ผู้ซึ่งเป็นสหายกัน แต่ต้องมาฆ่ากันเพราะเชื่อคำส่อเสียดของสุนัขจึงจอก

มหาสุตโสมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุตโสมกุกโจรสารทผู้เป็นพระสหายจับตัวไปเพื่อบูชายัญ แต่พระองค์ก็ได้สั่งสอนให้พระสหายรู้จักผิดชอบชั่วดีจนสามารถกลับตัวและยังได้ทรงช่วยปลดปล่อยพระราชผู้เป็นพระสหายอีก ๑๐๑พระองค์ให้พ้นจากอันตรายอีกด้วย

(๔) เสวยพระชาติเป็นราชกุมาร

หัตถิपालชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัตถิपालกุมารไม่ต้องการราชสมบัติพร้อมด้วยน้องชายอีก ๓ คน ทานพาวบรารของตน ออกบวชได้เป็นบริษัทหมู่ใหม่ บำเพ็ญสมณธรรมเพราะไม่ปรมาต่อชีวิต

อโยฆรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอโยฆรกุมาร ทรงสลดพระทัย ตรัสโทษที่อยู่ในพระครรภ์ ๑๐ เดือนและถูกขังอยู่ในเรือนเหล็กอีก ๑๖ ปี ไม่ปรารถนาสมบัติ จึงไม่แสดงธรรมโปรดพระบิดาและชวนกันออกบวชทั้งเมือง

จูฬสุตโสมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชกุมารพระนามว่า จูฬสุตโสมพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงของสังขารและโทษในการครองเรือนจึงเสด็จออกบรรพชา สอนประชาชนให้มั่นเจริญเมตตา และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท

ทีฆิติโกสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทีฆาวุกุมาร ยึดมั่นในคำสอนของมารดา บิดา ให้อภัยแก่พระเจ้ากรุงพาราณสีที่ประหารชีวิต มารดา บิดาของตน จึงได้รับพระราชทานธิดาและครองทั้งแคว้นโกศสืบไป

เทวธัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัตพาน้องชาย ๒ คนไปอยู่ป่า น้องชายทั้ง ๒ ถูกผีเสื้อน้ำจับไปพระโพธิสัตว์แสดงเทวธรรมให้ฟังว่า “คนมีหิริโอตตปปะเป็นคนมีเทวธรรมในโลก” ทำให้ได้น้องชายทั้งสองคืนมา

(๕) เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์

ปัญจอุปสถิกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤๅษีได้รับอุโบสถศีลเพื่อต้องการข่มมานะและมิงกพิราบ ฐ หมี สุนัขจึงจอกมารักษาอุโบสถเพื่อต้องการข่มกิเลสด้วย

สุขุฬารชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มีทรัพย์มาออกบวชเป็นฤๅษีแสดงธรรมแก่พระเจ้าพรหมทัตว่า “คนที่ไม่ต้องคุ้มครองผู้อื่น ไม่ต้องให้ผู้คุ้มครองและไม่หวังถามคุณนั้นแหละอยู่เป็นสุข”

ติตติรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤๅษี ได้ตอบปัญหาข้อข้องใจจนนกกระทาที่ขันต่อจนเป็นเหตุให้เพื่อนนกมาติดขายนายพรานและถูกฆ่าเป็นจำนวนมาก

อุรคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชาวนา สั่งสอน ภรรยา บุตรธิดา สะไ้และทาสี ให้มั่นเจริญมรณสติ เพราะร่างกายของคนอุปมาเหมือนงูลอกคราบ

ขันตีวาทีชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ออกบวชเป็นฤๅษีถูกพระราชผู้เป็นพาลรับสั่งให้ตัดมือ เท้า ใบหู และจมูก แต่ก็หาโกรธไม่ กลับดำรงมั่นอยู่ในขันติธรรม

โลสกาซาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์สอนธรรมแก่ศิษย์จำนวนมาก นายมิตตวินทุกะผู้เป็นศิษย์ ไม่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน ชอบหนีไปเที่ยวจนถูกจับด้วยข้อหาว่า ขโมยแพะ อาจารย์จึงตีเตือนโทษฐานไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ควรทำและไม่ควรทำ

(๗) เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์

คามณิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภินิหารและธรรมแก่พระราชา คามณิกุมารเป็นกุมารองค์เล็กที่สุดในจำนวน ๑๐๑ พระองค์ ตั้งอยู่ในคำสอนของท่าน ต่อมาได้เสวยราชสมบัติแทน พระราชบิดา ได้เปล่งอุทานว่า “ผลที่หวังย่อมสำเร็จแก่คนไม่ใจเร็วด่วนได้ เป็นคนดี”

อารามทูลกษัตริย์ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ได้ติเตียนผู้ฉ้อฉลและคนโกงไป รตนน้ำตันไม้ในสวนแบบวิธีของวานรจนต้นไม้ตายหมดเหมือนคนโง่คิดจะทำประโยชน์แต่ก็ทำประโยชน์ให้เสียไป

โกมาริยปุตตชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ติเตียนวานรที่ทำการเป็นนักรบเข้ามานว่า ไม่สามารถบำเพ็ญเพียรให้มานเกิดได้เหมือนคนเหมือนปลุกพืชลงบนแผ่นดิน

โกกิลชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต หาอุบายสอนพระราชาไม่ให้ตรัสมากเกินไป เพราะการตรัสมากเกินไปย่อมมีภัย เหมือนลูกนกดูเหว่าในรังกาปีกยังไม่แข็ง แต่ร้องเป็นเสียงนกดูเหว่าเสียก่อน จึงถูกแม่กาจิกตักจากลังถึงตาย

มัจฉชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัต เป็นผู้รู้เสียงสัตว์วันหนึ่งไปอาบน้ำกับบิราร ได้ยินเสียงปลาที่ลูกนายพรานจับโยนไว้บนทรายคิดว่าควรอุทิศถึงนางปลา จึงขอร้องให้เขาปล่อยปลานั้นไป เพราะกลัวตกอับ

สุจจชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตทูลสรรเสริญพระเทวีที่เป็นยอดภรรยาว่า เมื่อสามีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย พระราชาจึงพระราชทานตำแหน่งให้ดังเดิม

สังวรชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัตถวายโอวาทแก่สังวรกุมารให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม แม้เป็นพระโอรสองค์สุดท้าย แต่เพราะมีศีล จึงได้รับเลือกให้ครองราชสมบัติต่อจากพระบิดา

พราหฺมณชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต กราบทูลพระราชาไม่ให้เศร้าโศกถึงทรัพย์ที่ถูกดาบสลักไปเพราะคนพาลย่อมมีลักษณะอย่างนั้น

โคธชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของเจ้าพรหมหาอุบายให้พระราชาทรงยกย่องพระเทวีผู้มีอุปการคุณต่อพระองค์ โดยให้ระลึกถึงคราวทุกข์ยากด้วยกัน

ธุมการิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรหิตของพระเจ้าธัญชัย ได้กราบทูลพระราชาไม่ให้ทอดทิ้งนักรบเก่าแล้วบำรุงแต่นักรบใหม่ควรที่จะบำรุงทั้ง ๒ ฝ่ายเท่ากัน

มิตตามิตตชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต กราบทูลให้ทรงทราบถึงลักษณะคนที่เป็นมิตรและไม่ใช่มิตรว่ามีลักษณะต่างกันอย่างไร

ทัฬหธัมมชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระพุทธเจ้าพรหมทัต ได้กราบทูลเตือนพระราชาไม่ให้ถอยศข้างพัว ที่เคยช่วยชีวิตพระองค์ในสนามรบ เพราะการทำอย่างนั้นย่อมเป็นการประทุษร้ายมิตรเป็นการไม่ดี

(๘) เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี

เวรีชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี หนีพวกโจรมาได้ ในระหว่างทาง กล่าวว่าบัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่ที่มีคนคูเวรกันอยู่

สิริกาฬกณิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ชื่อ สุจิ บรivar ไม่อนุญาต นางกาฬกณิเทพิตาเข้ามาอาศัยเรือน แต่ออนุญาตให้นางสิริเทพิตาเท่านั้นเข้ามาพักได้

มตโรทนชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี เมื่อพี่ชายตายไป ชนทั้งหลาย ร้องไห้เป็นอันมาก แต่พระโพธิสัตว์หาร้องไห้ไม่ แต่กลับสอนบรivar ให้ร้องไห้ถึงคนที่จะต้องตายว่า น่าสงสารกว่า

วิสสาสโกชนชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ได้แสดงธรรมแก่บริษัท ไม่ให้ไว้วางใจในคนไม่คุ้นเคย แม้คนคุ้นเคยก็ไม่พึงไว้วางใจเพราะอาจมีภัยได้

มังสชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี พร้อมด้วยสหายได้ขอเนื้อ นายพราน นายพรานถูกใจเพราะกล่าววาจาดี จึงให้เนื้อทั้งหมด

โรหิณีชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐี ได้ตำหนิสาวใช้ ผู้โง่เขลาที่คิดละ เล่แมลงวันที่มาตอมมารดา แต่เอาซากที่ถูกมารดาจนตาย แล้วนั่งร้องไห้อยู่

โกสัมพียชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นที่ฆาตุกุมาร พระผู้มีภาคเจ้า ประทาน โอวาทแก่ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อการทะเลาะวิวาทกันให้สามัคคีกัน ทรงยกเรื่องขันติธรรม และเรื่องที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นที่ฆาตุกุมารเป็นอุทาหรณ์ แล้วเสด็จเข้าไปจำพรรษา ในป่าปาริไลยกะเพียงลำพังพระองค์

กณเวรชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคหบดี แต่เกิดในอุทกโจร จึงประกอบ อาชีพโจร ถูกทางการจับได้จะนำไปฆ่า แต่หญิงแพศยาคนหนึ่งซึ่งมีจิตหลงรักโจรคนนั้นได้ส่งคน นำทรัพย์ไปถ่วงออกมาเพื่อให้เป็นสามีของนาง

ขทริังการชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ต้องการจะถวายทานแก่ปัจเจก พุทธเจ้า แต่พญามารมาเนรมิตหลุมถ่านเพลิงขวางทางไว้ ท่านต้องการแสดงอำนาจของตน จึงเดินลุยถ่านเพลิงไปใส่บาตร มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับ หาเป็นอันตรายไม่

(๙) เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าและสามัญชน

วิณณุปถชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดินทางไปค้าขายผ่าน กันดารในทะเลทราย ขาดน้ำกลางทะเลทราย จึงค้นหาสถานที่ที่มีน้ำแล้วให้บรivar ชุดลงไป บรivar เกิดความท้อถอยจึงพูดให้กำลังใจจนสามารถชุดน้ำมาเลี้ยงทั้งคนและโค ทำให้รอดพ้นความตายได้

กิมปิกกชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน ได้ช่วยบรivar ให้พ้นจากความ ตายที่กินผลไม้มีพิษ ซึ่งอุปมาด้วยบุคคลผู้บริโภคคามย่อมถูกคามขจัดเสีย

มหาวาณิชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดินทางกันดาร รอดพ้นความตายมาได้คนเดียว เพราะคุณธรรมและความไม่โลภมาก

ฉวชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล เห็นพระเจ้าพรหมทัตนั่งเรียนมนต์ในที่สูง เป็นการไม่แสดงความเคารพอาจารย์ จึงเข้ามาทูลเตือนว่าเป็นการกระทำไม่เหมาะสม

มกสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า ได้ติเตียนลูกขายช่างไม้ผู้โง่เขลาที่คิดจะฆ่ายุง แต่ใช้ขวานฟันศีรษะบิดาจนตาย แล้วมานั่งร้องไห้อยู่

กัญจนกัณฐชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวานา ไถนาได้แทงทอง ยกไม้ไหว่ จึงแบ่งทองเป็นท่อนๆ แล้วแบ่งทำบุญตามใจชอบ

นันทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกุณมพี ได้บอกอุบายชุดชุมทรัพย์แก่ลูกขาย เพื่อนจนได้ทรัพย์มากมาย

กุมภการชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างปั้นหม้อ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ๔ พระองค์ เกิดความเลื่อมใส จึงขออนุญาตภรรยาออกบวช แม้ภรรยาก็ออกบวชด้วย

(๑๐) เสวยพระชาติเป็นสัตว์เดรัจฉาน

มาตุโปสกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างเผือกเลี้ยงมารดา ถูกพระเจ้าพรหมทัตจับมาเป็นช้างทรง คิดถึงมารดาตบอดจึงไม่ยอมกินอาหาร พระราชารับสั่งให้ปล่อย จึงรีบกลับเข้าป่าไปบำรุงมารดาด้วยความกตัญญูทเวที

ลักขณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ ให้ลูกทั้งสองรักษาฝูงเนื้อ ลูกตัวหนึ่งนำฝูงเนื้อให้รอดพ้นอันตราย ส่วนลูกอีกตัวหนึ่งทำฝูงเนื้อให้ถึงความวิบัติเพราะน้ำมือมนุษย์ จึงได้กล่าวให้หมู่บ้านดูลูกทั้งสองที่แตกต่างกัน

นิโครธมคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อชื่อนิโครธสละชีวิตช่วยนางเนื้อที่มีครรภ์แก่ ไม่ให้พระราชายัง พระราชาทรงเลื่อมใส จึงพระราชทานอภัยแก่สัตว์ทุกจำพวก นางเนื้อคลอดบุตรแล้วพยายามสอนให้ลูกยึดเอาพญาเนื้อเป็นที่พึ่ง

นันทวิสาธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อนันทวิสาธสอนพราหมณ์ผู้พูดคำหยาบให้แพ้นัน ต่อมาภายหลังเมื่อพราหมณ์พูดจาไพเราะจึงกลับให้ได้ทรัพย์มากขึ้น

กัณฆชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคดำ ตอบแทนคุณยายแก่ที่เลี้ยงดูตนมา โดยการไปเที่ยวรับจ้างลากเกวียนนำทรัพย์มาให้เป็นอันมาก

มุนิกชกตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโค สอนโคชื่อจุฬโลहितน้องชาย ไม่ให้อิจฉาสุกรชื่อมุนิกะที่กินอาหารดีๆ เพราะสุกรมุนิกะนั้นเขาเลี้ยงไว้เพื่อฆ่าเป็นอาหารอย่างเดียว

ทุมเมธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างเผือก ถูกพระราชารู้ไม่มีบุญริษยาจะฆ่าเสียให้ตาย จึงพานายควาญช้างเหาะหนีไปอยู่กรุงพาราณสี

สีลวนาคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างผู้มีศีล ได้ตำหนิคนอกตัญญูผู้ไม่รู้คุณค่าคน จึงถูกแผ่นดินสูบ

สาลูกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อมหาโลहित สอนน้องชายไม่ให้อิจฉาสุกรที่เขาเลี้ยงด้วยอาหารอย่างดี ส่วนตัวกินเพียงข้างฟางและหญ้าแก่ๆ เพราะสุกรเขาเลี้ยงไว้ฆ่าอย่างเดียว

มโนชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ สอนราชสีห์มโนชะผู้เป็นบุตรไม่ให้คบกับสุนัขจิ้งจอก ซึ่งเป็นสัตว์เลวทราม แต่ราชสีห์มโนชะไม่เชื่อฟังพากันไปขโมยมาพระราชากิน จึงถูกนายขมังธนูยิงตาย

นพปานชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร หาอุบายแก้กลของรากษสให้ฝูงลิงได้ดื่มน้ำด้วยไม้้อแล้วพ้นอันตราย

มหัสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระปือป่า อดทนต่อวณรตัวหนึ่งที่ชอบมาทำอนาจารในเวลาพักกลางวัน ต่อมาพระโพธิสัตว์ย้ายไปอยู่ที่อื่น มีกระปือตามมาอยู่แทน และได้ชีวิตวณรนั้นตาย

ขัมพุกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ตีเตียนสุนัขจิ้งจอกผู้ไม่รู้ประมาณกำลังของตัวเอง ใครจะแสดงอำนาจอย่างราชสีห์จึงถูกช้างเหยียบตาย อุปมาคนในโลกนี้ถ้ารู้ประมาณทำให้พอเหมาะก็สามารถเจริญได้

วานรินทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร เอาตัวรอดด้วยการลงเหยียบหัวจระเข้ได้ด้วยปัญญาจนจระเข้ต้องกล่าวชม

ตโยธัมมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกวานร ถูกบิดาคิดจะฆ่า แต่เอาตัวรอดมาได้ด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ความขยัน ความกล้าหาญและความรอบรู้ จนรากษสต้องชมเชย

กรุงคมิชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวาง เทียวหากินด้วยความระมัดระวัง เห็นต้นไม้โยนผลไม้ลงมาให้ ก็เข้าใจว่าเป็นกลลวงของนายพรานจึงกล่าวตำหนิตันไม้ แล้วรีบหนีไป

กุกกุรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัข แสดงธรรมแก่พระราชาผู้รับสั่งให้ฆ่าสุนัขทั้งหมด เพราะเหตุสุนัขในพระราชฐานลอบเข้าไปกัดตบหนึ่งหุ้มราชรถ แต่เข้าพระทัยว่าเป็นสุนัขภายนอก ต่อเมื่อพระโพธิสัตว์พิสูจน์ได้แล้วจึงทำให้ฝูงสุนัขรอดพ้นความตาย

โภชาขานียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าสินธพชาติอาชาไนย ออกรบกับข้าศึกจนตนเองต้องอาวุธสาหัส แต่ก็ยังแข็งใจออกรบต่อ จนนายสารถิสามารถจับข้าศึกได้

(๑๑) เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์และนก

นัจจชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง ให้ธิดาเลือกคู่ ธิดาเลือกนกยูงผู้ขาดหิริโอตตปปะ พญาหงส์ทองจึงไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะนกยูงตัวนั้นไม่ละอาย ชอบแต่รำแพนหางอย่างเดียว

สุปัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก ชื่อสุปัตตตะฝูงกาบรืวารพากันไปชิงเครื่องเสวยของพระเจ้าพาราณสีมาให้บริโภชชี้ให้เห็นโทษของการแย่ง

วิภูฏกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม เมื่อไฟไหม้ป่ามาใกล้รังได้ระลึกลึงพระคุณของพระพุทธเจ้าในอดีต ตั้งสัจจอธิฐานจนทำให้ไปดับไฟ

สกุณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก เห็นกิ่งไม้เสียดสีกันเกิดไฟขึ้นจึงแนะนำให้นักทั้งหมายหนีไปอยู่ที่อื่น พวกนกที่เชื่อก็พากันหนีไป พวกที่ไม่หนีก็ถูกไฟคลอกตาย

ติดตริชาดก สัตว์เดรัจฉานนรกกระทำ ได้ชักชวนให้ช้าง และลิงประพฤติดอปายนธรรม คือความเคารพกันและกัน

สัมโมทมาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกกระจาบสอนนกทั้งหลาย ให้สามัคคีกันยกขายหนี ต่อมากลเหล่านี้ทะเลาะกันทันทันห้ามไม่ฟังจึงพาบริวารของตนหนีไป อยู่ในที่ที่พ้นอันตราย

กโปตกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้ตกยาก แต่กามีนิสัยไม่ดีชอบไปลักขโมยของคนกิน จึงถูกพ่อครัวจับได้แล้วถอนขนทาดด้วยยี่ห่วยผสมขิงสด และเกลือ ชโลมด้วยนมเปรี้ยวแล้วโยนใส่กระบุงไว้

อนุสาสิกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก ได้กล่าวตำหนินางนกป่า ซึ่งดีแต่สอนคนอื่นแต่ตนเองโลภจัดจนตัวตาย

สุวัณณหังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทอง มาสละตนทองให้แก่ ภรรยาและธิดา แต่ถูกจับถอนขนจนหมด ขนที่ขึ้นใหม่กลับเป็นสีขาวยกต

เนรุชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ ถูกหงส์น้องชายชวนให้ไปอยู่ที่อื่น เพราะภูเขามารู้จักแยกแยะคนดีคนเลว ย่อมทำให้เสมอกันหมด เหตุนี้คนดีไม่ควรอยู่

จูฬหังสชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทองไปติดบ่วงนายพราน แต่หงส์เสนาบดีไม่ยอมหนีไป นายพรานเลื่อมใสจึงยอมปล่อยแต่หงส์ทั้งสองแนะนำให้ไปถวาย พระราชา พระโพธิสัตว์แสดงธรรมแด่พระราชา พระราชาทรงพอพระทัยได้พระราชทานทรัพย์ และยศแก่นายพราน

วิญญูชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม ได้บอกวิธีที่จะทำให้อ้วนแก่กว่า “ให้กินอาหารเท่าที่มี หาง่าย ไม่ไปลักขโมยเขากิน”

มหาสุวราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้าถือหมักน้อย สันโดษ อาศัยอยู่กินที่ต้นมะเดื่อต้นเดียว แม้หมดผล ใบ และสะเก็ดแล้วเหลือแต่ต่อไม้ ก็มีได้ไปที่อื่น กลับแสดงมิตตธรรมว่า “สัตว์บุรุษไม่ควรทิ้งเพื่อนเมื่อคราวตกทุกข์ได้ยาก ภิกษุผู้ปฏิบัติไม่ควรกังวล เรื่องอาหาร”

โลลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ อาศัยอยู่ใกล้โรงครัว ได้สอนกาเพื่อน กันไม่ให้ไปลักของในโรงครัว แต่กาไม่เชื่อฟัง จึงถูกพ่อครัวจับถอนขนแล้วทาดด้วยน้ำเปรียงผสมขิงบด และพริกไทย

รุจิรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ ได้ติเตียนกาสหายที่ชอบไปลักขโมย อาหารของมนุษย์มากินจนถูกจับถอนขนหมดสิ้น

สาสิเกทธารชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้า ไปคาบรวงข้าวสาสิ จากไร่ของโกสียพราหมณ์มาเลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่เฒ่า ไปติดบ่วงของพราหมณ์ เมื่อถูกพราหมณ์ ถามก็ได้แสดงธรรมเรื่อง การใช้จ่ายทรัพย์ให้ฟัง พราหมณ์พอใจจึงยกข้าวสาสิให้ประมาณพันกรี สแล้วปล่อยไป

โรมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ ตีเตียนดาบส โกงที่ลวงจับนกพิราบกิน แต่นกพิราบรู้ทัน ซ้ำขับไล่ไปอยู่ที่อื่น เพราะคนโกงไม่ควรอยู่ในที่นี้

ขวสกุณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวาน แกล้งทางถามบุญคุณกับราชสีห์ในคราวที่ตนช่วยนำกระดูกที่ติดคอออกมาให้แต่ไม่ได้รับการตอบแทน จึงตีเตียนราชสีห์ว่าเป็นสัตว์ไม่รู้คุณของผู้อื่น

จันทกนิรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจันทกนิร กำลังร้องเพลงอยู่กับภรรยา ถูกพระเจ้าพรหมหัตถ์ลอบยิงปางตาย เพราะอาศัยความรักที่มั่นคง ภรรยาได้อ้อนวอนบวงสรวงเทวดาให้ช่วยทำวสัฏกะลงมาช่วยจึงรอดชีวิต

มาตุโปสกคิณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาแร้งเลี้ยงดูมารดาบิดาที่ตาบอด ขณะที่ตนเองกำลังติดบ่วงนายพรานอยู่ ได้รำพึงถึงมารดาบิดา จนนายพรานสงสารแล้วปล่อยตัวไป

มิกาลโปชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาแร้งชื่ออนันทะ มีบุตรชื่อมิกาลโปะ สอนบุตรไม่ให้บินสูงเกินไปจะเป็นอันตราย แต่บุตรไม่เชื่อจึงถึงความตาย ทำให้นกแร้งตัวอื่นที่อาศัยอยู่พลอยอดตายด้วย คนที่ไม่เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่มักพบความวิบัติเช่นกัน

ธัมมัทธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานก ได้ฆ่ากาตัวหนึ่งที่มาขออาศัย แต่แอบกินไข่และลูกนกเป็นอันมากให้ถึงแก่ความตาย

กากชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากา ได้เสี่ยงชีวิตช่วยเหลือผู้ตกให้พ้นจากอันตรายเพราะความผูกอาฆาตของบุโรหิต

กุกกุฏชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไก่ ได้แสดงเหตุที่ตนไม่ยอมเป็นมิตรกับพญาเหยี่ยวว่า “ไม่ควรไว้วางใจคนทำชั่ว”

กุกกุฏชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาไก่ป่า มีไก่ป่าหลายร้อยเป็นบริวาร ลูกนางแมวมาล่อลวงไปกินทั้งบริวารหมด แต่ไม่สามารถล่อลวงพระโพธิสัตว์ได้ โพธิสัตว์รู้ทันจึงเอาตัวรอดได้

ส่วนการบำเพ็ญบารมีใน ๑๐ พระชาติสุดท้ายก่อนที่ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธานุเจ้า ทรงเสวยพระชาติต่างๆ ดังนี้

๑. เตมียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาสิกราช ในเวลาที่ยังทรงพระเยาว์ทรงเห็นพระราชบิดาพิพากษาลงโทษพวกโจรแล้ว พระองค์ทรงระลึกถึงอดีตชาติได้ว่าพระองค์เคยเป็นพระราชอาและพิพากษาลงโทษคนเช่นนี้มาแล้ว และต้องรับผลกรรมไปเสวยผลกรรมในนรกเป็นเวลานาน ในชาตินี้จึงไม่ปรารถนาจะครองราชสมบัติและได้ทรงแกล้งทำเป็นใบ้ แม้จะถูกทดลองด้วยวิธีการต่างๆ มาตลอดเวลาแต่ก็ไม่ยอมเจรจา พระราชบิดาจึงรับสั่งให้นำตัวท่านไปฝังในป่าช้า ทำให้ท่านได้โอกาสสอนนายสารถีแล้วเสร็จออกบรรพชา ต่อมาพระราชบิดาและชาวเมืองก็ได้ออกบรรพชาตามจำนวนมาก

๒. มหาชนกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้านามมหาชนขณะพระมารดาทรงพระครรภ์ได้หนีเข้าป่าอาศัยอยู่กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ที่เมืองกาลจัมปาละ เมื่อเจริญวัยได้ศึกษา

จบไทยเพทและศิลปศาสตร์แล้วขออนุญาตพระมารดาเดินทางไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ แต่เรือแตกจมลงในมหาสมุทร ในขณะที่ท่านกำลังว่ายน้ำช่วยเหลือตนเองอยู่ในมหาสมุทรเป็นวันที่ ๗ นั้น นางมณีเมขลาซึ่งเป็นเทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรได้ช่วยเหลือนำท่านไปส่งขึ้นฝั่งที่กรุงมิลิลา

ต่อมาอำมาตย์ และปุโรหิต เป็นต้น ได้อภิเษกพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติ ณ กรุงมิลิลา สื่อต่อจากพระเจ้าโปลชนกผู้เป็นพระเจ้าอาซึ่งไม่มีพระโอรสมีแต่พระธิดา เพราะพระองค์ทรงรับสั่งไว้ก่อนสวรรคตว่าถ้าผู้ใดรู้ปริศนาธรรม ๑๖ ข้อ และทำให้พระราชธิดาสวีสของเราพอพระทัยได้ ก็ให้พร้อมใจกันอภิเษกผู้นั้นขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติสืบไป

พระเจ้ามหาชนกทรงครองราชย์สมบัติด้วยทศพิธราชธรรม ทรงสร้างความสำเร็จมั่งคั่งและประชาชนก็อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นจึงเสด็จออกบรรพชา แม้พระมเหสีจะทูลอ้อนวอนอย่างไรก็ไม่ยอมเสด็จกลับ ทรงบำเพ็ญทานให้เกิดขึ้น และเมื่อดับขันธแล้วก็ได้ไปสู่พรหมโลก

๓. สุวันณสามชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามดาบส เลี้ยงดูบิดามารดาผู้เป็นดาบสตาบอดอยู่ในป่า ต่อมาวันหนึ่งสุวรรณสามดาบสไปตักน้ำและถูกพระเจ้าปิลยักษ์ยิงด้วยลูกศร ท่านได้ทูลถามพระเจ้าปิลยักษ์ว่ายิงข้าพเจ้าทำไม พระองค์ตรัสตอบว่าเข้าใจผิดคิดว่าเจ้าเป็นคนโล้นเนื้อที่หนีไป ก่อนจะสลบล้มลงไป ท่านได้ทูลขอรับรองว่าขอพระองค์โปรดช่วยเลี้ยงดูบิดามารดาแทนข้าพระองค์ด้วย

พระเจ้าปิลยักษ์เข้าพระทัยว่าสุวรรณสามตายแล้ว จึงเสด็จไปนำบิดามารดาของสุวรรณสามมาดูศพ เมื่อท่านทั้งสองมาดูแล้วจำได้ว่าเป็นบุตรของตนจริงๆ จึงพากันร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าเวทนา จากนั้นจึงได้ทำสังกิริยาขอให้พิชรายออกจากร่างกายของสุวรรณสาม นอกจากนี้เทพธิดาอีกองค์หนึ่งก็มาช่วยทำสังกิริยาด้วย เมื่อสุวรรณสามฟื้นจากสลบแล้วจำความต่างๆ ได้ จึงแสดงธรรมแก่พระเจ้าปิลยักษ์ และให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ พระโพธิสัตว์ปรณนิบัติบิดามารกาจนท่านทั้งสองสิ้นชีวิตแล้ว จึงได้ดับขันธไปสู่พรหมโลก

๔. เนมิราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราชทรงบำเพ็ญทานสมาทานอุโบสถศีลมิได้ขาด ทรงชี้แจงทางสวรรค์แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก ประชาชนเหล่านั้นทำบุญแล้วตายไปเกิดในสวรรค์เมื่อระลึกถึงอุปการคุณของพระราชาจึงให้มาตุลีเทพบุตรนำเวชยันต์ราชรถไปรับพระเจ้าเนมิราชให้ขึ้นไปเยี่ยมชมสวรรค์

มาตุลีเทพบุตรได้นำพระเจ้าเนมิราชไปชมมรรคต่างๆ แล้วแสดงบุญกรรมของสัตว์นรกเหล่านั้นให้สดับ จากนั้นได้นำไปชมสวรรค์ชั้นต่างๆ และแสดงบุญกรรมของเหล่าเทวดาในสวรรค์แต่ละชั้นให้สดับ ต่อจากนั้นจึงนำไปเยี่ยมท้าวสักกเทวราช พระเจ้าเนมิราชทรงแสดงธรรมแก่ท้าวสักกเทวราชและเทพบริวาร เป็นจำนวนมาก

เมื่อมาตุลีเทพบุตรนำพระเจ้าเนมิราชกลับมาส่งที่มนุษย์โลกแล้ว พระองค์ทรงสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในบุญกุศลมีการให้ทานเป็นต้นเมื่อพระเกศาหงอกแล้วก็ได้เสด็จออกบรรพชาบำเพ็ญทานสมาบัติให้เกิดขึ้นและเมื่อสวรรคตแล้วจึงได้ไปสู่พรหมโลก

๕. มโหสถชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิตเป็นผู้มีปัญญามากและเฉลียวฉลาดมาตั้งแต่เยาว์วัย ได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหามากมาย ให้สำเร็จจุลวงจนเกียรติคุณแพร่ขจรไป พระเจ้าวิเทหะทรงทราบข่าวจึงโปรดให้นำตัวไปเข้ารับราชการเป็นบัณฑิตประจำราชสำนัก

ในเบื้องต้นของการรับราชการประจำราชสำนัก มโหสถบัณฑิตไม่ได้รับความเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะเหล่าบัณฑิตผู้อาวุโสมันจะหาเรื่องใส่ความอยู่เสมอๆ แต่มโหสถบัณฑิตใช้ปัญญาแก้ไขปัญหามากมาย ให้รอดพ้นจากข้อกล่าวหาได้ทุกอย่าง และต่อมาท่านได้คู่ครองที่มีปัญญาเฉลียวฉลาดคอยช่วยแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย

ภายหลังจากที่มโหสถบัณฑิตได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาบดีแล้วท่านได้รับอาสาพระเจ้าวิเทหะยกกองทัพไปปราบพระเจ้าจูฬิน พระเจ้าจูฬินทรงยินยอมสงบศึก และขอรับรองให้มโหสถบัณฑิตไปรับราชการอยู่กับพระองค์เมื่อพระเจ้าวิเทหะสวรรคตมโหสถบัณฑิตจึงตัดสินใจเดินทางไปรับราชการอยู่ประจำในราชสำนักของพระเจ้าจูฬินแห่งเมืองปัญจาละ แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการถูกเหล่าอำมาตย์อาวุโสใส่ความอยู่เสมอ

มโหสถบัณฑิตได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหามากมาย และได้นางปริพาชिकाคนหนึ่งคอยช่วยเหลือจนทำให้ปัญหาเหล่านั้นคลี่คลายไป ต่อมานางปริพาชิกาคนนั้นได้ทูลขอให้พระเจ้าจูฬินประกาศเกียรติคุณของมโหสถบัณฑิตให้ปรากฏในท่ามกลางมหาชน โดยทำให้มหาชนเห็นความสำคัญของมโหสถบัณฑิตว่าพระเจ้าจูฬินทรงยอมสละชีวิตของพระมาตา พระเทวี พระราชโอรส พระสหาย บุโรหิต และชีวิตของพระองค์ได้ แต่จะไม่ยอมสละมโหสถบัณฑิตให้แก่ผีเสื้อน้ำทำให้เกิดเกียรติคุณของมโหสถบัณฑิตแพร่ขจรไกลไปทั่วทุกทิศ

มโหสถบัณฑิตรับราชการอยู่ประจำในราชสำนักของพระเจ้าจูฬินท่ามกลางปัญหาและอุปสรรคนานัปการ แต่ท่านก็ใช้ปัญญาอันเฉลียวฉลาดแก้ไขปัญหามากมายให้สำเร็จจุลวงด้วยดีมาโดยลำดับ เมื่อท่านสิ้นอายุแล้วจึงไปเกิดในเทวโลก

๖. ภูริทัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อภูริทัต ได้ตั้งความปรารถนาอยากไปเกิดในเทวโลก จึงไปรักษาอุโบสถศีลอยู่ที่จอมปลวกแห่งหนึ่งในถ้ำมนุษย์ แต่ถูกพราหมณ์หมองผู้รู้มนต์อาถรรพ์พายณะจับตัวไปเที่ยวแสดงละครหาเงินตามสถานที่ต่างๆ ต่อมาคนพี่น้องชาย ๓ คนได้มาช่วยเหลือพญานาคภูริทัตให้รอดพ้นจากพราหมณ์หมองไปได้ นาคพี่ชายมีความแค้นเคืองจึงคิดจะทำลายชีวิตพราหมณ์หมองนั้น แต่ถูกนาคน้องชายซึ่งกลัวตกนรกห้ามปรามไว้ เพราะพราหมณ์หมองผู้นี้เป็นผู้รู้พระเวท และเป็นผู้สาธยายมนต์ ใครๆ ไม่ควรทำลาย พญานาคภูริทัตได้ชี้แจง ให้นาคน้องชายทราบว่าความเข้าใจเช่นนั้นเป็นความเข้าใจผิด การปฏิบัติตามลัทธิของพราหมณ์เช่นนี้เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

พญานาคภูริทัตได้มุ่งมั่นรักษาอุโบสถจนตลอดชีวิต แล้วจึงไปเกิดเทวโลกตามความปรารถนาพร้อมด้วยบริษัทอีกเป็นจำนวนมาก

๗. จันทกุมารชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าทรมุราชโอรสของพระเจ้าเอกราชแห่งเมืองบุพผวัต ถูกพราหมณ์บุโรหิตชื่อชนทหาละ ผู้มีจิตริษยา ออกอุบายทูลยุยงให้พระเจ้าเอกราชปลง พระชนม์เพื่อทำการบูชายัญด้วยสิ่งที่สละได้ยากแล้วจะได้ไปเกิดในสวรรค์

พระเจ้าเอกราชทรงหลงเชื่อจึงรับสั่งให้จับพระจันทรกุมารพร้อมด้วยคนอื่นอีกเป็นจำนวนมากแล้วให้นำไปมัดไว้ที่ปากหลุมบูชายัญแม่พระมเหสีจะทูลวิงวอนขอชีวิตพระจันทรกุมาร แต่พระเจ้าเอกราชก็ไม่ทรงยินยอม ท้าวสักกเทวราชจึงเสด็จลงมาช่วยชีวิตพระจันทรกุมาร และทรงดำหนิการกระทำของพระเจ้าเอกราชว่าไม่ใช่ทางที่ถูกต้อง

เมื่อพระจันทรกุมารทรงรอดชีวิตพ้นจากความตายแล้ว ประชาชนพากันรุมประหัตประหาร ชนทาละบุโลหิตด้วยก้อนดินจนถึงแก่ความตาย และปลดเจ้าเอกราชออกจากตำแหน่งพระราช แล้วขับไล่ให้ไปเป็นคนจันทาลอยู่นอกเมือง พร้อมทั้งอภิเษกพระจันทรกุมารขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชย์ สมบัติต่อไป

พระจันทรกุมารทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงยึดมั่นอยู่ในกุศล และเสร็จไปบำรุงพระบิดาซึ่งถูกขับไล่ให้ไปอยู่นอกเมืองเป็นประจำเมื่อสวรรคตแล้วจึงไปเกิดในสวรรค์

๘. มหานารทกัศสพชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวมหาพรหม ชื่อนารทะ เห็นพระบิดาพระนามว่ารุจาของพระเจ้าอังคติที่ทรงพยายามเปลื้องพระบิดาให้พ้นจากความเห็นผิด เพราะพระเจ้าอังคติ ทรงเชื่อถือคำสอนคุณาชีวาทที่วนรกไม่มี สวรรค์ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิดามารดาไม่มี บุญบาปไม่มี สัตว์จะดีจะชั่วก็ตัวเองชั่วเอง จากนั้นพระองค์ทรงละเว้นการปฏิบัติพระราชกรณียกิจแล้ว หันมาเสวยสุราเมรัย และบริโภคกามคุณอย่างเดียว

พระราชบิดารูจาทรงพยายามสอนให้เห็นว่า ความเชื่อเช่นนั้นเป็นความเชื่อที่ผิด เพราะนรกมี สวรรค์มี โลกนี้มี โลกหน้ามี บิดามารดามี บุญบาปมี ฯลฯ เพราะพระองค์เคยประสบมาแล้ว เมื่อพระเจ้าอังคติทรงสดับแล้วพอพระทัยในคำสอนของพระบิดา แต่ยังหาคลายทิฐิไม่ พระราชบิดารูจาจึงทรงตั้งสัตยาธิษฐานให้สมณพราหมณ์หรือเทวดา พระอินทร์ พระพรหมลงมาช่วย

เมื่อท้าวมหาพรหมทราบสัตยาธิษฐานแล้วจึงลงมาแสดงโทษแห่งความผิดให้พระเจ้าอังคติ สดับ ทำให้พระองค์ทรงคลายจากมิจฉาทิฐิแล้วทรงบำเพ็ญกุศลมีการให้ทางเป็นต้น และเมื่อสวรรคตแล้วจึงไปเกิดในสวรรค์

๙. วิรุทธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ ชื่อวิรุทธผู้สอนอรรถธรรม แต่พระเจ้าธนัญชัยโกรพิยะแห่งกรุงอินทปัตย์ แคว้นกुरुพระนางวิมลมาลีแห่งสาธียาครุณ ได้ฟังกิตติศัพท์ของวิรุทธบัณฑิตแล้วอยากจะฟังธรรมของท่าน จึงออกอุบายลวงพญานาคผู้สวามีว่า แพ้ท้องอยากกินหัวใจของวิรุทธบัณฑิต

พญานาครุณจึงขอให้นางอิรันทิดบุตรไปเที่ยวแสวงหาชายหนุ่มที่สามารถนำหัวใจของวิรุทธบัณฑิตมาซึ่งนาคพิภพได้ แล้วจะยกนางให้เป็นภรรยา เมื่อปุณณกัษเณนาบดีผู้หลงรักนางอิรันทิดมาเป็นเวลานานได้ทราบข่าวจึงรับอาสาจะพานำหัวใจของวิรุทธบัณฑิตมาได้ จากนั้นจึงเหาะไปที่กรุงอินทปัตย์ แล้วทำพนันเล่นสกากับพระเจ้าธนัญชัยโกรพิยะว่า ถ้าตนแพ้ก็จะยกลูกแก้ววิเศษให้ แต่ถ้าพระองค์แพ้ก็ต้องยกวิรุทธบัณฑิตให้ข้าพระองค์ผลการพนันสกาปรากฏว่า พระเจ้าธนัญชัยโกรพิยะทรงพ่ายแพ้ จึงต้องยกวิรุทธบัณฑิตให้แก่ปุณณกัษเณนาบดีตามสัญญา

วิรุทธบัณฑิตได้ขอร้องปุณณกัษเณนาบดีให้พักอยู่ที่กรุงอินทปัตย์ต่ออีกเป็นเวลา ๓ วัน เพื่อจะได้แสดงราชวสตีธรรม (คุณสมบัติของความเป็นข้าราชการที่ดี) แก่บุตรธิดา วงศาคณาญาติและ

มิตรสหายที่กำลังรับราชการหรือมีความประสงค์จะเข้ารับราชการในราชสำนักของพระเจ้าธัญชัย โกร์พยะเพื่อนำไปประพุดิปฏิบัติสำหรับเตรียมตัวเป็นข้าราชการที่ดีต่อไป เมื่อครบกำหนด ๓ วัน แล้ววิธูบัณฑิตจึงไปทูลลาพระเจ้าธัญชัยโกร์พยะ ออกเดินทางไปกับปุณณกัษ์เสนาบดี

ปุณณกัษ์เสนาบดีให้วิธูบัณฑิตจับหางม้าสินธพโนมัยพาหะไปจนถึงกาฬศิรบรรพต แล้วคิดหาอุบายต่างๆ นานาที่จะฆ่าวิธูบัณฑิตและควักเอาหัวใจไป แต่วิธูบัณฑิตได้แสดงสาธุนรธรรมให้ปุณณกัษ์เสนาบดีฟังจึงยอมล้มเลิกความตั้งใจที่จะฆ่า จากนั้นจึงพาวิธูบัณฑิตเหาะไปมอบให้แก่พญานาควรุณถึงนาคพิภพโดยปลอดภัย

วิธูบัณฑิตได้แสดงธรรมแก่พญานาควรุณและพระนางวิมลลาเทวีทำให้ทั้งสองพระองค์พอใจเป็นอย่างมาก จึงทำสักการะนันทนาการแก่วิธูบัณฑิต แล้วรับสั่งให้ปุณณกัษ์เสนาบดีและนางอิรินทผู้ภรรยา นำวิธูบัณฑิตไปส่งที่กรุงอินทปัตต์แคว้นกุรุ พระเจ้าธัญชัยโกร์พยะทรงรับสั่งให้มีงานมหรสพที่กรุงอินทปัตต์เป็นเวลา ๑ เดือน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการกลับมาของวิธูบัณฑิต

วิธูบัณฑิตได้แสดงธรรมแก่ประชาชน ถวายอนุสาสน์แด่พระเจ้าธัญชัยโกร์พยะ ให้บำเพ็ญบุญ มีให้ทานและรักษาศูโบสถศีลเป็นต้นจนตลอดชีวิตแล้วไปสู่เทวโลก

๑๐. เวสสันดรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ประสูติในวันที่พระราชาพิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชาमारดา กำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้นามว่าเวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคนทางโดยที่สุด แม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัยที่จะบริจาคให้เป็นทานได้

เมื่อพระเวสสันดรเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วได้บริจาคพญาช้างปิงจัยนาคให้แก่พราหมณ์ ๘ คนที่มาทูลขอ ทำให้ชาวเมืองโกรธแค้นจึงรวมตัวกันขับไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกต แต่ก่อนที่จะเสด็จไปก็ทรงบริจาคสัตตสดกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จไปก็ทรงบริจาคสัตตสดกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จออกจากพระนครก็มีผู้มาขอราชรถพร้อมทั้งม้าทรง พระองค์ก็ทรงบริจาคให้เป็นทานอีก

พระเวสสันดรทรงพาพระนางมัทรี พระโอรสและพระธิดาดำเนินด้วยพระบาท ผ่านเมืองเจตราชไปถือเพศเป็นฤาษี ณ บรณศาลาที่เขาวงกต เสวยผลหมากรากไม้เป็นอาหาร เวลาผ่านไป ๗ เดือน พราหมณ์ขอทานชื่อชุกได้เดินทางไปขอพระโอรสและพระธิดาคือ ชาลีและกัณหา เพื่อนำไปเป็นทาสรับใช้ พระองค์ก็พระราชทานให้อีก

พราหมณ์ชุกพา ๒ कुमारเดินทางไปถึงเมืองเชตุตร พระเจ้าสัญชัยทรงเห็นเข้าจึงโปรดนำพระราชทรัพย์มาไถ่พระราชธิดาทั้ง ๒ ไว้ ต่อมาได้ให้พระราชธิดานำทางไปรับพระเวสสันดรกลับพระนคร

เมื่อพระเวสสันดรเสด็จกลับมาถึงพระนคร ผ่นแก้ว ๗ ประการ ได้ตกลงมาทั่วพระนคร พระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงบริจาคนมหาทานและรักษาศูโบสถศีลตลอดพระชนมายุ หลีกจากสววรรคแล้วจึงไปสู่สววรรคชั้นดุสิต

เรื่องในชาดกทั้งหมดเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงระลึกชาติได้นำมาแล้วให้พระภิกษุฟังถึงอดีตชาติที่พระองค์ได้บำเพ็ญบารมี ขณะที่เสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในชาตินั้นๆ บารมีที่บำเพ็ญบารมี ขณะนั้นคือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจาบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี รวมเรียกว่าบารมี ๓๐ ทศ โดยจัดแบ่งเป็นบารมี (บารมีชั้นธรรมดา) ๑๐ อุปบารมี (บารมีชั้นกลาง) ๑๐ และปรมัตถบารมี (บารมีชั้นสูง) ๑๐

ในอรรถกถาจริยาปิฎกได้จัดชาดกเรื่องต่างๆ ลงในบารมีทั้ง ๓๐ ทศ มีนัยโดยสังเขปดังนี้

๑. ทานบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญทานบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระสรีรราช ทรงบำเพ็ญทานอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร และทรงบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นกระต่ายป่าสสันทิต

๒. ศีลบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญทานบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉัตพันต์เลี้ยงมารดา ทรงบำเพ็ญศีลอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญานาคกุริทัต และทรงบำเพ็ญศีลปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสังขบัณฑิต

๓. เนกขัมมบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นอโยธราชกุมารทรงบำเพ็ญเนกขัมมอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นหัตถิปาลกุมารและทรงบำเพ็ญเนกขัมมปรมัตถบารมี ในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าอุฬสโตสม

๔. ปัญญาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสัมภวกุมารทรงบำเพ็ญปัญญาอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์วิรุณบัณฑิตและทรงบำเพ็ญปัญญาปรมัตถบารมีที่ขณะเสวยพระชาติเป็นเสนกบัณฑิต

๕. วิริยบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญวิริยบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาภพทรงบำเพ็ญวิริยอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสีลมหาราชและทรงบำเพ็ญวิริยปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก

๖. ขันติบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญขันติบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นจุฬธัมมาปาลราชกุมารทรงบำเพ็ญเนกขัมมอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นธัมมิกเทพบุตร และทรงบำเพ็ญเนกขัมมปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นขันตีเป็นขันตีวาทีดาบส

๗. สัจจาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญสัจจาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสกุณโปตกะ (ลูกนกคุ้ม) ทรงบำเพ็ญสัจจอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นปลาช่อนและทรงบำเพ็ญสัจจปรมัตถบารมี ในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามหาอุสโตสม

๘. อธิษฐานบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาภูกุระทรงบำเพ็ญอธิษฐานอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นมาตังคบัณฑิตและทรงบำเพ็ญอธิษฐานปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเตมียราชกุมาร

๙. เมตตาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามดาบสทรงบำเพ็ญเมตตาอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นกัณหาทีปายนดาบสและทรงบำเพ็ญอุเบกขาปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นโลมหังสบัณฑิต

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติหนึ่งๆมิใช่ว่าจะทรงบำเพ็ญบารมีเพียงอย่างเดียวหนึ่ง เช่น ทรงบำเพ็ญทานบารมี หรือทรงบำเพ็ญศีลบารมีอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในชาติเดียวกันนั้นได้บำเพ็ญบารมีหลายอย่างควบคู่กันไป แต่อาจเด่นเพียงบารมีเดียว ที่เหลือนอกนั้นเป็นบารมีระดับรองๆ ลงไปเช่น ในพระชาติที่เป็นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐บารมี คือ

เมื่อพระเวสสันดรประสูติได้ไม่นาน พระองค์ได้กราบทูลพระมารดาว่าจักให้ทานขณะมีพระชนมายุได้ ๘พรรษา ทรงดำริที่จะบริจาคอวัยวะทั้งหมดให้เป็นทาน (อัมมัตติกทาน) เมื่อเสวยราชสมบัติแล้วได้พระราชทานพญาช้างป้างจัญจาคแก่พวกพราหมณ์ และทรงบริจาคสัตตสดกมหาทาน ต่อมาเมื่อถูกเนรเทศให้ไปอยู่ที่เขาวงกตก็ได้ทรงบริจาคพระโอรส พระธิดา และมเหสี และเมื่อเสด็จกลับมาครองราชย์สมบัติอีกครั้งก็ได้ทรงบริจาคทานตลอดพระชนมายุ การบำเพ็ญบารมีในส่วนนี้จัดเป็นทานบารมี

ในฐานะเป็นฆราวาส พระเวสสันดรทรงสมาทานรักษาเบญจศีลเป็นนิตย์ และทรงสมาทานรักษาศูโภสถกั้งเดือน การบำเพ็ญบารมีในส่วนนี้จัดเป็นศีลบารมี

ขณะที่ทรงถือเพศเป็นดาบสอยู่ที่เขาวงกตพระเวสสันดรทรงละกามคุณอย่างเด็ดขาด การบำเพ็ญบารมีในส่วนนี้จัดเป็นเนกขัมมบารมี

การดำริที่จะบริจาคอวัยวะทั้งหมดให้เป็นทานก็ตาม การบรรเทาความเศร้าโศกอันเกิดจากการบริจาคพระโอรส พระธิดาด้วยปัญญา ก็ตามการบำเพ็ญบารมีในส่วนนี้จัดเป็นปัญญาบารมี

ขณะที่ครองราชย์สมบัติ พระองค์ได้เสด็จออกโรงทานทั้ง ๖ แห่ง ทุกกั้งเดือน และขณะที่ทรงถือเพศเป็นดาบสอยู่ที่เขาวงกตนั้น พระองค์ทรงตั้งพระทัยบูชาเพลิงและบำเพ็ญเตโชกสิณอยู่เป็นนิตย์ การบำเพ็ญบารมีในส่วนนี้จัดเป็นวิริยบารมี

กล่าวโดยสรุป ชาดกในชุดกนิยกายภาคะ ชาดกภาคที่ ๑ มีเรื่องเล็กๆ น้อยๆ รวมกัน ๕๒๕ เรื่อง ในชุดกนิยกาย ชาดกภาคที่ ๒ มี ๒๒ เรื่อง เพราะเป็นเรื่องยาว ๑๒ เรื่อง เรื่องแรก เป็นเรื่องที่มีคำฉันท เรื่องละ ๕๐ บท เรื่อง ๖๐ บท ๒ เรื่อง ๘๐ บท ๕ เรื่อง ส่วน ๑๐ เรื่องหลัง คือเรื่องที่เรียกว่า มหานิบาตชาดก แปลว่า ชาดกที่ชุมนุมเรื่องใหญ่ หรือที่เรียกว่า ทศชาติ มีเทมียชาดก เป็นต้น ชาดก แปลว่าผู้เกิด คือเป็นการเล่าถึงการที่พระพุทธเจ้าเวียนว่ายตายเกิด ถือเอากำเนิดในชาติต่างๆ ได้พบถึงเหตุการณ์ดีบ้าง ร้ายบ้าง ซึ่งในแต่ละชาติจะต้องตั้งตนอยู่ในความดี บำเพ็ญบารมีในด้านต่างๆ เช่น ขันติ บารมีบ้าง อุเบกขาบารมีบ้าง แต่ได้พยายามสั่งสมความดีจนบารมีเต็มเปี่ยมได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย กล่าวอีกนัยหนึ่งจึงถือว่าเรื่องชาดกเป็นวิวัฒนาการแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า นับตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์เป็นต้นมา ในชาดกบางเรื่อง เช่น ชาดกเรื่องเวสสันดรได้แสดงด้วยว่าผู้นั้นกลับชาติมาเกิดเป็นใครในสมัยพระพุทธเจ้า บางเรื่องมีแสดงเพิ่มเติมในชั้นอรรถกถาก็มี ชาดกทุกเรื่องจะสอนหลักธรรมหรือคตินิยมอย่างหนึ่งบ้างหรือหลายอย่างไว้เสมอ เพราะการเล่าชาดกเป็นวิธีการสอนอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมได้ง่าย ดังนั้นเรื่องชาดกทั้งหมดนี้ จึงเป็นหลักคำสอนประการหนึ่งที่แสดงว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ ในเมื่อสัตว์นั้นยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทานอยู่

๓.๔ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์อุปทาน

อุปทาน แปลว่าประวัติ ชีวประวัติและอดีตชีวประวัติ สารสำคัญของคัมภีร์อุปทานภาค ๑ กล่าวถึงพุทธาปทาน คือ ประวัติของพระพุทธเจ้า ๑ เรื่องประวัติการทำความชั่วที่เคยมีในอดีตก่อนตรัสรู้ ๑ เรื่อง ประวัติการทำความชั่วที่เคยมีในอดีตก่อนตรัสรู้ เรื่องและประวัติของพระสาวกต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๔๑๒ เรื่องปัจเจกพุทธาปทาน คือ ประวัติของพระปัจเจกพุทธเจ้า ๔๑ เรื่อง ในกรณีนี้เจ้าของชีวประวัติเป็นผู้เล่าเอง สำหรับพระอรหันตเถรวาท เรียกว่า เถราปทาน แปลว่า ประวัติของพระเถระ มี ๕๐๙ เรื่องสำหรับพระอรหันตเถรี เรียกว่า เถรียาปทาน แปลว่า ประวัติของพระเถรีมี ๔๐ เรื่อง ประวัติของพระเถระ เช่น สาริปุตตเถราปทาน มหาโมคคัลลานะเถราปทาน มหากัสสปเถราปทานส่วนในอุปทานภาคที่ ๒ มีประวัติของพระปัจเจกพุทธเจ้า เรื่องประวัติของพระสาวกต่างๆ ๔๐๙ เรื่อง รวม ๔๑๒ เรื่อง แต่ในอุปทานภาคที่ ๒ นี้มีประวัติพระเถระ ๑๔๐ รูป พระเถรี ๔๐ รูป ตัวอย่างเช่น มหาสังคัจจายนปทาน มหาปชาบดีโคตมีเถรียาปทาน เวมาเถรียาปทาน อุปลวันณเถรียาปทาน ปุจฉารายเถรียาปทานทั้งประวัติของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า พระอรหันตเถระ พระอรหันตเถรี ล้วนมีประวัติพิสดารในการบำเพ็ญบารมี ข้ามภพชาติ คือ เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ โดยมีปณิธานสร้างบารมีความดีให้ยิ่งขึ้นไปอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จนบารมีเต็มเปี่ยม และได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระอรหันตสาวกตามที่ตั้งปณิธานไว้ ประวัติ ชีวประวัติ และอดีตชีวประวัติดังกล่าวนี้ จะเป็นเครื่องยืนยันถึงการตายแล้วเกิดของสัตว์ทั้งหลายได้ประการหนึ่ง ในที่นี้จะขอยกประวัติของพระพุทธเจ้าและประวัติของพระอรหันตสาวกและพระอรหันตสาวิกามาบางเรื่องดังนี้

(๑) เรื่องพุทธอุปทาน

ในที่นี้จะนำพุทธาปทานอีกบทหนึ่ง อันมีชื่อว่าบุพพกัมมปิโณติกะ (ท่อนผ้าเก่าแห่งบุพกรรม) ส่วนใหญ่แสดงถึงกรรมชั่วที่พระผู้มีพระภาคเคยทรงทำไว้อันส่งผลร้ายแก่พระองค์ แม้ในพระชาติสุดท้าย ซึ่งเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์

เรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคอันพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อม ประทับเหนือพื้นศิลาอันน่ารื่นรมย์ใกล้สระอนาคต ตรัสเล่าบุพกรรม (กรรมในกาลก่อน) ของพระพุทธองค์ ดังพระพุทธพจน์ว่า

...ท่านทั้งหลายจงฟังถึงกรรมที่เราได้กระทำไปแล้ว เราเห็นภิกษุผู้อยู่ป่ารูปหนึ่ง จึงได้ถวายน้ำที่ท่อนเก่า ในกาลนั้นเราได้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก ผลแห่งกรรมอันเนื่องด้วยน้ำที่ท่อนเก่านี้สำเร็จแม้ในความเป็นพระพุทธเจ้า...เราเคยเป็นนายโคบาลในชาติก่อนๆ ตอนแม่โคไปสู่วังหา กิน เห็นแม่โคต็มน้ำขุ่นจึงห้ามไว้ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ในภพสุดท้ายนี้ เรากระหายน้ำ จึงไม่ได้ดื่มตามต้องการ (ใช้พระอานนท์ไปตักน้ำ พระอานนท์ไม่ตัก กลับมาราบหูว่า น้ำขุ่น ต้องตรัสย้าให้ไปใหม่ พอพระอานนท์ไปตักครั้งที่ ๒ น้ำกลับใส-มหาปริณิพพานสูตร)...

...เราเคยเป็นนักแสดงชื่อปุนาลิ ในชาติก่อนๆ ได้กล่าวใส่ความพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนามว่าสุรภี ผู้มิได้ประทุษร้าย ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราจึงต้องเที่ยวไปในนรกสิ้นกาลนาน เสวยทุกขเวทนา สิ้นพันปีเป็นอันมากด้วยกรรมที่เหลือนั้น ในภพสุดท้ายนี้ก็ถูกใส่ความ เพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา (คือนางสุนทริกาเป็นนักบวชหญิงถูกพวกเดียรถีย์ใช้ให้ทำเป็นบอกใครต่อใครว่าจะไปค้างคืนกับพระ

สมณโคตม แล้วไปค้างเสียที่อื่นรุ่งเช้าก็ทำเป็นเดินทางมาจากเขตวนารามที่ประทับ พออีก ๒-๓ วัน พวกเดียรัถียกั้จ้านักเลงไปฆ่านางสุนทริกาเป็นเชิงให้เห็นว่านางถูกฆ่า เพื่อจะปิดปาก คนก็สงสัยว่า อาจจะจริง แต่พระราชาส่งราชบุรุษสืบดูตามร้านสุรา ก็จับพวกนักเลงได้ และลงโทษผู้จ้างด้วยในที่สุด)

...เพราะกล่าวใส่ความพระสาวกของพระสัพพาทิพุทโธเจ้ามีนามว่านันทะ เราจึงต้องเที่ยวไปในรกรกตลอดกาลนานหลายหมื่นปี เมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์ก็ถูกใส่ความมากด้วยกรรมที่เลือนั่นนาง จิญจมาณวิกาจึงได้ใส่ความเราด้วยคำไม่จริงต่อหน้าหมู่ชน (นางจิญจมาณวิกาซึ่งเป็นนักบวชสตรี ถูกพวกเดียรัถียกั้ให้ทำอุบายเป็นว่ามีครรรค์กับพระพุทโธเจ้าโดยเอาไม้ผูกไว้ที่ท้อง แกล้งด่าประจานพระผู้มีพระภาคในที่ประชุมชน แต่เผอิญไม้ที่ผูกไว้หลุดตกลงมา จึงถูกประชยััณฑ์ และถึงแก่ความตายในที่สุด ซึ่งอรรถกถาธรรมบทใช้คำว่าภูธรณีสืบตาย ภายหลังที่ถูกประชยััณฑ์ลงโทษแล้ว)

...เราได้เคยเป็นพราหมณ์ผู้มีความรู้ (ผู้ได้สดับ) มีผู้เคารพสักการะ สอนมนต์แก่มาณพ ๕๐๐ ได้ใส่ความภิกษุผู้มีภิกษุญา ๕ มีฤทธิ์มาก ผู้มาในที่นั้น โดยกล่าวกับศิษย์ทั้งหลายว่า ภิกษุเป็นผู้บริโศกคาม มาณพทั้งหลายก็พลอยชื่นชมไปกับเรา เมื่อไปภิกษาจารในสกุลก็เที่ยวกล่าวแกล้งหาชวนว่า ภิกษุนี้เป็นผู้บริโศกคาม ด้วยผลแห่งกรรมนั้นภิกษุ ๕๐๐ เหล่านี้ ทั้งหมด ก็พลอยถูกใส่ความไปด้วย เพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา (เมื่อมีข่าวว่านางสุนทริกาถูกฆ่าตาย ชาวเมืองก็เข้าใจว่าพระภิกษุทั้งหลายมีส่วนในการฆ่าปิดปาก จึงพากันด่าว่า เมื่อแลเห็นภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระราชาทรงสืบทราบ และให้ลงโทษผู้ฆ่าแล้วเรื่องจึงได้สงบ)

...ในกาลก่อน เราได้เคยฆ่าน้องชายต่างมารดาเพราะเหตุแห่งทรัพย์ ผลักลงไปในชอกเขา เอาหินทุ่ม ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เทวทัตจึงเอาหินทุ่มเรา สะเก็ดหินมาถูกหัวแม่เท้าเรา...ในกาลก่อน เราเป็นเด็กเล่นอยู่ในทางใหญ่ เห็นพระปัจเจกพุทโธเจ้า จึงเผาสั่งต่างๆ ขวางทางไว้ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ในภพสุดท้ายนี้ เทวทัตจึงส่งคนเพื่อให้ฆ่าเรา...ในกาลก่อนเราได้เป็นนายควาญช้าง ไล่ช้างให้ไล่กวดพระปัจเจกพุทโธเจ้าผู้เที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ช้างนาฬาคีรี ด้ร่าย เมามัน จึงวิ่งเข้ามาหาเรา (เพื่อทำร้าย) ในนครอันประเสริฐ ซึ่งมีภูเขาคือคอก (คือในกรุงราชคฤห์ ซึ่งมีภูเขาคือ ๕ ลูก แวดล้อม จึงมีนามว่านครที่มีภูเขาล้อมเป็นคอก)

...เราได้เคยเป็นพระราช เป็นหัวหน้าทหารเดินเท้า ได้ฆ่าบุรุษหลายคนด้วยหอก ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราได้หมกไหม้อย่างหนักในรกร ด้วยผลที่เลื้อแห่งกรรมนั้น สะเก็ดผลที่เท้าของเรา ก็กลับกำเริบเพราะกรรมยังไม่หมด

...เราเคยเป็นเด็กชาวประมง ในหมู่บ้านชาวประมง เห็นชาวประมงฆ่าปลาก็มีความชื่นชม ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราจึงเกิดเจ็บที่ศีรษะ ในขณะที่วิภูฏกะ (วิฑูฑกะ) ฆ่าพวกศากยะ (วิฑูฑกะฆ่าพวกศากยะเพราะโกรธว่า ดูหมิ่นเอาน้ำนมสดล้างที่นั่ง เมื่อคราวที่ตนไปเยี่ยมญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ วิฑูฑกะเป็นโอรสพระเจ้าเสนทิโกศล และนางวาสวชัตติยาผู้เป็นบุตรี เกิดจากนางทาสีของมหานาม ศากยะ คณะกษัตริย์ศากยะเลือกส่งมาถวายพระเจ้าปเสนทิเมื่อคราวทรงขออภิเษกกับนางกษัตริย์ศากยะ)

...เราได้เคยบริภาษ (ด่าโดยอ้อม) พระสาวกในพระธรรมวินัยของพระมุสสพุทโธเจ้าว่า ท่านจงเคี้ยว จงกินข้าวเหนียวเถิด อย่ากินข้าวสาทิเลย ด้วยผลแห่งกรรมนั้นเราเลยต้องบริโภคข้าว

เหนียวอยู่ ๓ เดือน ในเมื่อพราหมณ์นิมนต์ไปอยู่ในเมืองเวรัญชา (พราหมณ์นิมนต์ไปจำพรรษาแล้วลืมนำอาหาร) ได้อาศัยพวกพ่อค้าม้าถวายเป็นข้าวเหนียวแดงสำหรับให้ม้ากิน)

...ในสมัยที่ไม่มีพระพุทธเจ้า เราได้เคยทำร้าย^{๑๘๓} บุตรแห่งนักรบยปล้า ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราจึงเกิดเจ็บที่หลัง...เราได้เคยเป็นหมอ (แก่ลั้ง) ถ้ายาบุตรแห่งเศรษฐี (คงเป็นการถ่ายอย่างแรงถึงแก่ชีวิต) ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราจึงลงโลหิต (โรคปากคันทิกะ)

...เราเป็นผู้ชื่อว่าโชติปาละ ได้เคยกล่าวกับพระสุคตพระนามว่ากัสสปะว่า การตรัสรู้เป็นของได้โดยยาก ท่านจะได้จากดวงไมโปธิที่ไหนกัน ด้วยผลแห่งกรรมนั้นเราได้บำเพ็ญทุกกรกิริยาเป็นอันมากสิ้นเวลา ๖ ปี ต่อจากนั้นจึงได้บรรลุการตรัสรู้ เรามีได้บรรลุการตรัสรู้โดยทางนั้น ได้แสวงหาโดยทางที่ผิด เพราะถูกรกรรมเก่าทวงเอา...เราสิ้นบุญและบาปแล้ว เว้นแล้วจากความเดือดร้อนทั้งปวง ไม่มีความโศกไม่มีความคับแค้นปราศจากอาสวะ จักปรินิพพาน”

(๒) เรื่องปัจเจกพุทธาปทาน

ใจความของเรื่องแสดงว่า พระอานนท์ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาค ถึงเหตุที่บุคคลจะได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า, ตรัสตอบว่า ต้องเป็นผู้ได้ทำอริการ (คุณความดี) ไว้ในพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ แต่ยังมีได้บรรลุความหลุดพ้นในศาสนาของพระพุทธเจ้า (นั้นๆ) ด้วยความสังเวชออกหน้า ผู้มีปัญญากล้าแม่เว้นจากพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้บรรลุปัจเจกโพธิ์ (การตรัสรู้เฉพาะตน) ด้วยอารมณอันเล็กน้อย (กว่าของพระพุทธเจ้า) บุคคลที่จะเสมอพระปัจเจกพุทธเจ้า เว้นพระพุทธเจ้าเสียแล้ว ก็ไม่มีในโลกทั้งปวง ครั้นแล้วตรัสแสดงคุณงามความดีต่างๆ ตามทำนองแห่งชัคควิสาณสูตร (พระสูตรที่พรรณนาการประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งแนะนำให้อยู่แต่ผู้เดียว เทียบกับผู้เดียวเหมือนนอแรด เช่น กล่าวว่ “วางอาชญาทั้งปวงแล้วไม่เบียดเบียนใครๆ เลย...ควรเป็นผู้เดียวเทียบไปเหมือนนอแรด)

(๓) เรื่องสาริปุตตเถราปทาน

ข้าพเจ้า (พระสารีบุตร) ได้สร้างอาศรม สร้างบรรณศาลา ณ เวลัมพบรรพตไม่ไกลหิมวันตประเทศ มีแม่น้ำฝั่งต้น มีท่าอันดี น้ำรื่นรมย์ มีเนินทรายอันบริสุทธิ์ดี ไม่ไกลอาศรม ข้าพเจ้า (พระสารีบุตร) เป็นดาบสนามว่า สุรจิ มีศีล สมบูรณ์ด้วยวัตรมักเข้ามาน ยินดีในฉนสมอ ถึงพร้อมด้วยกำลังคืออภิญญา ๕ (แสดงฤทธิ์ได้, หูทิพย์, กำหนดรู้ใจผู้อื่น, ระลึกชาติได้, ตาทิพย์) มีศิษย์เป็นพราหมณ์ ผู้มีชาติ มียศ เป็นจำนวนมาก เป็นผู้รู้คัมภีร์พราหมณ์ อุปัฏฐากบำรุงข้าพเจ้า วันหนึ่งได้เห็นพระผู้มีพระภาคพระนามว่าอโนมทัสสี เมื่อได้สังเกตดูพระพุทธรูปลักษณะแล้ว ก็แน่ใจว่าเป็นพระพุทธเจ้า จึงปิดกวาดนำดอกไม้ ๘ กำมาบูชา แล้วกล่าวสรรเสริญพระญาณของพระอโนมทัสสีพระพุทธเจ้า และได้รับพยากรณ์ว่า จะเป็นผู้ชื่อว่าสารีบุตร มีปัญญากล้า ได้เป็นอัครสาวกของพระโคตมพุทธเจ้า ครั้นแล้วได้กล่าวถึงชาติปัจจุบันเล่าประวัติได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิและได้บวชร่วมกับสหายชื่อโกลิตะ (พระมหาโมคคัลลานะ) จนกระทั่งสิ้นอาสวะ (กิเลสที่ต้องสันดาน)

^{๑๘๓}มอูลปุตตี ปุตต์ นิเสธยิ โดยปกติคำว่า นิเสธ แปลว่า ห้าม,กั้น,กีดกัน,ผลัก,และ แปลว่า ต่อสู้หรือทำ ให้แพ้ก็ได้.

(๔) มหาโมคคัลลานะเถราปทาน

ข้าพเจ้า (พระมหาโมคคัลลานะ) เป็นราชาแห่งนาค ชื่อว่าวรุณะ ได้เคยถวายอาหารแด่ พระอินทร์สี่พุทธเจ้า พร้อมทั้งพระชีนาสวสาวก และได้รับพยากรณ์ว่าจะได้เป็นอัครสาวกนามว่าโกณฑิยะของพระโคตมพุทธเจ้า

(๕) เรื่องกัสสปเถราปทาน

ข้าพเจ้า (พระมหากัสสป) ได้ชักชวนญาติมิตรให้ทำการบูชาพระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้เสด็จดับขันธนิพพานแล้ว ได้ทำกุศลเป็นอันมาก ผลดีส่งผลให้ได้ไปเกิดในสุคติ และในชาติสุดท้ายได้เกิดในสกุลพราหมณ์ละสมบัตินอกบวช ได้บรรลุปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖

(๖) อุปปลวณณาเถรียาปทาน

ในกาลนั้น ข้าพเจ้า (พระนางอุปปลวณณา) เป็นนาคกัญญา นิมนต์พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกเสวย ได้เห็นนางภิกษุณีองค์หนึ่งแสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ จึงตั้งจิตปรารถนาฐานะเช่นนั้น ได้ถวายข้าวน้ำ และถวายดอกอุบลช่ออรุณะ ปรารถนาให้มีผิวกายดังดอกอุบล ครั้นในศาสนาของพระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เกิดเป็นธิดาเศรษฐีถวายมหาทานแด่พระพุทธรูปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ในสมัยแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็นพระธิดาองค์ที่ ๒ ของพระเจ้ากิกิ ราชาแห่งแคว้นกาสิผู้อุปัฏฐากพระพุทธรูป (พระนางเขมาเกิดเป็นพระราชธิดาองค์ที่ ๑) ฟังพระธรรม ขอบรรพชา แต่พระราชบิดาไม่ทรงอนุญาต จึงประพฤติพรหมจรรย์อยู่ในพระราชวังพร้อมด้วยพระภคินีอื่นๆ รวม ๗ พระองค์ ทั้งพระองค์เอง นอกจากนั้นในชาติอื่นๆ อีก ยังได้ทำความดีในพระปัจเจกพุทธเจ้าหลายองค์ ในชาติสุดท้ายเกิดเป็นธิดาเศรษฐี ออกบวชตรัสรู้ร้อยสี่จักษุ ๔ ละกิเลสสาธุได้ (เป็นผู้เลิศในทางมีฤทธิ์)

พระอรหันตสาวกและอรหันตสาวิกา ที่ได้บรรลุดรรมเป็นพระอรหันต์ตามพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าทุกองค์ ล้วนได้เคยตั้งมโนปณิธาน ปรารถนาที่จะสำเร็จกิจเป็นพระอรหันตสาวกหรือพระอรหันตสาวิกามาก่อนและจะต้องบำเพ็ญทศบารมี อันประกอบด้วย การ ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา จะเกิดตายอยู่ในวัฏสงสารอันยาวนานผ่านภพชาติต่างๆ มาตามระยะเวลาที่แตกต่างกัน บางองค์ก็ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธรูปหรือพระอรหันตสาวก จนกระทั่งในภพชาติสุดท้าย เมื่อสั่งสมบุญบารมี เต็มเปี่ยมแล้ว จึงได้บรรลุดรรมตามที่ได้ตั้งมโนปณิธานไว้ ดังนั้นการบำเพ็ญบารมีของพระอรหันตสาวกสาวิกา จึงเป็นหลักฐานยืนยันถึงการตายแล้วต้องเกิดใหม่อีกได้ประการหนึ่ง

๓.๕ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พุทธวงศ์

พุทธวงศ์แปลว่า วงศ์ของพระพุทธรูปว่าด้วยประวัติของพระพุทธรูป ๒๕ พระองค์ นับจากพระพุทธรูปพระนามว่าทิปังกร จนถึงพระพุทธรูปพระนามว่ากัสสปะและพระประวัติของพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน คือ พระพุทธรูปพระนามว่าโคตม รวมเป็น ๒๕ พระองค์ คัมภีร์พุทธวงศ์นี้อยู่ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายการที่ผู้ใดจะได้ตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณได้นั้น เริ่มต้นจะต้องได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธรูป พระองค์ใดพระองค์หนึ่งเสียก่อนและจะต้องบำเพ็ญบารมี

ให้ยิ่งขึ้นไปข้ามภพข้ามชาติอย่างยาวนาน จนบารมีเต็มเปี่ยม พุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะมีความถูกต้อง เทียงตรง ไม่คลาดเคลื่อนไม่เป็นอื่น แม้จะเป็นพุทธพยากรณ์ต่อบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ที่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้า แต่ทรงมีพุทธพยากรณ์ ถึงอนาคตของบุคคลใด ก็จะต้องเป็นตามที่ทรงมีพุทธพยากรณ์นั้น

พุทธวงศ์ (วงศ์แห่งพระพุทธเจ้า) ในเรื่องพุทธวงศ์นี้ แบ่งออกเป็น ๒๘ หัวข้อใหญ่ คือ หัวข้อแรกว่าด้วยรัตนจกกรมแก้วอันเป็นที่เสด็จจกกรม (เดินกลับไปมามีสติสัมปชัญญะ) ส่วนหัวข้อที่ ๒ ถึงที่ ๒๖ ว่าด้วยพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ เริ่มต้นแต่พระทีปังกร จนถึงพระโคตมเป็นที่สุด หัวข้อที่ ๒๗ ว่าด้วยปภินกะ เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า หัวข้อที่ ๒๘ ว่าด้วยการแจกพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งจะกล่าวตามลำดับหัวข้อต่อไปโดยสังเขป

๑. ทีปังกรพุทธวงศ์ (ที่ ๑) วงศ์แห่งพระทีปังกรพุทธเจ้า เล่าเรื่องเมื่อครั้งพระโคตมพุทธเจ้าเป็นสุเมธดาบส ช่วยชาวบ้านทำทางให้พระทีปังกรพุทธเจ้าเสด็จผ่านมีที่เหลื่ออยู่อีกหน้อยที่ยังทำทางไม่เสร็จด้วยศรัทธา สุเมธดาบสจึงลงนอนทับโคลนให้พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกเสด็จและเดินเหยียบข้ามไปแล้วได้รับพยากรณ์ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตม ต่อจากนั้นแสดงรายละเอียดเฉพาะพระทีปังกรพุทธเจ้า

๒. โกณฑัญญพุทธวงศ์ (ที่ ๒) วงศ์แห่งพระโกณฑัญญพุทธเจ้า, สมัยนั้นพระโคตมพุทธเจ้าได้เคยเป็นกษัตริย์พระนามว่าวิชิตาวี ได้ถวายทานแด่พระโกณฑัญญพุทธเจ้าและได้รับพยากรณ์ต่อจากนั้นแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระโกณฑัญญพุทธเจ้า

๓. มังคลพุทธวงศ์ (ที่ ๓) วงศ์แห่งพระมังคลพุทธเจ้า สมัยนั้นพระโคตมพุทธเจ้าเป็นพราหมณ์ มีนามว่าสุริจิ ได้บูชาพระมังคลพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ และถวายน้ำนมโคให้ดื่ม ก็ได้รับพยากรณ์ ต่อจากนั้นแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระมังคลพุทธเจ้า

๔. สุมณพุทธวงศ์ (ที่ ๔) วงศ์แห่งพระสุมณพุทธเจ้า, สมัยนั้นพระโคตมพุทธเจ้าเป็นอตุลนาคราช ได้ถวายข้าวน้ำและผ้าคู่แด่พระสุมณพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ และได้รับพยากรณ์ต่อจากนั้นแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระสุมณพุทธเจ้า

๕. เรวตพุทธวงศ์ (ที่ ๕) วงศ์แห่งพระเรวตเจ้า, สมัยนั้นพระโคตมพุทธเจ้าเป็นพราหมณ์ นามว่าอติเวทะ ได้ถึงพระเรวตพุทธเจ้าเป็นสโรณะ ได้ชมเชยพระคุณ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น และได้ถวายทานอันยอดเยี่ยม ได้รับพยากรณ์ต่อจากนั้นแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระเรวตพุทธเจ้า

๖. โสภิตพุทธวงศ์ (ที่ ๖) วงศ์แห่งพระโสภิตพุทธเจ้า, สมัยนั้นพระโคตมพุทธเจ้าเป็นพราหมณ์นามว่าสุชาตะ ได้ถวายข้าวน้ำแด่พระโสภิตพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกและได้รับพยากรณ์ (ข้อความเกี่ยวกับรายละเอียด เฉพาะพระองค์ของพระพุทธเจ้าที่กล่าวพระนามนั้น มีกล่าวไว้ทุกแห่งต่อไปจะไม่กล่าวถึงเป็นอันทราบกันว่า มีรายละเอียดกล่าวไว้ทุกพระองค์ และพระโคตมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญความดี พร้อมทั้งได้รับพยากรณ์ทุกครั้ง)

๗. อโนมทสสิพุทธวงศ์ (ที่ ๗) วงศ์แห่งพระอโนมทสสิพุทธเจ้า

๘. ปทุมพุทธวงศ์ (ที่ ๘) วงศ์แห่งพระปทุมพุทธเจ้า

๙. นารทพุทธวงศ์ (ที่ ๙) วงศ์แห่งพระนารทพุทธเจ้า

๑๐. ปทุมุตตรพุทธวงศ์ (ที่ ๑๐) วงศ์แห่งพระปทุมุตตรพุทธเจ้า

๑๑. สุขเมธพุทธรวงค์ (ที่ ๑๑) วงค์แห่งพระสุขเมธพุทธรเจ้า
 ๑๒. สุขชาติพุทธรวงค์ (ที่ ๑๒) วงค์แห่งพระสุขชาติพุทธรเจ้า
 ๑๓. ปิยทัสสีพุทธรวงค์ (ที่ ๑๓) วงค์แห่งพระปิยทัสสีพุทธรเจ้า
 ๑๔. อัถถทัสสีพุทธรวงค์ (ที่ ๑๔) วงค์แห่งพระอัถถทัสสีพุทธรเจ้า
 ๑๕. รัมมทัสสีพุทธรวงค์ (ที่ ๑๕) วงค์แห่งพระรัมมทัสสีพุทธรเจ้า
 ๑๖. สิทธิธตพุทธรวงค์ (ที่ ๑๖) วงค์แห่งพระสิทธิธตพุทธรเจ้า^{๑๘๔}
 ๑๗. ติสสพุทธรวงค์ (ที่ ๑๗) วงค์แห่งพระติสสพุทธรเจ้า
 ๑๘. ปุสสพุทธรวงค์ (ที่ ๑๘) วงค์แห่งพระปุสสพุทธรเจ้า
 ๑๙. วิปัสสิพุทธรวงค์ (ที่ ๑๙) วงค์แห่งพระวิปัสสิพุทธรเจ้า
 ๒๐. สีขิพุทธรวงค์ (ที่ ๒๐) วงค์แห่งพระสีขิพุทธรเจ้า
 ๒๑. เวสสพุทธรวงค์ (ที่ ๒๑) วงค์แห่งพระเวสสพุทธรเจ้า
 ๒๒. กุกกุสันธพุทธรวงค์ (ที่ ๒๒) วงค์แห่งพระกุกกุสันธพุทธรเจ้า (พระนามนี้ในที่อื่นใช้คำว่ากุกสันธะ)
 ๒๓. โกนาคมนพุทธรวงค์ (ที่ ๒๓) วงค์แห่งพระโกนาคมนพุทธรเจ้า
 ๒๔. กัสสปพุทธรวงค์ (ที่ ๒๔) วงค์แห่งพระกัสสปพุทธรเจ้า
 ๒๕. โคตมพุทธรวงค์ (ที่ ๒๕) วงค์แห่งพระโคตมพุทธรเจ้า มีข้อความแสดงการแสดงความเคารพบูชาพระสาวก พระนามพระพุทธรูปดา พระพุทธรูปมารดา และพระนามพระสาวกที่สำคัญ
- พระพุทธรูปเจ้าทุกองค์ทรงบำเพ็ญบารมีข้ามภพชาติมามากมาย เป็นอนันตชาติ จึงเป็นหลักฐานแสดงเรื่องการตายแล้วเกิดอย่างสำคัญประการหนึ่ง

๓.๖ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์จรียาปิฎก

จรียาปิฎก คือ ขาดอย่างสั้น มุ่งแสดงการบำเพ็ญบารมี ๓๐ ประการ ให้เห็นเป็นตัวอย่างว่า ผู้จะเป็นพระพุทธรูปจะต้องปฏิบัติอย่างไร มี ๓๕ จรียา/เรื่อง แสดงการบำเพ็ญทานบารมี ๑๐ เรื่อง ศีลบารมี ๑๐ เรื่อง เนกขัมมบารมี (การออกบวช) ๖ เรื่อง สัจจบารมี ๖ เรื่อง อธิษฐานบารมี ๑ เรื่อง เมตตาบารมี ๒ เรื่อง และอุเบกขาบารมี ๑ เรื่อง (ไม่มีปัญญาบารมี วิริยบารมีและขันติบารมี)

ตัวอย่างทานบารมี ๑๐ เรื่อง คือ อภิตตจรียา สังฆพราหมจรียา กุรุธัมมจรียา มหาสุทสสนจรียา มหาโควันทจรียา เนมิราชจรียา จันทกุมารจรียา สิวราชจรียา เวสสันตรจรียา สสปัญจิตจรียา ศีลบารมี ๑๐ เรื่อง เช่น สีสวนาคจรียา ภูริทัตตจรียา จัมเปยยกจรียา จูฬโพธิจรียา มหิสรราชจรียา เป็นต้น เนกขัมมบารมี ๖ เรื่อง สัจจบารมี ๖ เรื่อง เมตตาบารมี ๒ เรื่อง อุเบกขาบารมี ๑ เรื่อง เช่น ยุธัญชยจรียา สุวรรณสามจรียา เป็นต้น ในที่นี้จะยกตัวอย่าง ๓ ตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) สังฆपालจรียา (ประวัติครั้งเป็นพญานาคชื่อสังฆपालะ)

เรื่องมีว่า ในสมัยที่เราเป็นพญานาคชื่อสังฆपालะ ได้อธิษฐานจำอุโบสถในทางใหญ่สี่แพร่ง ปลงใจว่า ใครจะต้องการหนัง, เนื้อ, เอ็น, กระดูกของเรา ก็จงเอาไปเถิด ได้ถูกพวกพรานร้ายเข้าไปหา

^{๑๘๔}ไม่ใช้พระองค์เดียวกับพระโคตมพุทธรเจ้า

แห่งที่จุมูก ที่ทางกึ่งกลางหลัง (อรรถกถาชาดกว่า แห่ง ๘ แห่ง) แล้วเอาหาวัยร้อย ใส่หาบ หาบไป ถ้าเราปรารถนาก็อาจทำลายให้เผาไหม้ได้ด้วยลมจุมูก แม้เมื่อถูกแทงด้วยหาว ถูกสีกด้วยหอก ก็มีได้ โกรธคนเหล่านั้น นี่เป็นศีลบาร์มีของเรา

(๒) โสณนันทบัณฑิตจริยา (ประวัติครั้งเป็นโสณบัณฑิตคู่กับบัณฑิต)

ในสมัยที่เราเกิดในสกุลมหาศาล มั่งคั่ง ในนครชื่อพรหมวันนะ เราเห็นโลกเป็นของมีดมน เห็นบาปมีประการต่างๆ จึงออกจากเรือนเข้าสู่ป่า แม้จะมีพวกญาติมาชวนให้อยู่บริโภคมคาม แต่เราก็แจ้งความพอใจ (ในการบวช) ให้ทราบ น้องชายของเราเป็นบัณฑิตนามว่านันทะ ก็สั่งสอนเราให้พอใจ การบวช พวกเราคือเรา (โสณะ) กับนันทะ (น้องชาย) พร้อมด้วยมารดาบิดาได้ทิ้งโภคทรัพย์เข้าไปสู่ป่าใหญ่ (เรื่องนี้เป็นเนกขัมมบาร์มี)

(๓) วัฏฏกโปตกจริยา (ประวัติครั้งเป็นลูกนกกระจาบ)

ในสมัยที่เราเป็นลูกนกกระจาบน้อย ขนาดเท่าก้อนเนื้อยังไม่มีปีกงอก อยู่ในรังมารดาหาอาหารมาเลี้ยงด้วยจงอยปาก เป็นอยู่ได้ด้วยผัสสะของมารดา ไม่มีกำลังกาย มีไฟป่าเกิดขึ้นในฤดูร้อน ลามใกล้เข้ามา มารดาบิดาของเราตกใจกลัวไฟ จึงทิ้งเราไว้ในรังเอาตัวรอด เราจึงทำสังกิริยา อ้างคุณของศีล ระลึกถึงกำลังคือธรรมะ และพระชินะในกาลก่อน ไฟป่าก็หยุดอยู่ เว้นเนื้อที่ ๑๖ กรีส (๑ กรีสมากกว่า ๑ ไร่) นี่เป็นสังขบาร์มีของเรา

เพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนในการบำเพ็ญบาร์มีของพระโพธิสัตว์เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า จึงนำเรื่องพระโพธิสัตว์มากล่าวไว้ดังนี้

คำว่า พระโพธิสัตว์ “โพธิสัตว์แปลว่า ผู้เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณ” และโพธิญาณ หมายถึง ญาณเป็นเครื่องรู้อย่าง ๔ อันได้แก่ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค รวมถึงการรู้แจ้งในสิ่งต่างๆ อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สัพพัญญุตญาณ” แปลว่า ญาณเป็นเครื่องรู้แจ้งสิ่งทั้งปวง “บุคคลผู้ที่มีสัพพัญญุตญาณ” ได้ต้องเป็นผู้ที่สร้างสมบาร์มีมาเป็นเวลานานนับด้วยอสงไขย ด้วยใจที่มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว ฝ่าฟันอุปสรรค ความยากลำบากในชั้นอุกฤษ โดยมีปณิธานที่แน่วแน่เพื่อบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และเพื่อที่จะสั่งสอนสัตว์ทั้งหมดให้รู้ธรรมและรู้ชนสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ พระโพธิสัตว์จึงหมายถึงผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณหรือผู้ที่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธรเจ้า เป็นผู้ทำสิ่งที่ทำได้ยากเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นผู้ที่ยอมทุกข์ทรมานเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ทรมาน

องค์ประกอบของพระโพธิสัตว์ ผู้ที่มีปณิธานว่าจะเป็นพระพุทธรเจ้าและได้บำเพ็ญบาร์มีนับภพชาติไม่ถ้วนมาจนถึงขั้นได้รับพุทธานุภาพจากพระพุทธรเจ้า เป็นนิตยโพธิสัตว์ ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าอย่างแน่นอนจะต้องมีองค์ประกอบ ๘ ประการ เรียกว่า “ธรรมสโมธาน” แปลว่า ความประชุมพร้อมแห่งธรรม มี ๘ ประการดังนี้ ^{๑๘๕}

๑. มนุสสตัดิ เป็นมนุษย์ในชาติที่ปรารถนาพระโพธิญาณและจะได้รับพุทธานุภาพจากพระพุทธรเจ้า ต้องถือกำเนิดเป็นมนุษย์

^{๑๘๕} ขุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๒๔/๕๓๑.

๒. ลิงคสมปตติ มีเพศสมบุรณ์ และต้องเป็นชายอีกด้วย

๓. เหตุ คือมีปัจจัยเกื้อหนุนให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ ได้แก่ อินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ที่แก่กล้าและพอเหมาะ

๔. สุตถาวรทสสนิ คือได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเฉพาะพระพักต์และได้รับพุทธพยากรณ์ คือคำรับรองจากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน เป็นนิยตโพธิสัตว์

๕. คุณสมปตติ มีคุณสมบัติพร้อมมูล หมายความว่า จะต้องมีความพิเศษ คือ สมบัติ ๘ และอภิญญา ๕

๖. อธิกาโร ทำบุญยิ่งใหญ่ หมายความว่า ได้เคยสละชีวิตถวายเป็นพลีกรรมแด่พระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งมาแล้ว

๗. ฉนทตา มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า คือเมื่อได้ตั้งจิตปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จะไม่ล้มเลิกความคิดนั้น

พระพุทธเจ้านั้นเกิดขึ้นได้ยากยิ่งและจะต้องเกิดคนละยุค พระพุทธเจ้าจึงมิได้หลายพระองค์ เช่นในภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าได้ ๕ พระองค์ โดยมีมาแล้ว ๔ พระองค์ พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีความเป็นพระพุทธเจ้าเหมือนกัน แต่จะมีลักษณะบางประการต่างกันเช่นการดำรงพระชนมายุเนื่องจากเป็นพระโพธิสัตว์ที่ต่างกัน โดยที่ พระโพธิสัตว์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแต่ละองค์จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมี และอินทรีย์ธรรมที่เป็นตัวนำในการตรัสรู้ธรรม คือการบำเพ็ญปัญญาบารมี ศรัทธาบารมี และวิริยะบารมีมีมากน้อยแตกต่างกัน จึงแบ่งพระโพธิสัตว์ออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. อุคฆฏิตัญญุโพธิสัตว์ เป็นพระโพธิสัตว์ที่มีปัญญามากกว่าศรัทธา หรือเน้นบำเพ็ญปัญญาบารมี กล่าวคือ เมื่อเริ่มแรกแต่เวลาคิดในใจว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาลโดยมิได้เปล่งวาจาแต่ประการใดนับเป็นเวลา ๗ อสงไขย ต่อจากนั้นจึงได้เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาว่าเราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญบารมีต่อไปอีก ๙ อสงไขย ต่อจากนั้นจึงได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล” ครั้นแล้วก็บำเพ็ญบารมีอีก ๔ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป รวมเวลาที่ได้บำเพ็ญบารมีนับแต่เริ่มแรกคิดปรารถนาพุทธธรรมบารมีจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า นับเป็นเวลาได้ ๒๐ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เมื่อตรัสรู้แล้ว เรียกว่า “พระปัญญาธิกพุทธเจ้า”

๒. วิปจิตัญญุโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่มีศรัทธามากกว่าปัญญามีระยะเวลาย่ำบำเพ็ญบารมีดังนี้คือ นับแต่เริ่มแรกที่คิดในใจว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาลโดยมิได้เปล่งวาจาแต่ประการใดนับเป็นเวลา ๑๔ อสงไขย ต่อจากนั้นจึงได้เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาว่า เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญบารมีต่อไป พร้อมทั้งเปล่งวาจาปรารถนาอยู่เช่นนั้นนับเป็นเวลาได้ ๑๘ อสงไขย ต่อจากนั้น จึงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล แล้วจึงบำเพ็ญบารมีต่อไปจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า นับเป็นเวลาได้ ๘ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐

มหากัป รวมเวลานับตั้งแต่เริ่มแรกคิดปรารภนาพุทธภูมิจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า รวมเป็นเวลาได้ ๔๐ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วเรียกว่า “พระสัทธาธิกพุทธเจ้า”

๓. ไนยโพธิสัตว์ ได้แก่พระโพธิสัตว์ประเภทที่มีความเพียรมากกว่าปัญญา มีระยะเวลาบำเพ็ญบารมีนับแต่เวลาที่เริ่มแรกคิดในใจว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” โดยยังมีได้เปล่งวาจาแต่ประการใด นับเป็นเวลาได้ ๒๘ อสงไขย ต่อจากนั้นจึงได้เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาว่า “เราจักเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญบารมีต่อไป พร้อมทั้งเปล่งวาจาปรารถนาอยู่เช่นนี้ นับเป็นเวลาได้ ๓๖ อสงไขย ต่อจากนั้นจึงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญบารมีต่อไปจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า นับเป็นเวลาได้ ๑๖๐ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป รวมเวลาที่ได้บำเพ็ญบารมีนับตั้งแต่เริ่มแรกคิดปรารภนาพุทธภูมิจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านับเป็นเวลาได้ ๓๐๐ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วเรียกว่า “พระวิริยาธิกพุทธเจ้า”

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ คือการเร่งทำกรรมดีสร้างสมบุญบารมีไว้ในแต่ละชาติที่ได้เกิดในภพภูมิต่างๆ มาโดยตลอดนับแต่ได้ตั้งปณิธานว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อให้บารมีเต็มเปี่ยมที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น มีหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องกระทำอยู่ตลอดมา เรียกว่าบารมีธรรม ๑๐ ประการ คือ

๑. ทานบารมี มุ่งหมายในการสละให้เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่บุคคลและสัตว์ทั้งหลาย
๒. ศีลบารมี เป็นเครื่องขจัดกิเลสอย่างหยาบมิให้กระทำชั่ว ศีลที่พระโพธิสัตว์ต้องรักษามีทั้งศีล ๕ (นิจศีล) และศีล ๘ (อุโบสถศีล) เพื่อไม่ให้เกิดการเบียดเบียนผู้อื่น
๓. เนกขัมมะบารมี คือการออกจากกาม
๔. ปัญญาบารมี คือความรู้อย่างลึกซึ้งทั้งสุตมยปัญญา จินตามปัญญาและภาวนามยปัญญา อันเป็นปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรมจิตขั้นสูงจนได้อภิญญา ๕
๕. วิริยะบารมี ความพากเพียรพยายามกระทำอย่างต่อเนื่องอย่างถูกต้อง
๖. ขันติบารมี คือความอดทนทั้ง ๓ ทาง คือ คีตึกขาขันติ ความอดทนแบบอดกลั้นข่มใจ ตบขันติ ความอดทนด้วยอำนาจตบะ ข่มใจไม่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลสที่คอยเกิดขึ้นรบกวนจิตใจเป็นระยะๆ และอธิวาสขันติ คืออดทนยับยั้งไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นเลย
๗. สัจจะบารมี คือ ยึดถือความจริงความเที่ยงแท้ มีสัจจะทำจริงตามปณิธานและคำพูด
๘. อธิฐานบารมี คือ ความตั้งมั่นไม่หวั่นไหวมีความแน่วแน่ในความคิด เมื่อคิดและลงมือทำสิ่งใดแล้วไม่ล้มเลิกจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย
๙. เมตตาบารมี คือมีความรักและความปรารถนาดีด้วยอำนาจคุณธรรม
๑๐. อุเบกขาบารมี คืออาการที่จิตใจเป็นกลาง ปล่อยวางไม่คิดยึดในความดีของตน

โดยเหตุที่พระโพธิสัตว์คือผู้ที่ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะต้องบำเพ็ญตนด้วยบารมี ๑๐ อย่าง มั่นคงแน่วแน่ในแต่ละภพชาติอย่างต่อเนื่องยาวนาน กุศลกรรมเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นมหากุศลมีพลัง

ส่งผลให้พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระกายประกอบด้วยมหาปฐิสลักษณ์ครบ ๓๒ ประการจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามหาบุรุษ เรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองไว้ว่า

“พวกฤๅษี แม้เป็นคนนอก(พุทธศาสนา) ก็เรียนรู้ทรงจำมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการเหล่านี้ได้ แต่ว่าฤๅษีทั้งหลายนั้นย่อมไม่ทราบว่าหลังจากตายแล้วสัตว์ย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมที่ตนทำสั่งสมพอกพูนไปบุลย์ สัตว์ที่บำเพ็ญกุศลกรรมนั้น (ครั้นตายไปบังเกิดในสวรรค์) ย่อมครอบงำเทวดาทั้งหลายอื่นในโลกสวรรค์ โดยฐานะ ๑๐ คืออายุทิพย์ วรรณทิพย์ ความสุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นอธิบดี (ผู้นำ) ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ และโณภูมัพพะทิพย์ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ (มาเกิดในโลกมนุษย์) ย่อมได้ซึ่งมหาปฐิสลักษณ์นี้”^{๑๘๖}

มหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ ของผู้เป็นมหาบุรุษที่จะมาเกิดนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ในลักษณะสูตร ดังมีรายละเอียดดังนี้^{๑๘๗}

๑. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระบาทเรียบเสมอ
๒. พื้นภายใต้ฝ่าพระบาททั้งสองข้างของพระโพธิสัตว์ทุกองค์มีจักรเกิดขึ้นและจักรทั้งสองนั้นมีซี่ก้าข้างละพัน มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
๓. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีสันพระบาทยาว
๔. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีองค์ลีลา
๕. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุษฎี
๗. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ
๘. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระขงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย
๙. พระโพธิสัตว์ทุกองค์ประทับยืนอยู่ แม้มิได้ก้มลงก็สามารถเอาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบคลำได้ถึงพระขานทั้งสอง
๑๐. มีพระคุษะ (อวัยวะเพศ) เร้นอยู่ในฝัก
๑๑. มีพระฉวีวรรณดุจวรรณแห่งทองคำ คือ มีพระตจะ (หนัง) ประดุจหุ้มด้วยทองคำ
๑๒. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระฉวี (ผิวหนัง) ละเอียดยาว และเพราะเหตุที่พระฉวีละเอียดยาวจึงไม่ติดอยู่ในพระกายได้
๑๓. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระโลมชาติ มีปลายงอนขึ้นข้างบน มีสีเขียวมีสีเหมือนดอกอัญชัญ ขดเป็นกนกพลทักษิณาวรรต
๑๔. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระโลมชาติเส้นหนึ่งๆ เกิดในขุมละเส้นๆ
๑๕. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระกายตรงเหมือนพรหม
๑๖. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระมังสะเต็มในที่ ๗ แห่ง
๑๗. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีกึ่งพระกายท่อนบนเหมือนพระกายท่อนข้างหน้าของราชสีห์
๑๘. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีระหว่างพระอังสะ (งอຍ່ບ່າ) บ่าเต็ม

^{๑๘๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕/๑๕๔.

^{๑๘๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕/๑๗๒.

๑๙. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีปริมณฑล (รอบกาย) ดุจไม้โคธ (ไทร) วาของพระองค์
เท่ากับพระกายของพระองค์ พระกายของพระองค์ก็เท่ากับวาของพระองค์

๒๐. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีลำพระศอกกลม

๒๑. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีปลายเส้นประสาทสำหรับนำรสอาหารดี

๒๒. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระหนุดุจคางราชสีห์

๒๓. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระทนต์ ๔๐ ซี่

๒๔. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระทนต์เรียบเสมอกัน

๒๕. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระทนต์ไม่ห่าง

๒๖. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระทนต์ (เขี้ยวแก้ว) ขาวงาม

๒๗. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระชีวหาใหญ่

๒๘. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระสุระเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสมีสำเนียงดังกการเวท

๒๙. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระเนตรดำสนิท

๓๐. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีดวงพระเนตรดุจตาโค

๓๑. พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์มีพระอุณาโลมบังเกิด ณ ระหว่างพระขนง (คิ้ว)
มีสีขาวอ่อน เปรียบด้วยนุ่น

๓๒. พระโพธิสัตว์ทุกองค์มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักต์

พระพุทธรเจ้าตรัสรับรองไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ
นี้มหาบุรุษมีพร้อมแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้มีคติเป็น ๒ เท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าอยู่ครองเรือน
จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ อนึ่ง ถ้ามหาบุรุษนั้นออกจากเรือนผนวชเป็นบรรพชิต และตรัสรู้
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีเครื่องมุงบัง คือ กิเลสอันเปิดแล้วในโลก” ^{๑๘๘}

ดังนั้นผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าได้จึงเป็นผู้มีพุทธภาวะคือความเป็นพระพุทธรเจ้า
และจักกวัตติภาวะ คือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ รวมอยู่ในมหาปุริสลักษณะอันเกิดจากการบำเพ็ญ
ทศบารมี ๑๐ ผู้ที่เป็นมหาบุรุษเมื่ออยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และทุกพระองค์
จะมีพระทัยน้อมไปในเนกขัมมะเสมอ ^{๑๘๙} บางพระองค์เมื่อเสวยราชสมบัติได้พอสมควรแก่กาลแล้ว
ก็สละราชสมบัติออกผนวช บางองค์แม้ไม่ได้ออกผนวชแต่ก็พยายามบำเพ็ญภาวนาจนได้
บรรลุนานสมบัติ และในยุคใดที่โลกว่างจากพระพุทธรเจ้า หากมีพระเจ้าจักรพรรดิอุบัติขึ้น พระองค์
ก็จะทำหน้าที่สอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลักศีลห้าอันเอง ^{๑๙๐} พระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์
ก่อนที่จะจุติลงมา เพื่อตรัสรู้เป็นผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อถึงกาลอัน
ควร โดยเหตุการณ์ในโลกมนุษย์เกื้อหนุนต่อการที่จะได้ตรัสรู้แล้วเหล่าเทวดาในหมื่นจักรวาลจะพากัน
เข้าเฝ้าแล้วทูลอัญเชิญให้จุติมาอุบัติในโลกมนุษย์ ด้วยถ้อยคำว่า

^{๑๘๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๗/๑๕๗.

^{๑๘๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๒/๑๕๕.

^{๑๙๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗/๖๖.

“ข้าแต่ท่านมหาวิระ บัดนี้เป็นเวลาของท่านแล้วขอท่านจงอุบัติในโลกมนุษย์เกิดเพื่อจะได้ตรัสรู้มตมหานฤพานชนสงฆ์ให้ข้ามพ้นโอฆกันดาร คือ ชาติ ชรา มรณะ” ^{๑๙๑}

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้รับคำเชิญแล้ว จะตรวจดูเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกมนุษย์เรียกว่า “มหาวិโลกนะ” สิ่งที่ต้องตรวจมี ๕ อย่าง คือ

๑. กาล ได้แก่อายุของคนในยุคนั้น เพราะหากเป็นยุคที่คนอายุยืนเกินไปหรือสั้นเกินไปถือว่าไม่ใช่กาลสมัยอันสมควร

๒. ทวีป ได้แก่ ทวีปที่จะมาอุบัติ มี ๔ ทวีป คือ อปรโคยานทวีป ปุพพิเททวีป อุตตรกุรุทวีป และชมพูทวีป

๓. เทสะ ได้แก่ ถิ่นฐานหรือประเทศอันเป็นที่เหมาะสม

๔. กุละ ได้แก่ตระกูล ตรวจดูว่าตระกูล (วรรณะ) ไດที่สังคมทั่วไปยอมรับว่าเลิศ

๕. ขนัตติอายุปริวณเฑาะได้แก่กำหนดอายุของพระมารดา รวมถึงผู้ที่จะเป็นพระบิดาด้วย

ในการจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมาถือปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา จะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดาแก่พระโพธิสัตว์ทุกองค์ปรากฏอยู่ในมหาปทานสูตร ^{๑๙๒} ดังนี้

๑. พระโพธิสัตว์จะจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมาถือปฏิสนธิในครรภ์พระมารดาในโลกมนุษย์อย่างผู้มีสติสัมปชัญญะ

๒. ในเวลาจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมาปฏิสนธิในครรภ์พระมารดาจะมีแสงสว่างอันโอฬารสุดประมาณเกิดขึ้นในเทวโลก มารโลก พรหมโลกและมนุษย์โลก หมั่นโลกธาตุก็จะสะท้อนหวั่นไหว

๓. ตั้งแต่พระโพธิสัตว์ปฏิสนธิในครรภ์พระมารดานั้น เทพบุตร ๔ องค์จะคอยมาทำหน้าที่อารักขาทั้งพระโพธิสัตว์และทั้งพระมารดา

๔. นับแต่วันที่พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิและตลอดเวลาที่อยู่ในครรภ์พระมารดานั้น พระมารดาจะทรงเคร่งครัดในศีล ๕

๕. ตั้งแต่วันที่พระโพธิสัตว์ปฏิสนธิและตลอดเวลาที่อยู่ในครรภ์พระมารดานั้น พระมารดาจะไม่เกิดจิตปฏิพัทธ์ในบุรุษเพศเลย ทั้งบุรุษเพศใดจะล่วงเกินด้วยอำนาจราคะหาได้ไม่

๖. ตั้งแต่พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิและตลอดเวลาที่อยู่ในพระครรภ์นั้น พระมารดาจะเป็นผู้อุ้มเอิบพรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณ

๗. นับแต่วันที่พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิและตลอดเวลาที่อยู่ในพระครรภ์นั้นพระมารดาจะไม่ทรงประหารด้วยพระโรค จะทรงพระเกษมสำราญมีพลานามัยสมบูรณ์ และพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ในพระครรภ์มีพระอังกายพพ สมบูรณ์ไม่บกพร่อง

๘. พระมารดาพระโพธิสัตว์จะตั้งครรภ์ ๑๐ เดือนพอดีจึงประสูติ

๙. พระมารดาพระโพธิสัตว์จะยืนประสูติพระโพธิสัตว์

๑๐. เวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติพ้นจากครรภ์พระมารดาแล้ว เทวดาจะคอยรับก่อน จากนั้นมนุษย์จึงจะรับทีหลัง

^{๑๙๑}พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๗/๑๓๓.

^{๑๙๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓/๑๔๗.

๑๑. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติพ้นจากพระครรภ์พระมารดา ยังมีทันที่พระบาทจะกระทบพื้นดิน เทพยดาทั้ง ๔ องค์ที่คอยถวายอารักขา จะรอรับแล้วนำมาให้ประทับยืนเฉพาะพระพักตร์พระมารดา พร้อมทั้งกราบทูลว่า ข้าแต่พระเทวี ของพระองค์จงทรงยินดีเถิดพระโอรสผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ของพระองค์ประสูตรแล้ว

๑๒. เวลาที่พระโพธิสัตว์กำลังประสูติออกจากครรภ์พระมารดา พระองค์จะมีพระฉวีวรรณผุดผ่อง ไม่แปดเปื้อนด้วยกรรมมลทินใดๆ ทั้งสิ้น

๑๓. เวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติออกจากครรภ์พระมารดา จะเกิดมีสายน้ำ ๒ สายตกลงจากอากาศ สายหนึ่งเป็นสายน้ำเย็น อีกสายหนึ่งเป็นสายน้ำร้อนเพื่อส่นานกายพระโพธิสัตว์และพระมารดา

๑๔. หลังจากประสูติได้ครู่เดียวพระโพธิสัตว์จะก้าวเดินด้วยพระบาทที่เรียบเสมอกัน پایพระพักตร์สู่ทิศอุดร ๗ ก้าว แล้วทรงเปล่งอาสภิวาจา (วาจาของอาจ) ว่า “เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา เราจะไม่เกิดอีกต่อไปแล้ว”

๑๕. เมื่อพระโพธิสัตว์ ประสูติได้ ๗ วัน พระมารดาพระโพธิสัตว์จะสวรรคตแล้วไปเกิดในชั้นดุสิต

๑๖. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ จะมีแสงสว่างอันโอฬาร ปรากฏในโลกและหมื่นโลกธาตุ สะเทือนสะท้าน

ในข้อนี้ปรากฏเมื่อคราวที่พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเชตวนาราม พระอานนท์ได้เข้าเฝ้าแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ช่างอัศจรรย์จริง ไฉนพระมารดาของพระผู้มีพระภาคเจ้า จังทรงมีพระชนมายุสิ้นเล่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประสูติได้ ๗ วัน พระมารดาก็เสด็จสวรรคตแล้วไปอุบัติอยู่ในชั้นดุสิต”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ถูกแล้วอานนท์ เป็นธรรมดา มารดาพระโพธิสัตว์ย่อมมีอายุสั้น เมื่อมารดาพระโพธิสัตว์ประสูติได้ ๗ วัน มารดาพระโพธิสัตว์จะตายไปอุบัติในภพดุสิต” ๑๙๓

การอุบัติขึ้นของพระพุทธรเจ้าเป็นของยากยิ่งและต้องใช้เวลานานโลกจึงมีทั้งยุคที่มีพระพุทธรเจ้าและยุคว่างจากพระพุทธรเจ้า แต่พระพุทธรเจ้าก็เคยมีมาแล้วในอดีตมีในปัจจุบัน และจะมีในอนาคตต่อไป เช่น ในมหาปทานสูตร พระพุทธรองค์ได้ตรัสว่าเพราะเหตุที่พระองค์ทรงตลอดธรรมธาตุแล้ว จึงระลึกได้ถึงพระพุทธรเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว แม่พวกเทวดาก็ได้ทราบทูลพระองค์ พระองค์จึงระลึกได้ ถึงพระพุทธรเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งปรินิพพานแล้ว ๑๙๔ พระพุทธรองค์ได้ตรัสรู้ถึงพระพุทธรเจ้าที่จะมีในอนาคต โดยกล่าวถึงพระศรีอริยเมตไตรย์ที่จะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก โดยตรัสว่า “...เมื่อมนุษย์มีอายุ ๘๐,๐๐๐ ปี เด็กหญิงมีอายุ ๕๐๐ ปี จึงจักสมควรมีสามีได้ จักเกิดมีอาพาธ ๓ อย่าง คือ ความอยากกิน ๑ ความไม่อยากกิน ๑ ความแก่ ๑ ชมพูทวีปนี้ จึงมั่งคั่งและรุ่งเรืองมีบ้านนิคมราชธานี พอชั่วไวก่บินตก ยัดเยียดไปด้วยผู้คนทั้งหลาย เมืองอุพารานสนี้จักเป็นราชธานีมีนามว่าเกตุมดีเป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรืองมีพลเมืองมาก มีผู้คนคับคั่ง มีอาหารสมบูรณ์ จักมีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า เมตไตรย์ จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์จักทรงทำให้

๑๙๓ พุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๔๕.

๑๙๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑/๑๔๕.

โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองทรงสอน หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์จักทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง เหมือนตถาคตในบัดนี้ พระองค์จักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพัน เหมือนตถาคต บริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อยในบัดนี้ ฉะนั้น” ๑๙๕

การเป็นพระพุทธรูปได้นั้น ต้องมีพุทธพยากรณ์ก่อน ดังจะยกตัวอย่าง ๒ เรื่อง คือ

๑. พระพุทธรูปได้ทรงตรัสพยากรณ์พระพุทธรูปเจ้าในอนาคตไว้ดังนี้ ในสมัยหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ พระนางมหาปชาบดีทรงดำริว่า ควรที่พระนางจะทรงถวายจีวรผ้าสาฎกแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยทรงจัดการในเรื่องผ้าสาฎก ตั้งแต่ต้นจนถึงสุดท้ายด้วยพระหัตถ์ของพระนางเอง เมื่อได้ผ้าสำเร็จแล้วจึงพึงลงมอบแก่แล้วเสด็จไป เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กราบทูลถวายผ้าสาฎกดังกล่าวแต่พระพุทธรูป พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า ขอจงถวายแก่สงฆ์เถิด จะเกิดมีผลานิสงส์มากกว่าถวายอุทิศแต่ตถาคต พระนางมหาปชาบดีกราบทูลอาราธนาให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับถึงสามครั้ง แต่พระพุทธรูปก็ตรัสให้ถวายแก่สงฆ์เช่นเดิม

พระนางมหาปชาบดีทรงถือผ้าสาฎกคู่นั้น เข้าไปถวายแก่พระสารีบุตร แต่พระสารีบุตร ปฏิเสธด้วยคำว่าอาตมารับไม่ได้เพราะเป็นการไม่สมควร ขอจงทรงถวายภิกษุรูปอื่นต่อไปเถิด เมื่อพระนางทรงเลื่อนไปถวายแด่พระโมคคัลลานะ พระผู้เป็นเจ้าก็ปฏิเสธเช่นเดียวกัน เมื่อทรงเลื่อนไปถวายพระอสีติมหาสาวกทั้งหลายต่อไปโดยลำดับ ก็ไม่มีพระผู้เป็นเจ้ารูปใดรับสักองค์หนึ่ง จนถึงพระภิกษุหนุ่ม นามว่าพระอชิตะ ซึ่งเป็นพระนวกะ (พระบวชใหม่) นั่งอยู่ในที่สุดท้ายของสงฆ์ ทั้งปวง เมื่อทรงน้อมเขาไปถวาย พระอชิตะภิกษุก็รับเอาผ้าสาฎกคู่นั้นทันที พระนางมหาปชาบดี ทรงโสมนัส น้อยใจในวาสนาของพระองค์เองยิ่งนัก จึงก้มพระพักต์นั่งอยู่

พระพุทธรูปเจ้าทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้น จึงรับสั่งให้พระอานนทโกนาบตรของตถาคตมา ถวาย พระองค์รับเอาบาตรแล้วกระทำพุทธาธิษฐานว่า พระสาวกทั้งปวงแม้จะฤทธิ์ปานใด จงอย่าถือเอาบาตรนี้ได้เลย ให้อชิตภิกษุหนุ่มมีวาสนา จงถือเอาบาตรนี้ได้แค่เพียงผู้เดียวเท่านั้น แล้วพระองค์ก็ทรงเหยียดยื่นพระหัตถ์ข้างที่ถือบาตรออกไป ทันใดนั้นบาตรก็ลอยขึ้นไปในอากาศแล้ว อันตรธานหายไป จึงทรงโปรดให้ภิกษุทั้งหลายไปนำบาตรนั้นมา ดังนั้นพระสารีบุตรกราบทูลขอ พระบรมพุทธานุญาตนำเอาบาตรทรงนั้นมาถวายแล้วเหาะขึ้นขึ้นไปในอากาศเที่ยวหาบาตรนั้นด้วย อริยฤทธิ์ แต่ก็หาไม่พบจึงกลับมากราบทูลให้ทรงทราบ บรรดาพระอสีติมหาสาวกที่เหลือมีพระมหา โมคคัลลา เป็นต้น ทูลขอพระบรมพุทธานุญาตแล้วเหาะขึ้นไปแสวงหาบาตรของพระพุทธรูปใน อากาศแต่ไม่มีองค์ใดพบและนำเอาบาตรมาถวายสมเด็จพระพุทธรูปด้วยอานุภาพแห่งตนได้ ในที่สุด พระพุทธรูปก็รับสั่งให้พระอชิตะภิกษุไปนำเอาบาตรของพระองค์มา

อชิตะภิกษุ ราชบุตรของพระเจ้าอชาตศัตรูน้อมถวายนมัสการแล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า อาตมาเข้ามาบรรพชาในพุทธศาสนาด้วยตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์ หามันจะได้ตรัสรู้เป็น

พระสัพพัญญูในอนาคตกาลเพื่อจะรื้อ สัตว์ชนสัตว์ออกไปให้พ้นจากโอฆะสงสารเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมศาสดา จึงพยายามรักษาศีลประพฤติพรหมจรรย์ไว้มิให้ต่างพร้อยด้วยเดชแห่งสัจจะความจริงนี้ ขอให้บาตรแห่งองค์พระชินสีห์เจ้าจงมาประดิษฐานอยู่ในหัตถ์ของเรา เมื่ออชิตะภิกษุเหยียดหัตถ์ออกไป บาตรทรงขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มาประดิษฐานอยู่ในหัตถ์ของอชิตะภิกษุ ให้ประจักษ์แก่ตาของบุคคลทั้งหลาย พระนางมหาปชาบดีโคตรมีได้เห็นเหตุอัศจรรย์ ดังนั้นก็สิ้นความน้อยใจ มีแต่ความปิติปราโมทย์ เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตรมีเสด็จกลับไปแล้ว พระอชิตะภิกษุได้นำเอาผ้าสาฎกผืนหนึ่งไปถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเอาผ้าผืนหนึ่งไปคาดเป็นพาดานากัน เบื้องบนพระคันธกุฎี อีกผืนหนึ่งฉีกออกเป็น ๔ ท่อน ผูกให้ห้อยลงในสี่มุมพาดานพระคันธกุฎีแล้ว กระทำปณิธานประกาศว่า ด้วยอนิสสแห่งการบูชาอันยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ ข้าพระบาทมีเหตุยปรารภนาที่จะรื้อชนสัตว์โลกให้พ้นโอฆะสงสารเช่นเดียวกับองค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ดังนั้นหากผลานิสงส์แห่งวัตถุนานของข้าพระบาทในครั้งนี้ จะพึงบังเกิดมีแล้วไซ้ร ก็ขอจงเป็นผลาปัจจัยส่งผลให้ข้าพระบาทได้มีโอกาสบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ ในอนาคตด้วยเถิดพระเจ้าข้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแย้มพระโอษฐ์และทรงมีพุทธปฏิภาตรัสพยากรณ์ว่าพระอชิตะภิกษุ ซึ่งเป็นพระสงฆ์สาวกในกาลบัดนี้ จักได้ตรัสรู้เป็นองค์พระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า ศรีอารยเมตไตรย์ ในอนาคตกาลภาคหน้า ภายในภพที่ปัจจุบัน^{๑๕๖}

๒. สำหรับพระพุทธเจ้าพระสมณโคดม ทรงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า จึงเป็นนิยตโพธิสัตว์ โดยประกอบด้วยธรรมสโมธาน ๘ ประการ ในพระชาติที่เกิดเป็นสุเมธดาบส ดังนั้นในพระชาตินั้นทรงเกิดเป็นมนุษย์ในตระกูลพราหมณ์มหาศาลตระกูลหนึ่งในอมรวดีนครมีเพศเป็นชาย มีอินทรี ๕ แก่กล้า ต่อมาได้สละเพศฆราวาสออกบวชเป็นฤๅษี มีความเห็นถูกต้อง ตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนกระทั่งได้บรรลุคุณวิเศษชั้นสูง คือสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านามว่า พระที่ปึงกรพุทธเจ้าได้มีโอกาสทำบุญยิ่งใหญ่ โดยยอมทอดกายตนเป็นสะพานบนเปือกตม ให้พระพุทธเจ้าเสด็จเหยียบข้ามไปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ และได้มีความปรารภอย่างแรงกล้าได้ตั้งจิตปรารภนาเป็นพระพุทธเจ้า โดยขณะที่เหาะผ่านมายังสถานที่ประชาชนกำลังถากถางทาง และถมที่กันอยู่ได้ลงมาถามว่า ทำอะไรกัน เมื่อมีผู้บอกกำลังถากถางทางรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่ปึงกร ก็เกิดปิติโสมนัสปรารภนาจะเป็นพระพุทธเจ้าจนถึงกับยอมสละร่างกายทอดเป็นสะพานให้พระที่ปึงกรพระพุทธเจ้าและพระสาวกเหยียบผ่านเพื่อการบำเพ็ญบารมี เมื่อสุเมธดาบสได้กล่าวแสดงความปรารภแล้ว พระพุทธเจ้าที่ปึงกร ก็ได้ตรัสนิยตพยากรณ์ คือพยากรณ์ว่า สุเมธดาบสจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน และได้ชื่อว่าเป็นนิยตโพธิสัตว์นับตั้งแต่นั้น^{๑๕๗}

จากหลักฐานดังกล่าวเป็นการแสดงว่าในการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้านั้น มิได้เกิดขึ้นโดยง่ายแต่ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้จะต้องผ่านกระบวนการเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งจะต้องมีมหาบุ

^{๑๕๖} พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร), **กรรมที่ปึง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๑), หน้า ๗๒๑ – ๗๒๘.

^{๑๕๗} บรรจบ บรรณรุจิ, **พระโพธิสัตว์ ในนิยายเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๒๙), หน้า ๒๙.

ริษลักษณ์ ๓๒ ประการ การมีธรรมดาของพระโพธิสัตว์ ๑๖ ประการ การมีพุทธพยากรณ์ว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าและจะต้องบำเพ็ญเพียรเพื่อสั่งสมบุญบารมี คือบารมี ๑๐ ทิศ โดยได้กำเนิดในภพชาติต่างๆ ในสังสารวัฏ จนมีบารมีเต็มเปี่ยมขึ้น ใช้เวลานานหลายอสงไขยและหลายมหากัปตามประเภทของพระโพธิสัตว์ จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงการตายแล้วเกิดใหม่

๓.๗ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์เปตวัตถุ

คัมภีร์เปตวัตถุอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุมี ๕๑ เรื่อง มีที่มาจาก ๒ แหล่ง คือ

(๑) มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่อง (อุตฺตูปัตติ) ได้แก่ เปตวัตถุที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดงเอง เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรตนั้นๆ เกิดขึ้น เช่น เขตตูปมเปตวัตถุ^{๑๙๘} ปิฎฐุตติกเปตวัตถุ^{๑๙๙} ติโรกุทฺทเปตวัตถุ^{๒๐๐} ลักษณะของการกล่าวถึงจึงเป็นแบบการบรรยายธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเองโดยตลอด

(๒) มาจากการถาม – ตอบ (ปุจฉาวิสัชนา) ได้แก่ เปตวัตถุที่พระสาวกมีพระนารถเถระ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระสารีบุตร เป็นต้น เป็นผู้ถามเปรตที่ท่านได้พบเห็นและเปรตนั้นๆ เป็นผู้ตอบ เมื่อท่านทราบความเป็นมาแล้วก็นำไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระองค์ทรงปรารภเรื่องนั้นๆ เป็นเหตุให้ตรัสเทศนาแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่างๆ จึงถือกันว่า เปตวัตถุเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ยกเว้นบางเรื่องที่เกิดหลังพระพุทธปรินิพพาน เช่น ธาตุวิวัฒนเปตวัตถุ^{๒๐๑} ผู้ถามๆ ด้วยความสงสัยเห็นใจในวิบากกรรมของเปรตผู้ถูกถาม ผู้ตอบเล่าบุญกรรม เสียใจในผลกรรม และสำนึกผิด

ความหมายของ “เปตวัตถุ” คำว่า เปรตมีความหมาย ๒ นัย คือ (๑) ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว, คนที่ตายไปแล้ว (๒) สัตว์จำพวกหนึ่งเกิดอยู่ในอบายชั้นที่เรียกว่า ปัตติวิสัย หรือเปตติวิสัย (แดนเปรต) ได้รับความทุกข์ทรมาน ออดอยาก ไม่มีจะกิน แม้เมื่อมีกินก็กินไม่ได้ หรือกินได้โดยยาก เพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปแล้วกลายเป็นเลือด เป็นมูตร เป็นคูตร

คำว่า เปตในเปตวัตถุนี้ มีความหมายถึงเปรตทั้งสองนัย แต่ส่วนใหญ่เป็นความหมายที่ ๒ ส่วนคำว่าวัตถุ หมายถึง เรื่อง สิ่งของ ข้อความ ที่ดิน ในที่นี้หมายถึงเรื่อง คำว่า เปตวัตถุจึงหมายถึง เรื่องของเปรต เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้เรียกพระธรรมเทศนา หมวดหนึ่งว่าด้วยการเสวยวิบากกรรมของเปรตแต่ละตน ที่พระพุทธองค์ตรัสในโอกาสต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ และเห็นประจักษ์ถึงผลแห่งกรรมชั่วนั้นๆ

อนึ่ง มีเปรตจำพวกหนึ่งที่เสวยผลกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียวกันเรียกว่า “เวมานิกเปรต” คือเปรตที่มีวิมานอยู่ของตนเอง มีความสุขแบบเทวดา ในเวลาหนึ่งแต่ในอีกเวลาหนึ่ง

^{๑๙๘}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑/๑๖๗.

^{๑๙๙}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๐-๑๓/๑๖๙-๑๗๐.

^{๒๐๐}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๔-๒๕/๑๗๐-๑๗๒.

^{๒๐๑}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๐๗-๕๑๖/๒๔๘-๒๔๙.

หลังจากนั้นก็กลับเป็นเปรตได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัสเหมือนเปรตพวกอื่นๆ เป็นอยู่สลับกันไปอยู่เช่นนี้

ภพภูมิของเปรต เมื่อบุคคลทำอกุศลกรรม หรือบาป ผลแห่งกรรมนั้นจะส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิชั้นต่ำเรียกว่า อบายภูมิ ตามความหนักเบาแห่งกรรมชั่วหรือบาปนั้น อบายภูมิมี ๔ ประเภท คือ (๑) นิรยะ คือนรก มีสถานะที่ไม่มีความสุขความเจริญ ภาวะเร่าร้อน กระวนกระวาย (๒) ตีรจฉาน ,พวกมัวเมาโง่เขลา (๓) ปิตติวิสัย แดนเปรต, ภูมิแห่งผู้หิวกระหายไร้สุข (๔) อสุรกาย พวกอสูร พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง ภพภูมิของเปรตเป็นภพภูมิที่ไม่มีที่ต้งแน่นอน ในเปตวัตถุท่านกล่าวถึงเปรตแต่ละตนว่า กำเนิดในสถานที่แตกต่างกันไป ไปเกิดในสวรรค์บ้าง เกิดในสถานที่ที่เคยอยู่ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่บ้างเกิดอยู่นอกเมืองบ้าง เกิดในบ่อพักน้ำเสียบ้าง ฝ่าสมบัติที่ดินฝังไว้ยามที่มีชีวิตอยู่บ้างเกิดในถิ่นที่ได้ทำบุญในอดีตบ้าง และเร่าร้อนอยู่บ้าง^{๒๐๒}

อกุศลกรรมที่ส่งผลให้เกิดเป็นเปรตเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในอบายภูมิที่เรียกว่า เปรตวิสัย สัตว์พวกนี้ได้รับทุกขเวทนาต่างๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ อกุศลกรรมที่ส่งผลให้เกิดเป็นเปรตท่านกล่าวไว้มี ๒๘ เรื่อง แบ่งเป็นอกุศลกรรมทางกาย เช่น ข่าสัตว์ ประพฤติผิดในกาม ประกอบอาชีพผิดศีลธรรม เช่น โกธดาชัง ประกอบอกุศลกรรมทางวาจา เช่น พุดหยาบคายกับผู้ทรงศีล ประกอบอกุศลกรรมทางใจหรือทางความคิด เช่น โลภมาก มีมิจฉาทิฐิ พยาบาท ตัวอย่างเช่น

(๑) **ผู้ทำอกุศลกรรมทางกายกรรม** ตีโรกฐาเปตวัตถุ^{๒๐๓} เรื่องเปรตอยู่นอกฝาเรือน เป็นเรื่องของเปรตที่เคยเป็นพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารผู้ครองแคว้นมคธ ที่พากันมาอาศัยอยู่ตามฝาเรือน เพื่อรอรับส่วนกุศลจากพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อไม่ได้รับจึงสำแดงกายให้ทรงหวาดกลัว เมื่อพระเจ้าพิมพิสารมาทูลถามพระพุทเจ้า พระพุทองค์จึงทรงเล่าเรื่องเปรตเหล่านี้ให้พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบและทรงแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารอุทิศส่วนกุศลไปให้

(๒) **ผู้ทำอกุศลกรรมทางวจีกรรม** เช่น ปุติมุขเปตวัตถุ เป็นเรื่องเปรตปากเน่า ท่านแสดงว่าเป็นผลกรรมชั่วของภิกษุรูปหนึ่งในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทเจ้า ท่านไม่สำรวมปาก ชอบกล่าวเท็จ ส่อเสียด ยุยงให้ภิกษุอื่นแตกสามัคคีกัน^{๒๐๔}

(๓) **ผู้ทำอกุศลกรรมมโนกรรม** เช่น นันทกเปตวัตถุ เรื่องนันทกเปรตเป็นการสนทนาระหว่างพระเจ้าปิงคละกษัตริย์แห่งสุริยรัฐวิสัยกับนันทกเปรตผู้เคยเป็นเสนาดียของพระเจ้าปิงคละ แต่เพราะได้กระทำการชั่วเมื่อตายแล้วจึงไปเกิดเป็นเปรตได้รับทุกขเวทนาและได้สำนึกผิด ดังที่ได้กราบทูลให้พระเจ้าปิงคละทราบ

(๔) **ผู้ทำอกุศลกรรมทั้งกายกรรมและมโนกรรม** เรื่องมหาเปสการเปตวัตถุ^{๒๐๕} เป็นเรื่องนางเปรต อดีตภรรยาหัวหน้าช่างหูก แสดงถึงผลกรรมดีและกรรมชั่วของสามีภรรยาคนหนึ่ง สามีเป็น

^{๒๐๒}สุมาลย์ กาลวิบูลย์, “ชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนา” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑/๒๕๕๒: หน้า 51.

^{๒๐๓}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๔-๒๕/๑๗๐-๑๗๒.

^{๒๐๔}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๖๕๘-๗๑๓/๒๗๖-๒๕๓.

^{๒๐๕}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๗-๙/๑๖๘-๑๖๙.

หัวหน้าช่างหูกผู้มีศรัทธาทำบุญให้ท่านเป็นประจำ ส่วนภรรยาไม่มีศรัทธาและมักด่าว่าสามีที่ชอบทำบุญทำทาน ผู้เป็นสามีตายแล้วไปเกิดเป็นรุกขเทวดา ภรรยาตายแล้วไปเกิดเป็นเปรตกินมูลและคูตร เพราะบาปกรรมที่ด่าสามี^{๒๐๖}

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเปรตปรากฏอยู่ใน สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค มี ๙ สังยุตต์ ในสังยุตต์ที่ ๗ ลักษณะสังยุตต์ ประมวลเรื่องพระลักษณะ ท่านผู้เดินทางไกลไปกับพระมหาโมคคัลลานะ ผู้ได้เห็นสิ่งแปลกๆ ต่างๆ แต่พระลักษณะไม่เห็น พระมหาโมคคัลลานะ จึงชวนท่านไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลเล่าถวาย พระผู้มีพระภาคตรัสตอบชี้แจงเหตุผลถึงที่มาของเปรต

กรรมที่นำไปสู่การกำเนิดในเปรตวิสัย

ในชาดกโสณสูตร^{๒๐๗} มีใจความว่าพราหมณ์ ชื่อ ชาดกโสณ ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถามว่าบุญกุศลที่คนทำอุทิศให้ผู้ตายเขาจะได้รับหรือไม่ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ถ้าเขาอยู่ในฐานะก็ไม่ได้รับ ถ้าอยู่ในฐานะก็รับได้ พราหมณ์ชาดกโสณ กราบทูลให้พระองค์ช่วยขยายความ ตรัสตอบว่า ดูก่อนพราหมณ์ บางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดบด พุดส่อเสียด พุดหยาบคาย พุดเพ้อเจ้อ โลภอยากได้ของเขา มีพยาบาทและเป็นมิฉฉาภิภูมิจึงเมื่อเขาตายไปแล้วย่อมเข้าถึงนรก เขาย่อมเสวยกรรมในนรกนั้น ไม่อาจรับบุญกุศลที่อุทิศให้ได้ นี่เป็นฐานะประการหนึ่งตรัสท่านเองเดียวกันนี้ และเปลี่ยนเป็นเมื่อตายไปเขาย่อมไปเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน ดำรงชีพอยู่ด้วยอาหารของสัตว์เดรัจฉาน...ไม่อาจรับบุญกุศลที่คนอุทิศไปให้ได้... ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดบด พุดส่อเสียด พุดหยาบคาย พุดเพ้อเจ้อ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทและเป็นสัมมาทิฐิเมื่อเขาตายไปแล้ว ย่อมเกิดในกำเนิดมนุษย์ ดำรงชีพอยู่ด้วยอาหารของมนุษย์... ตรัสท่านเองก็เหมือนกันนี้แต่เปลี่ยนเป็นเมื่อเขาตายไปแล้ว ย่อมเกิดในกำเนิดเทวดา เสวยทิพยสุขของเทวดา ไม่อาจรับบุญกุศลที่คนอุทิศให้ได้ นี่ก็เป็นฐานะอีกประการหนึ่ง

บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดบด พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทและเป็นมิฉฉาภิภูมิจึงเมื่อเขาตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงเปรตวิสัย เขาย่อมเสวยผลแห่งกรรมในเปรตวิสัยนั้น หรือบุญกุศลที่ญาติมิตรอุทิศไปให้จากโลกมนุษย์นี้ แลเป็นฐานะ พราหมณ์ทูลถามต่อว่า ถ้าญาติสายโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว ไม่อยู่ในฐานะแล้วจะมีใครเล่าได้รับผลบุญนั้น ตรัสตอบว่าญาติสายโลหิตอื่นๆ จักเป็นผู้รับแทน พราหมณ์ผู้นั้นทูลถามต่อว่าถ้าไม่มีญาติสายโลหิตคนใดเลยที่อยู่ในฐานะรับบุญกุศลได้ แล้วใครจักรับแทน ตรัสตอบว่าข้อที่จะไม่มีญาติสายโลหิตที่อยู่ในฐานะรับบุญกุศลได้นั้นไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ เพราะญาติมีมากมาย ทั้งที่ล่วงลับใหม่และที่ล่วงลับมานานแล้ว และที่สำคัญผู้ทำบุญนั้นแหละเป็นผู้ได้รับบุญกุศลนั้นโดยตรงไม่ว่าเขาจะไปเกิดในกำเนิดใดๆ ก็จะได้เสวยผลบุญที่เขาทำไว้แล้วนั้น

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโอกาสที่สัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไปแล้วจะไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นนั้นเป็นไปได้ยากมาก โดยทรงเปรียบเทียบว่าฝุ่นดินหนึ่งที่ทรงซ้อนขึ้นด้วยปลายเล็บนั้นเป็นของมีประมานน้อย เมื่อนำไปเทียบกับมหาปฐพี อุปมานี้ฉัดใด อุปไมก็ฉนั้นสัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไป

^{๒๐๖} จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๔-๕๗/๑๗๖-๑๗๗.

^{๒๐๗} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๖๖/๒๔๓ - ๒๔๖.

แล้วจะกลับไปเกิดในหมู่มนุษย์ ในหมู่เทวดามีน้อย โดยที่แท้สัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไปแล้วกลับไปเกิดในนรก เปรตวิสัย มีมากกว่าโดยแท้^{๒๐๘}

ตัวอย่างกรรมที่นำไปเกิดในกำเนิดเปรตวิสัย

๑. เรื่อง เปรตมารดาพระสารีบุตร^{๒๐๙} ในสารีปุตตนเถรมาตุเปติวัตถุ ได้แสดงกรรมที่นำมารดาพระสารีบุตรไปสู่เปรตวิสัยว่าพระสารีบุตรถามนางเปรตตนหนึ่งว่า ดูก่อน นางเปรต ผู้ผอมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่าง น่าเกลียด ชูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใครหนอ จึงมายืนอยู่ในที่นี้

นางเปรตนั้นตอบว่า เมื่อก่อนดิฉันเคยเป็นมารดาของท่านในชาติอื่นๆ ดิฉันเข้าถึงเปรตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วยความหิวกระหาย เมื่อถูกความหิวครอบงำแล้วย่อมกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะ อันเข่ามทั้งไว้และกินมันเหลวแห่งซากศพที่เขาเผาอยู่ที่เชิงตะกอน กินโลหิตของหญิงทั้งหลายที่คลอดบุตร และโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายที่ถูกตัดมือ ตัดเท้า และศีรษะที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น และข้อมือข้อเท้าเป็นต้นของชายหญิง กินหนองและเลือดแห่งปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีที่พึงไม่มีที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงของคนตายซึ่งเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ลูกเอ๋ย ขออุทิศส่วนบุญให้แม่บ้าง ไฉนหนอ แม่จึงจะพ้นจากการกินหนองและเลือด

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์ ได้ฟังคำของนางเปรตผู้เคยเป็นมารดาแล้วสนใจปรึกษากับท่านพระโมคคัลลานะเถระ ท่านพระอนุรุธะ และท่านพระกัปปินะ แล้วจัดการให้สร้างกุฏิ ๔ หลัง ถวายกุฏิพร้อมทั้งข้าวน้ำ แก่สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดา ในทันใดนั้น วิบากคือวิมาน ข้าวน้ำ และผ้าก็เกิดขึ้นนางเปรตได้สถิตอยู่ในวิมานงดงาม นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้าแก้วนกาสี ประดับด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตร มีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด ข้างน้ำโภชนาหารเพียบพร้อมนางได้เข้าไปหาท่านพระโมคคัลลานะเถระ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระถามว่าดูก่อน นางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงดงามยิ่งนักส่องแสงสว่างไสวไปทั่วทิศ สถิตอยู่ดูจดาวประกายพรึก ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะกรรมอันใด อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่าน ในวิมานนี้เพราะกรรมอะไร โภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่พอใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถาม เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอันใดไว้ อนึ่ง ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอันใด

นางเทพธิดาได้เล่าความเป็นมาในอดีตให้ท่านพระโมคคัลลานะเถระฟัง แล้วกล่าวว่า ดิฉันเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ บันเทิงอยู่ เพราะทานของท่านพระสารีบุตรโดยแท้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันมาครั้งนี้ เพื่อจะไหว้ท่านพระสารีบุตรผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้มีความกรุณาในโลก

ท่านพระมหาโมคคัลลาเถระ ได้กราบทูลเรื่องนี้แด่พระบรมศาสดา พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้เข้าถึงพร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชนมากมาย

^{๒๐๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๘๘/๑๘๐๐ - ๑๘๐๑.

^{๒๐๙} จ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๓/๑๕๕-๑๖๔.

๒. เรื่องเศรษฐีธนาปาลไปเกิดเป็นเปรต^{๒๑๐}

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติในนครเฮอร์กัจจะ ปณณรัฐ เศรษฐีธนาปาลกะเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่ เป็นนัตถิกิทธิคือผู้มีความเห็นผิดว่าไม่มี เขาทำกาละแล้วบังเกิดเป็นเปรตในทะเลทราย ไม่ร่างกายสูงประมาณลำต้นตาล มีผิวหนังหยาบมีปุ่มปุดขึ้นตามร่างกาย มีผมยุงเหยิงมีผิวพรรณน่าเกลียด ขี้เหร่นาสพริกแล้ว เขาไม่ได้เมล็ดข้าวและหยาดน้ำมาตลอด ๕๕ ปี มีคอริมฝีปากและลิ้นแห้งผาก ถูกความหิวกระหายครอบงำ เทียวงุ่นง่านพลาญไปทางโน้นทางนี้

ครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในโลกทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรพระทัບอยู่ในกรุงสาวัตถี พ่อค้าชาวกรุงสาวัตถีบรรพทุกสิ้นค้าเต็ม ๕๐๐ เล่มเกวียน ไปยังอุตตราพลชนบทเพื่อขายสินค้า ในเวลาเย็นขบวนเกวียนเดินทางมาถึงแม่น้ำแห่งสายหนึ่ง จึงปลดเกวียนไว้ ณ ที่นั้น พักแรมอยู่ราตรีหนึ่ง

ลำดับนั้น เปรตผู้ถูกความหิวกระหาย เข้ามาหาเพื่อต้องการน้ำดื่ม เขาไม่ได้น้ำดื่มสักหยาดเดียว ขาอ่อนล้าลงเหมือนตาลรากขาดฉะนั้น พวกพ่อค้าเห็นดังนั้นพากันถามว่า ท่านเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชุบผอมเห็นแต่กระดูกซี่โครง เพื่อนยาก ท่านเป็นใครกันหนอ

เปรตนั้นตอบว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตทุกข์ยาก เกิดในยมโลก ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปรตโลก พ่อค้าได้ถามถึงกรรมที่เปรตนั้นกระทำ เปรตนั้นเล่าว่า

เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐี อยู่ในนครเฮอร์กัจจะ ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า ธนาปาลเศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน ทองคำ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์มากมายเหลือที่จะนับ แม้ข้าพเจ้าจะมีทรัพย์มากมายถึงเพียงนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่มีศรัทธาที่จะให้ทาน ปิดประตูบริโภคอาหาร ด้วยคิดว่าพวกยากจนอย่าได้เห็นเรา ข้าพเจ้าเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ได้บริภาษพวกยากจน และห้ามปรามมหาชนผู้ให้ทานและทำบุญด้วยคำว่า ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการส่ำรวมจักมีแต่ที่ไหน ข้าพเจ้าได้ทำลายสระน้ำ บ่อน้ำที่เขาขุดไว้ ทำลายสวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาน้ำ และสะพานในที่เดินลำบากที่ชาวเมืองปลูกสร้างไว้ให้พินาศ ข้าพเจ้าทำแต่กรรมชั่ว จุตจากชาตินั้นแล้วเกิดในเปตวิสัยเพียบพร้อมด้วยความหิวกระหายตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้กินข้าวและน้ำเลยแม้แต่หยด

การสงวนทรัพย์ ตระหนี่ทรัพย์ เป็นความพินาศของสัตว์ทั้งหลาย เมื่อก่อนข้าพเจ้ามีทรัพย์อยู่ก็ไม่ให้ทาน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ก็ไม่ทำที่พึงให้แก่อน ข้าพเจ้าได้รับผลแห่งกรรมของตน จึงเดือดร้อนในภายหลังเช่นนี้

พ้นจากนี้ ๔ เดือนไปแล้ว ข้าพเจ้าจกตาย จกตกนรกอันเผ็ดร้อนสาหัส ในขุม ๔ เหลี่ยม ๔ ประตูที่จำแนกเป็นห้องๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรกก้นล้วนแล้วด้วยทองแดง ลูกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อนแผ่ไปร้อยโยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจกต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกก้นตลอดกาลนาน เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเศร้าโศกที่จกไปเกิดในนรกอันเร่าร้อนนั้น

^{๒๑๐}จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๗/๒๐๙-๒๑๑.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอเตือนท่านทั้งหลายผู้มาประชุมกัน ณ ที่นี้ พวกท่านอย่าได้ทำกรรมชั่วในที่ไหนๆ ไม่ว่าจะเป็นที่แจ้งหรือในที่ลับ ถ้าว่าพวกท่านจักกระทำหรือกำลังกระทำความชั่ว แม้พวกท่านจะเหาะหนีไปในที่ไหนๆ ก็ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลายจงเลี้ยงมารดา จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะ และพราหมณ์ ท่านทั้งหลายจักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้

พวกพาลิชนเหล่านั้น ได้สดับคำของเปรตนั้นแล้ว เกิดความสังเวช จึงเอาภาชนะตักน้ำดื่มมาให้เปรตนั้นนอนลง กรอกน้ำเข้าปาก แต่น้ำที่มหาชนลาดลงหลายครั้ง ก็ได้ไหลลงสู่ลำคอ เพราะพลังแห่งกรรมชั่วของเปรต พ้อคำถามเปรตนั้นว่า ท่านได้ความโปร่งใจอันใดบ้างหรือไม่ เปรตนั้นตอบว่า น้ำมากมายมีประมาณถึงเพียงนี้กรอกเข้าไปตลอดเวลาเพียงเท่านี้ แม้เพียงสักหยดเดียวก็ไม่เข้าไปในลำคอเรา กลับไหลสู่เข้าลำคอผู้อื่นไปหมด ความหลุดพ้นไปจากกำเนิดเปรตมิได้มีแก่เรา

พ้อคำได้ฟังดังนั้น เกิดความสังเวชยิ่งนัก พวกท่านกล่าวว่า ก็อุบายอะไรเพื่อระงับความกระหายมีบ้างไหม เปรตตอบว่า เมื่อกรรมชั่วนี้สิ้นไป พวกญาติถวายทานแด่พระตถาคต หรือพระสาวกของพระตถาคตอุทิศให้แก่เรา เราก็จักพ้นจากความเป็นเปรตนี้ไปได้ พวกพ้อคำได้ฟังดังนั้น มีความกรุณาจึงพากันไปกรุงสาวัตถีกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า รับสรณคมน์ และสืลถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ตลอด ๗ วัน แล้วอุทิศส่วนบุญแก่เปรตนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แล้วแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ มหชนทั้งหลายละมลทินคือความตระหนี่ มีโลภะเป็นต้น ได้เป็นผู้ยินดียิ่งในบุญ มีทานเป็นต้น ดังนี้แล

๓. เรื่อง อหิเปรต ๒๑๑

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เวฬุวนาราม วันหนึ่งพระโมคคัลลานะกับพระลักขณะลงมาจากภูเขาคิชฌกูฏ เพื่อบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ พระโมคคัลลานะได้เห็นเปรตจึงทำการแย้มพระลักขณะ เห็นพระโมคคัลลานะแย้มทำการแย้ม จึงได้ถามถึงเหตุที่ทำการแย้ม แต่พระโมคคัลลานะได้พูดตัดบทว่า ยังไม่ควรตอบคำถามนี้หากอยากทราบจริงๆ ก็ขอให้ไปถามเวลาไปเฝ้าพระพุทธเจ้าก็แล้วกัน ต่อมาเมื่อพระเถระทั้ง ๒ เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระลักขณะจึงถือโอกาสเรียนถามพระโมคคัลลานะถึงเรื่องที่เคยถามไว้พระโมคคัลลานะจึงตอบว่า ได้เห็นเปรตตนหนึ่ง มีศีรษะเหมือนมนุษย์ แต่ส่วนที่เหลือเป็นงู ซึ่งมีเปลวไฟลุกขึ้นจากศีรษะลามไปถึงหาง และไฟได้ลุกจากหางลามไปถึงศีรษะ ทั้งไฟได้ลุกขึ้นตรงกลางไปถึงสี่ข้างทั้ง ๒ และไฟได้ลุกจากสี่ข้างทั้ง ๒ ลามไปถึงตรงกลางก็เพราะเห็นเปรตแปลกประหลาดอย่างนั้นนั่นแหละ จึงได้ทำการแย้ม

พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า เปรตที่พระโมคคัลลานะเห็นนั้น เป็นความจริง เพราะพระองค์ก็ทรงเคยเห็นเปรตตนนั้นเช่นกัน ที่โพธิมณฑลในวันตรัสรู้ แต่ไม่ทรงเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง เพราะหากเล่าไปเขาไม่เชื่อ ก็จะเป็นการเหนื่อยเปล่า ทั้งจะเป็นโทษแก่ผู้ไม่เชื่อด้วย แต่มาบัดนี้ทรงได้

พระโมคคัลลานะเป็นพยานแล้วจึงทรงยืนยันถึงเรื่องดังกล่าว ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแล้วก็ได้กราบทูลถามถึงบุพกรรมของอหิเปรตตนนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงเล่าว่า

ในอดีตกาล ชาวเมืองพาราณสีได้พากันสร้างบรรณศาลาหลังหนึ่ง ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าและในทูลเช้า พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้น ได้ออกไปบิณฑบาตในเมืองเป็นเนืองนิตย์ แม้ชาวเมืองต่างก็พากันถือดอกไม้ของหอมเป็นต้น ไปยังบรรณศาลาเพื่อถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งเช้าเย็น ในการไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า พวกชาวเมืองได้เดินเหยียบย่ำไปในนาของชาวนาคนหนึ่ง แม้ถูกชาวนาห้ามมิให้เดินผ่านนาตนก็ไม่มีใครเชื่อฟังยังเดินไปในเส้นทางนั้นอีก ชาวนาจึงคิดว่าต้องตัดที่ต้นเหตุจึงจะหมดเรื่อง คือถ้าไม่มีบรรณศาลาก็จะไม่มีพระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อไม่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าชาวเมืองก็จะไม่มา เมื่อชาวเมืองไม่มานาของตนก็จะไม่ถูกเหยียบย่ำ ดังนั้นเมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเข้าไปบิณฑบาตในเมือง ชาวนาจึงถือโอกาสไปยังบรรณศาลาทูบภาชนะต่างๆ แล้วเผาบรรณศาลาเสีย พระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อกลับมาเห็นบรรณศาลาไหม้หมด จึงหลีกไปอยู่ที่อื่น ฝ่ายมหาชนเมื่อไม่ได้ทำบุญกับพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ถามกันว่าใครเผาบรรณศาลา พระปัจเจกพุทธเจ้าไปอยู่ที่ไหน ชาวนาผู้นั้นซึ่งอยู่ในนั้นกล่าวว่าตนเองเป็นผู้เผาบรรณศาลามหาชนจึงช่วยกันจับชาวนารุมกันทุบตีจนชาวนาตาย ชาวนานั้นได้ไปเกิดในอเวจีหม้ออยู่ในนรกนั้นนานนักหนาจนแผ่นดินสูงขึ้น ๑ โยชน์ จึงมาเกิดเป็นอหิเปรตที่เขาศิฆณภู ด้วยเศษกรรมที่ยังเหลือ

๔. เรื่อง สีสัจฉินนเปรต^{๒๑๒}

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เวฬุวนาราม ใกล้พระนครราชคฤห์พระโมคคัลลานะ พร้อมด้วยพระลักษณะได้ลงมาจากภูเขาศิฆณภู เพื่อไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ขณะที่พระมหาเถระทั้ง ๒ กำลังเดินลงจากภูเขาศิฆณภูได้เห็นเปรตแปลกประหลาดจึงทำการแยมพระลักษณะ จึงเรียนถามถึงเหตุที่ทำการแยม แต่พระโมคคัลลานะได้ตอบว่าเวลานี้มิใช่เวลาที่จะตอบปัญหานั้น หากสนใจก็ขอให้ไปถามเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า ต่อมาเมื่อพระเถระทั้ง ๒ เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระลักษณะได้โอกาสจึงเรียนถามเรื่องที่สงสัยนั้น พระโมคคัลลานะจึงเล่าว่า ท่านได้เห็นเปรตตนหนึ่ง เป็นเปรตหัวด้วน มีตาและปากอยู่ที่อกลอยอยู่ในอากาศถูกพวกแร้ง กาน กนกระรุม ตามจิกทั้ง เปรตหัวด้วนนั้นได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส สงสัยร้องครวญคราง เพราะได้เห็นเปรตแปลกประหลาดดังกล่าวแล้ว จึงได้ทำการแยม

พระพุทธเจ้าจึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เรื่องที่พระโมคคัลลานะเล่ามานั้นเป็นความจริงทุกประการ เพราะพระองค์ก็ทรงเคยเห็นเปรตตนนั้นเช่นกัน แต่ไม่ได้ทรงเล่าให้ใครฟังเพราะเล่าไปแล้วเขาก็ไม่เชื่อก็จะมีประโยชน์อะไร ทั้งเป็นโทษแก่เขาเปล่าๆ แต่มาบัดนี้ได้พระโมคคัลลานะเป็นพยานแล้ว จึงทรงเปิดเผยถึงเรื่องที่เคยทรงเห็นมา และเมื่อภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลถามถึงบุพกรรมของเปรตตนนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าว่า เปรตตนนั้นเมื่อก่อนก็เป็นคนอยู่ในเมืองราชคฤห์นี้เอง เขามีชื่อว่าหริกะ มีอาชีพเป็นเพชรฆาตตัดศีรษะโจร เมื่อเขาตายไปแล้วได้กนกรกล้านกาลนาน ครึ่งพันจกนกรกลแล้วด้วยอำนาจเศษกรรมที่ยังเหลือ จึงต้องเกิดเป็นเปรตหัวด้วนดังกล่าวแล้ว

^{๒๑๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๕๕/๒๖๒ - ๒๖๓.

จากทั้ง ๒ เรื่องดังกล่าวมาเป็นเรื่องเปรตที่ผ่านมาจากนรก ส่วนผู้ที่ตายแล้วจากโลกมนุษย์ กลายเป็นเปรตทันทีก็มี ดังเรื่องต่อไปนี้

๕. เรื่อง นาคเปรต^{๒๑๓}

ในเมืองพาราณสี มีพราหมณ์สามภรรยาคนหนึ่งเป็นมิจฉาภิภูฏี พราหมณ์สามภรรยาคนนี้ มีบุตร ๒ คน ธิดา ๑ คน ทั้ง ๓ คน เป็นมิจฉาภิภูฏีตามบิดามารดา แต่บุตรชายคนโตได้คุ้นเคย กับอุบาสกคนหนึ่ง อุบาสกผู้นั้นเป็นคนฉลาด ประราณาจะชักจูงให้บุตรพราหมณ์ผู้นั้นเป็นสัมมาภิภูฏี จึงดำเนินอุบายโดยขอร้องให้พราหมณ์ช่วยนำสิ่งของต่างๆ ที่ตนรวบรวมมาปรุงเป็นอาหารแล้วถวาย กับพระสงฆ์ ซึ่งมีพระสังกัจจะจะเป็นประธานแทนตน เมื่อพราหมณ์ทำอย่างนี้บ่อยๆ ก็ทำให้พราหมณ์ นั้นพร้อมกับน้องๆ ได้เห็นความประเสริฐอันดีงามของภิกษุ จึงเกิดความพอใจและเลื่อมใสในที่สุด กลายเป็นสัมมาภิภูฏี เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาชอบทำบุญกุศลแก่พระภิกษุสงฆ์

พราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดา เห็นความเป็นไปดังกล่าวรู้สึกไม่พอใจ จะห้ามปรามอย่างไร ลูกก็ไม่เชื่อฟัง จึงทำให้เกลียดพระภิกษุสงฆ์ แสลงใจไม่ยอมคบเห็นคุณงามความดีและในที่สุดก็ออก ปากคำว่า ไละพระสงฆ์ไม่ให้มารับบาตร

ยังมีพราหมณ์น้อยอีกผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นหลานของพราหมณ์มิจฉาภิภูฏีนั้น เกิดเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา ได้ออกบวชเป็นสามเณรในสำนักของพระสังกัจจะ สามเณรองค์นั้นได้ไปรับบาตรที่ บ้านลุงเป็นประจำ ต่อมาสามเณรคิดอยากสึก จึงไปลาพระสังกัจจะ พระอุปัชฌาย์ แต่ถูกห้ามไว้ เพราะพระเถระเห็นว่าสามเณรนั้นมีอุปนิสัยแห่งอหัตผล สามเณรจึงจำใจต้องทนอยู่ต่อมาแต่ครั้งได้ ๑๕ วัน สามเณรทนไม่ไหวจึงเข้าลาสึกต่อพระอุปัชฌาย์อีกและก็ถูกห้ามไว้อีก สามเณรจึงทนอยู่อีก ระยะเวลาแล้วเข้าลาสึกอีก แต่คราวนี้พระมหาเถระบอกให้รออีก ๗ วัน สามเณรเห็นว่าไม่นานนัก จึงทนรอต่อมา

คืนนี้ ภายในช่วงเวลา ๗ วันนั้น เกิดพายุใหญ่พัดบ้านพราหมณ์มิจฉาภิภูฏีนั้นพัง บ้านได้พังทับพราหมณ์และพราหมณีพร้อมทั้งลูกตายหมด แต่ละคนไปเกิดตามกรรมของตน กล่าวคือลูกๆ ของพราหมณ์ทั้ง ๓ คน ไปเกิดเป็นภูมเทวดา โดยบุตรชายคนโตมีช้างเป็นพาหนะ บุตรคนรองมีรถเทียมด้วยม้าเป็นพาหนะ ส่วนบุตรสาวก็มีวอทองเป็นพาหนะ ฝ่ายพราหมณ์และ พราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาได้ไปเกิดเป็นเปรต คงค้อนเหล็กทุบตีกัน ต้มน้ำเลือน้ำหนองของกันและ กันเป็นอาหารตามหน้าตาและร่างกายของเปรตทั้ง ๒ นั้น มีแต่ปมพุงพอง น้ำเหลืองเยิ้มไปหมด ส่ง กลิ่นเน่าเหม็น หิวโหยทุกข์ทรมาน

ฝ่ายสามเณรได้ทราบข่าวว่าบ้านลุงพังทับคนตาย ก็อยากจะไปเยี่ยมแล้วค่อยมาลาสิกขา จึงเข้าไปลาพระอุปัชฌาย์เพื่อไปเยี่ยมญาติ แต่พระอุปัชฌาย์บอกว่าอย่าเพิ่งไปเลยไปเที่ยวป่ากันดีกว่า จึงพาสามเณรมาทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ก็ในวันนั้นพวกเทวดาพากันไปประชุมที่เทวสภา เทพบุตร เทพธิดา ซึ่งเคยเป็นลูกของพราหมณ์มิจฉาภิภูฏีได้ผ่านมาทางนั้นและได้พบกับเปรตผู้เคยเป็นบิดา มารดาของตน พระสังกัจจะมหาเถระจึงบันดาลให้สามเณรได้เห็นเหตุการณ์นั้น สามเณรจึงถามเปรต

^{๒๑๓} จ.ป.ต. (ไทย) ๒๖/๙๖-๑๓๐ - ๑๓๑.

ว่าเทพบุตรองค์หนึ่งขี่ช้างเผือกไปข้างหน้า อีกองค์หนึ่งนั่งรถม้าไปท่ามกลางและเทพนารีอีกองค์หนึ่ง ขึ้นวอทองไปข้างหลัง เทวดาทั้ง ๓ องค์นั้นเป็นใคร ส่วนท่านทั้ง ๒ คือใคร ทำไมจึงต้องถืงค้อน ประหัตประหารกัน ทั้งตามเนื้อตัวก็เต็มไปด้วยแผลพุพอง

เปรตตอบว่า เทพบุตรองค์ที่ขี่ช้างเผือกไปข้างหน้า คือบุตรคนโตของข้าพเจ้าสมัย เมื่อเขายังเป็นมนุษย์ได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ จึงได้รับความสุขเป็นอันสูงส่ง ส่วนเทพบุตรองค์ที่ขี่รถ เทียมด้วยม้าเป็นบุตรคนรองของข้าพเจ้าสมัยเมื่อเขายังเป็นมนุษย์เป็นคนไม่ตระหนี่ ชอบชวนชวายเป็น การถวายทานแก่พระสงฆ์ ส่วนเทพธิดาองค์ที่ขี่วอทองก็คือธิดาของข้าพเจ้าสมัยที่เขายังเป็นมนุษย์ เป็นผู้มีใจยินดี เบิกบานในการถวายสังฆทาน ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒ เป็นบิดามารดาของเทพบุตรเทพธิดา ทั้ง ๓ องค์นั้น สมัยเมื่อเป็นมนุษย์ข้าพเจ้าทั้ง ๒ เป็นคนตระหนี่ ไม่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย จึงไม่ได้ ให้ทานหรือทำบุญอะไรไว้ ข้าพเจ้ายังคอยว่าจึงต้องมาทนทุกข์เกิดเป็นเปรตมีแต่ความหิวโหย ต้องใช้ค้อนทุบ ตีกัน กินน้ำหนองของกันและกันเป็นอาหาร แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เคยอิ่ม มีแต่ความหิวอยู่เป็นนิตย์

สามเถรองค์นั้น ครั้นได้ฟังเปรตแล้ว เกิดความสังเวชสลดใจ เลิกสีก มุ่งปฏิบัติธรรม ในที่สุดก็เป็นพระอรหันต์

๖. เรื่องผิวดิลลขอกาเมสุมิจฉาการไปเกิดเป็นเปรต ๒๑๔

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ และประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ ในเวลาใกล้รุ่งวันหนึ่งพระมหาโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศในทางมี ฤทธิ์ได้ลงจากเขาเพื่อไปบิณฑบาตในเมืองพร้อมกับพระลักษณะ ท่านได้พบเปรตหญิงคนหนึ่งมีรูปร่าง สวยงามกำลังนั่งให้สุนัขกัดฉีกเนื้อกินร้องโอดครวญด้วยความทุกข์ทรมาน พระมหาโมคคัลลานะเห็น เปรตได้รับผลกระทบเช่นนั้นก็แยมที่มุมปาก ฝ่ายพระลักษณะเห็นพระมหาโมคคัลลานะจู่ๆ ก็แยม ขึ้นมาจึงถามสาเหตุของการแยม

พระมหาโมคคัลลานะไม่ตอบทันที กล่าวว่าจะตอบต่อเมื่อกลับจากบิณฑบาตและจะ ตอบต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น

หลังจากท่านทั้งสองกลับจากบิณฑบาต ฉันทตอาหารเรียบร้อยแล้วจึงพากันเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้า พระมหาโมคคัลลานะ ได้บอกเหตุแห่งการแยมให้พระลักษณะฟังต่อหน้าพระพุทธเจ้า ว่าที่ท่านแยมขณะที่ลงจากเขานั้น เพราะท่านได้เห็นเปรตสาวคนหนึ่งนอนให้สุนัขกัดกินเนื้อที่ริมสระ ร้องโอดโอยด้วยความเจ็บปวดน่าเวทนายิ่ง

พระพุทธเจ้าทรงรับรองว่าเรื่องที่พระเถระเห็นเปรตนั้นเป็นเรื่องจริง พระลักษณะทูลถาม ถึงบุญกรรมของเปรตตนนั้นว่าทำกรรมอะไรจึงต้องมารับกรรมอย่างที่เป็นอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้า มีอุบาสกกลุ่มหนึ่งนับได้ ๕๐๐ คน เป็นผู้มีความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา ชอบทำบุญบริจาคทานสร้างโบสถ์วิหารถวายวัด และเข้าจำอุโบสถศีล เจริญภาวนาในทุกวันพระ ทำให้ผิวพรรณหน้าตาผ่องใสด้วยอำนาจของศีล

ในวันหนึ่ง อุบาสกเหล่านั้นเดินผ่านหญิงกลุ่มหนึ่งที่กำลังนั่งจับเข่าคุยกันอยู่ หญิงกลุ่มนั้นเห็นรูปร่างหน้าตาและผิวพรรณของอุบาสกก็เกิดจิตคิดอกุศลอยากจะร่วมหลับนอนด้วยและได้พินิจกันว่าในกลุ่มของพวกเราถ้าใครสามารถเอาผู้ชายคนใดคนหนึ่งในกลุ่มนั้นมานอนด้วยได้ จะเป็นฝ่ายชนะและผู้แพ้ต้องเสียเงินเป็นค่าพนัน

หญิงที่มีสามีคนหนึ่งรับคำท้า ใช้มายาหญิงหลอกล่อจนอุบาสกคนหนึ่งตบะแตกร่วมหลับนอนกับตน นางรับเงินจากการชนะพนันมากมาย และได้กล่าวเยาะเย้ยเพื่อนหญิงของนางว่าไม่น่ายาสูนังไม่ได้ ฝ่ายเพื่อนหญิงที่เสียพนันแถมยังถูกเยาะเย้ยก็โกรธ จึงนำเรื่องทั้งหมดไปบอกแก่สามีของนาง

สามีได้คาดคั้นถามความจริงจากนาง นางพยายามปฏิเสธแต่สามีก็ยังไม่เชื่อ ขณะนั้นมีสุนัขตัวหนึ่งเดินมา นางจึงกล่าวสาบานว่า “เพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของฉัน ฉันขอสาบานว่า ถ้าฉันทำกรรมชั่วนั้นจริง เมื่อตายไปแล้วขอให้สุนัขหูชาตัวนั้นจงกัดฉีกกินเนื้อของฉันอย่าได้ปราณี”

กาลต่อมา หญิงสาวผู้นั้นเกิดความไม่สบายใจกับบาปที่ตนได้นอกใจสามีและกล่าวคำสาบาน เพราะแม้จะโกหกสามีได้แต่นางไม่อาจโกหกตัวเองได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้นางคิดมาก ร่างกายซูบผอม กระทั่งล้มป่วยและเสียชีวิตลง

ด้วยผลแห่งกรรมของการนอกใจสามี และกรรมจากการกล่าวคำสาบาน ประกอบกับขณะที่ตายจิตของนางเศร้าหมองส่งผลให้ไปเกิดเป็นเปรตอยู่ริมสระน้ำ ในเวลากลางวันจะอยู่ในวิมานสวยทิพย์สมบัติเหมือนนางเทพธิดาเพราะผลแห่งความดีที่เคยทำไว้ แต่พอตกกลางคืนจะกลายเป็นนางเปรตเดินไปที่ริมบ่อน้ำ

ทันใดนั้นก็จะมีหมาดำตัวโตเท่าลูกแพะ รูปร่างน่ากลัวมีเขี้ยวโง้งคมกริบ มีขนยาวแข็งน่าเกลียด นัยน์ตาสว่างวาบดังไฟไหม้โผล่ขึ้นมาจากสระน้ำ และมองไปทางเปรตตนนั้นด้วยท่าทางที่หัวโหย จากนั้นก็เข้าขย้ำ กัดฉีกกินเนื้อหนังจนเหลือแต่กระดูกทั้งไว้ริมสระน้ำ

กระทั่งถึงเวลาเช้า กระดูกของนางก็คืนร่างเป็นเปรต กลับขึ้นไปสวยทิพย์สมบัติที่ปราสาทอีกครั้ง พอถึงกลางคืนก็ลงมานานให้หมาดำกัดกินดังเดิม เป็นอย่างนี้จนกว่าจะสิ้นกรรม

เมื่อพระพุทธองค์ทรงว่าอดีตของนางเปรตจบลงแล้ว ได้ตรัสพระคาถาว่า “ธรรมดาคนพาล เมื่อกรรมชั่วยังไม่ให้ผล ย่อมเห็นกรรมชั่วว่าเป็นของหวานปานน้ำผึ้ง แต่เมื่อใดที่กรรมชั่วให้ผล เขาย่อมโอดครวญเจ็บปวดปานชาดใจ”

เรื่องเปตวัตถุนี้เป็นการแสดงเรื่องการให้ผลของกรรมที่สัตว์ได้ประกอบอกุศลกรรมไว้ทั้งที่เป็นอกุศลกรรมทางกาย เช่น ฆ่าสัตว์ ประพฤติผิดในกาม ประกอบอาชีพอิทธิบาทธรรม ประกอบอกุศลกรรมทางวาจา เช่น พูดคำหยาบ จาบจ้วงผู้ทรงศีล ประกอบอกุศลกรรมทางความคิด เช่น มีโลภะมาก มีความพยาบาท มีความเห็นผิดเป็นมิฉฐาทิฏฐิ นอกจากนี้ยังประกอบอกุศลกรรมทางกายและทางความคิด การประกอบอกุศลกรรมทั้งทางวาจาและทางความคิด และการประกอบอกุศลกรรมอื่นๆ ที่แสดงถึงการมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย คือ เมื่อสัตว์ประกอบอกุศลกรรมดังกล่าว แล้วต้องไปเกิดเป็นเปรตได้รับทุกข์เวทนา แรงกล้าเป็นการยืนยันเรื่องตายแล้วเกิด ประการหนึ่งและเป็นเจตนาของหลักคำสอนที่ประสงค์ให้ผู้ฟังเกิดความสลด สังเวช สอนให้ตระหนักว่า แม้กรรมซึ่งเพียงเล็กน้อยก็ทำให้บุคคลตกนรก เกิดในเปรตวิสัยได้ จึง

สมควรดำรงชีวิตโดยมีสติสัมปชัญญะ ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาทต้องมีทริโอดตัปปะ ในการละอกุศล และระลึกว่าชีวิตยังต้องเกิดใหม่ไปรับผลกรรมนั้น

๓.๘ หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์วิมานวัตถุ

เรื่องวิมานวัตถุนี้ดำเนินไปโดยกิจ ๒ อย่าง ถ้ามองและตอบในกิจ ๒ อย่างนี้ คาถา คำตอบ เทวดาทั้งหลายนั้นกล่าว ส่วนคาถาคำถาม บางคาถาพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส บางคาถาท้าวสักกะ เป็นผู้ตรัส บางคาถาพระเถระสาวกทั้งหลายกล่าว แม้ในคาถาคำถามส่วนมากนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะผู้เลิศในทางฤทธิ์ ได้ท่องเที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูลโลก ได้ถามเทวดาทั้งหลายในเทวโลกแล้วกลับมาทูลถามนุชย์โลกอีกนำคำถามและคำตอบไว้รวมกัน เพื่อทำผลบุญให้ประจักษ์แก่มนุษย์ทั้งหลายเมื่อตายแล้ว กราบทูลเรื่องถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าวิมานวัตถุนี้ในที่สุดตันตปิฎก ในขุททกนิกายในนิกาย ๕ คือทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย กล่าวโดย วรรคมี ๗ วรรค คือ ปิฐวรรค จิตตาสวรรคปริฉัตถกวรรค มัญญสิขุวรรค มหาวรรค ปายาสวรรค สุนัขัตถวรรค กล่าวโดยเรื่อง วรรคที่ ๑ มี ๑๗ เรื่อง วรรคที่ ๒ มี ๑๑ เรื่อง วรรค ๓ มี ๑๐ เรื่องวรรคที่ ๔ มี ๑๒ เรื่องวรรคที่ ๕ มี ๑๔ เรื่อง วรรคที่ ๖ มี ๑๐ เรื่อง วรรคที่ ๗ มี ๑๐ เรื่องรวม ๘๕ เรื่อง ไม่นับอันตรระวิมาน ถ้านับด้วยก็มี ๑๒๓ กล่าวโดยคาถามี ๑,๕๐๐ คาถา บรรดาวรรคของวิมานวัตถุนี้ ปิฐวรรคเป็นวรรคต้นบรรดาเรื่องวิมานตั้งทองเป็นเรื่องต้น

วิมานวัตถุ จึงเป็นเรื่องของผู้เกิดในสวรรค์อยู่ในวิมาน เล่าถึงความดีของตนในอดีตชาติ โดยแสดงว่าใครทำความดีอย่างไรบ้าง ทำให้ได้วิมานอย่างไร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระ ถามเทพบุตร และเทพธิดา ถึงอดีตกรรมที่ทำไว้แล้วส่งผลให้เกิดในวิมานนั้นๆ

คำว่า “วิมาน” ตามนัยพระพุทธศาสนา หมายถึงที่อยู่ที่เล่นของเทวดาหรือเทพ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่อันประเสริฐ เพราะเกิดขึ้นด้วยอำนาจกุศลกรรมของเทวดาผู้เป็นเจ้าของวิมานนั้นๆ วิมานเหล่านี้รุ่งเรืองสว่างไสวแพรวพราวด้วยอำนาจรัตนชาติสรุบทรงวิจิตรบรรจง มีขนาดต่างๆ ในวิมานเหล่านี้มีเรื่องประดับตกแต่งสวยงาม เพียบพร้อมด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นทิพย์ ความแตกต่างของวิมานเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับอำนาจบุญบารมีของเจ้าของวิมานที่สั่งสมไว้เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ส่วนคำว่า วัตถุหมายถึงเรื่องที่ตั้งเรื่อง ข้อความ คำว่า วิมานวัตถุจึงแปลว่าที่ตั้งของวิมานหรือเรื่องของผู้เกิดในวิมาน หรือผู้ได้วิมาน และเล่าประวัติของตนเองว่าได้ทำกุศลกรรมอะไรไว้จึงได้วิมานเช่นนั้น^{๒๑๕}

ผู้อาศัยอยู่ในวิมานคือเทวดา คำว่า เทวดา หมายถึงหมู่เทพ,ชาวสวรรค์ทั้งเพศชายและเพศหญิง^{๒๑๖} การแบ่งประเภทของเทวดา ถ้าแบ่งตามที่อยู่มี ๓ ประเภท คือ (๑) ภูมิวิมาน เทวดา คือเทวดาที่อาศัยอยู่ตามพื้นดิน เช่น บนยอดเขา แม่น้ำ มหาสมุทร ใต้ดิน บ้านเรือน ชุมประตู่ โดยถือว่าที่นั้นๆ เป็นวิมานของตน (๒) รุกขวิมาน เทวดา คือเทวดาที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้ (๓) อากาสวิมาน เทวดา คือเทวดาที่อาศัยอยู่ในวิมานบนอากาศ วิมานวัตถุเป็นการแสดงความเป็นมาของวิมาน และเทวดา

^{๒๑๕}ดูรายละเอียดในบทนำ ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๕/๘-๙.

^{๒๑๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๑.

เจ้าของวิมานมีทั้งเทวดาเพศหญิง ซึ่งเรียกว่า เทพธิดาและเทวดา เพศชาย ซึ่งเรียกว่า เทพบุตร มีจำนวน ๘๕ วิมาน หรือ ๘๕ เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เทวดาเจ้าของวิมานเป็นผู้เล่าเมื่อมีผู้ถามเพราะได้เห็นวิมานและทิพยสมบัติในวิมานเหล่านั้น แล้วรู้สึกแปลกใจชื่นชม จึงถามเพื่อขอทราบความเป็นมา ผู้ถามได้แก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในกรณีที่เทวดาองค์นั้นๆ ลงมาเฝ้า ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อทราบแล้วได้บอกแก่พระมหาโมคคัลลานะบ้าง เทวดาด้วยกันเองบ้างแล้วเรื่องวิมานถึงพระพุทธรูปเจ้า พระเถระทั้งหลายบ้าง แต่ส่วนมากพระโมคคัลลานะเถระผู้เลิศทางฤทธิ์ ซึ่งได้ทูลขอพระบรมพุทธานุญาตไปสำรวจสวรรค์แล้วนำความมาราบทูลให้ทรงทราบ เพื่อประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้ประวัติของเทวดาเหล่านั้นอันเป็นตัวอย่างของการทำบุญกุศลเป็นผู้ถาม ผู้ถามถามด้วยมุทิตาจิต ผู้ตอบตอบด้วยความเคารพ เบิกบานใจในผลกรรมของตนเรื่องเล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของพุทธพจน์ใน ๙ รูปแบบเรียกว่า นวสังคตศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งของพระพุทธรูปเจ้า คัมภีร์อธิบายอย่างชัดเจนถึงวิมานอันเป็นทิพย์สมบัติที่เสวยสุขของเทวดา ซึ่งเป็นผลจากการบำเพ็ญบุญในขณะที่ยังเป็นมนุษย์ในโลกมนุษย์ เรื่องราวในคัมภีร์นี้เชิญชวนผู้ฟังเข้าสู่ความเป็นผู้มีชีวิตที่บริสุทธิ์ บำเพ็ญบุญและตั้งอยู่ในความดี เพื่อที่จะได้รับความสุขสำราญและมีชีวิตที่ดีหลังจากที่ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว เน้นการบำเพ็ญบุญส่วนบุคคลและภาระหน้าที่ในการแสดงผลแห่งกรรมดีหรือกรรมชั่ว การเสวยทิพย์สมบัติอันเต็มไปด้วยความสุข เป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของพุทธศาสนิกชน

ที่มาของวิมานวัตถุนี้พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวถึงความเป็นมาของวิมานวัตถุไว้ว่าวันหนึ่งขณะอยู่ในที่หลักเรือน ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระเกิดความคิดขึ้นว่า มีคนผู้มีจิตศรัทธาจำนวนไม่น้อยได้รักษาศีล ทำบุญ ให้ทานแก่ทักขิณียบุคคล ตามกำลังศรัทธาบ้าง ตามกำลังทรัพย์บ้างท่านเหล่านั้นเมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปบังเกิดในวิมานของตนๆ ในเทวโลก ควรไปสอบถึงบุรพกรรมที่เป็นเหตุให้คนเหล่านั้นได้วิมานนั้นๆ แล้วกลับมากราบทูลพระผู้มีพระภาคเพื่อทรงแนะนำให้ชาวโลกได้ดำเนินตามคนเหล่านั้นบ้าง จึงออกจากที่หลักเรือนไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลขอพระพุทธานุญาตไปจาริกในเทวโลก เมื่อได้รับอนุญาตจึงสำแดงฤทธิ์ขึ้นไปยังเทวโลก ทิวยสอบถามเทพบุตรและเทพธิดาทั้งหลายว่า เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้จึงมาเสวยทิพยสมบัติอันรุ่งเรือง มีอานุภาพมากอยู่ในวิมานอันสวยงามวิจิตรเช่นนี้ ครั้นกลับลงมาจากเทวโลกก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทุกประการ ซึ่งเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่างๆ ^{๒๑๗}ตัวอย่างบุญกรรมที่บันดาลให้สัตว์ที่ตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์ในวิมานวัตถุด้วยผลแห่งบุญที่ได้กระทำแตกต่างกันทั้งเรื่องผู้กระทำและลักษณะของการกระทำดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ผู้ถวายทาน

ติลทักขิณวิมาน ^{๒๑๘}ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายเมถุนา เป็นวิมานทองคำขนาด ๑๒ โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้ถวายเมถุนาคือหญิงคนหนึ่ง เป็นชาวกรุงราชคฤห์ ได้ถวายเมถุนาแด่พระผู้มีพระภาค ^{๒๑๙}

^{๒๑๗}พ.ว.อ. (ไทย) ๔๘/๒/๕๘.

^{๒๑๘}พ.ว.อ. (ไทย) ๒๖/๘๕-๙๒/๑๕-๑๖.

^{๒๑๙}พ.ว.อ. (ไทย) ๒๖/๒๐๖-๒๑๖/๓๖-๓๗.

ตัวอย่างที่ ๒ ผู้รักษาศีล

ภทติติกาวิมาน^{๒๒๐} ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางภทติติกากุบาสิกา เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโปสถศีลประจำ และได้ถวายภัตตาหารแก่ท่านพระสารีบุตรเถระและท่านพระมหาโมคคัลลานะ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทียบชมสวนนันทวันอันรื่นรมย์

ตัวอย่างที่ ๓ ผู้ตามประทีป

ปทีปวิมานว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายประทีป เป็นวิมานที่มีแสงสว่างโชติช่วงในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้ถวายประทีปคือหญิงชาวกรุงสาวัตถี ได้ตามประทีปไว้หน้าธรรมาสน์แล้วนั่งฟังธรรมเทศนา

ตัวอย่างที่ ๔ ผู้ฟังธรรม

สิริมาวิมาน^{๒๒๑} ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสิริมา (หญิงนครโสเภณี กรุงราชคฤห์ น้องสาวของหมอมชวกโกมารภัจ และเป็นเพื่อนของนางอุตตรา) เป็นวิมานที่รุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี เพราะได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคและได้บรรลุโสดาปัตติผลในคราวเดียวกับที่นางอุตตราบรรลุสกทาคามีผล หลังจากนั้นนางได้ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์วันละ ๘ ที่เป็นประจำ

ตัวอย่างที่ ๕ ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

ฉัตตมาณววิมาน^{๒๒๒} ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่ฉัตตมาณพผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้พบพระผู้มีพระภาคและประกาศตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

ตัวอย่างที่ ๖ ผู้ซื่อสัตย์ต่อสามี

ปฐมปติพพาวิมาน^{๒๒๓} ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีเรื่องที่ ๑ เป็นวิมานที่ประดับด้วยบุปผาชาตินารื่นรมย์ มีนกนานาพันธุ์ส่งเสียงไพเราะน่าฟังในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีในที่นี้ก็คือหญิงชาวกรุงสาวัตถี เป็นผู้รักษาศีล ให้ทาน ชอบช่วยเหลือคนอื่น และได้ถวายข้าวและน้ำเป็นอันมากด้วยความเคารพ

ตัวอย่างที่ ๗ กบเลื่อมใสในพระสุระเสียงของพระผู้มีพระภาค

มณฑุกเทวตาปุตตวิมาน^{๒๒๔} ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่มณฑุกเทวบุตรเป็นวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพราะในชาติก่อนเป็นกบมีความเลื่อมใสในพระสุระเสียงของพระภาคขณะทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทที่ริมสระชื่อว่าคัคคราเขตกรุงจำปา แคว้นอังคะ

^{๒๒๐}พ.ว. (ไทย) ๒๖/๗๕-๘๔/๑๓-๑๕.

^{๒๒๑}พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๓๗-๑๔๙/๒๓-๒๖.

^{๒๒๒}พ.ว. (ไทย) ๒๖/๘๕๗-๘๖๐/๑๐๐.

^{๒๒๓}พ.ว. (ไทย) ๒๖/๙๓-๑๐๐/๑๖-๑๗.

^{๒๒๔}พ.ว. (ไทย) ๒๖/๘๕๗-๘๖๐/๑๐๐.

ตัวอย่างที่ ๘. เรื่องเทพธิดาผู้มีวรรณงาม^{๒๕}

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามถึงบุรพกรรมของเทพธิดาว่า ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณงาม มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทุกทิศ เหมือนดาวประกายพริ้วเพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวรรณเช่นนั้น เพราะบุญอะไร อัฐผลนี้จึงสำเร็จแก่ท่านและโภคสมบัติทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดขึ้นแก่ท่านดูก่อนเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่านครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ และเพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ นางเทพธิดานั้น ถูกพระโมคคัลลานะเถระถามแล้วดีใจ ก็ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า ประชาชนรู้จักดิฉันว่า แม่อุโบสถา ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในเมืองสาเกตเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสัทธาและศีล ยินดีแล้วในทานบริจาคเสมอจิตเลื่อมใสได้ถวายเครื่องนุ่งห่ม อาหาร เสนาสนะ และเครื่องประทับเครื่องอุปกรณ์ในพระอาริยะปฏิบัติตรงดิฉันได้เข้ารักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ตลอดวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และวัน ๘ คำแห่งปักษี และตลอดปาฏิหาริย์ปักษีเป็นผู้สำรวมด้วยดีในศีลทุกเมื่อ คือ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เว้นห่างไกลจากอกุศลนาทาน จากการประพฤติดีในกาม สำรวมจากมูสาวาทและการดื่มน้ำเมา ดิฉันเป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง ๕ มีปัญญาเฉลียวฉลาด ในอริสัจ ได้เป็นอุบาสิกาของพระโคตมผู้มีพระจักขุ สมบูรณ์ด้วยพระเกียรติยศ เพราะบุญนั้นดิฉันจึงมีวรรณเช่นนั้น อัฐผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉันและรัศมีของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ เมื่อจะแสดงโทษอย่างหนึ่งของตน เทพธิดานั้นจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาอีกว่าฉันหะความพึงพอใจเกิดแก่ดิฉัน เพราะฟังเรื่องนั้นทวนอยู่เนืองๆ เพราะที่ตั้งใจไปในนั้นทวนนั้น ดิฉันจึงเข้าถึงนันทวันชั้นดาวดึงส์พิภพ ดิฉันมิได้ทำตามพระวาจาของพระศาสดาพุทธเจ้า เผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ตั้งจิตไว้ในภพอันเลว จึงมีความร้อนใจในภายหลัง

เมื่อจะปลุกใจนางเทพธิดานั้น พระโมคคัลลานะเถระจึงกล่าววาจาว่า ดูก่อนอุโบสถา เทพธิดา ท่านจะอยู่ในวิมานนี้นานเท่าไร ท่านถูกอาตมาถามแล้วโปรดบอกเถิด ถ้าท่านรู้อยู่

เทพธิดานั้นตอบว่า ข้าแต่ท่านมหาปราชญ์ ดิฉันจักดำรงอยู่ในวิมานนี้ สามโกฏิหกหมื่นปี จุตจากที่นี่แล้วจึงจักไปบังเกิดเป็นมนุษย์

ท่านมหาโมคคัลลานะเถระ ปลุกเทพธิดานั้นให้อาจหาญด้วยคาถานี้ว่า ดูก่อนอุโบสถา เทพธิดา ท่านอย่ากลับไปเลยท่านเป็นผู้อันพระสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้แล้ว ท่านจักถึงคุณวิเศษเป็นพระโสดาบัน ทุกคติท่านก็ละได้แล้ว

เรื่องวิมานวัดถุนนี้เป็นเรื่องการให้ผลของกรรมที่เป็นกรรมดี คือ บุญซึ่งวิบากแห่งกรรมนี้เป็นเรื่องพ้นวิสัยที่มนุษย์จะรู้ได้เอง พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นเรื่องจินไตย คือเรื่องไม่ควรคิด ๔ ประการ ที่บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า คือ (๑) พุทธวิสัย วิสัยของพระพุทธเจ้า (๒) ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌาน (๓) วิบากแห่งกรรม (๔) ความคิดเรื่องโลก การที่เราจะได้ทราบเรื่องนี้ก็เพราะอำนาจของพุทธวิสัยและฌานวิสัย

^{๒๕}ฐ.วิ. (ไทย) 26/๒๖/๓๓.

ถ้ามองภาพโดยรวม มีข้อสรุปอย่างหนึ่งคือ เทพบุตรและเทพธิดาในวิมานเหล่านั้นได้ทำบุญกุศลไว้เมื่อคราวอยู่ในมนุษยโลก เช่น ทำอัญชลีกรรมต่อผู้มีศีลบ้าง รักษาศีลบ้าง ตามประทีป โคมไฟบ้าง ฟังธรรมบ้าง ตั้งอยู่ในธรรม เช่น มีความสัตย์ ความไม่โกรธ ความซื่อสัตย์ต่อสามี บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา แม้แต่กบที่เลื่อมใสในพระสุระเสียงของพระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมอยู่ก็ไปเกิดในสวรรค์ เรื่องวิมานวัตถุจึงเป็นการแสดงว่าเมื่อสัตว์ยังมีกรรมและกิเลสอยู่เมื่อตายแล้วก็ยังต้องเกิดอีกต่อไป

๓.๙ สรุปคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่ได้ศึกษาวิจัยพบว่าหลักฐานต่างๆ เหล่านี้ได้แสดงยืนยันถึงการที่สัตว์ทั้งหลายเมื่อตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ตามเหตุปัจจัย โดยมีเหตุผลตามลำดับ คือ ในส่วนของพยานหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท ในประการแรก คือ ในประเด็นนี้เป็นข้อสงสัยที่มีมาแต่สมัยก่อนพุทธกาลและในพุทธกาลนั่นเองได้มีเจ้าลัทธิต่างๆ ได้แก่ เจ้าลัทธิทั้ง ๖ ได้มีความเชื่อและคำสอนต่างๆ กันไป เช่น ตายแล้วก็สูญ หรือไม่มีการเกิดอีก มีความเห็นว่าชีวิตในภพนี้เกิดเป็นอะไรเมื่อตายแล้วก็ไปเกิดอย่างนั้นอีก เป็นต้น แต่พระพุทธองค์ตรัสว่าความเชื่อความเห็นเหล่านั้นเป็นความเชื่อที่ผิดเป็นมิจฉาทิฎฐิ ทั้งตรัสรับรองว่าโลกหน้ามีอยู่แท้ๆ แต่เขากลับพูดว่า โลกหน้าไม่มี ความเห็นของเขาเป็นมิจฉาทิฎฐิ ในประการต่อมา เป็นเรื่องในปายาสีสูตรที่พระกุมารกัสสปอธิบายตอบข้อสงสัยของพระเจ้าปายาสีที่เชื่อว่าโลกหน้าไม่มี โอปปาติกะไม่มีผลของกรรมติดกรรมชั่วไม่มี จนมีความเห็นที่ถูกต้อง พระสูตรดังกล่าวได้แสดงถึงการเกิดใหม่ในภพต่อมาของพระเจ้าปายาสีภายหลังจากที่พระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้วในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นบริวารของท้าวเวสสุวรรณ ได้นามว่าเสรีสกเทพบุตร แต่ต้องอยู่ในวิมานอันว่างเปล่า เพราะมิได้ทำทานด้วยตนเองและมิได้ทำทานด้วยความเคารพเลื่อมใส

เหตุผลในประการต่อมา คือ พระญาณในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสติญาณ ในปฐมยามทรงระลึกชาติได้เป็นอันมากทรงบรรลุจุตูปปาตญาณในมัชฌิมยาม คือได้ทรงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีตต่างๆ กัน ด้วยทิพยจักขุ อันเป็นการยืนยันว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลายตายแล้วยังจะต้องเกิดใหม่อยู่ต่อไป เหตุผลต่อมาคือการบำเพ็ญบารมีและการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึงพระชาติต่างๆ ในอดีตของพระองค์ ทั้งที่เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ เป็นเทวดา เป็นพระราชา เป็นพระราชากุมาร เป็นพราหมณ์ เป็นอำมาตย์ เศรษฐี พ่อค้าสามัญชน เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น ประการต่อมา คือ ความยาวนานของการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบความยาวนานของสังสารวัฏที่กำหนดที่สุดของเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้ โดยทรงเปรียบเทียบความยาวของสังสารวัฏระหว่างน้ำตาน้ำเลือด ที่สัตว์ต้องเสียไปในแต่ละภพชาติว่าเมื่อรวมกันแล้วมีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ ทรงเปรียบเทียบกระดูกของสัตว์ทั้งหลายที่เกิดตายในแต่ละภพชาติเมื่อรวมกันแล้วยังมีมากกว่าภูเขา ตรัสถึงความยาวนานของสังสารวัฏว่าสัตว์ที่เกิดมาในแต่ละภพชาติที่ไม่เคยเป็นญาติพี่น้องกันนั้นไม่มีเลย และทรงเปรียบเทียบถึงความไม่แน่นอนของการได้อัตภาพของสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นการแสดงว่าสัตว์ต้องตายแล้วเกิดอีกเป็นวัฏจักรนับภพชาติไม่ถ้วน เหตุผลในประการต่อมา คือ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกได้แสดงถึงผู้ที่ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้า จะต้องได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง แล้วจะต้องบำเพ็ญบารมีธรรม ๑๐ ประการ อันมีทานบารมีเป็นเบื้องต้น ทั้งอุปัชฌายะและปรมาจารย์บารมีเป็นเวลายาวนานอย่างน้อยสี่แสนปีกับแสนมหากัป และที่มากกว่านี้ขึ้นไปก็ขึ้นอยู่กับกำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในแต่ละประเภท ซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องมีมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว จึงจะไปเกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อจะเสด็จมาอุบัติเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป ในประการต่อมา คือ การที่พระพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์ทรงมีพุทธพยากรณ์ในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะพุทธพยากรณ์เกี่ยวกับตัวบุคคล เช่น ตรัสพยากรณ์ชาวบ้านนาทิกะ ว่า บุคคลชื่อนั้นๆ ตายแล้ว ไปเกิดเป็นอะไร ตรัสพยากรณ์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่างๆ ตรัสพยากรณ์พระอัครสาวก พระสาวกที่เป็นเอกทัคคะและพระอรหันตสาวกและสาวิกา ซึ่งผู้ที่ได้รับคำพยากรณ์เหล่านั้น ล้วนต้องไปเวียนตายเวียนเกิดเพื่อบำเพ็ญมีอีกนัยภพชาติไม่ถ้วน ในประการต่อมา คือ ความเป็นมาในการบำเพ็ญบารมีข้ามภพชาติของพระอรหันตสาวกและสาวิกา ทั้งผู้ที่ได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าและผู้ที่มิได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแต่ได้ตั้งปณิธานบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ได้แก่ พระอัครสาวก พระอรหันต์ที่เป็นเอกทัคคะทางใดทางหนึ่งจำนวน ๘๐ พระองค์ และพระอรหันตสาวกสาวิกาที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าถึงอดีตชาติของพระอรหันตสาวกสาวิกาและเหล่านั้น รวมทั้งการที่พระอรหันตสาวกสาวิกาองค์ที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ปฏิสัมภิทาญาณ ซึ่งท่านมีคุณวิเศษระลึกชาติได้ พระอรหันตสาวกเหล่านั้นล้วนได้สั่งสมบารมี โดยการบำเพ็ญความดีมานับภพชาติไม่ถ้วนยาวนานมากน้อยต่างกันนับเป็นอสงไขย หรือหมากัปก็มี อันเป็นการบำเพ็ญเพื่อสั่งสมบารมีในชาติต่างๆ เป็นอันมากโดยการตายแล้วเกิดใหม่ในสังสารวัฏอย่างยาวนาน

ในประการต่อมา คือ หลักธรรมสำคัญที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ ปฏิจสมุปบาท หรือหลักที่ปัจจยตา หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็นปัจจัย และสภาวะธรรมที่อาศัยปัจจัยที่เกิดขึ้น อันเป็นกระบวนการทางปัจจัยภาพ (causality) ซึ่งเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างนั้น โดยการอิงอาศัยกันเป็นห่วงโซ่หรือเป็นวงจรกระบวนการของชีวิตสัตว์ทั้งหลาย トラバドที่ยังมีวิชาเป็นเหตุ อันเป็นเหตุให้ชีวิตต้องเกิดขึ้นแล้ว คือ ชาติ ก็จะต้องมีชรา มรณะ โทมนัสสุปายาสาปิเป็นวัฏจักรอยู่เช่นนี้ตลอดไป จนกว่าจะกำจัดอวิชชาอันเป็นเหตุให้เกิดชาติ คือความเกิดเสียได้เป็นเหตุ ความไม่เกิดอันเป็นผลจึงจะเกิดขึ้น การเกิดใหม่นี้คือการเกิดข้ามภพชาติ ซึ่งอธิบายได้ด้วยหลักธรรม เพราะการเกิดเป็นไปตามหลักกรรมวิญญูและหลักการทำงานของจิต กระบวนการดังกล่าวมีปรากฏอยู่ในหลักพระอภิธรรมในประการต่อมา คือ เรื่องกรรมที่น่าสัตว์ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ พระพุทธองค์ตรัสเรื่องกรรมไว้ในที่ต่างๆ เป็นอันมาก

หลักกรรมหรือการกระทำด้วยเจตนาทางกายทางวาจาและทางใจของสัตว์ทั้งหลายนี้ ย่อมมีผลเป็นวิบากหลักวิบากแห่งกรรม คือ กรรมให้ผลของการตามเหตุเสมอ ตรัสรับรองว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องเป็นไปตามกรรมนั้น กรรมดีย่อมนำไปสู่สุคติของผลแห่งกรรมชั่วย่อมนำไปสู่ทุคติภูมิ คือย่อมเข้าถึงทุกคติ วิบาก นรก หลักกรรมนั้นให้ผลแน่นอนแต่ภพภูมิที่สัตว์ไปเกิดนั้นไม่แน่นอนเพราะเป็นตามแรงกรรมและเหตุปัจจัยประกอบ การเกิดใหม่นี้เป็นการเกิดข้ามภพข้ามชาติคือเมื่อจุติจติดับในภพภูมิเดิมหรือชาติเดิมแล้ว ปฏิสนธิจิตนั้นเกิดในภพภูมิใหม่ในภพชาติใหม่ตามแรงแห่งกรรม ดังปรากฏตัวอย่างเป็นอันมากดังตัวอย่างที่ได้กล่าวแล้ว อันเป็นการแสดงว่าสัตว์ทั้งหลายที่มีกรรมเป็นเนืองนิจ มี

ตัณหาเป็นยางเหนียวในพีช มีอริชชาเป็นเครื่องกางกั้นอยู่ตราบไต่ สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้

ในประการต่อมา คือ หลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ ที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงถึงโลกจักรวาลและภพภูมิต่างๆ อันเป็นสถานที่รองรับการเกิด การหมุนเวียนของสรรพสัตว์ทั้งหลายได้แก่ ทุกคติภูมิ อันประกอบด้วย สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน และสุคติภูมิ ได้แก่ มนุษย์ สวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น และสวรรค์ชั้นพรหมภูมิ ทั้งนี้ พยานหลักฐานดังกล่าวได้แสดงถึงลักษณะทางกายภาพโดยละเอียดของโลก จักรวาล ภูมิในแต่ละชั้น เช่น ลักษณะของนรก สวรรค์ในแต่ละชั้น ลักษณะของสัตว์และการดำเนินชีวิตของสัตว์ในภพภูมินั้นๆ ไว้โดยละเอียด กล่าวถึงที่มาของสัตว์ที่จะเกิดในแต่ละภพภูมินั้นว่าไปเกิดในภูมิใหม่นั้นด้วยการกระทำความผิดเป็นต้น จึงเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันเรื่องการตายแล้วเกิด

อีกประการหนึ่งคือพุทธกรณียกิจที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำที่เกี่ยวข้องกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย เช่น พุทธกิจเวลาย่ำรุ่งทรงตรวจดูเวไนยสัตว์ที่จะทรงเสด็จไปโปรด เวลาค่ำทรงโปรดเทวดาที่มาเฝ้าและทูลถามปัญหา พุทธกิจอื่นๆ ที่ทรงปฏิบัติตามอริยประเพณี เช่น ทรงเสด็จไปเทศน์โปรดเทพบุตรพุทธมารดา ในสวรรค์ชั้นดุสิตที่เคยเป็นพระนางสิริมหามายาพุทธมารดาของพระพุทธองค์เป็นเวลา ๓ เดือน ทรงโปรดท้าว महाพรหมที่มีมิถิลาทัฬหีแรงกล้าเห็นว่าโลกเที่ยง เป็นต้น ในส่วนของพระอริยสาวกก็มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น พระอรหันตสาวกที่ทรงอภิญญา ได้แก่ พระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ได้ท่องเที่ยวไปในสวรรค์ชั้นต่างๆ ไต่ถามเจ้าของวิมานว่ากระทำความผิดไว้จึงได้มาเกิดอยู่บนสวรรค์ชั้นต่างๆ แล้วนำความมากราบทูลพระพุทธองค์เพื่อตรัสบอกแก่มหาชนทั้งหลายเพื่อเป็นแบบอย่างแห่งการทำความดีต่อไป ในประการสุดท้าย คือ เป้าหมายสูงสุดที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญบารมีอย่างยาวนานเพื่อตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดับอาสวกิเลสได้สิ้นเพื่อบรรลुพระนิพพาน และเพื่อทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ เพื่อรู้สัตว์ชนสัตว์ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม โดยปฏิบัติตามพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนและตรัสรู้ตามเป็นอนุตรสัมโพธิญาณ ก็เพื่อการบรรลुพระนิพพานเพื่อการไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

จึงสรุปได้ว่า หลักฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาทั้งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจึงล้วนยืนยันว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลายตายแล้ว ย่อมจะต้องเกิดใหม่อีกอยู่ในสังสารวัฏตราบไต่ที่ยังไม่สามารถดับกิเลส ตัณหาอุปาทานได้

บทที่ ๔

การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาวิจัยใน ๓ ประเด็น คือ (๑) การศึกษาพยานหลักฐานเกี่ยวกับการเกิดใหม่ที่ค้นพบในปัจจุบัน เช่น การสะกดจิต การระลึกชาติของบุคคล การตายแล้วฟื้น เรื่องผีหลอก ผีสิง การเข้าทรง การติดต่อโอปปาติกะทางสมาธิ การเข้าฝัน และเรื่องเด็กอัจฉริยะ เป็นต้น (๒) การศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ ราย (๓) การบูรณาการหลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กับพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบันทั้งนี้ โดยการรวบรวมเรื่องราวและพยานหลักฐานที่เป็นปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นได้ว่า ข้อเท็จจริงหรือผลการศึกษาดังกล่าว ได้ยืนยันสนับสนุนเรื่องการเกิดใหม่ ดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักฐานเกี่ยวกับการเกิดใหม่ที่ค้นพบในปัจจุบัน

๔.๑.๑ หลักฐานเรื่อง การสะกดจิตระลึกชาติเพื่อการบำบัด

การสะกดจิต หมายถึงการที่บุคคลที่มีพลังจิตกล้าแข็ง หรือแรงแม้พลังอำนาจที่จะทำให้คนที่ถูกสะกดจิต ซึ่งมีพลังจิตอ่อนกว่า ทำตามคำสั่งที่ผู้สะกดจิตสั่งให้ทำ ตัวอย่างเช่นในปี ค.ศ.๑๙๕๒ นางเวอร์จิเนียไทท์ ชาวโคโลราโด สหรัฐอเมริกา เป็นโรคผื่นคันมีอาการจามเป็นประจำ เธอจึงไปหานักสะกดจิต ชื่อมอเรีย เบินส์ไตร์น ให้ช่วยสะกดจิตรักษาโรคให้เธอ คราวหนึ่งนายเบนส์ไตร์น ได้สะกดจิตให้เธอนึกถอยหลังไปในอดีตเรื่อยๆ เธอก็เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เธอประสบมาตามลำดับปรากฏว่านางไทท์ สามารถระลึกย้อนหลังไปถึงเมื่ออายุ ๑ขวบ เธอได้เล่าว่ายังจำตุ๊กตาตัวโปรดที่เธอชอบในตอนนั้นได้เป็นอย่างดี

นายเบนส์ไตร์นรู้สึกประหลาดใจ จึงลองบอกให้เธอรื้อถอยหลังเข้าไปอีก ผลปรากฏว่าเธอบอกว่าเธอเป็นเด็กหญิงชาวไอริช ชื่อบริดจ์ เมอร์ฟี เกิดในปี ค.ศ.๑๘๐๖ทั้งได้พูดเป็นสำเนียงไอริช บิดาชื่อตันแคน เมอร์ฟี เป็นทนายความอยู่ที่เมือง คอร์ก มารดาชื่อแคทเธอรีน เมอร์ฟี มีน้องชาย ๑คน เมื่ออายุได้ ๑๕ปี ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของนางสเตรน ต่อมาได้แต่งงานกับบ๊อบบี้แบบรำลึกอดีตชาติ (มีนักบำบัดท่านอื่นๆ ที่เคยรายงานประสบการณ์ทำนองนี้มานานกว่า ๒ปี) ได้ใช้วิธีการบำบัดแบบรำลึกอดีต (Regression Therapy) ในการบำบัดคนไข้และทำการวิจัยศึกษาค้นคว้าด้านจิตวิทยาวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แขนงที่เกี่ยวกับการสำรวจ และประสบการณ์หลังความตายได้ค้นพบโดยบังเอิญ จากการสะกดจิตเพื่อรักษาผู้ป่วยทางจิต แต่ปรากฏภาพในอดีตชาติที่ปรากฏออกมาคือทนายแพทย์ยุคใหม่ ดร. ไบรอัน แอล ไวส์ ใช้เวลาและความกล้าในการถ่ายทอดประสบการณ์ทางจิตทำหายโลกวิทยาศาสตร์ ซึ่งเสี่ยงต่อชื่อเสียงและเกียรติยศของตนเองโดยการพิมพ์เป็นหนังสือออกเผยแพร่อีกอย่างกว้างขวาง ๓ เล่ม ต้องนับว่านายแพทย์ไบรอัน แอล. ไวส์ ได้สร้างความสำเร็จในการทำ

เรื่องนี้แพร่หลายเป็นที่เข้าใจในหมู่ประชาชนในวงกว้างได้อย่างยอดเยี่ยม แทนที่จะจำกัดอยู่ในแวดวงวิชาการ และผู้สนใจในสาขานี้เท่านั้น การตัดสินใจนำเสนอข้อมูลเรื่องของอดีตชาติต่อสาธารณะชน นับว่าเป็นความกล้าหาญทั้งที่เป็นความเสี่ยงและท้าทายต่อชื่อเสียงต่อชื่อเสียงและหน้าที่การงานของตนเองเป็นอย่างยิ่ง เพราะศาสนาของโลกตะวันตกนั้นปฏิเสธเรื่องแนวความคิดเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอย่างสิ้นเชิง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัว ดร.ไวส์ เองก็นับถือศาสนายิวอย่างเคร่งครัด^๑

หนังสือ ๓ เล่มนี้ เล่มแรก คือ “ชาติภาพ” เบื้องหน้ากำเนิดและเบื้องหลังความตาย จูไรรัตน์ กิตติพงศ์ Many Lives Many Masters ซึ่งถอดความจากเครื่องบันทึกเสียง คำต่อคำ เมื่อ ดร.ไวส์ ตัดสินใจใช้วิธีสะกดจิตรักษาอาการป่วยของแคตเทอร์รีน ผู้ป่วยที่เกิดอาการวิตก เครียด หวาดกลัวทุกอย่าง กังวกรุนแรง และนอนไม่หลับจนหมดอาลัยตายอยากในชีวิต การรักษาเบื้องต้นไม่พบความผิดปกติที่เป็นสาเหตุแห่งการป่วยใดๆ เขาจึงตัดสินใจใช้วิธีสะกดจิต ด้วยเจตนาเพียงให้เธอเข้าสู่ภวังค์ ผ่อนคลาย และนึกบททวนถึงความทรงจำในวัยเด็ก ที่อาจเป็นสาเหตุของอาการที่เธอเป็นอยู่เท่านั้น แต่แล้วสิ่งที่แคตเทอร์รีนถ่ายทอดออกมานั้น ๘ ภาพในอดีตชาติที่พร่างพรูจากเธอ ทำให้เขาตะลึงภาพอดีตชาติภาพแล้วภาพเล่า ทำให้นายแพทย์ไม่เพียงงุนงงเท่านั้น แต่การสะกดจิตอย่างต่อเนื่องได้แปรเปลี่ยนชีวิตของทั้งเขาและแคตเทอร์รีนไปอย่างสิ้นเชิง เช่น ก่อน ค.ศ. ๑๘๖๓ เกิดเป็นหญิงสาวชื่ออาร์อนดาแล้วจมน้ำตายพร้อมลูก ค.ศ. ๑๗๕๖ เกิดเป็นชาวสเปนอายุ ๕๖ ปี ชื่อลุยเซีย ค.ศ. ๑๔๗๓ เกิดในประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นเด็กผู้ชายผมสีบรอนด์ ชื่อโยฮันและตายในสงครามตอนอายุ ๒๑ ปี เรื่องนี้ทำให้เกิดข้อคิดที่ว่าจิตนั้นคล้ายเป็นส่วนที่มีอยู่ก่อนการเกิดถึงหลังการตายและเป็นส่วนที่ซับซ้อนสภาพในอดีตเกาะติดอยู่เหมือนเป็นตะกรัน ส่งผลต่อชีวิตในปัจจุบันของแคตเทอร์รีน เมื่อย้อนกลับไปเห็นภาพในอดีตแล้ว อาการป่วยของแคตเทอร์รีนก็ดีขึ้นเป็นลำดับจนหายขาดในที่สุด รวมทั้งแปรเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องชีวิตไปของเธอก็อย่างมากมาย เกิดความกระจำงสว่าง สงบขึ้นในจิตใจ มีพลังใจในการต่อสู้ชีวิต และมีความสุขกว่าในอดีต อาการหวาดกลัวต่างๆ เช่น กลัวตายได้หายไปแล้วมีอยู่ส่วนหนึ่งในตัวเธอที่ประกอบด้วยสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าจิตสำนึก และบรรจุด้วยความทรงจำและบุคลิกลักษณะของเธอทั้งหมดจะช่วยให้เธอรอดพ้นจากภัยของการสิ้นอายุขัยของสรีระร่างกายได้^๒

การที่ดร.ไวส์ บังเอิญได้พบกับแคตเทอร์รีน และใช้เวลาจนถึง ๑๘ เดือน ในการรักษาเธอ ด้วยวิธีทางจิตวิทยาอย่างที่เคยปฏิบัติมา ด้วยคิดว่าจะสามารถเอาชนะอาการป่วยของเธอได้ แต่แล้วเมื่อทุกๆ วิธีที่นำมาใช้ไม่ประสบผลเลยแม้แต่วิธีเดียว ดร.ไวส์ จึงทดลองใช้การสะกดจิต ระหว่างที่รักษาด้วยการสะกดจิตรอบแล้วรอบเล่านี้เอง แคตเทอร์รีนย้อนความทรงจำของตนกลับไปเมื่อครั้งอดีตชาติ ซึ่งบอกถึงอาการป่วยของเธอได้ ในเวลาเดียวกัน ตัวเธอยังสามารถเป็นสื่อกลาง ที่ใช้ติดต่อและส่งผ่านเรื่องราวเกี่ยวกับแก่นแท้ของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นขั้วลับชั้นสูง และก้าวล้ำกาลเวลา ดร.ไวส์ได้ล่วงรู้ถึงความลับของชีวิตและความตายหลายๆ เรื่องโดยผ่านมาทางคำบอกเล่าของเธอ อาการป่วยของเธอหายไปในชีวิตเวลาไม่กี่เดือนเท่านั้น ดร.ไวส์ เล่าว่าภูมิหลังของเขานั้น ไม่เคยรับรู้

^๑Brian L.Weiss, M.D, **ข้ามภพ**. แปลโดย จูไรรัตน์ อารยะกิตติพงศ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๒) หน้า ๗-๑๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

เรื่องราวเหล่านี้มาก่อนเลยแม้แต่บ่อย ดังนั้นเขาจึงรู้สึกตะลึงเป็นอย่างยิ่ง เมื่อข่าวสารดังกล่าวค่อยๆ เผยแพร่ออกมาทีละน้อย ดร.ไวส์กล่าวว่า เขาไม่สามารถใช้วิทยาศาสตร์ ขงงใดๆ เพื่อมาอธิบายเรื่องที่เขาได้ประสบนี้ มันไม่ใช่สิ่งที่สามารถเข้าใจได้โดยการใช้สติปัญญาของมนุษย์ที่ยังเป็นเรื่องที่ไกลเกินกว่าที่จินตนาการของพวกเราจะคิดไปถึง บางทีอาจเป็นเพราะว่าในระหว่างการถูกสะกดจิตนั้น แคตเทอรีน คงจะสามารถรวบรวมสมาธิพุ่งไปยังเหตุการณ์แต่ครั้งอดีตชาติที่สะสมเป็นความทรงจำอยู่ได้ จิตสำนึกของเธอได้ หรือบางทีอาจเป็นเพราะว่า เธอสามารถควบคุมเรื่องราวต่างๆ ซึ่งเก็บซ่อนอยู่ในปริณทลแห่งจิตสำนึกที่ว้าวนั้นได้ หรือไม่เช่นนั้น เธออาจควบคุมสิ่งที่ คาร์ล จุง เรียกว่าองค์รวมแห่งจิตใต้สำนึก จิตใต้สำนึกนี้คงเป็นที่มาของพลังซึ่งแฝงอยู่ รอบตัวเราและเก็บงำความทรงจำทั้งหมดของมนุษยชาติไว้ ขณะนี้นักวิทยาศาสตร์ได้เริ่มแสวงหาคำตอบของชีวิตหลังความตายเราในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม ก็คงจะได้ประโยชน์อย่างมหาศาลจากการศึกษาเรื่องราวเหล่านี้ด้วยเช่นกัน มันเป็นความรู้ที่สามารถคลายปมปริศนาเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตที่ค้างคาอยู่ในใจของพวกเราหลายเรื่องได้ อาทิ ธรรมชาติของสติปัญญา จิตวิญญาณ และชีวิตเบื้องหลังความตาย ตลอดจนผลกระทบที่ประสบการณ์ในอดีตชาติมีต่อความเป็นไปของชีวิตนี้...แต่เพราะสิ่งนี้ไปขัดกับความยึดมั่นเชื่อมั่นที่มีอยู่เดิมของพวกเขา จิตแพทย์และแพทย์ผู้รักษาอาการป่วยใช้ในปัจจุบันนี้ก็ตกอยู่ในสภาพคล้ายคลึงกัน พวกเขาไม่ยินยอมที่จะอภิปราย หรือทำการตรวจสอบ เรื่อง “การระลึกชาติ” ตลอดจนสิ่งซึ่งดำรงอยู่ ภายหลังจากการเสื่อมสูญของสรีระ แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีหลักฐานยืนยันข้อพิสูจน์เหล่านี้้อยู่เป็นจำนวนค่อนข้างมากก็ตาม ดวงตาของเขาเหล่านั้น ยังคงปิดสนิทดังเดิม หนังสือเล่มนี้ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าทางด้านวิญญาณศาสตร์ของผม โดยเฉพาะแขนงที่เกี่ยวกับการสำรวจและศึกษาประสบการณ์ภายหลังความตาย ทุกๆ ตัวอักษรที่ท่านจะได้อ่านล้วนเป็นเรื่องจริง หากได้มีการตัดทอนหรือแต่งเติมเสริมความแต่อย่างใด ยกเว้นในบางส่วนของที่ซ้ำซ้อน และบางส่วนของที่เป็นความลับส่วนตัวอันกระทบกระเทือนต่อแคตเทอรีนได้หากมีการเผยแพร่ข้อมูลออกไป^๓

ไบรอัน แอล. ไวส์ เองก็เคยมีประสบการณ์ทางจิต ทำให้เขาสามารถระลึกชาติได้ในขณะที่เขากำลังได้รับการนวดที่หัวไหล่และต้นคอด้วยการสกดจุด (acueressure) หลายครั้ง ครั้งแรกระลึกได้ว่า เป็นนักบวชที่ได้ใช้ความสามารถทางจิตและอำนาจลึกลับ เพื่อประโยชน์ส่วนตัวในวิหารศักดิ์สิทธิ์แห่งบาบิโลนในซีกูรัต (Zagurat) แห่งหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งก็เป็นนักบวชอีกเหมือนกันในยุคมืดทางปัญญาระหว่างสมัยกลางของยุโรปที่ขัดขึ้นข้อห้ามไปสอนในเรื่องการระลึกชาติแทนความรักความเมตตาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าเลยต้องถูกจองจำและทรมานจนตัวตาย และได้รับข่าวสารก่อนตายว่า “ที่ควรจะสอนในเวลาหนึ่งที่เหมาะสมเจ้ากลับไม่สอน แต่ไปสอนในสิ่งที่ยังไม่ถึงเวลาที่ควรสอน”^๔

วิธีการปฏิบัติตนที่นายแพทย์ไบรค์ และ อ. ไวส์ ใช้คือการศึกษาค้นคว้าและจดบันทึกเพื่อทำสถิติมาเป็นเวลานานนับหลายปี การฝึกใช้ความคิดและสติปัญญาจากงานในลักษณะเช่นนี้ทำให้เขากลายเป็นคนมีระบบและวิธีคิดเช่นเดียวกับผู้ที่เป็นหมอและนักวิทยาศาสตร์ส่งผลให้ตัวเขากลายเป็นคนที่คับแคบยึดมั่นแต่เฉพาะวิธีคิดของตนเอง เรื่องราวทุกเรื่องหากไม่อาจพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ดังที่เขาถูกปลูกฝังมาเขาจะไม่ยอมเชื่อและเขาทราบว่ในมหาวิทยาลัยสำคัญๆ

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

ทั่วประเทศแต่ละแห่งก็กำลังทำการค้นคว้าและวิจัยเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณศาสตร์ ทว่าเรื่องเหล่านั้นกลับไม่ได้ทำให้เขารู้สึกสนใจแต่ประการใด^๕ แต่หลังจากได้พบกับแคตเทอรี แนวคิดทางด้านจิตเวชของเขาเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน เขาตระหนักได้ว่าการบำบัดด้วยวิธีระลึกชาติสามารถรักษาอาการป่วยทางจิตได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งปกติอาการป่วยชนิดนี้มักจะต้องใช้เวลารักษากันเป็นแรมเดือนแรมปี นี่จึงเป็นวิธีการที่ลัดตรงกว่าสำหรับการรักษาความเจ็บปวดและความหวาดกลัว เขาเริ่มเปลี่ยนมาใช้วิธีการนี้รักษาคนไข้อื่นและได้รับผลสำเร็จเป็นน่าพอใจยิ่งคนไข้ของดร.ไวส์ มีทั้งหมด ๓๗ คน ความ นักจิตบำบัด แม่บ้าน ผู้ใช้แรงงาน พนักงานทั่วไป ฯลฯ พวกเขานับถือศาสนาต่างๆ กัน มีภูมิหลัง ค่านิยมทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาที่ไม่เหมือนกัน ทว่าส่วนใหญ่ต่างก็สามารถย้อนรำลึกเหตุการณ์ในอดีตชาติได้ อีกทั้งยังสามารถจดจำถึงสภาพภายหลังจากการดับสิ้นลงของร่างกายได้ด้วย คนไข้ส่วนใหญ่ของเขารำลึกถึงอดีตชาติได้ด้วยการสะกดจิต แต่ก็มีบางรายที่ใช้วิธีการเข้าญาณสมาธิ หรือการกระตุ้นประสบการณ์ (dejaun) สภาพความรู้สึกว่าเคยมีหรือวิธีการใช้ภาพความฝันที่แจ่มชัดและวิธีการต่างๆ คนไข้หลายรายสามารถบำบัดอาการป่วยเรื้อรัง เช่น โรคกลัวชนิดต่างๆ โรคประสาท ผวา ฝันร้ายต่อเนื่องหวาดกลัวโดยหาสาเหตุไม่ได้ โรคอ้วน โรคกระแวงจ้องจะทำลายกัน, ความเจ็บปวดของร่างกายเป็นต้น สภาพการณ์เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะผลของการบำบัดปลอมโยนเท่านั้น พวกเขาสามารถรำลึกย้อนหลัง ชื่อเสียงเรียงนาม วันเวลาลักษณะภูมิประเทศ และรายละเอียดต่างๆ ของชีวิตเหล่านั้นได้ เช่นเดียวกับแคตเทอรีน หลังจากย้อนความทรงจำกลับไปยังอดีตชาติแล้วพวกเขาก็จะหายจากอาการป่วยนั้นๆ บางทีสิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่าอาการป่วยทางร่างกายและจิตใจก็คือความรู้สึกที่ว่าขณะที่ร่างกายของเราสูญสลายไป เราทำได้ตายจากไปอย่างแท้จริงไม่ เราเป็นอมตะและสามารถรอดพ้นจากการดับสลายของร่างกายได้^๖

หนังสือเล่มนี้เกิดจากการบันทึกการเรียนรู้ที่จะใช้วิธีการรำลึกอดีตชาติ เพื่อสำแดงอานภาพของการบำบัดรักษาทางการแพทย์ เรื่องราวที่เอ่ยถึงในหนังสือเล่มนี้ล้วนเป็นความจริงทั้งสิ้น ผลการค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งเรื่องคุณสมบัติของจิตและการเกิดใหม่นับอนันต์ชาติ

การสะกดจิต คือภาวะที่จิตตั้งมั่นในสมาธิอย่างหนึ่ง ซึ่งพวกเราทั้งหมดก็เคยมีประสบการณ์ในลักษณะเช่นนี้มาก่อนในชีวิตประจำวัน เช่นขณะที่กำลังจดจำอยู่กับการอ่านหนังสือ จุดหมายประการหนึ่งของการสะกดจิตกับการทำสมาธิ คือเพื่อให้สามารถเข้าไปสู่ภาวะจิตใต้สำนึกของเราได้ จิตใต้สำนึกเป็นส่วนหนึ่งของจิต แผ่ตัวอยู่ภายใต้จิตสำนึกปกติ และอยู่ภายใต้กระแสความนึกคิดอารมณ์สิ่งเร้าจากภายนอกและความรับรู้เหตุการณ์ทั้งหมด การทำงานของจิตใต้สำนึกอยู่ในระดับลึกกว่าการตระหนักรู้โดยทั่วๆ ไป ในขณะที่จิตใต้สำนึกทำงาน กระบวนการทางจิตจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการรับรู้ของจิตสำนึก และเมื่อจิตสำนึกเกิดการสัมผัสกับกระบวนการของจิตลึกขึ้นมานั้นคือช่วงขณะของภาวะการตระหนักรู้โดยญาณ (intuition) โดยพุทธิปัญญาหรือโดยพลังการสร้างสรรค์^๗ อาจกล่าวได้อีกหนึ่งว่า การสะกดจิตคือห้วงที่เราสามารถรับรู้การทำงานของจิตสำนึกและจิตใต้

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓-๓๔.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

สำนึกได้ลึกบ้างตื้นบ้าง ขณะที่ถูกสะกดจิต จิตคุณไม่ได้กำลังนอนหลับ จิตสำนึกของคุณยังคงรับรู้ อยู่ในขณะที่คุณสะกดจิตและแม้จะอยู่ในภวังค์ลึก คุณก็ยังสามารถจะพิจารณาตัดสิน ประเมินและตรวจสอบสิ่งที่ผ่านเข้ามาในการรับรู้ของคุณได้ ขณะที่สะกดจิต จิตของคุณจะตื่นและทำการสำรวจอยู่ตลอดเวลาเป็นเหตุผลที่อธิบายว่า ผู้ที่แม้จะถูกสะกดจิตจะตกอยู่ในภวังค์ลึกและกำลังอยู่ในความทรงจำในวัยเด็กหรือในครั้งอดีตชาติยังสามารถใช้ภาษาที่ใช้ในปัจจุบันสนทนาและตอบคำถามของนักจิตบำบัดได้ วิธีบำบัดโดยการรำลึกอดีตคือการทำให้จิตย้อนกลับไปสู่อดีตกาลไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด จุดมุ่งหมายคือการแสวงหาความทรงจำที่อาจจะเป็นตัวก่อให้เกิดผลกระทบในแง่ลบ จนทำให้เกิดอาหารผิดปกติต่อชีวิตประจำวันของคนไข้ ซึ่งอาจจะเป็นต้นตอของสภาพอาการป่วยของคนไข้ การสะกดจิตจะทำให้จิตสำนึกสามารถสังวรณ์จดจำและรับข้อมูลเหล่านั้นได้ และช่วยทำลายเครื่องกีดขวางที่คอยกั้นคนไข้ไม่ให้จิตสำนึกสัมผัสกับชีวิตในอดีต^๔

วิธีการบำบัดแบบรำลึกอดีต (Regression Therapy) นับเป็นวิธีการที่ค่อนข้างใหม่ทั้งในประเทศไทยและแม้ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ย้อนลึกลงไปถึง “อดีตชาติ” หรือ Past Life Therapy ด้วยแล้วยังเป็นสิ่งที่ใหม่มาก ในประเทศไทยก็มีการรักษาโดยวิธี Regression หรือการถอดจิต เช่นเดียวกัน ข้อมูลที่นักถอดจิตบำบัด (Regression Therapist) ได้รับจากกรณีบำบัดน่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้คนจำนวนมากที่ต้องการคำตอบให้แก่ชีวิต การระลึกชาติได้เองกับการถอดจิตบำบัดนั้นเป็นคนละเรื่องกัน “การถอดจิตบำบัด” เป็นเรื่องจริงแต่อาจเป็นไปได้ว่า ไม่ใช่ทุกประสบการณ์หรือทุกคนที่ทำการถอดจิตจะเป็นเรื่องจริงเสมอไปการที่เคยมีหลายคนที่เคยอ่านหนังสือของ ดร.ไวส์ และพยายามทดลองทำตามวิธีการที่ว่าในหนังสือนั้นแต่ปรากฏว่าไม่ได้ผลแล้วสรุปว่า Regression เป็นเรื่องไม่จริงนั้นน่าจะไม่ต้องเพราะคนย่อมแตกต่างกันในการถอดจิต แต่ครั้งปฏิบัติของผู้รับการถอดจิตเป็นสิ่งสำคัญที่จะบอกให้ทราบว่า เราควรใช้เทคนิควิธีอย่างใดซึ่งไม่เคยเหมือนกันเลยในแต่ละราย และไม่ใช่ทุกคนที่จำเป็นต้องใช้วิธีสะกดจิตย้อนความทรงจำไปในอดีตชาติ เพื่อบำบัดรักษาอาการป่วย และไม่ใช่ทุกคนที่มีปัญหาของชีวิตในชาตินี้จะมีที่มาจากบาดแผลหรือความฝังใจในอดีตชาติ และภาระความรับผิดชอบหลักของจิตแพทย์คือการรักษาคนไข้ให้หาย หากมีหน้าที่พิสูจน์ว่าความระลึกชาติของพวกเขาเป็นจริงหรือเป็นเท็จแต่อย่างใดไม่ ถึงแม้ว่าการพิสูจน์ดังกล่าวจะมีความสำคัญอยู่มากก็ตาม จากประสบการณ์ของ ดร.ไวส์ พบเห็นว่าการระลึกอดีตชาติเกิดขึ้นและบอกเล่าโดยคนไข้ด้วยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน ๒ แบบ คือ รูปแบบแรก “แบบคลาสสิก” ในแบบคลาสสิกนี้ อดีตชาติที่คนไข้ระลึกไปถึง จะให้รายละเอียดต่างๆ ในชาตินั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนเหมือนนวนิยายที่มีทั้งบทขึ้นต้นและลงท้ายคือตั้งแต่เกิดหรือชีวิตในวัยเยาว์ไปจนกระทั่งถึงวันที่เสียชีวิต พวกเขาอาจได้สัมผัสกับเหตุการณ์ในขณะที่เสียชีวิตด้วยความสงบและปราศจากความเจ็บปวด ขณะเดียวกันก็จะได้พบช่วงที่ทบทวนถึงชีวิตในชาตินั้นทั้งชาติ อันเป็นช่วงที่บทเรียนต่างๆ จะได้รับการพิเคราะห์เพื่อประโยชน์ของภูมิปัญญาที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไปของเขาและบางทีก็จะมีผู้นำทางศาสนาหรือทางจิตวิญญาณบางคนมาพูดคุยและจุดประกายทางความคิดให้เขาด้วยรูปแบบที่สอง “แบบช่วงต่อสำคัญ” จะมีลักษณะเป็นเศษเสี้ยวของความทรงจำที่อาจจะพัฒนาขยายรายละเอียดมากขึ้นหรือพัฒนาจนกลายเป็นการรำลึกอดีตชาติแบบคลาสสิกในการบำบัดครั้งถัดมา

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

ขึ้นอยู่กับภาพความทรงจำของคนไข้แต่ละคนที่ถูกกำหนดโดยจิตใต้สำนึก การรำลึกอดีตชาติแบบช่วงต่อสำคัญนี้มีรูปแบบเกิดจากบาดแผลที่ได้รับจากการประสบภัยธรรมชาติ อารมณ์ของรูปแบบช่วงต่อสำคัญ ออกจะค่อนข้างรุนแรง ในการสะกดจิตระลึกอดีตชาติที่ควบคุมโดยนักสะกดจิตบำบัดที่เชี่ยวชาญหรือแม้กระทั่งการทำด้วยตนเองที่บ้าน ผู้ถูกสะกดจิตส่วนใหญ่จะสามารถจัดการกับการประมวลความทรงจำได้อย่างไม่ยากเย็น พวกเขาจะรู้สึกสบายมากขึ้น^๙ การบำบัดและค้นพบการระลึกชาติในอดีตของแคตเทอรีน โดยวิธีบำบัดโดยรำลึกอดีตชาติของนายแพทย์ไบต์ แอล. ไวส์ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของแคตเทอรีนในแต่ละชาติได้ โดยละเอียดจนสามารถรักษาอาการผิดปกติทางจิตของเธอได้ ภายหลังจากนั้น นายแพทย์ไบต์ แอล. ไวส์ ยังได้สะกดจิตระลึกชาติต่างๆ ให้กับคนไข้อีก ๑๒ คน โดยที่คนไข้เหล่านั้นไม่มีอาการผิดปกติทางจิต ประสาทหลอน (hallucinating) หรือเป็นคนไข้ที่มีบุคลิกภาพหลากหลาย ทุกคนมีอาการดีขึ้นอย่างน่าตื่นใจ

ภูมิหลังและบุคลิกของคนไข้ทั้งสองรายแตกต่างกันเป็นอันมากคนไข้รายหนึ่งที่เป็นแม่บ้านชาวฮิวมาจากชายฝั่งทะเลไมอามี เธอจำได้อย่างชัดเจนว่า เธอถูกทหารโรมันกลุ่มหนึ่งข่มขืนที่ดินแดนของประเทศปาเลสไตน์ในช่วงเวลาหลังจากพระเยซูเสียชีวิตได้ไม่นาน และเธอเป็นเจ้าของสำนักงานโลมแห่งหนึ่งที่เมืองนิวยอร์กในต้นศตวรรษที่ ๑๙ และเคยใช้ชีวิตอยู่ในโบสถ์แห่งหนึ่งของฝรั่งเศสยุคกลาง รวมทั้งได้ผจญกับชีวิตรันทอนในประเทศญี่ปุ่น เธอเป็นคนไข้เพียงคนเดียวหากไม่นับแคตเทอรีนที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลในสภาวะ “ระหว่างภพ” ได้ ข่าวสารของเธอเป็นเรื่องของการติดต่อกับจิตวิญญาณโดยตรง เธอเป็นอีกคนหนึ่งที่ทราบเรื่องราวในอดีตของผม และมีศักยภาพในการพยากรณ์เหตุการณ์อนาคตได้ ข่าวสาวของเธอมาจากวิญญาณพิเศษดวงหนึ่งในขณะนี้ผมกำลังวิเคราะห์คำพูดของเธออยู่ด้วยความรอบคอบระมัดระวัง ผมยังคงเป็นนักวิทยาศาสตร์ ข้อมูลที่ได้มาจากเธอจึงจำเป็นต้องผ่านการพินิจพิเคราะห์ ประเมินค่า และให้เหตุผล

คนไข้รายอื่นๆ จดจำอะไรไม่ได้มากนักกับเหตุการณ์หลังความตายเพียงรู้สึกว่าได้ผลจากร่างและล่องลอยเข้าสู่แสงสว่าง พวกเขาไม่สามารถถ่ายทอดความคิดหรือข่าวสารใดๆ ผ่านมาถึงผมได้ แต่ทุกคนก็สามารถระลึกชาติได้ มีโบกเกอร์ชาวนิวยอร์กคนหนึ่งใช้ชีวิตอย่างมีความสุขแต่ไม่มีรสชาตในอังกฤษสมัยวิคตอเรียน ศิลปินคนหนึ่งถูกทรมานระหว่างสงครามศาสนาในสเปน อีกรายหนึ่งเป็นเจ้าของร้านอาหารซึ่งมีอาการหวาดกลัวต่อการขับไล่ข้ามสะพานหรือลอดอุโมงค์ เขาจำได้ว่าต้องถูกฝังทั้งเป็นตามประเพณีของดินแดนตะวันออกใกล้ (Near Eastern) ในสมัยโบราณ แพทย์หนุ่มคนหนึ่งจำได้ว่าตัวเองประสบภัยพิบัติกลางทะเลขณะที่เป็นโจรสลัดไวกิ้ง ส่วนอีกรายหนึ่งที่เป็นผู้บริหารสถานีโทรทัศน์เคยถูกทรมานในเมืองฟลอเรนซ์เมื่อ ๖๐๐ ปีก่อน และยังมีเรื่องราวของคนไข้อื่นๆ อีก คนเหล่านี้ยังคงจำเรื่องราวของอดีตชาติได้อย่างแจ่มชัด พวกเขามีอาการดีขึ้นเมื่อเรื่องราวของอดีตชาติถูกเปิดเผยออกมา บัดนี้พวกเขาเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่าตัวเองเคยเกิดมาแล้วเมื่อในอดีตและจะเกิดอีกในชาติต่อไป ความกลัวตายของพวกเขาลดน้อยลงมากไม่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องรักษาด้วยการระลึกชาติ ไปหาหมอ หรือแม้แต่การนั่งสมาธิ ผู้ที่มีอาการถูกรบกวนทางจิตจนรู้สึกช่วยตัวเองไม่ได้อาจจะเลือกรักษาด้วยวิธีการเหล่านี้ สำหรับเราๆ ท่านๆ ภาระสำคัญพยายามเปิดใจให้กว้าง เราต้องตระหนักว่าชีวิตไม่ได้มีอยู่เพียงเท่าที่ตาเรามองเห็น แต่ชีวิตยังคงมีอยู่ต่อไปนอกเหนือประสาทสัมผัสทั้งห้าของพวกเรา เรา

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๕๔.

ต้องพร้อมจะยอมรับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ “ภารกิจของพวกเราคือการศึกษ เพื่อให้อำนาจดำรงชีวิตประหนึ่งพระเจ้าเป็นเจ้าโดยอาศัยวิชา”^{๑๐}

กรณีศึกษาเรื่องการสะกดจิตย้อนภพที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ ๒ ของ ดร.ไบรอัน แอล. ไวส์ อาจารย์ประจำภาควิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยไมอามี สหรัฐอเมริกา คือ Through Time into Healimy แปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “ข้ามภพ ย้อนเวลาเยียวยาปัจจุบัน” โดย จูไรรัตน์ อารยะกิตติพงศ์ เป็นกรณีศึกษาและการศึกษาศักยภาพในการรักษาคนไข้ที่เข้ารับการบำบัดด้วย วิธีถอยจิตระลึกชาติ (Past-life Regression Therapy) สำหรับคนไข้ ที่มีอาการต่อต้านการรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์แบบเดิมๆ และต่อต้านการบำบัดทางจิต จำเป็นต้องใช้วิธีนี้แทน เนื้อหาของหนังสือนำเสนอกรณีตัวอย่างจากการบำบัดรักษาทางจิต ซึ่งสนับสนุนความเชื่อการบำบัดรักษาผู้ป่วยด้วยการสะกดจิตระลึกชาติยิ่งขึ้น ทุกเรื่องเป็นเรื่องจริงที่เกิดจากการบันทึกเรื่องราวจากประสบการณ์การบำบัดทางจิตด้วยวิธีการสะกดจิต การระลึกชาติที่ ดร. ไบรอัน แอล. ไวส์ บันทึกในหนังสือเล่มนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของปรากฏการณ์พิเศษทางจิตสำนึกของมนุษย์ ซึ่งปัจจุบันเริ่มเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นแล้ว ผู้ที่มีประสบการณ์ทำนองนี้ไม่ต้องรู้สึกอายหรือกลัวอีกต่อไปแล้ว^{๑๑}

กรณีศึกษาเรื่องการสะกดจิตระลึกชาติ ซึ่งเป็นเรื่องจริงที่ถูกบันทึกไว้จากการบำบัดทางจิตเวชของ ดร.ไบรอัน แอล. ไวส์ ต่อคนไข้ของสองรายคือ เปร์โต ชายชาวเม็กซิกันและอลิซาเบท ชาวอเมริกัน เป็นเรื่องของคู่แท้แต่ชาติปางก่อน (Soulmates) คนสองคนที่ผูกพันกันด้วยความรักข้ามชาติภพ คนที่ต้องวนเวียนกลับมาพบกันครั้งแล้วครั้งเล่า ชาติแล้วชาติเล่า โดยที่ทั้งสองคนนี้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน กรณีศึกษานี้จึงเป็นการเรียนรู้และเข้าใจให้ลึกลงไปถึงเหตุแห่งทุกข์ที่เกิดในอดีตชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า ดวงวิญญาณไม่มีวันตาย การเกิดหรือการดับไปของสังขารคือการเดินทางจากชาติภพหนึ่ง โดยนำเอาจิตสำนึกส่วนลึกไปกับวิญญาณนั้นสู่ภพชาติใหม่ รวมทั้งนำความรัก ความผูกพันที่มีต่อกัน ความอาลัยต่อการจากพราก นำพาความปรารถนาที่จะได้พบกันใหม่ ชาติใหม่ ดร.ไบรอัน แอล. ไวส์ ค้นพบหลักการนี้จากคนไข้ ของเขาทั้งสองรายนี้ และเป็นคนไข้ที่ทั้งสองรายไม่เคยพบไม่เคยรู้จักกันมาก่อน^{๑๒} เรื่องดังกล่าวนี้ ดร.ไบรอัน แอล. ไวส์ ได้เขียนเป็นหนังสือเผยแพร่ ชื่อ ONLY LOVE IS REAL แปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “เราจะข้ามเวลามาพบกัน” โดยมณฑานี ดันติสุข ปรากฏเรื่องย่อในความนำของหนังสือดังกล่าวดังนี้

เอลิซาเบธ เป็นหญิงสาวสวยจากมิดเวสต์ เธอเข้ารับการบำบัดกับผมเพื่อรักษาอาการกลัดกลุ้มและทนทุกข์สาเหตุจากแม่ของเธอเสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีปัญหาความสัมพันธ์กับเพศชายที่ผ่านมา ทั้งเลือดผู้ชายที่อ่อนแอ เจอผู้ชายที่ทำร้ายผู้หญิง จนเธอมีความรู้สึกว่าตนเองไม่มีวันพบรักแท้กับผู้ชายคนไหนได้แน่นอน เราเริ่มเดินทางย้อนเวลาไปสู่อดีตที่แสนไกล เราจึงพบผลสรุปที่ต้องตื่นตะลึง ช่วงเดียวกับที่เอลิซาเบธกำลังรับการบำบัดกับผม ผมกำลังรักษาคนไข้ชายคนหนึ่งอยู่ด้วย ชื่อเปโดร

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๑๖.

^{๑๒} ONLY LOVE IS REAL, เราจะข้ามเวลามาพบกัน แปลโดย มณฑานี ดันติสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามัคคีสาร จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๒), หน้า ๑-๓.

ชายหนุ่มคมคายจากเม็กซิโกผู้ทุกข์ทรมานจากความเศร้าเพราะเพิ่งเสียพี่ชายด้วยอุบัติเหตุรถคว่ำมาไม่นาน ช้ำด้วยปัญหากับแม่บังเกิดเกล้าและความลับในอดีตเหมือนจะหลอกหลอนเขาอยู่เรื่อยมา

เปโตรต้องทนแบกรับความสั่นไหวและความสงสัยในชีวิต เขาไม่มีใครสักคนที่จะแบ่งเบาความหนักอึ้งนี้ไปบ้างเลยเขาก็เช่นเดียวกับเอลิซาเบธ เริ่มออกค้นหาคำตอบ ทางออก และการรักษา ผ่านกาลเวลาแห่งอดีตชาติถึงแม้ทั้งเอลิซาเบธและเปโตรจะรับการบำบัดกับผม กับจิตแพทย์คนเดียวกันในช่วงระยะเวลาเดียวกันก็ตาม แต่คนสองคนนี้ไม่เคยพบกันเลยเพราะเวลานัดหมายกำหนดไว้คนละวันคนละเวลากันในแต่ละอาทิตย์

ตลอดสิบห้าปีที่ผ่านมา ผมรักษาคนไข้ทั้งเดี่ยวและทั้งครอบครัวมามากมาย ที่ได้พบคู่ของตนาหรือบุคคลอันเป็นที่รักชาตินี้ในการระลึกชาติอดีตและหลายครั้งที่ผมย้อนอดีตคู่สามีภรรยาที่เพิ่งรู้พร้อมกันเป็นครั้งแรกว่าแต่ละคนเข้าไปสู่อุบัติเหตุชาติเดียวกัน กระทำเรื่องราวในเวลาเดียวกัน การรู้ความจริงทำให้ช็อกด้วยกันทั้งคู่เพราะเป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยพบเจอมาก่อนเลย พวกเขาถึงกับอึ้งเมื่อแต่ละฉากๆ ถูกเปิดเผยต่อหน้าเขาในห้องทำงานของผมเอง หลังจากค่อยๆ ฟ้นจากอาการเบาสบายในภาวะสะกดจิตนั้นแหละ ทั้งคู่จึงจะรู้ว่าเขากำลังเห็นภาพเหตุการณ์เดียวกับเธอ และเธอรู้สึกด้วยอารมณ์เดียวกันกับเขา ตอนนั้นเองผมถึงจะได้รับรู้ว่าสามีภรรยาคู่นี้เคยผูกพันกันมาก่อนในชาติที่แล้ว (Past-life Connections)

แต่กรณีเอลิซาเบธกับเปโตร ทุกอย่างพลิกมุกกลับโดยสิ้นเชิง ชีวิตกับชาติภพของคนทั้งสองเปิดเผยออกมาในห้องทำงานของผม คนละส่วนคนละเวลา เขาและเธอไม่เคยรู้จักกันมาก่อนไม่เคยแม้แต่จะเห็นหน้า เขาและเธออยู่กันคนละประเทศ คนละวัฒนธรรม แม้กระทั่งตัวผมเองที่พบทั้งคู่ต่างกรรมต่างวาระก็ไม่ได้สงสัยสักนิดว่าคนสองคนนี้เคย ‘เชื่อม’ (link) กันมาก่อน จึงไม่ได้จับสองหนุ่มสาวมาพบกัน กระนั้นทั้งคู่ก็บรรยายชาติภพต่างๆ ที่เคยเกิดมาชาติเดียวกัน ด้วยรายละเอียดและอารมณ์ร่วมที่คล้ายกันและน่าตื่นตะลึง เป็นไปได้ไหมว่าเขาและเธอได้พบ ได้รัก และพลัดพรากจากกันมาไม่รู้กี่ชาติต่อกี่ชาติ? ตอนแรกเราทั้งสามคนไม่เคยรู้สักนิดว่าในบรรยากาศนี้สงบของห้องผม ฉากละครชีวิตจริงเรื่องยิ่งใหญ่ปานนี้จะตีแผ่ตัวเองออกมาต่อหน้าพวกเขาซักๆ

คนแรกที่ค้นพบความเกี่ยวพันของคนทั้งคู่คือผม แต่พบแล้วจะเป็นไรเล่า? พบแล้วผมควรจะบอกให้เขารับรู้ละหรือ? ถ้าเกิดผมเข้าใจผิดไปเองล่ะ? แล้วความลับระหว่างจิตแพทย์กับคนไข้ไม่ต้องคำนึงถึงเลยหรืออย่างไร? คนรักในปัจจุบันของพวกเขาอีกจะทำอย่างไรกัน? แล้วนี่เราบังอาจไปแก้ไขลิขิตของโชคชะตาเลยเชียวหรือ? แล้วถ้าเกิดเขาไม่เคยคิดว่าต้องมาผูกพันกันในชาตินี้หรือไม่สนใจใส่ใจเอาเลยล่ะ? หรือสมมติเขาเกิดเชื่อจริงๆ แล้วรักกันแต่ล้มเหลว มียิ่งทำให้เวลาที่อุตส่าห์รักษาบำบัดกันมาพังทลาย รวมทั้งความศรัทธาที่พวกเขามีต่อผมมีสลายไปด้วยหรือ? ผมคิดฝังหัวมาตั้งแต่สมัยเรียนแพทย์จนมาอยู่แผนกจิตศาสตร์ที่โรงเรียนแพทยมหาวิทยาลัยเลยแล้วว่า ห้ามยุ่งกับชีวิตคนไข้ When in doubt, do no harm. เมื่อสงสัย ยิ่งห้ามยุ่ง ตอนนี้ทั้งเอลิซาเบธทั้งเปโตรต่างดีขึ้นมากแล้ว ผมควรจะปล่อยให้เป็นอย่างนี้ไปเสียเลยดีไหม? เปโตรใกล้จะยุติการบำบัดแล้วบินกลับประเทศเขาตลอดกาล ผมต้องรับผิดชอบใจดวงที่สดการบำบัดทุกครั้งไม่ได้นำมาใส่ในหนังสือเล่มนี้เสียทั้งหมด โดยเฉพาะของเอลิซาเบธเพราะการบำบัดบางหนไม่เกี่ยวข้องกับการเรื่องราวของเขาและเธอในที่นี้ บางคราวก็เป็นการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) แบบทั่วไปโดยไม่ใช้วิธี

สะกดจิตหรือวิธีถอยจิตระลึกชาติทุกรายละเอียดผมเขียนขึ้นจากบันทึกแพทย์ การถอดเทปคำพูด และความทรงจำ มีเพียงข้อกับรายละเอียดเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ดัดแปลงไปด้วยความจำเป็นต้องเก็บไว้เป็นความลับ นี่คือเรื่องเกี่ยวกับพรหมลิขิต และเรื่องของความหวัง คือเรื่องที่เกิดขึ้นเจ๊บบๆ กับคุณทุกคนได้ทุกวัน

กรณีศึกษาชีวิตระหว่างภพ การศึกษาวิจัยการบำบัดรักษาคนไข้ด้วยวิธีการสะกดจิตแล้วรู้เห็นอดีตชาติแต่เป็นช่วงพิเศษที่อยู่กึ่งกลางระหว่างภพ คือช่วงที่ดวงวิญญาณออกจากร่างเดิม และกำลังจะเข้าสู่ร่างใหม่เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงถึงการมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย เป็นกรณีศึกษาที่ได้จากการศึกษาวิจัยของ ดร.โจเอล แอล วิตตัน (Dr. Joel L. Whitton) จิตแพทย์ชาวแคนาดา ที่ได้ทำการบำบัดคนไข้ที่มีปัญหาทางจิตหรือปัญหาทางกายที่เกิดจากความไม่ปกติทางจิต การบำบัดของ ดร.วิตตัน นอกจากจะบำบัดตามวิธีทั่วไปแล้ว เนื่องจากเขามีความสนใจและมีความชำนาญในการสะกดจิตมาตั้งแต่อายุน้อย และได้เห็นประโยชน์ของการสะกดจิตต่อการบำบัดผู้ป่วย ในกรณีนี้เป็นการใช้การสะกดจิตเข้ามาช่วย เขาได้สะกดจิตคนไข้ให้ย้อนไปยังอดีตที่คนไข้อาจจะลืมไปแล้ว แต่เหตุการณ์ยังอยู่ในจิตสำนึกที่ยังกระทบต่อพฤติกรรมหรือชีวิตของผู้คนอยู่ การบำบัดเช่นนี้ปัจจุบันในประเทศตะวันตก^{๑๓} แต่ยังไม่มียุคกล่าวถึงชีวิตระหว่างการตายในชาติหนึ่งและการเกิดในชาติถัดมาว่าระหว่างนั้นจิตเป็นอย่างไร ได้พบกับอะไร มีเพียง ดร.โจเอล แอล วิตตัน ผู้เดียวที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ดร.วิตตันเองได้บอกว่าการค้นพบช่วงเวลาระหว่างการตายและการเกิดนี้โดยบังเอิญด้วยการออกคำสั่งผิดไปเพียงคำเดียว แต่เป็นการค้นพบที่มีค่ายิ่ง แต่เขาได้รับร้อนสรุปเรื่องเมื่อเผยแพร่ เขายังคงใช้เวลาในการศึกษาวิจัยอื่นๆ รวมทั้งความเชื่อและคัมภีร์โบราณของศาสนาต่างๆ เช่นพุทธศาสนาในอินเดีย ฯลฯ นอกจากนั้นยังประกาศหาอาสาสมัครที่จะรับการสะกดจิต เพื่อพิสูจน์ความจริงในเรื่องของเวลาระหว่างภพอีกด้วย จนเมื่อมีความแน่ใจแล้วจึงได้ร่วมกับโจ ฟิชเชอร์ (Joe Fisher) เขียนเผยแพร่การค้นพบนี้ในหนังสือชื่อ Life Between Life แปลเป็นภาษาไทยในหนังสือชื่อ “ชีวิตระหว่างภพ” โดยอรรถ เจริญชาติ ผู้แปลเห็นว่าปัจจุบันคนไทยจำนวนมากกำลังคิดว่าเรื่องการเวียนมาเกิดในโลก เกิดแล้วเกิดเล่านี้เป็นเรื่องไร้สาระ แต่ชาวตะวันตกเริ่มให้ความสนใจเรื่องนี้มากขึ้น และพยายามศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์เรื่องนี้ ชีวิตระหว่างภพเป็นผลงานการศึกษาอีกเล่มหนึ่ง ที่เจาะลึกเข้าไปในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดได้เสนอผลงานอย่างตรงไปตรงมา^{๑๔}

การสะกดจิตถอยจิตตามงานวิจัยของโจเอล วิตตันมีความแตกต่างกับรายงานอื่นๆ หรือแทนที่จะเป็นการสะกดจิต ให้ผู้ถูกสะกดระลึกความจำในอดีตชาติ กลับเป็นการระลึกความจำที่อยู่ในช่วงระหว่างชาติหรือในภพก่อนการเกิดใหม่ของชาติใหม่อันเป็นโลกภพแห่งแสงสีที่ใช้กาลเวลา ที่ผู้ตายได้วางแผนเพื่อการเรียนรู้หรือเพื่อการใช้กรรมที่นำไว้ในชาติก่อนให้กับตัวเองในการเกิดใหม่ โจเอล วิตตัน อธิบายว่าในช่วงระหว่างกลางนี้จิตจะอยู่ในสภาพความสำนึกที่มีสติ ละเอียดอ่อนและตื่นตัวต่อคุณธรรม ศีลธรรมความดีงาม กุศลกรรม-อสุลกรรม ในอดีตชาติอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความสำนึกอย่างมีสติที่อ่อนไหว และสูงส่งต่อการกระทำของตนในอดีตนั้นๆ จิตสำนึก และสติที่

^{๑๓} Dr. Joel L. Whitton, **ชีวิตระหว่างภพ**. แปลโดย อรรถ เจริญชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

อ่อนไหวตื่นตัวนี้ โจแอล วิตตัน เรียกว่าอภิจิต (metaconscious news) ข้อมูลทั้งหมดรวมทั้งอภิจิต การวางแผนการใช้กรรมในชาติใหม่ตามที่โจแอล วิตตันประสบจากงานวิจัย และอธิบายไว้ในหนังสือเล่มนี้ กลับไปตรงกับคำอธิบาย บาร์โด “หรือช่วงระหว่างภพ” (chonyid Bardo) ในคัมภีร์มร ศาสตร์ ในตันตริกพุทธศาสนาของทิเบตและบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับความเชื่อในลัทธิฟลูโตใหม่ ที่เริ่มโดยพลาโต และขยายเป็นรายละเอียดโดยโพลตินุสอย่างน่าอัศจรรย์ อย่างไรก็ตามมันมีของจริงที่ ปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา การสะกดจิตอย่างถูกวิธีทำโดยแพทย์ที่มีชื่อเสียงเป็น ที่ยอมรับกันมากมายเหลือเกิน เป็นต้นว่า สตานิสลัฟ โดรฟ ไบรอัน ไวส์, เค็นเนธ ริง, โจแอล วิตตันเอง และคนอื่นๆ รวมทั้งการวิจัยที่ละเอียดรอบคอบที่ทำในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันชั้นสูงหลายแห่ง ที่ ส่วนใหญ่ให้ผลไปทางเดียวกันกับรายงานที่ให้ไว้ในหนังสือเล่มนี้ ทำให้ทุกวันนี้การสะกดจิตและการ ระลึกชาติ หรือจะเรียกว่าการถอยจิตเพื่อระลึกความจำที่บันทึกไว้เป็นจิตใต้สำนึกเพื่อการรักษาได้เป็น ที่ยอมรับและจัดเป็นการรักษาบำบัดผู้ป่วยแบบหนึ่งในกระบวนการแพทย์ทางเลือกหรือกาย- จิตแพทย์ศาสตร์ในบางโรงพยาบาลใหญ่ๆ หรือมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกเช่น สหรัฐอเมริกา^{๑๕} แม้ว่าประเด็นหลักของดร.วิตตันจะมุ่งที่การระลึกชาติ และการไปเยือนดินแดนระหว่างภพ เพื่อ จุดประสงค์ในการบำบัดและใช้อดีตชาติบำบัดเป็นเครื่องมือในการศึกษาจิตของมนุษย์ แต่หนังสือชีวิต ระหว่างภพ ก็เป็นผลการศึกษาวิจัยประการหนึ่ง ถึงการมีอยู่ของวภพภูมิหลังความตายและการเกิด ใหม่ เป็นการเขียนจากประสบการณ์ และการค้นคว้าวิจัยที่เป็นเรื่องจริงโดยนำเสนอกรณีศึกษาต่างๆ ไว้ในหนังสือเล่มนี้เป็นอันมาก

กรณีศึกษา เรื่องการสะกดจิต

เรื่องที่ ๑ มร.เอดการ์ เคซี่ แห่งมลรัฐเคนทักกี อเมริกา

ผู้นี้ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วเมื่อปีค.ศ.๑๙๕๖(พ.ศ.๒๔๙๙) เป็นมนุษย์ผู้มีญาณพิเศษ หรือตาทิพย์แห่งยุคปัจจุบัน ซึ่งได้ใช้ความสามารถในด้านนี้ของตน เพื่อบรรเทาและปลดปล่อย ความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์

หมอ หลับแห่งอเมริกา “หมอเคซี่” ไม่เหมือนแพทย์ทั่วไปทั้งหลาย ตรงที่มีการศึกษาเพียง แค่ชั้นมัธยมเท่านั้น และไม่เคยได้รับการศึกษาทางแพทย์จากสำนักศึกษาแห่งใด? เมื่ออายุ ๒๑ปี เคซี่ได้จากบ้านเกิดเข้าไปหางานทำในเมือง และก็ได้งานทำทางด้านธุรกิจประกันภัย แต่พอหลังจาก นั้นสองสามปีก็ประสบโชคร้ายถูกโรคหลอดเลือดในคออักเสบ ทำให้พูดไม่มีเสียง จนต้องทำงานที่ ทำอยู่ไปทำงานอย่างอื่น ซึ่งไม่ต้องใช้เสียงมากขณะเดียวกัน ก็พยายามทุกวิถีทางเพื่อจะรักษาให้หลุด เสียที่เสียงของตนกลับคืนดีขึ้นมา แต่ก็ปรากฏว่า ไม่มีการรักษาโดยวิธีใดที่จะช่วยทำให้เขานั้นดีขึ้นได้

ขณะที่เคซี่อยู่ด้วยความสิ้นหวัง ไม่มีทางรักษาอย่างใดอีกแล้ว? ก็พอดีมีผู้ชำนาญการสะกด จิตคนหนึ่งเดินทางไปเผยแพร่วิชาการด้านนี้ ณ เมืองที่เคซี่อยู่ เคซี่จึงได้ไปหาและขอให้ลองใช้วิชาสะกด จิต ช่วยรักษาอาการที่ตัวเองเป็น ปรากฏว่าเมื่ออยู่ในภาวะถูกสะกดจิต เคซี่สามารถพูดมีเสียงออกมาเช่น ปกติ แต่พอพ้นจากการถูกสะกดจิต ก็กลับพูดไม่มีเสียงอีกตามเดิม ผู้ชำนาญพิเศษเกี่ยวกับการสะกดจิต ได้พยายามแล้วพยายามอีกเพื่อจะแก้ให้ได้ แต่ก็ไร้ผล ยังไม่สามารถแก้ได้ตามสภาวะปกติ

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๓.

เพื่อนของเคซี่คนหนึ่ง ชื่อ “เลน” เป็นนักสะกดจิตสมัครเล่น และสนใจติดตามเรื่องนี้อยู่ด้วย คิดว่าเมื่อเคซี่สามารถพูดได้ในขณะถูกสะกดจิต เมื่อกลับสู่ภาวะตื่นเป็นปกติแล้วก็น่าจะพูดได้ด้วย จึงทดลองเรื่องนี้ด้วยตนเองอีกที เลนจึงทำการสะกดจิตเคซี่เสร็จแล้ว ก็ตั้งคำถาม

“นี่แกบอกฉันได้ไหม ? ว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดการตีบตันในลำคอของแก และบอกด้วยได้หรือไม่ว่าจะรักษา เจ้าโรคเกี่ยวกับหลอดเสียงที่เป็นนี้ได้อย่างไร?”

มหัศจรรย์เกินจะกล่าวได้เกิดขึ้น ! เลนได้รับคำตอบว่า “อาการดังกล่าวเป็นภาวะสัมพันธ์ระหว่างจิตและร่างกาย เลือดไปหล่อเลี้ยงกล้ามเนื้อบางส่วนในลำคอไม่พอ ให้เลนออกคำสั่งเสียในขณะที่ตนยังอยู่ในภาวะถูกสะกดจิต ว่าให้การอุดตันทางเดินของเลือดหายเสีย เพื่อให้เลือดเดินได้โดยสะดวก แล้วเมื่อนั้นการรักษาก็จะได้ผล”

เลนทำตามคำแนะนำ ปรากฏว่าช่วงขณะที่เลนจ้องสังเกตอยู่นั่นเอง ลำคอของเคซี่ก็เปลี่ยนสีเป็นชมพูแล้วก็แดงอย่างอมเลือดผาตเต็มที่ เคซี่สามารถพูดได้ด้วยเสียงปกติของตน และเมื่อตื่นจากการถูกสะกดจิตแล้วก็สามารถเรียกสมรรถนะในการพูด กลับมาได้ตามเดิมแล้วหลังจากนั้นได้มีการทำเพิ่มเติมอีกครั้งสองครั้ง ทุกอย่างก็สมบูรณ์เป็นปกติ

คราวนี้มาถึงคราวของตัวเลนเองบ้าง ! เขาก็มีอาการป่วยเรื้อรังมานานมากเกี่ยวกับกายนี้จริงอยู่ ได้ทดลองรักษามาแล้วทุกตำรับ แต่ก็ไม่ได้ผลอย่างเด็ดขาด

เลนตั้งใจที่จะปรึกษาเคซี่ระหว่างถูกสะกดจิตดูว่าจะสามารถบำบัดอาการป่วยเจ็บเรื้อรังของตนได้ไหม?

เมื่อเลนทดลองทำตามที่ได้คิด ปรากฏว่าเคซี่สามารถบอกวิธีการรักษาให้ได้ โดยแนะนำให้บริหารร่างกายอย่างนั้นๆ รับประทานอาหารพิเศษอย่างนั้นๆ และใช้ยาประกอบอย่างนั้น ซึ่งเมื่อเลนทำตามคำแนะนำดังกล่าวก็พบว่า เป็นไปตามคำของเคซี่ คือ ภายในเวลาเพียงสามสัปดาห์เท่านั้น เลนก็หายขาดจากการทุกข์ทรมานของโรคปอดท้องที่เป็นอย่างเรื้อรังมานานนั้น อย่างสิ้นเชิง

คราวนี้เลนได้ประจักษ์ว่า “ขณะที่ถูกสะกดจิตเคซี่มีความสามารถมหัศจรรย์ในการรักษา” และโดยที่ทราบอยู่ว่า “เคซี่เป็นคริสเตียนผู้เคร่งครัดและใจบุญ มีศรัทธา อ่านไบเบิลจากปกหน้าถึงปกหลังทุกปี” จึงได้พูดหวานล่อม ขอให้เคซี่เห็นแก่เพื่อนมนุษย์จำนวนมาก ซึ่งได้รับทุกข์ทรมานเพราะโรคร้ายนานาชนิด และไม่สามารถที่จะหาวิธีการรักษาอย่างใดอย่างหนึ่ง มาบำบัดได้

โดยขอให้เคซี่ แนะนำวิธีการรักษาให้แก่คนเหล่านั้นชั้นแรกเคซี่ แนะนำวิธีการรักษาให้แก่คนเหล่านั้น ชั้นแรกเคซี่ไม่ตกลง เนื่องจากไม่เชื่อมั่นว่าตนจะมีความสามารถทำเช่นนั้นได้ แต่เมื่อถูกวิงวอนขอร้องหลายครั้งหลายหนเข้า ก็ตกลงรับทดลองรักษาในรายหนักๆ ซึ่งไม่สามารถหาทางรักษาได้แล้วจริงๆ

แม้เคซี่ จะไม่เคยได้ศึกษาเรื่องยาหรือการแพทย์เลย แต่ปรากฏว่าเมื่ออยู่ในระหว่างสะกดจิตนั้น เขาสามารถตรวจวิเคราะห์โรคได้อย่างแม่นยำ และใช้ศัพท์เทคนิคต่างๆ ที่ในเวลาปกติแล้ว เขาไม่เคยรู้เลย คนไข้ที่เขารักษาหายหมดทุกราย ไม่มีรายใดทรุดลงกว่าเดิมเลยบางรายเขาบอกไม่มีทางรักษาให้หายขาดได้ เนื่องจากความเจ็บป่วยนั้น เป็นผลมาจากกรรมแต่ชาติก่อน

เขาสามารถเพียงแต่จะบอกยา ซึ่งอาจช่วยให้บรรเทาลงได้บ้างเมื่อเป็นขึ้นมา เขาไม่รู้เรื่อง ศาสนาพุทธหรือฮินดูเลย และยังไม่ว่าอะไรเกี่ยวกับทฤษฎีเรื่องกรรมและเรื่องตายแล้วเกิดเมื่อมีผู้เล่าเรื่องให้ฟัง เขาถึงกับตกใจ ! และคิดจะเลิกทำการรักษาที่ทำอยู่นั้นเสียด้วยเห็นว่า การกระทำของตนเป็นเรื่องแอนตี้คริสเตียน แต่เพื่อนฝูงก็สามารถชี้แจง ทำความเข้าใจและอ่อนน้อมเพื่อให้เข้ทำการรักษาต่อไปจนได้

ในช่วงเวลา ๔๐ ปี เขารักษาคนไข้ให้หายได้รวมจำนวนประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน เขาไม่จำเป็นจะต้องได้เห็นคนไข้ โดยคนไข้ที่นั้นอาจจะอยู่ห่างออกไปเป็นระยะทางร้อยไมล์ก็ได้ ที่จำเป็นมีเฉพาะชื่อกับที่อยู่อันถูกต้องของคนไข้ ซึ่งจะทำให้ต้องบอกให้เค้ชัทราบในขณะที่เมื่อได้อยู่ในภาวะสะกดจิตแล้ว หากปรากฏว่าคนไข้ไม่อยู่ เขาก็จะพักรายนั่นไว้แค่นั้น แล้วตรวจรายอื่นต่อไป

ตอนจะตรวจรักษาเขาไม่ต้องทำอะไรมาก เขาเพียงแต่เข้าไปในห้อง ถอดรองเท้า และผ้าพันคอออกแล้วเอนตัวลงนอนบนที่นอนหลับตา เอามือประสานกันวางที่หน้าผาก หายใจลึกๆ๗ครั้ง แล้วชั่วประเดี๋ยวตาของเขาก็จะรู้สึกสว่าง หลังจากนั้น ภรรยาหรือเลขาของเขาก็จะบอกว่า คราวนี้เขาจะได้เห็นคนชื่อนั้นๆ อยู่ทีนั้นๆ เพื่อให้เขาตรวจวิเคราะห์โรค และบอกวิธีในการรักษาที่จำเป็น จากนั้น สองสามนาทีเขาก็จะพูด

บ่อยครั้งเขาจะพรรณนาสภาพแวดล้อมของที่เขาพบคนไข้ เช่น เขาบอกว่ามีสุนัขสีขาวตัวหนึ่งอยู่ที่ที่เขาพบคนไข้ เช่น เขาบอกว่ามีสุนัขสีขาวตัวหนึ่งอยู่ที่มุมห้อง แม่ของคนไข้กำลังสวมดมนต์อยู่ คนไข้กำลังขึ้นบันไดมา เป็นต้น ข้อระบุของเขาทำนองนี้ พบว่าตรงกับที่เป็นจริงทุกครั้ง จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ถึงความเป็นจริงแห่งพลังตาทิพย์ของเขา

ยิ่งไปกว่านั้น ไม่ปรากฏสักครั้งเลยว่าการตรวจวิเคราะห์โรคและการรักษาของเขานั้นไม่ได้ผล แม้แต่เหล่าแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เมื่อไม่สามารถจะตรวจวิเคราะห์โรคให้ทราบแน่นอนได้ ก็ต้องมาขอพึ่งพลังตาทิพย์ของเขา ที่สถาบันเค้ชัมีประกาศนียบัตรที่นายแพทย์ดังกล่าวออกให้เป็นหลักฐานยืนยันความจริงอยู่เป็นจำนวนมาก

คนไข้ส่วนใหญ่ของเขา เป็นผู้ได้รับการรักษาอย่างดีที่สุดทางวิทยาศาสตร์การแพทย์มาแล้ว แต่ไม่ได้ผลเด็ดขาด เขารักษาโรคลมบ้าหมูของพระโรมันคาทอลิกรูปหนึ่งให้หายขาดได้ บันทึก รายงานและเอกสารการรักษา สำหรับรายที่อยู่ในลักษณะพิเศษว่าปกติเช่นนี้มีอยู่รักษาเป็นจำนวนมาก

งานของเขา มีความสำคัญพิเศษสำหรับเราชาวพุทธ โดยที่จะพบประจักษ์พยานเกี่ยวกับเรื่องกรรมและตายแล้วเกิดอย่างมากมาย ในการดูด้วยใจ หรือตรวจทางในของเค้ชั บางครั้งเขาบอกว่าความป่วยไข้ของคนไข้บางคนนั้น เนื่องมาจากผลของกรรมในชาติก่อนดังนั้น จึงไม่มีทางที่จะรักษาให้หายขาดได้ การรักษาของเขา เพียงแต่ช่วยให้อาการบรรเทาลงได้บ้างเท่านั้น บางครั้งเขาก็ระลึกถึงชาติของอดีตของคนไข้บางรายด้วย ซึ่งในชาตินั้นๆ คนไข้เหล่านั้นได้กระทำความชั่วไว้ อันส่งผลให้พวกเขาต้องประสบกับความทุกข์ทรมาน อย่างแสนสาหัสในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

คนไข้รายหนึ่งป่วยด้วยโรคหืด เขาบอกว่า “เมื่อชาติก่อนเคยโยนลูกแก้วให้จมน้ำตาย ! ชาตินี้จึงต้องได้รับความทุกข์ทรมานออกจากอาการของโรคหืด หายใจไม่ออก”

สามีภรรยาคนหนึ่ง ประสบปัญหาเกี่ยวกับชีวิตคู่เขาบอกว่า “ทั้งสองเคยเป็นพระ และแม่ซีโรมันคาร์ธอลิกอยู่ที่เกาะอังกฤษ ในชาติดังกล่าว เขาทั้งสองได้ล่วงละเมิดศีลและกระทำผิดคำปฏิญาณ ชาตินี้จึงต้องได้รับความทุกข์เดือดร้อนยุ่งยาก ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน”

คนใช้เสียดารายหนึ่งได้รับบอกว่า เมื่อชาติก่อนเขาเป็นสมาชิกชาวปาเปอร์เซียเผ่าหนึ่ง คนป่าเผ่านี้จะควักลูกตาขอเชลยทุกคนที่จับได้ในการสู้รบออก และหน้าที่ควักลูกตาของเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย ออกดังกล่าวนี้เป็นของคนใช้รายที่พูดถึงอยู่ ดังนั้น ในชาตินี้จึงได้รับผลกรรมเป็นคนตาบอด

คนใช้อีกหนึ่งราย ได้รับบอกว่าเป็นเพราะเมื่อชาติก่อน เขามีความยินดีปรีดาในความทุกข์ทรมานของเพื่อนมนุษย์ผู้ต้องตกเป็นเหยื่อ ณ สนามโรมันสเตเดียม ซึ่ง ณ ที่นั้นผู้จองจำบางพวกถูกโยนลงไปเป็นเหยื่อของสิงโตซึ่งในการบันทึกของเคซี มีกรณีทำนองทำนองดังกล่าวนี้มากมาย

เคซีจะตรวจดูอดีตชาติของเด็กๆ แล้วบอกให้พ่อแม่ของเด็กเหล่านั้นทราบ ว่า เด็กเคยได้มีความชำนาญมาแล้วทางไหน? พร้อมกันนั้นก็จะแนะนำ เมื่อโตขึ้นเด็กควรประกอบอาชีพในแนวที่ตนเคยมีความชำนาญมาแล้วผลปรากฏว่า ทุกรายที่ทำตามคำแนะนำของเคซี ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งเยี่ยม !

เป็นที่แจ้งชัดว่าเรื่องกฎแห่งกรรม และเรื่องตายแล้วเกิด เป็นหลักคำสอนที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง ทั้งประจักษ์พยานสนับสนุนเรื่องนี้ ก็เป็นเรื่องนอกจากที่มีกล่าวในพระคัมภีร์ ซึ่งเป็นเรื่องต้องเชื่อด้วยศรัทธา

บันทึกและเอกสารเกี่ยวกับงานของเขา ยังคงได้รับการเก็บรักษาไว้ ณ สถาบันเคซีเวอร์จิเนียปิซอเมริกา นักค้นคว้าทางจิตและผู้ศึกษาเรื่องกรรมกับตายแล้วเกิดพากันไปที่นั่นบ่อยๆ เพื่อศึกษานักจิตต่างๆ เหล่านั้น “โมเรย์เบเรนสไตน์” สนใจเรื่องกรรมและเรื่องตายแล้วเกิด ก็เพราะได้ศึกษานักจิตเคซี เรื่องนี้ได้กระตุ้น ให้เขาพิสูจน์ความจริงของเรื่องการตายแล้วเกิด

ด้วยการสะกิดจิตหญิงคนหนึ่ง แล้วให้เธอย้อนระลึกไปถึงชาติไปถึงชาติภพภูมิแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในอดีตชาติของเธอ

ผลของการทดลองดังกล่าวของเบเรนสไตน์ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันทั่วโลก และได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ ซึ่งหนังสือที่ขายดีที่สุดของอเมริกา งานดังกล่าวรับรองความจริงเรื่องตายแล้วเกิดว่าเป็นภาวะที่อาจทดลองพิสูจน์ได้โดยวิธีระลึกชาติด้วยการสะกิดจิต

“จินา เซรามินารา” ผู้เขียนหนังสือเรื่อง “Many Mansions” และ “The World Within” ก็เป็นอีกคนหนึ่งซึ่งศึกษานักจิตงานของเคซีอย่างละเอียด และหนังสือสองเล่มของเธอ เป็นงานมาตรฐานเกี่ยวกับเรื่องกรรมและตายแล้วเกิด ซึ่งเธอได้อ้างถึงกรณีของเคซีบ่อยๆ

เคซีใช้พลังจิตของเขา เพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์แต่อย่างเดียว! โดยไม่เคยเลยแม้แต่ครั้งเดียวที่จะใช้ในทางร้ายหรือผิดศีลธรรมแต่อย่างใด ? เขาไม่เคยช่วยพวกนักการพนัน หรือบอกไปให้พวกนักเลงเล่นม้า เขาไม่ยอมให้เอาเรื่องของตนไปโฆษณาเลยโดยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ทางวิทยุหรือทางโทรทัศน์ แต่แม้กระนั้นก็เป็นความจำเป็นที่คนใช้ต้องเข้าคิวรอเป็นเวลาหลายๆ เดือน และระยะหลังถึงร่วมปี กว่าที่จะสามารถกำหนดวันนัดหมายกับเคซีได้

การรักษาของเขามีได้ใช้ตำรับยา และวิธีการรักษาแบบตะวันตกเสมอไป ยาของเขาบางขนานพบว่าตรงกับที่มีในตำราการแพทย์ของอียิปต์โบราณ ทั้งนี้ในชาติหนึ่งในอดีตของเขาเคยเกิดเป็นหมอใหญ่ที่มีชื่อเสียงที่นั่น

ไม่มีใคร มาสู่โลกนี้ได้โดยไม่มีทรัพย์สินสมบัติหรือหนี้สินอะไรติดตัวมาด้วย! แต่ละคนนำเอากรรมทั้งนี้เป็นส่วนดีและชั่วของตนติดตัวมาด้วย และกรรมนั้นเป็นผู้จำแนกรูปร่าง ลักษณะ อุปนิสัยใจคอ ความชำนาญพิเศษ และอะไรต่ออะไรอื่น ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องลึกลับเลยสำหรับชาวพุทธ

พระพุทธดำรัสว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นที่พึ่งพา” ได้รับการยืนยันเป็นผลงานของมนุษยชาติพิชิตยุคปัจจุบัน คือ “เอตการเคซี” ! ผู้นี้ ผู้ซึ่งมิใช่ชาวพุทธ ทั้งไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนา ตรงกันข้ามกลับเป็นคริสเตียนผู้เคร่งครัดในศาสนาของตน สามารถหยั่งรู้ถึงโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดเพราะผลกรรมในอดีตชาติของผู้ป่วยเอง อย่างสมเหตุสมผลทุกประการ

บุคคลที่ไม่ฉลาด ขาดสติสัมปชัญญะ เป็นมิชฌาภินิหาร สร้างกรรมชั่วโดยไม่รู้สีกหัวนกล้วนในผลกรรม ด้วยใจไร้คุณธรรม! สร้างบาปไม่วายเว้น ไม่กำหนดกฎเกณฑ์ทั้งเย็นและเข้า บุญกุศลน้อยใหญ่ไม่เคยใส่ใจ ปลอ่ยให้จิตใจตนมืดมน ก่ออกุศลทั้งหนักและเบา จิตใจตกต่ำถลาลงเต็มที่ก็เพราะหลงว่าบุญบาปไม่มี เมื่อกรรมชั่วยังไม่ส่งผล ก็สนุกสนานเพลิดเพลินเยอหยิ่งทะนงตน ครั้นพอมันบุญเก่า ก็ถึงคราวต้องเป็นไปตามวาระอกุศลกรรมของตนส่งผลอย่างยุติธรรม ไม่ผันแปรเป็นอันไปได้

มาปัจจุบันชาติด้วยจิตสำนึกที่ดี แม้อดีตเคยโหดร้ายขาดเมตตาธรรม ก็สามารถแก้ไขพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ด้วยใจสงสารเมตตาสรรพสัตว์ที่ต่างก็ร่วมชะตากรรมเดียวกันคือ “ต่างก็เกิด แก่ เจ็บ ตาย เสมอกัน”

เรื่องที่ ๒ การสะกดจิตย้อนภาพ

มีบันทึกของนายแพทย์ที่รักษาคนไข้ด้วยการสะกดจิตย้อนภาพไว้ดังนี้หลังจากที่ผมรับหน้าที่เป็นหัวหน้าแผนกจิตเวชของศูนย์การแพทย์ Mount ใน Sinai Miami Beach ได้ประมาณ ๑ ปี แคตเทอร์ก็ได้รับการแนะนำให้มาได้รับการรักษาจากผม เธออายุใกล้จะ ๓๐ ปี มาจากนิวยอร์กแลนด์เป็นโรมันคาทอลิกที่มีศรัทธาต่อศาสนาอย่างมั่นคง และไม่เคยมีปัญหา ในความเป็นศาสนิกชนแต่อย่างใด ปัญหาของเธอคือถูกรบกวนจากอาการหวาดกลัวตื่นตระหนกตกใจ ซึมเศร้า และฝันร้ายที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าอาการเหล่านี้ติดตัวเธอมาตลอดชีวิตและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

หลังจากที่ผ่านการรักษาตามวิธีการทั่วไปเป็นเวลาปีกว่า อาการป่วยของเธอก็ยังทรงอยู่อย่างนั้น โดยผมคิดว่า เมื่อผ่านการบำบัดรักษาทางจิตไปช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว อาการป่วยของเธอควรจะดีขึ้นจากเดิมเป็นอันมากถึงจะถูก ด้วยความที่เธอมีอาชีพเป็นเจ้าหน้าที่ในห้องทดลองของโรงพยาบาล ทำให้เธอเป็นคนไข้ที่มีความคิดและสติปัญญาที่เอื้อต่อการรักษาเป็นอย่างดี นอกจากนี้จากข้อมูลชีวิตพื้นฐานก็ไม่บ่งชี้ว่าเธอจะเป็นคนไข้ที่ยากต่อการรักษา ตรงกันข้ามภูมิหลังของเธอสามารถวินิจฉัยได้ง่ายมาก เนื่องจากแคตเทอร์มีอาการหวาดกลัวการสำลักน้ำ เธอจึงปฏิเสธการกินยาทุกประเภท ผมจึงไม่สามารถออกไปสั่งยาระงับประสาทหรือยานอนหลับให้เธอได้ ทั้งๆ ที่ยาเหล่านี้คือเครื่องมือสำคัญที่หมอ

อย่างผมถูกสอนมาให้ใช้รักษาอาการลักษณะเดียวกับที่เธอเป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม การปฏิเสธยาของเธอกลับเป็นนิมิตที่พิเศษ แม้ว่าในเวลานั้นผมจะยังไม่เข้าใจเท่าใดก็ตาม

ในที่สุดแคตเทอร์นก็เห็นด้วยที่จะลองใช้วิธีสะกดจิต ซึ่งเป็นการรวบรวมสมาธิย้อนความทรงจำกลับไปในช่วงวัยเด็กของเธอ เพื่อค้นหาร่องรอยสาเหตุที่ถูกเก็บกดไว้หรือหลงลืมไปแล้ว ซึ่งผมเชื่อว่าเป็นรากเหง้าที่ส่งผลถึงอาการป่วยที่เธอกำลังเป็นอยู่อย่างแน่นอน

แคตเทอร์นเข้าสู่วังค์แห่งการสะกดจิตได้อย่างราบรื่น และเริ่มรำลึกถึงเรื่องราวในอดีตที่จะไม่มีทางคิดย้อนกลับไปได้โดยอาศัยลำพังเพียงจิตสำนึกปกติ เธอรำลึกได้ว่าเคยถูกผลักตกจากสปริงบอร์ดและทรมาณจากการสำลักน้ำ เธอยังรำลึกถึงเหตุการณ์ในคลินิกทันตกรรมที่มีคนเอาหน้ากากดมยาสลบสวมลงบนใบหน้าของเธอซึ่งทำให้เธอตกใจเจียนตาย และที่เลวร้ายที่สุดก็คือการรำลึกถึงเหตุการณ์ที่ถูกพ่อขี้เมาทุบตี ลวนลามอย่างหยาบคายในตอนที่เราอายุได้เพียง ๓ ขวบ พ่ออุจาดปากของเธอไว้ไม่ให้เธอส่งเสียง จากข้อมูลเหล่านี้ผมจึงมั่นใจเป็นอย่างยิ่งว่า คำตอบที่จะอธิบายสาเหตุอาการป่วยของเธอเริ่มจะโผล่ออกมาให้เห็นแล้ว และมั่นใจด้วยว่าผมสามารถรักษาเธอให้หายได้อย่างแน่นอน

แต่ภายหลังการรักษาแคตเทอร์นยังอาการหนักอยู่ตามเดิม ซึ่งทำให้ผมรู้สึกงงนงงเป็นอันมาก ผมขบคิดและใคร่ครวญว่าอะไรคือสาเหตุของเงื่อนไขที่ยังคลี่คลายไม่ได้ แล้วจึงสรุปว่าแคตเทอร์นยังจะต้องมีบาดแผลที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกมากกว่านี้อีกแน่นอน ถ้าพ่อของเธอเคยลวนลามเธอตอนที่เธออายุได้ ๓ ขวบ ก็อาจเป็นไปได้ว่าเราได้เคยทำเช่นนั้นในช่วงที่เธออายุน้อยกว่านั้น ผมจึงคิดจะทดลองต่อไปอีก

สัปดาห์ถัดมา ผมสะกดจิตให้แคตเทอร์นเข้าสู่วังค์อีกครั้งหนึ่ง ทว่าในครั้งนี้ผมตั้งใจที่จะไม่เข้าไปยุ่งๆ เพื่อคอยชี้นำเธอ ปลอ่ยให้เธอเปิดเผยถึงสิ่งต่างๆ ได้โดยเสรี

“กรุณาย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่คุณเริ่มมีอาการป่วย” ผมชี้นำเธอโดยหวังว่าแคตเทอร์นจะย้อนกลับไปในช่วงวัยเด็กของเธออีกครั้งหนึ่ง

หารู้ไม่ว่า เธอกลับรำลึกย้อนหลังไปถึง ๔,๐๐๐ ปี ในอดีตชาติ ณ ดินแดนตะวันออกไกล ในสมัยบุพกาล ในชาตินั้นเธอมีรูปร่างหน้าตา สีส้มและชื่อเสียงเรียงนามแตกต่างออกไป เธอจดจำรายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ เครื่องนุ่งห่ม และข้าวของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ในยุคสมัยนั้นได้อย่างแจ่มชัด เธอนึกย้อนไปถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชาตินั้นได้หลายต่อหลายเรื่อง จนกระทั่งเธอถูกอุทกภัยพัดกระหน่ำและคร่าชีวิตของเธอไปในที่สุด ทารกที่อยู่ในอ้อมกอดของเธอก็ถูกน้ำพัดพาหายไปด้วยหลังจากที่เธอตายแล้ว วิญญาณของเธอก็ลอยขึ้นมาอยู่เหนือร่างในลักษณะการเช่นเดียวกับประสบการณ์เมื่อใกล้ตายที่ศึกษาไว้ในงานวิจัยของ ดร. อลิซาเบธ คูเบอร์ รอสส์ (Dr. Elisabeth Kuber Ross) ดร. เรย์มอนด์มูดี (Dr. Raymond Moody) และ ดร. เคนเนท ริง (Dr. Kenneth Ring) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เราจะวิเคราะห์กันในส่วนท้ายของหนังสือเล่มนี้ ทั้งนี้ทั้งนั้น แคตเทอร์นไม่เคยได้ยินชื่อเสียงตลอดจนผลงานของนักวิจัยเหล่านี้มาก่อนเลย

ภายใต้สภาวะของการถูกสะกดจิต แคตเทอร์นยังรำลึกเหตุการณ์บางอย่างในอีก ๒ ชาติได้ เธอเคยเป็นหญิงงามเมืองในประเทศสเปนช่วงศตวรรษที่ ๑๘ และเคยเป็นหญิงชาวกรีก

มีชีวิตในช่วงเวลาหลังจากชาติที่เธอเกิดอยู่ในดินแดนตะวันออกไกลไม่กี่ร้อยปีผมรู้สึกงงและเกิดความสงสัยเป็นอย่างมาก ผมเคยสะกดจิตคนไข้มาเป็นจำนวนนับร้อยในช่วงหลายปีที่ผ่านมาแต่ก็ไม่เคยมีเหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นมาก่อนเลย ผมรักษาแคตเทอร์นอย่างใกล้ชิดมาเป็นเวลาปีกว่าแล้ว และรู้ว่าเธอไม่ได้มีอาการป่วยทางจิตอย่างรุนแรง ไม่ได้มีอาการประสาทหลอน และก็ไม่ใช้คนที่มีอาการหลายบุคลิกภาพ นอกเหนือจากนั้น เธอก็ไม่ใช่คนที่จะถูกชักจูงให้เชื่ออะไรง่ายๆ และไม่เคยติดยาหรือติดเหล้า ผมจึงสรุปว่า “ความจริง” ของเธอคงจะก่อตัวขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากจินตนาการหรือความเพ้อฝันอะไรทำนองนั้น

แต่แล้วบางสิ่งที่มีดปดก็เกิดขึ้น อาหารป่วยของแคตเทอร์นกลับดีขึ้นได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ผมรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่ข้อมูลที่เกิดจากจินตนาการความเพ้อฝันจะมีประสิทธิภาพในการรักษาคนไข้ได้อย่างรวดเร็วและได้ผลดีถึงเพียงนี้ สัปดาห์แล้วสัปดาห์เล่าที่ผ่านไป อาการป่วยที่รุมเร้าแคตเทอร์นตลอดมาในอดีตค่อยๆ หายไปในขณะที่การสะกดจิตทำให้เธอย้อนความทรงจำถึงชาติในอดีตมากขึ้น และช่วงเวลาเพียงไม่กี่เดือนต่อมา อาการป่วยของเธอก็หายขาดโดยไม่ต้องใช้ยาอะไรช่วยเลย

ความสงสัยภายในใจของผมก็ค่อยๆ คลี่คลายลงไปด้วยเช่นกันระหว่างการบำบัดครั้งที่ ๔ และ ๕ ยังมีเรื่องราวที่แปลกประหลาดยิ่งไปกว่านั้นอีก ขณะที่ย้อนความทรงจำไปยังประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความตายในอดีตชาติ แคตเทอร์นลอยตัวอยู่เหนือร่างของเธอและถูกดึงเข้าไปสู่แสงสว่างที่เธอคุ้นเคยเพราะเป็นสิ่งที่เธอประสบในสภาวะ “ระหว่างชาติภพ (in-between-lifetime State)”

“พวกเขาบอกฉันว่ามีเทพอยู่หลายองค์มาก เพราะมีเทพสถิตอยู่ในตัวของพวกเราแต่ละคน” แคตเทอร์นบอกผมด้วยน้ำเสียงแหบห้าว และหลังจากนั้นเธอก็ทำให้ชีวิตที่เหลืออยู่ของผมเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง

“พ่อของคุณอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ลูกชายของคุณเองซึ่งยังเป็นเด็กเล็กอยู่ก็เช่นเดียวกัน พ่อของคุณบอกว่าคุณจำเขาได้เพราะเขามีชื่อว่าแอฟรอม เป็นชื่อเดียวกันกับที่คุณใช้ตั้งให้ลูกสาว นอกจากนี้ พ่อของคุณเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจ หัวใจของลูกชายคุณก็มีปัญหาเพราะมันเต็มไปด้วยแบกกลับด้านคล้ายๆ หัวหัวใจไก่ เขาได้เสียสละครั้งยิ่งใหญ่ด้วยความรักที่มีต่อคุณ จิตวิญญาณของเขาเป็นจิตที่สูงส่ง...ความตายของเขาช่วยให้ฉันได้รู้ถึงชีวิตที่แท้จริงของคุณได้ ขณะเดียวกันเขาอยากให้คุณได้รับรู้ด้วยว่า วิธีการรักษาโดยใช้ยาสามารถพัฒนาได้ถึงเพียงแค่นี้เท่านั้น และมีข้อจำกัดมากมายเหลือเกิน”

แคตเทอร์นเรียบเรียงความคิดให้เป็นທີ່กระจ่างชัดให้ได้ บรรยายากาภายในห้องทำให้รู้สึกเยียบเย็น

แคตเทอร์นรู้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของผมน้อยมาก บนโต๊ะงานของผมมีเพียงรูปถ่ายของลูกสาวสมัยยังเล็กกำลังยิ้มแฉ่งเผยให้เห็นฟันน้ำนมเล็กๆ๒ ซี่ ข้างๆ กันนั้นเป็นรูปของลูกชาย นอกเหนือจาก ๒ ภาพนี้แล้ว แคตเทอร์นไม่รู้อะไรอื่นอีกเลยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหรืออดีตของผม

เรื่องที่ทำให้ผมรู้สึกเสียใจและคับแค้นใจมากที่สุดในชีวิตก็คือ ลูกชายคนแรกของผมที่ชื่ออาดัม ซึ่งลือตามูโลกได้เพียง ๒๓ วันก็มีอันต้องจากไปโดยที่เราไม่ทันได้เตรียมตัวเตรียมใจ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุคือต้นปี ๑๙๗๑ หลังจากที่เรพบเขากลับจากโรงพยาบาลหลังคลอดได้ ๑๐ วัน เขาเริ่มที่จะมีปัญหาเรื่องระบบทางเดินหายใจและอาเจียนอยู่ตลอดเวลา ยากที่จะควบคุมอาการไว้ได้

พวกเขาบอกผมว่า “วงจรของเส้นเลือดเล็กที่ฉีดเลือดเข้าสู่ปอดไม่ค่อยจะดีนัก และเป็นอันตรายต่อเส้นเลือดใหญ่ซึ่งเลือดจะไปอุดตันอยู่ที่นั่น” และยังบอกอีกว่า “โอกาสของเด็กแรกเกิดที่จะเป็นโรคแบบนี้ได้มีเพียงหนึ่งในสิบล้านเท่านั้น”

โดยปกติเส้นเลือดเล็กที่นำเลือดไปสู่ปอดจะลำเลียงเลือดที่มีออกซิเจนไปยังหัวใจ แต่เกิดความผิดพลาดขึ้นตรงตำแหน่งซึ่งมีการรับเลือดเสียเพียงส่งต่อนั้นเกิดการเปลี่ยนเส้นทางย้อนกลับเข้าสู่หัวใจ ในลักษณะเช่นนี้ก็เปรียบได้กับหัวใจสลับทิศการทำงาน ซึ่งเป็นกรณีของโรคที่พบเห็นได้น้อยมาก

แม้จะลงมือผ่าตัดหัวใจครั้งใหญ่แล้ว แต่เราก็ไม่สามารถช่วยชีวิตของอาดัมไว้ได้ หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วันเขาก็จากเราไปโดยไม่หวนกลับมาอีกเลย ต้องใช้เวลาอยู่นานหลายเดือนทีเดียวกว่าความเศร้าโศกของเราจะจางหายไป ความหวังและความฝันของชีวิตมีมิติหมองมัวอยู่เช่นนั้นเรื่อยมา จวบจนกระทั่ง ๑ ปีต่อมา จอร์แดนลูกคนที่สองได้ลือตามาตุโลก ช่วยเยียวยาบาดแผลทางใจของเราให้ทุเลาความเจ็บปวดลงได้บ้าง

ช่วงเวลาที่สูญเสียอาดัมไป ผมกำลังอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าจะเลือกทำงานในแผนกจิตเวชหรือไม่ ผมมีความสุขมากกับช่วงที่ฝึกภาคปฏิบัติที่แผนกอายุรเวช ทั้งยังมีตำแหน่งว่างคือแพทย์ประจำโรงพยาบาลรอผมอยู่ จนกระทั่งเกิดเรื่องของอาดัมขึ้นอย่างคาดไม่ถึง จึงทำให้ผมตัดสินใจอย่างแน่วแน่แล้วว่าเลือกประกอบอาชีพหลังทางด้านจิตเวช เหตุเพราะว่าการแพทย์สมัยใหม่ เทคโนโลยี และอุปกรณ์อันทันสมัย กลับไม่สามารถช่วยชีวิตของเด็กทารกเล็กๆ ธรรมดาคนหนึ่งอย่างลูกของผมไว้ได้ ซึ่งทำให้ผมรู้สึกโกรธ

สุขภาพร่างกายของพ่อผมสมบูรณ์แข็งแรงดีมาตลอด จนเมื่อต้นปี ๑๙๗๙ สัญญาณเตือนภัยของโรคหัวใจก็กลั่นดังขึ้น ขณะนั้นท่านมีอายุ ๖๑ ปี แม้จะรอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บในครั้งแรกนี้ไปได้ แต่สุขภาพหัวใจของท่านก็ถูกทำร้ายจนอ่อนแอ ท่านเสียชีวิตในเวลา ๓ วันต่อมา เนื่องจากไม่สามารถเยียวยารักษาได้อีกต่อไป ช่วงเวลาที่เกิดเหตุประมาณ ๙ เดือนก่อนที่แคตเทอร์รินจะมาพบผมเป็นครั้งแรก

พ่อของผมเป็นผู้ที่มีความเชื่อในไสยศาสตร์ศาสนาอย่างมาก แต่ท่านเคร่งครัดและยึดมั่นในรูปแบบของพิธีกรรมมากกว่าการหลุดพ้นทางด้ายจิตใจ ชื่อที่เป็นภาษาฮิบรูของท่านคือแอฟรอม ดูจะเหมาะสมกับท่านยิ่งกว่าชื่อที่เป็นภาษาอังกฤษว่าอัลวินเสียอีก ๔ เดือนหลังจากที่ท่านเสียชีวิต ลูกสาวของผมก็ถือกำเนิดขึ้น เพื่อเป็นการรำลึกถึงท่าน ผมจึงเลือกที่จะตั้งชื่อให้แก่ลูกสาวว่าเอมี

ปี ๑๙๘๒ ในขณะที่ภายในคลินิกที่เจียบสบและแสงไฟสลัวๆ กลับปรากฏมีความลึกลับ เผยตัวออกมาราวเสียงฟ้าฟาดมาที่หูทั้งสองข้างของผมจนรู้สึกอื้ออึงแทบไม่ได้ยินเสียงอื่นได้อีกเลย ผมกำลังเวียนวายเป็นอยู่ในท้องทะเลแห่งจิตวิญญาณและผมรู้สึกรักในกระแสนั้น

ผมรู้สึกขนลุกชูไปทั่วแขนทั้งสองข้าง แคตเทอร์รินไม่มีทางทราบข้อมูลเหล่านี้แน่นอน และไม่มีที่ใดที่เธอสามารถจะไปค้นหาตรวจสอบข้อมูลได้ รู้ชื่อฮิบรูของพ่อผมแอฟรอม รู้ว่าผมเคยมีลูกชายคนหนึ่งเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจที่มีโอกาสเกิดขึ้นเพียงหนึ่งในสิบล้านเท่านั้น รู้ไปถึงทัศนคติและปฏิกิริยาของผมที่มีต่อการใช้ยา รู้การตายของพ่อผมกับการตั้งชื่อให้ลูกสาว ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้

เป็นข้อมูลจำเพาะเจาะจง ละเอียดเล็กน้อยและเป็นข้อมูลที่จริงแท้ เทคนิคลับแบบนอกตำราที่ผมทำอยู่นี้กำลังสามารถเชื่อมต่อกับความรู้ธรรมชาติได้ หากว่าเธอสามารถเล่าเรื่องเหล่านี้ออกมาได้นั้นแสดงว่าเธอยังสามารถเล่าได้มากกว่านี้อีกใช่หรือไม่? ผมต้องการทราบเรื่องราวบางอย่างเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย“ใคร?” ผมถาม “ใครคือผู้ที่เล่าเรื่องราวเหล่านี้ให้คุณฟัง?” “เทพเจ้า” เธอตอบด้วยเสียงอันแผ่วเบา “เทพแห่งจิตวิญญาณเป็นผู้บอกกล่าวให้ฉันทราบ ท่านบอกว่าฉันเคยมีชีวิตเวียนว่ายตายเกิดมาแล้ว ๘๖ ครั้ง

การศึกษาเรื่อง การสะกดจิตเพื่อการบำบัดทางจิตโดยการสะกดจิตของคนไข้ยอนภไปเพื่อการบำบัดจนสามารถระลึกชาติย้อนหลังได้ จึงเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่เป็นพยานหลักฐานยืนยันถึงเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่มีอยู่อย่างไร

เรื่องที่ ๓ การระลึกชาติ เรื่อง ผู้มาจากบรรพชน

หลังจากที่ไดอัล วิลเลียม (DIAL WILLIAM) ให้กำเนิดบุตรสาวคนที่สามภายหลังจากที่คุณยายแนนนี่ วัตต์ (NANIE WATT) ของเธอถึงแก่กรรมไป ราว ๑ ปี เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๑๙๗๔ คุณยายเป็นบุคคลในครอบครัวที่เธอและทุกคนมีความผูกพันมากเป็นพิเศษ ทุกคนเสียใจต่อการจากไปของท่านน แต่แล้วความโศกเศร้านั้นก็เลือนหายไปเกือบหมดสิ้น ภายหลังจากที่หนูน้อยเคลลี่บุตรคนที่สามมีอายุประมาณ ๒ ขวบ วันหนึ่ง ขณะที่หนูน้อยนั่งอยู่บนตักของแม่ พี่สาวของแม่ที่นั่งอยู่ใกล้ๆ

“คุณป้าจำได้ไหมว่า เมื่อก่อนก็เคยนั่งตักของหนู ?”

เรียกเสียงหัวเราะจากป้าแม่และแม่ไดอัล ด้วยความเอ็นดูในตัวลูกสาวที่แสดงความรักตามประสาเด็กที่กำลังอยู่ในวัยช่างพูด แต่แล้วทั้งสองก็ต้องชะงักเมื่อหนูเคลลี่จากรจาทต่อไปว่า สมัยก่อนป้าแม่ชอบใส่หมวกแบบพระนางคลีโอพัตรา

“หนุยังเคยหิวผมให้ป้าด้วย...” หนูน้อยยืนยัน

ทั้งสองอดแปลกใจไม่ได้ที่เคลลี่พูดออกมาเช่นนั้น เพราะแม่จำได้ว่าเมื่อประมาณ ๒๐ ปีมาแล้วเคยไผ่ผมยาวสลวย และคุณยายแนนนี่ก็จะเป็นคนคอยหิวผมให้เธออยู่เสมอ หนูน้อยยังคงเจื้อยแจ้วต่อไปว่า แม่มีหรือป้าแม่ มีเสื้อผ้าชุดเก่งเป็นกระโปรงลายจุดสีแดงพื้นขาวที่คุณยายซื้อให้ ซึ่งก็ได้สร้างความประหลาดใจให้แก่ไดอัลและแม่ยิ่งขึ้นไปอีก เพราะสิ่งที่บุตรสาวพูดออกมานั้นล้วนเป็นความจริงทั้งสิ้น

ไดอัลรู้สึกประหลาดใจที่ลูกสาวรู้ปมหลังของป้าตัวเอง เธอเริ่มลังเลว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อดี เพราะพฤติกรรมเช่นนี้ตรงกับคนที่ระลึกชาติได้

“ฉันไม่เชื่อในเรื่องการเกิดใหม่และระลึกชาติได้” ไดอัลยืนยันถึงเมื่อก่อน

เธอเคยปรึกษากับคณิษฐ์เป็นสามถึงเรื่องนี้ ไดอัลยอมรับกับเขาว่ารู้สึกสับสนต่อเหตุการณ์ด้วยไม่แน่ใจว่าคุณยายแนนนี่จะกลับมาเกิดใหม่เป็นเคลลี่จริงหรือเปล่า สังเกตจากปฏิกิริยาของบุตรสาว พฤติกรรมการพูดจา ท่าทางของหนูน้อยทำราวกับตัวเองเป็นคุณยายแนนนี่อย่างนั้น

“บางครั้ง ลูกก็ทำให้ผมประหลาดใจกับคำพูดบางอย่าง” เขาว่า “หากใครไม่เห็นด้วยตาไม่ได้พบเห็นด้วยตัวเอง ก็อาจไม่เชื่อ”

ผมนั้นประหลาดใจไม่น้อยกับหลานสาวผู้รู้ดีของตนที่ผ่านมาหลายปีเกินเด็กในวัยเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย แม้แต่ทรงผมของเธอในสมัยนั้น หลานสาวพูดออกมาได้อย่างถูกต้อง

“ดิฉันไม่ได้ถ่ายรูปช่วงนั้นเก็บไว้ และก็ไม่มีใครเล่าเรื่องพระนางคลีโอพัตราให้เคลลี่ฟังมาก่อน แปลกมากที่เธอรู้เรื่องพวกนี้” ผู้เป็นป้าแสดงความเห็นถึงพฤติกรรมแปลกๆ ของหลานสาว

ทางไดอัลนั้น ได้สังเกตพฤติกรรมของลูกสาวมาตั้งแต่ที่หนูน้อยสร้างความประหลาดใจในครั้งแรกๆ

“มันน่าแปลกที่ลูกดูคล้ายคุณยายแน่นไปเสียทั้งหมด ทั้งๆ ที่เขาไม่เคยถามดิฉันเรื่องคุณยายแน่นแม้แต่ครั้งเดียว ไม่ว่าจะเป็นเวลานั่งเก้าอี้แล้วหันไปคว้าของเล่นวางบนพื้น กลับไปกลับมา เป็นลักษณะท่าทางที่คุณยายเคยทำ

“เวลาที่เคลลี่พูดอะไรมักจะเป็นเรื่องของยายเมื่อก่อนนั้นเสมอ บางเรื่องพวกเราไม่เคยทราบมาก่อน...”

ไดอัลยังเล่าต่อไปอีกว่า เคลลี่ชอบแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าสไตล์โบราณ สมัยวิกตอเรียน อันเป็นแฟชั่นที่คุณยายชอบแต่งเมื่อครั้งยังสาว

“เคลลี่รู้เรื่องเสื้อผ้าและการแต่งตัว โดยเฉพาะกระโปรงชุดยาวสีดำที่เป็นตัวโปรดของเขา” ผู้เป็นแม่ยกตัวอย่าง

“กระโปรงยาวชุดดำของหนูมีระบายรอบคอสีขาว ปิดตลอดชายสวยมาก เวลาที่หนูใส่หนูจะชอบหมุนตัวไปรอบๆ”

ผู้เป็นแม่ไม่อาจทราบได้ว่าลูกสาวไปจดจำพูดแบบนี้มาจากไหนทั้งๆ ที่ในบ้านไม่เคยมีใครพูดให้ฟัง

“เราไม่มีหนังสือและรูปภาพเกี่ยวกับเรื่องพวกนี้เลย แม้จะเคยมีบ้าง แต่เป็นหนังสือเก่าที่ผมเผาไปหมดแล้ว” คลิฟผู้เป็นพ่อกล่าวยืนยัน

“ลูกเคยบอกว่า ไปแอบมองการแต่งกายของผู้หญิงชั้นสูงเวลาไปงานเลี้ยง พอซักถามหนักเข้าเขาก็ยังตอบเหมือนเดิม พระเจ้าเท่านั้นที่รู้ว่าลูกไปเอาเรื่องพวกนี้มาจากไหน”

นอกจากนี้ เคลลี่ยังพูดถึงพฤติกรรมบางอย่างของไดอัลในอดีตที่เธอลืมไปแล้ว

“เขาเคยบอกว่า มีความสุขและสนุกมากเมื่อได้ไปพักที่บังกะโล่”

ไดอัลย้อนอดีตของคุณยายแน่นนี้ผู้พิสมัยชีวิตที่เรียบง่าย เคลลี่ยังบอกอีกว่าแม้แต่ตัวไดอัลเองเมื่อก่อนสมัยยังเด็กก็เป็นคนที่ชอบบังกะโล่และเคยไปพักมาแล้วด้วยเช่นกัน...ต่อมาเมื่อหนูน้อยอายุประมาณ ๗ ขวบ คุณยายของเคลลี่ก็ถึงแก่กรรม ไดอัลและทุกคนเศร้าโศกเสียใจต่อการจากไปของผู้

เป็นแม่ในครั้งนี้นี้ แต่มีเพียงหนูน้อยเคลลี่คนเดียวที่ไม่แสดงอาการใดๆ ออกมา แต่กลับคอยปลอบใจคนอื่น

“คุณยายกลับไปพักผ่อนชั่วฉับวันกับคุณตาแล้วละ รวมทั้งคนที่เรารักอีกหลายคน” เคลลี่พูดออกมาราวกับไม่ใช่คำพูดของเด็กวัยขนาดนี้

“ลูกทำตัวราวกับเป็นผู้มีสัมผัสพิเศษอย่างนั้น ที่ยังรู้ถึงคุณยายและตาทวดของเธอ คุณแม่มีหลานหลายคน ท่านชอบเล่นกับหลานๆ ทุกคนยกเว้นเคลลี่ เพราะเธอชอบทำตัวราวกับเป็นแม่ของคุณแม่อย่างนั้น” ไดอัลเล่า

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน น้องสาวของไดอัลก็เข้าพิธีแต่งงานถือเป็นการแยกออกไปมีครอบครัว หลังจากที่คุณแม่ของเคลลี่เสียชีวิตไปของแม่ ไดอัลเล่าว่าตลอดช่วงเวลาที่คุณแม่ของเธอจากไป เคลลี่มักจะคอยปลอบใจเธอและคนอื่นๆ อยู่เสมอ เมื่อใดที่เธอมีความเศร้า สายตาของเคลลี่จะแสดงออกถึงกำลังใจให้เธอเข้มแข็งต่อไป

“เมื่อใดที่ฉันสบตาลูก ก็เข้าใจได้ถึงความรู้สึกของเขาวาหมายถึงอะไร สายตาลูกบอกให้ฉันเข้มแข็งเข้าไว้ สร้างความมั่นใจเพื่อให้เกิดความกล้าที่จะเผชิญกับทุกอย่างข้างหน้า ฉันเชื่อว่าสายตาของลูกบอกอย่างนี้” ไดอัลเล่าถึงครั้งหนึ่ง

ต่อมาไม่นาน ไดอัลได้เล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับน้องสาวสมัยที่ยังเป็นวัยรุ่นช่วงปี ๑๙๕๔-๑๙๕๕ ให้เพื่อนๆ ฟังภายหลังจากที่เธอหมั้นกับคลิฟ ขณะที่ไดอัลกำลังสนทนากับเพื่อนอยู่นั้นเคลลี่ก็พูดขึ้น

“ก็ปีที่เกิดกาฬโรคระบาดไง...”

ผู้เป็นแม่เริ่มชินกับความสามารถพิเศษของลูกสาว ซึ่งความจริงไดอัลจำไม่ได้แล้วว่าสมัยนั้นเกิดเหตุการณ์นี้ อย่างไรก็ตาม ได้สร้างความแปลกใจให้กับเพื่อนๆ ของไดอัลจนเธอต้องอธิบายสาเหตุให้ทราบ

“จำได้ไหมว่า ตอนนั้นคุณแม่ คุณน้า และหนูไปพักตากอากาศกันที่ชายทะเล คุณน้ายังใส่ชุดกันการติดเชื้อตัวใคร่จนใครๆ พากันแซวว่าเดินได้เดินได้”

ไม่ต้องพูดถึงว่าเพื่อนๆ ของไดอัลจะมีความรู้สึกเช่นไรเมื่อได้ยินจากปากคำของแม่หนูผู้ยังรู้ผู้นี้ แต่ความสามารถตรงนี้ของเคลลี่ยังคงดำเนินต่อไป แม้บางเรื่องยากเกินไปที่เด็กวัยขนาดนี้จะเข้าใจและถ่ายทอดออกมาได้ถูกต้อง เมื่อคราววิกฤตการณ์เกาะฟอล์กแลนด์ระหว่างอังกฤษกับอาร์เจนตินา

“มันเหมือนกับสงครามเมื่อครั้งก่อนนั่นละ ทันทีที่ระเบิดถูกปล่อยลง เมืองเบอร์มิงแฮมทุกอย่างก็ราบคาบ”

แม้การจากไปของคุณยายแนนนีจะนำมาซึ่งความเสียใจของทุกคนในครอบครัว แต่หลังจากนั้นทุกคนเริ่มรู้สึกได้ถึงความอบอุ่นผูกพันแบบเดิมได้กลับมาอีกครั้ง ทุกวันที่มีเคลลี่อยู่ด้วย

กรณีนี้มีพยานหลักฐานเหนียวแน่นจนไม่อาจปฏิเสธได้ หรืออย่างน้อยก็สะกิดให้เกิดความสนใจอย่างไม่อาจผ่านเลยไปได้ กรณีของการระลึกชาติว่าเป็นบุคคลในครอบครัวภายหลังจากที่เสียชีวิตไปแล้วกลับมาเกิดใหม่ในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูลเดิมอีกครั้ง มีอยู่หลายรายที่เดียดังที่ได้กล่าวมา^{๑๖}

๔.๑.๒ หลักฐานเรื่องการระลึกชาติได้

คนระลึกชาติได้ หมายถึงกรณีเด็กทารกที่เกิดใหม่จากครรภ์มารดา มีบิดา มารดา เครือญาติของครอบครัวที่เกิดใหม่เป็นชีวิตที่อุบัติขึ้นใหม่และเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวนั้น ต่อมาเมื่อทารกนั้นเริ่มพูดได้ เดินได้ เจริญวัยเติบโตขึ้นและสามารถจดจำเรื่องราวของชีวิตในภพชาติก่อนของตนว่าเคยเกิดเป็นอะไร เช่น เคยเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน เป็นสัตว์เดรัจฉานหรือเป็นเทวดา สามารถจำและบอกเล่าได้ว่าตนเองในภพชาติก่อนเป็นหญิงหรือชาย มีใครเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง สามารถจดจำและบอกเล่าสภาพของชีวิตในภพชาติก่อนของตน รวมทั้งจดจำสิ่งของบุคคลความลับ ตลอดจนกระทั่งความตายของตนในอดีตชาติได้ เมื่อมีการตรวจสอบ โดยพ่อแม่ผู้ปกครองพาไปพบกับ บุคคลในครอบครัวเดิม ก็สามารถบอกหนทางในการเดินทางไปยังบ้านเดิมของครอบครัวเดิม โดยที่เด็กนั้นไม่เคยไปมาก่อนเลยได้อย่างถูกต้อง และเมื่อพบครอบครัวในภพชาติก่อนแล้วก็สามารถบอกชื่อของญาติในครอบครัวเดิมได้อย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ผู้ให้กำเนิด สามารถจดจำและบอกชีวิตส่วนตัวในภพชาติก่อนของตนได้อย่างถูกต้อง ทั้งในเรื่องอายุ ทรัพย์สิน เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานในชีวิตในภพก่อนของตนได้อย่างถูกต้อง

มีนักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่สนใจและทำวิจัยศึกษาเรื่อง การตายแล้วเกิดใหม่หรือการระลึกชาติได้ หลายบุคคล เช่นนายฟรานซิส สเตอร์และศาสตราจารย์ ดร. เอียน สตีเวนสัน ศึกษาเรื่องตายแล้วเกิดใหม่กรณีการที่ทารกเมื่อเกิดแล้วระลึกชาติได้จนโตได้รับการศึกษาและช่วยเหลือตัวเองได้อย่างไร และจากการค้นคว้าและรวบรวมพยานหลักฐานในกรณีศึกษาต่างๆ เช่น การที่ศาสตราจารย์ นพ. เอียน สตีเวนสัน ผู้บรรยายวิชาจิตศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทำการศึกษาเรื่อง “ผู้ระลึกชาติได้” ได้เดินทางไปทั่วโลกเพื่อสืบเสาะสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้ แล้วนำข้อมูลไปตรวจสอบกับเรื่องราวเหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุต่างๆ ว่าสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ประการใด

จากรายงานของ ศ.นพ. เอียน สตีเวนสัน ปรากฏว่าได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน ๗ ราย เลบานอน ๑ ราย บราซิล ๒ ราย ศรีลังกา ๓ รายและอินเดีย ๗ ราย รวมทั้งหมด ๒๐ ราย แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปตรวจสอบกับเรื่องราว เหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว นำเชื่อว่าบุคคลดังกล่าวระลึกชาติได้อย่างแท้จริง^{๑๗} บุคคลที่ระลึกชาติได้ดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่จะระลึกชาติได้เมื่ออายุ ๒ – ๓ ปี เมื่อเริ่มรู้ความและสามารถพูดได้จะพูดกับบิดามารดาหรือคนใกล้ชิดของตนในชาติปัจจุบัน ถึงชื่อของตน บิดา มารดา สถานที่ เรื่องราว และเหตุการณ์ต่างๆ ในชาติก่อน เมื่อมีผู้พาไป

^{๑๖} ประโยชน์ฐิติ นุตร์อำพันธ์, เพราะชีวิตถูกลิขิตโดยกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๙-๒๑๔.

^{๑๗} เต็ม สุวิกรม, ๓๓ผู้กลับมาเกิดใหม่, (นนทบุรี: เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑ – ๗๔.

พบบิดา มารดา บ้านเรือนของตนในชาติก่อนดังกล่าวแล้ว ผู้ระลึกชาติได้จะสามารถจดจำบิดา มารดา สามิ ภรรยา บุตร ญาติ ทรัพย์สิน เสื้อผ้าของตน ตลอดจนเรื่องราว เหตุการณ์สถานที่ต่างๆ ในชาติก่อนได้เองโดยถูกต้องไม่ต้องมีผู้ใดสอบถาม หรือให้คำแนะนำแก่ประการใด นอกจากนี้ในบางรายมีความสามารถในการพูดภาษาดั้งเดิมในชาติก่อนของตนได้เองโดยไม่ต้องมีการศึกษาเล่าเรียนแต่ประการใด นอกจากนั้นบางรายยังชอบรับประทานอาหารที่ตนชอบในชาติก่อนอีกด้วย ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ น.พ. เอียน สตีเวนสัน ได้ทราบเรื่องราวผู้ระลึกชาติได้ดังกล่าว จากสื่อมวลชนบ้าง จากบุคคลที่รู้จักสนิทชิดชอบกัน แล้วจึงเดินทางไปสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้ จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวไปตรวจสอบจนเชื่อว่าบุคคลดังกล่าวระลึกชาติได้นั้นได้เคยมีอดีตชาติมาก่อนแล้วจริงเมื่อตายจากชาตินั้นแล้ว จึงได้มาเกิดในชาตินี้

ผู้ที่ศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ คือศาสตราจารย์ น.พ. เอียน สตีเวนสัน ได้มาแสดงปาฐกถาที่สมาคมค้นคว้าทางจิตแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ เรื่อง “ตายแล้วเกิดใหม่” มีข้อความบางส่วน ดังนี้

ข้าพเจ้าได้ทำการศึกษาในรายที่ว่า ตายแล้วเกิดใหม่นี้มีจำนวนประมาณ ๖๐๐ รายในประเทศต่างๆ กัน ปรากฏว่าจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของ ๖๐๐ รายนี้ได้จากที่ทวีปเอเชีย โดยเฉพาะตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง อินเดีย ลังกา พม่า ไทย และเขมร ที่เหลือเป็นประเทศเอเชียตะวันตก ได้แก่ประเทศ เติร์ก ซิเรีย เลบานอน อียิปต์ ยุโรป และอเมริกาใต้ ได้แก่ ประเทศบราซิล สำหรับในสหรัฐอเมริกาข้าพเจ้าพบในโอลาสกาพวกเอสกีโมและเผ่าอินเดียนแดง มีเรื่องการเกิดใหม่นี้อยู่มากโดยเฉพาะในโอลาสกา อินเดียนแดงเผ่าพินิกซ์ เป็นเผ่าที่มีความเชื่อในเรื่อง ตายแล้วเกิดใหม่นี้ และข้าพเจ้าเข้าใจว่าความเชื่อนี้จะได้รับจากพุทธศาสนาผ่านมาจากประเทศจีน

รายต่างๆ ที่ข้าพเจ้าได้ทำการตรวจสอบเหล่านี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอยู่หลายประการจะเป็นในอินเดีย ลังกาหรือบราซิลก็ตาม หรือในโอลาสกา อินเดียนแดงเผ่าพินิกซ์ เหล่านี้มีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือการเป็นแผลหรือเป็นปานที่เด็กเกิดมาพร้อมกับลักษณะเหล่านี้ ซึ่งแสดงรอยแผลที่ถูกแทง หรือได้รับอันตราย หรือเป็นปานอันมีลักษณะที่บังเกิดในชาติก่อนและลักษณะนี้ข้าพเจ้าพบในโอลาสกาอยู่มาก

ในประเทศไทย ข้าพเจ้าได้พบลักษณะที่แปลกอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งผิดแปลกจากประเทศอื่นๆ คือการจำได้ว่าตั้งแต่ตายไปแล้วจนเกิดใหม่ ว่าระยะเวลานั้นได้ทำอะไรลงไปบ้างซึ่งในประเทศอื่นๆ ไม่มีลักษณะอย่างนี้ ทั้งนี้เป็นลักษณะที่แปลกสำหรับคนไทย ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีการนั่งสมาธิวิปัสสนากันมากอาจจะช่วยให้เกิดข้อนี้ขึ้นก็ได้ ซึ่งยังเป็นข้อสงสัยของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอจำแนกประเภทต่างๆ ตามลักษณะที่ว่าตามแล้วเกิดใหม่ ดังนี้

ลักษณะแรกที่ชวนให้คิดว่า มีการเกิดใหม่นั้น เมื่อเด็กๆ เกิดมาแล้วก็ตั้งต้นเริ่มพูดอายุประมาณ ๒ ขวบ และจะพูดไปจนอายุราว ๕ ขวบ ระหว่าง ๒-๕ ขวบนี้ เด็กจะกล่าวถึงชีวิตที่เคยมีมาแต่ชาติก่อน ว่าเคยเป็นอะไร อยู่ที่ไหน เคยทำอะไร ทำนอกนี้ เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชีวิตในอดีต หรือชาติก่อนตลอดจนมันจะพูดถึงพ่อแม่เป็นใคร อยู่ที่ไหน แล้วก็ต้องการกลับไปหาพ่อแม่เดิมของตนในชาติก่อน เป็นต้น เด็กจะพูดมากขึ้น จนอายุสูงขึ้นแล้วก็หายไป

การระลึกชาติก่อนนี้ มิใช่จะเกิดขึ้นตั้งแต่ในเด็กอย่างเดียวผู้ใหญ่ก็อาจจะเป็นไปได้เหมือนกัน ข้าพเจ้าเคยพบมาทั้งในทวีปเอเชียและในทวีปยุโรป คือเกิดมีความรู้สึกหรือเกิดมีภาพขึ้นมา ว่าในชีวิตก่อนนั้นตัวเคยทำอะไรมาบ้าง อยู่ที่ไหนแล้วนึกขึ้นมาได้ เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วก็มีอันลักษณะหนึ่งที่ทำให้เกิดระลึกชาติในชาติก่อนได้ คือ เมื่อผู้ใหญ่คนนั้นได้ประสบกับเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง เช่น มีบุคคลตายจากไป หรือมีเหตุการณ์อย่างอื่นที่ทำให้เกิดอารมณ์ช็อคอย่างใหญ่หลวง กรณีนี้ทำให้เกิดนึกถึงเรื่องราวในชีวิตชาติก่อนขึ้นมาได้

ลักษณะอีกประมาณหนึ่งที่ทำให้ระลึกชาติเกิดได้ คือ ความฝัน ฝันอยู่เรื่องเดียวกันหลายๆ ครั้ง เช่น ฝันว่าถูกแขวนคอ เป็นต้น และความฝันนั้นรู้สึกว่าเป็นความจริงทีเดียวและเป็นความฝันที่เป็นตัวเป็นตน ฝันอยู่หลายๆ ครั้ง นี่ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

การศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ จำเป็นต้องใช้วิธีการหลายอย่าง ทั้งวิธีการของนักสืบนักกฎหมาย และนักประวัติศาสตร์ด้วย กล่าวคือพยายามสอบสวนพยาน และหาหลักฐานต่างๆ ให้มากที่สุดที่จะทำได้ แล้วทำการสอบถามปากคำพยานทุกๆ คนไว้ ซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากไม่น้อยแต่ก็เป็นเรื่องที่ต้องกระทำ พยายามพบปะพยานให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ การสอบสวนนั้นควรจะเริ่มที่ตัวเด็กก่อน แล้วต่อไปจึงเป็นที่บิดามารดาและบุคคลที่เกี่ยวข้องในครอบครัวเดียวกันต่อจากนั้น จึงไปสอบสวนบิดามารดาของเด็กในชาติก่อนซึ่งอาจจะอยู่คนละบ้านคนละเมืองและพยายามสอบถามพยานต่างๆ ให้มากที่สุด การสอบสวนนี้มีใช้ว่ากระทำเพียงครั้งเดียว ต้องทำหลายครั้ง บางที่เป็นปีต่อๆ มาก็ต้องตามไปพบและสอบถามใหม่ ดูพยานปากคำที่ให้การไว้แล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตรงกันหรือไม่กับที่เคยให้ปากคำไว้ นอกจากนี้จำเป็นต้องพบปะเด็กดูความเจริญเติบโตของเด็กว่าเป็นอย่างไร ผิดแปลกจากเดิมอย่างไรหรือไม่ เทียบเคียงดูกับบุคลิกลักษณะและความประพฤติเดิมของเด็กว่า มีความผิดแปลกไปอย่างไรหรือไม่ ตรงกันในชาติเดิมและชาติใหม่คล้ายคลึงกัน ตรงกันอย่างไรก็ต้องศึกษา

นักค้นคว้าวิจัยชาวไทยที่ศึกษาเรื่อง “ผู้ระลึกชาติได้” โดยวิธีเดียวกันกับศาสตราจารย์ น.พ. เอียน สตีเวนสัน ผู้หนึ่งคือนายเต็ม สุวิกรม ซึ่งได้เดินทางไปทำการสัมภาษณ์ “ผู้ระลึกชาติได้” ในประเทศไทยรวม ๓ ราย แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปตรวจสอบ เรื่องราว เหตุการณ์ สถานที่ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ปรากฏว่าการตรวจสอบได้ผลทำนองเดียวกันกับที่ศาสตราจารย์ น.พ. เอียน สตีเวนสัน ได้ทำการศึกษาวิจัยในประเทศต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทุกประการ^{๑๘}

เรื่องการระลึกชาติได้นี้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่มีหลักฐานหรือผลการตรวจสอบยืนยันว่าเป็นเรื่องจริง และมีเกิดขึ้นทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ทั่วโลกจนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ในที่นี้จะได้นำกรณีศึกษามายกตัวอย่างไว้จำนวน ๓ เรื่อง คือ

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๑๑๗.

กรณีศึกษาเรื่องคนระลึกชาติได้

เรื่องที่ ๑ เด็กชายปาระโมท เศรษฐีผู้มาเกิดใหม่^{๑๙}

ศาสตราจารย์บังคีเบฮารี ลาลชารมา เป็นอาจารย์สอนภาษาสันสกฤตที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดพิเสาลี แคว้นอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย

วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ภรรยาศาสตราจารย์บังคีเบฮารี ได้คลอดบุตรคนที่สองเป็นชายที่โรงพยาบาลในจังหวัดพิเสาลี และตั้งชื่อว่าปาระโมท

ปาระโมทเป็นเด็กที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงเป็นปกติ กระทั่งมีอายุประมาณ ๒ ขวบ ๖ เดือน กำลังช่วงพูดฉะเลาะได้ทำให้ศาสตราจารย์และภรรยารู้สึกแปลกใจเป็นครั้งแรก กล่าวคือ ขณะมารดากำลังหุงหาอาหารอยู่ ปาระโมทได้บอกกับมารดาว่า มารดาไม่จำเป็นต้องทำอาหารเองหรือหากเขามีภรรยาแล้วอยู่ที่โมราดาบัด จะให้มาช่วยทำ

บิดามารดาเพียงแค่แปลกใจที่ได้ยินลูกตัวน้อยพูดเป็นตุเป็นตะแต่ก็มีได้ใส่ใจ

ต่อมาเมื่อปาระโมทอายุ ๓-๔ ขวบ เขามักจะพูดถึงเมืองโมราดาบัดบ่อยๆ และยังบอกอีกว่าเขามีโรงงานทำขนมปัง และยังมีห้างร้านใหญ่โตอยู่ที่สหรันปุระ เมื่อมารดาถามเล่นๆ ว่าเขาเป็นใคร ปาระโมทก็ตอบอย่างชัดเจนยัดคำๆ เขาชื่อ ปาระมะนันท์ เมห์รา เป็นหนึ่งในพวก “โมฮัน บรา เดอร์” มีฐานะร่ำรวยกว่าที่อยู่ที่นี่มากมาย

ได้ยินลูกพูดชัดเจนเช่นนั้น ศาสตราจารย์บังคีเบฮารีและภรรยาก็คิดว่า การที่ลูกพูดเป็นเรื่องเป็นราวถึงเพียงนี้คงไม่ธรรมดาแน่ จึงได้ซักถามชวนคุยต่อไปอีก ปาระโมทก็เล่าว่า

เมื่อครั้งที่เขาเป็นปาระมะนันท์ มีภรรยาและบุตรชาย ๔ คน บุตรหญิง ๑ คน มารดาอยู่ที่เมืองสหรันปุระ เขามีห้างร้านโรงแรม โรงภาพยนตร์ โรงทำน้ำโซดา โรงทำขนมปัง เขาตายเพราะกินนมเปรี้ยวมากเกินไปและไปตายในอ่างน้ำ

ตรงนมเปรี้ยวและอ่างน้ำนั้นดูเหมือนจะตรงกับปฏิกิริยาบางอย่างของปาระโมท นั่นคือเขาไม่ชอบกินนม ยิ่งเป็นนมเปรี้ยวยิ่งเกลียดนัก ไม่ยอมกินทั้งๆ ที่ชาวอินเดียชอบรับประทานนมเปรี้ยวมากที่สุด เด็กเคยเตือนบิดาว่าอย่ารับประทานนมเปรี้ยวเพราะให้โทษมาก ส่วนเรื่องอ่างเก็บน้ำนั้นปาระโมทกลัวน้ำหนักมาก เขาไม่ยอมดำนํ้า หรือแม้กระทั่งไม่ยอมเอาน้ำราดศีรษะอย่างเด็ดขาด

ศาสตราจารย์บังคีเบฮารีและภรรยาเริ่มสงสัยว่าลูกชาย คือเด็กชายปาระโมทระลึกชาติได้แน่ๆ แต่ก็ยังไม่ถึงกับเชื่อทั้งหมดและพยายามไม่นำเรื่องนี้มาใส่ใจอย่างจริงจัง

หลังจากนั้น เด็กชายปาระโมทมักจะชวนบิดามารดาไปยังเมืองโมราดาบัดบ่อยๆ บางทีถึงกับร้องไห้รบเร้าจะไปให้ได้ มารดาต้องหลอกว่าให้เรียนหนังสือก่อน ถ้าอ่านหนังสือออกเมื่อไหร่จะพาไป ปาระโมทกลับเถียงว่าไม่เห็นจำเป็นต้องเรียนหนังสือ เพราะเมื่อก่อนนี้เขาไม่เรียนหนังสือก็ทำงานได้ มีห้างมีร้านตั้งหลายแห่งและร่ำรวยด้วย

^{๑๙} นที ลานโพธิ และคณะ, ๒๕ ผู้ระลึกชาติได้, (เนทบุรี: สำนักพิมพ์ช่างบัวแก้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๓๔๔ – ๓๕๑.

บิดามารดาเฝ้าสังเกตดูอย่างใกล้ชิด เห็นได้ชัดว่าปารเมโหมไม่ชอบเล่นกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน เขาชอบปลีกตัวอยู่คนเดียวและชอบเล่นสร้างตึกราม ชอบเล่นต่อสายไฟเข้าไปใช้ในตัวตึก ชอบเอาดินเหนียวมาปั้นเป็นขนมปัง เอาแก้วใส่น้ำต่างน้ำชา แล้วก็เล่นเลี้ยงกัน

ปารเมโหมชอบรับประทาน ขนมปังกับน้ำชามากที่สุด และชอบน้ำโซดามาก เขามักจะพูดถึงโซดาบ่อยๆ จนน่าแปลก

ที่น่าแปลกอีกอย่างหนึ่งคือ เด็กพูดภาษาอังกฤษได้หลายคำ ทั้งที่ในครอบครัวไม่มีใครพูดภาษาอังกฤษกันเลย เช่นคำว่าโรงงานทำขนมปัง อ่างอาบน้ำ หอประชุมจังหวัด และชื่อบริษัทหลายบริษัท ในอังกฤษ ซึ่งตรงกับความรู้ของนายปารเมนันท์ที่มีการศึกษาและพูดภาษาอังกฤษได้

แม้ว่าบิดามารดาของเด็ก ชายปารเมโหมจะไม่ให้ความสำคัญที่ลูกจะรู้จักชาติได้ แต่ข่าวคราวเรื่องนี้แพร่กระจายออกไปเรื่อยๆ กระทั่งรู้ไปถึงคนในตระกูลเมห์รา แห่งเมืองโมราบัด

พี่น้องตระกูลนี้ทำกิจการใหญ่โต มีโรงงานทำน้ำชา โรงงานทำขนมปังชื่อ “โมฮันบราเดอร์” และยังมีห้างร้านอีกสองแห่งที่สหรันปุระ นอกจากนี้ยังมีโรงแรมสองแห่ง โรงภาพยนตร์หนึ่งโรง นับได้ว่าเป็นตระกูลธุรกิจที่มั่งคั่งร่ำรวยพอสมควร

พี่น้องในตระกูลนี้มีคนหนึ่งชื่อ ปารเมนันท์ เมห์รา นายปารเมนันท์เป็นโรคเกี่ยวกับกระเพาะลำไส้อักเสบอย่างร้ายแรง ด้วยเหตุที่รับประทานนมเปรี้ยวเกินขนาด แล้วถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ณ เมืองสหรันปุระ

ปารเมนันท์ทำธุรกิจร่วมกับพี่น้องสามคน และลูกพี่ลูกน้องอีกหนึ่งคน สำหรับโรงงานทำขนมปังและโรงงานทำน้ำโซดา เป็นธุรกิจส่วนตัวซึ่งเขาควบคุมกิจการเองเป็นเวลาหลายปีก่อนถึงแก่กรรม

เมื่อครอบครัวตระกูลเมห์รา รู้ข่าวเรื่องเด็กชายปารเมโหมจะรู้จักชาติได้ จึงได้เดินทางไปดูเด็กที่เมืองพิเสาสีตอนฤดูร้อนปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ขณะนั้นปารเมโหมมีอายุได้ ๕ ขวบ บังเอิญมารดามีธุระและพาเด็กไปด้วยเลยไม่ได้พบกัน

จากนั้นได้มีการติดต่อกัน ระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจนเป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว ก็ตกลงกันว่าบิดามารดาของเด็กชายปารเมโหมจะเดินทางไปยังโมราดาบัดเอง และครอบครัวเมห์ราบางคนจะมารับที่สถานีรถไฟโดยไม่ให้เด็กรู้ว่าใคร

และแล้วก็ถึงเวลานัดหมาย ศาสตราจารย์บังคิเบฮารีและภรรยาพาเด็กชายปารเมโหมขึ้นรถไฟไปโมราดาบัด เมื่อถึงสถานีรถไฟโมราดาบัดและลงจากรถไฟ พ่อเด็กเห็น นายศรีการามจันท์ เมห์รา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องปารเมนันท์ในชาติก่อนยืนปะปนอยู่กับคนอื่นอีกหลายคน ก็รีบวิ่งเข้าไปกอดพร้อมทั้งร้องให้เรียกว่า “พี่ๆ” ทั้งๆ ไม่เคยเห็นหน้ามาก่อน

จากนั้นทั้งหมดก็ขึ้นรถสองล้อเทียมม้าแบบอินเดีย ออกจากสถานีรถไฟเพื่อไปยังบ้านปารเมนันท์ ผู้ใหญ่ได้บอกสารให้ไปตามทางที่เด็กบอกเด็กชายปารเมโหมก็บอกให้คนขับม้าไปตามทางนั้นทางนี้ไม่ผิดพลาด แม้ว่าบางครั้งจะถูกผู้ใหญ่หลอกกว่าให้ไปทางโน้นให้ไปทางนี้เด็กก็ไม่ยอมเชื่อคน ยืนยันให้ไปตามทางที่เขาบอกไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงบ้านปารเมนันท์

ระหว่างทางได้ผ่านศาลาหอประชุมเมืองโมราดาบัด ซึ่งเป็นตึกรูปร่างคล้ายสุเหร่า และไม่มีป้ายระบุชื่อสถานที่ ปาระโมทก็บอกได้ถูกต้องว่าเป็นอาคารสถานที่อะไร

พอถึงบ้านและลงจากรถม้า เด็กชายปาระโมทก็เดินนำหน้าเข้าไปในบ้านก่อนคนอื่นอย่าง มั่นอกมั่นใจ และคำพูดแรกที่เข้าไปในบ้านคือถามว่าใครดูแลบ้านนี้ แล้วมองหาเก้าอี้ซึ่งนายปาระมะนันท์เคยนั่งคอยต้อนรับลูกค้าเป็นประจำ ถามว่าเก้าอี้หายไปไหน ปรากฏว่าหลังจากนายปาระมะนันท์เสียชีวิตไปแล้ว พี่น้องได้นำเก้าอี้ตัวดังกล่าวไปวางไว้ที่อื่น

เมื่อเห็นมารดาของนายปาระมะนันท์นั่งอยู่ เด็กชายปาระโมทก็เอ่ยปากทักทันทีว่า “แม่”

เมื่อเด็กชายปาระโมทเข้าไปในห้องนอนของปาระมะนันท์เห็นมีม่านกัน เขาก็หันไปถาม นายศรีการามจันท์ว่า “พี่กันม่านนี้หรือ” นายศรีการามจันท์ย้อนถามว่า “ทำไม” เด็กตอบว่าเมื่อเขาอยู่ไม่มีม่านนี้ ซึ่งก็เป็นจริงตามที่เด็กพูด

เด็กชี้ตู้ในห้องบอกว่าเคยเก็บของในตู้นี้ (เป็นความจริง)

ที่บ้านนั้นมีโต๊ะเล็กชนิดขาสั้นอยู่ตัวหนึ่ง เด็กชี้บอกว่าเป็นโต๊ะของเขาสำหรับใช้นั่งรับประทานอาหาร ซึ่งก็ถูกต้อง

เมื่อเห็นลูกสาวของนายปาระมะนันท์ เด็กก็ทักว่า “ลูก”

ภายในห้องมีผู้หญิงนั่งรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ในจำนวนนั้นมีภรรยาของนายปาระมะนันท์ รวมอยู่ด้วย มีคนถามเด็กว่าจำภรรยาของเขาได้ไหม เด็กมองไปที่ภรรยาของปาระมะนันท์แล้วยิ้มขยอายนางจึงจับเด็กมานั่งบนตัก

เด็กบอกว่า “ฉันกลับมาหาเธอแล้ว ทำไมเธอจึงไม่แถมพินทุ”

ขนบธรรมเนียมของชาวอินเดีย ผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะต้องแถมพินทุคือจุดสีแดงที่หว่างคิ้ว ตรงหน้าผาก หากเป็นแม่ยายไม่ต้องแถม

เมื่อเด็กชายปาระโมท สังเกตเห็นภรรยาปาระมะนันท์ใช้ผ้าสำหรับสีขาวนุ่งห่มตามธรรมเนียมหญิงม่าย เขาก็ดำนิว่า “ทำไมจึงนุ่งขาว ไม่ดีเลย”

ลูกชายคนหัวปีของนายปาระมะนันท์ เรียกเด็กชายปาระโมทโดยออกชื่อตัวเขา เด็กสอนว่า “อย่าเรียกชื่อ” เพราะตามธรรมเนียมของชาวอินเดียไม่ให้ออกชื่อบิดามารดา และยังอธิบายต่ออีกว่า “เขาเป็นพ่อ แต่เวลานี้ตัวเล็กไปหน่อยเท่านั้น”

พอถึงตอนนั้น ลูกชายคนเล็กของปาระมะนันท์กลับจากโรงเรียนเข้ามาในบ้าน มีผู้ถามว่า “ใครมา” เด็กบอกว่า “ลูกฉัน” และออกชื่อเด็กถูกต้อง

ครอบครัวของนายปาระมะนันท์ มีโรงแรมอยู่สองแห่ง ชื่อ “เซอร์ซิล โฮเต็ล” และ “วิกตอรี โฮเต็ล” (โรงแรมเซอร์ซิลโฮเต็ลสร้างขึ้นก่อน) ญาติพี่น้องตระกูลเมห์ราได้พาเด็กชายปาระโมทไปที่โรงแรมวิกตอรีโฮเต็ล พอเด็กเห็นตู้ใบหนึ่ง เขาก็ชี้ไปที่ตู้ใบนั้นบอกว่าตู้นี้เขาซื้อมาตั้งไว้ที่โรงแรมเซอร์ซิลโฮเต็ลไม่ใช่ที่โรงแรมนี้ ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะพวกพี่น้องได้ย้ายตู้ใบดังกล่าวมาจากโรงแรมเซอร์ซิลโฮเต็ล

นอกจากจะมาพบครอบครัวนายปาระมะนันท์ เมห์รา ที่โมราดาบัด ครอบครัวตระกูลเมห์รายังพาเด็กชายปาระโมทเดินทางไปเมืองสหรัญปุระ เด็กเห็นคนขับรถบรรทุกก็ร้องเรียกและออกชื่อได้ถูกต้อง

เด็กพบชายคนหนึ่งยืนอยู่ ได้ชี้ไปที่ชายคนนั้นและบอกว่า คนนั้นเป็นหมอและเป็นเพื่อนกับเขา ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะชายคนนั้นเป็นแพทย์ และเป็นเพื่อนนายปาระนันท์เมื่อครั้งที่เขามีชีวิตอยู่

นอกจากนี้ เมื่อเด็กพบชายอีกคนหนึ่งเป็นชาวมุสลิมชื่อ **ยาสมิน** เขาก็บอกกับญาติพี่น้องว่า ชายคนนั้นเป็นหนี้เขาอยู่ ให้เอาเงินมาใช้เขาเสีย ญาติพี่น้องตระกูลเมห์ราเข้าไปสอบถามว่าเคยยืมเงินของนายปาระมะนันท์ไปหรือไม่ ชาวมุสลิมชื่อยาสมินปฏิเสธ แต่เด็กชายปาระโมทก็ยังยืนยันกรานเหมือนเดิม พวกผู้ใหญ่จึงบอกว่าเรื่องเงินทองจะไม่เอาคืน ขอเพียงบอกความจริงออกมาเท่านั้น ยาสมินก็ยอมรับว่าเป็นความจริงตามที่เด็กพูด

พฤติกรรมที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความเหมือนกันระหว่างเด็กชายปาระโมท กับนายปาระมะนันท์ เมห์รา ก็คือ ทั้งสองมีความศรัทธาในศาสนาเหมือนกัน สำหรับนายปาระมะนันท์นั้นเคยบวชมาแล้วครั้งหนึ่ง

การทดสอบยังไม่ยุติแต่เพียงเท่านี้ ญาติพี่น้องตระกูลเมห์รายังพาเด็กชายปาระโมทไปที่เมืองเดลี เด็กจดจำสถานที่ได้หลายแห่งและบอกว่าเคยมาเที่ยว ทั้งๆ ที่ไม่เคยมาเลย แต่นายปาระมะนันท์เคยมาเที่ยวเมืองเดลีก่อน เขาจะเสียชีวิต

การเสียชีวิตของปาระมะนันท์ มีสาเหตุเนื่องจากกินนมเปรี้ยวมากเกินไป ก่อนเสียชีวิตเขาไปอาบน้ำในอ่างอาบน้ำ พอขึ้นมานอนพักไม่นานก็เสียชีวิต เพราะเหตุนี้เด็กชายปาระโมทจึงได้กลัวน้ำอย่างรุนแรง

หลังจากเด็กชายปาระโมทกลับมาอยู่ที่บ้านเมืองพิเสาลี ลูกสาวของนายปาระมะนันท์ชื่อ กุมารี เปรมละทา เมห์รา มาทำงานที่จังหวัดบูดาวานใกล้กับพิเสาลี เปรมละทาจะมาเยี่ยมปาระโมเสมอและมีความรักปาระโมมาก เมื่อเปรมละทาหายไปนาน ปาระโมจะบ่นถึงแบบบิดาบ่นที่ไม่ได้พบบุตรอากัปภิกิริยาที่ปาระโมทแสดงต่อเธอก็เป็นเช่นเดียวกับบิดาแสดงต่อบุตร

ต่อมา เปรมละทาได้บอกปาระโมทว่า เรื่องชาติก่อนก็ขอให้เป็นอันแล้วก็แล้วกัน ขอให้ติดต่อกันอย่างพี่สาวกับน้องชายจะดีกว่า ซึ่งปาระโมทก็ยอมคล้อยตามและตกลงตามนี้

เมื่ออายุของปาระโมทมากขึ้น ความทรงจำในการระลึกชาติของเขาก็ก่อยๆ เลือนหายไป นอกเสียจากไปพบเห็นสถานที่บุคคลหรือสิ่งของในชาติก่อน จึงจะนึกขึ้นมาได้

เรื่องนี้ ดร.เอียน สตีเวนสัน มาทดสอบในปี ๒๕๐๔ และ ๒๕๐๗ และยอมรับว่าเด็กชายปาระโมทระลึกชาติได้จริงๆ

เรื่องที่ ๒ เด็กชายโตราน ชิงท์ มาเกิดใหม่^{๒๐}

ประเทศอินเดีย ที่ตำบลอัครา มีร้านจำหน่ายวิทยุและเครื่องเสียงโอ่อ่าใหญ่โตพอสมควร ร้านหนึ่ง และเป็นร้านเดียวที่ใหญ่ที่สุดของตำบลนี้เจ้าของร้านชื่อ สุเรชเวอร์มามีภรรยาชื่ออุมามิบุตรด้วยกันสองคนชื่อโรนุกกับโซนูเดือนกันยายน๑๙๘๓เป็นเดือนแห่งความเศร้าโศกของครอบครัวเวอร์มา เมื่อสุเรชผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวถูกฆาตกรรมเสียชีวิตในร้านของตนเอง

วันเกิดเหตุ สุเรชกำลังนั่งตรวจบัญชีอยู่โต๊ะ แคชเชียร์ซึ่งอยู่ด้านหน้าของร้าน เวลานั้นมีลูกค้าเข้ามาดูวิทยุและเครื่องเสียง ๒-๓คน หนึ่งในจำนวนลูกค้าเป็นชายฉกรรจ์แปลกหน้ามีท่าทางแปลกๆ แต่สุเรชไม่ได้สนใจเพราะคิดว่าเป็นลูกค้าต่างตำบลมาแวะชมสินค้า

ขณะสุเรชกำลังก้มหนึ่งก้มตาตรวจดูตัวเลขในสมุดบัญชี ชายผู้นั้นได้เดินเข้ามาที่โต๊ะซึ่งสุเรชนั่งอยู่ เมื่อสุเรชเงยหน้าขึ้นมาเพื่อจะสอบถามว่าลูกค้าต้องการซื้ออะไรหรือเปล่า เขาก็ถึงกับตกตะลึงตาค้าง เพราะชายผู้นั้นมีปืนพกอยู่ในมือและกำลังจี้ปากกล้ำกล้องตรงมาที่ใบหน้าของเขา ไม่ทันที่สุเรชจะขยับตัวชายแปลกหน้าก็เหินวไถ่ระเบิดกระสุนเข้าใส่อย่างใจเย็นเสียงปืนแผดสนั่นก้องไปทั้งร้านพร้อมๆ กับร่างของสุเรชหงายหลังกระเด็นตกจากเก้าอี้ชายแปลกหน้าซึ่งกลายเป็นมือปืนอำมหิต วิ่งพรวดออกจากร้านไปอย่างรวดเร็ว แล้วเบียดกายแทรกหายไปในกลุ่มคนที่เดินพลุกพล่านไปมาในบริเวณนั้น อุม่า เมียของสุเรชวิ่งออกจากหลังร้านพอเธอเห็นสามีนอนเหยียดยาวอยู่บนพื้น มีเลือดทะลักออกมาเต็มหน้าจึงหวีดร้องด้วยความตกใจสุดขีดและถลาเข้าไปประคองสุเรช ตะโกนให้คนช่วยแทบไม่เป็นภาษา

แต่ทุกอย่างสายเกินไปเสียแล้ว เพราะสุเรชสิ้นใจตายตั้งแต่ล้มพาดลงกับพื้น กระสุนมรณะเจาะเข้าตรงหน้าผากทะลวงไปทะลุออกทางท้ายทอยทำลายสมองแหกยับ เป็นบาดแผลฉกรรจ์ที่ทำให้เขาตายอย่างเฉียบพลันทันที

ตำรวจได้เข้ามาสอบสวน สืบสวนหาสาเหตุการตายของสุเรช โดยตั้งประเด็นเป็นสองแนวทางคือ อาจเป็นเรื่องชู้สาวหรือขัดผลประโยชน์ในด้านการค้า ทำให้คู่แข่งจ้องมือปืนมาสังหารเขาเสีย ทว่าทั้งสองประเด็นที่ตำรวจตั้งข้อสงสัยกลับมีหมดไปหมด เพราะสุเรชไม่เคยประพฤติตัวเป็นคนเจ้าชู้หรือแอบไปมีความสัมพันธ์ลับๆกับผู้หญิงอื่น ส่วนเรื่องธุรกิจการค้าเขาก็ไม่เคยมีศัตรูหรือมีคู่แข่งที่สูญเสียประโยชน์อย่างรุนแรงถึงขั้นต้องฆ่ากันให้ตายดับไปข้างหนึ่ง

คดีฆาตกรรมคดีนี้ส่อเค้าชัดเจนว่าคงปิดแฟ้มไม่ได้อีกนาน

เดือนธันวาคม ๑๙๘๓ ที่ ตำบลบาร ห่างจากตำบลอัคราเพียง ๘ไมล์ ภรรยาครอบครัวตระกูลชิงท์ ซึ่งมีฐานะยากจนก็ได้ลูกชายอีกคน เด็กน้อย คลอดออกมามีสุขภาพและพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง

แต่มีความประหลาดอยู่อย่างหนึ่งก็คือ ตรงหน้าผากและท้ายทอยของเด็กน้อย มีรอยปานแดงติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิด รอยปานแดงสองแห่งดังกล่าวนี้อยู่ตรงข้ามของศีรษะด้านละรอยก็จริง แต่กลับมีแนวตรงกัน ราวกับมีแผลอันเกิดจากการถูกยิงหรือถูกแทงทางด้านหน้าผากไปทะลุออกท้ายทอย

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖-๗๓.

ลูกชายคนเล็กของนายและนางชิงห์คนนี้ถูกตั้งชื่อว่า โตราน เมื่อโตรานเติบโตเจริญวัยขึ้นจนได้สองขวบกว่า เริ่มพูดได้ชัดเจนพอสมควรโตรานจะพูดพรั้งกับพ่อแม่ว่า เขาชื่อ สุเรช นามสกุลเวอร์มามีร้านขายวิทยุ และเครื่องเสียงชื่ออัครา มีภรรยาชื่ออูมา และมีลูก ๒ คน เขาตายเพราะถูกยิงที่ศีรษะทะลุท้ายทอย

พ่อแม่ของโตรานฟังลูกพูดเช่นนั้นก็นึกว่าลูกพูดเพ้อเจ้อไปตามความเพ้อฝันของเด็กๆ จึงไม่ได้สนใจ แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่าไร โตรานก็ไม่ยอมเลิกพูดถ้อยคำที่เขาอ้างว่าเขาชื่อสุเรช

พ่อแม่ของโตรานเริ่มสงสัย ว่าลูกชายตัวน้อยคงไม่พูดเพ้อเจ้อเล่นลอยเล่นๆ แน่ เพราะว่าไม่ว่าจะซักถามหลอกล่อซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างไร โตรานก็ยืนยันว่าเขาชื่อสุเรชมีร้านวิทยุอยู่ที่ตำบลอัคราเช่นเดิมพ่อแม่ของโตรานตลอดจนเพื่อนบ้านที่รู้เรื่องนี้ต่างลงความเห็นว่าเป็นเรื่องโหดร้ายที่ต้องรำลึกชาติได้แน่

กระทั่งเวลาผ่านไปจนโตรานมีอายุได้ ๖ ขวบกว่า เขาก็ยังพูดอยู่เสมอว่าเขาชื่อสุเรชเจ้าของร้านวิทยุในอัครา และเขาอยากกลับไปอยู่บ้านเดิม ในที่สุดพี่ชายของโตรานทนกับความสงสัยข้องใจเอาไม่ได้ จึงเดินทางไปยังตำบลอัคราซึ่งอยู่ห่างออกไป ๘ ไมล์ เมื่อไปถึงอัครา เขาเดินไปตามถนนที่น้องชายบอก แล้วก็พบร้านวิทยุและเครื่องเสียงจริงๆ

พี่ชายของโตรานทำที่เป็นสอบถามผู้คนในละแวกใกล้เคียง ถึงเจ้าของร้านวิทยุ ก็ได้ความที่น่าทึ่งเพิ่มขึ้นอีกว่า เจ้าของร้านชื่อสุเรชเวอร์มามีลูกคนร้ายหรือมือปืนบุกเข้าไปยิงตายคาที่ในร้านสุเรชถูกยิงตรงศีรษะทะลุท้ายทอยตรงกับโตรานน้องชายเล่าให้ฟังทุกประการ

การที่โตรานอายุไม่ถึงสามขวบจะรู้เรื่องของสุเรช ย่อมเป็นไปได้ทุกประการ เพราะไม่มีใครเล่าให้ฟัง อีกอย่างหนึ่งครอบครัวชิงห์ตลอดจนบ้านใกล้เคียงก็ไม่เคยอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์เลย ย่อมไม่รู้ข่าวการฆาตกรรมสุเรชเจ้าของร้านวิทยุแน่นอน

พี่ชายของโตราน ตัดสินใจเข้าไปที่ร้านจำหน่ายวิทยุของสุเรชและ ได้พบกับภรรยาหม้ายของ สุเรชหรืออูมา ซึ่งดูแลกิจการและค้าขายสืบต่อจากสามี พี่ชาย ของโตรานจึงเล่าเรื่องประหลาดของน้องชายให้อูมาฟัง

ตอนแรกอูมาไม่เชื่อ คิดว่าพี่ชายของโตรานอาจจะมีแผนการไม่บริสุทธิ์ใจแอบแฝงอยู่ก็ได้ แต่เมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องราวที่พี่ชายของโตรานอธิบายอย่างซื่อๆ ตรงไปตรงมา เธอจึงเริ่มเชื่อและนำเรื่องนี้ไปเล่าให้พ่อแม่ญาติพี่น้องของสุเรชรวมทั้งอูมาฟังจนตกลงกันว่าจะไปพิสูจน์ข้อเท็จจริงกรณีนี้ที่โตรานระลึกชาติได้ถึงที่บ้านของเขา

คืนนั้น พี่ชายของโตรานได้รับการขอร้องให้พักค้างคืน เพราะวันรุ่งขึ้นจะได้เดินทางไปยังตำบลบาร เพื่อพบกับหนูน้อยโตราน ผู้ซึ่งยืนยันว่าเขาชื่อ สุเรชกลับชาติมาเกิด

เช้าวันรุ่งขึ้น ญาติพี่น้องของสุเรชพร้อมกับอูมา ภรรยาหม้ายของเขาได้เดินทางไปยังตำบลบาร โดยมีพี่ชายของโตรานเป็นผู้นำไป

เมื่อถึงบ้านอันหอมช่อของครอบครัวชิงห์ ทุกคนก็ได้พบกับหนูน้อยโตรานซึ่งมีอายุยังไม่เต็ม ๗ ขวบ

เมื่อพบกันครั้งแรก หนูน้อยโตรานได้ได้ทักทายญาติพี่น้องของสุเรชอย่างดีอกดีใจและสามารถบอกชื่อทุกคนได้ถูกต้องทั้งหมด และทักทายอูมาในฐานะที่เธอเป็นภรรยา เขาถามถึงลูก ๒ คน ชื่อ โรनु กับ โซนู ด้วยความรักความคิดถึง ทำให้ทุกคนตื่นตื่นอัศจรรย์ใจกันถ้วนหน้า

อูมาถามหนูน้อยโตรานว่า ขณะที่สุเรชมีชีวิตเขาใช้รถเก๋งส่วนตัวยี่ห้ออะไร โตรานบอกยี่ห้อรถเก๋งได้ถูกต้องไม่ผิดพลาดและที่ทำให้อูมาถึงกับหลังน้ำตาออกมาก็คือ หนูน้อยโตรานหรือสุเรชกลับชาติมาเกิดถามอูมาว่า เธอจำได้ไหมตอนที่เขาพาเธอไปเที่ยวงานเทศกาลรื่นเริงที่เมืองใกล้เคียงเมืองหนึ่งอย่างสนุกสนาน ซึ่งเรื่องนี้ไม่มีใครรู้เลยนอกจากอูมาและสุเรชเพียงคนสองคน

อูมาและญาติพี่น้องของสุเรช เชื่อว่าสุเรชมาเกิดใหม่เป็นหนูน้อยโตรานจริงๆ แม้กระนั้นทุกคนก็ยังต้องการพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนอย่างไม่มีข้อสงสัยอีกครั้ง นั่นคือพาโตรานเดินทางไปยังอัครา

โตรานกับพ่อแม่พี่ชายในชาติปัจจุบันได้เดินทางไปยังอัครา พร้อมกับอูมาและญาติพี่น้องของสุเรช เมื่อไปถึงอัคราแล้วทุกคนให้โตรานเดินนำหน้าพาไปที่ร้านจำหน่ายวิทยุซึ่งเป็นร้านของสุเรช

เด็กชายอายุ ๖ ขวบกว่า ไม่เคยอย่างกรายออกจากตำบลบาร์ที่เขาอยู่และไม่เคยย่างเหยียบมาที่อัครา ได้สร้างความตื่นตะลึงให้แก่ทุกคนอีกครั้งนั่นคือเขาเดินนำทุกคนไปตามถนนรกร้างกับคันเคยกับถนนสายนี้มาแล้วเป็นอย่างดี และมุ่งตรงไปถึงร้านขายวิทยุและเครื่องเสียงของสุเรชโดยไม่ที่ท่าลังเลแม้แต่หนูน้อยอูมา ภรรยาของสุเรชเล่าถึงพฤติกรรมของหนูน้อยโตราน ตอนที่เข้าไปถึงร้านขายวิทยุและเครื่องเสียงว่า“เขาเดินเข้าไปในร้าน ด้วยกิริยาท่าทางเหมือนกับเป็นร้านของเขามานาน พอเดินผ่านเก้าอี้ตัวโปรดของสุเรช เขาก็ตบเก้าอี้ฉาดใหญ่ ซึ่งเป็นนิสัยเคยชินของสุเรชจะต้องทำอย่างนี้เสมอ ก่อนนั่ง เขาเดินไปรอบๆ ร้านแล้วชี้ไปที่ตู้โชว์ตู้หนึ่งถามฉันทว่า ตู้โชว์ใบนี้ฉันสั่งให้ช่างทำขึ้นแล้วนำมาตั้งตรงนี้นี่นา ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะตู้โชว์ใบนี้ฉันสั่งให้ช่างทำขึ้นแล้วนำมาตั้งหลังจากสุเรชตายไปแล้ว” ต่อมาอูมานำเด็กๆ อายุ ไล่เลี่ยกันมากลุ่มหนึ่ง ซึ่งในจำนวนเด็กทั้งหมดมี โรनु กับ โซนู ปะปนอยู่ด้วย เมื่ออูมาถามตรานว่าเขาจำลูกสองคนได้ไหม โตรานชี้ไปยังโรนากับโซนูถูกต้องทั้งสองคนทันที

อูมาภรรยาของสุเรช เชื่ออย่างไม่มี ความสงสัยข้องใจอีกแล้วว่าโตรานคือสุเรชมาเกิดใหม่และระลึกชาติได้จริง เธอกล่าวว่า

“ฉันเชื่อว่าโตรานคือสามี ที่ล่วงลับไปแล้วของฉันจริงๆ และบัดนี้เขามาเกิดใหม่ เพราะยังมีหลายอย่างหลายสิ่งๆ ที่โตรานเกี่ยวกับชีวิตของฉันกับสุเรช ซึ่งไม่เคยมีใครล่วงรู้มาก่อน และโตรานพูดได้ถูกต้องไม่ผิดพลาดแม้แต่ข้อเดียว”

การตายแล้วกลับมาเกิดใหม่ ตลอดจนการระลึกชาติได้ของโตราน ซึ่งที่ เด็กชายวัย ๖ ขวบกว่านี้ ดร.นาเรนเดอร์ชฏาศาสตราจารย์จิตศาสตร์แห่ง มหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย ได้ร่วมทดสอบและพิสูจน์ด้วยผู้หนึ่ง ท่านศาสตราจารย์ได้ค้นบันทึกรายงานการชันสูตรศพของ สุเรชเวอร์มา เอกมาทดสอบกับรอยปานแดงบนศีรษะของโตรานทุกอย่าง

จึงสรุปได้ว่าโตรานผู้นี้คือ สุเรชเวอร์มา กลับชาติมาเกิดใหม่อย่างไม่มีข้อสงสัยอีก

เรื่องที่ ๓ หมู่บ้านตะคร้อ มีผู้ทรงจำอดีตชาติได้ ๑๖ ราย^{๒๑}

หมู่บ้านตะคร้อ เป็นหมู่บ้านอยู่ตำบลตะคร้อ อำเภอโศก จ.นครสวรรค์ มีการศึกษาและสำรวจพบว่ามีผู้จำอดีตอยู่มากกว่า ๔๐ ราย บางรายยังสามารถ จำอดีตชาติได้ บางรายมีพยานผู้พบเห็นเป็นจำนวนมาก บางรายมีหลักฐานเป็นรูปธรรมที่สามารถพิสูจน์ได้ ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาสัมภาษณ์ผู้ที่จำอดีตชาติได้ และพยานที่เกี่ยวข้องโดยละเอียดทั้งฝ่ายอดีตชาติและฝ่าย ปัจจุบันชาติ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสำคัญของคำพูดและการแสดงออกของผู้จำอดีตชาติได้ (Stutement and Behavier) ความฝันบอกเหตุ (Announcing Dreams) ความผิดปกติตั้งแต่แรกเกิด (Birth Defect) รอยตำหนิ แผลเป็นหรือปานที่มีตั้งแต่แรกเกิด (Birth Marks) และสิ่งอื่นๆ หรือ เหตุการณ์แวดล้อมอื่นๆ นอกเหนือจากนี้เพื่อแสดงความสัมพันธ์กับอดีตชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สิ่งต่างๆ ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน ระหว่างปัจจุบันชาติและอดีตชาติอย่างเป็นรูปธรรมและมีเหตุผล

ผู้ทำการศึกษาวิจัยคือ ธวัชชัย ขำชะยันจะ นำเสนอผลงานในหนังสือตะคร้อ หมู่บ้านโลกตะลึง คนจำอดีตชาติ ๑๖ กรณีศึกษาตายแล้วเกิดใหม่ เล่มที่ ๑ และเล่มที่ ๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒ โดยผู้ศึกษามีความประสงค์จะเผยแพร่ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจิต วิญญาณชีวิตหลังความตายและการเกิดใหม่แต่เนื่องจากข้อมูลที่เป็นจำนวนมากจึงด้วยแบ่งตัวพิมพ์ เรื่องราวออกเป็น ๒ เล่มจบ ทั้งนายธวัชชัย ขำชะยันจะ ผู้ศึกษาวิจัยได้มอบข้อมูลของผู้จำอดีตชาติใน หมู่บ้านตะคร้อให้กับ ดร. วิเชียร สิทธิประสาทพรและทีมนักวิจัย โดยหวังว่าทางทีมนักวิจัยของ ศ.นพ. เอียน สตีเวนสันที่ประกอบด้วยสามท่านในเวลานั้น ได้แก่ ดร.เจอเก็น ไคล์ (Jurgen Kiel) นายแพทย์จิม ทักเกอร์ (Jim Tucker) และ ดร.วิเชียร สิทธิประสาทพร จะได้เริ่มดำเนินการศึกษาวิจัยซ้ำอีกครั้ง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ทางด้านปรจิต วิทยา (Parapsychology) ตามแนวทางของศ.นพ. เอียน สตีเวนสัน (Prof Dr.Ian Stevenson)

ทีมนักวิจัยทั้งหมดได้ลงพื้นที่ในหมู่บ้านตะคร้ออีกครั้ง โดยใช้เพียงที่อยู่ของผู้จำอดีตชาติ ได้เท่านั้นเป็นแผนที่ในการนำทาง ส่วนข้อมูลอื่นที่เก็บรวบรวมโดยนายธวัชชัย ขำชะยันจะผู้วิจัยและผู้เขียนนั้นทีมนักวิจัยไม่ได้นำไปด้วยแต่อย่างใด ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องของข้อมูลและใช้ในการ เปรียบเทียบกับข้อมูลของผู้เขียน หลังจากทีมนักวิจัยได้ลงพื้นที่ และติดตามเก็บรายละเอียดข้อมูล ของผู้ที่จำอดีตชาติได้เกือบทั้งหมดแล้ว ทีมนักวิจัยรวมทั้ง ดร.วิเชียร สิทธิประสาทพรได้เดินทางกลับไป Division of PersonalityStudies (DOPs) University of Verginia Health System เพื่อดำเนินการ วิเคราะห์เชิงลึกกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มา โดย ศ.นพ.เอียน สตีเวนสัน ได้ใช้ข้อมูลของผู้จำอดีตชาติ ได้ที่หมู่บ้านตะคร้อ เป็นแนวทางในการสอบระเบียบวิธีวิจัยอย่างเต็มรูปแบบและตามหลักวิชาให้กับ ดร.วิเชียร สิทธิประสาทพร รวมทั้งข้อมูลของผู้จำอดีตชาติอื่นๆ ในการศึกษาและเปรียบเทียบ โดย ภายหลังจากการใช้เวลาหลายเดือนในการเริ่มจัดระเบียบข้อมูลให้เข้ากับระบบของ Division of Porsonality Studies (DOPS) และการวิเคราะห์ข้อมูลก็ปรากฏเป็นที่แน่ชัดจากหลักฐานที่มีอยู่ โดย การเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้รับจากนาย ธวัชชัย ขำชะยันจะ ผู้วิจัยและข้อมูลที่ ดร.วิเชียร สิทธิประภา พร กับทีมนักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเองนั้น พบว่ามีความเป็นไปได้สูง ซึ่งข้อสมมุติฐานนี้ได้

^{๒๑}ธวัชชัย ขำชะยันจะ, ตะคร้อ หมู่บ้านโลกตะลึง คนจำอดีตชาติ ๑๖กรณีศึกษา ตายแล้วเกิด, (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ศรีธารธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๖๐.

จากข้อมูลทั้งสองกลุ่มเท่านั้นแม้ว่า ดร.วิเชียร สิทธิประภาพร และทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย จะยังไม่ได้นำผลสรุปและรายงานผลการวิจัยเรื่องราวต่างๆตีพิมพ์เผยแพร่ก็ตามผลงานการศึกษาวิจัย และตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ ละครั้งหมู่บ้านโลกตะลึงคนว่าอดีตชาติ ๑๐ กรณีศึกษาตายมาแล้วเกิด เล่ม ๑ และเล่ม ๒ ของนายธวัชชัย ข้าชะยันจะ จำนวน ๑๐ รายมีดังนี้

๑. เทเวศน์ เรียบสัมพันธ์ ผู้มีรอยแผลเป็นคล้ายรูปกระสุนเป็นที่ด้านหลังและได้รวบรวมมา จากการถูกลอบยิงในชาติก่อน ปรากฏอยู่ในร่างปัจจุบันละรอยการเกิดอยู่บริเวณที่เสียชีวิตกว่าปี เศษ จนเมื่อได้พบกับสามีภรรยาคนหนึ่ง วิญญาณของเขาจึงตามหญิงชายคู่นี้มาเกิดใหม่

๒. เด็กชายนพพร ใจเร็ว อายุ ๘ ขวบ มีอดีตชาติที่เคยกระทำความผิดและฆาตกรรมผล กรรมทำให้ชีวิตหลังความตายต้องอยู่ในโลกแห่งความอดอยากและหิวโหย จนไม่อาจจำกัดความได้ถึง ความแร้นแค้นแสนสาหัส กระทั่งได้พบหญิงเลี้ยงวัวคนหนึ่งในป่า เขารู้สึกชอบหญิงคนนี้อย่างบอกไม่ถูก จึงกระโดดเกาะหลังมาจนหมดสติ จนรู้สึกตัวอีกทีก็ได้เกิดเป็นชีวิตใหม่ เมื่ออายุได้เพียง ๒ ขวบ เด็กชายน้อยก็ทำให้เพราะหวนคิดถึงครอบครัวเก่า พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวความเป็นมาของอดีตชาติและ ภาพแห่งความแร้นแค้นที่ค้นกลางระหว่างรอมารเกิดเป็นมนุษย์ให้หลายคนได้ทราบ

๓. เด็กชายเจษฎา เต็มหัตถ์ อดีตเป็นชายวัย ๕๐ ปี ป่วยเป็นโรคตับและเสียชีวิตในที่สุด แต่ ด้วยความห่วงหาอาลัยในครอบครัวเก่า โดยเฉพาะลูกๆทั้ง ๘ คน แกร่งรักและความห่วงใยส่งผลให้เขา ต้องมาเกิดอีกครั้งกับเพื่อนบ้าน โดยเข้าฝันบอกเหตุกับแม่ใหม่ว่าลุงขอมายู่ด้วยได้ไหม เมื่อเกิดแล้วอาการเซียวคล้ำ ท้องอืด ท้องบวมคล้ายคนเป็นโรคตับ ก็ยังติดตัวมาถึงปัจจุบัน เมื่ออายุ ๒-๓ ขวบพูดได้ชัดถ้อยชัดคำแล้ว นั่งนับนิ้วมือและพูดเรียกชื่อลูกทั้ง ๘ คนไปด้วยสามารถจำ พุงนาในอดีตชาติได้ พาไปพบภรรยาและลูกในอดีตชาติ เล่าเรื่องราวชีวิตและสาเหตุการเสียชีวิตของ ตนในอดีตชาติได้ตรงตามความเป็นจริง

๔. เด็กชายอดิสร สุขโภชน์ เมื่ออายุ ๒ ขวบ เริ่มพูดได้พบเห็นบุตรของตนในอดีตชาติก็ได้ เข้าไปกอดและบอกว่าเป็นลูกของตนเอง สามารถจำเหตุการณ์และชื่อคนร้ายที่ฆาตกรรมเขาชาติก่อน จำนวน ๔ คนที่รุมทุบตีเขาจนเสียชีวิต ขณะเดียวกันวิญญาณของเขาได้ออกจากร่างเมื่อสิ้นลมหายใจ ได้เห็นและจำเหตุการณ์ที่คนร้ายนำร่างของเขาใส่ท้ายรถกระบะนำศพของเขาไปเผานั่งย่าง วันหนึ่งนาง มาลีผู้เป็นแม่พาเด็กชายอดิสรไปธุระที่บ้านเพื่อน เด็กชายอดิสรมองเห็นคนที่เป็นผู้บงการฆ่าตนชาติ ก่อนถูกรถจักรยานผ่านมา เขาวิ่งออกไปยืนทางแขนขวางหน้ารถและยืนมองด้วยความเคียดแค้น ชาย ผู้นั้นต้องเบรกรถกะทันหันด้วยความตกใจ นางมาลีต้องรีบเข้าไปอุ้มบุตรชายออกและขอโทษชายผู้นั้น ชายดังกล่าวสงสัยในพฤติกรรมของเด็กชายอดิสรมากได้พยายามสอบถามชาวบ้านและผู้ใกล้ชิด จนทราบว่าเด็กชายอดิสรจำอดีตชาติได้ว่าเป็นนายเมฆที่ตนฆ่ามาเกิด จึงพยายามมาพูดหว่านล้อมแต่ เด็กชายอดิสรไม่ยอมพูดและแสดงอาการไม่พอใจอย่างยิ่ง รวมทั้งเด็กชายอดิสรได้ชี้ให้ดูอดีตภรรยา ของตนในชาติก่อนที่ได้แต่งงานใหม่ไปแล้ว

๕. เด็กชายพงศธร ตรีชัย ชาติก่อนเสียชีวิตเนื่องจากป่วยเป็นมะเร็งปอด ไปเข้าฝันแม่ใน ชาติใหม่ว่าจะมาเกิดด้วยก่อนเสียชีวิตซึ่งเป็นเรื่องแปลก หลังจากเสียชีวิตไม่กี่เดือนแม่ในชาติใหม่ก็ ตั้งครรภ์ เด็กชายพงศธรเริ่มพูดและแสดงออกให้เห็นถึงความทรงจำในอดีตชาติเมื่ออายุได้ ๑-๒ คน

โดยพูดถึงชีวิตชาติก่อน สามารถจำสามเพื่อนสนิทได้ สามารถจำเสียงเพื่อนได้จำผู้คนจำนาในอดีตชาติได้ จำน้องๆ ของพ่อในอดีตชาติได้จำพ่อแม่ในอดีตชาติได้ มีความตั้งใจตั้งแต่อดีตชาติที่จะบวชชีวิตในชาติใหม่ ด.ช.พงศธร ก็ร้องขอที่จะบวชพร้อมน้องชายชาติก่อนที่แม่ในชาติก่อนให้ เพราะแม่ในชาติก่อนเคยสัญญาว่าจะให้ ด.ช.พงศธร ในชาติปัจจุบันบวชพร้อมกับนายเมฆนึ่งน้องชายในชาติก่อน ภารกิจของ ด.ช.พงศธรนี้มีเรื่องราวคล้ายกับภารกิจของ ด.ญ.อุรารัตน์ ศรีนิล คือหลังจากเสียชีวิตแล้วพวกเขาได้กลับไปอยู่กับแม่อีกคนหนึ่งบนสวรรค์ จากนั้นก็สืบชาติมาเกิดอีกครั้งบนโลกมนุษย์

๖. เด็กชายฤทธิ์ไกร โนนน้อย ตายแล้วเกิดมา ๓ ชาติ ตายตั้งแต่แรกคลอด ก็ยังจำได้โดยเมื่อเด็กชายสายนต์ในขณะนั้นอายุประมาณ ๒ ขวบ จำอดีตชาติได้ว่า ชาติก่อนเขาเคยเกิดเป็นบุตรคนแรกขออนายเพราะและนางตาลแต่เสียชีวิตตั้งแต่แรกคลอดยังไม่ทันลืมตาดูโลก วิญญาณของเขาได้เวียนอยู่บริเวณบ้านอยู่ประมาณ ๑ เดือน จากนั้นก็ได้สืบชาติมาเกิดเป็นบุตรของนางตาลอีกครั้ง สามารถจำได้ว่าบ้านเคยอยู่ตรงจุดใด สามารถชี้หลุมฝังศพในชาติที่ตายขณะเป็นทารก ในชาติที่สองเขาชื่อนายสายนต์ แต่เสียชีวิตขณะอายุได้ ๒๗ ปี เนื่องจากอุบัติเหตุขับรถจักรยานยนต์ตกหลุม ในเวลาพลบค่ำทำให้คอหักเสียชีวิตทันที และได้มาเกิดในครอบครัวใหม่มีมารดาชื่อนางอานวย ซึ่งมีบ้านอยู่ห่างจากบ้านเดิมไม่ถึง ๒๐๐ เมตร เมื่อเด็กชายฤทธิ์ไกร อายุประมาณ ๑ ขวบ ๓ เดือนได้เล่าให้ฟังถึงชื่อเดิมของตนและเหตุที่ตายเพราะรถตกหลุมตีลังกาทนเองจึงคอหักตาย เด็กชายฤทธิ์ไกรเคยพูดถึงชีวิตหลังความตายให้ฟังว่า หลังจากที่ตายไปแล้ว เขาได้เห็นร่างของตัวเองนอนอยู่เห็นญาติมิตรจักรยานยนต์ขึ้นรถกระบะและนำร่างของตนส่งโรงพยาบาล เขาได้ไปอยู่ในสถานที่แห่งหนึ่งเลยถูกจับล่ามโซ่ไว้ ถูกทรมานเด็กชายฤทธิ์ไกรสามารถจำอดีตชาติโดยจำและทักทายเพื่อนสนิทคนเคยรู้จัก คนรักเก่าและคู่อริในอดีตชาติก็ได้

๗. นางเสงี่ยม นันกลาง ตายเพราะถูกฆาตกรรมอำพราง นางเสงี่ยม จำอดีตชาติได้ว่าชาติก่อนเธอชื่อนางเสี้ยว อะวิสุ เธอถูกสามีฆ่าตายแล้วอำพรางคดีว่าเธอฆ่าตัวตายเอง เมื่อเธอกลับชาติมาเกิดใหม่ ร่องรอยบาดแผลที่เธอถูกสามีทำร้ายได้ติดตัวมาด้วย เธอมีรอยแผลเป็นขนาดใหญ่มากที่บริเวณหน้าอก ต้นแขนและลำคอ โดยเฉพาะบริเวณรอบๆ ลำคอเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อนางเสงี่ยมอายุเพียง ๓ ขวบ ก็ได้เล่าเหตุการณ์คณะฆาตกรรมได้อย่างชัดเจนจนมารดาในชาติปัจจุบันต้องห้ามไว้เพราะเกรงอดีตสามีของเธอในชาติก่อนซึ่งเป็นฆาตกรและยังมีชีวิตอยู่จะทำร้ายแต่เธอก็ยังคงพูดถึงความทรงจำในอดีตชาติของเธอให้หลายๆคนฟัง เธอได้ต่อว่าเพื่อนบ้านที่ไม่ได้ไประงับเหตุทะเลาะวิวาท ได้ไปทวงข้าวสารที่เพื่อนบ้านได้ยืมไป เมื่อเธออายุ ๓ ขวบ สามีของเธอในอดีตชาติได้มาพบที่บ้านและพยายามพูดหวานล่อให้เธอเล่าเรื่องในอดีตชาติให้ฟังแต่เธอไม่ยอมพูด อดีตสามีพูดว่า “ถ้าหนูพูดจะยกควายให้ตัวหนึ่ง” เธอไม่ยอมพูดและบอกว่า “เรื่องอะไรจะเอา สมบัติทำมาด้วยกัน” เธอมีท่าทีรังเกียจอดีตสามีมากและไม่ยอมเข้าใกล้

๘. นางสาวส้มลิ้ม คงสะโต ตายเป็นศพแล้วเกิดใหม่ เธอรอยป้ายศพติดมาด้วยในชาติก่อนนางส้มลิ้ม เกิดเป็นหญิงแต่งงานอยู่กินกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่เธอได้เสียชีวิตหลังจากคลอดบุตรออกมาได้เพียง ๑ ชั่วโมง เนื่องจากเป็นไข้มาลาเรียขึ้นสมอง ขณะอายุได้ ๒๐ ปี หลังจากเสียชีวิตพี่สาวได้ใช้หม้อ (เขม่าสีดำที่ติดอยู่กันหม้อ) ป้ายบริเวณต้นแขนซ้ายของเธอแล้วพูดว่า “ถ้าเกิดชาติหน้าให้เอารอยนี้มาด้วยนะ” เมื่อเสียชีวิตไปไม่นานคืนหนึ่งมารดาของเธอในอดีตชาติฝัน

ไปว่าได้พบเธอและชวนให้กลับบ้านและเธอไม่กลับ และได้บอกว่า “แม่ฉันจะไปเกิดกับทิดเหลือ” ซึ่งต่อมาเป็นบิดาของเธอในชาติปัจจุบัน เมื่อเธอเกิดในชาติปัจจุบันก็ปรากฏมีปานดำบริเวณต้นแขนซ้ายของทารกตรงกับตำแหน่งเดียวกับที่ญาติได้ใช้มีนหม้อป้ายศพของเธอไว้ ในตอนเป็นเด็กนางสาว สัมลิ้ม ได้พูดและแสดงออกถึงความทรงจำในอดีตชาติหลายครั้ง เช่น เมื่อเธออายุประมาณ ๒ ขวบเศษ ขณะครอบครัวนั่งเกวียนไปทำไร่ระหว่างทางพบพ่อแม่ในอดีตชาติของเธอกำลังเดินทางไปทำไร่เช่นกัน เธอได้ตะโกนเรียกพ่อแม่ในอดีตชาติของเธอและร้องไห้จะลงไปหาให้ได้ เมื่ออายุประมาณ ๔ ขวบ แม่ของเธอ ตัดกล้วยครีโอลใหญ่ในไร่ เธอขอเอากล้วยไปให้พ่อแม่ในอดีตชาติของเธอ โดยบอกว่าพ่อของเธอในอดีตชาติเวลาเมาเหล้าชอบกินกล้วยสุก เมื่อเวลาครูปล่อยพักเรียนเธอชอบไปที่บ้านบิดามารดา ในอดีตชาติเสมอ และเมื่อพ่อแม่ของเธอในอดีตชาติถูกคนร้ายยิงเสียชีวิต เด็กหญิงสัมลิ้มก็ร้องไห้เสียใจเหมือนพ่อแม่ๆ ของเธอเสียชีวิต

๙. นายธีรพันธ์ วงษ์คำภา ผู้จำอดีตชาติได้ ได้เล่าถึงความทรงจำในอดีตชาติของเขาหลายครั้งเกี่ยวกับบุคคลสถานที่และทรัพย์สินสมบัติที่เขาเคยฝังไว้ในอดีตชาติประมาณหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมาเมื่อตอนเป็นเด็ก ชอบพูดจาเป็นผู้ใหญ่เกินอายุ ชอบพูดคุยมึงกับทุกคน โดยบอกว่าตนมีอายุมาก มากกว่าแม่ มีศักดิ์สูงกว่าพ่อแม่มาก ไม่ยอมใส่รองเท้า ไม่ยอมใส่กางเกงขายาว โดยบอกว่าแต่ก่อนเขาไม่เคยมีใส่ ใช้เงินไม่เป็นบอกว่าเคยใช้แต่สตางค์ ชอบรับประทานอาหารป่าโดยบอกว่าแต่ก่อนเคยกินแต่ของป่า ได้พูดถึงสถานที่ต่างๆ ทั้งในหมู่บ้านตะคร้อ และบริเวณใกล้เคียงตามชื่อที่ชาวบ้านสมัยประมาณ ๘๐-๑๐๐ ปี ใช้เรียกกันและสามารถบอกที่มาของสถานที่เหล่านั้นด้วย เมื่ออายุประมาณ ๓ ขวบเศษ เด็กชายธีรพันธ์ได้บอกพ่อแม่ของเขาว่ารวนนะ เขามีพระทอง มีทองก้อนใหญ่ มีเพชรพลอย และได้ขอร้องให้แม่ในชาติปัจจุบันพาไปขุดสมบัติที่เขาฝังไว้เมื่อชาติก่อนโดยบอกจุดที่ฝังสมบัติด้วย โดยกำชับว่าระหว่างขุดหากเกิดอะไรขึ้นห้ามวิ่งเด็ดขาด เด็กชายธีรพันธ์ได้ลงมือขุดเอง ทำพิธีเองและท่องคาถาโบราณ ขณะขุดมีลมกรรโชกแรง ท้องฟ้ามีเมฆปกคลุมมืดดำไปหมดและลมพัดแรงขึ้น แม่ในชาติปัจจุบันเกรงว่าจะมีอาถรรพ์จะเกิดอันตรายจึงงูมบุตรชายออกจากบริเวณนั้น เหตุการณ์ต่างๆ ก็สงบลงทันที นอกจากนี้เด็กชายธีรพันธ์ยังหักคนแก่อายุ ๘๘ ปี โดยเรียกว่าไอ้และบอกว่าเป็นลูกของเพื่อนและลูกของตนด้วย และเรียกลูกหลานของชายสูงอายุนั้นว่า “ไอ้” หรือ “อี” ทุกคนโดยบอกว่ามันเป็นเด็กทั้งนั้น เมื่อมีผู้มาขอให้เด็กชายธีรพันธ์ไปขุดสมบัติที่ฝังไว้ เขาบอกกับมารดาและยายว่า เวลาให้ขุดไม่ยอมขุด ถึงตอนนี้จะมาขุด มันอยู่ของมันอย่างนั้นคืออยู่แล้ว

มีผู้ทรงจำอดีตชาติในหมู่บ้านตะคร้อประมาณ ๓๐ ราย จึงขอยกชื่อผู้ระลึกชาติได้เป็นตัวอย่างเท่านั้นคือ

๑. นางสาวคนา วันที่ เรือล่มตายไปเป็นวิญญาณสิงสถิตอยู่ที่ต้นมะม่วงนบพันปี
๒. เด็กชายวรวัฒน์ เจริญพร้อม เกิดมาแล้ว ๓ ชาติ ตายไปพบญาติที่ตายแล้วและได้ไปนรก
๓. เด็กชายพลวัฒน์ จุลโพธิ์ ตายไปแล้วสามวันแล้วเกิดใหม่ ความสงสัยที่ยังไม่มีคำตอบ
๔. เด็กชายไพโรจน์ นาดง ช่างไม้ตายไป เกิดใหม่ถามหาเครื่องมือช่าง
๕. เด็กชายวัชร ใจเร็ว ถูกยิงตายไปสองเดือน เกิดใหม่มีรอยแผลเป็นตรงกับรอยแผลที่ถูกยิง
๖. เด็กชายโสภณ ขำพาลี เกิดมาแล้วสามวัน อีกคนหนึ่งตายไป วิญญาณเข้าสวมร่าง
๗. นายอำนาจ อวิสุ ชายต่างถิ่นถูกปล้นฆ่า ตายไปเที่ยวสังสรรค์คนอื่นก่อนจะมาเกิดใหม่

๔.๑.๓ หลักฐานเรื่องการตายแล้วฟื้น

การที่มีคนจำนวนหนึ่ง ถึงแก่ความตายไปแล้วกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้อีก และสามารถบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผู้นั้นได้ไปประสบมาให้แก่ผู้อยู่ในเหตุการณ์ได้ทราบ นั้นอาจมีเหตุให้คิดไปได้ว่าผู้นั้นยังไม่ได้ตายจริง สมองยังคงทำงานอยู่ แต่การที่ผู้ที่ตายแล้วฟื้นได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่ไปประสบมานั้นจะพบเห็นผู้ที่ตายไปแล้วจริงได้รับการลงโทษทัณฑ์ที่เป็นผลจากการทำความชั่ว เมื่อผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ซึ่งผู้ที่ตายแล้วฟื้นไม่เคยทราบมาก่อน การได้รับผลตอบแทนของความดีหรือผลบุญที่ผู้ที่ตายแล้วได้กระทำไว้ รวมถึงสามารถบอกได้ว่า จะมีบุคคลใดซึ่งยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ในปัจจุบัน จะต้องตายในวัน เวลาใด และตายด้วยเหตุใด เมื่อตรวจสอบการบอกเล่าเหล่านั้น ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์ที่เป็นไปตามที่ผู้ที่ตายแล้วฟื้นได้บอกเล่าไว้อย่างไม่ผิดเพี้ยน กรณีดังกล่าวจึงไม่ใช่ผู้ตายแล้วฟื้นคิดหรือฝันไปเอง แต่การบอกเล่าประสบการณ์ภายหลังการตายของผู้ที่ตายแล้วฟื้น เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ประการหนึ่งที่ยืนยันถึงความมีอยู่ของโลกหลังความตาย และเป็นการแสดงว่าตายแล้วไม่สูญ จะยังคงมีการเกิดใหม่ต่อไป

ในปัจจุบัน มีนักวิทยาศาสตร์สนใจค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับ ชีวิตหลังความตายเป็นจำนวนมาก ในกรณีนี้มีนายแพทย์ชาวอเมริกัน ชื่อ นายแพทย์ มัวริช เอส. รอลิงส์ (Maurice S. Rawlings) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย โดยเขียนรายงานไว้ในหนังสือ *Beyond Death's Door*^{๒๒} นายแพทย์ มัวริช เอส. รอลิงส์ มีหน้าที่ช่วยชีวิตคนที่หัวใจหยุดเต้นและไม่หายใจแล้ว ให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาเป็นจำนวนมาก โดยการปั๊มหัวใจ กระตุ้นหัวใจด้วยไฟฟ้า เป่าลมเข้าทางปาก การที่คนอยู่ในสภาวะหัวใจหยุดเต้น หยุดหายใจได้รับการช่วยเหลือให้หัวใจกลับมาเต้นใหม่ หายใจได้ใหม่ จึงเป็นการฟื้นคืนชีพขึ้นจากการตายหรืออาจเรียกว่าได้ตายไปแล้วชั่วคราว นายแพทย์ มัวริช เอส. รอลิงส์ พบว่า คนที่ตายไปแล้วชั่วคราวและฟื้นคืนชีพมาใหม่อายุละ ๒๐ ที่กลับมาเล่าเรื่องภายหลังความตายให้นายแพทย์ผู้นี้ฟังว่า เมื่อตายไปแล้ว (หัวใจหยุดเต้นและไม่หายใจแล้ว) จะเกิดชีวิตใหม่ขึ้นมาในทันทีทันใด มีจิตและกายใหม่แยกออกจากกายเดิม เป็นกายที่ละเอียดบางเบา (กายทิพย์) ส่วนมากมองเห็นร่างกายเดิมของคนบนเตียงคนไข้ มองเห็นนายแพทย์และพยาบาลร่วนวายุอยู่กับร่างกายเดิมของตนเพื่อช่วยชีวิตตนอย่างเต็มที่ บางรายก็รู้สึกว่าร่างของตนลอยไปอยู่ใต้เพดานห้อง แล้วหัวมาดูร่างของตนที่นอนอยู่บนเตียงคนไข้ เห็นนายแพทย์และพยาบาลกำลังพยายามช่วยชีวิตตนอย่างชัดเจน บางรายเล่าว่าไม่ได้ลอยขึ้นไปในอากาศแต่ยืนอยู่บนพื้นหลัง บางครั้งไม่สามารถเห็นนายแพทย์และพยาบาลยืนมองดูร่างกายเดิมของตนได้ถนัด จึงต้องย่นเดินไปยืนอยู่ในที่ใหม่ เพื่อให้สามารถมองเห็นร่างกายเดิมของตนได้ถนัดชัดเจน

ผู้ตายบางคนมองเห็นบิดา มารดา ญาติสนิทมิตรสหายของตนซึ่งยังมีชีวิตอยู่ มายืนเฝ้ารอคู่อารมณ์ของตนด้วยความกระวนกระวายใจ หรือร้องไห้เสียใจอยู่ แต่เมื่อผู้ตายพยายามเข้าไปพูดด้วย และชี้แจงว่าตนยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่ตาย และไม่มีผู้ใดสนใจฟัง เนื่องจากไม่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ หลังจากนั้น ผู้ตายบางคนจะลอยไปตามท่อในอุโมงค์อย่างรวดเร็วไปโผล่ในสถานที่ซึ่งสว่างสดใส สวยสดงามมาก มีบรรยากาศสดชื่นจนอยากอยู่ในที่นั้นนานๆ ผู้ตายบางคนได้พบกับบิดา มารดา

^{๒๒} Maurice S. Rawlings, *Beyond Death's Door*, (New York: Bantam Books, ๑๙๗๔)

ญาติพี่น้อง ซึ่งได้ตายไปก่อนแล้ว ปรากฏให้เห็น เป็นการเกิดชีวิตใหม่ในโลกใหม่ มีความสุขสดชื่น แจ่มใสเหมือนแดนสวรรค์ ผู้ตายบางคนรู้สึกล่องลอยไปเหนือเมืองที่ประดับด้วยทองส่องประกายระยิบระยับ ผู้ตายบางคนได้พบกับพระเยซู เทพเจ้าที่มีแสงสว่างรุ่งเรืองมาก บางคนได้ยินเสียงพระองค์รับสั่งให้กลับมาสู่โลกมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นได้ฟื้นคืนชีพมาในร่างเดิมอยู่บนเตียงคนไข้ของโรงพยาบาล ผู้ตายบางคนได้ล่องลอยไปสู่ปรโลกก็มี ลักษณะของนรกบางแห่งเต็มไปด้วยสัตว์ร้าย เช่น งูสีแดง น่าเกลียดน่ากลัว ที่พบกับพญามัจจุราชแล้วสั่งให้เอาตัวไปส่งคืนเมืองมนุษย์ หลังจากนั้นก็กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ในร่างเดิมในเตียงคนไข้ในโรงพยาบาลก็มีเช่นเดียวกัน

นายแพทย์ มัวริชเอส.รอลิงส์ เป็นคริสต์ศาสนิกชนแต่รายงานของเขาสอดคล้องกับธรรมในพระพุทธรศาสนาที่กล่าวว่า สัตว์ที่ยังมีกิเลส ตัณหาอุปาทาน เมื่อตายแล้วจะต้องไปเกิดในภพชาติใหม่อีกเสมอ สิ่งที่นายแพทย์ มัวริชเอส. รอลิงส์ ค้นพบนั้นปรากฏว่าผู้ที่ตายไปแล้วชั่วคราวได้ไปพบกับบิดามารดา บุตร ภรรยา ญาติสนิทมิตรสหาย ซึ่งได้ตายไปก่อนแล้ว จิตวิญญาณไม่ได้ไปนอนสลบไสลอยู่ในปรโลก นานแสนนาน จนถึงวันชะบาโต ซึ่งเป็นวันพิพากษา พระเจ้าจะให้จิตวิญญาณเหล่านั้นตื่นฟื้นคืนชีพขึ้นมา เพื่อฟังคำพิพากษาแต่อย่างใด ดังมีกรณีศึกษาการตายแล้วฟื้นดังต่อไปนี้

หลักฐานเรื่องการตายแล้วฟื้น

เรื่องที่ ๑ ร้อยโทไพโรจน์ ศิริบุตรพันธ์ ตายแล้วฟื้น ๒ครั้ง^{๒๓}

ร.ท.ไพโรจน์ ศิริบุตรพันธ์ อดีตทหารผ่านศึกมาหลายสมรภูมิตราบกระทั่งได้รับบาดเจ็บสาหัสในการสู้รบครั้งสุดท้ายถึงพิการทุกข์พลภาพ ท่านผู้นี้เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีประสบการณ์ “ตายแล้วฟื้น” มาแล้วถึง ๒ครั้ง...

ตายแล้วไปไหน?... ประสบพบเห็นอะไรในโลกหลังความตาย?... ร.ท.ไพโรจน์ ศิริบุตรพันธ์ จะเปิดเผยให้ท่านสาธุชนได้รับรู้ดังต่อไปนี้

ร.ท.ไพโรจน์เป็นบุตรของ พ.อ. ฟุ้ง ศิริสัมพันธ์ (เหตุที่นามสกุลไม่เหมือนบิดาจะกล่าวในภายหลัง) มารดาเป็นชาวสวน มีเคหสถานบ้านเดิมอยู่ที่เขตบางขุนเทียน ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ขณะที่ยังอายุ ๘ - ๙ ขวบ เรียนอยู่ที่เขตประทุมฯ ปีที่ ๓ โรงเรียนวัดราชโอรสฯ ซึ่งอยู่ใกล้บ้านได้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงจนถึงแก่ชีวิตครั้งแรก

ห้วงเวลานั้น เสือปล้นชื่อดังคือ เสือจำเนียร ปางมณี ผู้มีสมญานามว่า “ขุนโจร ๕นัด” ได้หลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจมาหลบซ่อนอยู่ในสวนลึกเขตบางขุนเทียน ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร โดยอาศัยกระท่อมเฝ้าสวนของนายเชื้อและนางผูกเป็นที่อยู่อาศัยอำพรางตัว เขตสวนของนายเชื้อและนางผูกอยู่ติดกับสวนของครอบครัวเด็กชายไพโรจน์

วันเกิดเหตุ เด็กชายไพโรจน์ไปนอนที่กระท่อมกลางสวนเพียงลำพัง ในคืนนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจาก ๔โรงพัก คือ ตำรวจจาก สน.บางขุนเทียน สน.ท่าข้าม สน.หลักสอง สน.ภาษีเจริญ ภายใต้

^{๒๓} นที ลานโพธิ์, ตายแล้วฟื้น, (กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ ๒๐๐๖ ๒๕๕๑), หน้า ๘๕ - ๙๒.

การนำของ ร.ต.อ.วุฒิ จำปรัตน์ สารวัตร สน.ท่าข้ามสมัยนั้น ได้ยกกำลังมาล้อมบริเวณสวนของนายเชื้อและนางผุยกอย่างเงียบๆ หลังจากสืบรู้ว่าเสือจำเนียรมาหลบซ่อนอยู่ที่นี่

ขณะกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจบุกเข้าไปยังกระท่อมกลางสวนที่เสือจำเนียรหลบซ่อนอยู่ เสือปล้นตัวร้ายรู้ตัวก่อนจึงยิงสู้เพื่อแหวกวงล้อม และสามารถหลบหนีไปได้โดยยิงตำรวจเสียชีวิตหนึ่งนาย คือ ส.ต.อ.ปลอด จันทร์งาม จาก สน.บางเทียน

ระหว่างที่เกิดการยิงต่อสู้กันนั้น เด็กชายไพโรจน์ซึ่งนอนหลับอยู่บนกระท่อมในสวน ถูกกระสุนลูกหลงเข้าที่ชายโครงขวาสองนัด...

ร้อยโทไพโรจน์เล่าถึงประสบการณ์ตอนนั้นว่า... ขณะถูกกระสุนปืนไม่รู้สึกเจ็บปวดอะไร ภาวะที่เกิดขึ้นคล้ายกับความฝัน คือรู้สึกตัวว่ากำลังเดินไปท่ามกลางควั่นหมอกคละคลุ้ง แต่การเดินไม่ใช่ก้าวขาไปบนพื้นหากเหมือนลอย เดินไปได้ครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงส่งมาจากกลุ่มหมอกว่า

“มาเร็วๆ... อย่าหันหลังกลับ...”

ร้อยโทไพโรจน์จำได้ว่าตอนนั้นคิดถึงแม่คิดถึงพ่อมาก ไม่อยากไป อยากกลับบ้านอย่างที่สุด แต่เจ้าของเสียงลึกลับกลับประหนึ่งหยั่งรู้ความคิดได้สั่งมาอีกว่า “กลับไม่ได้ ต้องไปแล้ว...”

เมื่ออยากกลับไปหาแม่พ่อแค่นั้นก็กลับไม่ได้ ต้องเดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ เดินไปจนพ้นกลุ่มหมอก ปรากฏว่าทะเลถึงที่โล่งเป็นชายหาดกว้างใหญ่และยาวเหยียดเหมือนหาดทรายชายทะเล น้ำใสสะอาดจนมองเห็นพื้นทรายข้างใต้ทุกเม็ด เลยจากชายหาดมีกระบอกไม้ไผ่นับจำนวนไม่ถ้วนปักลงไปในน้ำเป็นตอสะพาน และมีสะพานลักษณะคล้ายเป็นแพลูกบวบผูกติดอยู่ สะพานนั้นทอดยาวไปยังกำแพงซึ่งอยู่ในน้ำ กำแพงดังกล่าวมีความยาวจนสุดสายตาและมีความสูงที่คาดเดาไม่ได้ เพราะแหงนหน้ามองดูยังไม่เห็นสันกำแพงด้านบน

บนสะพานมีผู้คนจำนวนนับไม่ถ้วน มีทั้งหญิง ชาย เด็ก คนแก่ เดินไปบนนั้น ทุกคนเดินไปเงียบๆ มีท่าทางเศร้าสร้อยไม่พูดจาอันเลย กำลังตรงไปยังกำแพงที่เห็นตระหง่านดูน่ากลัวเบื้องหน้า เด็กชายไพโรจน์ก็ขึ้นไปเดินบนสะพานไม่ไผ่กับเขาด้วย ระหว่างที่เดินไปนั้นมองเห็นหญิงชราคนหนึ่งซึ่งรู้จักเป็นอย่างดีชื่อ ยายปุย

ยายปุยคนนี้อยู่ที่สวนติดๆ กับสวนของพ่อแม่ แก่เป็นร่างทรงของหลวงพ่อบุญมีแต่ยายปุยตายไปแล้วประมาณ ๗ วันก่อนหน้านี ที่เด็กชายไพโรจน์จำได้แม่นเพราะวันที่ยายปุยตายไปยืนดูสัปเหร่อมัดตราสังศพของแก และสัปเหร่อไล่ให้ไปที่อื่น เด็กชายไพโรจน์ไม่เห็นมีดอกไม้ในมือยายปุย มีแต่ธูปเทียน จึงวิ่งไปเก็บดอกชอนกลั่นเอามาให้สัปเหร่อใส่ในมือยายปุย

เด็กชายไพโรจน์จำได้ว่ายายปุยตายไปแล้ว แต่ทำไมจึงมาเดินอยู่ที่นี่ ด้วยความสงสัยจึงได้ร้องถามยายปุยว่า “ยายตายแล้วไม่ใช่หรือ?” ยายปุยไม่ตอบ แต่มีเสียงทรงอำนาจดังมาจากด้านหลังว่า “พูดไม่ได้... เดินไป... เดินเข้าไปให้ถึงกำแพง...”

ร้อยโทไพโรจน์เล่าว่า ขณะที่เดินไปนั้นมีผู้คุมอีกสี่คนเดินตามหลังมาด้วย แต่จำไม่ได้ว่ารูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร หรือแต่งตัวแบบไหน แต่ในความรู้สึกขณะนั้นเกรงกลัวผู้คุมที่อยู่ข้างหลังมาก พอเดินมาถึงฝั่ง กำลังจะก้าวขึ้นฝั่งก็ได้ยินเสียงทรงอำนาจล่องลอยมาอีกว่า

“เด็กคนนี้ยังไม่ถึงที่ตาย... เอาตัวมาผิอีกแล้ว... นี่มันเจ้าแดง (ชื่อเล่น) ลูกผู้พันฟุ้ง... แต่เด็กคนนั้นชื่อเจ้าแดง ลูกนายพลอด... รีบเอาตัวกลับไป...”

คราวนี้ผู้คุมสี่คนก็พากลับทางเดิม เมื่อเดินมาถึงบริเวณที่มีม่านหมอกหนาทึบ ผู้คุมได้พาเดินไปอีกทาง ทางสายนี้คล้ายๆ เป็นทางคอนกรีตหรือหินเรียบๆ และยังมีอีกทางหนึ่งมีลักษณะเหมือนปูลาดด้วยทองคำ สำหรับทางนั้นไม่รู้ว่าเป็นทะเลทรายทางไหน เมื่อเด็กชายไฟโรจน์เดินไปสู่ที่รู้ที่เห็นที่ข้างทางมีเวทีขนาดใหญ่ บนเวทีนั้นมีคนเล่นลิเกหรือเล่นละครชาตรีอะไรสักอย่าง ผู้เล่นแต่งตัวสวยงามมาก แต่กลุ่มคนดูซึ่งล้อมรอบเวทีแห่งนั้นกลับเปลือยกายล่อนจ้อนหมดทุกคน แต่ละคนดูอมโซน่าเกลียด

เด็กชายไฟโรจน์หยุดหรือยืนดู แต่ผู้คุมได้รุดหลังให้เดินต่อไป บอกว่า “ดูไม่ได้... ต้องรีบกลับแล้ว... พ่อแม่กำลังคอยอยู่...”

ตอนที่ผู้คุมรุดหลังผลักให้เดินนี้แหละ ทำให้ลืมตาตื่นขึ้นมาที่มีความรู้สึกเหมือนกับนอนหลับแล้วฝันไปและตกใจตื่น เมื่อได้สติจึงเห็นพ่อแม่ญาติพี่น้องมารุมล้อมโดยรอบ ทุกคนแสดงความปีติดีใจอย่างที่สุด และทราบในเวลาต่อมาว่าตัวเองได้ตายไปแล้ววันกับคืนเต็มๆ ก่อนจะรู้สึกตัวได้สติ พ่อกับแม่พาไปโรงพยาบาลให้แพทย์ช่วยชีวิต เมื่อแพทย์ตรวจร่างกายก็พบว่าสิ้นใจตายไปแล้ว แพทย์ยังพูดว่า “เอาศพเด็กคนนี้มาทำไม? เขาตายแล้ว...”

หลังจากเด็กชายไฟโรจน์ฟื้นจากความตายอย่างเหลือเชื่ออาการบาดเจ็บสาหัสเพราะถูกยิงก็หายอย่างรวดเร็ว และกลับเป็นปกติในเวลาไม่นานนัก ซึ่งอาการบาดเจ็บเข้าขั้นสาหัสรุนแรงที่หายไประบอบเร็วเช่นนี้ ถือว่าเป็นเรื่องแปลกมากอีกเรื่องหนึ่ง

ภาวะตายแล้วฟื้นครั้งที่ ๒ ของร้อยโทไฟโรจน์เกิดขึ้นขณะรับราชการทหารสังกัดกองทัพบก และหลังจากผ่านการรบมาหลายสมรภูมิ...

ร้อยโทไฟโรจน์เข้ารับราชการเป็นตำรวจก่อนแล้วพลิกผันมาเป็นทหารม้ายานเกราะ พ.ศ. ๒๕๐๘ติดยศสิบตรีเป็นครั้งแรก ถูกส่งไปร่วมรบในสงครามเกาหลี ประจำการอยู่ในเกาหลี ๙ เดือน ไม่เคยเหนียวไ้ป็นแม่แต่นัดเดียว กลับจากเกาหลีสมัครไปร่วมรบในสมรภูมิเวียดนามรุ่นจางอานี้ ได้ลุยกับเวียดกงโซกซอน กลับจากเวียดนามไปสมรภูมิในลาวต่อในฐานะ “เสือพรานอาสาสมัคร” ผ่านการปะทะนับครั้งไม่ถ้วน トラบกระทั่งค่ายที่ล่องแจ้งแตก จึงกลับมาประจำการอยู่ในเมืองไทย

อยู่เมืองไทยไม่กี่วันได้รับคำสั่งให้เข้าสู่สมรภูมิภูหินร่องกล้าจังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดหน่วยลาดตระเวน ฮ. ม้าอากาศ ขณะนั้นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ยึดภูหินร่องกล้าเป็นฐานที่มั่นใหญ่ที่สุดและเข้มแข็งที่สุด การสู้รบระหว่าง ตำรวจ กับนักรบ ผกค. ดุเดือดเลือดพล่านยิ่งกว่ายุทธภูมิใดๆ

วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ กองบัญชาการส่วนหน้าได้รับวิทยุขอความช่วยเหลือจากหน่วยผสมนาวิกโยธินและตำรวจตระเวนชายแดนถูก ผกค. ล้อมอยู่ที่เนิน ๓๕๘ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถตีฝ่าวงล้อมออกมาได้ ผู้บังคับบัญชาจึงส่ง ฮ.ม้าอากาศลำที่ร้อยโทไฟโรจน์ ซึ่งขณะนั้นยังมียศสิบโทประจำการอยู่บินไปให้ความช่วยเหลือ

เฮลิคอปเตอร์ม้าอากาศลำนั้นมี พ.ท.ปัญญา เป็นนักบิน ลิบโทไพโรจน์ ประจำปืนกลอากาศ ร.อ.เกรียงศักดิ์, ร.อ.ชลอ และทหารชั้นประทวนอีก ๕ นายไปด้วยกัน เมื่อ ฮ.บินไปถึงพื้นที่การสู้รบปรากฏว่าหน่วยนาวิกโยธิน และ ตชด. กำลังยิงต่อสู้กันอย่างดุเดือด และตกอยู่ในฐานะเพลี่ยงพล้ำ พ.ท.ปัญญา หัวหน้าชุดส่งยิงจากอากาศสู่พื้นดิน พร้อมกับบังคับ ฮ.ดิ่งลงไปโจมตีทันทีในขณะที่ลิบโทไพโรจน์กราบกระสุนปืนกลอากาศเข้าถล่ม ผกค. ซึ่งกำลังล้อมเพื่อนทหารไม่ยั้ง

ฮ.ม้าอากาศลำนั้นบินผาดโผนชนิดเรี่ยยอดไม้ และเกือบชนหน้าผาเบื้องหน้า แต่ด้วยความเชี่ยวชาญของนักบินทำให้เฮลิคอปเตอร์เฉี่ยวหน้าผาไปอย่างหวุดหวิด จังหวะ ฮ.ม้าอากาศเลยยอดหน้าผาแล้วจะวกกลับเข้าโจมตีเป็นรอบที่สอง ผกค. ได้ยิงจรวดอาร์พีจีตามมาหนึ่งลูก จรวดลูกนั้นพุ่งลอดหัวขาลิบโทไพโรจน์เข้าไปในห้องโดยสาร ฮ.ม้าอากาศเกิดไฟลุกไหม้ ควันพุ่งเต็มลำแล้วเฮลิคอปเตอร์ก็หมุนคว้างหล่นลงมาสู่ยอดไม้

ลิบโทไพโรจน์จำได้ว่ากระโดดจากเฮลิคอปเตอร์ด้วยสัญชาตญาณลงไปในอนกกิ่งที่โคนกอไผ่ ส่วนเฮลิคอปเตอร์ลำนั้นค้างอยู่บนยอดไผ่หนาที่บ่ได้ระเบิดอย่างที่คาดไว้ ได้ยินเสียง พ.ท.ปัญญา ร้องตะโกนให้ช่วยดังมาจากที่นั่นคนขับ ขณะนั้น ลิบโทไพโรจน์คิดว่าตัวเองไม่ได้รับบาดเจ็บอะไร เพราะไม่รู้สึกเจ็บปวดตรงไหน แต่พอจะลุกขึ้นไปช่วยผู้บังคับบัญชาที่ติดอยู่ในเฮลิคอปเตอร์ก็ล้มลง คราวนี้ถึงได้รู้ว่าบาดเจ็บสาหัส เครื่องเพศทั้งพวงขาดหายไปเพราะจรวดอาร์พีจีลูกนั้น และพร้อมกันนั้นความเจ็บปวดสุดขีดก็พุ่งขึ้นมาทันทีทันใดจนต้องร้องออกมาแต่ไม่มีเวลาคิดจะทำอะไร เมื่อเงยหน้าขึ้นก็เห็นนักรบผกค. จำนวนหนึ่งโอบล้อมเข้ามา พร้อมกับยิงกระหน่ำเข้าใส่... จากสถานการณ์เลวร้ายที่เผชิญอยู่ทำให้รู้ว่าเฮลิคอปเตอร์ม้าอากาศตัวนี้ตกในพื้นที่ซึ่งศัตรูยึดครองอยู่

ลิบโทไพโรจน์มองหาที่กำลังเหลือบไปเห็นขอนไม้ใหญ่ มีปืนกลเบาแบบ เอ็ม.๘๘ วางพาดอยู่ ส่วนเจ้าของปืนกลกระบอกนั้นซึ่งเป็น ผกค. นอนเป็นศพอยู่ใกล้ๆ จึงตะเกียกตะกายเข้าไปหา ปรากฏว่าปืนกลกระบอกดังกล่าวมีกระสุนขึ้นลำเอาไว้และสายกระสุนยาวเหยียดเมื่อได้อาวุธลิบโทไพโรจน์จึงปักหลักสู้อย่างหมดทางเลือกพาดปากกระบอกบนขอนไม้แล้วเหนี่ยวไกยิงสวนกลับไปยังนักรบ ผกค. ที่ดาหน้าเข้ามาหาเวลานั้น ไม่รู้ว่าแนวกระสุนปลิดชีวิตฝ่ายตรงข้ามมากน้อยเพียงไร จำได้ว่าเหนี่ยวไกยิงจนนิ้วชา ยิงกระสุนทั้งหมดแรงหมอบพุบอยู่ตรงข้างขอนไม้ที่กำลังตรงนั้นเอง... ท่ามกลางบรรยากาศตึงเครียดด้วยการชนฆ่าล้างผลาญชีวิตซึ่งกันและกัน ร้อยโทไพโรจน์มองเห็นผู้ก่อการร้ายหญิงคนหนึ่งวิ่งตรงเข้ามาหา ในมือของเธอกระชับปืนอาก้าติดดาบปลายปืน เจตนาของผู้ก่อการร้ายวัยสาวคนนั้นก็ต้องการเข้ามาปลิดชีวิตของเธอให้ตายดับคาที่ และคงคิดว่าเขาหมดพิษสงแล้วเมื่อเห็นหมอบพุบแน่นิ่งอยู่ข้างตอไม้ แต่ร้อยโทไพโรจน์ยังมีสติอยู่ในภาวะคับขันเช่นนั้นเขากระชับด้ามมีดโบว์กำไว้แน่น และคอยที่อยู่เมื่อผู้ก่อการร้ายวัยสาววิ่งมาถึงตอไม้ เธอก็เงื้ออาก้าติดดาบปลายปืนขึ้นสุดเหยียดแล้วจ้วงแทงลงมา

เสียงพริบตานี้ร้อยโทไพโรจน์ก็ทะเล้งพรวดเสยมีดในมือเข้าเสียบหน้าอกของเธอผู้นั้นจนมิดคม พร้อมกับปลายปืนอาก้าของผู้ก่อการร้ายสาวเฉียดชอกคอเขาปักลงไปในดิน ร่างของหญิงสาวใจเด็ดคนนั้นทรุดฮวบลงมาทับร่างของร้อยโทไพโรจน์ซึ่งหงายหลังลงไปในอนหงายร่างของผู้ก่อการร้ายสาวแน่นิ่งทับอยู่เหนือร่างของร้อยโทไพโรจน์ เธอผู้นั้นยังไม่ตายเพราะร้อยโทไพโรจน์ยังได้ยินเสียงหัวใจของเธอเต้นอยู่ แต่เธอขยับตัวไม่ได้เสียแล้ว และตัวเขาเองก็ไม่มีแรงแม้แต่จะผลักร่างที่ทับอยู่

ออกไปอีกไม่กี่วินาทีต่อมา ร้อยโทไฟโรจน์ก็หมดสติไม่รู้สีกตัวใดๆ ทั้งสิ้น นาทีนั้น ร้อยโทไฟโรจน์แค่สลบหมดสติ หรือได้ตายไปแล้วไม่สามารถยืนยัน...เขาได้เล่าว่า...ผมไม่รู้ตัวเองว่าตายไปแล้ว หรือเพียงแค่สลบไปชั่วขณะ แต่สิ่งซึ่งผมไปพบเห็นในห้วงเวลาอันเร้นลับนั้นเป็นความอัศจรรย์เกินกว่าจะคาดฝัน นั่นคือ... ผมเห็นตัวเองไปปรากฏอยู่ในสถานที่แห่งหนึ่งโดยไม่มีอาการบาดเจ็บใดๆ ทั้งสิ้น และแล้วก็เห็นเพื่อนทหารในชุดพรางกลุ่มหนึ่งซึ่งไปรวมรบในสมรภูมิลาวเดินเข้ามาหา ทุกคนที่ผมเห็น คือคนที่ตายไปแล้วทั้งสิ้น หนึ่งในจำนวนนั้นคือ ร.ท.สมนึก เมฆาทรัพย์ ซึ่งเสียชีวิตเพราะถูกรถถังทับจนร่างกายแหลกเหลว และได้ตัดหัวของเขานำกลับมาตั้งฐานด้วยเพื่อปกปิดไม่ให้ฝ่ายข้าศึกรู้ว่าใคร

ร.ท. สมนึก เมฆาทรัพย์ เดินนำหน้ากลุ่มจนเข้ามาใกล้ และบอกกับผมว่า “มึงตายไปแล้ว ไปอยู่กับกูเถอะ รับรองว่าสุขสบายดีทุกอย่าง” แต่ผมไม่เชื่อว่าตัวเองตายแล้ว จึงตอบกลับไปว่า “กูไม่ไปกับมึงหรือก เพราะกูยังทำหน้าที่ของกูอยู่” เมื่อผมบอกไปอย่างนั้นก็ไม่มีใครพูดอะไรอีก แล้วเพื่อนทหารทั้งกลุ่มก็เดินจากไปเสียๆ วนที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๕ กำลังทหารจากกองพลผสมฯ สามารถขับไล่ ผกค.ที่เกาะติดพื้นที่บริเวณเนิน ๓๕๘ แดงพ่ายไปหมดทุกจุด และเข้ายึดครองพื้นที่อย่างเบ็ดเสร็จ เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ทหารเข้าเคลียร์พื้นที่และพบว่าผมยังมีชีวิตอยู่ เท่าที่ทราบจากเพื่อนๆ เล่าให้ฟังภายหลังได้ความว่า ทหารไปพบผมนอนหงายอยู่กับพื้นดิน มีศพของ ผกค. หลิงคว่าหน้าทับอยู่บนหน้าอกศพของ ผกค. หลิงกำลังขึ้นอดีตเพราะตายมาแล้วถึง ๓ วัน ส่วนผมเหลือแค่ลมหายใจแผ่วๆ ขาข้างที่ถูกยิงเริ่มเน่า และมีมูลดินหนู(คล้ายดินปลวก) เกาะอยู่เต็มผมถูกไล่เลียมาส่งขึ้น ฮ. แล้วบินตรงมายังโรงพยาบาลสนามทันที นายแพทย์ตัดสินใจตัดขาซ้ายของผมทิ้งเพื่อรักษาชีวิตไว้แต่อาการบาดเจ็บสาหัสยังไม่ดีขึ้น จึงนำตัวผมส่งโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ ที่กรุงเทพฯ โดยด่วน

หลังจากถูกผ่าตัดเอาขาที่เน่าเฟะทิ้งไป ผมจำได้ว่าฟื้นคืนสติขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งแต่ความรู้สึกพว้างเลือนจนควบคุมไม่ได้ รับรู้แต่ความรู้สึกเจ็บปวดร้าวอย่างแสนสาหัสที่แผ่ซ่านไปทั่วร่าง มารับรู้ค่อนข้างชัดอีกครั้งขณะนอนอยู่ในห้องโดยสารของเฮลิคอปเตอร์พร้อมกับเพื่อนทหารซึ่งได้รับบาดเจ็บสาหัสอีกหลายนายกำลังทะยานแหวกฟ้าตรงไปยังโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ แต่แล้วความรู้สึกรับรู้อันรางเลือนก็กลับดับวูบไปจากครรลองของอนุสติ ไม่ผิดกับเปลวเทียนริบหรี่ถูกลมกระโชกครั้งเดียวก็ดับสนิท ผมไม่รู้ตัวว่าตัวเองสลบหมดสติไป หรือว่าได้สิ้นใจตายไปแล้วจริงๆ แต่สิ่งซึ่งผมได้พบเห็นหลังการหมดสติในครั้งนี้เป็นความอัศจรรย์ซึ่งยากจะอธิบายได้นั้นคืออะไร?...เพราะภาวะที่ตัวผมเสมือนหลุดพ้นเข้าไปอย่างฉับพลันทันทีนั้นคืออีกมิติหนึ่งและในมิตินั้นจะอยู่ตรงไหน อยู่ที่ไหน ผมก็สามารถบอกได้เหมือนกัน รู้แต่เพียงว่าตัวเองไปปรากฏตัว ณ ที่แห่งหนึ่งด้วยสภาพร่างกายที่ปกติทุกอย่าง มีขาสองข้างพร้อมสมบูรณ์ ไม่ใช่ถูกตัดขาทิ้งไปแล้วข้างหนึ่งตามข้อเท็จจริง...และตัวเองสวมใส่ชุดพรางสะอาดเรียบร้อยบรรยากาศซึ่งกำลังยืนอยู่ มีแสงสว่างไม่จัดจ้าเหมือนอยู่กลางแจ้ง และไม่ถึงกับสลัว อึมครึมมีความรู้สึกรับรู้ว่าเป็นความสว่างกำลังพอดี ไม่ร้อนไม่เย็น อุณหภูมิพอสบายๆ ที่น่าประหลาดใจก็คือ มองไม่เห็นที่มาของแสงสว่างนั้น ไม่มีดวงอาทิตย์ ไม่มีดวงจันทร์หรือโคมไฟใดๆ ในคลองจักษ์ ขณะกำลังยืนงงงัน จับต้นชนปลายไม่ถูก ผมก็มองเห็นชายฉกรรจ์รูปร่างสูงใหญ่ ๖ คนเดินตรงมาหา ทุกคนแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักโบราณ บางคนถือหอกยาวไว้ในมือสองคนสวมชุดเขียว อีกสามคนสวมชุดแดง คนที่เดินนำหน้าใส่ชุดสีทองมีสายสะพายปักดินทองพาดไล่เป็นพิเศษคนทั้งหกเดินด้วยจังหวะก้าวเท้าตามธรรมดา แต่ทำไมมาถึงตัวผมเร็วนักก็ไม่รู้ เพราะแค่ผมเงยหน้าขึ้นดูก็

ปรากฏว่าทหารโบราณหกคนมายืนตรงหน้าเรียบร้อยแล้วผู้ที่สวมชุดสีทองท่าทางเป็นหัวหน้า สั่งการด้วยเสียงมีอำนาจ “จับตัวมันไว้ เอาตัวมันไปได้”

ผมเพิ่งสังเกตเห็นนักรบโบราณชุดเขียวและชุดสีแดงถือโซ่ติดมือมาคนละเส้น และนักรบทั้งห้าคนกรูกันเข้ามาเพื่อใช้โซ่คล้องคอผมแต่ผมไม่ยอมให้ทำอย่างนั้นง่ายๆ จึงถอยหนีและดันสะบัดจนโซ่ที่พาดไหล่พาดคอหลุดกระเด็นไปนักรบซึ่งมีหอกอยู่ในมือคนหนึ่งพาดด้ามหอกเข้าตรงขาพับด้านในเต็มเหนี่ยว ทำให้ผมล้มลงไม่เป็นท่าคราวนี้ถูกจับกอดตัว แล้วถูกคล้องคอด้วยโซ่หลายเส้นชนิดดันไม่หลุด ผมไม่รู้ว่าทหารโบราณทั้งหกคนเป็นใคร มาจากไหนและจะพาผมไปที่ใด แต่ความรู้สึกของผมเวลานั้นเกิดความกลัวอย่างรุนแรงไม่อยากจะพาพวกเขาตัวไป จึงพนมมือไหว้อ้อนวอนต่าง ๆ นานา ทว่าดูเหมือนจะไม่มีใครฟังคำอ้อนวอนขอร้องจากผมเอาเสียเลย ตั้งท่าจะกระชากลากผมไปท่าเดียว

ในที่สุดผมก็บอกกับพวกเขาว่า “ผมเป็นทหาร ผมยังต้องมีหน้าที่รับใช้ชาติ ยังมีหน้าที่ป้องกันเอกราชของชาติอยู่ ได้โปรดเมตตาอย่าเอาตัวผมไปเลย” เพราะคำพูดเหล่านี้ทำให้ทุกคนหยุดชะงัก คนที่สวมชุดสีทองมองหน้าผมอยู่นานทีเดียว ก่อนจะพูดว่า “เอะละ ข้าจะให้โอกาสเจ้ารับใช้ชาติต่อไปอีก ๒๔ ปี กับ ๑ วัน ครบกำหนดแล้วจะมารับเจ้าไปอีกครั้ง จำไว้อีกอย่างก็คือ เมื่อกลับไปแล้วอย่าเสพของมีนเมาทุกชนิดเด็ดขาด” พูดจบ นักรบโบราณในชุดสีทองก็หยิบเอาเม็ดยกมๆ ขนาดผลพุทราออกมายื่นให้และบอกหัวนๆ ว่า “อมไว้” ผมก็รับยาเม็ดยกมนั้นมาอมคู้กับเหรียญสตางค์มูลค่า ๑๐ สตางค์ ที่แม่ให้ไว้ และผมนับถือเป็นเครื่องรางของขลังอันเป็นมงคลเพียงอย่างเดียว ทุกครั้งที่ออกรบผมจะอมสตางค์เหรียญนี้ไว้ในปากตลอดเวลาเมื่อผมอมยาเม็ดยกมนั้นก็รู้สึกรู้ว่าถูกนักรบโบราณชุดสีทองถีบตรกลางหลังเต็มเหนี่ยว แล้วร่างผมก็ร่วงลงลิ่วลงมาไม่ติดกับตกจากหน้าผาสูงเสียดังหวิวด้วยความตกใจสุดขีดและในเสี้ยววินาทีนี้แหละที่พื้นคืนสติกลับมาความรู้สึกแรกสุดที่รับรู้ก็คือ ความอึดอัดหายใจแทบไม่ออก

ต่อมาก็ร้อนระอุทั่วทั้งตัว และมีความเจ็บปวดสุดประมาณทุกตารางนิ้วบนร่างกายเหมือนมีเข็มนับล้านๆ เล็มกำลังทิ่มแทงเนื้อตัว อีกทั้งยังมองอะไรไม่เห็น รอบตัวดูมืดมิดไปหมดขณะกำลังทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสก็ได้ยินเสียงดังครี๊ดๆ (เสียงดังลั่นซึกแซ่เย็นช่องเก็บศพ) แล้วก็ได้ยินเสียงดังแคว่ๆ (เสียงรูดซิปถุงพลาสติกใส่ศพ) ผมจำได้อย่างแม่นยำว่าตัวเองพยายามขยับตัวด้วยความยากลำบาก แล้วก็มิแสงสว่างจ้าสาดเข้ามาเต็มหน้า มองสวนออกไปไม่เห็นอะไรจึงหลับตาแน่น ขณะนั้นผมอยากลุกขึ้นเป็นที่สุด แต่เนื้อตัวขาไปหมด ต่อมาก็รู้สึกว่ามีมือตรงซิปजरคูหนึ่ง แล้วก็ได้ยินเสียงพูดแว่วๆ ว่า “เขายังไม่ตาย เขายังไม่ตาย”

เมื่อผมลืมตาขึ้นอีกครั้งก็เห็นพระพักตร์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ มาปรากฏอยู่ตรงหน้าทั้งสามพระองค์! ผมทราบรายละเอียดในภายหลังว่า เมื่อเฮลิคอปเตอร์มาถึงโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ แพทย์ได้ตรวจร่างกายเป็นครั้งสุดท้ายปรากฏว่าผมได้ตายไปแล้วจึงนำศพไปเก็บไว้ในช่องเก็บศพในห้องดับจิตของโรงพยาบาลและในวันเดียวกันนั่นเอง คือวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๕ เวลา ๑๖.๒๕ น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ เสด็จพระราชดำเนินมายังโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ เพื่อทอดพระเนตรเยี่ยมทหารบาดเจ็บและศพทหารกล้าจากสมรภูมิภู

หินร่องกลิ้งถึงในห้องดับจิตของโรงพยาบาล ขณะเสด็จเข้าไปในห้องดับจิต สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มีรับสั่งให้ตั้งลิ้นชักช่องเก็บศพออกมาและให้เปิดดูหน้าเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อเจ้าพนักงานตั้งลิ้นชักช่องที่ใส่ศพของ ร.ท.ไพโรจน์ ออกมารุดซิปถุงพลาสติกใส่ศพเปิดออก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารสังเกตเห็นนิ้วมือศพกระดูกกระดูกเล็กน้อยจึงมีรับสั่งว่า “เขายังไม่ตาย เขายังไม่ตาย” หากสมเด็จพระสันตะปาปา ทั้งสามพระองค์ไม่ทรงพระเมตตาเสด็จเข้าไปในห้องดับจิตในวันนั้น ผมก็คงตายไปแล้วจริงๆ ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมโดยแท้ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลนำผมไปรักษาต่อโดยอยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

สาเหตุการฟื้นคืนชีพของผม คณะแพทย์วินิจฉัยว่าอาจจะเนื่องจากถูกนำตัวไปอยู่ในอุณหภูมิที่เหมาะสม เลือดดำซึ่งแข็งตัวแล้วเกิดละลาย ทำให้วงจรเลือดในร่างกายกลับมาไหลเวียนเป็นปกติอีกครั้ง อาการบาดเจ็บสาหัสของผมต้องใช้เวลารักษานานถึง ๔ ปี โดยนอนพักฟื้นอยู่ที่ตึกธนาคารทหารไทยระหว่างที่อยู่โรงพยาบาลพระมงกุฎฯ หลังจากฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ เกิดมีปรากฏการณ์ นำพิศวงอุบัติขึ้นในตัวผมโดยไม่ทราบสาเหตุ นั่นคือผมเกิดหยั่งรู้อะไรบางอย่างในอนาคตรู้ขึ้นมาเอง รวมทั้งสามารถติดต่อกับวิญญาณของผู้ตายบางคนได้สัมผัสสัจธรรมเช่นนี้ ผมไม่รู้จริงๆ ว่าเกิดขึ้นกับตัวผมได้อย่างไรๆ ก็รู้ขึ้นมาเอง มองเห็นรูปร่างตัวตนของผู้ตายขึ้นมาเองอีกทั้งยังพูดคุยสนทนาเป็นเรื่องเป็นราวกับพวกเขาได้อีกด้วย

ระยะแรกๆ ผมมักพบกับวิญญาณเพื่อนทหารที่ตายในสนามรบและได้พูดคุยด้วย ขณะที่ผมกำลังพูดคุยกับวิญญาณเพื่อนอยู่นั้นผมเห็นตัวเขาชัดเจนแทบว่าจะสัมผัสและต้องได้เสียด้วยซ้ำ แต่คนอื่นๆ มองไม่เห็น! พวกเขาเห็นแค่ผมกำลังนั่งพูดนั่งคุยกับความว่างเปล่า เมื่อผมยืนยันว่าผมกำลังพูดคุยกับวิญญาณคนตายจริงๆ ทุกคนจึงลงความเห็นว่าผมเพี้ยน ผมเสียสติหรือสติฟั่นเฟือน ซึ่งตอนนั้นทำให้ผมรู้สึกโกรธมาก

ต่อมา ผมเกิดรู้ขึ้นมาเองอีกว่าเพื่อนทหารที่บาดเจ็บสาหัสและถูกนำตัวมารักษาในโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ แห่งนี้จะมีคนไหนเสียชีวิตบ้าง จึงได้บอกให้ผู้รู้ล่วงหน้าซึ่งปรากฏในเวลาต่อมาว่าบุคคลที่ผมระบุว่าเสียชีวิตก็เสียชีวิตจริงๆ ยิ่งกว่านั้นก็คือ วิญญาณของผู้ตายที่เพิ่งเสียชีวิตยังมาหาและล่ำลาผมก็มี เมื่อผมบอกใครก็ไม่มีความเชื่อทุกคนยังลงความเห็นว่าผมสติฟั่นเฟือนอยู่คนเดียวกระทั่งเกิดเรื่องวุ่นวายอันเนื่องมาจากสัมผัสพิเศษของผมก็คือครั้งหนึ่งผมรู้ขึ้นมาเองว่าบุตรของ นพ. สิงหา เสาวภาค จะเจ็บป่วย รู้วันเวลาที่เจ็บป่วยอย่างละเอียด ผมจึงรีบบอกกับนายแพทย์สิงหาด้วยความเป็นห่วงไม่เพียงพอแต่คุณหมอจะไม่เชื่อคำตักเตือนของผมเท่านั้น ท่านยังเชื่อว่าผมสติฟั่นเฟือนไปจริงๆ จึงมีคำสั่งนำตัวผมไปบำบัดที่ “ห้องโป่งขาม” ซึ่งเป็นห้องรักษาโรคโดยเฉพาะ คือห้องบำบัดอาการวิกลจริตนั่นเอง

ตอนนั้นใครจะให้ผมไปอยู่ที่ไหนก็ไป จะให้ทำอะไรก็ทำ เมื่อมาการสอบถามเพื่อสอบถามอาการผิดปกติ ผมก็สามารถตอบคำถามได้หมดทุกข้อ แต่คุณหมอก็ยังไม่มีความเชื่อผมไปจากห้องนี้เสียทีกระทั่งถึงวันเวลาที่ผมเคยกล่าวเตือนคุณหมอสิงหาเรื่องลูกชายของท่านน ปรากฏว่าเกิดเหตุตรงกับที่ผมบอกไว้ล่วงหน้าจริงๆ คราวนี้คุณหมอสิงหาถึงกับมาพบผมโดยตรง พูดคุยสอบถามนานพอสมควรก่อนจะยอมรับว่าผมมีสัมผัสพิเศษที่น่าแปลก แต่ก็เตือนผมว่าไม่ควรพูดในเรื่องนี้อีก เพราะ

ถ้ามีคนเชื่อก็ดีไป หากเขาไม่เชื่อก็อาจมองเราเป็นคนสติฟั่นเฟือนไปได้การที่ผมตายแล้วฟื้นคราวนี้
เกิดมีปัญหายุ่งยากตามมาอีก นั่นคือผมมีนามสกุล “ศิริสัมพันธ์” แต่ทางการทหารแห่งบัญชีจำหน่าย
ว่าผมเสียชีวิตไปแล้วจะใช้นามสกุลเดิมไม่ได้ ดังนั้นนามสกุลของผมจึงต้องตั้งขึ้นใหม่เป็น “ศิริบุตร
พันธ์” และใช้อยู่ในปัจจุบัน

ทุกวันนี้ผมพำนักอยู่ในนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก บ้านเลขที่ ๑๐๐/๔ หมู่ที่ ๒ ต.บางไทร
จ.พระนครศรีอยุธยา โดยทางราชการสร้างบ้านพักอาศัยให้ ๑ หลัง บนเนื้อที่สองไร่ครึ่ง กำหนดให้
ขุดบ่อเลี้ยงปลา และเลี้ยงหมูเป็นอาชีพเสริมแต่ผมไม่ยอมเลี้ยงสัตว์ดังกล่าว เพราะไม่ต้องการสร้าง
บาปสร้างกรรมอีกต่อไป หากหันมาเพราะขาดต้นไม้และรับจัดสวนแทนทุกวันนี้ ผมเป็นประธาน
โครงการชมรมผลไม้ – ไม้ประดับทหารผ่านศึกแห่งประเทศไทย และมีความสุขอย่างมาก

กรณีศึกษาเรื่องที่ ๒ พันเอก (พิเศษ) เสนาะ จินตรัตน์ ตายแล้วฟื้น^{๒๔}

พันเอก (พิเศษ) เสนาะ จินตรัตน์ เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ชีวิตในวัยเยาว์
ลำบากมากเนื่องจากคุณพ่อมีลูก ๑๐ คน โดยคุณพ่อเป็นนายทหารชั้นประทวน มีเงินเดือนเพียง
๒,๙๐๐ บาทต่อเดือนเท่านั้น ท่านจึงมุ่งมานะหมั่นดูหนังสือจนสอบเข้าโรงเรียนเตรียมนายร้อยได้และ
เรียนตามหลักสูตรเกสตร์ปอยท์ ๕ ปี โดยค่าใช้จ่ายฟรีหมด เมื่อจบหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยแล้ว ไป
ประจำการอยู่จังหวัดนครสวรรค์ ได้เงินเดือน ๑๑๐๐ บาท

สาเหตุการตายครั้งแรก ท่านเล่าให้ฟังว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านยังประจำอยู่จังหวัด
นครสวรรค์ มียศร้อยโทเต็มขั้น บิดาของท่านสิ้นแล้ว เป็นสมัยที่ท่านติดร่มมี เมื่อเลิกงานก็นั่งเล่น
ร้อมมีกับเพื่อนๆ ไปจนถึงดึกดื่นค่อนข้าง อุดหนุนอดข้าวเป็นเวลาถึง ๖ เดือนเต็มๆ ร่างกายก็ทนไม่ไหว คั้น
ที่ท่านจะหัวใจวายนั้น เป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ ท่านก็เดินทางมากรุงเทพฯ พักที่บ้านมารดาแล้วก็เล่นไฟ
อีก จนกระทั่งเกือบ ๔ ทุ่ม รู้สึกหายใจไม่ออก แขนหน้าอกและหน้ามืด ทั้งมีอาการหนาวสั่นท่านหายใจ
ไม่ทัน จะไปหาหมอก็ไปไม่ไหว

มารดาเห็นอาการเช่นนั้น ก็บอกว่าไหนๆ จะตายแล้ว ก็ขอให้ตายที่บ้านเกิดไม่ต้องไปตาย
ที่อื่น ท่านอยู่ในความทรมานไม่นานเท่าใดนัก ก็รู้สึกตัวว่าหมดลมไป “พอผมหมดลมแล้ว ก็รู้สึกตัวว่า
ไปเดินกับคนหมู่มาก แต่ว่าเขาไม่แต่งตัวเหมือนเรา เขาแต่งสีขาวเหมือนคนถูกมัดตราสัง ส่วนผมเอง
นุ่งกางเกงขาสั้น ใส่เสื้อยืดคอกกลมก็เดินไป พวกเขาก็ร้องให้ เดินไปร้องให้ไปตามถนนที่กว้างใหญ่
ราบเรียบที่มีแต่ความเงียบสงัด ไม่มีเสียงนกเสียงกาเลย แม้ต้นไม้ก็ไม่มีสั่น มันแว้งว้างไปทั่ว เห็นแต่
หมอกสีขาวสูงประมาณหัวเข่าปกคลุมอยู่แล้วผมก็เห็นว่า พวกเขาไม่เหมือนเรา คือ เรามีเนื้อหนัง
เหมือนคนธรรมดา พวกเขาไม่มีโครงกระดูก ผมก็รู้ตัวว่า นี่เรามาอยู่ในโลกใหม่แล้ว

ขณะนั้นมีเสียงที่มีอำนาจตามาตลอดเวลา บังคับเรา ห้ามเราพูด เราได้ยินเสียง ไม่เห็นตัว
ซึ่งเรื่องนี้ผมมาทราบภายหลังว่า พวกนี้มีร่างเป็นกายทิพย์เป็นพวกบุญมาก มีกุศลสูงส่งจึงได้เกิดบนสวรรค์เขา
สั่งห้ามไม่ให้เราพูดกับใครในช่วงนั้น ผมรู้สึกคิดถึงญาติพี่น้องมาก แต่กลับไม่ได้ เขาบอกว่าถ้าเราคิดถึง
ญาติพี่น้องอยากร้องให้ก็ร้องไป ผมก็เดินร้องไห้ไปเรื่อยๆ ระหว่างทางเขาก็สั่งห้ามไม่ให้เหลียวซ้ายแล
ขวา ห้ามหันไปมองข้างหลัง เพราะว่าจะมีโทษเขาว่าอย่างนั้น เราก็ต้องเชื่อเขาเพราะเขามีอำนาจมาก

^{๒๔}ที่ ลานโพธิ์, ตายแล้วฟื้น, (กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ (๒๐๐๖), ๒๕๑๑). หน้า ๑๑๓-๑๓๕.

เสร็จแล้วผมก็มาพบผู้หญิง คนหนึ่ง นุ่งผ้าถุงสีเขียว เสื้อก็เป็นผ้าด้ายดิบ แต่ขาวสะอาด ผมของแก ปลอยเกล้ามวย มีปิ่นที่ทำด้วยไม้ไผ่ปักอยู่แกพูดจาเพราะมาก แกบอกว่า อาหารของผมอยู่ที่นี้มาทานเสีย ทานเสร็จแล้วอ้อมแล้ว จะต้องไปอีกไกล แต่แกไม่บอกว่ไปไหน

ในทางที่เราไปมีรากไม้เป็นสีเขียวๆ มันๆ ท่อนใหญ่ลอยอยู่เหนือศีรษะของเรา ส่งกลิ่นหอมฉุยเลย หอมช็อคใจ เขาต้องการให้เราเดินตามไปยังต้นกลิ่นของเขา กลิ่นหอมนี้ไม่มีกลิ่นหอมชนิดใดในเมืองมนุษย์มาเปรียบได้ผมก็ทานอาหาร มีจำพวกไข่ดาว ไข่เจียว แกงเผ็ดเนื้อ แกงเผ็ดไก่ ไข่พะโล้ อะไรทำนองนี้ ที่คุณแม่เคยให้ใส่บาตรตอนเด็กๆเราก็กินไป นึกไปว่า เราเคยเห็นกับข้าวเหล่านี้ที่ไหน ก็รู้ว่าเป็นกับข้าวที่เราเคยใส่บาตรตอนเรามีชีวิตอยู่ เราก็กินของเราครั้นอ้อมแล้วก็หิวน้ำ ผมจะหาน้ำกิน แกก็บอกว่า เราตายแล้วไม่มีน้ำ เพราะตอนเป็นมนุษย์ไม่เคยทำบุญด้วยน้ำ แกจึงไม่มีน้ำให้เรากิน ผมก็หิว จึงบอกว่า ผมจะกลับไปเมืองมนุษย์ใหม่ แล้วจะทำบุญด้วยน้ำแกก็บอกว่า คนมาที่นี่แล้วไม่มีใครกลับได้สักคน แล้วก็ถามผมว่า กินอ้อมหรือยัง ? ผมก็บอกว่าอ้อมแล้วพอบอกว่าอ้อมแล้ว อาหารที่พร้อมก็ขึ้นมาเต็มจานอย่างเดิม ! แล้วแกก็แบกโต๊ะที่ใส่อาหารเดินหายไป

เมื่อเป็นดังนี้ ผมก็เห็นช่องทางที่จะกลับบ้าน จึงเดินย้อนกลับสวนกับคนที่เขากำลังยกกับข้าวมาให้คนที่ตายกิน แต่พวกนี้เขาไม่ได้เอาใจใส่กับผม ผมก็เดินกลับบ้านเดินย้อนศรกลับมาทางเดิม พอมาถึงบ้านก็รู้สึกหน้ามืดเป็นลม แล้วรู้สึกตัวฟื้นขึ้นมาหิวน้ำ บอกคุณแม่ขอน้ำกินครั้งนี้ผมไประยะหนึ่งเท่านั้นเอง คือไปเกือบ๔ หุ่ แล้วฟื้นขึ้นมาประมาณ ๔ โมงเย็นเรื่องนี้อาจจะไม่มีใครเชื่อนะครับ ตายแล้วฟื้นได้ แต่ก็ยังมีคนประเภทนี้ที่เราสามารถเช็คได้ คือ คุณประชุม ที่ห้างพาต้าเขามีญาติของลูกน้องคนหนึ่งตายไปแล้วฟื้นขึ้นมา

ท่านผู้การฯ ได้เล่าถึงการตายครั้งที่ ๒ ว่าต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ท่านมาล้างไตที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ เพราะป่วยเป็นโรคไตวายได้รับการไตที่ห้อง ๖๐๙ ตึก ๘ ชั้นในขณะที่กำลังล้างไตอยู่นั้นได้เกิดช็อค หัวใจหยุดเมื่อเวลา ๐๘.๓๐ น. ถึง ๑๙.๐๕ น. “อยู่ๆ ก็มีคนมาเรียกผมบอกว่า ผมตายแล้ว ให้กับเขา ผมก็ลุกขึ้นจากเตียงทั้งๆ ที่ยังอยู่ในชุดคนป่วยปรากฏว่าตัวผมไปแล้วก็เห็นร่างของผมโปร่งแสง คือ ไม่มีกระดูก ไม่มีปอด ม้าม ตับไต ไส้พุง ตัวมันเบา เรียกว่า กายละเอียด เขาบอกว่า เราตายแล้ว มีแต่เสียงมา ไม่เห็นตัว เรามองหาก็ไม่เห็น แต่เขามีอำนาจมาก เราต้องกลัวเขาพอผมลุกขึ้น เขาก็บอกว่าบัดนี้เราต้องห่างลูกห่างเมีย ไม่ได้พบอีกแล้ว เราต้องไปอยู่โลกใหม่ของเรา ถ้าคิดถึงลูกเมียตอนนี้ก็ให้ร้องไห้ผมก็ยืนร้องไห้อยู่นาน พอหายโศกเศร้าแล้ว เขาก็บอกให้ไปกับเขาได้เขามีแผ่นแก้วใส หนาประมาณสัก ๕ เซนติเมตร กว้างยาวเท่าตัวเราพอดี เขาบอกให้ขึ้นไปนอน เขาจะพาไปโลกใหม่ ผมก็ขึ้นไปนอน

ระหว่างทางที่เราจะไปนั้นเขาสั่งให้เรามองที่ปลายเท้าอย่างเดียว ห้ามเหลียวซ้ายแลขวา ถ้าไม่เชื่อจะมีโทษมากแล้วเขาก็พาผมไป ไม่ทราบว่ไปไหนนะครับ แต่ผมรู้ว่าไปสวรรค์ ที่รู้จักเพราะว่ามันลอยขึ้นสูง มีแต่ความเจียบสงัด ลอยขึ้นไปนานมากผมก็เห็นเมืองสวรรค์ชั้นหนึ่ง ชั้นสอง ชั้นสามนั้นก็เหมือนเมืองมนุษย์ทุกอย่างเหมือนกันหมด มีผู้มีคนมีบ้านมีเรือนแต่เมื่อขึ้นไปชั้นสูงๆ ก็ไม่เห็นคน ได้ยินแต่เสียงคนพูดกันเท่านั้น สถานที่มันก็ต่างกัน อย่างบ้านเรือนนี้ก็เปลี่ยนจากไม้เป็นตึก หลังคาทองคำสวยงามมากนะครับตั้งแต่ชั้น ๑๑ขึ้นไปถึงชั้นที่ ๒๗ที่นั่นมันสว่างไสวไปด้วยเปลวทองคำที่จับบนหลังคา มันแตกต่างกัน ผู้คนเราไม่เห็น ได้ยินแต่เสียงสวดมนต์รู้สึกว่เรามีความสุขมากเพราะมีแต่

ความเย็บสัต์ มีความสดชื่น แล้วก็คล้ายทุกซ์ทุกๆ อย่างหมด ได้รับแต่กลิ่นหอมของดอกไม้บนเมืองสวรรค์ที่ไม่มีในโลกนี้

ดอกไม้บนบานออกกลางใบ ต้นไม้สูงเท่าต้นมะม่วง ใบมีสีเขียวเข้ม ดอกสีเหลืองอ่อนๆ พอเวลาเราเดินผ่าน ก็หอมฉุยเลยผมอยู่ในระหว่างนั้นสักชั่วโมงกว่าๆ เขาพาไปเที่ยวหมด แผ่นแก้วมันก็พาเราไปสวรรค์ชั้นต่างๆ จนถึงชั้น ๒๗ผมก็นอนอยู่อย่างนั้น เห็นหมด แต่พูดไม่ได้ความสวยงามของสวรรค์แปลกมาก เพชรนิลจินดาที่ประดับอยู่บนหลังคานั้น มันสว่างวูบวาบ วูบวาบไปหมด ทำให้เกิดความสว่างไสวไปทั่ว แต่ไม่เห็นผู้คน

เพราะท่านเหล่านั้นมีกายทิพย์ เราไม่สามารถเห็นได้ มีแต่เสียงสวดมนต์

เราฟังแล้วรู้สึกเยือกเย็นชื่นใจ รู้สึกสบายใจ ฟังแล้วมีความสุข ฟังแล้วลิ้มความทุกซ์ทั้งสิ้นเลย ฟังแล้วลิ้มความทุกซ์ทั้งสิ้นเลย ทำให้เราละความทุกซ์ที่จากโลกมนุษย์มาได้ เราอยากอยู่ แต่เขาไม่ให้เราอยู่ เพราะบุญกุศลเรานั้นน้อยไม่ถึงขั้นบนเขาบอกว่า บุญกุศลของผมอยู่แค่ชั้น ๗เท่านั้นส่วนเมืองนรกนั้น ผมก็เห็นสภาพมาแล้ว เพราะในระหว่างเดินทางผมเอี้ยวคอไปทางซ้ายแลเห็นนรกเยอะเยอะเลย แต่เล่าไม่ได้ครับ เขาห้ามเล่า เพราะเป็นสิ่งที่น่าเกลียด น่ากลัว และน่าเวทนาในนรกมีอยู่สามอย่างด้วยกัน คือ

๑. ความทุกข์ยาก
๒. ความเจ็บปวด
๓. ความทุกข์ทรมาน

นรกจะมีสามอย่างเท่านั้น แต่ละคนที่ตกอยู่ในนั้นไม่มีเสื้อผ้าจะนุ่ง แก้วปากันหมด มีแต่หนังหุ้มกระดูก มีผู้คนตกรนรกเยอะมากเหลือเกิน นับไม่หวาดไม่ไหว มันต่างกับสวรรค์

ในนรกไม่มีที่ที่จะอยู่นะครับมันแน่นเหลือเกิน ช่วงที่ผมไปนั้น มีคนตายไปลงนรกมากมาย แต่ละคนนุ่งขาวห่มขาว ลักษณะเหมือนถูกมัดตราสัง ใบหน้าเป็นมะขามเปียก ร้องไห้คร่ำครวญลงเป็นนรกกันเป็นแถว “ตอนที่ผมกลับ เขาพา กลับลงมาที่สวรรค์ชั้น ๗มีบ้านผมอยู่แล้ว ทั้งคนมาคอยต้อนรับ ๓ คน เป็นผู้ชาย ๑ผู้หญิง ๒ไม่เคยรู้จักกับผมมาก่อนเลยหน้าตาแปลกๆ แต่งตัวก็เหมือนชาวบ้านธรรมดา นี่แหละครับ แต่เสื้อผ้าเขาสะอาด มีกลิ่นหอมเหมือนกันหมด

กลิ่นที่วุ่นนี้เหมือนการบูรที่เอามาตำผสมกับเกสรดอกไม้ เช่น ดอกทานตะวัน ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ “บนสวรรค์นี้ เวลาเรานึกในใจว่า เราเคยทำอะไร มาบ้าง เขาก็รู้ เวลานั้นก็ไปว่าเราเคยทอดผ้าป่า เคยทอดกฐิน เคยหาเงินเข้าวัด เขาก็พยักหน้าทั้งสร้างหอรระฆัง หอฉันเราทำหมด สร้างบ่อน้ำ เราก็อำมากเพราะต้องการมีน้ำกิน เวลาตายไปแล้วจะได้ไม่อดๆอยากๆกินข้าวแล้วไม่มีน้ำเหมือนครั้งแรกพูดกันไปพูดกันมา เขาก็ไม่ให้เข้าบ้าน เราก็จะเข้า แล้วผมถามว่าคุณมาทำอะไรอยู่ที่นี่? เขาบอกผมช่วยเขาไว้ตอนผมเป็นมนุษย์ผมก็ถามว่า เคยทำอะไรให้คุณล่ะ? เขาบอกว่าคุณลองนึกอีกทีซิที่คุณเคยช่วยตอนเป็นมนุษย์นะ ช่วยยังงั้นซึ่งเรื่องนี้ผมเคยเอาเสื้อผ้าเก่าๆ ของคุณพ่อที่ไม่ใช่ไปให้คนที่เขาถูกไฟไหม้บ้านหมดตัว ไม่มีเสื้อผ้าใส่ แล้วก็ซื้อพวกเนื้อเค็ม ปลาเค็ม ปลาแห้งไปให้เขา เพราะไฟไหม้สมัยก่อนมันหมดตัวจริงๆ เขาก็พยักหน้ารู้ทันความคิดของเราหมดทุกตอนผลบุญที่เราทำมานี้ทำ

ให้ได้เขาเป็นผู้รับใช้เรา เมื่อเวลาเขาหมดบุญ หมดอะไรที่เคยผูกพันกับเราแล้ว เขาก็ไปอยู่ตามที่ของ เขาอาจไปอยู่สวรรค์ชั้น ๑ ชั้น ๒ หรืออยู่นรกไหนก็แล้วแต่กรรมที่เขาทำไว้ในโลกมนุษย์

ครั้งพุทศุยแล้วผมก็อยากจะเข้าบ้าน เพราะเหน็ดเหนื่อยในการเดินทาง เขาก็ไม่ยอมให้ เข้า ผมต้องเข้าทำเดี่ยว เขาก็เลยพูดจาอ่อนน้อม แต่แข็งกร้าวไม่ยอมให้เข้าเด็ดขาดเมื่อเห็นผมจะ เข้าจริงๆ เขาก็แปลงร่างจากคนธรรมดาเป็นมนุษย์ยักษ์ ตัวเบ้อเริ่ม ดำเป็นเหนียง หน้าตาน่ากลัว ผมก็ ถอยหลัง แล้ววิ่งหนีมาที่แผ่นแก้ว แผ่นแก้วก็พาผมลงมาที่สวรรค์ชั้น ๒ เมื่อผมมาถึงสวรรค์ชั้น ๒ ก็พบ เพื่อนที่ตายไปแล้ว เป็นนายทหาร ๑๐ คน เขามาคอยรับผมเอรณน้ำ เอาเกวียน เอรณ โบราณมารับ ผมหมดเลย ดีใจที่ได้ผมเป็นสมาชิก เพราะเขาไม่รู้ว่ ผมจะต้องกลับไปโลกมนุษย์แล้วเพื่อนๆ ก็พาผม ไปหาเพื่อนอีก ๑๐ คน (ซึ่งขณะนั้นยังมีชีวิตอยู่) เพื่อนทั้ง ๑๐ คนนั้นนอนอยู่บนเตียง

เพื่อน ๑๐ คนกลุ่มแรกที่ไปรับผมนั้นตายไปแล้ว แต่เพื่อนอีก ๑๐ คน ที่นอนอยู่เป็นอีก กลุ่มหนึ่ง เขาอนนึ่งเฉย ทุกคนมีความเศร้าโศกมาก ทุกคนเสียใจที่ได้ตายจากญาติพี่น้องมา ก็นอน แบบคนมีทุกข์มีเพื่อนคนที่ตายไปแล้วเอาข้าว น้ำ มาให้กิน ผมก็ประหลาดใจ จึงถามว่า ก็เป็นเพื่อน รุ่นเดียวกันทั้งนั้น ทำไมต้องปรนนิบัติเอาข้าวเอาน้ำมาให้กินด้วยเล่า? เขาก็บอกว่า เพื่อน ๑๐ คนที่ นอนอยู่บนเตียงนี้ เป็นผู้มีพระคุณต่อเขา เพราะในปีหนึ่งๆ ให้เขากินอัมปิละ ๑ วันผมมานึกดู ปีหนึ่งๆ เขากินอัมปิละ ๑ วันได้อย่างไร? คิดไปคิดมาก็ निकออกอ้อ! พวกนี้เขาเป็นกรรมการรุ่นเคริบ ถึงปีหนึ่ง พวกนี้เขาจะไปโรงพยาบาลสงฆ์ แล้วก็เลี้ยงพระเพล พอเลี้ยงพระเสร็จ ก็บังสุกุลให้แก่เพื่อนร่วมรุ่นที่ ตายไปแล้วทำอย่างนั้นมาถึงกุศลไปถึงพวกที่ตาย เขาก็ได้รับอาหาร เขาจึงถือว่า เป็นการผูกพันกันเมื่อ ตายไปแล้วต้องคอยรับใช้กันผมก็ถามต่อว่า ไหนล่ะเตียงผมอยู่ไหน? อยากจะนอนบ้าง ช่วยเอาไม้มา ต่อให้นอนหน่อย เขาก็บอกว่ยังไม่มีเตียงของผมหรือก ยังทำไม่เสร็จ ไม้ก็ไม่มี บนสวรรค์เขายังไม่ส่ง มาให้ แล้วอีกอย่างหนึ่งที่นี่ไม่ใช่ที่อยู่ของผม เวลาผมตายมีที่อยู่สูงกว่านี้ผมก็ไม่ยอมฟัง จะให้เขาต่อ เตียงนอนให้ จนกระทั่งเขาเอาเศษไม้มาให้ผมดู แล้วบอกว่าเขาทำไม่ได้ดอก มีตะปูอยู่ตัวสองตัว มีไม้ อยู่เพียงท่อนสองท่อนจะมาต่อเป็นเตียงนอนทำไม่ได้ผมจึงบอกว่าถ้าเป็นเช่นนั้น ผมจะรีบกลับละ เพราะผู้มีอำนาจสั่งให้ผมรีบกลับแล้ว เนื่องจากผมยังมีกรรมต้องชดใช้ให้หมดเสียก่อน จึงจะขึ้นไปอยู่ สวรรค์ชั้น ๗ (บารมีในช่วงนั้น)

ผมโศคที่ได้อกลับมาอยู่ในร่างเก่า ไม่ได้กลับมาในร่างของสัตว์เดรัจฉาน เช่น สัตว์เลื้อยคลาน หรือสัตว์จำพวกที่ใช้แรงงาน เพราะว่าบุญที่ผมทำมาไม่รู้ตัวว่าจะได้รับผลอย่างไรเขาก็ บอกว่ จะต้องรีบกลับแล้ว ในช่วงนี้ทางโรงพยาบาลรู้สึกจะไม่บ้บหัวใจให้ผมแล้ว เขาส่งมาเพราะเกรง ว่ผมจะเข้าร่างไม่ทันผมก็เดินผ่าน เพื่อนๆ ขึ้นไปบนแผ่นแก้วเพื่อกลับโลกมนุษย์ เพื่อนทั้ง ๑๐ คนที่ นอนอยู่ก็ยกมือขึ้นมาและบอกว่า“เพื่อนไปโลกมนุษย์แล้วอย่าลืมทำบุญให้เราบ้าง เพราะเราไม่มีกิน ถึงมีกินก็ไม่ครบมือ”ผมก็รับปากจะทำบุญให้ เขาก็ยกโบกไหวๆ ทั้ง ๑๐ คนนี้ ผมจำได้อย่างแม่นยำว่ มีใครบ้าง แต่ตอนนี้ห้ามเอ่ยชื่อนะคริบ

เมื่อผมกลับมายังโลกมนุษย์ ยังไปเล่าให้พวกเขาฟัง ทั้งบอกว่า ถ้าจะตายต้องทำบุญมากๆ ทั้ง ๑๐ คนนี้ มีเชื่ออยู่คนเดียว ทั้งผิวทั้งเมื่อกี้ทำบุญต่ออายุทั้งทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เจ้ากรรม นายเวร ปล่อยนกลง ปล่อยปลา เขาก็ทำตามที่ผมบอก ก็มีชีวิตรอดมาจนวันนี้คนเดียว คนที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ นั้น ตายหมด ตายเรียงเป็นแถวเลย! ผมจากเพื่อนๆ มาแล้วก็ลงมาสวรรค์ชั้น ๑ ก็พบเพื่อนคน

หนึ่ง เป็นนายทหารชั้นพันเอก เขาก็ต่อว่า เพื่อนใจดำเหลือเกิน ไม่ยอมเอาบันไดทอดลงมา เขาจะได้ขึ้นไปอยู่สบายๆ สวรรค์ชั้น ๑ นี่มันไม่มีที่นอน มันไม่มีเก้าอี้ อาหารการกินก็น้อย

ในระหว่างที่ผมเล่าเรื่องสวรรค์อย่างเดียวนี่ก็ประมาณชั่วโมงเศษๆ อันนี้ผมก็ขอผ่านไปครับ ผมก็บอกเพื่อนว่า ผมจะรีบกลับละนะ เพื่อนก็บอก เออดี! จะกลับก็ดี ขอให้ทำบุญให้เราด้วยก็แล้วกัน เราจะได้มีกินครบสามมื้อ เราอยู่ที่นี่ เวลาใครเขามาทำให้ก็ได้กิน เมื่อไม่มีใครทำบุญมาให้ก็ได้อาศัยบุญเก่าที่เคยสร้างสมมา

คนนี้เขาทำบุญไว้น้อยมาก แต่กรรมดีที่เขาทำก็ช่วยให้ขึ้นสวรรค์ แต่อาหารการกินเขาทำน้อย มันก็ได้กินน้อย แต่ก็ไม่ถึงกับอดอยากดอกครับ อยู่บนสวรรค์นี่ถ้าว่าไม่ครบมือเท่านั้นจากนั้นผมก็เดินทางมาโรงพยาบาล พอมาถึงจะเข้าร่างกายของเราแต่เข้าไม่ได้ เพราะพ้นจากสภาวะของอำนาจแล้วเราก็เป็นคนความรู้สึกทางด้านที่ยากอยู่บนสวรรค์ก็หมดละ ไม่อยากไปแล้ว เห็นร่างของตนก็อยากจะหวนกลับเข้าร่างทำเดี๋ยว คิดถึงลูก คิดถึงเมีย กระโดดเข้าใส่ผาง ! เข้าไม่ได้! กระเด็นออกมาเพราะเรากระโดดใส่ทางศีรษะคนที่มาส่งเขาก็บอกว่า เมื่อออกจากร่างอย่างไร ก็เข้าอย่างนั้นซิ! เวลาออกผมลุกขึ้นนะครับ เวลาจะเข้าก็ต้องนั่งเอาขาซ้ายทับขาซ้าย ขาขวาทับขาขวา เอาตัวทับตัว แล้วเอาคอทับคอ พยายามอย่าให้มันหล่นกัน พอเอาคอทับคอเสร็จ เอนหัวลงจะนอนก็พื้นพอดี!

เวลาทั้งหมดที่ผมตายไป ตั้งแต่ ๐๘.๓๐ น. ถึง ๑๙.๐๕ น. นั้น คล้ายๆ เราหลับไป แต่หมอบอกผมภายหลังว่า หัวใจหยุดเต้นแล้วหัวใจหยุดเต้น มันก็คือตายนั่นเอง !แต่ช่วงระยะเวลานั้นสั้น เวลาจะตายมันหายใจไม่ออก แขนหน้าอก แต่ตายครั้งที่ ๒ นี่ทรมานไม่มากเลย สบายที่สุด ตายครั้งแรกยังทรมานมากกว่าพอกลับมาในครั้งนี้ เขาก็บอกว่าที่เราไปเห็นอะไรในสวรรค์หรือในนรกนี้ เขารู้แน่ครับว่า เราแอบหันไปมองทางซ้าย เขารู้ด้วยญาณวิเศษว่าเรานี้แอบมองเขาบอกว่า เรื่องที่ไปเห็นอะไรๆ ในสวรรค์นั้นเล่าได้ แต่เรื่องไปเห็นอะไรในนรกนี้ห้ามเด็ดขาด มิฉะนั้นจะมีโทษมาก

คำว่า “โทษ” ของเขานี้มันเจ็บปวดมากนะครับ เขาเตือนเลย เจ็บปวดมาก แล้วเรากลัวเขามากที่สุด เขายังบังคับตลอด คนที่ตายไปแล้ว ไม่มีเสรีนะครับ ตายไปแล้วถูกบังคับตลอดเวลาไม่ว่านรก ไม่ว่าสวรรค์เราไปสวรรค์นี้ เขาพูดกับเราสุภาพนิดๆ เท่านั้นเอง แต่แฝงด้วยอำนาจที่เราต้องปฏิบัติตาม ถ้าเราจะให้เขาพูดดีกับเราไม่ต้องทำบุญมหาศาล ต้องทำบุญสร้างสมบารมี เขาจึงจะพูดกับเราด้วยกิริยานอบน้อมแล้วเขาบอกว่า ให้ไปบรรยาย เรื่องสวรรค์นี้กับทหาร กับญาติพี่น้องใกล้ชิดที่เขาเชื่อในพระพุทธศาสนา ว่าเรื่องนรก เรื่องสวรรค์นั้นมีจริงอย่าไปโมโหเขา อย่าไปโกรธเขา ถ้าเขาไม่เชื่อ เพราะแต่ละคนมันมีกรรมมีเวรไม่เหมือนกัน แล้วแต่กรรมของบุคคล อย่าไปโมโหโกรธา ไปดูค่าเขา หรือใช้กำลังกายกับเขา ข้อนี้ไม่ให้ทำเด็ดขาด ถ้าจะทำถือว่ามิโทษให้ตัดใจเสียได้

ในการบรรยายนอกจากสิทธิของเรา เช่น ผมได้ค่าเบี้ยเลี้ยง ๒๐๐ – ๓๐๐ บาท อันนี้เอาได้ ของขบเคี้ยวที่เขาให้เป็นน้ำ เป็นผลไม้ฉันนี้กินได้ อาหารกินได้ แต่อย่าเอาปัจจัยที่เขาลงขันใส่กระป๋องแล้วมาทำบุญร่วมกับเราเอาไปใช้เด็ดขาด ถือว่าจะมีโทษมากคำว่า “มิโทษ” นี่ชนหัวลูกเลยคือ เงินที่เราไปบรรยายนี้เขาจะลงขันมาให้เราทำบุญ เราต้องเอาไปทำบุญ อย่าเอาไปใช้เป็นสมบัติส่วนตัวเป็นอันขาด ต่อไปร่างกายของผมจะแข็งแรงขึ้นหลังจากที่ผมตายคราวนี้ กลับมาจะแข็งแรงเหมือนมนุษย์ธรรมดาเขาจะให้เวลาผมในช่วง ๘ มีนาคม ๒๕๒๘ ถึง ๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๑

ในช่วงนี้ห้ามผมตาย ห้ามตายก่อนกำหนดเป็นเด็ดขาด มีหน้าที่ให้เผยแพร่การไปพบนรกสวรรค์ มาให้คนได้เห็น คนได้รู้๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๑ แล้ว ให้ไปแล้ว ให้ไปอยู่บนสวรรค์ได้แปลว่า เราต้องตาย! เพราะเราอยากอยู่ เราอ่อนวอนเขา เราไม่อยากจะกลับมาเมืองมนุษย์ขณะนั้น เราไม่อยากจะกลับเพราะเรามีกิเลส เห็นบ้านใหญ่โตเราก็อยากไปอยู่เป็นธรรมดาเพราะเราเป็นคนนี้ครับ มีกิเลสเห็นบ้านใหญ่โต มีคนใช้ มีความสุขกาย สุขใจ ก้อยากอยู่”ผมได้เขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์ถึงทั้งสิบเอ็ดคนว่า เพื่อนต้องตายตามที่ผมเห็นภาพที่สวรรค์ชั้นที่สองนั้น ขอให้เพื่อนรีบเร่งทำบุญสร้างกุศล จะได้มีกินมีใช้ในสวรรค์ต่อไป

เพื่อนผมเหล่านี้นั้นคนแรกคือ จ. คนที่สองคือ อ. คนที่สาม ส. คนที่สี่ ณ. คนที่ห้า ส. ข. และก็มีคนอื่นๆ อีกซึ่งผมบอกทั้งหมดว่า ต้องตายก่อนสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๓๑พอเพื่อนๆ ได้รับจดหมายเท่านั้น เขาก็โทรศัพท์มาถามว่าเสียๆ หายๆ ว่าผมนั้นเป็นโรคประสาท เป็นคนซื่อฉฉาเพื่อนฝูง เห็นเพื่อนฝูงมีความเจริญในหน้าที่การงานไม่ได้ หาเหตุอะไรมาบั่นทอนเพื่อไม่ให้เพื่อนก้าวหน้าในหน้าที่ราชการเป็นนายพล เป็นเจ้ากรม เป็นรอง ผบ.พลทั้งที่ผมเขียนไปเพื่อความหวังดี และอีกอย่างเราก็ไม่มีเรื่องบาดหมางหรือมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อนทั้งสิบเอ็ดคน ทั้งนี้ผมพูดด้วยความสัตย์จริง

แต่ว่าเพื่อนก็มองไปในลักษณะกลั่นแกล้งเพราะฉะนั้น ตอนที่ผมไปทำงานเดือนแรกเพื่อนร่วมรุ่นต่างๆ หว่าผมบ้า บางคนก็ลงมือเล่นงานผมความหวังดีของผม ทำให้ผมได้รับความทุกข์ทางใจแต่ผมคิดว่า ผมไม่ได้มีอคติกับเพื่อนๆ เห็นอย่างไรก็ว่าอย่างนั้น คนตายเพราะอุบัติเหตุ ตายเพราะป่วย ปรากฏว่า

คนที่ ๑ พ.อ.จตุฤทธิ์ เชื้อผม ทั้งสามภรรยาทำบุญใส่บาตร สวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิภาวนา สร้างกุศลต่างๆ ไปวัดฟังธรรมทุกวันพระ งดอาหารเนื้อสัตว์ และไม่เบียดเบียนใคร ปลอยนกปลอยปลา สร้างกุศลมาตลอดก็รอดชีวิตมาได้

คนที่ ๒ พันเอก อ. เขาขับรถไปส่งลูกที่วิทยาลัยจันทรเกษมหกโมงเช้า รถ ชสมก.มาจากไหนไม่ทราบ ก็ชนเปรี้ยง แต่ตายผู้พันคนเดียว เพื่อนก็บอกว่าพลูค คือบังเอิญนั่นเอง ผมก็ว่าบังเอิญก็บังเอิญ

คนที่ ๓ พันเอก ส. นั่งทำงานในตำแหน่งใหม่ก้าวหน้าเป็นเสธ.บชร. รู้สึกปวดศีรษะให้ลูกน้องขับรถไปส่งโรงพยาบาล พอถึงกลางทางเขาก็ตายไปแล้วด้วยด้วยโรคหลอดเลือดในสมองแตกตาย (รายนี้ผมบอกว่าจะต้องป่วยตาย) ตายสองรายแล้ว เพื่อนก็ยังว่าบังเอิญ

คนที่ ๔ พันเอก ณ.คนนี้รวยหน่อย มีบ่อปลาบ่อกุ้ง เวลาที่ตายตาซ้ายเขาลืมแต่ตาขวาเขาหลับ มีฟองฟอดที่ปากมากๆ เขามีกรรมเวรอย่างนี้ครับ เขาเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาขาย แต่ไม่เคยทำบุญให้กับกุ้งกับปลา เจ้ากรรมนายเวรเหล่านี้ก็ตามมาทวงชีวิต เขาเคยบอกว่า เขาไม่ตายง่ายๆ เพราะว่าเขามีภรรยาอยู่ที่โรงพยาบาล เวลาป่วยที่หมอใหญ่ทั้งหลายก็ต่างวิ่งมาช่วยกันตรวจรักษา

คนจะตายก็ต้องตาย เขาเข้าโรงพยาบาลวันที่ ๑ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๑๕ ก็ตายแล้ว วันที่ ๑๘ ก็เผาเรียบร้อยแล้ว ก่อนตายเหมือนปลา เวลาเราจับขึ้นมาบนบกก็จะดิ้น อย่างที่เขาตายนั้นสั่นกระดิกๆ หมอก็หาสาเหตุไม่พบ อีกอย่างน้ำลายที่ออกเป็นเหมือนฟองกุ้งในขณะที่เราจับขึ้นมาบนบก น้ำลายกุ้งจะออกเป็นฟอง จนกว่ากุ้งจะตายและกุ้งจะลืมนตาตาย เวลาปลาจะตายก็สั่นกระตุก ผมบอกว่าบาปกรรมเหล่านี้ เพราะไม่ได้สร้างกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวรเหล่านี้บ้าง ถ้าจะทำบุญไปให้ชีวิตกุ้ง

ปลาแก้หมีนชีวิตในแสนชีวิตเพื่ออโหสิกรรม แม้ยังเหลืออีกหนึ่งหมื่นชีวิตเป็นคู่กรรมคู่เวร ยังดีกว่าไม่ทำบุญอะไรเลย

อย่างรายนี้ป่วยก็หาสาเหตุไม่ได้ ผ่านนั้นผ่านนี้จนกระทั่งตาย เงินที่ได้มาเป็นล้านๆ ก็ยังไม่ได้ใช้ เมียหลายคนก็หนีหมด เขาขาดทุนทุกอย่างไม่ได้สิ่งที่รักหวงแหนติดตัวไปเลยแม้แต่ชนิดเดียว

คนที่ ๕ พันตำรวจเอก อ.ชัยภณชนสะพานตมเดียวตายไปเลย

คนที่ ๖ ก็ตายไป

คนที่ ๗ เพื่อนของผมรายล่าสุดวิ่งออกกำลังกายแล้วตายที่โคราชคราวนี้ไม่บังเอิญชิครับ ก็ฮือฮาว่าเพื่อนที่ต้องตายกะทันหันทั้งสิ้น ๑๑ คน ตายไปแล้ว ๗ คน

เพื่อนๆ ที่เหลือต่างรีบทำบุญสร้างกุศลมากมาย เพื่อเสริมบุญบารมีให้กับตนเอง บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคมมากขึ้น เป็นการต่อชะตาให้กับตนเองเพื่อนๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ขอร้องว่าไปบรรยายที่ไหนกรุณาอย่าบอกชื่อเขา เพราะว่าขวัญเขาจะไม่ดี ถ้ามีคนฟังแล้วคอยมาถามว่าเพื่อนจะตายเมื่อใด จะทำให้ขวัญผวาอยู่เรื่อยๆ เพราะฉะนั้นผมใคร่อยากจะขอให้ท่านทั้งหลายชีวิตของท่านจะต้องตายเมื่อใดไม่รู้ โปรดอย่าให้ประมาทในชีวิต ขอให้เราทำบุญสร้างกุศลในชาตินี้ซะครับ เพื่อในชาติหน้าท่านจะได้สบายไม่ลำบากการตายเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับท่านที่ไม่เคยตาม สำหรับผมการตายไม่ใช่เรื่องใหญ่โต ไม่ใช่เรื่องน่ากลัว เพราะว่าการตายนั้น ถ้าเราทำบุญมากก็จะตายด้วยความสงบสบายเหมือนเราหลับไปเท่านั้นเอง ไม่เหมือนกับคนที่มีบาป เวลาตายจะต้องทรมานทุกข์มาก

เรื่องการตายแล้วฟื้นนี้ มีปรากฏหลักฐานเป็นจำนวนมากมาย ทั้งที่พบในประเทศไทยและในต่างประเทศ ในกรณีที่ได้มีการตรวจสอบทางการแพทย์ แพทย์ได้รับรองว่าตายแล้ว สิ่งแปลกและอธิบายไม่ได้ คือการที่ผู้ที่เคยตายแล้วฟื้นขึ้นมา จะเล่าเหตุการณ์สิ่งที่ตนได้พบเห็นในขณะที่ตายหรือเรียกง่ายๆ ว่า วิญญาณออกจากร่าง เดินทางด้วยกายทิพย์ทั้งร่างเดิมไว้ได้พบเห็นสิ่งต่างๆ กระทำกับเขา ในขณะที่ผู้ที่ตายอยู่ในสภาวะไม่รู้สึกรู้สียหรือตายไปแล้ว เมื่อตรวจสอบก็พบว่าถูกต้องตรงตามความเป็นจริง รวมถึงการบอกเล่าถึงเหตุการณ์ในอนาคต เช่น จะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นในอนาคต จะมีบุคคลที่จะต้องตาย โดยบอกชื่อและวันเวลาที่ตายไว้อย่างล่วงหน้า เมื่อถึงเวลาดังกล่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็เป็นไปตามนี้ และในประการที่สำคัญผู้ที่เคยตายแล้วฟื้นขึ้นมาใหม่ จะมีความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายอย่างแน่นแฟ้นเพราะได้ประสบเหตุการณ์มาด้วยตนเอง รวมทั้งจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองอย่างฉับพลัน เช่น เคยเป็นผู้มีความประพฤติน่าเกลียด ไม่สนใจทำความดี ก็จะหยุดทำพฤติกรรมที่เลวและหันมาทำความดีอย่างเต็มที่ กรณีศึกษาเรื่องการตายแล้วฟื้นจึงเป็นพยานหลักฐานสำคัญประการหนึ่งแสดงถึงการมีอยู่ของโลกหลังความตายและเมื่อตายแล้วจะต้องเกิดใหม่

๔.๑.๔ การศึกษาเรื่อง ผีหลอกและโอปปาติกะสำแดงร่าง

ผีเป็นโอปปาติกะประเภทหนึ่งดังกล่าวแล้วเกิดจากการที่สัตว์ในภพหรือภูมิหนึ่งตายลง (จุติจิต) ก็จะไปเกิดในอีกภพหนึ่งทันที เช่น เมื่อคนตายไปแล้วไปเกิดในโลกวิญญานทันที โดยการผูกขึ้นเรียกว่าโอปปาติกะกำเนิด ส่วนกรณีจะเกิดเป็นโอปปาติกะประเภทใด ขึ้นอยู่กับผลแห่งกรรมที่ทำไว้ หากทำกรรมดีไว้เป็นบุญกุศลก็ไปเกิดในสุคติภูมิ เช่นเป็นมนุษย์ เทวดา หากทำกรรมชั่วไว้เรียกว่าบาปกรรม ก็จะไปเกิดในทุคติภูมิ คือเกิดเป็นสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน เพราะฉะนั้นเมื่อสัตว์

หมายรวมถึงมนุษย์ด้วย เมื่อตายไปแล้วจัดเป็นผีหมด สำหรับในความหมายอย่างแคบหมายถึงผีที่หลอกคน ผีประเภทนี้หมายถึงผีสัมภเวสี^{๒๕}คือพวกแสวงหาที่เกิด อย่างเช่น คนที่ประสบอุบัติเหตุต้องตายเสียก่อนถึงอายุขัยเพราะมีกรรมตรวนตามหลักอภิรกรรมถือว่าชีวิตเหล่านี้ตายแล้วเกิดทันทีชีวิตในภพเดิมคือมนุษย์ตายลงคือเมื่อดับจิตหรือจุติจิตแล้วก็ปฏิสนธิจิตเกิดในภพภูมิใหม่เป็นสัตว์ประเภทโอปปาติกะ คือเกิดโดยผุดขึ้นทันที เต็บโตเป็นปัจจุบันโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ด้วยแรงกรรมที่ตนเองทำไว้ แต่เราเข้าใจเอาเองว่าเป็นพวกรอเกิด เพราะสัตว์ทั้งหลายมีต้นหาอุปาทาน มีความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นอยู่เดิม จึงยังไปไหนไม่ได้ ยังคงอยู่ที่เดิม เช่นประสบอุบัติเหตุตายอยู่ที่ใดจิตวิญญาณที่เกิดเป็นโอปปาติกะแล้วก็ยังคงวนเวียนอยู่ในที่เกิดเหตุที่ตนตายนั้น อีกประการหนึ่งจิตวิญญาณเหล่านี้สร้างบุญกุศลไว้น้อยหรือไม่ได้สร้างไว้เมื่อต้องมาตายจากภพภูมิมนุษย์ จิตที่ขาดบุญกุศล จะมีมืดมิดไปหมด ไม่สามารถไปต่อได้ จึงต้องชดใช้กรรมอยู่ที่เดิม ผีซึ่งเป็นโอปปาติกะประเภทหนึ่งเหล่านี้ก็จะมีความคิดลักษณะนิสัยเหมือนสมัยยังมีชีวิตเป็นมนุษย์อยู่ตามความเคยชิน ถ้าเดิมเป็นคนดีมีเมตตาเมื่อเปลี่ยนภพไปเป็นผีแล้วก็ยังเป็นผีที่ดี ถ้าเดิมสมัยที่มีชีวิตอยู่เป็นคนชั่วมีนิสัยเลวเป็นอันธพาล เมื่อตายกลายเป็นผีก็เป็นผีที่มีนิสัยอันธพาลจิตใจหายาบกร้านไปด้วย เป็นเหตุให้ชอบกลั่นแกล้งผู้คนโดยการหลอกหลอนผู้คนไปทั่วเป็นต้น ดังที่มีข้อเท็จจริงว่ามีคนถูกผีหลอกอยู่เป็นอันมาก เป็นต้นการที่ปรากฏหลักฐานว่ามีผีหลอก เช่นนี้ก็เป็นหลักฐานสำคัญประเภทหนึ่งว่าชีวิตมิใช่ตายแล้วสูญแต่ตายแล้วยังต้องเกิดอีกตามเหตุปัจจัย กรรม ต้นหาอุปาทานที่เรียกว่ากรรมวิภังค์หรือกิเลสวิภังค์

กรณีศึกษาเรื่องผีหลอกและโอปปาติกะสำแดงร่าง

๑) เปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร

เป็นกรณีการหลอกหรือสื่อสารระหว่างวิญญาณของโอปปาติกะกับมนุษย์ โดยใช้เสียงในการสื่อสาร เรื่องนี้เกิดในสมัยพุทธกาลเมื่อครั้งหนึ่งพระเจ้าพิมพิสาร ราชแห่งแคว้นมคธได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว แต่ไม่ได้อุทิศผลบุญอันเกิดจากการทำทานให้กับใคร พอตกลงกลางคืนพระเจ้าพิมพิสารได้ยินเสียงร้องไห้หวอน โดยหาที่มาของเสียงไม่ได้ ทำให้พระองค์เกิดความหวาดกลัวจนคืนนั้นผ่านไป พอรุ่งเช้าพระเจ้าพิมพิสารจึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลถามตามที่พระองค์ได้ยินมา เพราะอยากทราบว่าจะมีเหตุร้ายอะไรเกิดขึ้นกับพระองค์หรือไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พระเจ้าพิมพิสารไม่ต้องทรงหวาดกลัวไป เสียงนั้นเป็นเสียงของเปรตที่เป็นอดีตญาติของพระองค์ เมื่อเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งได้ตายแล้วเป็นเกิดเป็นเปรตอยู่เป็นเวลานานมาก เมื่อมาพบพระองค์ก็หวังที่จะได้รับส่วนบุญจากพระองค์ แต่เมื่อไม่ได้รับจึงผิตหวังแล้วจึงร้องเสียงโหยหวอน เพื่อเป็นการขอร้องพระองค์ให้อุทิศบุญกุศลให้แก่พวกตนบ้าง ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่าพระราช (พระเจ้าพิมพิสาร) ทรงถวายทานแล้ว ทรงพระดำริเฉพาะสถานที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าจะพึงประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ดังนี้ จึงไม่ได้อุทิศทานนั้นแก่ใครๆพวกเปรตเมื่อไม่ได้ทานนั้นอย่างนั้นก็สิ้นหวัง ในเวลากลางคืนจึงพากันส่งเสียงร้องอันน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง ไกลพระราชนิเวศพระราชาทรงถึงความสังเวชอันน่าสะพรึงกลัวน่าหวาดเสียว เมื่อราตรีผ่านไปจึงได้กราบทูลแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระองค์ได้สดับเสียงเห็นปาน

^{๒๕}พ.อ. (ไทย) ๒๕/๓๙/๑๑๒.

นี้ จักมีเหตุอะไรแก่ข้าพระองค์ พระเจ้าข้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อย่างทรงกลัวเลยมhabพิตร จักไม่มีความชั่วช้าลามกอะไรแก่พระองค์ดอก อนึ่ง ญาติเก่าก่อนของพระองค์ที่เกิดในพวกเปรตก็มีญาติเหล่านั้นหวังจะพบเฉพาะพระองค์แต่ผู้เดียวถึงพุทธานดรหนึ่งท่องเที่ยวไปด้วยหวังใจว่า พระองค์ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วจักอุทิศแก่พวกเราบ้าง เพราะพระองค์ถวายทานเมื่อวันวานแล้ว มิได้อุทิศจึงหากันสิ้นหวัง สงสัยร้องเห็นปานนั้นพระราชตรัสถามว่า เมื่อหม่อมฉันถวายทานเมื่อวันนั้นเปรตเหล่านั้นจะพึงได้รับหรือ พระเจ้าข้า? พระศาสดาตรัสว่า ได้มhabพิตร พระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดรับทานของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้ ข้าพระองค์จักอุทิศแก่พวกเปรตเหล่านั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมิตด้วยक्षุภภาพ”^{๒๖}

กรณีนี้จึงเป็นการที่ผีที่เป็นโอปปาติกะ ในภูมิของเปรตแสดงตนเพื่อการสื่อสาร โดยการทำให้ได้ยิน ในทางวิทยาศาสตร์อธิบายได้ว่าในทางฟิสิกส์ตามที่โดนัล จี คาร์เพนเตอร์ ได้อธิบายไว้ว่า ผีคือสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในช่วงคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่ตามองไม่เห็น ผีหรือโอปปาติกะจึงเป็นสสารอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่สสารตามปกติที่นักฟิสิกส์เรียกว่าสสารมืด (Dark Matter) หรือนักฟิสิกส์บางคนเรียกว่าสสารโปร่งแสง (Tranparant Matter) ^{๒๗}

ข้อมูลทางฟิสิกส์ดาราศาสตร์ ส่วนประกอบของเอกภพนั้นมีสสารปกติที่มนุษย์มองเห็นอยู่เพียงประมาณ ๔.๖เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นเป็นสสารที่ยังไม่รู้จักรวาคืออะไรกันแน่ เพราะตรวจวัดด้วยคลื่นแสง (คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในทุกช่วง) ไม่พบ จึงเรียกกันว่าสสารมืดซึ่งมีอยู่ประมาณ ๒๔เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นเป็นพลังงานที่ทำให้เอกภพในปัจจุบันหลังขยายตัวอย่างมีความเร่ง (คือ เร็วขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นปริศนาพอๆ กับสสารมืด) เรียกกันว่าพลังงานมืด (Dark Energy) ประมาณ ๗๑.๔เปอร์เซ็นต์ สสารมืดนี้ นักวิทยาศาสตร์คาดการณ์กันว่า ส่วนใหญ่แล้วจะมีอยู่ล้อมรอบในแต่ละแกแล็กซีในลักษณะทรงกลม หรือแฮโล (Halo) โดยในแต่ละกาแล็กซีจะมีสสารปกติอยู่ประมาณ ๑๐เปอร์เซ็นต์ และสสารมืดนี้อยู่ถึงประมาณ ๙๐เปอร์เซ็นต์ แต่สสารมืดนี้ก็อยู่รอบๆ ตัวเราเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในพระพุทธศาสนาว่ามีชีวิตที่สายตามนุษย์มองไม่เห็นคือโอปปาติกะทั้งหลาย ซึ่งมีกายละเอียด หรือกายทิพย์ หรือโปร่งใส อยู่รอบตัวเรา ดังปรากฏว่าพระพุทธศาสนามากล่าวถึงอนุภาคที่มีขนาดเล็กเรียกว่าปรมาณู จากการแบ่งเมล็ดข้าวเปลือกให้ย่อยเล็กลงไปเรื่อยๆ จนถึงปรมาณู ไว้ในคาถาจาปลินคินฺทุ (อิธานันปาทีปิกา) คาถาที่ ๑๙๔และคาถาที่ ๑๙๕ในภูมิภิกขุ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ๑ธัญญมาส เท่ากับ ๗อุกา ๑อุกา เท่ากับ ๗ ลิกขา ๑ลิกขา เท่ากับ ๓๖ธรรณู ๑ธรรณู เท่ากับ ๓๖ตัสซารี ๑ตัสซารี เท่ากับ ๓๖อนุออนู เท่ากับ ๓๖ปรมาณู เมื่อคำนวณออกมาแล้ว เมล็ดข้าวเปลือก ๑ เมล็ด แบ่งออกได้เป็น ๘๒ล้านส่วน คือ ๑ปรมาณูรูปปรมาณูทั้งหมดเหล่านี้ มนุษย์ไม่อาจสัมผัสถูกต้องหรือมองเห็นได้ แต่ก็ยังจัดเป็นรูปที่หยาบ เพราะยังมีรูปที่ละเอียดยิ่งกว่านั้นอีก ในพระอภิธรรม กำหนดว่ารูปทั้งหมดมี ๒๘รูป เป็นรูปปรมาณู แต่เป็นรูปหยาบเสีย ๑๒รูป เหลืออีก ๑๖ รูปเป็นรูปละเอียด ประณีตยิ่งกว่าปรมาณูดังที่ได้แสดงทุกๆ ปรมาณูประกอบด้วย ปฐมวี อาโป เตโช วาโย วัณณะ คันธะ รสะ โอชะ คือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ สี กลิ่น รสและโอชะ เรียกชื่อปรมาณูนี้ว่าอวิณิพโกรูป ๘ อวิณิพโกรูปนี้จะต้องมีธาตุทั้ง ๘ เสมอไปจะไม่มีปรมาณูใดปรมาณูหนึ่งที่มีธาตุเกินกว่า ๘ หรือน้อยกว่า ๘

^{๒๖} ชุ.เปต.อ. (ไทย) ๒๖/๓๓/๑๕๗.

^{๒๗} Randall, Lisa, Knocking on Heaven's Door, (New York : Harpercollins), ๒๐๑๒, P๑๒๐.

จนแยกอย่างไรที่ต้องมีทั้ง ๘ ธาตุเสมอ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงแสดงว่าปริมาณนั้นมิได้ติดกัน หากแต่มีช่องว่างระหว่างปริมาณเรียกในภาษาธรรมะวิปริณิชนูป ซึ่งเป็นชื่อของรูปอย่างหนึ่งด้วยเหตุนี้เมื่อมีปริมาณขึ้นมาแล้วก็ต้องมีช่องว่างระหว่างปริมาณเสมอไป และทรงแสดงว่าทุกๆ ปริมาณจะหยุดนิ่งอยู่เฉยๆ ก็มีได้มันเคลื่อนไหวอยู่เสมอตลอดเวลาไม่หยุดพักเลยด้วยอำนาจอุณหเตโชธาตุไฟคือความร้อน ซึ่งปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์ก็เพิ่งจะค้นพบว่ามิออนภาคที่เล็กลงไปยิ่งกว่าปริมาณคืออนุภาคของพระเจ้า

การที่โอปปาติกะ ทำให้ปรากฏเสียงได้ อธิบายได้ว่าโอปปาติกะนั้นซึ่งเป็นสสารมีโครงสร้างหรือทำให้เกิดพลังงานบางอย่างขึ้นเกิดเป็นคลื่นเสียง และอยู่ในช่วงคลื่นที่มนุษย์ได้ยินได้ (Audible Wave) ที่มีความถี่อยู่ระหว่าง ๒๐-๒๐,๐๐๐ เฮิร์ตซ์ (จำนวนความถี่ของคลื่นต่อวินาที)

๒) เรื่องยักษ์ทำร้ายพระสารีบุตร

เรื่องที่ผิในกรณีนี้คือยักษ์ซึ่งเป็นโอปปาติกะสามารถพลังงานแสดงออกโดยการสัมผัสทางกาย โดยเรื่องดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ครั้งหนึ่งพระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวาได้นั่งเข้าสมาบัติอยู่กลางแจ้งในคืนเดือนหงาย เวลานั้นมียักษ์ ๒ ตน เดินทางผ่านมา ยักษ์ตนหนึ่งเห็นพระสารีบุตรก็บอกกับเพื่อนว่า ตนจะเข้าไปทำร้าย คล้ายกับว่าไม่ชอบใจพระรูปนี้ ยักษ์เพื่อนอีกตนหนึ่งก็ห้ามไว้ บอกว่าอย่าเลย พระรูปนี้มีคุณมากมีฤทธิ์มาก ห้ามอยู่ถึง ๓ ครั้ง ยักษ์เพื่อนก็ไม่เชื่อ ตรงเข้าไปทาบที่ศีรษะของพระสารีบุตรที่กำลังเข้าสมาบัติอยู่ ปรากฏว่ายักษ์นั้นทำอะไรพระสารีบุตรไม่ได้แต่ด้วยความที่เป็นการกระทำความไม่ดีกับพระอรหันต์ ยักษ์ตนนั้นจึงเกิดบาปอย่างแรงกล้า เกิดความแรร้อนถึงกับทำให้ยักษ์ตนนั้นถูกธรณีสูบตายแล้วตกไปนรกทันที

ระหว่างที่ยักษ์ตนนั้นทาบศีรษะพระสารีบุตรนี้ (ยักษ์ถือเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา คือเป็นกายละเอียด การเข้าไปทำร้ายพระสารีบุตรก็ทำในลักษณะของกายละเอียด) ในที่ใกล้ๆ กันนั้นพระมหาโมคคัลลานะท่านได้ยืนมคองอยู่ ท่านเห็นด้วยตาทิพย์ของท่านว่าพระสารีบุตรถูกทำร้าย แล้วยักษ์ตนนั้นก็ถูกธรณีสูบไป จึงเดินเข้ามาถามพระสารีบุตรหลังจากที่ท่านออกจากสมาบัติแล้วว่าพระสารีบุตรเป็นอย่างไรบ้าง เพราะมียักษ์มาทาบศีรษะท่าน พระสารีบุตรตอบว่า ท่านไม่รู้เรื่องเลยแต่รู้สึกเจ็บศีรษะเล็กน้อย แล้วจึงกล่าวชมเชยพระมหาโมคคัลลานะว่าท่านมีฤทธิ์มากที่สามารถเห็นยักษ์นั้นได้ พระมหาโมคคัลลานะก็กล่าวชมเชยพระสารีบุตรว่า มีฤทธิ์มากเช่นกัน เพราะปกติแล้วยักษ์ตนนี้สามารถทาบข้างให้จมเดินลงได้หรือสามารถที่จะทำลายยอดภูเขาใหญ่ลงได้ แต่ไม่สามารถทำอันตรายต่อพระสารีบุตรได้ มีเนื้อความปรากฏในชุดทศสูตร^{๒๔}สรุปใจความว่า

“สมัยนั้น ยักษ์สองสหายออกจากทิศอุดรไปยังทิศทักษิณด้วยกรณีกิจบางอย่าง ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมีอันปลงแล้วใหม่ๆ นั่งอยู่กลางแจ้งในคืนเดือนหงาย ครั้นแล้วยักษ์ตนหนึ่งได้กล่าวกะยักษ์ผู้เป็นสหายว่าสหายเราจะประหารที่ศีรษะแห่งสมณะนี้ เมื่อยักษ์นั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ยักษ์ผู้เป็นสหายได้กล่าวกะยักษ์นั้นว่า สหายอย่าเลย ท่านอย่าประหารสมณะเลยสหาย สมณะนั้นมีคุณยิ่ง มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก แม้ ครั้งที่ ๒...แม้ครั้งที่ ๓ ยักษ์นั้นก็ได้กล่าวกะยักษ์ ผู้เป็นสหายว่า สหาย

^{๒๔}พ.บ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๑๙๖๒.

เราจะประหารที่ศีรษะแห่งสมณะนี้ แม้ครั้งที่ ๓ ยักษ์ ผู้เป็นสหายก็ได้กล่าวกะยักษ์นั้นว่า สหาย อย่าเลย ท่านอย่าประหารสมณะเลย ดูกรสหาย สมณะนั้นมีคุณยังมีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก

“ลำดับนั้นแล ยักษ์นั้นไม่เชื่อฟังยักษ์ผู้เป็นสหาย ได้ประหารที่ศีรษะแห่งท่านพระสารีบุตรเถระ ยักษ์นั้นพึงยังพระยาช้างสูงตั้ง ๗ คอกหรือ ๘ คอกให้จมลงไปก็ได้ หรือพึงทำลายยอดภูเขาใหญ่ก็ได้ด้วยการประหารนั้น ก็แลยักษ์นั้นกล่าวว่า เราย่อมร่าร้อน แล้วได้ ตกลงไปสู่รกรใหญ่ในที่นั่นเองฯ”

“ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้เห็นยักษ์นั้นประหารที่ศีรษะแห่งท่านพระสารีบุตรด้วยจักษุเพียงดังทิพย์อันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์ แล้วเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโส ท่านพึงอดทนได้หรือ พึงยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกข์อะไรๆ ไม่มีหรือ ท่านพระสารีบุตรตอบว่าอาวุโสโมคคัลลานะ ผมพึงอดทนได้ พึงยังอัตภาพให้เป็นไปได้แต่บนศีรษะของทุกข์น้อยหนึ่งฯ”^{๒๙}

พระสูตรนี้แสดงว่ากายทิพย์ของโอปปาติกะสามารถใช้พลังงาน กระทำต่อรูปที่เป็นกายหยาบให้ปรากฏโดยใช้ แรงกระทำต่อกายมนุษย์ได้ ตัวอย่างที่เกิดในปัจจุบัน คือ ผีหลอกโดยการมาสัมผัสกับกายมนุษย์ได้โดยการจับไหลจับศีรษะ ดังเช่นดั่งชา หรือมากดทับร่างกายมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการทับร่างหรือส่วนโดยส่วนหนึ่งที่เรียกว่าผีอำ หรือทำให้เกิดแรงทางกายภาพ เช่น ประตูปิดเปิด เกิดหรือลมพัดกรรโชก

๓) เรื่องรุกขเทวดาแปลงกายมาหลอกหลอนพระสาวก

เรื่องนี้เป็นกรณีที่โอปปาติกะซึ่งกรณีนี้คือรุกขเทวดาแสดงตัวให้ปรากฏโดยการทำกายหยาบให้มนุษย์ได้เห็น ดังตามปรากฏในเมตตาสูตโรจความว่า

“...รุกขเทวดาทั้งหลายปราศจากเดช เพราะเดชของภิกษุผู้มีศีลทั้งหลาย ลงจากวิมานของตนๆ แล้วพาเด็กทั้งหลายเที่ยวไปข้างนี้และข้างโน้น เหมือนเมื่อโอกาสในเรือนของชาวบ้านทั้งหลายถูกพระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชายึดครองแล้ว ชาวบ้านทั้งหลายออกจากเรือนไปอยู่ที่อื่น คอยมองดูแต่ไกลว่า เมื่อไรหนอจักไปเสีย ชื่อแม้ฉันใด เทวดาทั้งหลายก็ฉันนั้น และทั้งวิมานของตนๆเที่ยวข้างนี้และข้างโน้น คอยแลดูแต่ไกลเที่ยวว่า เมื่อไรหนอพระคุณเจ้าทั้งหลายจักไปเสีย แต่นั่นก็คิดร่วมกันอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายเข้าจำพรรษาต้นอยู่ตลอด ๓ เดือนแน่แท้ แต่พวกเราจักไม่อาจเพื่อจะพาเด็กทั้งหลายลงมานอนเพียงนั้น เอาเถิด พวกเราก็จักแสดงอารมณ์อันน่ากลัวแก่ภิกษุทั้งหลาย และเทวดาทั้งหลายเหล่านั้นได้เนรมิตรูปยักษ์ทั้งหลายที่น่ากลัว ในเวลาภิกษุทั้งหลายทำสมณธรรมในราตรี ยืนอยู่ข้างหน้าๆ และร้องเสียงน่าสะพรึงกลัว...”

เรื่องนี้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ครั้งหนึ่งพระภิกษุกลุ่มหนึ่งได้เรียนกัมมัญ्ञานจากพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ทูลลาพระพุทธองค์มาจำพรรษา ณ ป่าแห่งหนึ่งใกล้เชิงเขา ไมไกลจากหมู่บ้านนัก เพื่อสาวกแต่การบิณฑบาตและบำเพ็ญสมณธรรม เมื่อพระภิกษุเหล่านั้นมาจำพรรษาอยู่ รุกขเทวดา (เทวดานี้มีวิมานอยู่ตามต้นไม้ใหญ่) ก็ได้รับความเดือดร้อน มีความเกรงใจพระจำเป็นต้องออกจากต้นไม้ที่ตนอาศัยอยู่ โดยเปรียบเทียบการที่รุกขเทวดาเหล่านั้น

^{๒๙} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๑๔๗.

การศึกษาพยานหลักฐานสำหรับในปัจจุบันกรณีเรื่องผีหลอกหรือวิญญาณโอบาติกะ
ปรากฏตัวมีกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

หลวงพ่อศรีอ่อง ชยสิริ วัดบรรพตสถิต ต.พระบาท อ.เมือง จ.ลำปาง ครั้งที่ท่านอาพาธ ต้องได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลสงฆ์ แขวงพญาไท เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร หลังจากผ่าตัดแล้ว ท่านก็พักอยู่ที่ห้องหนึ่งบนชั้น ๒ ของตึกผ่าตัด...ห้องนี้ไม่มีอะไรอยู่สบายๆ โดยไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมารบกวน

พอเข้าไปพักที่ห้องใหม่ในคืนแรก หลวงพ่อศรีอ่องก็เจอเข้ากับเรื่องไม่ชอบมาพากลทันที กล่าวคือในห้องนี้มีเครื่องปรับอากาศติดตั้งอยู่ เมื่อเข้าไปตอนแรกๆ อากาศยังเย็นสบาย ท่านจึงไม่ได้เปิดแอร์ ครั้นอากาศร้อนท่านจึงได้เปิดแอร์ เครื่องปรับอากาศทำงานไปพักหนึ่งก็เกิดเสียงดังครี๊ดคราดสั้นสะเทือนเหมือนจะหลุดออกมาเป็นชิ้น บางครั้งก็ส่งเสียงหวีดแหลมจนแทบแก้วหู หลวงพ่อรู้สึกรำคาญจึงไปปิดเครื่องเสีย พร้อมกันนั้นก็คิดว่าเครื่องคงชำรุดบกพร่อง

๓๐ ข.ส.อ. (ไทย) -/๓๔/๗๑.

เสื้อคลุมสีขาวๆ เนื้อตัวบวมๆ กระจายอยู่หลวงพ่อก็ร้องถามว่า “ใคร?” หญิงซึ่งนั่งก้มหน้าก็ไม่ตอบ หลวงพ่อก็ถามย้ำอีกว่า “โยมเข้ามาได้อย่างไร มีธุระอะไรกับอาตมา?” ผู้หญิงก็กลับผู้ปรากฏภายใน ยามวิกาลก็ยังก้มหน้าปิดปากเงียบเช่นเดิม แต่ยังสะอื้นกระซิกดังแว่วมาให้ได้ยินชั่วครู่ ผู้หญิงคนนั้นจึงค่อยๆ เงยหน้าขึ้นมองตรงมาที่หลวงพ่อ คราวนี้หลวงพ่อก็ได้เห็นได้ถนัดตา ใบหน้าของหญิงคนดังกล่าวไม่เจริญตาเอาเสียเลย นัยน์ตาสองข้างถลนบวมเป่ง ริมฝีปากอ้าเผยอ มีฟันเหยินออกมาอย่างน่าเกลียด เธอยกมือพนมไหว้แล้วชี้มือไปที่เครื่องปรับอากาศ ก่อนจะก้มหน้าลงไปกว่าเดิม

หลวงพ่อก็ลุกขึ้นนั่งเต็มตัวว่าจื๋อมาห่ม ความรู้สึกสัมผัสบอกให้ท่านรู้ว่า หญิงที่มาปรากฏอย่างลึกลับตรงหน้าไม่ใช่คนแน่ ท่านจึงหลับตาแผ่เมตตาให้ เมื่อลืมตาขึ้นยังเห็นหญิงสาวนั่งอยู่ที่เดิม ท่านจึงถามถึงความประสงค์ “สีกาจะให้หลวงพ่อช่วยอะไร? เอาเถอะ...จะช่วยทำทุกอย่างไม่ต้องห่วงนะ” หญิงคนนั้นไม่มีคำพูด หากชี้มือไปที่เครื่องปรับอากาศอีก ซึ่งหลวงพ่อก็ร้องก็คาดเดาไม่ได้ว่าเธอต้องการอะไร ดังนั้นท่านจึงกล่าวให้ผู้มาเยือนคลายกังวลว่า “เอาละนะ หลวงพ่อจะช่วยอยู่แล้วกัน พรุ่งนี้เช้าก่อน ตอนนี้อย่าให้โยมกลับไปก่อนนะให้เป็นสุขเป็นสุขเถิด”

เมื่อหลวงพ่อก็ร้องพูดจบ ร่างของหญิงสาวซึ่งมาแสดงความโหม่นสัก็ค่อยๆ พราเลือนจางหายไปทีละน้อย กระทั่งไม่เหลือแม้แต่เงาให้เห็นภายในห้องเงียบสงัด มันเป็นความเงียบอันเย็นยะเยือก ดูอยู่ท่ามกลาง บรรยากาศของป่าช้าร้างฉนั้น

หลวงพ่อก็ร้องตั้งสติรักษาอารมณ์ให้สงบเป็นปกติดุจเดิมแล้ว ท่านก็ลงจากเตียงเดินไปที่ประตู ลองเปิดดูก็ปรากฏว่าประตูปิดสนิท เมื่อประตูห้องยังปิดอยู่เช่นนี้หญิงสาวในเสื้อคลุมสีขาวจะเข้ามาได้อย่างไร คราวนี้ก็เป็นทีที่ชัดเจนว่าท่านเจอผีหลอกหรือสัมภเวสีแน่นอนแล้ว

หลวงพ่อก็กล่าวสวดอิติปิโสแล้วกดไฟสว่าง มองไปรอบๆ ห้องก็ไม่เห็นใครมาแอบซ่อน หรือซุกอยู่ตรงไหน ดังนั้นจึงเป็นอันว่าผีหรือวิญญาณมาปรากฏตัวให้ท่านเห็นโดยไม่ต้องสงสัย และคงเป็นวิญญาณซึ่งสิงสถิตอยู่ ณ ห้องนี้ไม่ยอมไปไหน หลวงพ่อก็ร้องตั้งใจว่าพรุ่งนี้จะลองสอบถามดูให้รู้เรื่องว่ามีสาเหตุเป็นมาอย่างไรกัน

ขณะนั้นเป็นเวลาใกล้สว่างแล้ว หลวงพ่อก็เข้าไปแปร่งพินล้างหน้าในห้องน้ำ เมื่อออกมาแล้วก็ห่มครองจีวรให้เรียบร้อย จดรูปเทียนไหว้พระแล้วสวดมนต์ทำวัตรเช้าจนจบ

ตอนสายวันรุ่งขึ้น คุณวิชา โชติช่วง นางพยาบาลหัวหน้าตึกได้มาเยี่ยมหลวงพ่อก็ร้องและเอายามาจ่ายให้ หลวงพ่อก็สอบถามคุณวิชาว่าห้องซึ่งท่านนอนรักษาตัวมีความเป็นมาอย่างไร นางพยาบาลหัวหน้าตึกก็เล่าความจริงซึ่งปกปิดกันไว้ให้ท่านฟังว่าเมื่อประมาณปีกว่าๆ ที่ผ่านมาแล้ว มีพนักงานหญิงคนหนึ่งของโรงพยาบาลสงฆ์แห่งนี้ชื่อ “นางสาวลำดวน” ป่วยเป็นโรคมะเร็ง และได้นอนพักรักษาตัวในห้องนี้เป็นเวลานานทีเดียวนางสาวลำดวนได้ซื้อเครื่องปรับอากาศมาติดในห้องด้วยเงินส่วนตัว แต่เธอใช้ได้ไม่นานเท่าไรก็ถึงแก่กรรม และนับจากวันนั้นเป็นต้นมาใครก็ตามที่เข้ามาพักรักษาตัวในห้องนี้ เกิดไปใช้เครื่องปรับอากาศเข้าต้องเจอเรื่องร้ายๆ ทั้งนั้น

เมื่อ ๖ เดือนที่แล้ว มีพระรูปหนึ่งจากนครสวรรค์อาพาธได้เดินทางเข้ามาพักรักษาตัวที่ห้องดังกล่าว อันที่จริงอาการอาพาธของท่านก็ไม่ได้หนักหนาสาหัสอะไร แต่พอนอนได้คืนเดียวพระรูปดังกล่าวก็มรณภาพไปเฉยๆ ต่อจากนั้นก็มิมีผู้ป่วยเอาชีวิตมาทิ้ง ณ ห้องนี้อีกหลายคน โดยที่

อาการเจ็บไข้ได้ป่วยไม่รุนแรงขึ้นขึ้นจะเสียชีวิตทุกรายไป ท่านผู้อำนวยการโรงพยาบาลเลยมีคำสั่งให้ปิดตายห้องนี้ไว้ คุณวิชา โขติช่วง ได้กล่าวกับหลวงพ่อกีเรื่องว่า

“ต่อมาเมื่อย้ายหลวงพ่อกีมาไว้ในห้องนี้ หนูก็ไม่กล้าเล่าให้หลวงพ่อฟังดูๆ หลวงพ่อกีอยู่ได้ไม่เห็นกลัว และก็ไม่ใช่เป็นอย่างคนอื่นก็เลยเจ็บกันทั้งโรงพยาบาล เรื่องมันเป็นอย่างนี้แหละค่ะ” คุณวิชาหัวเราะเล่าเรื่องจบแล้ว หลวงพ่อกีร้องก็ไม่ได้ว่าอะไรหรือเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับท่านให้ฟัง เธอจึงนมัสการลากลับไปปฏิบัติหน้าที่ต่อด้วยสีหน้าพิลึกๆ

เมื่อหลวงพ่อกีทราบข้อเท็จจริงเช่นนี้ ท่านได้เรียกนายเพี้ยน ดำคลองตัน ผู้ช่วยพยาบาลมาสอบถามอีกคน นายเพี้ยน ดำคลองตัน ผู้ช่วยพยาบาลมาสอบถามอีกคน นายเพี้ยนก็เล่าเรื่องความเป็นมาเป็นไปในห้องผีสิงตรงกับคุณวิชาหัวหน้าที่เปิดเผยไว้ทุกอย่าง นายเพี้ยนยังพูดเล่นกับหลวงพ่อกีว่า

“หลวงพ่อกีไม่กลัวผีนางลำตวนหรือครับ” นายเพี้ยนถาม

“ความกลัวนั่นคือความตาย กลัวเมื่อไหร่ก็ตายเมื่อนั้น” หลวงพ่อกีร้องตอบแล้วพูดต่อไปว่า

“พระจากนครสวรรค์ที่ตายไปแล้วก็ดี หรือคนอื่นที่ตายในห้องนี้ ไม่ใช่เพราะผีนางลำตวนแกล้งทำให้ตาย ท่านตายเพราะตกใจจนช็อคที่เห็นผีมาหาเป็นตัวเป็นตน ทั้งนี้เกิดจากการที่ไม่สำรวมสติ เขามาหาเพื่อขอให้เราช่วยสงเคราะห์ แต่เกิดตกใจสุดขีดเลยช็อคตาย หลวงพ่อกีมีสติที่จะต้องพิจารณาว่าอะไรเป็นอะไร ถึงตกใจแปลกใจก็เป็นไปเพียงเล็กน้อย สามารถคุมสติได้เออละ... เย็นนี้จะทำสังฆทานเครื่องปรับอากาศและกรวดน้ำไปให้เขา”

พอคำลงหลวงพ่อกีร้องก็เริ่มทำพิธีสังฆทานให้นางสาวลำตวน โดยเอาด้ายสายสิญจน์ไปคล้องที่เครื่องปรับอากาศแล้วโยงลงมาข้างล่าง วางม้วนสายสิญจน์บนจาน ซึ่งวางไว้ที่หน้าพระบูชา จากนั้นหลวงพ่อกีจุ่มธูปเทียนน้อมรำลึกถึงคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และชุมนุมเทวดาประกาศอัญเชิญวิญญาณของนางสาวลำตวน “เอहिภูตา วิญญานัง...” กล่าวซ้ำหลายๆ หนแล้วท่านก็กระทำจิตสู่ภาวะความว่าง “มานิมะมา คาคัจฉายะ สิวังพรหมา มานิมะมา อาคัจฉาหิ”

นานจนได้กลิ่นธูป แสดงว่าวิญญาณมารับรู้แล้ว หลวงพ่อกีร้องจึงกล่าวดังๆ ว่า “เอ้า...นางลำตวนนั่งลง หลวงพ่อจะสอนว่าตามทุกคำนะ”

แล้วหลวงพ่อกีสอนให้ไหว้พระไตรสรณคมน์ ๓ ครั้ง แล้วสอนให้อาราธนาศีล ๕ จนจบเมื่อจบลงแล้วท่านก็ให้ศีล ๕ ไปรักษา จากนั้นจึงได้สอนให้กล่าวคำถวายสังฆทานและคำถวายเครื่องปรับอากาศ แล้วหลวงพ่อกีให้พรกรวดน้ำให้ เผาซื้อบังสุกุลให้ จบแล้วสัพพัตถจนครบถ้วน

หลังจากทำพิธีถวายสังฆทานให้เป็นที่ยอมรับร้อย หลวงพ่อกีร้องก็ลุกขึ้นเดินไปเปิดเครื่องปรับอากาศ พอกดปุ่มให้เครื่องทำงาน เสียงสั่นสะเทือนก็แผดสนั่นทันที คลอเคล้าด้วยเสียงระอื้นรำพัน แล้วสรรพเสียงซึ่งบ่งบอกถึงความโหม่นศักดิ์ค่อยๆ เบาลง เบาลงในที่สุดได้แผ่วหายไป เหลือแต่เสียงเครื่องปรับอากาศทำงานตามปกติแทบไม่ได้ยินเสียง

บรรยากาศภายในห้องเย็นเยือกถึงระดับหนาวเหน็บ ไม่ผิดกับอากาศในฤดูหนาวจัด หลวงพ่อกีร้องสัมผัสรับรู้กับอุณหภูมิผิดธรรมดานี้ จนร่างของท่านสั่นสะท้าน และท่านก็รู้ถึงความ

หนาวเยือกเช่นนี้เกิดจากอิทธิฤทธิ์ของวิญญาณและภูติที่สิงสถิตอยู่ ณ หอ้งนี้ เมื่อเวลาผ่านไปสักพัก ความหนาวเย็นก็ค่อยๆ ปรับระดับกลับคืนมาสู่สภาพปกติ แต่ก็ยังไม่หมดไปเสียทีเดียว

หลวงพ่อดี๋ออง ชยสิริ เล่าว่า...

“...รู้สึกว่าเขายังไม่ไปไม่ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ามันเป็นก่อนกำหนดที่เขาจะต้องอยู่ใช้กรรม ให้หมดเสียก่อน แต่เขาคงเข้าใจต่อการแนะนำและการสอนให้กระทำดี คือไม่แสดงตัวให้ปรากฏเป็นที่ หวั่นเกรงของคนอื่น เพราะอาตมาสอนเขาว่าการที่จะอยู่ต่อไป หรือ ไปปฏิสนธิในภพใดนั้นก็แล้วแต่ จะเลือกทางเอาเอง ถ้าจะอยู่ต่อไปก็อย่าให้เดือดร้อนผู้อื่นและเป็นที่รำคาญเจ้าของสถานที่ นับตั้งแต่ นั้นมาเครื่องปรับอากาศก็ใช้ได้ปกติ ไม่มีเสียงรบกวนอย่างแต่ก่อน เรื่องมันก็ลงเอยกันง่าย...”

๒) เรื่องวิญญาณโอบปาติกะปรากฏตัว^{๓๑}

สมัยเวสไม่มีการรอกหาที่เกิด แต่การที่จะไปเกิดในภพใดในทีใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับแรงเหวี่ยง ของกรรมที่ส่งไป การที่คนบางคนพบเห็นว่า “ญาติคนนั้นคนนี้ตายไปแล้วมาปรากฏตัวให้เห็นอย่าง นั้นอย่างนี้” ก็หมายถึงว่าเขาได้ไปเกิดแล้วในภพใหม่ เป็นจิตวิญญาณ

แต่เป็นกำเนิดของโอบปาติกะ คือ อาจจะเป็นเปรต เป็นอสุรกาย หรือเป็นเทวดา จำพวกใดจำพวกหนึ่งก็ได้ ซึ่งกำเนิดพวกนี้เป็นอภิสสมานกาย มองดูด้วยตาเนื้อไม่สามารถเห็น จะปรากฏแก่เราได้ก็ต่อเมื่อเขาทำกายให้หายาบ ด้วยประสงค์ที่จะแสดง หรือบอกแต่เฉพาะผู้ที่เขา ต้องการให้ทราบ ดังเรื่องราวต่อไปนี้

เรื่องมีอยู่ว่า มีหญิงสาวคนหนึ่งอายุ ๒๑ ปี ขอสมมุติชื่อว่า “ชุลีนาถ” อยู่กรุงเทพฯ ได้ไปทำงานที่โรงงานแห่งหนึ่งที่อ้อมน้อย จ.สมุทรปราการ

วันหนึ่งในเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๕ขณะที่เธอทำงานอยู่ที่โรงงานแห่งนั้น เวลาพัก กลางวันเธอได้ออกจากโรงงานไปทานอาหาร ได้เดินข้ามถนนสายหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้กับโรงงาน และได้ถูกรถยนต์ชนขณะข้ามถนน อาการสาหัส มีคนนำส่งโรงพยาบาลศิริราช ! แต่เธอได้ขาดใจตายที่ โรงพยาบาลศิริราชนั่นเอง เพราะมีอาการสาหัสมาก แต่ที่บ้านก็ยังไม่มีใครทราบถึงการจากไปของเธอ

วันนั้นพอตกตอนเย็น วิญญาณของเธอก็กลับมาที่บ้าน อาจจะเป็นเพราะห่วงแม่ โดยปรากฏในรูปร่างเดิมของเธอ ! และได้ไปนั่งถ่ายปัสสาวะอยู่ในที่ไม่สมควรจะถ่ายปัสสาวะ อาหญิงของเธอเห็นเข้าจึงคิดว่าที่นั่นไม่ควรถ่ายปัสสาวะ วิญญาณนี้ก็ไม่พูดอะไร ? เมื่อลุกขึ้นแล้วก็เดิน ขึ้นบนบ้าน เดินสวนทางกับมารดาของเธอเอง แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร ? แล้วผ่านเข้าห้องนอน มารดาเข้าใจ ว่าเธอเข้าไปเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวหลังจากกลับมาจากที่ทำงานแล้วมารดาของเธอก็ลงมาข้างล่าง

อีกสักครู่ต่อมา ก็มีคนจากโรงพยาบาลมาบอกข่าวเรื่องการตายของนางสาวชุลีนาถให้ มารดาทราบ แต่มารดาของเธอไม่เชื่อ ! และได้กล่าวยืนยันว่าลูกสาวของตนได้กลับมาบ้านแล้ว อาหญิงเขาก็ดูเอาเมื่อก่อนจะขึ้นบ้าน และได้เดินสวนทางกับตนไปเข้าห้องเมื่อครู่นี้เองเข้าใจว่ามา เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวในห้อง ชายผู้ให้ข่าวก็ยืนยันเช่นกันว่า “ผมมาจากโรงพยาบาลศิริราชที่เก็บศพ ของนางสาวชุลีนาถ เพื่มาบอกข่าวให้ทางบ้านได้ทราบ”

^{๓๑)} ไขแสง กิตติวัชรชัย, นรกร สวรรค์ ท่านเลือกได้, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๓.

มารดา ก็ยังไม่เชื่อ แต่เพื่อให้แน่ใจ จึงได้ตามขึ้นไปดูในห้อง และได้เห็น น.ส.ชุลีนา ถอนคลุมโปงอยู่ในห้องโดยที่ยังไม่ได้เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเลย ด้วยความแปลกใจ ! จึงเรียกลูกสาวออกมา และเมื่อ น.ส.ชุลีนา ถอนคลุมโปงออกมา ยืนอยู่ตรงหน้า มารดา ก็ไม่พูดอะไร? แต่ปรากฏว่ามีเลือดไหลอาบหน้าและเปื้อนไปทั่วร่าง เมื่อมารดาเห็นก็ตกใจเป็นลมสลบไป ภาพนั้นก็หายไปทันที !

เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ซึ่งอาหญิงของ น.ส.ชุลีนา ได้เล่าให้ท่านเจ้าคุณรูปหนึ่งในวัดโสมนัสวิหารทราบ และขณะนี้กระดุกของ น.ส.ชุลีนา ถูกลำบากบรรจุไว้ที่พระวิหารวัดโสมนัสวิหาร แท้ที่จริงเขาเกิดในภพใหม่แล้ว แต่เกิดในกำเนิดแห่งโอปปาติกะ คือ เกิดผุดขึ้นก็มีรูปร่างสมบูรณ์ในทันที บางคนไปเกิดในโอปปาติกะกำเนิดไม่นานนั้เพียง ๗ วันเท่านั้น แล้วก็เคลื่อนไปเกิดในภพใหม่อีก เช่น ไปเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ หรือเทวดาชั้นสูง เป็นไปตามอำนาจพลังของกรรมที่ตนได้กระทำในขณะที่มีชีวิตอยู่ ส่งให้ไปเกิด เราจะทำกรรมอันใดไว้เป็นบุญหรือเป็นบาป เราจะต้องได้รับผลของกรรมนั้น เราทำดีจะได้ดี คนทำชั่วจะได้รับผลของกรรมชั่วสมควรแก่เหตุอย่างยุติธรรม

กรณีศึกษาเรื่องผีหลอกหรือโอปปาติกะสำคัญ รำนี้ เป็นเรื่องที่มีมาแต่โบราณกาลแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอันมาก เช่น เรื่องเปรต พระญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่มาแสดงตนร้องขอส่วนบุญเมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงบำเพ็ญบุญกุศลแล้วไม่ได้อุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตที่เป็นพระญาติเหล่านั้น กรณียักษ์อ้นธพาล ซึ่งเป็นมิชฌาภิบาลทำร้ายพระสารีบุตร กรณีสุกะเทวดาได้รับความเดือดร้อนเพราะมีพระภิกษุมาบำเพ็ญสมณธรรมที่ไถ่ต้นไม้ที่พวกตนอาศัยอยู่ ทำให้พวกตนไม่อาจไฟอยู่บนวิมานบนต้นไม้ได้จึงพากันแปลงกายมาสำแดงตนหลอกพระภิกษุเพื่อให้หนีไปเสีย เป็นต้น สำหรับในปัจจุบันก็มีหลักฐานเป็นอันมากเกี่ยวกับเรื่องผีหลอกและวิญญาณสำแดงรำนี้ เรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นทั่วทุกแห่งในโลก เมื่อใดมีมนุษย์ยอมมีการตายจิตของผู้ตายแม้จะละกายเนื้อไปแล้ว ด้วยความติดใจในอุปาทานจึงมาสำแดงรำให้ปรากฏได้ เมื่อไม่นานมานี้ปรากฏภาพเคลื่อนไหว เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต เป็นภาพเงาร่างคนเดินข้ามถนนในยามค่ำคืนที่เมืองมินา ประเทศฟิลิปปินส์ โดยกล้องวงจรปิดบันทึกภาพไว้ได้ชัดเจนในบริเวณทางแยกที่มีแสงไฟสว่างจ้า แม้รถที่วิ่งผ่านไปก็เสมือนวิ่งผ่านสิ่งไม่มีตัวตน และเมื่อตรวจสอบแล้วปรากฏว่าภาพเคลื่อนไหวนั้นเป็นภาพจริงและเมื่อไม่กี่วันก่อนหน้านั้น มีชายคนหนึ่งเดินข้ามถนนและถูกรถชนเสียชีวิตตรงจุดนั้นสำหรับในประเทศไทย มีบันทึกเผยแพร่เป็นหนังสือที่กล่าวถึงพระภิกษุที่ท่านได้เดินธุดงค์ไปตามภูเขา ป่าไม้ พบกับจิตวิญญาณของภูตผี อสุรกายเป็นอันมาก กรณีศึกษาเรื่องผีหลอกวิญญาณ สำแดงรำจึงเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันถึงชีวิตหลังความตาย และเมื่อตายแล้วยังต้องเกิดใหม่

๔.๑.๕ การศึกษาและหลักฐานเรื่อง วิญญาณเข้าถึง

ผู้ตายไปแล้ว คนทั่วไปเรียกว่าผี ผีมีอยู่จริงหรือไม่นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถานในความหมายว่า “สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณให้โทษได้ ทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ตายาย ผีเรือน ผีท่าเรียกคนที่ตายไปแล้ว ในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ไม่ปรากฏคำว่าผี โดยตรง แต่มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น ภูติ หรือมนุษย์” ซึ่งก็หมายถึงสัตว์ประเภทหนึ่งที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏมีกายละเอียด

จึงไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา เกิดขึ้นโดยการผุดขึ้นเอง เรียกว่า โอปปาติกะ และปรากฏมีหลักฐานที่กล่าวถึงไว้ในพระไตรปิฎก หลายแห่ง เช่น

๑. บทบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับพระภิกษุณีเข้าถึง

กล่าวถึงในสมัยพุทธกาล มีปัญหาการวินิจฉัยอาบัติปาราชิกเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุณีเข้าสู่สรูปความได้ดังนี้

- สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุรูปหนึ่งให้ประหารภิกษุนั้นๆ ถึงมรณภาพเธอมีความรังเกียจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกรรมงหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอคิดอย่างไร เธอกราบทูลว่า มิได้มีความประสงค์จะให้ตายพระเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงตรัสว่าไม่มีความประสงค์จะให้ตาย...จึงไม่ต้องอาบัติปาราชิก

- อีกเหตุการณ์ ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุอีกรูปหนึ่งมีความประสงค์จะให้ตาย จึงให้ประหารภิกษุนั้นๆ ถึงมรณภาพแล้ว เธอมีความรังเกียจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกรรมงหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุ เธอคิดอย่างไร เธอกราบทูลว่ามีความประสงค์จะให้ตาย พระพุทธเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

- อีกเหตุการณ์หนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุรูปหนึ่งมีความประสงค์ให้ตายจึงให้ประหารพระภิกษุนั้น แต่ภิกษุนั้นไม่ถึงมรณภาพ เธอมีความรังเกียจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกรรมงหนอจึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค พระตรัสถามว่า ภิกษุ เธอคิดอย่างไร เธอกราบทูลว่า มีความประสงค์จะให้ตายพระพุทธเจ้าข้า พระพุทธองค์ตรัสว่า เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยพระวินัยเกี่ยวกับการที่พระภิกษุณีเข้าถึง ๓ กรณี ต้องมีพระภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า พระอีกรูปหนึ่งพยายามโดยมิได้มีเจตนาฆ่า แต่ถึงกับทำให้พระที่ถูกผีเข้ามรณภาพ พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยว่าพระที่ช่วยนั้นไม่ปาราชิกและไม่ต้องอาบัติข้อใด เพราะมิได้มีเจตนาฆ่า กรณีที่สองพระรูปหนึ่งถูกผีเข้า พระอีกรูปหนึ่งพยายามเข้าช่วยพระที่ถูกผีเข้า โดยมิเจตนาจะทำให้มรณภาพ แล้วเป็นเหตุให้พระที่ถูกผีเข้ามรณภาพ พระพุทธองค์ ทรงวินิจฉัยว่า ต้องอาบัติปาราชิก เพราะมีเจตนาฆ่า อีกกรณีหนึ่ง คือ มีพระถูกผีเข้าพระอีกรูปหนึ่งพยายามช่วย โดยมีเจตนาจะทำให้มรณภาพ แต่พระที่ถูกผีเข้าไม่ถึงกับ มรณภาพ พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยว่า ไม่ปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย คือต้องอาบัติเบาว่า ไม่ถึงกับต้องสึกกรณีตัวอย่างดังกล่าวนี้แสดงว่า เรื่องวิญญาณผีเข้าถึงมีอยู่จริง

๒. พระพุทธองค์ทรงอนุญาตกรณีมีอันตรายของภิกษุผู้จำพรรษา^{๓๓}

กรณีเมื่อถึงวันเข้าพรรษา พระภิกษุจะต้องจำพรรษา ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งเป็นระยะเวลา ๓ เดือน แต่พระพุทธองค์ทรงยกเว้นให้ไว้ว่าอาจไม่จำต้องจำพรรษาคติดต่อกันตลอด ๓ เดือน กรณีมีอันตรายเกิดขึ้น ณ สถานที่แห่งนั้น พระที่จำพรรษาอยู่สามารถออกจากสถานที่จำพรรษานั้นโดยไม่ถือว่าอาบัติ แต่พรรษขาด อันตรายที่กล่าวถึงนั้นมีอยู่หลายประการ แต่อันตรายข้อหนึ่ง คือ พระถูก

^{๓๒}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๕๗/๒๕๑.

^{๓๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๓/๒๕๖.

ผีเข้า ดังความตอนหนึ่งว่า”“ภิกษุทั้งหลาย อนึ่งภิกษุทั้งหลายในศาสนานี้จำพรรษาแล้ว ถูกพวกปีศาจรบกวน มันเข้าสิงบ้างพาเอาไปบ้าง พวกเธอพึงหลีกเลี่ยงไปด้วยสำคัญว่านั่นแลอันตราย ไม่ต้องอาบัติแต่ขาดพรรษา...” คำว่าปีศาจ นั้น มีคัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎกว่าปีศาจคือ เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ประเวทียุทธยารฝ่ายไม่ดี มีอุปนิสัยไม่ดีหลายเรื่องเช่นมีความมักโกรธและมีฤทธิ์มากพอที่จะเข้าสิงคนได้

๓. พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์โดยย่อเมื่อพระภิกษุผีเข้า^{๓๔}

มีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกความว่า

“สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ แม้เมื่ออันตรายไม่มีก็สวดปาฏิโมกข์ย่อ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาครับสั่งห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายเมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่พึงสวดปาฏิโมกข์ย่อ รูปใดสวด ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อมีอันตราย เราอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์ย่อ อันตรายในเรื่องนั้นเหล่านี้คือ (๑) พระราชาเสด็จมา (๒) โจรมาปล้น (๓) ไฟไหม้ (๔) น้ำหลากมา (๕) คนมามาก (๖) ผีเข้าภิกษุ (๗) สัตว์ร้ายเข้ามา (๘) งูร้ายเข้ามา (๙) ภิกษุอาพาธหนักจะเสียชีวิต (๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์ย่อ ในเพราะอันตรายเห็นปานนี้ เมื่อไม่มีอันตราย ให้สวดโดยพิสดารการสวดปาฏิโมกข์หมายถึงการสวดทบทวนพระวินัยของสงฆ์ ซึ่งจะกระทำในทุกวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ ของแต่ละเดือน ซึ่งจะต้องสวดโดยพิสดารคือทั้งหมด ทรงอนุญาตให้สวดโดยย่อได้เฉพาะกรณีมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างนี้ ซึ่งรวมถึงกรณีผีเข้าสิงภิกษุด้วย

๔. พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์ปวารณาสั้นลง เมื่อพระภิกษุผีเข้า^{๓๕}

ความตอนหนึ่งคือ “...ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในอาวาสแห่งหนึ่งในตำบลนี้ถึงวันปวารณา มีอันตรายเกิดขึ้นคือ (๑) พระราชาเสด็จมา... (๖) ผีเข้าภิกษุ... ในข้อนี้ หากภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า เหตุฉุกเฉินนี้แหละคืออันตรายแก่พรหมจรรย์ ถ้าสงฆ์จักปวารณา ๓ วัน สงฆ์จักไม่ทันได้ปวารณาทั่วถึงกัน อันตรายแก่พรหมจรรย์นี้จักเกิดเสียก่อน ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้” “ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เหตุฉุกเฉินนี้คืออันตรายแก่พรหมจรรย์ ถ้าสงฆ์จะปวารณา ๓ วัน สงฆ์จักไม่ทันได้ปวารณาทั่วถึงกันอันตรายแก่พรหมจรรย์นี้จักเกิดเสียก่อน ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงปวารณา ๒ วัน ... หนึ่งเดียว... มีพรรษาเท่ากัน”

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันออกพรรษา เป็นวันที่สงฆ์เปิดโอกาสให้ต่างฝ่ายสามารถซักถามข้อผิดพลาดของหมู่สงฆ์หากมีเหตุการณ์สำคัญหรืออันตราย ๑๐ ประการ (เหตุเช่นเดียวกับเรื่องสวดปาฏิโมกข์ ซึ่งเห็นประการหนึ่งคือ เมื่อพระภิกษุผีเข้า พระพุทธองค์อนุญาตให้ปวารณาโดยใช้เวลาทั้งสั้นลงได้)

^{๓๔}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๐/๒๕๕.

^{๓๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๕/๒๕๘.

๕. พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระฉันทนื้อดิบและเลือดสดเพราะมีไข้^{๓๖}

ความตอนนี้เป็น “...ก็โดยสมัยนั้นแล พระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเพราะมีไข้ พระอาจารย์พระอุปัชฌายะช่วยกันรักษาเธอก็ไม่สามารถแก้ไขให้หายโรคได้ เธอเดินไปที่เชียงแล้หมแล้วเคี้ยวกินเนื้อดิบ ต้มกินเลือดสด อาพาธเพราะมีไข้ของเธอนั้นหายดังปลิดทิ้ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายเรอนุญาตเนื้อดิบเลือดสด ในพระอาพาธเกิดแต่มีไข้...” ปกติกการฉันทนื้อดิบและเลือดสดเป็นข้อห้ามในพระวินัย แต่กรณีที่ส่งชีพอาพาธเพราะมีไข้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ฉันทนื้อดิบและเลือดสดได้

๖. อโยธราชกว่าด้วยอำนาจของมัจจุราช^{๓๗}

ในพระสูตรนี้กล่าวถึงการที่คนควรจะบวชเพื่อประพฤติธรรม มีความตอนหนึ่งว่า “...ยักษก็ดี ปีศาจก็ดี หรือเปรตก็ดี โกรธเคืองแล้วย่อมเข้าสิงมนุษย์ได้ แต่ไม่สามารถเข้าสิงมัจจุราชได้เลย เพราะเหตุที่นั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่าจะบวชประพฤติธรรม”

ความตอนดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงว่า ยักษ์ ปีศาจ เปรต ซึ่งเป็นผี เป็นสัตว์ที่ตายแล้วไปเกิดอยู่ในภพภูมิดังกล่าวมีอยู่จริง และเมื่อผีเหล่านี้มีเหตุโกรธเคืองแล้ว ก็สามารถเข้าสิงคนได้จริง

๗. พระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามมิให้พระทำตัวเป็นหมอผี^{๓๘}

ในพหมชาลสูตร มีความตอนหนึ่งกล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยติรัจฉานวิชา (วิชาที่ขวางไปนิพพาน เพราะไม่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม) เช่น เป็นหมอผี ซึ่งโดยนัยนี้พระสาวกของพระพุทธองค์ คือภิกษุทั้งหลาย ก็จะต้องปฏิบัติตามพระพุทธองค์ด้วย คือ เว้นขาดการจากเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยติรัจฉานวิชา เช่นหมอผี เป็นต้น

เรื่องผีเข้าสิงพระเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงทรงบัญญัติข้อยกเว้นพระวินัยเกี่ยวกับเหตุที่ผีเข้าสิงพระในหลายประการ และเรื่องของการดำรงชีพเป็นหมอผี ก็มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลรวมถึงการกล่าวถึงการเข้าสิงของผีในลักษณะต่างๆ เป็นการยืนยันในพระไตรปิฎกว่าผีมีอยู่จริง

มีปัญหว่าผีคือใคร มีที่มาอย่างไร ใครจะรู้เห็นได้ว่าผีมีอยู่จริง เรื่องนี้ปรากฏอยู่ในมหาสิหนาสสูตร^{๓๙} พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“...สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้นดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางอย่างนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงอบายทุกติ วินิบาต นรก โดยสมัยต่อมา เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกเข้าถึงซึ่งอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อนด้วยส่วนเดียว ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์...”

“...สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางตนในโลกนี้ด้วยใจว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้นดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงกำเนิด

^{๓๖} ฐ.ชา.ทสก. (ไทย) ๒๗/๕๑/๒๑๐.

^{๓๗} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑/๗๙.

^{๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๙/๓๖๑.

^{๓๙} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๕/๘๕.

เดรัจฉาน โดยสมัยต่อมา เราเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งกำเนิดเดรัจฉานเสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์...”

“สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนี้ และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงเปรตวิสัยโดยสมัยต่อมา เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งเปรตวิสัย เสวยทุกขเวทนาเป็นอันมาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์...”

“สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินการอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกเข้าถึงแล้วซึ่งสุคติโลกสวรรค์ เสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์...”

จากพุทธดำรัสนี้ เป็นการแสดงว่าพระบรมศาสดาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระสัพพัญญูย่อมทรงเห็นและกำหนดรู้ได้ว่าสัตว์ใด บุคคลใด ปฏิบัติอย่างไร ดำเนินอย่างไร เมื่อตายเพราะกายแตก จักไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือได้กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย หรือเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์จะเสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า หรือเสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว ไม่ว่าสัตว์ที่ไปเกิดใหม่นั้นจะมีกายหยาบหรือกายละเอียด พระพุทธองค์ทรงรู้เห็นได้หมด เพราะทรงรู้และเห็นด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ คือมนุษย์ธรรมดาไม่อาจมองเห็นได้ และมีใช่พระพุทธรูปจะรู้เห็นได้เพียงผู้เดียวเท่านั้น พระสาวกของพระพุทธองค์ที่มีจิตบริสุทธิ์ มีญาณทัสนะ ก็สามารถรู้เห็นได้เช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสามัญผลสูตร ความว่า

“เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโนมน้อมจิตไปเพื่อรู้จิตและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกเขา ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” ดังนี้

“เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ มหาบพิตร นี้แหละสามัญผลที่เห็นประจักษ์ทั้งดียิ่งกว่าทั้งประณีตกว่าสามัญผลที่เห็นประจักษ์ช้อยก่อนๆ”^{๔๐}

^{๔๐}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๖/๘๗.

จากพระสูตรดังกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงว่าแม่สาวกของพระพุทธองค์ ผู้บรรลุคุณธรรมวิเศษได้ ญาณทัสสนะแล้ว ก็ย่อมสามารถรู้เห็น ที่มาที่ไปตลอดจนการดำรงอยู่ของสัตว์ที่มีกายละเอียดซึ่งมนุษย์ธรรมดาไม่อาจมองเห็นได้ และเมื่อพิจารณาเรื่องกำเนิด ๔ ประการ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในมหาสีหนาทสูตร^๑ “ความโดยสรุปว่า กำเนิดของสัตว์ทั้งหลาย มี ๔ ประการคือ (๑) อันทะชะกำเนิด คือสัตว์ทั้งหลายที่ชำแรกเปลือกแห่งฟองเกิด (๒) ชลาพุชะกำเนิด คือสัตว์ทั้งหลายที่ชำแรกไส้ (มดลูก) เกิด (๓) สังเสทชะกำเนิด คือสัตว์ที่เกิดในปลาเน่า ในขนมมูตหรือน้ำคร่ำในถ้ำไคล (ของสกปรก)(๔) โอปปาติกะกำเนิด คือสัตว์ที่เกิดโดยอุบัตินั่นที่ ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์ บางจำพวกและเปรตบางจำพวก

จากพระสูตรดังกล่าวชีวิตที่กำเนิดขึ้น ๓ ประเภท มีกายหยาบจึงสัมผัสและเห็นได้ด้วยตาเปล่าของมนุษย์ แม้สัตว์ประเภทสังเสทชะกำเนิดของประเภทตัวเล็กมาก เช่น สัตว์เซลล์เดียวแต่ก็ใช้เครื่องมือคือใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องขยายดูได้แต่ชีวิตประเภทที่ ๔ คือ โอปปาติกะกำเนิดนี้มีกายละเอียด มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกที่มีจิตบริสุทธิ์ สามารถมองเห็นได้ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์

ผีจึงเป็นสัตว์หรือมนุษย์ที่ตายไปแล้ว ไปถึงกำเนิดเป็นสัตว์ประเภทโอปปาติกะด้วยแรงกรรมที่สัตว์นั้นได้ทำไว้ แต่เป็นโอปปาติกะที่อาศัยปะปนอยู่กับมนุษย์แบบภพซ้อนภพ ประเภทที่เกิดในทุกติภูมิต่างยังเกี่ยวพันกับมนุษย์ได้ ได้แก่ เปรต สัตว์เดรัจฉานและมนุษย์บางประเภท รวมทั้งอสุรกาย ประเภทหนึ่งและสัตว์ที่ไปเกิดในสุคติภูมิที่อาศัยปะปนอยู่กับมนุษย์แบบซ้อนภพ ได้แก่ เทวดาระดับล่าง ในชั้นจาตุมหาราชิกา อีกประเภทหนึ่ง สัตว์เหล่านี้มีกายละเอียด มนุษย์ปวงชนไม่อาจมองเห็นได้ด้วยจักขุมนุษย์

การที่ผีมีอยู่จริงโดยเป็นสัตว์ประเภทโอปปาติกะประเภทหนึ่ง และสามารถเข้าถึงมนุษย์ได้ จึงเป็นการยืนยันว่าสัตว์ทั้งหลายเมื่อตายแล้วต้องเกิดประการหนึ่ง

วิญญาณเข้าสิง หรือผีเข้านี้ คือ การที่ผีหรือวิญญาณของโอปปาติกะบางประเภท เข้าสิงในร่างกายของมนุษย์ ผู้ที่ถูกผีหรือวิญญาณเข้าสิงจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของผีที่เข้าสิงนั้น เช่น ผีหรือวิญญาณที่เข้าสิงเป็นคนแก่ ก็จะมีการของของคนแก่ ผีเป็นผู้ชายดูร้ายเสียงพูดของผู้ถูกผีเข้าสิงก็จะเป็นเสียงผู้ชาย บางกรณีผู้ที่ถูกวิญญาณเข้าสิงก็จะแสดงอาการของผีในขณะที่ถึงแก่ความตาย เช่น ผีที่จมน้ำตาย เมื่อเข้าสิงร่างที่ถูกสิงก็แสดงอาการสำลักน้ำของคนจมน้ำ บางทีก็ร้องไห้คร่ำครวญ ผู้ที่ถูกผีเข้าจะเสียอาการทรงตัว ควบคุมตัวเองไม่ได้ ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่เป็นไปตามอำนาจสั่งการของผีที่เข้านั้น เช่น สามารถบินของดิบ เนื้อสัตว์สดๆ ได้ ต้มสุราได้เป็นขวดๆ โดยไม่เมา เป็นต้น”

^๑ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕/๓๒.

กรณีศึกษาและพยานหลักฐานเรื่องวิญญาณเข้าสิง

๑) เรื่องวิญญาณอาฆาต

หลวงพ่อเมี้ยน พุทศศิริ แห่งวัดโพธิ์กบเจา ต. กบเจา อ.บางบาล จ.พระนครศรีอยุธยา เป็นที่ลือเลื่องไปหลายจังหวัดในกิตติคุณเป็นอัครจริยในวิชาการกระดูกของท่าน ซึ่งท่านได้เมตตาบำบัดรักษาผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุกระดูกหัก กระดูกแตก แผลกลเหลวนับไม่ถ้วนรายแล้วผู้ประสบเคราะห์กรรมถึงขั้นกระดูกหัก ส่วนมากมักจะเป็น “นักซิ่ง” สิ่งหมอเตอร์ไซด์ซึ่งซัดกันด้วยความประมาท คะนอง กว่าจจะรู้สึกสำนึกถึงผลแห่งความผยองคิดว่าเก่งกล้าเหลือหลาย ก็ต่อเมื่อลงไปในอนดินอยู่ กลางถนนเสียแล้วนี่คือประวัติโดยย่อส่วนหนึ่งของหลวงพ่อเมี้ยน พุทศศิริในอดีตที่นำมาเล่าพอเป็นสังเขปซึ่งต่อไปนี้จะขอเข้าเรื่อง “หลวงพ่อเมี้ยนสยบวิญญาณพยาบาท”

เวลานั้น...หลวงพ่อเมี้ยน พุทศศิริ มาจำพรรษาอยู่ที่วัดโพธิ์กบเจา อ.บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา แล้ว ไม่เพียงแต่ท่านจะช่วยรักษากระดูกหักให้แก่ญาติโยมทั่วไป หลวงพ่อเมี้ยนยังมีชื่อเสียงลือเลื่องไปไกลในเรื่องไล่ผีที่สิงอยู่ในตัวของคนบางคนให้ออกไป เป็นการคลายทุกข์ให้แก่ทุกคน ซึ่งบางหน้ามาหวังพึ่งท่าน

เรื่องของวิญญาณพยาบาทรายนี้ เริ่มขึ้นที่หญิงสาวชาวอยุธยาคนหนึ่งไปเที่ยวสุพรรณบุรีกับเพื่อนๆ ขณะที่ไปเที่ยวชมโบราณสถานแห่งหนึ่งหญิงสาวผู้นี้เกิดหายไปจากกลุ่มเพื่อนๆ ต่างแยกย้ายกันออกตามหาเป็นจำละหวั่น ในที่สุดก็ไปพบนั่งซิมอยู่ตรงโคนต้นไม้ในป่าละเมาะ มีกิริยาทำที่ผิดไปเป็นคนละคน เพื่อนก็เข้าไปตื้ดมือให้กลับออกมาด้วยกัน แต่หญิงสาวคนนั้นกลับแสดงกิริยากราดเกรี้ยว พุดจาหยาบคาย บอกว่า “กูไม่กลับกูจะอยู่ที่นี่” เพื่อนๆ เห็นเช่นนั้นก็คิดว่าไม่ได้การแน่ๆ เพราะหญิงสาวผู้นี้มีกิริยาเรียบร้อยอ่อนโยน มีวาจาสุภาพอ่อนหวาน เมื่อเป็นเช่นนั้นต่างก็คิดตรงกันว่า “ต้องถูกผีเข้าวิญญาณสิงแน่ๆ...”

บางคนที่รู้จักกับอาจารย์มีวิชาอาคม ก็แยกกันไปหาอาจารย์มาช่วยขับไล่ แต่วิญญาณที่สิงร่างของหญิงสาวกล้าแข็งอย่างน่าตระหนก เพราะมนต์คาถาบทไหนของอาจารย์ก็ไม่สามารถทำให้วิญญาณร้ายเกิดความสะดุ้งสะเทือนได้เลย กลุ่มเพื่อนของหญิงสาวจึงจำเป็นต้องช่วยมัดตัวแล้วอุ้มขึ้นรถพากลับพระนครศรีอยุธยา

เมื่อกลับมาถึงบ้านหญิงสาวที่พระนครศรีอยุธยา พ่อแม่ ญาติพี่น้องของเธอพากันวิตกทุกข์ร้อนเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ถูกวิญญาณเข้าสิงไม่ยอมกินข้าวปลาอาหาร แม้แต่น้ำก็ไม่แตะต้องนั่งซิมลือตาโพล่งไม่หลับไม่นอนทั้งวันทั้งคืนพ่อแม่และบรรดาญาติต่างออกไปติดต่อเสาะหาอาจารย์หมอผีหลายคน แต่ละคนเป็นผู้มีวิชากล้าแข็งเป็นที่ยอมรับนับถือมาขับไล่วิญญาณให้ออกไปจากร่าง แต่ทุกอาจารย์ต้องยอมส่ายหน้าหมดปัญญจะไล่ผีออกไปได้ トラบกระทั่งมีผู้รู้คนหนึ่งนำไปขอความเมตตาจากหลวงพ่อเมี้ยน วัดโพธิ์กบเจาซึ่งมีแต่ท่านเท่านั้นที่พอจะช่วยให้เวลานั้นหญิงสาวถูกผีเข้าซุบซอมอย่างรวดเร็วน่ากลัว เพียงไม่กี่วันร่างกายมีสภาพแทบเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก เป็นที่น่าเวทนาอย่างยิ่งพ่อแม่และญาติพี่น้องอุ้มหญิงสาววางบนแคร่ แล้วช่วยกันหามพามายังวัดโพธิ์กบเจา ซึ่งหลวงพ่อเมี้ยนจำพรรษาอยู่ เมื่อพบหลวงพ่อแล้ว พ่อแม่หญิงสาวก็มัสการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นถวาย

ให้ท่านรับรู้หลวงพ่อฟิจารณาคนป่วย เห็นหญิงสาวซึ่งถูกวิญญาณสิงจ้องประสานตากับท่านอย่าง ไม่กลัวเกรง นัยน์ตาคู่นั้นขุนขวางประหนึ่งเป็นนัยน์ตาของผู้ซึ่งตกอยู่ในอารมณ์โกรธแค้นอย่างถึงที่สุด

หลวงพ่อเมียนบอกให้ยกแคร่นำหญิงสาวเข้ามาใกล้ๆ แล้วท่านก็พูดด้วยน้ำเสียงอัน อ่อนโยน อธิบายให้วิญญาณซึ่งสิงอยู่ในร่างของหญิงสาวได้รู้ว่า การมาเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นเช่นนี้ ไม่ผิดกับการสร้างบาปเวรให้แก่ตัวเองเพิ่มเข้าไปอีก ควรจะถอดถอนวิญญาณออกไปเสีย เมื่อถึงวาระ อันสมควรจะได้ไปสุดไปเกิดในภพภูมิที่ดี มิเช่นนั้นก็จะตกนรกหมกไหม้ได้รับความทุกข์ทรมานไม่มีสิ้นสุด เมื่อหลวงพ่อเมียนถามต่อไปว่า เป็นใคร? มาจากไหน? ทำไมจึงมีเจตนาเข้ามาสิงหญิงสาวผู้นี้ วิญญาณ ก็เล่าผ่านร่างที่สิงอยู่ให้หลวงพ่อฟังด้วยน้ำเสียงเคียดแค้นว่าตนมีชีวิตรอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เวลานั้นพระองค์ท่านยังไม่ได้เลิกลาสา ตนเป็นทาสของเจ้านายองค์ หนึ่งที่สุพรรณบุรี วันหนึ่งเครื่องประดับทองคำของเจ้านายองค์นี้เกิดหายไป แล้วกล่าวหาว่าตนเป็นผู้ ลักขโมยไปทั้งๆ ที่ตนเป็นผู้บริสุทธิ์แม้จะยืนยันกรานว่าตนไม่ได้กระทำผิด เจ้านายก็ไม่ฟัง ได้สั่งหัวหน้าทาส นำตัวไปทรมานเพื่อให้รับสารภาพ

หัวหน้าทาสได้กระทำการทารุณสารพัด ทว่าตนก็ยืนยันว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างเดียว กระทั่งทนความเจ็บปวดไม่ไหวก็ขาดใจตายก่อนตายได้กล่าวเป็นสัจสาบานเอาไว้ว่า จะขออาฆาต พยาบาทจ้องเวรกับหัวหน้าทาสตลอดทุกชาติ หากยังตามล้างแค้นไม่ได้ก็จะไม่ขอไปสุดไปเกิดจะตาม ฆ่าต่อไปจนถึงที่สุดหลวงพ่อเมียนถามว่า “หญิงคนนี้เป็นคู่แค้นกับเจ้าหรือ?” “ใช่แล้ว ข้ารอคอยมันมา นานแสน กระทั่งมันไปที่สุพรรณ ไปที่ป่า นั่นซึ่งเป็นที่พักพิงของข้า เป็นโอกาสที่ข้าจะได้ล้างแค้นมัน” วิญญาณกล่าวผ่านร่างของหญิงสาว “เขาคงไม่มีเจตนาจะร้ายเจ้าถึงตายกระมัง เขาเพียงแต่ทำตาม หน้าที่และก็ไม่มีเรื่องโกรธแค้นกันมาก่อนไม่ใช่หรือ?” หลวงพ่อย้ำถามให้สติแต่วิญญาณก็ยังโกรธแค้น ไม่ลดรา “ข้าบอกแล้วว่าข้าไม่ได้ลักทองไป มันควรจะฟังคำข้าบ้าง แต่มันไม่มีเมตตาปราณีข้าเลย ทำ ร้ายข้าจนถึงตายคามือ คราวนี้ถึงที่ข้าบ้างแล้ว ข้าจะให้มันอดข้าวอดน้ำทรมานมันจนกว่าจะตาย เหมือนข้า ใครอย่ามาห้ามเสียให้ยาก!”

หลวงพ่อเมียนรับฟังวิญญาณทาสที่อาฆาตพยาบาทข้ามภพข้ามชาติอย่างรุนแรง ถึงกับรอ คอยกระทั้งหัวหน้าทาสมาเกิดใหม่ เป็นหญิงสาวคนนี้ ท่านเล็งเห็นว่าใช้เวทมนต์คาถาขับไล่วิญญาณที่ สิงร่างออกไปได้ก็จริง แต่วิญญาณนี้มีความอาฆาตพยาบาทรุนแรงนัก คงไม่ยอมเลิกราง่ายๆ เมื่อใดได้ โอกาสก็จะเข้าสิงอีก และหากเป็นเช่นนั้นถ้าแก้ไขไม่ทันท่วงที คราวนี้หญิงสาวคงต้องตายแน่ๆ

หลวงพ่อเมียนจึงได้ใช้วิธีนุ่มนวล ชี้ให้วิญญาณอาฆาตได้เห็นถึงบาปบุญคุณโทษ เวรนั้น ควรระงับเสียด้วยการไม่จ้องเวร จะได้ไม่ต้องมีกรรมผูกพันต่อกันไปอีก หากทำให้คู่แค้นตายไปตนก็ใช้ จะได้ไปสุดไปเกิดทันที ข้ายังจะต้องได้รับโทษทัณฑ์ทุกข์ทรมานสืบต่อไปอีกดังนั้นควรจะโอสถกรรม ต่อกันเสีย หญิงสาวซึ่งเป็นคู่แค้นในอดีตชาติผู้นี้จะได้รับโอกาสทำความดีผ่อนคลายความผิดในอดีต ของตนได้ โดยการทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ วิญญาณก็จะไปเกิดในภพภูมิที่ดีต่อไป

วิญญาณอาฆาตรับฟังอย่างสงบมีท่าทีอ่อนลง แต่บางครั้งก็เกิดฮึดฮัดขึ้นมาอีก หลวงพ่อ เมียนไม่ยอมละความเพียรพยายามกล่อมเกลานำให้น้ำวให้วิญญาณอาฆาตเกิดสำนึกในทางที่ถูกที่ควร

“เจ้าลองคิดดูเถิดว่าตลอดระยะเวลานับ ๑๐๐ ปี ที่เจ้าอยู่ในป่าเมืองสุพรรณได้รับความทุกข์ทรมานขนาดไหน ต้องอยู่อย่างอดอยากหิวโหยตากแดดตากฝน ทนหนาวทนร้อนตลอดมาเพราะโทษะพยาบาท หากเจ้าโอหสิกรรมต่อคู่แค้นของเจ้าวันนี้ เขาก็จะทำบุญใส่บาตรอุทิศส่วนกุศลให้เจ้าทุกวัน อาตมาเองก็จะแผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศลให้เจ้าไปสู่สุคติอีกผู้หนึ่ง” หลังจากวิญญานทาสรับฟังหลวงพ่อดีใจแสดงให้เห็นถึง บาปบุญคุณโทษนานพอสมควร ก็ยอมตกลงจะออกจากร่างแต่ก่อนจะออกไปได้ ขอกินเลือดคู่แค้นหนึ่งหยด โดยให้นำหญิงสาวไปที่จังหวัดสุพรรณแล้วกรีดนิ้วหยดเลือดลงบนใบไม้ให้กิน จากนั้นต้องสัญญาว่าจะทำบุญต่อบาตรให้ทุกวัน เมื่อได้รับส่วนกุศลแล้วก็ยอมโอหสิกรรมให้

หลวงพ่อกำลังถามพ่อแม่ของหญิงสาวว่า จะให้สัญญาตามที่วิญญานขอได้ไหม พ่อแม่ของหญิงสาวก็ให้สัญญา หลวงพ่อก็เลยจูงให้นางหญิงสาวไปที่จังหวัดสุพรรณบุรีวันนั้นเลย และกรีดเลือดให้วิญญานอาฆาตกินตามที่ขอหลังจากที่พ่อแม่ของหญิงสาว กระทำตามคำแนะนำของหลวงพ่อแล้ว หญิงสาวก็มีสติรู้สึกตัวเป็นปกติเหมือนเดิม แสดงว่าวิญญานอาฆาตได้รักษาสัญญาของตนเช่นกัน หญิงสาวเล่าว่าขณะที่วิญญานอาฆาตเข้าสิงร่างอยู่นั้น เธอทำอะไรไม่ได้เลย คล้ายๆ กับหมดสติหรือนอนหลับไปแม้วิญญานอาฆาตจะออกไปแล้ว หญิงสาวยังมีสุขภาพไม่เหมือนเดิม เจ็บไข้บ่อยๆ แอดๆ เข้าทำนองสามวันดีสี่วันไข้ หลวงพ่อก็เลยได้ติดต่อกับวิญญานทาสสอบถามว่าเป็นเพราะเหตุใดหญิงสาวจึงมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเช่นนี้ วิญญานบอกว่ายังไม่ยอมปล่อยมือเสียทีเดียว เพราะกลัวจะไม่ทำบุญใส่บาตรอุทิศส่วนกุศลให้ตลอดไป

หลวงพ่อก็เตือนสติว่า อย่ารบกว่นทำร้ายหญิงสาวคู่แค้นต่อไปอีกเลย เพราะท่านเองก็ทราบว่าได้ทำบุญใส่บาตรให้ไม่เคยเว้น บางครั้งก็ยังทำบุญใหญ่ถวายเสื้อผ้าเป็นทานอุทิศให้บ่อยๆ ไม่ใช่หรือ วิญญานทาสได้ยอมรับว่าเป็นจริงเช่นนั้น ต่อมาสุขภาพของหญิงสาวค่อยดีขึ้นเรื่อยๆ แต่นานๆ ก็ยังเจ็บป่วยอยู่เหมือนกัน กระทั่งเวลาผ่านไปหนึ่งปี วิญญานทาสได้มาปรากฏในนิมิตของหลวงพ่อก็เลย มาคราวนี้มีรูปงามสมบูรณ์ มีเสื้อผ้าใหม่ๆ สวมใส่ วิญญานทาสเล่าถวายหลวงพ่อกว่า “ข้าเห็นใจในเจตนาดีของคู่แค้นของข้าแล้ว เพราะเขาทำบุญใส่บาตรให้ทุกวัน ทำบุญอะไรก็อุทิศส่วนกุศลให้ทุกครั้ง ทำให้ได้รับความสุขสบายผิดกว่าเดิม ที่มานมัสการหลวงพ่อก็ครั้งนี้ก็เพื่อจะมานมัสการกราบลาเป็นครั้งสุดท้าย เพราะถึงวาระจะเกิดแล้ว จึงได้มาฝากหลวงพ่อให้บอกคู่แค้นรับรู้ด้วยว่าข้าโอหสิกรรมทั้งหมดแล้ว อย่ามีเวรแค้นกันและกันเลย ก่อนที่ข้าจากไปจะให้ลาภแก่เขาด้วยให้เขาไปซื้อล้อตเตอร์เลาะห์อะไรก็ได้เขาจะมีโชค”

หลวงพ่อก็เลยได้ให้เด็กวัด ไปบอกหญิงสาวตามที่วิญญานฝากบอกไว้ทุกอย่าง เมื่อหญิงสาวไปซื้อล้อตเตอร์เลาะห์ปรากฏว่าถูกรางวัลใหญ่จริงๆ จึงได้มีการทำบุญกันใหญ่โตเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญานทาสคู่อาฆาตเป็นครั้งสุดท้ายนี่คือเรื่องราวครั้งหนึ่งที่หลวงพ่อกับ พุทธศิริ ได้สยบวิญญานอาฆาตด้วยเมตตาแทนพละอำนาจเวทมนตร์คาถา ปัจจุบันนี้หลวงพ่อกับพระภิกษุจะขราภาพมากแล้ว แต่ท่านยังมีสุขภาพแข็งแรง และที่กุฏิของท่านก็ยังมิใช่ผู้เคราะห์ร้ายได้รับบาดเจ็บถึงกระดูกหัก กระดูกหัก มาขอความเมตตาให้ท่านรักษาแน่นทุกทุกวัน ซึ่งท่านก็เมตตาต่อทุกๆ คน...

กรณีศึกษาเรื่องวิญญานเข้าสิงนี้พบว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและก่อนหน้านั้นแล้ว ดังปรากฏในพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงมีพุทธบัญญัติ เรื่องภิกษุถูกผีเข้า หรือผีเข้าสิงไว้หลายกรณี เช่น ทรงยกเว้นกรณีภิกษุถูกผีรบกวน วิญญานเข้าสิง อาจไม่จำต้องจำพรรษาครบ ๓ เดือน เป็นต้น

รวมทั้งมีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องผีเข้าสิงเป็นจำนวนมาก กรณีศึกษาเรื่องผีเข้าสิงจึงเป็นพยานหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่แสดงว่าโลกหลังความตายมีอยู่จริงและเมื่อตายแล้วยังต้องเกิดใหม่ต่อไป

๔.๑.๖ การศึกษาในเรื่องการเข้าทรง

การเข้าทรง คือการที่มนุษย์ทำหน้าที่เป็นร่างทรง หรือเรียกว่าคนทรง ทำพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณของผีหรือเทพเจ้าเข้ามาประทับทรงในร่างของคนทรง เมื่อวิญญาณของผีหรือเทพเจ้ามาประทับร่างทรงแล้ว ผู้เข้าทรงหรือร่างทรงจะไม่ใช่ตัวของตัวเอง ควบคุมตนเองไม่ได้เลยจะมีพฤติกรรมหรือจะทำอะไรต่างๆ ตามที่ผีหรือวิญญาณหรือเทพเจ้าที่เข้าทรงสั่งการลักษณะกิริยาอาการต่างๆ ของคนทรงหรือร่างทรงจะเปลี่ยนไป เช่นคนที่เป็ร่างทรงมักจะมีเสียงที่เปลี่ยนไป ผู้ที่เข้าทรงเมื่อมีชีวิตอยู่เป็นคนซรา ร่างทรงก็จะมีกิริยาการเหมือนคนซรา คือ เป็นไปตามลักษณะของวิญญาณที่เข้าประทับร่าง แต่แตกต่างกันกับผู้ที่ถูกผีเข้าสิง คือ ผู้ที่ถูกผีเข้าสิง ผีจะเข้ามาเองโดยไม่ต้องเชิญและมักจะเป็นผีหรือวิญญาณชั้นต่ำ หรือสัณเภาล ส่วนวิธีการเข้าทรงผู้เข้าทรงจะเป็นผู้อัญเชิญวิญญาณที่มีบุญบารมีหรือเทพเจ้าที่ตนนับถือถึงมาเข้าทรง ดังนั้นวิญญาณที่เข้าทรงมักจะเป็นวิญญาณชั้นสูง การที่เข้าทรงร่างของมนุษย์นี้ อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป เช่น วิญญาณต้องการบำเพ็ญบารมีด้วยการช่วยเหลือมนุษย์ ด้วยการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่มนุษย์ การอธิบายธรรมะ การทำนายทายทัก การให้คำปรึกษาหารือ เป็นต้น เมื่อวิญญาณเข้าทรงแล้วก็จะบอกว่าตนคือใคร มีคุณวิเศษอย่างไร ทำการทำนายทายทักเหตุการณ์หรืออนาคตที่ผู้ถามอยากรู้ได้ค่อนข้างแม่นยำ สามารถทายอดีตของผู้ที่ถามได้ถูกต้องวิญญาณที่เข้ามาทรงบางรายรักษาโรคบางชนิดได้ให้กับคนได้โดยพลังจิตวิธีการเข้าทรงนี้มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้วเรียกว่ากุมาริปัญญา คือการเชิญเทวดาเข้ามาสิงในสรีระของกุมาริแล้วถามปัญหา ^{๔๒}

การเข้าทรงเป็นสิ่งที่มียุ่จริงในสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณถึงยุคโลกาภิวัตน์ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เจริญรุดหน้าไปก็ตามและจะมีอยู่ต่อไป จึงสมควรรู้จักเรื่องการทรงไว้ดังนี้

ร่างทรง คือมนุษย์ที่เชื่อกันว่าสามารถเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างวิญญาณ สัณเภาล หรือโอปปาติกะ เช่น อินทร์ พรหม ยมนา ปวงเทพยดาและเหล่าดวงวิญญาณทั้งหลายทั้งปวงที่อยู่อีกสัณปรายภพหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน เช่น วิญญาณที่เข้าทรงต้องการสื่อสารส่งข่าว หรือเพื่อมาช่วยเหลือเหล่ามนุษย์ที่เดือดร้อน มีความทุกข์กายทุกข์ใจให้บรรเทาเบาบางลง หรือเพื่อสร้างบารมี เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์ที่ปวงเทพยดา หรือเหล่าวิญญาณทั้งหลายเลือกใช้เป็นสื่อกลางเรียกว่าร่างทรง โดยผู้ที่เป็นร่างทรงจะยอมเป็นร่างทรงด้วยความเต็มใจหรือจำใจหรือถูกบังคับก็ตาม

การเข้าทรง หมายถึง สิ่งนอกเหนือธรรมชาติได้มาเข้าสู่ร่างของคน ได้แก่ ผีसाง เทวดา หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า เจ้า หรือ เทพ มาสิงสู่หรือเข้าร่างของผู้ที่เรียกว่าร่างทรง เพื่อติดต่อกับมนุษย์ให้ความช่วยเหลือ ด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น รักษาความเจ็บป่วย ทำนายทายทักดวงชะตาราศี แม้แต่

^{๔๒}พร รัตนสุวรรณ, ผีและเทวดามีจริง, (พระนคร : วิญญาน, ๒๕๑๗), หน้า ๔๓.

การให้โชคลาภ ขณะที่เข้าทรงจะแสดงกิริยาอาการให้เห็น เช่น เสียงของร่างทรงเปลี่ยนไป กิริยาก็จะแตกต่างไปจากเมื่อครั้งยังไม่มีร่างทรงอยู่ที่ว่าใครจะเรียกขานกันเช่นใด ในหมู่คนทรงเจ้าจะเข้าใจตรงกันว่า คำว่า “เจ้า” ใช้เรียกขานแทน “องค์” การเข้าประทับหรือแฝง หรือสิงสู่ หรือลงร่าง ใช้คำว่า “ลง” ดังนั้นเมื่อ “เจ้า” มาเข้าในร่างทรงจะใช้คำว่า “องค์ลง” ร่างทรงกับ “การทรงเจ้า” คนทั่วไปมักเรียก “ร่างทรง” ว่า “คนทรง” หรือ “คนทรงเจ้า” พิธีกรรมการทรงเรียกว่า “ทรงเจ้า” คำว่า “เจ้า” จะรวมไปถึงเหล่าเทพยดา อินทร์ พรหม ยมนาและวิญญาณทั้งหลายทั้งปวงไปด้วย จะเห็นได้ว่าการทรง “กุมารทอง” หรือ “ลักยม” ซึ่งเรียกว่าทรงเจ้ากุมารทอง หรือพรายลักยม เป็นต้น

ลักษณะของการเข้าทรงหรือการทรงเจ้า การทรงเจ้านั้นอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์คือพิสูจน์ด้วยเครื่องมือทางกายภาพไม่ได้ แม้ร่างทรงเองก็ยอมรับโดยทั่วไปว่า ขณะที่ “เจ้า” หรือวิญญาณเข้าสิงสู่ หรือที่เรียกว่าประทับร่างนั้น จะรู้สึกเหมือนว่าสติสัมปชัญญะของตัวเองจะควบคุมไม่ได้ บางคนบอกว่าร่างของตนเองไม่ถึงกับขาดสติแต่ก็ควบคุมตนเองไม่ได้ ถูกควบคุมโดยอำนาจลึกลับที่เข้ามาบังคับจิตใจ ถูกกำหนดให้กระทำการสิ่งใดก็ได้ที่ร่างทรงไม่อาจขัดขืนได้ จึงเรียกว่า “เจ้า” หรือ “วิญญาณ” มาประทับทรงขณะที่เจ้าหรือวิญญาณประทับทรงในร่างอยู่นั้น ร่างทรงจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการกระทำของมนุษย์ทั่วไป เช่น สูบบุหรี่ได้ครั้งละหลายๆ มวน ดื่มสุราได้ครั้งละมากมาย ร่างกายสั่นเทา เสียงพูดจาเปลี่ยนไป พูดภาษาแปลกๆ เป็นต้นวัตถุประสงค์ของโอปปาติกะของการเข้าทรงหรือการทรงเจ้า ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของ “เจ้า” หรือ “วิญญาณ” ที่มาเข้าทรง ซึ่งมีแตกต่างกันไป ได้แก่ ^{๔๓}

๑. ต้องการมาคุ้มครอง ปกป้องรักษาและช่วยเหลือร่างทรงที่เจ้าเข้าทรงจากปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิต เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ร่างกายไม่แข็งแรง ด้วยเหตุเคยมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. การต้องการมาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยเจ้าที่มาประทับร่างทรงประสงค์จะช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางกายและทางใจ เพื่อเป็นการสั่งสมบารมีของเจ้าหรือวิญญาณที่มาประทับร่าง หรือด้วยจิตที่เมตตา วิธีการที่ช่วยเหลือของเจ้าหรือวิญญาณที่มาประทับทรงจะกระทำหลายวิธีด้วยกัน เช่น (๑) รักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยวิธีการต่างๆ กัน เช่น ทำน้ำมันตี่ให้อาบ ต้มกินบรรเทาอาการเจ็บป่วย (๒) อบรมสั่งสอนธรรมะให้คนที่ศรัทธาในคำสอนของศาสนา แนะนำให้คนสร้างบุญกุศลด้วยการทำความดี อธิบายธรรมะในพระพุทธรูปศาสนา เป็นต้น (๓) ช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อนที่มาขอความช่วยเหลือ เช่น มีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว ปัญหาชีวิต ปัญหาการดำรงชีวิต การทำงาน การต้องคดีความ เป็นต้น ด้วยการให้คำแนะนำ การอธิษฐาน การทำน้ำมันตี่ให้อาบ ต้ม เป็นต้น (๔) การสะเดาะเคราะห์ให้แก่ผู้ที่ดวงชะตาตกอับ มีเคราะห์ โดยการผูกดวงทำพิธีสืบทัดชะตา สะเดาะเคราะห์ ทำเครื่องรางของขลัง การรดน้ำมันตี่(๕) การพยากรณ์ดวงชะตาราศี การทายอนาคต เพื่อแนะนำการดำเนินชีวิต การประกอบกิจการให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและสำเร็จ(๖) การตั้งชื่อ หากฤกษ์ยาม การให้โชคลาภ การแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง การให้ศีลให้พร เป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิต (๗) การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ที่กำลังเดือดร้อน

^{๔๓} ตรีธรรม, ร่างทรง มนุษย์ผู้เป็นตัวแทนของเทพเทวดา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗-๑๘.

มีความทุกข์ “เจ้า” หรือ “วิญญาณ” ที่มาประทับร่างแต่ละองค์จะให้ความช่วยเหลือแตกต่างกันไป บางองค์อาจให้ความช่วยเหลือครบทั้ง ๖ ข้อ

กรณีศึกษาเรื่องการเข้าทรง

เรื่องที่ ๑ โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน (Robert Hugh Benson) ผู้ไปเกิดในเทวโลก

ในโลกตะวันตก ได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโลกหน้ากันมาก จนถึงกับมีสมาคมค้นคว้าทางวิญญาณเกิดขึ้น อย่างเช่นในหนังสือ *more about life in the world unseen* ซึ่งแอนโทนี บอร์เจีย (Anthony Borjia) เป็นผู้เขียนตามคำบอกของโรเบิร์ต ฮิว เบนสัน (Robert Hugh Benson) ผู้ไปเกิดในเทวโลก กล่าวคือ โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน สมัยเมื่อเป็นมนุษย์ได้เป็นนักบวชระดับบิชอป (Bishop) ของศาสนาคริสต์ และเคยรู้จักกับแอนโทนี บอร์เจีย มาก่อน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ และต่อมาอีก ๕ ปี ก็ได้สิ้นชีวิตไปเกิดเป็นเทวดาดังกล่าวแล้ว เทพบุตร โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน บรรณาธิการที่จะบอกความจริงในปรโลกให้มนุษย์ได้ทราบ จึงได้มาติดต่อกับ แอนโทนี บอร์เจีย ทางสมาธิ ผลของการติดต่อ รวมเป็นข้อมูลมากมาย จนพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *more about life in the world unseen* ดังกล่าวแล้ว หนังสือนี้ได้แปลเป็นภาษาไทย โดยอาจารย์ ศิริ พุทธศุภร์ ให้ชื่อว่า *โลกทิพย์ เนื้อหาสาระย่อๆ* ในหนังสือชุดนี้มีดังนี้

โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน เล่าว่า เมื่อตนดับจิต ก็ปรากฏว่ามีร่างทิพย์ ซึ่งก็เหมือนร่างเดิมทุกประการ^{๔๔} ออกมาจากร่างเก่า แต่ทว่าร่างใหม่นี้ไม่เจ็บปวด พิกลพิการเหมือนร่างเก่าทั้งสามร่างเหาะได้ สวมเสื้อผ้านี้เหมือนชุดที่สวมก่อนตาย เพียงแต่เป็นผ้าเนื้อละเอียดดียิ่ง และมีประกาย ร่างทิพย์นี้ไม่มีใครเห็น จะพูดกับใครก็ไม่มีใครได้ยิน จึงจำใจต้องผละจากที่นั่นไป และได้พบกับเพื่อนนักบวช ซึ่งได้ตายไปแล้ว ๓ ปี มารับ และเพื่อนได้พาเหาะไปถึงบ้านของโรเบิร์ต ฮิว เบนสัน ในปรโลก บ้านหลังนี้มีลักษณะคล้ายกับบ้านของโรเบิร์ต ฮิว เบนสัน โลกมนุษย์ จะผิดก็แต่บ้านในเทวโลกหลังนี้สวยสดงดงามกว่ากันมาก อย่างเทียบกันไม่ได้เลย ทั้งบางส่วนของที่เคยคิดไว้ว่า จะต่อเติมเมื่อสมัยเป็นมนุษย์ แต่ยังไม่ได้ทำ เพราะขาดทุนทรัพย์ เป็นต้น ก็กลับมีขึ้นครบบริบูรณ์ในโลกร่างทิพย์ แต่ก็มีอยู่เหมือนกันที่บางอย่างหายไป เช่นไม่มีห้องน้ำ ไม่มีห้องครัว ไม่มีห้องส้วม ทั้งนี้ก็เพราะเทวดาในเทวโลก ไม่จำเป็นต้องอาบน้ำ เพราะร่างกายสะอาดอยู่เสมอ จึงไม่จำเป็นต้องมีห้องน้ำ และเทวดาไม่จำเป็นต้องบริโภคอาหารเพราะอิ่มอยู่เสมอ จึงไม่จำเป็นต้องมีห้องครัว และเมื่อไม่บริโภค ก็ไม่ต้องถ่ายอุจจาระ จึงไม่จำเป็นต้องมีห้องส้วมดังกล่าวแล้ว และรอบบริเวณบ้านก็เต็มไปด้วยไม้ดอก ไม้ผลนานาพันธุ์ ไม้ดอกที่มีสีสวยสดงดงามยิ่งนัก จนไม่อาจเปรียบเทียบกับดอกไม้ในเมืองมนุษย์ได้ ทั้งบานคงทนอยู่อย่างนั้นไม่เหี่ยวแห้งส่งกลิ่นหอมจรุงใจดีแท้ ก่อให้เกิดความชุ่มชื่น เบิกบานใจอย่างประหลาด ทั้งเมื่อเข้าไปใกล้ ก็จะมีดนตรีทิพย์ไพเราะเสนาะโสตยิ่งนัก เปล่งมาจากดอกไม้เหล่านั้นๆ ทำให้เกิดความสุขใจยิ่ง เรื่องนี้เป็นธรรมดาในโลกสวรรค์ สักกับเสียงเป็นของคู่กัน อะไรที่มีสี ก็ย่อมมีเสียง^{๔๕} ผลไม้ก็มีนานาชนิดและทุกผลก็แก่หรือสุกกำลังนำรับประทานพอดี หากรับประทานก็จะรู้สึกอร่อยยิ่งนัก และผลใด

^{๔๔}โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน, *โลกทิพย์*, (ภาค ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๒, แปลโดยศิริ พุทธศุภร์ (พระนคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๐๑), หน้า ๒๕.

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๗.

ที่ถูกปลิดออกมาต้อนรับทาน ก็จะมีผลใหม่ผลออกมาแทนที่ผลนั้น ทั้งแก่หรือสุกกำลังนำรับประทาน พอดีเช่นกัน และผลไม้มันทุกผลในสวรรค์ ไม่มีการสุกงอมตกลงดินเลย

ในสวรรค์มีภูเขา น้ำตก แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น เหมือนเมืองมนุษย์ เพียงแต่สวยงามงดงามกว่ากันมาก อากาศในโลกสวรรค์ก็กำลังพอดี ไม่ร้อนไม่หนาวตลอดเวลา ไม่มีฤดูกาล จึงไม่มีเหตุที่จะทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนแปลง ทั้งสว่างไสวตลอดเวลา ไม่มีมืดไม่มีกลางวัน มีแต่กลางวัน และแสงสว่างในโลกสวรรค์นั้นก็ไม่ได้มาจากแสงดวงอาทิตย์ แต่มาจากแสงสว่างของเทพบุตร เทพธิดา และสิ่งต่างๆ ในโลกสวรรค์ ซึ่งล้วนแต่มีรัศมี ผิดกับบนบกซึ่งกลับตรงกันข้าม ยิ่งลึกมากเท่าไร ก็ยิ่งมืดเท่านั้น มีแต่ความมืด ไม่มีแสงสว่าง หรือมีแต่กลางวันไม่มีกลางคืน เพราะฉะนั้น วันคืนของสวรรค์และนรก จึงยาวนานเหลือเกิน ยวดยานพาหนะในโลกสวรรค์ ก็ไม่จำเป็นต้องมี เพราะไม่จำเป็น ทั้งนี้ก็เพราะเทวดาเหาะได้และสามารถไปถึงที่ไหนก็ได้เร็วดังใจปรารถนา เพราะในโลกสวรรค์ ร่างกายไปได้เร็วเท่าจิต ว่องไวเท่าจิตสั่ง เพราะฉะนั้นอยากไปไหนก็จะไปถึงทันที ดังนั้นเรื่องระยะทางใกล้ – ไกล จึงไม่มีปัญหาต่อเทวดาแต่อย่างใด^{๔๖} แต่ข้อนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า ในโลกสวรรค์ไม่มีการเดิน เทวดาองค์ที่ต้องการเดิน ก็เดินอย่างมนุษย์ ดังนั้นเทวดาปรารถนาจะไปไหนก็อาจไปได้ ๓วิธีด้วยกัน คือเดิน หรือเหาะ หรือหายตัวไปปรากฏในที่ที่ต้องการ อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ว่าหายตัว ก็คือร่างกายจะหายวับจากที่เดิมแล้วไปปรากฏตัวในที่ตนตั้งใจไป แต่ในระหว่างทางไม่มีโอกาสเห็นอะไรเลย พอหายตัวปุ๊บ ก็ถึงที่ที่ตนตั้งใจ เทวดาส่วนใหญ่จะไปไหนมักใช้วิธีนี้ ส่วนวิธีเหาะทำได้เป็นบางองค์ บางประเภทเท่านั้น อย่างเช่นพวกกุมมเทวดาเหาะไม่ได้ เทวดาที่เหาะได้จะต้องเคยฝึกจิต บังคับจิตของตนได้ หากบังคับไม่ได้ก็เหาะไม่ได้

ในโลกสวรรค์ ก็มีสิ่งก่อสร้างอย่างเมืองมนุษย์เหมือนกัน เพียงแต่สวยงามกว่าถาวรกว่า สิ่งก่อสร้างในโลกมนุษย์ และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ตลอดจนวิมานในโลกสวรรค์ ล้วนแต่สำเร็จมาจากจิตใจทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นโลกทิพย์จึงเป็นโลกแห่งจิต โลกแห่งความคิด ความคิดกลายเป็นการกระทำ และส่งผลให้เห็นกันทันทีทันใด^{๔๗} ตัวเจตนาที่แฝงอยู่เบื้องหลังความคิด หรือการกระทำนั้นแหละสำคัญที่สุดในแดนทิพย์นี้ไม่มีผู้ใดสวมหน้ากากได้อีกต่อไป ทุกคนจะต้องเปิดเผยสภาวะแห่งจิตใจที่แท้จริงของตนออกมาทั้งหมด ทั้งในด้านดีและด้านชั่ว การที่จะไปเกิดในสวรรค์ก็เช่นกัน จะไปได้ก็ด้วยอำนาจจิตเท่านั้น และจิตที่คิดจะไปสวรรค์ได้ก็ต้องเป็นจิตที่ประณีต สูงส่งไปด้วยคุณธรรม และการที่จิตจะประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรมได้ก็เพราะทำความดี กล่าวคือจะทำอะไรก็จะทำแต่สิ่งดีงามและทำอย่างบริสุทธิ์ใจ เจตนาที่หวังดี เต็มใจหรือบริสุทธิ์ใจนั้นแหละ เป็นเหตุโดยตรงที่จะนำไปสู่โลกสวรรค์ มีใช้อย่างอื่น ด้วยเหตุนี้ความสุขในโลกหน้าจึงไม่อาจซื้อได้ด้วยปริมาณเงินตราที่ทำบุญลงไป ตรงกันข้ามการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นแม้เล็กน้อย แต่ถ้าทำด้วยความเต็มใจและด้วยเจตนาบริสุทธิ์ที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นที่ตั้ง กลับมีผลในโลกทิพย์มากกว่า ที่ทำบุญมากๆ แต่ทำด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์เสียอีก^{๔๘}หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งในการทำบุญนั้นเจตนาเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ไม่ใช่จำนวนเงิน เพราะเราจะเอาเงินซื้อผลบุญหรือความสุขในโลกหน้า

^{๔๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๔๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๔๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

นั้นไม่ได้เป็นอันขาด ส่วนการทำบุญหรือทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นนั้น แม้มีประมาณเล็กน้อย เพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกันกลับได้อานิสงส์ยิ่งใหญ่กว่าการทำบุญด้วยเงินเป็นจำนวนมาก แต่แฝงด้วยเจตนาไม่เต็มใจหรือไม่บริบูรณ์เสียอีก ด้วยเหตุนี้ในโลกสวรรค์จึงถือเรื่องบุญกุศลหรือความประณีตของจิตใจเป็นสำคัญ ในการตัดสินว่าใครมีบุญมาก บุญน้อย ยิ่งใหญ่มาก ยิ่งใหญ่น้อย ส่วนการที่เคยยิ่งใหญ่มีศถาบรรดาศักดิ์ในโลกมนุษย์มาก่อน ไม่อาจเป็นเหตุทำให้ยิ่งใหญ่ในสวรรค์ได้เลย ดังนั้นบุคคลเป็นจำนวนมากที่เคยเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลกมนุษย์ จะรู้สึกว่ามันเล็กน้อยจนดูเหมือนไม่สำคัญอะไรเลยในโลกทิพย์ แต่ตรงกันข้ามมีบุคคล เป็นจำนวนไม่น้อยที่เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์ อาจไม่มีใครรู้จักชื่อเสียงเลย ครั้นจุติมาปฏิสนธิในโลกสวรรค์แล้ว กลับปรากฏเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย จนเจ้าตัวรู้สึกตื่นตันใจแทบพูดไม่ถูกทีเดียว จากเรื่องราวดังกล่าวมา ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ทุกคนจะนำติดตัวไปได้ในปรโลก ก็คือความหยาบหรือความประณีต แห่งจิตของเขาเองเท่านั้น^{๔๙} ในโลกทิพย์ไม่มีผู้ใดคิดคำนึงถึงยศศักดิ์ ฐานะ ตำแหน่งของบุคคลในโลกมนุษย์อีกต่อไป การกระทำ และความคิดของเขาในโลกมนุษย์ต่างหากที่จะคอยเป็นพยานเชิดชู หรือปรักปรำเขาเอง อีกทั้งตัวเขาเองก็จะเป็นผู้พิพากษาของตนเองอีกด้วย กล่าวคือ แต่ละคนนั้นแหละเป็นผู้พิพากษาทั้งคุณและโทษ ให้ตนเองผลแห่งความคิด การกระทำ และคำพูดของเขาที่ได้ฝังร่องรอยไว้ในจิตของเขานั้นเอง จะเป็นผู้พิพากษาของเขา^{๕๐} โดยนัยนี้จิตเป็นของวิเศษ เพราะมีคุณสมบัติ สามารถเก็บสะสม “ทะเบียนประวัติ” ความเป็นมาในหนหลังต่างๆ ไว้อย่างละเอียด วิจิตรพิสดาร ทั้งไม่มีผิดพลาดและไม่ลบเลือนด้วย^{๕๑}

โลกทิพย์เป็นโลกแห่งจิต อะไรที่สะสมไว้ในจิต ย่อมแสดงออกหมดในโลกทิพย์ ดังนั้นอะไรที่เป็นบุญก็แสดงออกถึงความสุข ความมั่งคั่งและอำนาจโดยประการทั้งปวง ส่วนอะไรที่เป็นบาป ก็จะแสดงออกถึงความทุกข์ ความยากจน และความต่ำต้อยในรูปแบบต่างๆ และส่วนอะไรที่ไม่ใช่บุญ-บาป เช่นความถนัดในด้านต่างๆ เป็นต้น ก็จะแสดงออกในทางนั้นอะไรที่เคยสั่งสมไว้ในจิต ย่อมไม่สูญหาย โดยนัยนี้คนที่มียุบนิสสัยอย่างไร เมื่อตายไปแล้วไม่ว่าจะไปเกิดในภพภูมิอะไร ก็จะมีอุปนิสัยอย่างนั้น เพราะฉะนั้นแม้ในสวรรค์ก็ยังมีเทวดาสามมาทิภูติ เทวดามัจฉาทิภูติ เทวดาดี เทวดาไม่ดี ด้วยเหตุนี้ ใครที่อยากจะเปลี่ยนอุปนิสัยอะไร ก็จะต้องเปลี่ยนให้ได้ขณะที่ยังเป็นมนุษย์ จะหวังไปเปลี่ยนในชาติหน้าย่อมเป็นไปไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน คนที่อยากจะมียุบนิสสัยอย่างไร ก็จะต้องปลูกฝังทำให้เกิดมีขึ้นตั้งแต่ในชาตินี้เช่นกัน

สรุปแล้ว สวรรค์เป็นภูมิแห่งความสุขความสวยสดงดงาม ความไพเราะ เต็มไปด้วยเรื่อง เจริญ หู เจริญตา และเจริญใจ แม้แต่ผู้ที่ไปเกิดที่นั่น ก็มีรูปร่างสวยสดงดงาม ทั้งเทพบุตร เทพธิดา เทพธิดา กล่าวคือ เทพบุตรเทพธิดาทุกองค์ ล้วนแต่เป็นหนุ่มสาว ไม่แก่เฒ่าและถึงแม้จะมีอายุยืนยาว เท่าไหร่ ก็ยังเป็นหนุ่มสาวอยู่อย่างนั้น ยิ่งกว่านั้นเทพบุตรธิดาองค์ใด หากพัฒนาจิตใจได้สูงขึ้น

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า๑.

^{๕๐} โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน. **โลกทิพย์** แปลโดยศิริ พุทธศุภกร์ จาก Here and Hereafter (พระนคร: วิทยญาณ, ๒๕๑๐), หน้า๑๖.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

ประณีตขึ้น ก็ยิ่งทำให้เป็นหนุ่มสาวยิ่งขึ้นไปอีก^{๕๒} เพราะฉะนั้นการดูเพียงรูปร่างกาย จึงไม่อาจรู้ได้ว่า เทวดาองค์ไหนอยู่มานานมีอายุมากน้อยกว่ากัน เพราะทุกองค์หนุ่มสาวด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็มีเหมือนกันที่สวรรค์บางชั้น ใครตายในวัยใด ก็จะเป็นเทวดาในวัยนั้น ใครตายตอนเด็กก็เป็นเทวดาเด็ก ใครตายตอนแก่ก็เป็นเทวดาแก่ดังนี้ เป็นต้น แต่ก็แปลกก็คือครั้นอยู่ยาวนานไป จะค่อยเปลี่ยนไปเป็นเทวดาหนุ่มสาวทั้งหมด^{๕๓}

สวรรค์ได้ชื่อว่าเป็นภูมิแห่งความสุขและความสะดวกสบาย ที่ชื่อว่าเป็นภูมิแห่งความสุขก็ เพราะว่าผู้ใดไปเกิดในโลกทิพย์จะพบแต่ความสุขทั้งกายและใจ กล่าวคือไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่แก่เฒ่า ไม่หิวกระหาย ไม่ต้องประกอบอาชีพ อาภาคติ ไม่มีมลพิษ มองไปทางไหนก็เจริญหูเจริญตา เจริญใจ และที่ว่าสะดวกสบาย ก็เพราะอยากรจะได้อะไร ก็เนรมิตเอาได้ อยากรจะไปไหนก็ไปถึงได้เร็วทันใจ นอกจากนี้ในสวรรค์ยังเต็มไปด้วยสิ่งสวยงามสดงดงาม สมบูรณ์แบบ ดังนั้นสิ่งต่างๆ ในโลกสวรรค์จึงเป็นแม่แบบหรือต้นแบบให้สิ่งต่างๆ ในโลกมนุษย์ได้ลอกแบบ^{๕๔}

ด้วยเหตุนี้ สิ่งต่างๆ ในโลกมนุษย์จึงไม่มีอะไรที่สมบูรณ์เท่ากับสิ่งต่างๆ ในโลกสวรรค์ อีกทั้งเหตุการณ์อะไรที่จะเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ ก็จะมีปรากฏให้ชาวโลกทิพย์ได้รู้ล่วงหน้าก่อนเสมอ^{๕๕} เพราะฉะนั้นโลกทิพย์จึงเป็นภูมิแห่งความคิด เหตุผล และความยุติธรรม ทั้งเป็นภูมิแห่งของกรรม ภูมิแห่งสากลจักรวาล ที่ไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้ ใครทำกรรมอันใดไว้โลกนี้ กรรมนั้นก็จะเป็นมรดกของผู้ผู้นั้นในโลกหน้า^{๕๖}

โลกทิพย์หรือสวรรค์อยู่ที่ไหน เรื่องนี้ใครๆ ก็อยากทราบ โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน ได้เล่าว่าโลกสวรรค์หรือโลกทิพย์กับโลกมนุษย์จะซ้อนกันอยู่ และโลกทิพย์ ก็มีหลายภูมิ โลกทิพย์เหล่านี้ซ้อนกันเป็นชั้นๆ จากต่ำไปหาสูง เสมือนวงกลม โอบล้อมมนุษย์^{๕๗} และโดยเหตุที่โลกทิพย์ ซ้อนกันเป็นชั้นๆ รอบโลกมนุษย์ โดยมีโลกมนุษย์เป็นเสมือนจุดศูนย์กลาง ดังนั้นอาณาเขตของโลกทิพย์จึงถูกแบ่งออกตามดินแดน สัญชาติและภาษาของโลกมนุษย์นั้นๆ ด้วย และอีกด้วยเหตุนี้โลกทิพย์ที่อยู่เหนืออาณาเขตของประเทศใดในโลกมนุษย์ ก็มักจะเป็นที่อยู่ของชาวโลกทิพย์ที่เคยเป็นประชากรของชาตินั้น ภาษา นั้นเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์นั่นเอง เช่น ชาวโลกทิพย์ของฝรั่ง ก็อยู่เหมือนดินแดนฝรั่ง โลกทิพย์ของชาติอื่นๆ ก็อยู่เหนือดินแดนของชาตินั้นๆ^{๕๘} เพราะฉะนั้นสภาวะหลายๆ อย่างในโลกสวรรค์ จึงคล้ายกับสภาวะของมนุษย์ที่โลกทิพย์ซ้อนอยู่ เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่า การได้อยู่ร่วมกันของคนเชื้อชาติเดียวกันวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมจะมีความสุขมากกว่าการอยู่ในต่างหมู่ ต่างวัฒนธรรมต่างสิ่งแวดล้อมอำนาจความคิดที่ตรงกันอย่างน้อยนี้ เป็นต้นเหตุที่ทำให้โลกทำยมี่มีสภาวะคล้ายกับความเป็นไปของชุมชนนั้นด้วยเพราะโลกทิพย์เป็นโลกแห่งความคิด จึงต้องได้รับผลจากความคิดของโลกมนุษย์ด้วย เป็น

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๕.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๗.

ธรรมดา^{๕๙} เพราะฉะนั้นสภาวะในโลกทิพย์จึงยังมีการแบ่งแยกดินแดน ตามเชื้อชาติภาษา วัฒนธรรม ตามอย่างโลกมนุษย์ แต่รูปแบบนี้ ไม่ได้มีทุกชั้นภูมิ มีอยู่แต่ในสวรรค์ชั้นต่ำบางชั้นเท่านั้น ส่วนความเป็นไปในสวรรค์ชั้นสูงจะลดการแบ่งแยกแตกต่างกันลงไปตามลำดับจนถึงสวรรค์ชั้นสูงมาก ทุกอย่างจะเหมือนกันหมดไม่มีการแตกต่างด้วยเชื้อชาติภาษาและอื่นๆ อีกเลย^{๖๐}

สวรรค์มีหลายชั้นบางท่านกล่าวว่า สวรรค์ถึง ๗ ชั้น ซ้อนขึ้นไปตามลำดับ ความต่างกันระหว่างสวรรค์ชั้นสูงกับชั้นต่ำ ก็คือสวรรค์ชั้นสูงกว่า จะมีทุกอย่างที่สวยงามงดงามกว่า ประณีตกว่า สมบูรณ์กว่า ในสวรรค์ชั้นสูงมากขึ้นไปเท่าใดทุกอย่างที่ยิ่งสวยงามงดงามประณีต สมบูรณ์ มากขึ้นไปเท่านั้นตามลำดับ นอกจากนี้สวรรค์ยิ่งชั้นสูงมากขึ้นเท่าใด ก็ยังมีแสงสว่างมากขึ้นตามไปด้วย แต่ตรงกันข้ามสวรรค์ชั้นต่ำลงเท่าไร แสงสว่างจะลดลงตามลำดับ ยิ่งถ้าเป็นอบายภูมิ ก็มีมืดมิด และอบายภูมิก็เช่นกัน อบายภูมิขุมที่ต่ำลงเท่าไร ความมืดมิดก็มากขึ้นเท่านั้น จนถึงมืดสนิท เทวดาในชั้นที่ต่ำกว่า ไม่อาจมองเห็นเทวดาชั้นสูงกว่าได้ ทั้งไม่อาจเข้าไปในสวรรค์ชั้นสูงกว่า ยกเว้นแต่เทวดาชั้นสูงกว่าพาเข้าไป แต่ตรงกันข้าม เทวดาชั้นสูงกว่าย่อมสามารถมองเห็นเทวดาในสวรรค์ชั้นต่ำกว่าได้ สามารถเข้าไปในสวรรค์ชั้นต่ำกว่าได้^{๖๑} ในสวรรค์แต่ละชั้นจะมีหัวหน้าเทวดา คอยปกครองดูแล^{๖๒} ส่วนการติดต่อสื่อสารกันก็ไม่มีอุปสรรคเรื่องภาษา เพราะเทวดาใช้ภาษาใจติดต่อกันได้^{๖๓} และการแนะนำให้รู้จักกันก็ไม่จำเป็น เทวดาองค์ไหนอยากจะรู้จักเทวดาองค์ใด ก็สามารถรู้จักเทวดาองค์นั้นได้เลยเพราะต่างก็รู้ความในใจกันแล้ว

ตามปกติเทวดาทั่วไปมีจิตใจสูง จึงชอบช่วยเหลือกันและคอยช่วยเหลือมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์โดยทั่วไป จึงมักมีเทพประจำตัว (Guardian Angel) อยู่ด้วย เทพประจำตัวจะคอยคุ้มครองป้องกันดูแล^{๖๔} ส่วนเทพองค์ไหน จะมาเป็นเทพประจำตัวของใครนั้นขึ้นอยู่กับนิสัยเหมือนกันเทพเหล่านี้เคยเป็นมนุษย์ที่มีประสบการณ์ ทั้งในด้านสุข ทุกข์ สมหวัง ผิดหวัง ความสำเร็จ และความล้มเหลว มาแล้ว จึงทราบดีว่า คราวใดควรช่วยเหลือ คราวใดควรห้าม คราวใดควรคุ้มครอง แต่มนุษย์ก็มีเจตจำนงอิสระที่จะช่วยหรือไม่ก็ได้ และก็ไม่มีเทพองค์ใด จะล่วงรู้ล่วงหน้าว่ามนุษย์จะใช้เจตจำนงไปในทางใด

โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน ได้เล่าถึงกายเนื้อกับกายทิพย์ว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น แต่บางครั้งกายทิพย์จะพรวดออกจากกายเนื้อได้ชั่วคราว คือ ตอนที่คนหลับสนิท กายทิพย์จะล่องลอยออกไปจากกายเนื้อไปเห็นนั่น เห็นนี่ เห็นอะไรต่างๆ อย่างที่เรียกว่าฝัน แต่ทว่ากายทิพย์ก็ไม่ได้แยกขาดออกมาจากกายเนื้ออย่างเด็ดขาดเสียทีเดียว เพราะยังมีความสัมพันธ์กับกายเนื้ออยู่ ทั้งนี้ก็เพราะมีสายใยอันเป็นแม่เหล็ก (magnetic cord) เชื่อมโยงเอาไว้ สายใยนี้เป็นเครื่องผูกมัดสายชีวิต (Life-Line) ระหว่างกายเนื้อกับกายทิพย์เข้าไว้ด้วยกัน และทราบที่สายใยนี้ยังไม่ขาด กายทิพย์ที่

^{๕๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘.

^{๖๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๙.

^{๖๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

^{๖๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๐.

^{๖๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘.

^{๖๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๒.

พราจากไปในบางครั้ง จะกลับคืนสู่กายเนื้อได้ดังเดิม แต่เมื่อในสายใยนี้ขาดลง กายทิพย์ก็จะพราจากไปโดยเด็ดขาด ซึ่งเรียกกันว่าตายเมื่อนั้น^{๖๕}

ตามปกติเมื่อคนตายแล้ว กายทิพย์จะใช้เวลาประมาณ ๒-๓ วันตามเวลาในโลกมนุษย์ จึงจะสามารถผละออกจากกายเนื้อเด็ดขาด และในระหว่างนี้ กระแสจิตของผู้ที่อยู่ในโลกมนุษย์ จะเป็นอุปสรรคก่อให้เกิดแรงดึงดูดอย่างมากต่อวิญญาณของผู้เพิ่งดับไป^{๖๖} เพราะฉะนั้นผู้ที่อยู่เบื้องหลัง จึงไม่ควรโศกเศร้าเสียใจถึงผู้ตายให้มากนัก เพราะจะทำให้กายทิพย์หรือวิญญาณของผู้ตาย เกิดความอาลัยไม่ยอมจากไป หรือจำต้องจากไปด้วยความทุกข์ใจ

สรุปแล้วโลกหน้าเป็นโลกแห่งวิญญาณ เป็นโลกแห่งจิต เพราะฉะนั้นผู้ที่ตายไปแล้วจะนำสิ่งติดตัวไปในโลกหน้าได้ ก็มีแต่สภาวะจิตที่ละเอียดและหยาบหรือบุญ-บาปเท่านั้น อย่างอื่นทุกอย่างในโลกไม่สามารถติดตัวไปสู่โลกหน้าได้ บุญ-บาป เท่านั้นที่จะอยู่ตอบสนองเขาตลอดเวลาเพราะฉะนั้นโลกหน้าจึงเป็นโลกที่คอยเสวยผลกรรมอย่างเดียว ใครทำบุญไว้มาก ก็เพลิดเพลินด้วยการเสวยความสุขในรูปแบบต่างๆ ดุจคนมีเงินมาก ก็สุขสำราญด้วยการใช้เงินฉนั้นนั่น ผิดกับคนทำบาปไว้มาก ก็จะมีทุกข์ชดใช้กรรมในรูปแบบต่างๆ ดุจคนทำความชั่วไว้มาก ก็ต้องกัมหนารับโทษทัณฑ์หรืออย่างเบาก็เหมือนคนจนไม่มีเงินใช้เลย ก็ต้องตรากตรำทำงานเลี้ยงชีวิตฉนั้นนั่น

เรื่องที่ ๒ วิญญาณนายแพทย์เข้าทรงรักษาโรคและผ่าตัด

เรื่องนี้ เป็นเรื่องวิญญาณของศัลยแพทย์ ชาวเยอรมันที่ได้ตายไปแล้วเมื่อ ๖๙ ปีก่อนได้กลับมาเข้าสิงหรือเข้าทรง ในร่างของมนุษย์ที่มีชีวิตที่ประเทศบราซิล แล้วช่วยทำการผ่าตัดรักษาคนไข้/คนป่วยที่มารักษา วิญญาณของหมอรายนี้ ชื่อ ดร. อดอล์ฟฟรีตซ์ เมื่อขณะมีชีวิตอยู่เป็นศัลยแพทย์ชาวเยอรมัน มีความสามารถในการผ่าตัดอย่างสูง แต่ถึงแก่กรรมไปหลังตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ที่ประเทศเอสโตเนีย ในทวีปยุโรป

ตอนแรกวิญญาณของหมอฟรีตซ์ ได้เข้าสิงในร่างของชวานาบราซิลคนหนึ่งชื่อ “โฮเซ่เดอไฟรตัส” เมื่อปี ๒๔๙๓ ทำให้นายไฟรตัสแปรสภาพจากชวานาธรรมดๆ เป็นหมอที่สามารถรักษาโรคต่างๆ ได้อย่างมหัศจรรย์ แต่นายไฟรตัสก็ประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ เสียชีวิตไปเมื่อปี ๒๕๑๔

ต่อมาวิญญาณของหมอฟรีตซ์ ได้ไปสิงอยู่ในร่างของ ดร. เอ็ด สัน เออ ไควโรซ” แห่งโรงพยาบาลเมืองเรซิเฟ ประเทศบราซิล หมอไควโรซกลายเป็นหมอสองอย่างในร่างกายเดียวกัน คือ แพทย์ตลอดทั้งวันเขาจะเป็นสตินารีแพทย์ธรรมดาๆ ของบราซิล! แล้วแต่ในวันหนึ่งของสัปดาห์ร่างของเขาจะถูกหมอฟรีตซ์ยึดไปใช้และกลายเป็นศัลยแพทย์มือหนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญเป็นพิเศษที่ยอดเยี่ยมสามารถผ่าตัดได้อย่างรวดเร็วปานสายฟ้าแลบ!คือ สามารถผ่าตัดรักษาคนไข้ได้ถึง ๖๐ คน ในเวลาเพียงไม่ถึง ๕ ชั่วโมง และสามารถทำงานผ่าตัดที่จะต้องใช้ความละเอียดอย่างสูง เช่น การผ่าตัดตาหรือกระดูกสันหลัง โดยที่ไม่ต้องใช้ยาสลบหรือยาระงับปวดไม่จำเป็นต้องใช้ห้องผ่าตัดที่ฆ่าเชื้อ และไม่ต้องใช้อุปกรณ์ผ่าตัดที่พิเศษใดๆ ซึ่งผิดกับห้องผ่าตัดสากลที่โรงพยาบาลทันสมัยในปัจจุบันต้องระวางเป็นพิเศษ เพราะกลัวการติดเชื้อเป็นสำคัญ แต่คนไข้ของเขาทั้งหมดไม่เคยเกิดโรคแทรกซ้อน และบอกว่า

^{๖๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

^{๖๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

ระหว่างการผ่าตัดรู้สึกเจ็บเพียงเล็กน้อยหรือไม่เจ็บเลย เป็นที่น่าอัศจรรย์มาก! แถมผลการรักษาคนไข้ทั้งหมดทุกรายก็สำเร็จในอัตราที่สูง

เรื่องเหล่านี้ ยืนยันโดย “ดร. อมิลคาร์เลโอ” ศาสตราจารย์แผนกพยาธิวิทยา แห่งมหาวิทยาลัยของรัฐของบราซิล ที่เมืองพาไรบา ซึ่งได้บอกว่า การผ่าตัดของ ดร.ฟริตซ์ในร่างของ ไควโรซ ได้รับความสำเร็จระหว่างร้อยละ ๙๕-๑๐๐% “ดร.โฮเซ่ ซานโตส” ศาสตราจารย์แผนกรังสีวิทยา ของวิทยาลัยแห่งรัฐเมืองเซอกิเป เป็นหัวหน้าแผนกรังสี ของโรงพยาบาลซานตาอิชาเบล ในเมืองอะราคากู เป็นผู้ที่มีความสนใจ คอยเฝ้าดูรายการผ่าตัดที่ว่าเป็นประจำ

ดร.ซานโตส บอกว่า “ผมได้เฝ้าดูการผ่าตัด ๒ ราย รายแรกชายแก่อายุ ๙๐ ปี คนหนึ่งได้รับการผ่าตัดเนื้อในตา และเพื่อนของชายชราผู้นี้อีกคนหนึ่งก็ได้รับการผ่าตัดรักษาโรคเข่าอักเสบเรื้อรัง ผมยืนยันได้ว่า มันเป็นเรื่องจริงไม่ใช่เล่นกล! คนที่เป็นมือผ่าตัดนั้นก็คือวิญญาณของหมอ ฟริตซ์” การผ่าตัดต่อเนื้อในตานี้ ตามปกติแล้วจะต้องใช้เวลาประมาณ ๑๐ นาที และจะต้องใช้ยาระงับปวด แต่หมอฟริตซ์ในร่างของหมอไควโรซ ใช้เวลาเพียง ๒๘-๓๐ วินาทีเท่านั้นเองก็สามารถตัดเอาเนื้อเยื่อออกไปได้ แถมยังไม่ต้องใช้ยาระงับปวดด้วยหมอไควโรซเล่าว่า “วิญญาณของหมอฟริตซ์ เริ่มติดต่อกับเขา ครั้งแรกตอนก่อนที่เขาจะตัดสินใจเรียนหมอ หลังจากนั้นอีกสามปีต่อมาก็เริ่มเข้าถึงในร่างของเขาและทำการผ่าตัด หมอฟริตซ์จะขอยืมร่างกายของหมอทุกๆ วันพุธ ระหว่างเวลา ๙ โมงเช้า ถึง ๒ โมงเย็น” การรักษาจะเริ่มโดย หมอไควโรซจะเข้าทรงตามค้อยๆ ลอย พร้อมกับบุคลิกต่างๆ นั้นก็เปลี่ยนอย่างสิ้นเชิง! เสียงที่เคยนุ่มนวกก็กลับแข็งกระด้างแบบสำเนียงชาวเยอรมัน จากนั้นก็ลงมือตรวจและรักษาคนไข้อย่างรวดเร็ว คนไข้แต่ละคนจะใช้เวลาเพียง ๕ วินาทีถึง ๕ นาทีก็เสร็จเรียบร้อย คนไข้ส่วนใหญ่ที่ไปรักษาเป็นคนยากจน และเขาก็ไม่เก็บเงินค่ารักษาเลย

ตัวอย่างการรักษาที่มีพยานรู้เห็น คือ ผู้หญิงคนหนึ่ง ชื่อ “รูซเบเรีย” เดินกะโหลกกะเผลก เข้าไปหาโดยใช้ไม้เท้าพุง ผีหมอฟริตซ์จับบ๊อบก็บอกบ๊อบว่าเป็นเนื้องอกในกระดุก แล้วก็จัดการนวดขาข้างขวาของเธอก่อนจะเอาเข็มเล่มยาวเพื่อยแทงเข้าไปในขาของเธอเห็นเวลานานถึง ๔ นาทีเต็มๆ ที่เลือดไหลผสมน้ำหนองไหลออกมาตามรูเข็ม พอหมอลงเข็ม ผู้หญิงคนนั้นก็ลุกขึ้นยืนและก็เดินออกไปอย่างปกติ ไม่แสดงอาการเจ็บปวดอะไรเลยเธอบอกว่า “รู้สึกจุกจิกนิดหน่อยระหว่างการรักษาอะ โอ้! สบายเหลือเกิน น่าอัศจรรย์ใจจริงๆ” คนไข้อีกคนหนึ่ง เป็นผู้หญิงเหมือนกัน ชื่อ “มาการ์ดา ซานโตส” เข้าไปรักษา หมอบอกให้ถอดผ้าออกนอนคว่ำ ตรวจอาการแล้วบอกว่า ข้อกระดูกสันหลังหักผิดปกติ และเริ่มจะเป็นมะเร็ง จากนั้นก็ใช้มีดทำครัวธรรมดาและผ่าตัดทันที เสียงคมมีดตัดเนื้อเธอดังแควๆ! ได้ยินอย่างชัดเจน คนที่ยืนดูถามว่ารู้สึกยังไง? เธอบอกว่า “ไม่รู้สึกระไรเลย ? และก็ไม่กลัวด้วย”

คนไข้รายที่สาม ชื่อ “นางเซนิธาวา” หมอผีฟริตซ์ตรวจแล้วบอกว่า เป็นเนื้องอก กำลังอักเสบอยู่ในรูงมูกข้างขวา จากนั้นก็เอกรรไกรผ่าตัดแหย่เข้าไปในรูงมูกสุดด้าม แล้วก็หมุนกรรไกรไปรอบๆ เสร็จแล้วก็ถอนกรรไกรออกมาพันด้วยผ้าก๊อซ แล้วแหย่กลับเข้าไปใหม่ก็มีเลือดเต็มผ้าก๊อซผืนนั้น แต่เหลือเชื่อจริงๆ นางเซนิธาวาบอกว่า “ไม่เห็นเจ็บอะไรเลย และรู้สึกสบายที่สุดอย่างบอกไม่ถูก อัศจรรย์มากๆ” “หมอเปาโล แรงเกล” ประจำอยู่ที่โรงพยาบาลเรซิเฟ บอกนักข่าวว่าเขาได้ไปดูการผ่าตัดของหมอผีฟริตซ์เป็นประจำ “ตอนแรกรู้สึกตกใจจนบอกไม่ถูก ที่มีการผ่าตัดโดยไม่ใช้ยานอนหลับหรือยาระงับปวด และก็ไม่มีความผิดปกติ หรือมีใครเป็นผู้ช่วย ยิ่งไปกว่านั้นที่น่าประหลาดที่สุด

คือ คนไข้กลับไม่รู้สึกรู้สึเจ็บปวดอะไรเลยเลือดที่ออกมาจากการผ่าตัดก็มีนิดเดียว หลังจากการผ่าตัดแล้วคนไข้ก็ไม่มีโรคแทรกซ้อนอะไรเลย เออ! แปลกจริงๆ! หมอเปาโลผู้ชำนาญทางการแพทย์กล่าว

นักข่าวผู้ขี้ใจ ได้ขอสัมภาษณ์หมอผีฟริตซ์ผู้เป็นยอดอัจฉริยะถึงกรรมวิธีที่ใช้ในการรักษาว่า มีใครคอยช่วยหรือเปล่า ? ซึ่งผีได้ตอบผ่านปากหมอโคโรซว่า “มีคนช่วย เวลาหมอตรวจคนไข้ก็จะมีผีของหมอ คนอื่นๆ มาช่วยตรวจ หมอเลยสามารถรู้อาการของคนไข้โดยแทบไม่ต้องเอ่ยปากถามไงล่ะ ?” วิเศษแท้ๆจากการศึกษาเรื่องการเข้าทรง พบว่า

เรื่องการเข้าทรงนี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วเช่นกัน ปรากฏในเรื่องกุมาริ ปัญหา มีการเชิญเทวดามาเข้าสิง เด็กหญิงเพื่อถามปัญหาในเรื่องกุมาริปัญหา เป็นต้น เรื่องการเข้าทรงเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจริงของผู้ตายไปแล้ว อยู่ในฐานะที่เป็นโอปปาติกะอาจเป็นผี เทพ พรหม เข้าประทับทรง คือเข้าครอบงำจิตวิญญาณของผู้ที่เป็นร่างทรง ซึ่งก็คือมนุษย์ อาจเกิดขึ้นโดยความสมัครใจของร่างทรง หรือการบังคับของโอปปาติกะที่มาประทับทรงโดยเจ้าของร่างทรงไม่สมัครใจได้ แต่สิ่งที่วิทยาศาสตร์และตรรกศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ ขณะเดียวกันก็เป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏแก่สายตาของบุคคลเป็นจำนวนมากที่ยืนยันได้ว่า เหตุการณ์นั้นมีอยู่จริง ได้แก่การแสดงความสามารถเหนือมนุษย์หรือสิ่งที่ร่างทรงในเวลาปกติไม่สามารถทำได้ เช่น การรักษาโรคให้หายขาดอย่างเป็นอัศจรรย์ การแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น การที่ร่างทรงคว่ำพระเครื่องจากอากาศ การทำนายทายทักเหตุการณ์ในอนาคตอย่างถูกต้อง การอธิบายธรรมะที่สุขุมลุ่มลึกเกินความสามารถของร่างทรง เป็นต้น พยานหลักฐานเชิงประจักษ์เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันว่า ชีวิตหลังความตายมีอยู่จริงและจากกรณีตัวอย่างเรื่องการเข้าทรงดังกล่าวข้างต้นเป็นประจักษ์พยานประการหนึ่งที่แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ เพราะจิตหรือวิญญาณของผีคือผู้ที่ตายไปแล้วมาเข้าสิงและกระทำการสิ่งที่มนุษย์ที่ถูกวิญญาณเข้าสิงไม่อาจกระทำได้

๔.๑.๗ การศึกษาเรื่อง การเข้าสมาธิไปติดต่อโอปปาติกะ

การเข้าสมาธิไปติดต่อ เป็นวิธีการสื่อสารทางจิตระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่อยู่ต่างภพภูมิ เช่น จิตวิญญาณของโอปปาติกะ เป็นคุณสมบัติของจิตที่ได้รับการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา ในพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในขั้นการฝึกสมาธิที่มีอยู่ถึง ๔๐ วิธี เช่น กลืน ๑๐ เพ่งวัตถุสี่ต่างๆ การเจริญอาโลกสิน คือเพ่งแสงสว่าง หากการเจริญสมาธิจนจิตเป็นสมาธิขั้นสูงเป็นอัปปนาสมาธิ จนแสงสว่างเกิดขึ้นในใจ จะสามารถเห็นหรือติดต่อกับโอปปาติกะในสมาธิได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในอรรถกถาคัคคะว่า ^{๒๗}

ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคยาสีสะ ใกล้หมู่บ้านคยา ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อภิกษุทั้งหลาย สมัยที่เรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ครั้งนั้นเรากำหนดเห็นแสงสว่างได้ แต่ยังไม่เห็นรูปทั้งหลาย เราจึงได้เกิดความคิดว่า ถ้าหากเราจะพึงกำหนดเห็นแสงสว่างได้ด้วย และเห็นรูปทั้งหลายได้ด้วย ญาณทัศนะของเราจักยิ่งบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นอีก ดังนั้นในเวลาต่อมา เราจึงไม่ประมาท พยายามปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น ครั้งแล้วเราก็กำหนดเห็นแสงสว่างได้ด้วย และเห็นรูปทั้งหลายได้ด้วย แต่ยังไม่สามารถถามเทวดาได้ เราจึงเกิดความคิดว่า ถ้าหากเราจะพึงกำหนดเห็นแสงสว่างได้ด้วย

^{๒๗} อก. อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๖๑/๒๓๙ - ๒๔๑.

เห็นรูปเทวดาทั้งหลายได้ด้วย ทั้งเจราจาใต้ถ้ำได้ด้วย ญาณทัศนะของเราก็จะพึงบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นอีก ดังนั้น ในเวลาต่อมาเราจึงไม่ประมาท พยายามปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ครั้นแล้วเรากำหนดเห็นแสงสว่างได้ด้วย ทั้งเจราจาใต้ถ้ำเทวดาทั้งหลายได้ด้วย แต่เรายังไม่รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้มาจากเทพนิยายไหน เราจึงได้ความคิดว่า ถ้าเราจะพึงรู้ว่า เทวดาคั่นองคั่นนี้มาจากเทพนิยายนั้นนิยายนี้ ญาณทัศนะของเราก็จะพึงบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้นเวลาต่อมาเราจึงไม่ประมาทพยายามปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ครั้นแล้วเราก็รู้จักเทวดาทั้งหลายว่า องค์กรนี้มาจากเทพนิยายนั้นนิยายนี้ แต่เรายังไม่รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้จากที่นั่นที่นี้แล้วไปบังเกิดที่ไหน และด้วยวิบากกรรมอะไร ฯลฯ เราจึงได้ปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ครั้งต่อมาเราก็รู้ว่าเทวดาคั่นองคั่นนี้จากที่นั่นที่นี้ ด้วยวิบากกรรมอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เรายังไม่รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้มีอาหารอย่างไร เสวยสุขและทุกข์อย่างไร ฯลฯ เราจึงปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ครั้นเวลาต่อมาเราก็รู้ว่าเทวดาคั่นองคั่นนี้ มีอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นอย่างนี้ แต่เรายังไม่รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้โดยปกติมีอายุยืนยาวนานเท่าไร ฯลฯ เราจึงปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น ครั้งเวลาต่อมา เราก็รู้ว่าเทวดาคั่นองคั่นนี้ มีอายุยืนยาวนานเท่านี้เท่านี้ มีอายุยืนนานเท่านี้เท่านี้ แต่เรายังไม่รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้เคยอยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านั้นในครั้งก่อนหรือไม่ เราจึงได้เกิดความคิดว่า ถ้าเราจะพึงรู้ว่า เราได้เคยอยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านั้นในครั้งก่อนด้วยหรือไม่ ญาณทัศนะของเรา ก็พึงจะบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้นในเวลาต่อมา เราจึงไม่ประมาทพยายามปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น แล้วในที่สุดเราก็ได้ครบทั้งหมดคือ

๑. กำหนดเห็นแสงสว่างได้
๒. เห็นรูปทั้งหลายได้
๓. อยู่สมาธิเจราจาใต้ถ้ำเทวดาทั้งหลายได้
๔. รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้มาจากเทพนิยายนั้นนิยายนี้
๕. รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้จากที่นั่นที่นี้แล้วไปบังเกิดในที่นั่นที่นี้ด้วยวิบากของกรรมอย่างนั้นอย่างนี้
๖. รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้มีอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ เสวยสุขทุกข์อย่างนั้นอย่างนี้
๗. รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้มีอายุยืนนานเท่านี้เท่านี้
๘. รู้วาทะดวงคั่นองคั่นนี้เคยอยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านั้นมาก่อนหรือไม่

คำว่าญาณทัศนะ หมายถึงการเห็นด้วยญาณ คือด้วยทิพย์จักขุ อธิเทวญาณทัศนะ ก็คือ การรู้เห็นในเรื่องเกี่ยวกับเทวดาทั้งหมด คำว่า ปริวัฏ ๘ หมายถึง การรู้การเห็นเทวดาครบทั้ง ๘ ข้อ พระบรมศาสดาทรงเห็นเทวดาทุกองค์ทั้งอุปปาติกะในภพภูมิต่างๆ ได้อย่างไม่มีขีดจำกัดก็เพราะทรงมีทิพย์จักขุนี้

สำหรับพุทธสาวกที่สามารถมีความรู้นี้ได้ เป็นการรู้ทางจิตที่เป็นการรับรู้เหนือประสาทสัมผัส (ExtraSensoryPerception หรือ ESP) นั้น เพราะจิตนั้นเป็นธรรมชาติรู้โดยจิตเดิมนั้นสะอาด ผ่องใส สามารถรู้เห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ^{๒๘} แต่ธรรมดาจิตของคนทั่วไปจะเศร้าหมองก็เพราะมีกิเลสมาเกาะในอุปกิเลสสูตร ^{๒๙} ได้กล่าวอุปมาจิตที่เศร้าหมองเปรียบกับทองคำไว้ว่า ทองคำย่อมเศร้าหมอง ไม่อ่อน ไม่ควรแก่การงาน ไม่สุกปลั่ง เพราะ ไม่เหมาะสมที่จะนำไปทำอะไรเพราะอุปกิเลสแห่ง

^{๒๘}อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๐

^{๒๙}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๑/๙๖.

ทองคำทั้ง ๕ อย่าง คือ เหล็ก โลหะ ดีบุก ตะกั่ว และเงินฉันทิ จิตก็แปดเปื้อนด้วยอุปกิเลสแห่งจิต คือ นิ वर्ณ ๕ ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่ควรแก่การงาน ไม่ผ่องใส ไม่ตั้งมั่นอยู่ในสมาธินั้น ในพระพุทธศาสนาเรียกความรู้ยิ่งทางจิตนี้ว่าอภิญญา เป็นการรู้ที่อยู่ในวิสัยของผู้ปฏิบัติทางจิตถึงขั้น ได้ฌาน ๔ โดยจิตในขั้นนี้จะเป็นจิตที่เป็นหนึ่ง มีสมาธิ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสทั้งอย่างหนา ปานกลาง และอย่างอ่อน มีการตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว^{๗๐} ดังปรากฏมีการกล่าวถึงอภิญญา ๖^{๗๑} ไว้ที่ขี ภาย ปาฏิหาริย์และวังอุตตรนิกาย เอกนิบาต ไว้ดังนี้

๑. อิทธิวิธี (psychokinesis) ความสามารถที่จะแสดงฤทธิ์ต่างๆ ที่ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เช่น เนรมิตกายเป็นหลายคน หายตัว เดินทะลุกำแพง ดำดิน ดังมีกล่าวอธิบายไว้ใน พระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจาก อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโนมน้าวจิตไป เพื่ออิทธิวิธีหลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุผ่านกำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้น ดำลง แม่นในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ ...”^{๗๒}

๒. ทิพโสต (clairaudience) หรือหูทิพย์ เป็นความสามารถในการได้ยินเสียงมนุษย์และ เสียงทิพย์ซึ่งเป็นเสียงที่ละเอียดเกินวิสัยที่หูของมนุษย์สามัญจะได้ยิน กับทั้งสามารถได้ยินเสียงทั้งในที่ ใกล้และที่ไกล โดยท่านอธิบายการรับรู้ในลักษณะนี้ไว้ว่า เป็นอภินิหารของจิตที่มีสมาธิแน่วแน่บริสุทธิ์ ที่จะสามารถโน้มไปเพื่อได้ยินเสียงและบังเกิดทิพโสตธาตุที่ฟังเสียงได้ทั้งเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ โดยเสียงต่างๆ นั้นจะมาปรากฏอยู่ในความรู้เหมือนอย่างเสียงที่ปรากฏอยู่ที่หูเนื้อ ดังมีกล่าวไว้ใน พระ ไตรปิฎกว่า

“ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจาก อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโนมน้าวจิตไปเพื่อทิพโสตธาตุ เธอย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ทั้งที่อยู่ใกล้และไกลด้วยทิพโสต โสตอันบริสุทธิ์ ล่วงโสตของมนุษย์^{๗๓}

๓. เจโตปริยญาณ (mind-reading) ความสามารถของจิตในการกำหนดใจหรือความคิด ของผู้อื่นได้ ดังที่มีกล่าวไว้ว่า

“ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจาก อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ย่อมโนมน้าวจิตไป เพื่อเจโตปริยญาณ เธอย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ

^{๗๐}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๗/๑๓๑.

^{๗๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๓/๔๓๑ อัง. เอกกุก. ๒๐/๖๕/๒๗๓.

^{๗๒}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑/๑๐๕.

^{๗๓}ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๘/๑๑๓.

จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ จิตปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะจิตมีโทสะก็รู้ว่าจิตมีโทสะหรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ^{๗๔}

๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (retrocognition) คือการระลึกชาติได้ดังที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุ นั่น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก...ว่าในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก้ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียง ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้เกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก...”^{๗๕}

๕. ทิพพจักขุ (clairvoyance) คือ ตาทิพย์ เป็นการรู้เห็นการเกิดการตาย รู้เห็นกรรมและการเป็นไปตามกรรมของสัตว์และบุคคล ดังที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุ นั่น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จิตและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลายเธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพพจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่าสัตว์เหล่านั้นประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิฉฉาภิภูมิจึงถือการกระทำด้วยมิฉฉาภิภูมิจึงเบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาตนรก ส่วนสัตว์เหล่านั้นประกอบด้วยกายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาภิภูมิจึงถือการกระทำด้วยอานาจสัมมาภิภูมิจึงเบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตกเขาย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดังนี้”^{๗๖}

๖. อาสวักขยญาณ เป็นญาณหรือการรู้ที่ทำให้อาสวะสิ้นไป และถึงซึ่งความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงอาสวักขยญาณไว้ว่า

“ภิกษุ นั่น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเหล่านี้ อาสวะ นี่อาสวะสมุทัย นี่อาสวนิโรธ

^{๗๔}ที. ส. (ไทย) ๙/๒๕๘/๑๑๓.

^{๗๕}ที. ส. (ไทย) ๙/๒๕๙/๑๑๔.

^{๗๖}ที. ส. (ไทย) ๙/๒๕๙/๒๑๑.

นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติ
สิ้นแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี...^{๗๗}

การรู้ทางจิตอันเป็นผลจากการฝึกจิตและพัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขานี้เป็นการรู้เห็นเชิง
ประจักษ์ในลักษณะที่เป็นการหยั่งรู้โดยตรงและเป็นการเห็นแจ้งด้วยตนเอง ในพระไตรปิฎกเรียกว่า
“การรู้ยิ่งด้วยตนเอง” หรือญาณทัสสนะ^{๗๘} หรือการเห็นด้วยญาณเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นได้ในลักษณะ
ของผลจากเหตุอันเหมาะสม คือเมื่อสมาธิพร้อมมูลมีความพร้อมทางปัญญา ญาณก็จะเกิดขึ้น
โดยวิธีทางที่จะทำให้ความรู้ระดับญาณเกิดขึ้นได้ ก็คือการปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ ซึ่งย่อลงได้เป็น
ศีล และปัญญา เพราะการปฏิบัติในศีลอย่างถูกต้องเป็นฐานนำไปสู่การสมาธิ และการเจริญสมาธิ
ที่ถูกต้องเป็นฐานนำไปสู่ปัญญา สิ่งที่จะถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการที่จะทำให้เกิดความรู้ระดับ
ญาณ ก็คือสมาธิ เนื่องจากการปฏิบัติสมาธิจะทำให้นิรณ ๕ สงบระงับลง เป็นผลให้จิตที่เศร้าหมอง
หายไป จิตจะสะอาดสว่างสงบ เกิดปัญญา เกิดความสว่างไสวในจิตรู้แจ้งแทงตลอดตามความเป็นจริง
เรียกว่า เกิดญาณทัสสนะ ดังกล่าวแล้ว ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอย่างไรหนที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไป
เพื่อการได้ญาณทัสสนะ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมกำหนดแสงสว่างไว้ใน
ใจ อธิษฐานให้สว่างเหมือนกลางวัน ไม่ว่าจะเป็นตอนกลางวันหรือกลางคืนเธอมีใจสงบ
ไม่มีนิรณห่อหุ้ม ทำให้มีแสงสว่างเกิดขึ้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนาอย่างนี้ที่
บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อการได้ญาณทัสสนะ”^{๗๙} และ “สมาธิที่เจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ญาณทัสสนะ”^{๘๐} และ “สมาธิมีญาณุตถญาณทัสสนะ
เป็นอานิสงส์”^{๘๑}

การเกิดญาณทัสสนะ หรือการรู้แจ้งอันเป็นการเข้าถึงความเจริญระดับสูงนี้เป็นการหยั่งรู้
ทางปัญญา (intelligible intuition) ที่เป็นผลของกระบวนการปฏิบัติและพัฒนาจิตตามลำดับ
ดังที่พระพุทธองค์ตรัสรับรองไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวการตั้งอยู่ในอหัตตผล ด้วยการไปครั้งแรกเท่านั้น
หาได้ แต่การตั้งอยู่อหัตตผลนั้น ย่อมมีได้ด้วยการศึกษาโดยลำดับ ด้วยการทำโดย
ลำดับด้วยการกระทำโดยลำดับ ด้วยการปฏิบัติโดยลำดับ”^{๘๒}

ทั้งนี้ผลการศึกษาค้นคว้าในเรื่องปรจิตวิทยา (Para Psychology) หรือ EPS ของ ดร.ไรน์
แห่งมหาวิทยาลัยดัก ที่ว่า จิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาแล้ว จะไวต่อการรับรู้และมีความสามารถ
ในการรู้ได้อย่างละเอียดเหนือกว่าความรู้ด้วยประสาทสัมผัสอื่นๆ^{๘๓}

^{๗๗}ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๙/๒๑๒.

^{๗๘}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๑๗/๓๒๐.

^{๗๙}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๔๔.

^{๘๐}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๕/๔๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๙/๒๓๓.

^{๘๑}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑/๒๐๙.

^{๘๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๕/๒๓๘.

^{๘๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

ดังนั้นการเข้าสมาธิจนจิตสงบจนได้มานั้นในระดับต่าง ๆ เกิดมานิสัยสามารถติดต่อกับโอปปาติกะได้

กรณีการศึกษาเรื่อง การเข้าสมาธิไปติดต่อกับโอปปาติกะ

เรื่องที่ ๑ การอัญเชิญเทวดา

กรมหมื่นวิจิตรวรณปรีชา สามารถเชิญเทวดามาปรากฏให้เห็นทั้งต่อหน้าชาวไทยและต่างประเทศ โดยเสด็จในกรมฯ ได้ตั้งศาลเพียงตาไว้ในท้องพระโรงที่วังของพระองค์ในศาลเพียงตานี้ นอกจากจะมีเครื่องสังเวบูชาแล้ว ยังมีพานทอง ๑ใบสำหรับใส่แผ่นกระดาษเปล่าขนาด ๔×๘ นิ้ว ปีกหนึ่ง กับดินสอคำ ๑แท่ง เพื่อตอบคำถามของผู้ที่ต้องการทราบโชคชะตาหรือคำถามอื่นๆ ของตนเองหรือคนอื่น กล่าวคือผู้ถามต้องจุดธูปหอม ๑ดอกและของบวงสรวงแล้วถามเรื่องที่ตนอยากทราบ แล้วรอรู้อยู่ประมาณ ๑นาทีก ก็จะมีแผ่นกระดาษที่อยู่ในพาน เกิดเป็นม้วนกลมๆ อย่างตะกรุดตกลงมา เมื่อคลี่กระดาษออกดู จะมีลายมือเขียนด้วยดินสอคำ เป็นตัวหนังสือยาว ๆ แต่ก็เป็นระเบียบอย่างคนสมัยโบราณเขียน บอกถึงเรื่องที่ผู้ถามอยากรู้ ในคืนหนึ่งๆ จะมีผู้ไปบวงสรวงถามอย่างนี้กว่า ๒๐ คน อยู่มาวันหนึ่งผู้ไปบวงสรวงพร้อมใจกันของเรื่องเสด็จในกรม ขอให้ติดต่อกับเทวดาองค์นั้น ได้แสดงองค์ให้ประจักษ์แก่สายตาสักครั้งจะได้ไหม เสด็จในกรมฯ จึงเข้าสมาธิติดต่อกับเทวดาที่ศาลเพียงตาประมาณ ๕นาทีก ก็เสด็จออกจากสมาธิแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ว่า เทวดาขัดข้องไม่อาจให้เห็นตัวได้แต่ถ้าอยากดูจริง ก็จะมาแสดงให้เห็นเพียงมือซ้ายเท่านั้น เมื่อที่ประชุมตกลง เทวดาก็แสดงให้ดู โดยเสด็จในกรมฯ บอกให้ทุกคนมองไปที่ศาลเพียงตา ก็เห็นมือซ้ายเหมือนมือมนุษย์ทุกประการห้อยลงมา แต่มีที่ห้อยลงมานั้นใหญ่โตกว่ามือมนุษย์สัก ๔เท่า และทรวดทรงมือสวยงาม ผิวขาวเหลืองนวล นิ้วยาวเรียวแหลมได้สัดส่วน นิ้วกลางสวมแหวนฝังอัญมณีวงใหญ่มาก และที่ข้อมือสวมกำไลประดับอัญมณีอันมีค่าและสวยงามมากเช่นกัน ภาพนั้นปรากฏอยู่ประมาณ ๑๕วินาทีก็หายวับไป ที่ประชุมจึงช่วยกันค้นหาแต่ก็ไม่ได้ร่องรอยอะไรที่แสดงว่าเป็นการตบตาหลอกลวงกันเลย ต่อมา พ.ต.อ.ชลอ อุทก ภาชนได้มาพบกับ มจ.เฉลิมศรี พระโอรสองค์ใหญ่ของเสด็จในกรมฯ จึงได้ทูลถามเรื่องนี้ มจ.เฉลิมศรีตรัสว่า เป็นความจริงทุกประการ เพราะท่านเองก็ได้ร่วมสังเกตการณ์อยู่ด้วยทุกครั้ง เมื่อเสด็จพอทรงทำพิธีเชิญวิญญาณ และได้ทรงเล่าเพิ่มเติมว่า ครั้งหนึ่งพระองค์ท่านป่วยหนักถ่ายอุจจาระเป็นเลือดรักษาอย่างไรก็ไม่หายอาการเพียบหนัก พระบิดาจึงได้ทำพิธีขอยาจากเทวดาองค์นั้น ก็ปรากฏว่ามีวัตถุสิ่งหนึ่งตกลงมาจากศาลเพียงตา วัตถุนั้นคือกำธูปมัดติดกัน ๑มัดพระบิดาจึงนำธูปนั้นมาต้มยาให้รับประทาน ก็ปรากฏว่าอาการป่วยไข้หายเป็นปกติ มจ.เฉลิมศรียังทรงเล่าต่อว่า ครั้งหนึ่ง รัชกาลที่ ๕ ทรงมีรับสั่งให้เสด็จในกรมฯ อัญเชิญเทวดาให้พระองค์ทอดพระเนตรสักครั้ง ที่วังบางปะอิน ครั้นถึงวันนัดพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับในท้องพระโรง แวดล้อมไปด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ครั้นถึงเวลา ๒๒.๓๐น. เสด็จในกรมฯ ได้ทรงทำพิธีอัญเชิญเทวดา ทันใดนั้นก็มิเสียงปรหมื่อดังสนั่นขึ้น ๓ครั้งในท้องพระโรง เสียงนั้นดังก้องมาจากเพดานท้องพระโรง แล้วปรากฏว่ามีดอกไม้หลากหลายสีตกลงมาจากอากาศในท้องพระโรงตรงพระพักตร์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดอกไม้นั้นมีกลิ่นหอมตลบอบอวลไปทั่วท้องพระโรงทำให้พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพอพระทัยยิ่งนัก^{๔๔}

^{๔๔}พ.ต.อ.ชลอ อุทกภาชน, แว่นส่องจักรวาล (ภาค๒), (พระนคร: วิบูลย์กิจ, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๘-๑๓๒.

จากตัวอย่างเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าตายแล้วไม่สูญ เพราะถ้าสูญจะมีผีมีเทวดาได้อย่างไร คนจะไปเห็นผีเห็นเทวดาได้อย่างไร ความจริงมีคนจำนวนไม่น้อยเคยเห็นผีเห็นเทวดานี้ก็แสดงว่าตายแล้วไม่สูญ ที่ไม่สูญก็เพราะวิญญาณเป็นอมตะดังกล่าวแล้ว

เรื่องที่ ๒ การวาดรูปโอปปาติกะในอดีตโดยผ่านคนกลางเข้าสมาธิไปติดต่อ

การวาดรูปโอปปาติกะในอดีตโดยผ่านคนกลางเข้าสมาธิไปติดต่อการวาดรูปในที่นี้คือคนวาดรูปจะวาดรูปคนตายไปตามคำบอกของคนผู้เข้าสมาธิไปติดต่อคนตาย โดยทั้งผู้วาดและผู้ไปติดต่อทางสมาธิ ยังไม่รู้จักคนตายไม่เห็นคนตาย ทั้งไม่เคยเห็นรูปคนตาย แต่เมื่อวาดรูปออกมาแล้ว ปรากฏว่ามีรูปคนตาย จะขอยกตัวอย่างกรณีสักเรื่องหนึ่ง คือ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้พาคุณศรีเพ็ญ จิตฺตฺหะศรี และอาจารย์ลาวัณย์ อุปินทร์ แห่งคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ไปที่บ้านอาจารย์นฤมล กาญจนารมย์ บ้านเลขที่ ๑๐๖/๔ ถนนรางน้ำ พญาไท กรุงเทพฯ เพื่อวาดรูป คุณผาด กาญจนารมย์ สามีของอาจารย์นฤมล ซึ่งตายไปเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ การวาดรูปได้กระทำกันเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ และเมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ โดยคุณศรีเพ็ญเข้าสมาธิไปติดต่อคุณผาดซึ่งตายไปแล้ว คุณศรีเพ็ญได้เห็นชายคนหนึ่งนอนหลับอยู่บนเก้าอี้ แต่ไม่แน่ใจว่าจะเป็นคุณผาดซึ่งตายไปแล้ว จึงได้ถามโอปปาติกะผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งอยู่บริเวณนั้น โอปปาติกะตอบว่า ผู้ที่นอนอยู่นั้นไม่ทราบว่ามีชื่ออะไร แต่เขาเป็นเจ้าของบ้าน หลังนี้ คุณศรีเพ็ญจึงแน่ใจว่าเป็นคุณผาด จึงออกสมาธิบอกให้อาจารย์ลาวัณย์ วาดรูปไปตามคำบอก ตอนไหนไม่แน่ใจว่าสัดส่วนตรงนั้นของคุณผาดเป็นอย่างไรแน่ คุณศรีเพ็ญก็ต้องเข้าสมาธิไปดูอีก ทำอยู่อย่างนี้เข้าๆ ออกๆ จากสมาธิเกือบ ๑๐๐ ครั้ง จึงจะวาดรูปสำเร็จ และวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ คุณศรีเพ็ญเข้าสมาธิเพื่อไปดูคุณผาดอีก ก็ปรากฏว่าคุณผาดตื่น คุณศรีเพ็ญจึงแนะนำตัวเองว่า ชื่อศรีเพ็ญ จิตฺตฺหะศรี ได้พาอาจารย์ลาวัณย์ อุปินทร์ มาวาดรูปคุณผาด เพื่อพิสูจน์ว่าคนเราตายแล้ว ไม่ได้สูญอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ ความจริงตายแล้ว ก็ยังมีชีวิตอยู่ในโลกของวิญญาณไม่ได้สิ้นสูญแต่ประการใด การตายเป็นเพียงการเปลี่ยนสถานะเท่านั้น ดังนั้น บุญ-บาป และอื่นๆ ที่ทำไว้ จึงมีผลอยู่ต่อไป ไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่ว่าตาย ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงขออนุญาตวาดรูป เพื่อให้คนได้ตระหนักถึงเรื่องนี้ วันก่อนได้มาวาดรูปครั้งหนึ่งแล้ว แต่คุณนอนหลับอยู่ วันนี้คุณตื่นจึงขออนุญาตวาดรูป ตอนต้นสักรูป คุณผาดก็ไม่พูดอะไร คุณศรีเพ็ญจึงถือโอกาสออกจากสมาธิมาบอกให้อาจารย์ลาวัณย์วาด และเข้าออกอยู่อย่างนั้น คราวหนึ่งคุณผาดถามว่า “เขียนรูปผม ทำไมไม่เขียนจากรูปถ่าย จะได้ง่ายขึ้น ทำไมจะต้องเขียนแบบนี้ ผมลำบากสำหรับคนเขียน” คุณศรีเพ็ญ คิดว่าคุณผาดยังไม่เข้าใจเหตุผลที่ตนบอกไว้ครั้งหนึ่งแล้ว จึงได้อธิบายอีกว่า “เขียนรูปเพื่อพิสูจน์ว่าคุณผาดยังอยู่ ถ้าเขียนจากรูปถ่ายก็พิสูจน์อะไรไม่ได้ แต่ถ้าอาจารย์ลาวัณย์ซึ่งไม่เคยรู้จักคุณผาดเลยเมื่อตอนยังไม่ตาย ทั้งไม่ได้เห็นรูปถ่ายของคุณผาด แต่สามารถเขียนรูปให้เหมือนคุณผาดได้ ก็จะเป็นการพิสูจน์ที่ชาวสวดาต” ต่อมาเมื่ออาจารย์ลาวัณย์วาดรูปได้ประมาณ ๗๐-๘๐% คุณผาดก็ถามอีกว่า “รูปที่เขียนนี้จะเอาไปติดที่ไหน เขียนรูปผมชะหล่อเขียนผมไม่หล่ออย่างนี้หรือ” และเมื่ออาจารย์ลาวัณย์วาดรูปเสร็จแล้ว อาจารย์นฤมล ลูกสาว ลูกชาย และคุณแม่ของอาจารย์นฤมล เมื่อเห็นรูปแล้วต่างก็บอกว่า เหมือนคุณผาด และอาจารย์นฤมลยังได้เขียนหนังสือรับรองการเขียนรูปครั้งนี้ว่า เหมือนคุณผาดจริง ส่วนอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้อธิบายว่า คนเมื่อตายแล้ว หากมีอภิมณฺธิ รูปร่างจะกลับหนุ่มกว่าตอนใกล้ตาย

จะไม่มีร่องรอยความเจ็บป่วยและความแก่หลงเหลืออยู่ เรื่องอารมณ์มีความสำคัญมากในโลก โอปปาติกะ รูปร่างหน้าตาขอโอปปาติกะเปลี่ยนแปลงได้ตามอารมณ์^{๘๕}

การวาดรูปแบบนี้ดูจะยุ่งยากมาก เพราะคนเข้าสมาธิไปติดต่อผู้ตาย ก็วาดรูปไม่เป็นส่วนผู้ วาดรูปเป็นก็ไม่เห็นผู้ตาย ต้องวาดไปตามคำบอกเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้เข้าสมาธิไปติดต่อจะต้อง เข้า-ออกจากสมาธิเกือบ ๑๐๐ ครั้ง จึงจะได้รูปสักรูปหนึ่ง และถ้ารูปที่วาดนั้นคล้ายกับผู้ตายมาก ก็เป็นเรื่องแปลก เพราะผู้วาดไม่ได้เห็นผู้ตาย ข้อนี้ก็ชวนให้คิดว่าวิญญานเป็นอมตะ เพราะถ้าวิญญาน ไม่เป็นอมตะ คนตายแล้วจะคงอยู่ได้อย่างไร จะพูดคุยกับผู้ไปติดต่อได้อย่างไร

อีกกรณีหนึ่งอาจารย์ลาวัณย์ อุปอินทร์ได้แสดง เรื่องประสบการณ์ทางวิญญานจากการไป สํารวจโบราณสถาน โดยวิธีติดต่อทางสมาธิ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๖ ว่าวิธีการเขียนภาพ บุรพกะตริย์ เช่น พ่อขุนรามคำแหง สมเด็จพระนเรศวร ทำได้โดย คุณศรีเพ็ญ จตุหะศรี เข้าสมาธิไป ติดต่อแล้วออกจากสมาธิมาบอกอาจารย์ลาวัณย์ อุปอินทร์ ว่าลักษณะท่านมีหน้าตาอย่างไร ใบหน้า โคจรหน้าเป็นรูปไข่หรือหน้ายาว คางเหลี่ยมไทย ลักษณะหน้าผาก จมูก ปาก คุณศรีเพ็ญเขียนรูปไม่ เป็นเลย แต่สามารถบอกให้เขียนออกมาได้อย่างสวยงามถูกต้องตามลักษณะ โดยอาจารย์ลาวัณย์ ทำหน้าที่เป็นมือ คุณศรีเพ็ญเป็นตาให้ พอลงมือเขียนตอนแรกต้องร่างด้วยดินสอก่อน โดยเขียนจาก โครงหน้าว่าเป็นรูปแบบไหน แล้วก็ต้องดูกันไปทีละอย่าง ตั้งแต่คิ้ว ตา จมูก ปาก เขียนกันจนกระดาคะ เลอะเทอะกว่าจะสำเร็จ ใช้เวลาหลายวันติดต่อกันไม่ได้เขียนเสร็จในวันเดียว วิธีการเขียนก็คือ ทุกครั้งก่อนที่จะลงมือเขียนจะต้องติดต่อเชิญท่านไว้ก่อน ซึ่งหน้าที่ในการติดต่อนั้นเป็นของพ่อฤๅษี ต่อเมื่อทรงอนุญาตและนัดเวลากันไว้ก่อนแล้ว จึงจะทำการเขียนได้ และเมื่อถึงเวลาตามนัดคุณศรี เพ็ญจะเข้าสมาธิไปดูท่านก่อน ซึ่งใช้เวลาในการเข้าไม่เกิน ๑นาทีก่อน เมื่อจำรูปร่างลักษณะส่วนที่จะเขียน ได้แล้ว ก็จะบอกให้อาจารย์ลาวัณย์เขียน ครั้งแรกอาจารย์ลาวัณย์ ก็จะเขียนให้ดูก่อนตามคำบอก เมื่อไม่ เหมือนก็ต้องลบแล้วเขียนใหม่จนกว่าจะเหมือน และบ่อยครั้งที่สุดท้ายจะต้องเข้าไปดูแล้วอีกเพื่อให้แน่ใจ ว่าเหมือนจริงหรือไม่ เพราะฉะนั้นกว่าจะเขียนเสร็จแต่ละรูป ต้องใช้เวลานานนับเป็นอาทิตย์^{๘๖}

เรื่องที่ ๓ เรื่องจริงของคนทรง

ร่างทรง ชื่อ โรสแมรี่ อัลเทีย (Rosemary Altea) ร่างทรงที่ได้รับความนิยมเชื่อถือและ มีชื่อเสียงมากในประเทศอังกฤษ เธอทำหน้าที่เหมือนเป็นสื่อสำหรับส่งสารระหว่างสองโลก เพื่อช่วย ให้ผู้ที่ยังอยู่บนโลกมนุษย์ได้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานเนื่องจากความห่วงหาบุคคลผู้จากไปแล้ว อย่างไม่มีวันกลับ ช่วยให้พวกเขาคลายความวิตกว่าผู้ที่เขารักนั้นอยู่ที่ไหน อย่างไร โรสแมรี่ อัลเทีย เคยคิดว่าตนเองจะเสียชีวิต เพราะสัมผัสในสิ่งที่คนอื่น ๆ ไม่สามารถรับรู้ได้ แต่เมื่อเธอได้รับความ ช่วยเหลือให้ฝึกฝน จนสามารถใช้สัมผัสพิเศษนั้นได้อย่างถูกต้อง เธอจึงใช้พรสวรรค์นี้เพื่อช่วยคนอื่น ๆ ที่ตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน เพราะการจากไปของบุคคลอันเป็นที่รัก วิธีการของเธอได้พิสูจน์ให้เห็นว่า เธอสามารถสื่อสารกับวิญญานได้จริง ทั้งทุกหลักฐานทางวัตถุหรือคำพูดที่จะมีเพียงบุคคลใกล้ชิดขอ

^{๘๕} ศรีเพ็ญ จตุหะศรี, “การเขียนรูปบุคคลในโลกทิพย์”, วารสารวิญญาน ฉบับที่ ๕-๖ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๑๙): หน้า ๑๐-๑๔.

^{๘๖} พร รัตนสุวรรณ, แว่วเสียงสวรรค์ เล่ม ๕ การสำรวจโบราณสถาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วิญญาน, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒๒-๑๖๘.

คนที่ตายไปแล้วเท่านั้นที่ทราบ โรสแมรี อัลเทีย ได้เขียนหนังสือ ชื่อ The Eagle and the Rose แปลเป็นภาษาไทย โดย ฉัตรนคร องค์กรสิทธิ์ ในชื่อเรื่อง “เรื่องจริงของร่างทรง” เป็นหนังสือติดอันดับขายดีและได้รับการกล่าวขวัญถึงอยู่เนืองนิจ เป็นหนังสือเบสต์ เซลเลอร์ แห่งนิวยอร์กใหม่ เป็นการเขียนจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเธอเองในการเป็นสื่อกลางระหว่างชีวิตกับวิญญาณเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ถูกปกปิดซ่อนเร้นไว้ให้เปิดเผยผลงานของเธอชื่อคนนับล้าน ต้องตกตะลึงกับเรื่องเกี่ยวกับชีวิตที่มีอยู่หลังความตายนี้แหละเผยให้เห็นถึงเส้นทางที่เราจะเดินต่อไป การทำหน้าที่ร่างทรงของเธอได้รับการพิสูจน์โดยวิธีต่างๆ รวมทั้งการออกรายการโทรทัศน์ จนกระทั่งเธอแน่ใจว่า ผู้อ่านเชื่อว่าสิ่งที่เธอเล่าไม่ใช่เรื่องโกหก เพราะเป็นการเล่าเรื่องราวต่างๆ ในขณะทรง พร้อมบทพิสูจน์ที่เจ้าของเรื่องจริงเหล่านั้นปฏิเสธไม่ออกเธอจึงได้เขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ Proad Spirit แปลเป็นภาษาไทยโดย ฉัตรนคร องค์กรสิทธิ์ ในชื่อเรื่อง “วิญญาณทรง” เล่าถึงเรื่องชีวิตหลังความตาย แต่ไม่ตาย เพราะเขาเหล่านั้นจากโลกมนุษย์ไปแต่เพียงร่างกาย

ในการเข้าทรงนั้น ร่างทรงเลือกที่จะทำร่างกายให้ว่างเปล่าเป็น เวลาสั้นๆ โดยการออกจากร่างของตนเองไป เพื่อให้วิญญาณเข้าได้ในร่าง ใช้กลองเสียง เพื่อให้วิญญาณนั้นจะสามารถติดต่อสื่อสารผ่านร่างทรงไปยังสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่ม ซึ่งบ่อยๆ สารที่สื่อออกมามักจะบอกเกี่ยวกับชีวิตเมื่อครั้งยังอยู่บนโลกมนุษย์ แล้วก็อธิบายถึงความรู้สำนึกคิดเกี่ยวกับชีวิตทั้งบนโลกแห่งวิญญาณ โดยทั่วไปแล้วการเข้าทรงมี ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คืออย่างเขาอย่างกลางและอย่างหัก ขั้นตอนแรกคืออย่างเขานั้น อาจเป็นขั้นตอนที่น่าสนใจที่สุดในความรู้สึกของผู้ที่เป็นร่างทรง เพราะเขา (หรือเธอ) สามารถรับรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้น แม้ว่าไม่อาจจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือหยุดยั้งได้ไม่ว่าด้วยทางใดๆ ในขั้นตอนแรกแห่งการเข้าทรงฉันสามารถมองเห็นและได้ยินอย่างชัดเจนขณะเมื่อพลังที่มองไม่เห็นนั้น “ซึกเซิด” ร่างกายของฉันเช่นที่คนเซดหุ่นกระบอกทำ ในขั้นตอนที่สองแห่งการเข้าทรง ร่างทรงยังคงสามารถรับรู้ถึงเรื่องราวที่ดำเนินไปแต่ไม่ใช่ทั้งหมด และในขั้นตอนที่สามคือขั้นลึกที่สุดนั้น ผู้เป็นเจ้าของร่างจะไม่รับรู้ถึงสิ่งใดๆ ที่กำลังเกิดขึ้นเลย และนี่ก็คือคำตอบว่าทำไมเราจึงต้องอัดเทปเสียงไว้ตลอดเวลา เพราะฉันจะไม่ชอบใจอย่างยิ่งถ้าต้องนั่งฟังคนในกลุ่มถกเถียงกันถึงเรื่องราวที่ผ่านมาในคำวันนั้น โดยที่ตัวเองไม่รู้เรื่องด้วย และจะเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อได้ฟังเทปแล้วเท่านั้น^{๘๘๗}

จิตวิญญาณที่ชักนำให้โรสแมรี อัลเทีย มาเป็นร่างทรงคือ เกรย์ อีเกิล ซึ่งแนะนำตนเอง “ว่าข้าคืออาปาเซ และจากนี้ไป เจ้าจะรู้จักข้าในฐานะผู้นำครู และที่ปรึกษาในการเป็นร่างทรงของเจ้า เราจะทำางด้วยกันในโลกแห่งจิตวิญญาณ... เจ้าของร่างนี้กับข้า ร่างทรงของเจ้าจะได้เรียนรู้มากมายหลายสิ่งและการพัฒนาของเธอจะเป็นไปอย่างดียิ่ง” เกรย์ อีเกิล เป็นผู้เกิดในเผ่าอินเดียนแดงอาปาเซ เป็นชายสุขุมรอบรู้ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของเผ่า เป็นผู้ล่วงรู้ เป็นอาจารย์และเป็นนักบำบัดและเพราะเขาคือผู้นำทางวิญญาณของผู้คนของเขา เขาจึงมีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นผู้นำและผู้ให้คำสั่งสอนแก่นัน (แมรี อัลเทีย) การทำงานของร่างทรงแมรี อัลเทีย มีทั้งการช่วยเหลือ

^{๘๘๗} Rosemary Altea, เรื่องจริงของร่างทรง, แปลโดย ฉัตรนคร องค์กรสิทธิ์, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๘๓-๘๔.

วิญญาณในโลกวิญญาณ การเป็นสื่อเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างชีวิตในโลกวิญญาณกับชีวิตในโลกมนุษย์ และการเป็นนักบำบัด^{๘๘}

การปฏิบัติการช่วยเหลือวิญญาณในโลกวิญญาณเกิดขึ้นเมื่อต้องการช่วยเหลือใครสักคนที่ตายไปอย่างน่ากลัว ขวัญหนีดีฝ่อเสียจนกระทั่งผู้ตายปฏิเสธที่จะยอมรับสภาวะใหม่ของตัวเอง ซึ่งเกรย์ อีเกลอธิบายมีร่างทรงจำนวนหนึ่งอุทิศเวลาและพลังงานทั้งหมดให้กับการทำงานประเภทนี้ ปฏิบัติการช่วยเหลือวิญญาณครั้งแรกที่เกรย์ อีเกล นำมาสู่เหตุการณ์เมื่อหญิงผู้หนึ่งใช้ร่างของแมรี อัลเทีย เพื่อแสดงเหตุการณ์ตอนเธอตาย วิญญาณทั้งหมดที่ฉันช่วยจะผ่านขั้นตอนการตายของเขาเอง เป็นครั้งที่สองและวกกลับไปสู่ภาวะการตายอีกครั้ง ช่วยให้พวกเขาสามารถยอมรับความตายและยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น โดยเธอเล่าถึงอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น ความกลัวขณะนั้นอยู่หลังพวงมาลัยและรถบรรทุกคันนั้นพุ่งเข้ามา และพบว่าศีรษะถูกตัดขาดหายไป ขณะเสียงกรีดร้องอย่างตื่นตระหนก พร้อมๆ กับเสียงเหมือนสาลิกเล็ดออกจากปากของฉันนั้น เราก็ได้รับรู้ว่าเป็นเพราะความตื่นกลัวอย่างมากเหลือเกินนี้เอง ที่ทำให้เธอปิดกั้นตนเองไว้ไม่ให้ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้เธอไม่อาจก้าวไปสู่ชีวิตใหม่ นักบำบัดพูดอธิบายให้เธอเข้าใจว่าความมืดดำที่ห้อมล้อมอยู่นั้นเกิดจากเธอสร้างมันขึ้นมาเอง จนเธอยอมรับความจริง เข้าใจได้ว่าถึงเวลาจะต้องเดินทางต่อไปและหลุดพ้นจากความกลัว ฉันได้เห็นวิญญาณจำนวนหนึ่งรวมตัวกันเข้ามา ผู้คนจากโลกวิญญาณเพื่อมารับสตรีผู้นี้กลับบ้าน^{๘๙} ปฏิบัติการอีกครั้งหนึ่ง คือการช่วยเหลือสตรีที่ถูกฝังทั้งเป็น ฉันได้เห็นสตรีผู้นี้ใช้ร่างของฉันวนกลับไปสู่ความตายอันทุกข์ทรมาน เมื่อร่างกายของฉัน (หรือของเธอ) ปิดเบียร์ชักดันชักของขณะเธอพยายามตะกุกตะก่ายพาตัวเองออกจากร่างศพ ฉันเองก็ออกเดินทางไปพร้อมกับเธอด้วย เห็นแม้กระทั่งว่า เล็บของเธอหักป่นปลายนิ้วมีเลือดไหลโชก เพราะตะเกียกตะกายต่อสู้ กระทั่งเธอค่อยๆ สงบลงและออกจากร่างของฉันก้าวไปสู่ผู้ที่เธอรัก ซึ่งเฝ้าคอยอยู่ เพื่อเดินทางต่อไป^{๙๐}

กรณีภารกิจของร่างทรงในการเป็นสื่อเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างชีวิตในโลกวิญญาณกับชีวิตในโลกมนุษย์ โรส แมรี กล่าวว่า แม้ฉันจะโชคดีที่มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับเหล่าเขาในโลกแห่งวิญญาณอยู่ตลอดเวลา แต่นี้ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งนี้ทำให้ฉันกลายเป็นคนที่รู้หรือเห็นไปเสียหมดทุกเรื่อง และไม่ได้อยู่เหนือความทุกข์ทนที่ชีวิตต้องเผชิญ วิญญาณเหล่านั้นที่ฉันได้เห็นตามซูเปอร์มาร์เกต บนท้องถนน ในร้านอาหาร หรือที่ใดก็ตามที่ฉันไปนั้น เป็นส่วนหนึ่งของโลกของเรา เช่นกัน...เมื่อฉันทำงานในหน้าที่คนทรง สามารถที่จะทำให้เห็นว่าเรา ซึ่งยังอยู่ในโลกมนุษย์รวมกันเข้าได้กับเหล่าเขาในโลกแห่งวิญญาณ ความรู้ในเรื่องนี้ได้ช่วยฉัน และฉันก็สามารถให้ความจริงในอนาคตที่สดใสกว่าแก่พวกเขาได้^{๙๑} โรส แมรี อธิบายถึงวิธีการต่างๆ ที่เหล่าเขาในโลกแห่งวิญญาณสามารถมาติดต่อกับเราว่า “...บางครั้งนะคะ ฉันมองเห็นพวกเขาได้ชัดเจนเหมือนกับที่เห็นพวกคุณนี้แหละ แต่อีกหลายๆ ครั้ง ก็เห็นเหมือนเงาเท่านั้น หรือบางทีก็เห็นบางคนชัดมาก แต่ก็ในระยะไกล

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘-๙๔.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

แล้วก็มีอีกหลายครั้งที่ฉันไม่เห็นใครสักคน แต่จะได้ยินเสียงของพวกเขาอย่างค่อนข้างชัดเจนทีเดียว^{๙๒}

...เมื่ออยู่ตามลำพังการสื่อสารของฉันมักจะเป็นไปในรูปแบบการพูดออกมาดังๆ แต่ก็เป็นเรื่องปกติเช่นเดียวกัน ที่ฉันจะพูดกับเหล่าเขาผู้มาจากโลกแห่งวิญญาณด้วยความคิดหรือที่เรียกว่า พูดด้วยจิต...การรับรู้และประสาทสัมผัสที่ได้รับการพัฒนา ทำให้ฉันสามารถรับรู้ความรู้สึกของเขาได้อย่างชัดเจนราวรู้ความรู้สึกตัวเอง ฉันได้ยินและได้เห็นเขาอย่างชัดเจนราวกับว่าเขาอยู่บนโลกมนุษย์ ในขณะที่ผู้ฟังคนอื่นๆ ไม่รับรู้ถึงสิ่งที่ กำลังดำเนินอยู่นี้โดยสิ้นเชิง^{๙๓}

โรส แมรี อธิบายว่า “คุณต้องพยายามเข้าใจว่า การเป็นร่างทรงคือการติดต่อแบบ ๒ ทาง หากว่าคุณกำลังใช้วิทยุสื่อสาร แบบ “วอล์กกี้-ทอล์กกี้” คุณก็สามารถพูดลงไปในเครื่อง และอีกฝ่ายหนึ่งก็จะได้ยินเสียงเองคุณด้วย “วอล์กกี้-ทอล์กกี้” อีกตัวหนึ่งคราวนี้ลองนึกภาพว่า มันจะเป็นอย่างไร หากคุณไม่เพียงแต่ได้ยินเสียงแห่งการติดต่อแบบสองทางเท่านั้น แต่ยังสามารถ “รับรู้” ถึงความรู้สึกทั้งหมดของผู้ที่อยู่ในโลกแห่งวิญญาณ ซึ่งคุณกำลังพูดด้วย รวมทั้งการที่คนคนนั้นที่รับรู้ถึงความรู้สึกของคุณด้วยเช่นกัน^{๙๔} นอกจากนี้ผู้ที่อยู่ในโลกวิญญาณ อาจเข้าครอบครอง” ร่างของร่างทรง เพื่อบอกให้รู้ถึง สภาพและสาเหตุแห่งการตายของจิตวิญญาณนั้น ร่างทรงโรส แมรีอาจใช้วิธีพูดคุยกับจิตวิญญาณที่เธอมองเห็นแล้วเป็นสื่อกลางถ่ายทอดให้แก่ลูกค้าของเธอที่มาขอให้เธอทำหน้าที่สื่อสารกับผู้มาจากโลกวิญญาณ ซึ่งอาจเป็นญาติพี่น้อง เพื่อที่ตายจากไปแล้วและสามารถถ่ายทอดข้อเท็จจริงความต้องการบอกเล่าที่ร่างทรงไม่มีทางรู้ คงมีแต่ญาติหรือผู้ใกล้ชิด ผู้มาติดต่อให้ร่างทรงทำหน้าที่สื่อสารเท่านั้นที่รู้เป็นการเฉพาะตัวและเป็นความจริงที่ไม่ควรปฏิเสธได้ โดยโรส แมรี ได้ยกตัวอย่างผลการติดต่อที่เธอทำหน้าที่เป็นร่างทรง เป็นกรณีศึกษาเป็นจำนวนมาก

กรณีร่างทรงโรส แมรี ทำหน้าที่เป็นนักบำบัด โรสแมรีอธิบายว่า การบำบัดและพรสวรรค์แห่งการบำบัดไม่ใช่สิ่งที่แยกออกจากการเป็นร่างทรง และผู้นำทางของฉันก็สนับสนุนช่วยนำทางให้ อย่างระมัดระวังในขณะที่เขาสอนฉันให้ค้นพบและใช้พลังแห่งการบำบัดที่เกิดมาพร้อมกับตัว^{๙๕} ...มีหลายคนคิดว่าทำให้การบำบัดนั้นคือการพยายามให้การรักษาทางกาย ซึ่งความจริงก็ใช่เพียงแต่ว่าก่อนอื่นใดจะต้องมีการให้การบำบัดแต่จิตวิญญาณของคนไข้เสียก่อน เพื่อให้จิตนั้นสว่างขึ้น^{๙๖} ... เราจะได้รับความช่วยเหลือมากเท่าที่เราต้องการจากเหล่าเขาในโลกแห่งวิญญาณรวมทั้งจากเกรย์ อีเกิล เราคือกลุ่มคนจำนวนมาก ซึ่งยังไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร ไม่มีแผนการเราจะทำงานในความมืดมีเพียงแสงสว่างจากโลกแห่งวิญญาณและศรัทธาของเราเองเท่านั้นที่จะส่องทางให้กับเราอีกเพียง ๒ สัปดาห์ต่อมา ศูนย์เพื่อการบำบัดแห่งแรกของชาติเปิดขึ้น นั่นเป็นช่วงเดือนสิงหาคมของปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เราก็เปิดศูนย์ที่ ๗ และได้กลายเป็นศูนย์แห่งการบำบัดที่มีการร่วมมือกับสมาคมความร่วมมือเพื่อการบำบัดแห่งอังกฤษ และสมาพันธ์ เพื่อการบำบัดรวมทั้งได้ขึ้นทะเบียน

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘.

ไว้กับกองทะเบียนแห่งประเทศไทยด้วย เราเป็นทีมงาน เพื่อการกุศลไม่มีใครในทีมงานของเราได้รับค่าจ้างจากการให้การบำบัด ไม่มีใครในหมู่เราที่ร่ำรวย พวกเราส่วนใหญ่มีทั้งพยาบาล พนักงานบริษัท ศิลปินอาชีพ พนักงานของขาย และคนจากอาชีพอื่นๆ ที่ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งฉันด้วย แต่ในฐานะคนทรงฉันรับให้คำปรึกษาเป็นการส่วนตัวและคิดเงินสำหรับการนั้น นี่คือการเลี้ยงชีพของฉัน ซึ่งหากไม่ทำเช่นนี้ฉันและผู้ร่วมงานคนอื่นๆ ก็ไม่อาจสามารถสละเวลาให้กับองค์กรของเราได้มากนัก มีหลายช่วงด้วยกันที่ฉันให้เวลากับ การเป็นผู้บำบัดมากกว่าการเป็นร่างทรง ด้วยการเดินทางไปยังบ้านและโรงพยาบาลต่างๆ เพื่อไปเยี่ยมคนไข้ ซึ่งไม่อาจมารับการบำบัดที่ศูนย์ของเราได้ ช่วยในการจัดการดำเนินงานของสมาคมนี้ซึ่งคล้ายกับของเรา แม้ว่าเหล่านี้จะเป็นเรื่องเล็กๆ แต่ก็ต้องใช้เวลาและพลังงานไปมากมีผู้คนจากทุกมุมโลก เดินทางมารับการบำบัดจากเขา เมื่อวิธีการอื่นๆ ต่างไม่ได้ผลแล้วไม่ว่าจะเป็นหนุ่มหรือเฒ่าชรา เชื่อถือหรือไม่เชื่อ ต่างก็มาด้วยอาการเจ็บป่วย และปัญหาที่แตกต่างกันไป ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ^{๙๗}

โรสแมรี อัลเทีย ชาวอังกฤษ มีอาชีพเป็นร่างทรงและพร้อมกันก็ได้ทำงานโดยไม่รับค่าตอบแทนในฐานะเป็นนักบำบัดไปด้วย ได้เขียนหนังสือเล่าเรื่องราวประสบการณ์ที่เธอได้ใช้ความเป็นคนทรง “ติดต่อกับวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปแล้วให้มาช่วยในการเยียวยาบำบัดคนไข้ของเธอไว้ในหนังสือชื่อ Proud Spirit แปลเป็นไทยโดยฉัตรนคร องค์กรกิง ในชื่อ “วิญญาณทรง” เล่าเรื่องราวในเรื่องของจิตที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ อันเป็นความมหัศจรรย์ทางจิต ที่เป็นเรื่องของชีวิตหลังความตาย เรื่องวิญญาณที่ติดต่อสื่อสารกับคนที่เสียชีวิตอยู่ในโลกนี้ เธอเกิดมาพร้อมกับคุณสมบัติพิเศษคือสามารถติดต่อกับผู้ที่ตายไปแล้วได้ เธอบอกว่าเธอไม่ชอบคุณสมบัติข้อนี้ของเธอเอามากๆ และพยายามปฏิเสธมันมาตั้งแต่เริ่มรับรู้ว่ามีมันอยู่ และอยากที่จะเป็นคนธรรมดาๆ อย่างคนอื่นเขา แต่ท้ายที่สุดก็ต้องมายอมรับและใช้ชีวิตอยู่กับมัน หนังสือที่เธอเขียนทั้งสามเล่มนี้ เป็นหนังสือดีระดับเบสต์เซลเลอร์ ของนิวยอร์ก ไทม์ และอีกหลายๆ สำนักเธอใช้ความสามารถที่จิตวิญญาณของเธอเปิดออกรับสัมผัสพิเศษที่สามารถสื่อสารกับผู้ตายไปแล้ว โดยมีจิตวิญญาณของ เกรย์ อีเกิล (Gray Eagle) ซึ่งเคยเป็นหัวหน้าเผ่าอินเดียนแดงเผ่า อาปาเช่ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของเธอในฐานะผู้รอบรู้และช่วยเหลือเธอในฐานะที่เป็นร่างทรงเธอรับบทหน้าที่แจ้งข่าวหรือส่งสารต่างๆ สู่นญาติหรือเพื่อนฝูงตามความประสงค์ของผู้ตายจนได้รับการยอมรับในวงกว้าง แม้แต่ในรายการที่เรตติ้งสูงที่สุดรายการหนึ่งของสถานีโทรทัศน์ CNN อย่าง Larry King Live ยังเคยเชิญเธอมาให้สัมภาษณ์ในรายการโดยทำหน้าที่เป็นร่างทรงไปด้วยจนสร้างความตะลึงพรึงเพริดอย่างไม่อาจปฏิเสธต่อหน้าผู้ชมทางโทรทัศน์นับล้านมาแล้ว เธอเดินทางเพื่อผ่านการพิสูจน์จากผู้คนทั่วทุกมุมโลก และเป็นการพิสูจน์ที่น่าทึ่งเหลือเชื่อเกินปาฏิหาริย์ เป็นการคุยกับวิญญาณ “ซ็อก” คนเป็น แต่ไม่มีข้อกังขา ญาติ เพื่อน บุตร สามี ภรรยา บิดามารดา ของผู้เสียชีวิตไปแล้วยอมรับว่าเป็นความจริงเธอเห็นในสิ่งที่คนอื่นไม่เห็น ได้ยินในสิ่งที่คนอื่นไม่ได้ยิน เธอรับฟังในสิ่งที่คนอื่นไม่ได้รับฟังเพื่อนำสารเหล่านี้มาบอกให้พวกเขาดำเนินชีวิตด้วยสติ^{๙๘}

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗-๒๔๐.

^{๙๘} Rosemary Altea. Proud Spiritแปลโดย ฉัตรนคร องค์กรกิง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๔), หน้า ๙-๒๐.

โรสแมรี อัลเทียร์ได้เขียนเล่ากรณีศึกษาของการเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วหรือจิตวิญญาณในโลกวิญญาณและกรณีศึกษาในการบำบัดทางวิญญาณไว้ในหนังสือ Proud Spirit และหนังสือชื่อ Eagle and the Rose ไว้เป็นจำนวนมากซึ่งในแต่ละเรื่องมีพยานหลักฐานยืนยันว่าเป็นความจริงและได้ผลจริง ทั้งนี้ เกรย์ อีเกิ้ล ผู้นำทางจิตวิญญาณของโรสแมรี อัลเทียร์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทรงได้ตอบคำถาม ทำไมการบำบัดทางวิญญาณใช้กับบางคนได้แต่ใช้กับบางคนไม่ได้ว่า จิตวิญญาณของมนุษย์คนหนึ่ง เคลื่อนเข้าไปใกล้จิตวิญญาณของใครอื่นอีกคนด้วยเครื่องมืออย่างเดียวของมัน นั่นคือความรักและเมตตาอันสัมผัสกับจิตวิญญาณอีกดวงหนึ่งซึ่งอยู่ในทุกซอก แล้ววิญญาณดวงนั้นก็ตอบสนองต่อความรักที่ได้รับนั้น จะઆઆรับสิ่งนั้น ไม่มีใครสักคน ที่ให้ความรักกับผู้อื่นแล้วไม่ประสบความสำเร็จในการให้การบำบัดทางวิญญาณ^{๙๙}

กล่าวโดยสรุปแล้ว โรสแมรี อัลเทียร์ ร่างทรงที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อกลางในการติดต่อกับวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ได้เล่าถึงการเดินทางของชีวิตหลังความตาย และการยกระดับจิตเพื่อทำความเข้าใจกับชีวิตของตนเองเพื่อที่จะสามารถเข้าใจผู้อื่นต่อไป แต่ทั้งนี้ไม่ใช่คำตอบที่โรสแมรี ให้ความคิดของตัวเอง แต่เป็นคำตอบที่เธอได้จากประสบการณ์ เป็นร่างทรงให้จิตวิญญาณในสองผาผ่องได้ติดต่อเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ประสบการณ์เป็นร่างทรงของโรสแมรี อัลเทียร์ เป็นการยืนยันเรื่องการมีอยู่ของชีวิตอยู่หลังความตาย การตายแล้วไม่สูญและการเกิดใหม่ในโลกของวิญญาณ สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกที่ยืนยันถึงการมีอยู่ของเทวดา การมีอยู่ของชีวิตหลังความตายในการเกิดใหม่ในภพภูมิอื่น ความมีอยู่จริงของสิ่งเหล่านี้ ไม่กระทบต่อหลักการของพระพุทธศาสนา แต่เป็นการยืนยันว่าอิทธิปาฏิหาริย์ การเข้าทรง ที่มีอยู่อย่างดาษดื่นในสังคมไทย และทั่วโลกมีอยู่จริงแต่ต้องแยกแยะให้ได้ว่ากรณีที่เกิดขึ้นในแต่ละที่แต่ละแห่งนั้นเป็นของจริงหรือของปลอมที่โกหกหลอกลวงกัน จึงไม่ควรตำหนิโรส แมรี ที่ใช้อิทธิปาฏิหาริย์มาเป็นต้น^{๑๐๐}เรื่องเนื่องจากอิทธิปาฏิหาริย์ที่เธอประสมมานับเป็นเรื่องจริงแต่เป็นเรื่องวิสัยที่ปุถุชนทั่วไปจะเห็นได้เองและเธอเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติหน้าที่คนทรงของเธอ

๔.๑.๘ การติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์

กรณีการติดต่อสื่อสารทางจิตโดยการถอดกายละเอียดหรือกายทิพย์ออกจากกายเนื้อไปในที่ต่างๆ นั้นตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งให้ความหมายของคำว่าจิตไว้ว่า ธรรมชาติใด ย่อมคิด ธรรมชาตินั้นได้ชื่อว่าจิต หรือธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์คือจิต ธรรมดาจิตย่อมเป็นสภาพที่รู้ อารมณ์ สภาพของจิตคือไม่เที่ยง ย่อมเกิดดับอยู่เป็นนิตย์ สภาพของจิตจึงไม่คงที่ที่มีการเกิดดับอยู่เสมอ การเกิดดับนั้นนับเป็นขณะได้ ๓ ขณะคือ อุปปาทะ คือเกิดขึ้น ฐิติคือตั้งอยู่ และกังคะคือดับไป สภาพเช่นนี้เกิดติดต่อกับเรื่อยๆ ไปอย่างรวดเร็วไม่ขาดสาย จนกล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลาเพียงลัดนิ้วมือเดียว จิตเกิดดับรวดเร็วถึงแสนโกฏิกขณะ ในขณะที่จิตมีสภาพเกิดดับอย่างรวดเร็วนี้ ขณะที่ยังมิได้รับอารมณ์ทางทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เช่น ในขณะที่คนกำลังนอนหลับสนิทอยู่ ในขณะนี้

^{๙๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒.

^{๑๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

เรียกว่า จิตเป็นภวังค์ หรือจิตตกภวังค์ ซึ่งหมายถึงความมีหรือความเป็น คือจิตเป็นอุปาทะ ฐิติ ภวังค์คะ ติดต่อกันเรื่อยไปไม่ขาดสาย ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้รับอารมณ์จากทวารทั้งหลาย ขณะใดจิต ได้รับอารมณ์จากทวารทั้งหลาย ขณะนั้นจิตก็พ้นจากภวังค์ เมื่อรับอารมณ์จนสุดวิธแล้ว จิตก็เป็น ภวังค์อีกต่อไป

พฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายนั้น ล้วนเกิดจากการที่จิตคิดหรือจิตชักนำไปตาม อารมณ์ที่เราต้องการ สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “โลกถูกจิตนำไป สัตว์ทั้งปวงไปสู่อำนาจแห่งจิต อย่างเดียว”^{๑๐๑} กระบวนการเกิดของจิตล้วนดำรงอยู่ในลักษณะของการเวียนเกิด เวียนดับหรือ สังสารวัฏที่ผูกเกี่ยวอยู่กับหลักการแห่งเหตุและผล (The Law of action and Reaction) หมายถึง เมื่อมีเหตุย่อมเกิดผลหรือเมื่อมีกริยาย่อมมีปฏิกริยา หรือกฎแห่งกรรมนั่นเอง ดังนั้นเมื่อสัตว์ทั้งหลาย ถึงแก่ความตาย ภาวะหลังจากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการเกิดใหม่ที่มีเพียงจิตวิญญาณไปทำหน้าที่ต่อไป เพราะการตายจากชาติหนึ่งนั้นเป็นเพียงร่างกายภายนอกหรือกายเนื้อหรือรูปเท่านั้นที่หยุดทำงาน สลายลงเป็นธาตุสี่ตามเดิม ส่วนจิตวิญญาณยังคงทำหน้าที่สืบต่อไปในการเกิดใหม่ตามหลักการแห่ง เหตุและผล ดังนั้นการที่จิตเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีองค์ประกอบของสาเหตุ ๔ ประการ คือ (๑) อดีตกรรม ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ถูกบันทึกไว้ในภวังค์จิตและจะปรากฏออกมาในช่วงมรณาสันกาล (๒) อารมณ์ หมายถึงตัวเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด หลังจากจิตเข้าไปกำหนดรับรู้ ซึ่งอารมณ์นี้จะ เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจิตทำงานร่วมกันในทวารทั้ง ๕ (๓) เจตสิก หมายถึง องค์ประกอบของกลไกเฉพาะ หน้าที่ มีลักษณะการทำงานร่วมกันกับจิต (๔) วัตถุรูป หมายถึงประตู่ที่จิตใช้เดินทางออกไปทำหน้าที่ อันประกอบด้วย ๖ ประตู่ เช่น จักขุทวาร เป็นต้น

สำหรับการรับรู้ของชีวิตนั้นมี ๒ ทาง คือ การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสหรือการรับรู้ทางกาย (Intrasensory peruevetion) คือการที่มนุษย์เป็นผู้รับรู้โลก เสพสเวยโลกโดยอาศัยอายตนะภายใน ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หลักฐานพระพุทธศาสนาอธิบายไว้ว่า “เพราะผัสสะเป็นปัจจัย การ เสวยอารมณ์จึงมี บุคคลเสวยอารมณ์ ย่อมหมายรู้อารมณ์นั้น หมายรู้อารมณ์ย่อมตรัสรู้หรืออารมณ์นั้น”^{๑๐๒} ส่วนการรับรู้ทางจิต เป็นการรับรู้ในชั้นเหนือประสาทสัมผัส (Extra Sensory Perception หรือ ESP) นั้น เป็นเพราะจิตนั้นเป็นธรรมชาติรู้โดยสภาพ เดิมจิตนั้นสะอาด ผ่องใส สามารถรู้เห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง^{๑๐๓}

จิตที่สะอาดคือจิตที่ปราศจากนิวรณ์ทั้ง ๕ อันได้แก่ กามฉันทะนิวรณ์ความยินดีในกาม พยาบาทนิวรณ์ ความผูกโกรธ ถีนมิทธนิวรณ์ ความหดหู่ท้อถอย อุทัจจกุกกจะ นิวรณ์ ความฟุ้งซ่าน และวิจิกิจฉานิวรณ์ ความลังเลสงสัย แต่ธรรมชาติของคนทั่วไปจะเศร้าหมอง เพราะมีกิเลสมาห่อหุ้ม ในอุปกิเลส^{๑๐๔}

^{๑๐๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๑/๕๔.

^{๑๐๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๑/๒๔๐.

^{๑๐๓} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๓/๕๐.

^{๑๐๔} พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), จิตนฺตร:นครหลวงของโลก และแนว ปฏิบัติโพธิปักขิยธรรม ๓๗. หน้า ๑๖๖.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอุปมาจิตที่เศร้าหมองไว้ว่า ทองคำย่อมเศร้าหมองไม่อ่อนไม่คงแก่ การงาน ไม่สุกปลั่ง เพราะ ไม่เหมาะที่จะนำไปทำอะไร เพราะอุปกิเลส แห่งทองคำและโลหะรวม ๕ อย่าง คือเหล็ก โลหะ ดิบก ตะกั่ว และเงินเศร้าหมองฉันใด จิตที่แปดเปื้อนด้วยอุปกิเลสแห่งจิต คือ นิรวณ ๕ ย่อมทำให้จิตเศร้าหมองไม่ควรแก่การงานไม่ผ่องใส ไม่ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิ ฉะนั้น” ในการที่จะ ทำให้จิตมีสมรรถนะในการรู้นั้น บุคคลจำต้องมีการฝึกปฏิบัติอบรมจิต คือสมาธิและสติระลึกรู้จนจิต ปราศจากนิรวณตั้งมั่นอยู่ในสมาธิ จึงจะเกิดปัญญา ความสามารถในการรู้ได้ จิตที่ปราศจากกิเลสจะมีความสามารถในการรู้เหนือธรรมชาติ ในขณะที่จิตสามัญที่มีกิเลสไม่สามารถทำได้ท่านๆ เปรียบ เหมือนอย่างช่างฝีมือที่ทำงานที่เป็นฝีมือของตนได้อย่างเป็นปกติธรรมดาไม่รู้สึกรับการยากผิดธรรมดา อย่างไร แต่คนที่ไม่ใช่ช่างทำไม่ได้

การรู้ทางจิตนี้อาจแบ่งเป็น ๓ ระดับ คืออภิญญา (Super Knowledge) ระดับญาณทัสสนะ และระดับตรัสรู้สำหรับความรู้ระดับอภิญญาอันเป็นความรู้ยิ่งในพระพุทธศาสนา เป็นความรู้ที่อยู่ในวิสัยของผู้ที่ปฏิบัติทางจิต จนถึงได้มาน ๔ โดยจิตในขั้นนี้ จะเป็นจิตที่เป็นหนึ่ง มีสมาธิ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส ทั้งอย่างหนา ปานกลาง และอย่างอ่อน มีการตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว^{๑๐๕} ดังนั้น ความรู้ระดับอภิญญา จึงเป็นการรับรู้อารมณ์ต่างๆ โดยไม่ต้องอาศัยอายตนะภายในทั้ง ๕ หรือประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (extrasensory perception) เป็นการรับรู้ด้วยใจ (มโน) เป็นความสามารถพิเศษทางจิต ที่สามารถรู้ได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสใดๆ เป็นการรับรู้ที่อยู่เหนือปกติ โดยในทมิฬ นิกาย ปาฎิกวรรค และอังคุตตรนิกาย เอกนิบาตมีการกล่าวถึง ๖ อย่าง ^{๑๐๖} อันได้แก่ อิทธิวิธี ความสามารถที่จะแสดงฤทธิ์ต่างๆ ทิพยโสตหรือหูทิพย์ เจโตปริยญาณ ความสามารถในการ กำหนดรู้ใจหรือความคิดของผู้อื่น ปุพเพนิวาสานุสติญาณคือการระลึกชาติได้ และทิพยจักขุ คือตาทิพย์ สำหรับความรู้ระดับญาณ (intuitive insight) เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งที่เกิดจากอำนาจจิตที่สงบจนเกิดญาณทัสสนะ (insight) หรือการรู้ยิ่งด้วยตนเอง^{๑๐๗} เกิดจากการทำสมาธิจนทำให้นิรวณ ๕ ที่ทำให้จิตเศร้าหมองหายไปจิตจะสว่าง สงบ มีสมาธิ มีปัญญาที่บริบูรณ์ เกิดความสว่างไสวขึ้นในจิต สามารถที่จะรู้เห็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นอยู่อย่างทะลุปรุโปร่ง เป็นการเห็นแจ้งแห่งตลอดตามความเป็นจริง ที่เรียกว่า “ยถาภูตญาณทัสสนะ” ดังมีพระบาลีกล่าวไว้ในพระสูตรว่า “สมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมมาเป็นไปเพื่อให้ได้ญาณทัสสนะ”^{๑๐๘} และ “สมาธิมี ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นอานิสงค์”^{๑๐๙} สำหรับความรู้ระดับ “ตรัสรู้” หรือระดับ “สัมโพธิ” (enlightenment) เป็นความรู้ทางศาสนาโดยเฉพาะซึ่งให้ผลเป็นความสิ้นทุกข์หรือพระนิพพาน ความรู้ระดับนี้เป็นปัญญาขั้นโลกุตระที่ยิ่งใหญ่สูงสุด โดยในบรรดาความรู้ระดับสูงที่เรียกว่าญาณ ญาณที่จัดเป็นยอดนั้นคือสัมมาสัมโพธิญาณ หรือสัมโพธิของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุที่การรู้ของพระพุทธองค์นั้น เป็นการรู้เห็นที่ครบทั้ง ๓ ญาณ คือ สัจจญาณ ซึ่งเป็นความรู้จริงในอริยสัจ ๔ กิจจญาณ

^{๑๐๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙/๔๓๑ และ อภ.เอกก. ๒๒/๕๕/๒๗๓.

^{๑๐๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙/๔๓๔ และ อภ.เอกก. ๒๒/๕๕/๒๗๓.

^{๑๐๗}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๑๗-๓๒๐.

^{๑๐๘}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๑๕๒ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๕๘/๒๓๓.

^{๑๐๙}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑,๒๐๙.

อันเป็นความรู้ว่าควรดำเนินการอย่างไรในอริยสัจ ๔ และกตญาณ อันเป็นความรู้ว่าได้กระทำกิจครบถ้วนแล้วในอริยสัจ ๔^{๑๑๐} จัดเป็นการรู้อย่างยิ่งยวดที่เรียกว่า การตรัสรู้

กรณีศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อกันในหัวข้อที่แล้ว เรื่องการเชิญเทวดามาปรากฏตัว เรื่องการวาดรูปผ่านคนกลาง โดยให้บุคคลเข้าสมาธิไปพบโอปปาติกะแล้วมาบอกเล่าลักษณะให้ผู้เป็นจิตกรวาดภาพ เรื่องการอัญเชิญท้าวมหาพรหม เรื่องการติดต่อกับเทพชั้นสูง ผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับโอปปาติกะเหล่านั้นเกิดจากการที่ผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการติดต่อสื่อสารเข้าสมาธิหรือปฏิบัติสมาธิจนจิตสงบจนจิตบรรลุฌาน ๑ ถึงฌาน ๔ แม้สภาวะของจิตใจในขณะดังกล่าวจะมีได้ทำให้พ้นจากกิเลสเป็นการถาวรจนถึงขั้นบรรลุธรรมได้แต่ก็ทำให้จิตมีความรู้และมีอำนาจในระดับอภิญญา ๖ ประการดังกล่าวแล้ว เช่นทำให้ผู้นั้นมีฤทธิ์ทางใจสามารถแยกกายละเอียดหรือจิตถอดกายทิพย์ออกไปติดต่อสื่อสารกับโอปปาติกะได้ ดังกรณีของเรื่องพญานาคทั้ง ๗ ที่เฝ้าพระธาตุพนม เป็นต้น

การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อกับโอปปาติกะนี้ มีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนหลักไตรสิกขา คือ ปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่ออำนาจทางจิตเรียกว่า อภิญญาจิต ๖ ประการ เช่น อิทธิวิธี ทิพย์โสธ เป็นต้น กล่าวคือ เพื่อฝึกฝนพัฒนาจิตจนได้คุณวิเศษในระดับหนึ่งแล้ว จิตจะมีอำนาจพิเศษ เช่นรู้เห็นเหตุการณ์ เห็นและติดต่อกับโอปปาติกะทางจิตได้ เป็นต้น ดังนั้น การเข้าสมาธิไปติดต่อกับโอปปาติกะได้นั้น จึงเป็นพยานหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงการมีอยู่ของสัตว์ในภพภูมิอื่นและเมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่

อีกประการหนึ่งการที่จิตหรือวิญญาณออกจากร่างกายหรือกายเนื้อนี้ได้ โดยจิตมีสภาพเป็นกายทิพย์หรือกายละเอียดคือเป็นนามซ้อนอยู่ในร่างกายหรือกายเนื้อซึ่งก็คือรูปที่จะต้องอยู่คู่กับนามชีวิตจึงจะดำรงอยู่ได้ กายทิพย์หรือกายละเอียดนี้สามารถออกจากกายเนื้อได้ในหลายกรณี จากหนังสือ The Mind Traveller เขียนโดย Brad Steiger แปลโดย ศิริ พุทธศุภกร ในชื่อหนังสือ การเดินทางด้วยจิต ได้ยกตัวอย่างพร้อมกรณีตัวอย่างไว้หลายวิธี ได้แก่

๑. การถอดกายทิพย์เพราะการฝึกจิตจนสามารถถอดจิตได้ กรณีตัวอย่างเรื่องที่ ๑ ทหารเยอรมันถอดจิตได้ หนังสือพิมพ์ Prediction ฉบับเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๓ ได้ตีพิมพ์เรื่องมีทหารเยอรมันคนหนึ่งสามารถถอดกายทิพย์ได้ คราวหนึ่งเขาถอดกายทิพย์ไปสอดแนมดูเหตุการณ์ในกองบัญชาการทหารฝรั่งเศสเมื่อกลับเข้าสู่กายเนื้อ เขาได้รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่า ฝ่ายฝรั่งเศสจะยกกำลังเข้าโจมตีหน่วยของเขาในเวลา ๕ หุ้มนของวันรุ่งขึ้น แต่ผู้บังคับบัญชาไม่เชื่อว่าเหตุการณ์ก็เกิดขึ้นจริงและทหารฝรั่งเศสได้ยึดพื้นที่จากทหารเยอรมันได้

๒. ถอดกายทิพย์เนื่องจากอุบัติเหตุ เป็นกรณีที่ผู้ประสบอุบัติเหตุร้ายแรงเป็นเหตุให้จิตออกจากร่างในรูปของกายทิพย์เห็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและนำมาเล่าได้อย่างถูกต้องในภายหลัง ทั้งที่ในขณะที่ประสบอุบัติเหตุนั้นได้สลบหรือหมดความรู้สึกไปแล้ว เช่น กรณีนายอาร์ อี แห่งเซนต์หลุยส์สหรัฐอเมริกาเดินข้ามถนน แล้วถูกรถชนหมดสติไป เขารู้สึกว่าตัวเองลอยออกจากร่าง และมองเห็น

^{๑๑๐}แสง จันทรงาม, ญาณวิทยาในพุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างได้รับการช่วยเหลือนั้นโดยตลอด^{๑๑๑} และกรณีนายแอล เค ภูกิตินทัต ในวันหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิ เวลา ๑๖.๐๐ น. เขาได้ลงไปเชื่อมต่อตามแนวหลุมที่คนงานวางท่อได้ขุดไว้ และเกิดดินถล่มลงมาทับจนมิดเขา รู้สึกตัวว่าได้ลอยไปที่บ้านพบบุคคลในครอบครัว และไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนสนิทคนหนึ่ง ชื่อ บี เจ ช่วงนั้น บี เจ กำลังทำงานเป็นช่างเชื่อมที่บริษัทแห่งหนึ่ง เขาวางมือลงบนไหล่ของบี เจ และส่งกระแสความคิดไปว่า เขากำลังต้องการความช่วยเหลือจากเพื่อน อย่างยิ่ง เขามารู้สึกตัวอีกครั้งเมื่อได้ยินเสียงพูดกัน และรู้สึกว่ามีใครกำลังดึงตัวเขาขึ้นมาและในบรรดาเสียงที่พูดนั้นมีเสียง บี เจ อยู่ด้วย และทราบว่าตัวเองกำลังนอนป่วยอยู่ในโรงพยาบาล ส่วนบี เจ ก็เล่าว่า เมื่อเขาเห็นนายแอล เค ยืนอยู่ตรงหน้าเขายังนึกว่าเขาตาฟาดไป แต่เมื่อจ้องมองใหม่ก็ยิ่งเห็นนายแอล เค อยู่ตรงหน้าจึงแน่ใจว่าไม่ใช่ตาฟาดและคิดว่านายแอล เค คงจะมีอันตรายร้ายแรง จึงได้รับขึ้นรถมายังที่ทำงานของนายแอล เค และให้การช่วยเหลือไว้ได้ทัน^{๑๑๒}

การค้นคว้าเกี่ยวเรื่องกายทิพย์ของนักวิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตก มีการตรวจพบพลังทางจิตที่ไม่ได้สูญหายไปหลังการเสียชีวิตหรือหลังจากกายที่ถูกทำลายไป ในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ สหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งสถาบันค้นคว้าทางจิตวิญญาณขึ้นที่เมืองเดอร์แฮม รัฐนอร์ทคาโรไลนา ชื่อมูลนิธิค้นคว้าวิจัยทางด้านพลังจิต (Psychical Research Foundation) สถาบันแห่งนี้มุ่งเน้นการค้นคว้าวิจัยในเรื่องการถอดกายทิพย์ และพลังจิตเป็นสำคัญ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องราวของจักรวาลเป็นหลักในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ KARLISOIS นักวิทยาศาสตร์จากสมาคมอเมริกัน เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านพลังจิต (American Society For Psychical Research) ได้ติดต่อให้ INGO SNANN ซึ่งมีความสามารถพิเศษที่ถูกค้นพบเมื่อเขาอยู่ในวัยเด็กระหว่างที่เขาได้รับการผ่าตัดต่อมทอลซิล หลังจากนั้นสองสามปีต่อมา ค้นพบว่าสวอนน์สามารถควบคุมพลังจิตของตนเองได้ มาทำการทดลองและพบว่าสวอนน์สามารถถอดกายทิพย์ออกไปดูวัตถุที่ซ่อนไว้ในกล่องที่อยู่ในอีกห้องหนึ่งได้ถูกต้องหมด และบุคคลอีกคนหนึ่งคือ HAROLO.SMERMAN ก็มีความสามารถเช่นเดียวกัน ทั้งสองคนได้ร่วมงานกันในการถอดจิตออกไปสำรวจดาวพฤหัสบดี (Jupiter) และนำผลการสำรวจทางจิตวิญญาณมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากยานสำรวจ Pionerio ที่ไม่มีนักบินควบคุมขององค์การบริหารการบินและอวกาศแห่งชาติ (NAZA) บุคคลทั้งสองสามารถบอกรายละเอียดของดวงดาวได้มากกว่าข้อมูลที่ได้จากยานสำรวจดังกล่าว^{๑๑๓}

นอกจากนี้ยังมีรายงานในหนังสือ The Psychic Jense ของ Phoebe Pen นักจิตวิทยา ศาสตร์ผลจากการที่ได้ค้นพบเรื่องนี้ ร่วมกับจิตแพทย์ Dr.LAURENCE J.BAENDIT สามีมองเธอถึงการแผ่รังสีของสิ่งมีชีวิตในโลกนี้ว่า รังสีออราหลากหลายสีสั่นวนเวียนอยู่รอบตัวของคนเรา ออรามีคุณลักษณะเหมือนหนึ่งสะพานเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ และเรื่องนี้ดูเหมือนจะใกล้เคียงกับที่ Dr.ZANDER CANNOW อธิบายไว้ในหนังสือ The Power of Karma (พลังแห่งกรรม) ว่ากายทิพย์

^{๑๑๑}แบรค ลีโตเกอร์, การเดินทางด้วยจิต แปลโดย ศิริ พุทธิรักษ์ จาก The mind Travelers, (พระนคร: บรรณการ, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓๕.

^{๑๑๒}แสง จันทร์งาม. ปรากฏการณ์ทางจิต, (พระนคร : บรรณการ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓๕.

^{๑๑๓}ปนาพันธ์ นุตร์อำพัน, ภพภูมิ ภาวะหลังการตายและกายละเอียด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๒), หน้า ๓ - ๗.

สามารถออกจากกายเนื้อได้ตรงบริเวณที่เรียกว่า กลาเบลลา (Glabella) ที่อยู่ระหว่างหัวคิ้วทั้งสองที่ถือว่าเป็นข้อบกพร่องของร่างกายและเนื้อกายทิพย์จะกลับเข้าร่างเดิม ก็จะเข้าทางท้ายทอยที่ถือเป็นข้อบกพร่องระหว่างสองขั้วนี้จะมีสายใยเชื่อมไว้ติดกัน สำหรับวิธีการถอดกายทิพย์นั้น PAWL TWITCHEL ผู้บันทึกในปรัชญา Eckankar ได้อธิบายเรื่องการถอดกายทิพย์ไว้ในนิตยสาร The Search ฉบับเดือนกันยายน ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ให้นั่งตัวตรงลงยังเก้าอี้ หรือพื้นในท่าที่สบายจากนั้นให้เพ่งจิตไว้ที่ดวงตาของวิญญาณ (Spiritual eyes) ที่อยู่ระหว่างหัวคิ้วทั้งสองข้างพร้อมทั้งกล่าวคำใดคำหนึ่งสั้นๆ ว่า “พระเจ้า” หรือพุทโธในทางพุทธศาสนาไว้ในใจเข้าไปเข้ามา

ขณะเดียวกันให้นึกถึงความมืดหรือฉาบทา หรือนึกถึงรูปพระเยซูหรือนักบุญ แต่พยายามอย่าคิดอะไร เพราะมโนภาพสิ่งอื่นที่เราคิดจะคอยรบกวน เมื่อจิตตั้งมั่นเป็นหนึ่งเดียว เพียงสองสามนาทีจะพบตัวเองได้ออกจากร่างเรียบร้อยแล้ว....อีกรายงานหนึ่งของ Dr.HARRY H. Price แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ได้ค้นคว้าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นเวลาช้านานในช่วงปี ๑๙๓๐-๑๙๔๐ เขาได้สร้างความสนใจให้แก่วงการวิทยาศาสตร์อังกฤษเป็นอย่างมาก กรณีการพิสูจน์วิญญาณของเด็กหญิงคนหนึ่งชื่อ “โรซาลี” ซึ่งเสียชีวิตขณะมีอายุ ๖ ขวบ ด้วยโรคคอตีบในปี ค.ศ.๑๙๒๕ และเธอมาปรากฏตัวให้มารดาของเธอได้เห็นและสัมผัสได้ การติดต่อกับวิญญาณของโรซาลีเริ่มขึ้นเวลา ๒๑.๑๐น.ในห้องที่ปิดไฟดับไฟมืดสนิทมารดาของเธอได้เอ่ยเรียกลูกให้มา ดร.ไพรซ์ ได้สัมผัสถึงกลิ่นหอมแปลกๆ และปรากฏภาพเด็กน้อยที่พอเห็นจากแสงสว่างสลัวๆ เป็นเด็กหญิงมีรูปร่างหน้าตาน่ารัก ร่างกายของเธอสามารถสัมผัสได้หมด เหมือนคนปกติทุกประการ โดย ดร.ไพรซ์ เอื้อมมือไปแตะศีรษะก็ทราบว่ศีรษะเธอเต้นประมาณเก้าสิบครั้งต่อนาที ทั้งยังสามารถตอบคำถามของ ดร.ไพรซ์ ได้ ผลจากการทดลองในครั้งนี้ เชื่อว่า มีความเป็นไปได้ที่โรซาลีจะเป็นกายทิพย์ประเภทกึ่งกายหยาบ อันสามารถที่จะแตะต้องได้ในสภาวะที่พร้อมทั้งของผู้ที่จะพิสูจน์กายทิพย์และสภาพแวดล้อม หลังจากที่ ดร.ไพรซ์กลับไปทำงานที่กรุงลอนดอน เขาได้เขียนรายงานเรื่องนี้อย่างละเอียด เขายอมรับว่านี่เป็นผลงานการทดลองที่ประสบความสำเร็จตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สมบูรณ์แบบที่สุด^{๑๑๔}

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกายละเอียดนี้ จิตแพทย์และนักปรัชญา ซึ่ง DR. RAYMONDA.MOODY ได้เปิดเผยรายงานผลการวิจัยในหนังสือ “Life After Death ออกจำหน่ายเมื่อ ค.ศ.๑๙๗๖ซึ่งเป็นหนังสือที่มียอดจำหน่ายสูงมากเล่มหนึ่ง โดยมีข้อสรุปในประเด็นชีวิตหลังความตายไว้ว่า ปรากฏการณ์ที่ผู้ใกล้ตายประสบมานั้นล้วนเป็นความจริง เพราะเขาได้ผ่านโลกแห่งความเป็นจริงนั่นเอง” หรืออีกนัยหนึ่งเป็น “ประสบการณ์ตรง” (direct experieru) มีหลักฐานยืนยันในการออกมาเปิดเผย ดังกรณีตัวอย่างในหนังสือดังกล่าว เรื่องของผู้หญิงคนหนึ่งเกิดหัวใจหยุดเต้นไปชั่วขณะ ขณะที่เธอกำลังเข้ารับการรักษาผ่าตัดหัวใจ ณ โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง ระยะเวลาที่คลื่นหัวใจ (EKG) หายไปนั้นภาพที่ปรากฏบนจอเป็นเส้นแนวราบ ซึ่งแพทย์พยายามที่จะช่วยชีวิตเธออย่างถึงที่สุด และเพียงไม่กี่นาทีหลังจากนั้นสามารถช่วยเธอให้กลับฟื้นขึ้นมามีชีวิตสำเร็จ สิ่งที่สร้างความประหลาดใจให้แก่วงการแพทย์ คือ หลังจากที่ ดร.มูดี้ ได้สัมภาษณ์หญิงคนนั้น เธอเล่าให้ฟังว่า ขณะที่แพทย์กำลังผ่าตัดเธอยุ่ที่นั่น จิตวิญญาณของเธอได้ลอยออกจากกายเนื้อหรือร่างจริงเธอมองเห็นการทำงานของแพทย์และพยาบาลที่กำลังช่วยกันรักษาร่างจริงของเธอด้วยเครื่องมือไฟฟ้า

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓ - ๗๘.

และเฝ้าดูการทำงานอยู่ครู่หนึ่ง ก่อนจะลอบไปยังอีกห้องโดยผ่านทางผนังห้องต่างๆ ของโรงพยาบาล จนไปหยุดที่ห้องซึ่งจัดไว้สำหรับญาติคนไข้ เธอมองเห็นลูกสาวของเธอและพี่เลี้ยงที่ไม่ค่อยเอาใจใส่ ดูแลสักเท่าไร สันเกตจากเสื้อผ้าที่ลูกสาวสวมใส่มิถูกกาลเทศะ เมื่อเธอฟื้นขึ้นมาเธอได้ต่อว่าพี่เลี้ยง ถึงการแต่งตัวของเด็กที่ไม่รู้จักกาลเทศะโดยเธอสามารถบอกรายละเอียดได้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องในวัน นั้นได้อย่างถูกต้อง ทั้งๆ ที่วันที่เธอเข้ารับการผ่าตัดไม่มีโอกาสพบหน้าใคร ผลการค้นคว้าและกรณี ตัวอย่างอื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น KENETH RING แห่งมหาวิทยาลัยคอนเนตทิคัตและประธานสมาคม การศึกษาปรากฏการณ์ใกล้ตายนานาชาติ (Association of Near-Death Studies) ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้มานานและได้บันทึก ในหนังสือ “Life After Death” ออกเผยแพร่ในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ โดยเคนเนธ ริงค์ ได้สรุปไว้ว่า “การตายเป็นเพียงปรากฏการณ์ของการย้ายจิตวิญญาณของการ รับรู้ จากโลกแห่งวัตถุหรือโลกแห่งการกายภาพที่เป็นสิ่งแปรปรวนจากจิตของมนุษย์ ไปสู่โลกแห่ง ความถี่และพลังงานที่เป็นโลกแห่งความจริง”^{๑๑๕}

จากหลักฐานจากการศึกษาค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกให้การยอมรับว่า มนุษย์มีกายทิพย์อยู่อีกกายหนึ่งซ้อนอยู่กับร่างกายมนุษย์ที่เป็นกายหยาบ ในบางโอกาสกายทิพย์หรือ อยู่ในภาวะกายละเอียด (Astral Projection) สามารถออกจากร่างที่เป็นกายหยาบได้ เช่น ในภาวะที่ ร่างกายเจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุร้ายแรง เข้ารับการผ่าตัด รวมทั้งการเสียชีวิตไประยะหนึ่งแล้วฟื้น ขึ้นมา ส่วนการถอดกายทิพย์ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเกิดจากการปฏิบัติสมาธิจนจิตสงบ อยู่ในฌาน แล้วเกิดอำนาจพิเศษของจิตที่เรียกว่า อภิญญา สามารถถอดจิตหรือกายทิพย์ออกจากกาย เนื้อได้ จากกรณีตัวอย่างที่กล่าวถึงในบทที่แล้ว เป็นการยืนยันว่ากายทิพย์มีอยู่จริง การปฏิบัติสมาธิ จนสามารถถอดจิตหรือกายทิพย์ออกจากกายหยาบ ไปสัมผัสติดต่อกับกายทิพย์ที่เป็นโอปปาติกะ สามารถพลังงานกระทำได้จริง และโอปปาติกะที่ติดต่อด้วยจิตทางสมาธิดังนั้น โอปปาติกะดังกล่าว ล้วนเคยมีภพภูมิเดิมมาก่อน เช่น เคยเกิดเป็นมนุษย์แล้วเมื่อตายลงมาเกิดใหม่ในภพภูมิใหม่เป็น โอปปาติกะในปัจจุบันขณะนั้น กรณีดังกล่าวนี้จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันได้ว่า เมื่อสัตว์ ทั้งหลายตายแล้วต้องเกิดใหม่ตามเหตุปัจจัยของสัตว์นั้น

๔.๑.๙ หลักฐานกรณีเด็กอัจฉริยะ

เรื่องเด็กอัจฉริยะ หมายถึงเด็กที่เกิดมาแล้วอายุยังน้อย และยังไม่ได้รับการศึกษาหรือ อบรมในเรื่องใดๆ เลย แต่มีความสามารถพิเศษที่แสดงออกเสมือนผู้ใหญ่ที่ได้รับการศึกษาอบรมหรือ ฝึกฝนทักษะในเรื่องนั้นมาเป็นอย่างดี จนไม่สามารถใช้หลักเหตุผลทางตรรกวิทยาหรือหลัก วิทยาศาสตร์อธิบายได้ เช่น เด็กเกิดมาอายุยังน้อย ไม่เคยเรียนภาษาต่างๆ แต่สามารถพูดได้หลาย ภาษา บางคนเล่นดนตรีได้เก่งเหมือนนักดนตรีเอก บางคนคิดคำนวณได้รวดเร็วอย่างยอดเยี่ยม ใน สมัยพุทธกาลก็มีสามเณรบางองค์บรรลุพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ได้แก่ สามเณรสังกัจจะ สามเณรเวตสะสามเณรโสปากะ และสามเณรจุลสมณะสามเณรทั้ง ๔ องค์ ล้วนเป็นพระอรหันต์ได้ ปฏิสัมภิทาญาณทั้งสิ้น แม้นางวิสาขากับริบูรณ์สดาบัน เมื่ออายุ ๗ ขวบ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า สามเณรอรหันต์ทั้ง ๔ องค์ ล้วนได้บำเพ็ญบุญบารมีมานับภพชาติไม่ถ้วน จนบารมีเต็มรอบแล้ว ส่วน

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘ – ๕๑.

บุคคลอื่นๆ ที่เป็นอัจฉริยะนั้นอธิบายได้ว่า เพราะคนเหล่านั้นเกิดมานับภพชาติไม่ถ้วนและได้สั่งสมความดี ความชำนาญในด้านต่างๆ ตั้งแต่สมัยอดีตชาติ และจิตได้สั่งสม กรรม กิเลส และความชำนาญต่างๆ ของเขาเหล่านั้น เป็นบุญบารมี ติดตามมาในภพชาตินี้ ดังตัวอย่างของบุคคลที่เป็นอัจฉริยะที่ไม่เคยฝึกฝนก่อนเช่น

เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) เมื่ออายุ ๔ ขวบ สามารถอ่านเขียนภาษาลาตินและภาษากรีก

จอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart mill) เมื่ออายุ ๖ ขวบ สามารถเรียบเรียงประวัติศาสตร์ของกรุงโรม

บาบิงตัน มาคอคเลย์ (Babington Macaulay) เมื่ออายุ ๖ ขวบ สามารถเรียบเรียงประวัติศาสตร์ของโลกอย่างย่อ

โมซาร์ท (Mozart) เมื่ออายุ ๕ ขวบ สามารถประพันธ์บทเพลง ดนตรีได้อย่างไพเราะ

วอลแตร์ (Voltaire) เมื่ออายุ ๓ ขวบ สามารถแต่ง “เฟฟเบล ออฟ ฟงแตน” (Fables of Fontaine)

วิลเลียม เจมส์ ซิดิส (William Jame Sidis) แห่งสหรัฐอเมริกา สามารถอ่านเขียนหนังสือได้เมื่ออายุ ๒ ขวบ และเมื่ออายุ ๘ ขวบ นอกจากภาษาอังกฤษแล้ว ยังสามารถพูดภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน รัสเซีย ภาษาลาติน และกรีกอีกด้วย

คริสเตียน ไฮเนเวน (Christian Heineken) พอเกิดมาได้เพียง ๒ ชั่วโมงก็พูดได้ พออายุ ๑ ขวบ สามารถท่องคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ได้เป็นตอนๆ และพูดได้ ๒-๓ ภาษา พออายุ ๒ ขวบ สามารถตอบปัญหาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ได้แทบทุกปัญหา พออายุ ๓ ขวบสามารถพูดภาษาฝรั่งเศสกับภาษาละตินได้ พออายุ ๔ ขวบเป็นนักศึกษาปรัชญา พออายุ ๕ ขวบ ก็เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เรียนได้ไม่นานก็สามารถแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับปรัชญาให้ที่ประชุมศาสตราจารย์ฟังได้ แต่เขาตายเสียเมื่ออายุ ๕ ขวบนั่นเอง

เด็กชายลูเซียตัน หนูน้อยผู้นี้เป็นชาวบราซิล อันเป็นประเทศที่อยู่ในทวีปอเมริกาใต้ พ่อแม่มีฐานะดี มีความรู้ดี พออายุ ๒ ขวบ อ่านและเขียนหนังสือได้เอง อายุ ๔ ขวบแต่งหนังสือเรื่อง “เชื้อโรคในท่อประปา” พิมพ์เป็นเล่มแรก

ย้งหลุยส์ คาร์ดิแอค เด็กประหลาดชาวฝรั่งเศสเกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๗๑๙ หลังจากเกิดได้เพียง ๓ เดือน ก็สามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่ออายุ ๓ ขวบ ก็สามารถอ่านภาษาลาตินได้ พออายุ ๔ ขวบ ก็สามารถแปลภาษาลาตินเป็นภาษาฝรั่งเศสได้

เด็กหญิงเจีย บาร์เชต แม่หนูน้อยผู้นี้ เป็นชาวเมืองแฮมเปียน รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา อายุ ๓ เดือน เริ่มพูดอายุ ๖ เดือนพูดได้ อายุ ๗ เดือนเดินได้ และเริ่มเรียนหนังสือ พออายุ ๘ เดือนอ่านออกเขียนได้ อายุ ๒ ขวบกำลังอ่านเอ็นไซโคปีเดีย ทั้งสามารถพูดได้คล่องถึง ๒ ภาษาอย่างฉะฉาน ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาเซอร์เบีย

เด็กขายตำเนิน คงคี เจ้าหนูน้อยอัจฉริยะผู้นี้เป็นเด็กไทย บุตรนายสยาม นางเพ็กเฮี้ยง อยู่บ้านเอราวัณ ตำบลผาอินแปลง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย อายุ ๕ ขวบอ่านหนังสือไม่ออก แต่สามารถบวกลบเลขในใจทุกหลักได้รวดเร็วกว่าครูใหญ่ที่โรงเรียนนั้น จึงเป็นที่ฮือฮาเลื่องลือกันมาก

เด็กหญิงชนิดา ศรีเกษม เจ้าหนูน้อยผู้นี้เป็นบุตรสาวของ นายวันชัยกับนางนพพร ศรีเกษม อยู่บ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ ๒ แขวงคลองขวาง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร อายุ ๑๒ ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่หนึ่ง แต่สามารถเรียนระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และได้คะแนนระดับชั้นยอดเยี่ยมจากมหาวิทยาลัยนั้นด้วยดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน อธิการบดี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กล่าวว่าเป็เด็กสมองดีเป็นเยี่ยม แม่ผู้ใหญ่อายุ ๗๑ ปี เรียนชุดวิชาเดียวกันกับเด็กหญิงชนิดานี้ก็ยังไม่สามารถสอบผ่านเหมือนแม่หนูน้อยอัจฉริยะคนนี้

เด็กชายจิงจิง

เจ้าหนูน้อยผู้นี้เป็นชาวเมืองวูฮั่น ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ บิดาเป็นนักค้นคว้าทางการ พัฒนาการพันธุวิทยา ส่วนมารดาเป็นแม่ศรีเรือนคนธรรมดาสามัญทั่วไป

เมื่ออายุได้ ๑ ขวบ เพิ่งสอนเดิน สามารถพูดภาษาอังกฤษได้เก่งเท่าคนจบจาก มหาวิทยาลัย มีความสามารถรู้ส่วนสัตรูปทรงทางคณิตศาสตร์ได้ดีกว่าผู้ใหญ่

อายุ ๒ ขวบ มีความเชี่ยวชาญความสามารถพิเศษทางด้านคณิตศาสตร์การคำนวณอย่างหาตัวจับยาก

อายุ ๔ ขวบ สามารถท่องจำโคลงภาษาจีน โบราณนับร้อยๆ โคลงได้ สามารถรู้วิชา คำนวณขั้นสูง

ดังนั้น มหาวิทยาลัยวูฮั่น จึงมีมติรับเข้าเรียนในระดับปริญญาตรีสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ทอม จิกกินส์ หนูน้อยตาบอดชาวนิโตร รัฐอาร์เจีย สหรัฐอเมริกาสามารถเล่นเปียโน ได้ราวกับเปียโนอาชีพ เมื่ออายุ ๔ ขวบ^{๑๑๖}

โจเซฟ คาปาบลังกา หนูน้อยมหัศจรรย์ชาวศึกษา ได้กลายเป็นักเล่นหมากรุกที่เก่งกาจ เมื่ออายุได้เพียง ๕ ขวบ และต่อมาได้กลายเป็แชมป์โลกหมากรุกและสิ้นชีวิตในปี ๑๙๔๒

เด็กชาย ยอง ยู มิน

ชาวเกาหลีเหนือ ครอบครัวของหนูน้อยคนนี้เป็นกรรมาชนอยู่หมู่บ้านซางซอน เมืองวอนซาน อันเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางการพักผ่อนและตากอากาศของจังหวัดกังวอนบ้านที่ ยู ยอง มิน กับพ่อแม่อยู่นั้น แม้ไม่ได้อยู่ในตัวเมือง แต่ก็เห็นทัศนียภาพเมืองวอนซานชัดเจน

ยู ยอง มิน สืบทตามามองดูโลกคอมมิวนิสต์ และสังคมที่ทุกอย่างถูกปิดกั้นอย่างเกาหลีเหนือ แต่สังคมและลัทธิการเมืองไม่อาจห้ามสมองเธอได้ แววดลาดฉายออกมาในขณะที่ ยู ยอง มิน อายุไม่กี่ขวบน้อยๆ จนกระทั่ง “นาย ยู ดอง ซอล” ผู้บิดาวัย ๓๗ ปี และ “นางโซ บอง ซอน” มารดา อายุ ๓๓ ปี ก็พลอยได้รับการกล่าวขวัญสรรเสริญถึงอยู่เสมอ ที่ได้ลูกอภิชาติบุตร

^{๑๑๖}บรรยงค์ บุญฤทธิ์, ตายแล้วเกิดใหม่กับการระลึกชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชีวิน, ๒๕๒๙), หน้า ๕๔-๕๗.

ความน่ารักน่าเอ็นดู! ทำให้เจ้าหนูได้รับของขวัญหลายอย่างในวันเกิดครบรอบปีแรก เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๓๑ แล้ว แค่วัยขวบเศษ เพื่อนบ้านใกล้เคียงก็รู้ว่าพวกเขามองคนไม่ผิด เพราะชื่อเสียงอัจฉริยะภาพของเด็กชาย ยู ยอง มิน กระฉ่อนไปทั่ว ไม่เฉพาะเขตอำเภอ ละแวกบ้านเท่านั้น หากกระจายไปทั่วประเทศ

เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๒๑ อายุยังไม่ครบขวบอยู่ ๒ วัน หลังจากรับประทานอาหารค่ำแล้ว ทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ก็พักผ่อนเล่นหัวกันตามปกติทันใดนั้นเจ้าหนูน้อยก็ใช้มือน้อยๆ เกาะไหล่บิดา! แล้วท่องบทอาขยานที่ได้ยืมพี่สาวก่อน และท่องจากหนังสือเรียนเป็นประจำ ไม่ใช่ท่องได้ ๒ หรือ ๓ ประโยคเท่านั้น หากท่องได้ถึง ๔๐ บรรทัด อย่างแม่นยำ! ซึ่งเด็กวัยแค่นี้ไม่ควรบวบวบได้อย่างนั้นทั่วๆไปแล้ว อวยว่าแต่ท่องบทอาขยานเลย แม้จะพูดเป็นประโยคเรียกชื่อพ่อแม่ก็ยาก

พออายุครบ ๒ ขวบผู้ปกครองก็พาเด็กชาย ยู ยอง มิน ไปฝากเข้าโรงเรียนอนุบาลทางตอนใต้เรียนเพิ่มเข้าเท่านั้น เจ้าหนูน้อยคนนี้ก็เรียนเร็วราวกับว่าสมองติดเครื่องคอมพิวเตอร์ คือหลังจากเรียนอนุบาลแค่ ๒ อาทิตย์ เจ้าหนูก็เรียนหลักสูตรชั้นประถมปีที่หนึ่ง แล้วก็เรียนจบหลักสูตรชั้นประถมปีที่สองภายใน ๑ เดือน ประถมปีที่สามภายใน ๔๐ วัน และต่อมาอีก ๔๐ วันก็จบชั้นประถมปีที่สี่ สรุปแล้วภายใน ๔ เดือน ๕ วัน หนูน้อยมหัศจรรย์สอบผ่านหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ รับประกาศนียบัตรชั้นประถม เมื่ออายุ ๔ ขวบ

จากนั้นก็เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหลักสูตร ๒ ปีผ่านไปด้วยดี แล้วเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอีก ๒ ปี จึงสำเร็จชั้นมัธยมปลายเมื่ออายุแค่ ๕ ขวบย่างเข้า ๖ ขวบเท่านั้น หากมีใครพูดว่าเด็กอายุ ๖ ขวบ สามารถทำคณิตศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยได้คล่องแคล่ว โดยทั่วไปจะไม่มีใครเชื่อ? แต่สำหรับเด็กชาย ยู ยอง มิน ผู้นี้! ตอนอายุ ๕ ขวบเท่านั้น แกทำได้จริงๆ แกสามารถพูดภาษาต่างประเทศอีก ๕ ภาษา แม้ไม่ถึงกับเก่งคล่องเปรี๊ยะ ก็จัดเข้าชั้นเรียนรู้ได้เร็วมาก! เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางภาษาต่างประเทศไม่อำนวยเอาเลย แต่แก็ยังสามารพูดได้ถึง ๕ ภาษา นับว่า “อัจฉริยะ” อัจฉริยะกว่าเด็กอื่นเอาเท่าที่เดียว

ความอัจฉริยะพิเศษสุดที่ธรรมชาติได้บันดาลให้เจ้าหนูน้อย ยู ยอง มิน ลือลั่นไปทั่ว! ทำให้ดึงดูดความสนใจเหล่านักวิชาการนักศึกษาและบรรดาปัญญาชนชาวโซมแดงยิ่งนัก ทั้งศาสตราจารย์และนักวิชาการระดับดอกเตอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ ให้ความสนใจเป็นพิเศษ

วันหนึ่ง ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๕ ศาสตราจารย์คนหนึ่งของมหาวิทยาลัยการประมงเมืองวอนซานก็ไปเยี่ยมถึงโรงเรียนที่ เด็กชาย ยู ยอง มิน กำลังเรียนอยู่ เพื่อทดสอบความสามารถที่แท้จริง ท่านศาสตราจารย์ส่งปากกาหมึกซึมใส่มือเจ้าหนูน้อยมหัศจรรย์ พร้อมกับกระดาษแผ่นหนึ่ง แล้วการลองภูมิก็เกิดขึ้นโดยไม่รอช้า

ศาสตราจารย์ตั้งโจทย์คณิตศาสตร์ขึ้นว่า “ฟังนะ ! พระเอกชาวเกาหลี ล้อจักรยานล้อหนึ่ง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๗ เซนติเมตร จะต้องเคลื่อนที่หมุนไปกี่รอบบนเส้นทางยาว ๓๗,๙๓๕ เมตร”

หนูน้อยฟังโจทย์ไปพลาง มือขวาก็ถือปากกา ส่วนมือซ้ายเล่นของเล่นไปพลางตามประสาเด็ก แต่ทั้งที่มือเล่นของเล่นไปพลางตามประสาเด็ก แต่ทั้งที่มือเล่นของเล่น มือขวาก็ทำโจทย์

คณิตศาสตร์ ภายใน ๒-๓ นาทีเท่านั้น หนูน้อยก็ทำเรียบร้อย แล้ววางปากกาลงยิ้มกริ่มเหมือนจะบอกว่า “ช่างหมูเหลือเกินเลขข้อนี้ ”

ศาสตราจารย์ท่านนั้นขยับตัวเข้าหาเจ้าหนู แล้วกอดอย่างชื่นชมก่อนทดสอบคณิตศาสตร์ อีกหลายข้อจนพอใจ ไม่ใช่แต่เพียง คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และฟิสิกส์...เท่านั้น ที่เจ้าหนูน้อยมีความเชี่ยวชาญชำนาญ แม้แต่วิทยาศาสตร์และวรรณกรรมนั้นก็ไม่น้อย !ดังเช่นกลอนบทหนึ่งซึ่ง ยูยง มิน สามารถประพันธ์ขึ้นโดยทันที ซึ่งได้ถอดความเป็นภาษาไทยว่ากรุงเปียงยางสวยสดไซ้ ฉันทโค่งเพราะคิม อี ซัง จอมไฟสถิตอยู่ตัวข้าฯ ใครคลาไคลไปพิศดูงามไม่งามคงรู้เมื่อใดวัย

เด็กชายปิ่น สามงาม ยอดเด็กอัจฉริยะ ขวาระนอง

ครูพาเด็กอัจฉริยะวัย ๖ ขวบ นักเรียนชั้นอนุบาล ๒ ที่จังหวัดระนอง เข้าพบดอกเตอร์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเด็ก จากมศว.ประสานมิตร ทดสอบความสามารถ ถึงกับตะลึงในความเก่งกาจ สามารถอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่วถูกต้องแม่นยำ ! เผยเป็นเด็กที่มีพรสวรรค์ อยากให้รัฐบาลยื่นมือช่วยเหลือ เพราะฐานะยากจน มิเช่นนั้นอาจจะเป็นเด็กมีปัญหา ในขณะที่ครูหวังใจว่า หากจบชั้นอนุบาล ขึ้น ป.๑ จะหาครูสอนยากเพราะเชื่อว่า เด็กจะต้องมีปัญหาและความรู้มากกว่าครู

กรณี ด.ช.อนุวรรต หรือน้องปิ่น สามงาม วัย ๖ ขวบ นักเรียนชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนเทศบาลบ้านเขานิเวศน์ อ.เมืองระนอง มีความเป็นอัจฉริยะ สามารถอ่านภาษาอังกฤษและภาษาไทยได้อย่างแตกฉานและคล่องแคล่ว ทั้งยังถูกชักชวน จินตนาการและประหลาดใจให้แก่ผู้คนทั่วไปนั้น

มีรายงานว่า เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ศูนย์อัจฉริยะภาพเด็ก สภาการศึกษา นายปถม สุทธิพันธ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลบ้านเขานิเวศน์ อ.เมืองระนอง ได้นำ ด.ช. อนุวรรต หรือ “น้องปิ่น” เข้าพบกับ ผศ.ดร.อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเด็ก จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) เพื่อจะทดสอบความสามารถพิเศษ

ผศ.ดร.อุษณีย์ ได้ให้ “น้องปิ่น” ทดลองด้านภาษาอังกฤษ ให้อ่านหนังสือพิมพ์ ภาษาอังกฤษ เช่น คำพาดหัวของหนังสือพิมพ์เนชั่นว่า “PERFORMING FOR HIS MAJESTY” หรือของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ว่า “Bl๒๘ bn to rejuvenate deep South” ปรากฏว่า “น้องปิ่น” สามารถอ่านได้อย่างคล่องแคล่วไม่ติดขัด รวมทั้งหนังสืออ่านเล่นที่เป็นภาษาอังกฤษด้วยขณะเดียวกัน ได้ทดสอบโดยได้เปิดวิดีโอภาษาอังกฤษและหนังสือฝรั่ง ที่มีแถบวิ่งด้านล่างเป็นคำอังกฤษตัวเล็กๆ ซึ่ง “น้องปิ่น” ก็สามารถอ่านได้อย่างสบาย รวมทั้งอ่านภาษาอังกฤษที่ติดตามผนังตึก หรือตามสถานที่ต่างๆ ตลอดจนป้ายฉลากต่างๆ ที่ติดตามสินค้า ต่อมาได้เล่นเกมอักษรไขว้ ที่นำคำภาษาอังกฤษมาต่อเรียงคำให้อ่าน ปรากฏว่า “น้องปิ่น” สามารถอ่านได้อย่างถูกต้องจนสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้ที่พบเห็นเป็นอย่างมาก

จากนั้น ผศ.ดร.อุษณีย์ ได้ให้ทดสอบอ่านภาษาไทยทั้งคำง่าย ๆ และยาก ๆ ที่มีประโยคยาว ๆ ติดกันก็ปรากฏว่า “น้องปิ่น” อ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้องชัดเจนอีก นอกจากนี้ “น้องปิ่น” ยังสามารถใช้คำพูดที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป เช่น ชี้ไปนอกอาคารแล้วพูดว่า “พื้นที่บริเวณนี้ควรมีสี่เหลี่ยมมาก ๆ จะได้เป็นปอดสำหรับหายใจ” หรือ “อาจารย์กับผู้ช่วยที่เรามาเจอกันวันนี้ถือว่าเป็นเรื่องดีนะ”

หรือ “คอมพิวเตอร์ถ้าเสียใช้ไม่ได้ ก็ให้แก้ไขโดยดูจากระบบโครงสร้าง” เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำที่เด็กอายุวัย ๖ ขวบธรรมดาทั่วไปเขาไม่พูดกัน

ผศ.ดร.อุษณีย์กล่าวว่า “น้องปิ่น” เป็นเด็กที่มีพรสวรรค์ โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษนั้นอ่านได้อย่างคล่องแคล่วออกเสียงได้ชัดเจนถูกต้อง เก่งกว่าเด็กมัธยมหลายเท่า เด็กมัธยมยังสู้ไม่ได้ เด็กที่มีพรสวรรค์แบบนี้สาเหตุมาจาก ๒ อย่าง คือ จากยีนพ่อแม่กับเส้นใยสมองมีมากต่างจากเด็กอื่นๆ กรณีน้องปิ่นน่าจะมาจากการมีเส้นใยสมองที่มีประสิทธิภาพ แต่ที่น่าประหลาดใจคือสภาพแวดล้อมที่น้องปิ่นอยู่ก็ไม่ได้มีแรงจูงใจขนาดที่ทำให้น้องปิ่นอ่านภาษาอังกฤษคำยากๆ ได้ ดูจากพื้นฐานเด็กอายุ ๖ ขวบ ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้ขนาดนี้ครูก็ไม่ได้สอน แต่อ่านได้ดี มีพัฒนาการเร็วมากถ้าเปรียบเทียบกับบรรดาแข่งทั้งหลายก็เหมือนฟอร์มูลาวัน^{๑๑๗}

เด็กชายพลักษณ์ จารุพงศ์โสภณ ยอดเด็กอัจฉริยะ ชาวภูเก็ต

พบน้องน้อยยอดอัจฉริยะอีกรายวัยเพียง ๖ ขวบ ๘ เดือน ชาวภูเก็ต มีความสามารถ บวก ลบ คูณ หาร อ่าน เขียน และพูดได้ถึง ๕ ภาษาอย่างถูกต้องตามสำเนียงและอักขระของภาษา พ่อแม่เผยว่าน้องเริ่มสนใจเรื่องภาษาตั้งแต่อายุ ๓ ขวบ และหัดอ่านหัดพูดได้คล่อง ทำให้พ่อแม่หัวันใจว่าลูกเก่งมากจะหาที่เรียนไม่ได้

หลังจาก ด.ช.อนุวรรต หรือน้องปิ่น สามงามวัย ๖ ขวบ นักเรียนชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนเทศบาลเขานิเวศน์ อ.เมืองระนอง มีความเป็นอัจฉริยะ อ่านภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว สร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้คนทั่วไป ล่าสุดพบ ด.ช.พลักษณ์ จารุพงศ์โสภณ อายุ ๖ ขวบ ๘ เดือน น้อยชาวภูเก็ต มีความสามารถบวก ลบ คูณ หาร อ่าน เขียน และพูดได้ถึง ๕ ภาษาอย่างถูกต้องตามสำเนียงและอักขระของภาษานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ผู้สื่อข่าวจึงไปพิสูจน์ความจริงที่ห้อง ๓๗๗ ชั้น ๓ โรงแรมเอส ซี พาร์ค ถนนประเสริฐ มนูกิจ โดยพบ “นายวิรัช” และ “นางพรพรรณ จารุพงศ์ โสภณ” อาชีพขายประกันและประกอบธุรกิจส่วนตัว พ่อแม่ของเด็กอัจฉริยะ ซึ่งพาน้องพลักษณ์ เด็กยอดฉลาดและอ่อนโยน น่ารักเรียบร้อย มาพักรอการตรวจสอบไอคิว

จากนั้นผู้สื่อข่าวได้ทดสอบความเป็นอัจฉริยะของพลักษณ์ โดยนำหนังสือนวนิยายภาษาอังกฤษที่ชื่อ “HEART OF SHADOWS” ให้น้องพลักษณ์ทดลองอ่านปรากฏว่า เพียงแค่หน้าแรกของหนังสือ ก็สร้างความประหลาดใจแก่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ เนื่องจากน้องพลักษณ์สามารถอ่านข้อความภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่วชัดถ้อยชัดคำ เสมือนกับผ่านการเรียนภาษาอังกฤษมาเป็นอย่างดี จากนั้นผู้สื่อข่าวได้ทดสอบการพูดภาษาอังกฤษโต้ตอบ ปรากฏว่าเด็กอัจฉริยะรายนี้สามารถพูดจาโต้ตอบได้ทุกประโยคเช่นกัน ที่สำคัญสามารถแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษได้ถูกต้องอย่างไม่น่าเชื่อ ! นอกจากนี้ น้องพลักษณ์ยังแสดงความอัจฉริยะ ด้วยการพูดและเขียนข้อความเป็นภาษาญี่ปุ่น เกาหลี และจีน ให้ผู้สื่อข่าวผู้ต้องการทดสอบได้อย่างอัศจรรย์ใจ !

^{๑๑๗}ไขแสง กิตติวัชรชัย, นรก.สวรรค์...ท่านเลือกได้, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปสยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓๑-๒๓๒.

นางพรพรรณ มารดาน้องพลุ๊กกล่าวว่า น้องพลุ๊กเริ่มมีความสนใจด้านภาษาเมื่ออายุได้เพียง ๓ ขวบ ในตอนแรกที่ได้ยินน้องพลุ๊กพูดภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนเด็กฝรั่ง รู้สึกตกใจและแปลกใจเป็นอย่างมาก ! แต่ยังไม่แนใจนัก

กระทั่งผ่านการทดสอบอีกหลายครั้งจึงแน่ใจว่าน้องพลุ๊กสามารถพูดภาษาอังกฤษได้จริง ยิ่งนานวันความสามารถของน้องพลุ๊กเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการชอบอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น จนเรียนหนังสือตามระดับชั้นเหมือนเด็กทั่วไปไม่ได้ ตนจึงต้องย้ายน้องพลุ๊กมาเรียนในหลักสูตรโฮมสคูลโดยเฉพาะ

ปัจจุบันน้องพลุ๊กเปรียบเทียบกับนักเรียนในชั้น ป.๒ แต่บางวิชาเทียบเท่าชั้น ป.๓ แล้ว นอกจากนี้ยังได้สมัครเรียนทางอินเทอร์เน็ตของสหรัฐอเมริกา เล่นคอมพิวเตอร์โปรแกรมต่างๆ ด้วยตนเอง ทั้งยังสามารถแปลเพลงไทยเป็นอังกฤษ ไทยเป็นญี่ปุ่น อังกฤษเป็นญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเป็นอังกฤษ ได้อย่างสดๆ ทันที่ทันใดเป็นที่มหัศจรรย์ ! อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ตนจะพูดภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี แต่ก็ไม่สามารถที่จะสอนให้น้องพลุ๊กพูดภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นๆ ได้ดีอย่างที่เป็นอย่างทุกวันนี้

ด้านนายวิรัชกล่าวเสริมว่า นอกจากภาษาแล้วน้องพลุ๊กยังสามารถเล่นดนตรีประเภทเปียโนและทรัมเป็ตได้เป็นอย่างดี บางครั้งอารมณ์ดีๆ ก็จะมีพากซ์เสียงตอบโต้กันระหว่างเสียงผู้ชายและผู้หญิงจากหนังสือให้พ่อแม่ฟังอย่างฉะฉานอีกด้วย

ขบอกว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความต้องการอยากเรียนรู้ของตัวน้องพลุ๊กเอง พ่อแม่ไม่เคยที่จะจับยัดสิ่งเหล่านั้นเข้าไปในสมองเด็ก ทุกวันนี้วิตกเหมือนกันเพราะเกรงว่าจะหาที่เรียนในประเทศไทยไม่ได้ สุดท้ายก็ต้องส่งไปเรียนเมืองนอก ที่สำคัญกลัวจะไปแล้วไปเลยไม่กลับมาประเทศไทยอีก ! การที่ตนพาน้องพลุ๊กมาที่กรุงเทพฯ ก็เพราะต้องการตรวจสอบไอคิวของน้องพลุ๊ก

สำหรับตัวอักษรญี่ปุ่นที่น้องเขียนลงบนกระดาษ ผู้สื่อข่าวได้นำไปให้โรงเรียนสอนภาษาสมาคมนักเรียนเก่า Japan Nippon แปลข้อความให้ พบว่าข้อความที่น้องพลุ๊กเขียนนั้นเป็นข้อความทับศัพท์ อย่างเช่น กาแฟ ซ่อน เรือแคนู ล็อกเกตห้อยคอ เป็นต้น^{๑๑๘}

จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น การเกิดขึ้นของเด็กอัจฉริยะ ซึ่งเป็นเด็กที่ยังมีอายุน้อยมากนัก ยังไม่ได้รับการศึกษาอบรมในระดับสูง ยังไม่ได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ความชำนาญในทักษะพิเศษด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่สามารถแสดงความรู้ความสามารถในด้านการคิดคำนวณ การแสดงดนตรี เช่น การเล่นไวโอลิน การพูดภาษาต่างๆ ได้เป็นจำนวนมากภาษาทั้งที่ไม่เคยศึกษามาก่อน การแปล การประพันธ์เพลง รวมทั้งความสามารถพิเศษต่างๆ เป็นต้นนั้นไม่สามารถใช้หลักเหตุผลทางตรรกวิทยา หรือหลักวิทยาศาสตร์มาอธิบายได้ แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่แสดงถึงความสามารถของการตายแล้วเกิดใหม่อย่างชัดเจนประการหนึ่ง กล่าวคือ เด็กอัจฉริยะเหล่านั้นได้เคยเกิดมาเป็นมนุษย์มาก่อนและในภพชาติเดิมได้ศึกษาอบรม จนเกิดความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆ เมื่อมาเกิดในภพชาติใหม่ โดยมีเหตุประจวบเหมาะจากกรรมที่นำส่งมาเกิดนั้น ทักษะ ความรู้ ความชำนาญในภพชาติเดิมที่ฝังประกอบอยู่ในจิตได้ติดตามมาในภพชาติใหม่ด้วย จึงสามารถแสดงความเป็นอัจฉริยะได้ เช่นเดียวกันกับในสมัยพุทธกาลที่มีสามเณรบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ ก็เพราะสามเณรองค์นั้น ทั้งได้

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒-๒๓๓.

บำเพ็ญบารมีสั่งสมมาเป็นลำดับตั้งแต่ภพชาติก่อนหน้านั้น นับภพชาติไม่ถ้วน เมื่อบารมีเต็มเปี่ยม ในภพชาติที่ท่านเกิดมาเป็นสามเณร ท่านจึงบรรลุอรหัตต์ได้แม้อายุยังน้อย

๔.๑.๑๐ หลักฐานจากเรื่องการเข้าฝัน

การเข้าฝันเป็นการติดต่อสื่อสารทางจิตระหว่างผู้ที่ตายไปแล้วกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เกิดขึ้นเมื่อเวลาที่คนซึ่งมีชีวิตอยู่แล้วนอนหลับหรือหลับไป ระหว่างนั้นจิตวิญญาณของโอปปาติกะของผู้ที่ตายไปแล้ว ก็มาพบผู้มีชีวิตที่นอนหลับอยู่ แล้วแจ้งเหตุหรือบอกกล่าวความที่โอปปาติกะต้องการสื่อสารในความฝันกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อผู้ที่ยังหลับและฝันไปตื่นขึ้นแล้วทบทวนเหตุการณ์ที่ฝันไป แล้วไปดำเนินการหรือตรวจสอบตามที่ได้ฟังหรือได้เห็นเหตุการณ์ในฝันนั้น ก็พบว่า เป็นความจริงตามที่ฝันไป กรณีการเข้าฝันนี้ที่พบบ่อย คือ กรณีของเรื่องที่ถูกคนลอบฆาตกรรม หรือประสบอุบัติเหตุ เสียชีวิต และจิตวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตนั้นมาเข้าฝันบอกเล่าเหตุการณ์หรือการต้องการความช่วยเหลือ เช่น บอกชื่อฆาตกร บอกเล่าเหตุการณ์ขณะเกิดเหตุ หรือสถานที่ซ่อนเร้นศพ และขอให้ไปนำศพกลับมา กรณีอื่นๆ เช่น ให้หอยให้เลขให้ไปชุดสมบัติ ให้ไปนำต้นไม้เช่นต้นตะเคียนขึ้นจากน้ำ ในที่นี้จะนำเรื่องจริงที่เกิดขึ้นมาเป็นกรณีตัวอย่าง ๒ เรื่อง คือ

เรื่องที่ ๑ เรื่องฝันให้ไปตามศพ

เรื่องนี้ ปรากฏเป็นข่าวว่า เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม เวลาประมาณ ๘.๓๐ น. พ.ต.อ.ชาติชาย เอี่ยมแสง ผกก.สภ.อ.เมืองปทุมธานี พ.ต.อ.ชาติชาย เอี่ยมแสง ผกก. สภ.อ.เมืองปทุมธานีได้นำกำลัง พร้อมด้วย พ.ต.ท.อริยะ พันธุ์ฝึก รอง ผกก.สส. แพทย์จากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิร่วมกตัญญูไปตรวจสอบพงษ์ชำถนนสายบางคูวัด – โรงงานสุราบางยี่ขัน ๒ ตรงทางโค้ง หมู่ ๙ ตำบลบางคูวัด อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี หลังจากได้รับเบาะแสจาก จ.ส.ต.วินัย สีตาแก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจต๋ายมบางคูวัดว่า อาจมีหญิงสาวถูกฆ่าตายหมกศพไว้บริเวณดังกล่าว

การเดินทางไปตรวจสอบสถานที่ต้องสงสัยว่าอาจมีคดีฆาตกรรมเกิดขึ้นครั้งนี้ ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการคุมตัวนายธานินท์ ขาวผ่อง อายุ ๓๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๖/๕ ตำบลบางคูวัด อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ไปยังจุดเกิดเหตุด้วยอีกคนหนึ่ง เนื่องจากนายธานินท์ถูกระบุตัวว่าอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับพัวพันกับเหตุการณ์ครั้งนี้แม้เบาะแสที่ได้รับแจ้งจากชาวบ้านเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่รับแจ้งมาจะไม่ชัดเจนนัก แต่เมื่อรับทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ซึ่งถือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่อาจละเลยหรือนิ่งดูตายอยู่ได้ การตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องนี้จึงเริ่มต้นขึ้นที่มาของคดีแปลกประหลาดดังกล่าวจะต่างจากคดีฆาตกรรมอื่นๆ โดยสิ้นเชิง เพราะจุดเริ่มต้นของเรื่องราวทั้งหมด สืบเนื่องมาจากข่าวลือเกี่ยวกับชายคนหนึ่งที่ยะยะหลังเอาแต่ดื่มสุราอย่างหนัก ทั้งที่ก่อนหน้านี้เขาไม่ใช่คนที่มีสภาพเช่นนี้

...และหลังจากเมามายได้ที่ เขาก็จะพร่ำพรรณนาให้เพื่อนร่วมวงร่ำสุราฟังว่า สาเหตุที่ตนเองต้องเมามายเปื่อยทุกวี่ทุกวันเช่นนี้ ก็เพราะเขาถูกรบกวนจากผีสาวที่มักมาปรากฏกายหลอกหลอน จนนอนไม่ได้มาเป็นเวลาสัปดาห์แล้ว

“ผีนังนั้นมันตามมาหลอกผมทุกคืน มาให้เห็นไม่ว่าจะหลับหรือตื่น แม้กลางวันก็ไม่เว้น ไม่น่าเลย...ผมไม่น่าขำมันเลย ถ้ารู้ว่าวิญญาณมันจะเขียนและตามราวีขนาดนี้ ผมคงไม่กล้าขำมันหรือ...”

นี่คือส่วนหนึ่งของถ้อยคำที่ชายคนดังกล่าวมักจะบอกร่วมวงสุราฟังด้วยอาการหวาดกลัว พร้อมยืนยันแข็งขันว่าเขาถูกรบกวนจากดวงวิญญาณหญิงสาวคนหนึ่ง ที่เขาเป็นคนลงมือฆ่าอย่างเหี้ยมโหดก่อนนำศพไปทิ้งในพงหญ้าข้างทางจริงๆ

แต่นั้นยังไม่พอ ความหวาดกลัวหลังจากถูกผีสาวตามมาหลอกหลอนจนไม่เป็นอันนอน ทำให้เขาต้องถึงกับยอมลงมือเขียนแผนที่จุดที่เขานำศพไปทิ้งให้เพื่อนๆ ดู กระทั่งเรื่องราวทั้งหมดทราบไปถึงหูของ จ.ส.ต.วินัย สีดาแก เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจตุ๋ยามบางคูวัด ผู้มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้านในละแวกนั้นเป็นอย่างดีและชายคนนั้นก็คือ นายธานินท์ ขาวม่วง หนุ่มใหญ่วัย ๓๘ ปี ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนำตัวไปยังสถานที่ต้องสงสัยว่า อาจจะมีศพหญิงสาวถูกฆาตกรรมถูกห่มกั๊วไว้บนเตียง เมื่อกำลังเจ้าหน้าที่ทั้งหมดเดินทางไปยังจุดที่ถูกกระบุไว้และเข้าทำการตรวจค้นพงหญ้าในคุ้งน้ำข้างทางดังกล่าวเพียงไม่นานนัก ทุกคนก็ถึงกับต้องอึ้ง เมื่อได้พบรถจักรยานยนต์ฮอนด้า สีแดง หมายเลขทะเบียน นนท ๙๔๔ กทม. มีกระเป๋ายาวอยู่หน้ารถห่อหุ้มออกไปเล็กน้อย เจ้าหน้าที่ได้พบศพผู้หญิงที่เสียชีวิตมาแล้วหลายวัน สภาพแทบจำหน้าตาไม่ได้ แต่หลังจากตรวจสอบภายในกระเป๋ายาวพบหลักฐานบัตรพนักงานโรงงาน “เอลเลค” ระบุชื่อนางสาวสุกัญญา คงอิม อายุ ๓๒ ปี

นอกจากนี้ ยังพบถุงมือ ๑ คู่ แท่นชาร์จโทรศัพท์มือถือ ๑ อัน เจ้าหน้าที่จึงเก็บไว้เป็นหลักฐานหลังจากการตรวจสอบในชั้นแรกจนทราบว่าผู้ตายเป็นใคร เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ติดต่อประสานไปยังนางติ่ม คงอิม อายุ ๕๖ ปี แม่ของผู้ตาย อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ หมู่ ๓ ตำบลบางคูวัด อำเภอเมืองจังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เดินทางมาดูศพและในทันทีที่นางติ่มมาเห็นศพหญิงสาวผู้เคราะห์ร้ายก็ถึงกับร่ำไห้โฮ พร้อมยืนยันว่าผู้ตายคือนางสาวสุกัญญา คงอิมบุตรสาวของตนซึ่งหายตัวไปตั้งแต่วันที่ ๑๘ ตุลาคมที่ผ่านมา หลังจากออกไปทำงานตามปกติแล้วไม่กลับบ้าน และได้มีการแจ้งความไว้เป็นหลักฐานเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๐ กับ พ.ต.ท.สิทธิศักดิ์ ภูลาย สวส.สภ.อ.เมืองปทุมธานี ด้วยก่อนหน้านี้ เมื่อครั้งมีการเข้าแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยของนางสาวสุกัญญา นางติ่มแม่ของหญิงสาวเหยื่อฆาตกรรมเคยให้เบาะแสดำรงว่า นายธานินท์มาติดพันกับนางสาวสุกัญญาผู้ตาย แต่นางติ่มแนะนำให้ลูกสาวเลิกคบ เพราะเห็นว่านายธานินท์ไม่ประกอบอาชีพเป็นชิ้นเป็นอันเมื่อจู่ๆ นางสาวสุกัญญามาหายตัวไปอย่างลึกลับประกับกับนายธานินท์ได้ระบุว่าจะมีส่วนรู้เห็นเกี่ยวกับการหายตัวไปของนางสาวสุกัญญาในครั้งนี้ ทุกอย่างจึงเข้าล็อกกระทั่งนำพามาสู่การไปค้นหาศพเหยื่อฆาตกรรมดังกล่าว

ความจริงเบาะแสสำคัญที่นำมาสู่การพบศพนางสาวสุกัญญาและจับกุมนายธานินท์ได้ครั้งนี้ มีที่มาจากเรื่องของวิญญาณเฮี้ยนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยกล่าวกันว่าก่อนหน้านี้จะมีเบาะแสดีฆาตกรรมมาถึงหูตำรวจนั้น วิญญาณเฮี้ยนของนางสาวสุกัญญาผู้ตาย ได้ตามไปอาละวาดหลอกหลอนฆาตกรอย่างหนัก จนกระทั่งมาครั่นคร้ามไม่ไหว ต้องเขียนบอกเบาะแสดีฆาตกรรมออกมาเองจนล่วงรู้ถึงหูตำรวจในที่สุด

พ.ต.อ.ชาติชาย เอี่ยมแสง ผกก.สภ.อ.เมืองปทุมธานีเปิดเผยว่า คดีนี้ต้องยกความดีความชอบให้ จ.ส.ต.วินัย สีดาแกตำรวจชุมชนที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับประชาชนมาอย่างดี เนื่องจากคดีนี้มาจากเบาะแสดีที่พลเมืองดีแจ้งให้ จ.ส.ต.วินัย ได้ทราบว่า มีคนฆ่าแฟนตัวเอง

ตาย และถูกวิญญาณเฮี้ยนของแฟนสาวมาหลอกหลอนจนนอนไม่หลับ ได้แต่ดื่มสุราแก้กลุ้ม ก่อนจะระบายเรื่องนี้ให้กลุ่มเพื่อนๆ ฟัง พร้อมเขียนแผนที่จุดทั้งศพให้ดูด้วย

เมื่อทราบเบาะแสดังกล่าว เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงไปเชิญตัวนายธานินทร์ ขาวผ่อง มาจากบ้านพักเพื่อสอบถามเรื่องราวของแฟนสาว ซึ่งตอนแรกเจ้าตัวก็ปฏิเสธไม่รู้ไม่เห็น แต่ขณะเดียวกันกลับมีพิรุณอยู่หลายอย่างเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำการพิสูจน์ลายมือ โดยการให้นายธานินทร์เขียนชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ตามลายมือที่เคยมีการเขียนไว้บนแผนที่ใกล้จุดเกิดเหตุ และเมื่อนำตัวอักษรที่ได้มาพิสูจน์กับแผนที่ที่พบว่า เป็นลายมือคนเดียวกัน ตำรวจจึงได้สอบเค้น แต่นายธานินทร์ก็ยังแบ่งรับแบ่งสู้

ในที่สุด ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงตัดสินใจไปตรวจสอบจุดเกิดเหตุร่วมกับแพทย์ พร้อมกับนำนายธานินทร์ไปค้นหาศพตามแผนที่ กระทั่งเมื่อพบร่างนางสาวสุกัญญา คงอิม แฟนสาวตามแผนที่จริง และเมื่อเจ้าหน้าที่มูลนิธินำศพขึ้นมาพิสูจน์นายธานินทร์ก็ต้องยอมจำนนก่อนคุกเข้าขอขมาศพของแฟนสาวและยอมรับสารภาพว่าเป็นคนลงมือฆ่าแฟนสาวคนนี้จริง

สำหรับสาเหตุการฆาตกรรมวิญญาณเฮี้ยนคดีนี้นายธานินทร์ผู้ต้องหาสารภาพว่าเกิดจากฝ่ายหญิงซึ่งเคยเป็นแฟนกันมาก่อน แต่ต่อมากลับไปมีแฟนใหม่เป็นทหารที่จังหวัดระยอง ด้วยความโกรธบอกรับความหึงหวง เขาจึงได้ตบไปที่ใบหน้าแฟนสาวแล้วจับศีรษะกดน้ำจนตายเมื่อพิสูจน์ทราบเป็นจริงตามที่พลเมืองดีแจ้งข่าว พ.ต.อ.ชาติชาย เอี่ยมแสง ผกก.สภ.อ.เมืองปทุมธานี จึงสั่งการให้พนักงานสอบสวนขออนุมัติหมายจับต่อศาล เพื่อจับกุมตัวผู้ต้องหาไว้ดำเนินคดีต่อไปด้าน จ.ส.ต.วินัย สีดาแก กล่าวถึงเบื้องหลังการพิชิตคดีที่มีเรื่องราวของวิญญาณเฮี้ยนเข้ามาเกี่ยวข้องว่า สำหรับนายธานินทร์และนางสาวสุกัญญานั้น เคยเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน หรือ อปพร. ซึ่งอยู่ในการดูแลของตน โดยผู้ตายบางครั้งฝ่ายหญิงได้โทรศัพท์มาเล่าให้ฟังว่าเคยถูกผู้ต้องหาทำร้าย และบางครั้งก็จับตัวไปขังบ้าง เป็นเช่นนั้นมาตลอด ทำให้ฝ่ายหญิงต้องปิดมือถือและพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้ต้องหาในช่วงระยะหลังๆ

กระทั่งเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลาประมาณ ๒-๓ ทุ่ม ได้มีพลเมืองดีมาเล่าให้ตนฟังว่า นายธานินทร์ได้ระบายกลางวงเหล้าด้วยความเดือดเนื้อร้อนตัวว่า เขาถูกผีแฟนสาวมาหลอกหลอนไม่ได้มาหลายวัน จนสีหน้าซีดเซียว สาเหตุมาจากการที่เขาเป็นผู้ลงมือฆ่าแฟนสาวที่เป็น อปพร. ด้วยกันนอกจากนั้นนายธานินทร์ยังเล่าให้ฟังอีกว่า เวลาที่ตัวเขาซึ่งมีอาชีพส่งแก๊สจำเป็นต้องขับรถผ่านไปตรงจุดที่ลงมือฆ่าแฟนสาว เขาก็มักมองไปเห็นศพของผู้ตายลอยอยู่เหนือน้ำ ทำให้เกิดความกลัวจนต้องดื่มเหล้าเพื่อย้อมใจตลอดเวลาเมื่อเมามายได้ก็ระบายความรู้สึกอัดอั้นตันใจ ตลอดจนความหวาดกลัวจากที่ถูกวิญญาณของผู้ตายตามมาหลอกหลอน จนถึงขั้นต้องยอมรับสารภาพ พร้อมกับเขียนแผนที่สถานที่ที่ลงมือฆ่าให้ดูอีกด้วย

จ.ส.ต.วินัย กล่าวต่อว่า ครั้งแรกเมื่อได้รับแจ้งจากพลเมืองดีนั้นตนเองก็ยังไม่เชื่อเท่าไร จึงนำเรื่องไปเล่าให้ท่าน ผกก. คือ พ.ต.อ.ชาติชาย ฟัง แต่ขณะนั้นเป็นเวลาตีมากแล้วไม่สามารถจะไปค้นหาได้ ทางท่าน ผกก. จึงสั่งให้ไปตามหานายธานินทร์มาสอบสวน แต่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธจากนั้นตนก็ได้กลับมาพักผ่อนที่บ้าน และในระหว่างหลับอยู่ก็ได้ฝันเห็นผู้ตายร้องขอความช่วยเหลือว่า ได้รับความทรมานมาก ตอนนี้อยู่ในน้ำ แต่ไม่รู้อยู่ที่ไหน จึงสะดุ้งตื่นขึ้นมาดูนาฬิกา ซึ่งปรากฏว่าขณะนั้น

เป็นเวลาตี ๓ เศษตนจึงมานั่งคิดว่า ข้อมูลที่พลเมืองดีเล่าให้ฟังกับความฝันที่พบน่าจะเป็นเรื่องจริง จึงรอรุ่งเช้าเพื่อเดินทางไปพิสูจน์ตามแผนที่ และเมื่อไปถึงก็ได้พบศพดังกล่าวจริง แต่อยู่ในสภาพที่เน่าเปื่อย และนายธินท์ได้ยอมสารภาพว่า เป็นคนฆ่าหลังจากที่พบศพ“จากที่ผมได้สอบถาม นายธินท์เล่าว่าได้ลงมือฆ่าตั้งแต่เมื่อ ๕ ทุ่มวันที่ ๑๙ ตุลาคม ก่อนหน้าจะพบศพสีกว่าวันสาเหตุเพราะฝ่ายหญิงไม่ยอมรับรัก และไปมีแฟนใหม่ที่เป็นทหารหลังจากไปอบรม อปพร.ที่จังหวัดระยอง จึงลงมือฆ่าแล้วนำศพทิ้งลงน้ำ”จ.ส.ต.วินัย ตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สภ.อ.เมืองปทุมธานี ผู้ได้เบาะแสคดีพิศواسฆาตกรรมจากแรงฮึดของวิญญาณหญิงสาวผู้ถูกฆ่า กล่าวในที่สุด...คดีพิศดารที่ถูกคลี่คลายเพราะดวงวิญญาณหญิงสาวเหยื่อฆาตกรรม การติดตามไปอาละวาดหลอกหลอนฆาตกรด้วยความอาฆาต จนกระทั่งต้องยอมรับสารภาพดังกล่าวนี้นี้ แม้ฟังดูอาจจะเป็นเรื่องเหลือเชื่อไปบ้าง^{๑๑๙}

เรื่องที่ ๒ เรื่องเสียงร่ำไห้เมื่อใกล้รุ่ง

เรื่องนี้ผู้ประสบเหตุเล่าไว้ดังนี้ เมื่อราว ๔ ปีก่อน ผมได้ย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นบ้านพักของหน่วยงานอยู่ได้จัดเตรียมไว้ให้ เมื่อคราวผมเดินทางไปปฏิบัติงานที่จังหวัดเชียงราย บริเวณที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมทองคำ” งานของผมเป็นงานที่ต้องปฏิบัติอยู่ในลำน้ำโขงและบ้านพักของผมก็อยู่ติดกับตลิ่งลำน้ำโขง ซึ่งมีบรรยากาศและทิวทัศน์สวยงามตระการตา เป็นอันมาก

ในระยะแรกผมเดินทางไปเพียงลำพัง ไม่ได้พาครอบครัวไปอยู่ด้วยนานๆ ที่ภรรยาจะเดินทางไปพักผ่อนด้วยเป็นครั้งเป็นคราว เนื่องจากภรรยาผมนั้นเธอเป็นข้าราชการครู จึงไม่สามารถย้ายติดตามสามีไปไหนมาไหนได้ง่ายๆ เหมือนเพื่อนบางคน ซึ่งภรรยาทำหน้าที่เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียวเรื่องที่ผมจะนำมาเสนอต่อไปนี้ เกิดขึ้นในช่วงระหว่างภรรยาผมเดินทางไปอยู่ด้วยในวันหยุดเทศกาล ซึ่งโรงเรียนที่เธอสอนหยุดติดต่อกันเป็นเวลา ๕ วัน และนับเป็นครั้งที่ ๓ สำหรับการเดินทางไปพักอยู่กับผม ณ บ้านพักริมน้ำโขงหลังนั้น...ในคืนที่สอง หลังจากที่เธอเดินทางมาพักผ่อนที่เชียงราย ขณะที่ทั้งผมและภรรยากำลังหลับสนิทยุ่กันนั้น ภรรยาผมก็แว่วได้ยินเสียงร้องไห้ของผู้หญิงดังมาจากบริเวณชั้นล่างไม่ห่างจากตัวบ้านพักเท่าใดนักเธอบอกว่าเธอได้ยินเสียงร้องไห้คร่ำครวญนั้นดังต่อเนื่องกันอยู่เนิ่นนานก่อนจะค่อยๆ ซาหายไปทางด้านริมตลิ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากตัวบ้านไม่มากผมได้รับฟังเรื่องนี้จากปากของเธอในตอนเช้า หลังจากผมตื่นนอน แต่ผมก็ได้แต่บอกกับเธอว่า เธออาจจะฝันหรือหูผาดไปเอง เพราะในบริเวณที่ผมอยู่นั้นค่อนข้างห่างไกลจากความวุ่นวาย และเป็นบ้านที่มีบริเวณร่ำรอบขอบชิดๆ จึงไม่น่าเป็นไปได้ว่าจะมีใครที่ไหนมาร้องไห้ให้ได้ยินระยะใกล้ถึงเพียงนี้เมื่อผมยืนยัน ภรรยาผมเธอก็ไม่ได้ต่อปากต่อคำ เราจึงยุติเรื่องนี้โดยไม่พูดถึงมันอีกเลยจนกระทั่งผ่านไปถึงช่วงกลางคืน เราก็เข้านอนกันตามปกติ โดยไม่มีอะไรมารบกวน ทำให้ผมและภรรยาสามารถนอนหลับอย่างมีความสุขเกือบตลอดทั้งคืนที่ผมใช้คำว่า “เกือบตลอดทั้งคืน” ก็เพราะว่า ผมมารู้สึกตัวตื่นขึ้นอีกครั้งเมื่อเวลาประมาณตี ๕ เศษ ด้วยสาเหตุเพราะประสาทหูผมได้ยินเสียงคล้ายกับเสียงผู้หญิงกำลังร่ำไห้ปร่ำใจจะขาด ดังแว่วมาจากบริเวณตลิ่งถัดจากหน้าบ้านไปไม่กี่เมตร และเมื่อผมลืมตา ตื่นขึ้นมาก็พบว่าภรรยาผมกำลังนั่งตัวแข็งทื่อเป็นท่อนไม้อยู่บนเตียงนอนข้างๆ ผมใบหน้าของเธอซึ่งเคยนวก

^{๑๑๙} นนทรี นทีนทร์, เรื่องเล่าจากหลุมศพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพชรน้ำเงิน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘-๒๖.

เนียนเปล่งปลั่ง กลับกลายเป็นขาวซีด นัยน์ตาลือนลอย ริมฝีปากแห้งผาก นิ่งตัวแข็งคอแข็งเหยียด ทำพืงหัวเตี้ยอยู่ โดยไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ ปรากฏให้เห็น

ภาพที่เห็นทำให้ผลถึงกับสะดุ้งด้วยความตกใจ และเมื่อผมเอื้อมมือไปจับแขนเธอเขย่าเพื่อสอบถามว่าเป็นอะไรไปผมเองก็ต้องถึงกับผะ เมื่อสัมผัสถึงความเย็นเฉียบของผิวกายเธอมันเย็นเสียจนผมไม่อยากเชื่อว่าคนเราจะเนื้อตัวเย็นเฉียบได้ถึงขนาดนี้ผมเรียกเธอแล้วเขย่าร่างค่อนข้างแรง แต่ผลก็กลับปรากฏออกมาว่า ภรรยาผมยังคงนั่งแข็งที่อยู่อู้อย่างนั้น ในขณะที่สายตาของเธอจ้องมองล่องลอยออกไปนอกหน้าต่างอย่างไม่มีจุดหมายปลายทางท่ามกลางความตกตะลึงและงงเงงของผม เสียงร้องไห้ของหญิงสาว ซึ่งปลุกผมตื่นขึ้นมาก็ยิ่งดังมากขึ้นทุกที จนผมรู้สึกหวาดหวั่นขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูกมันดังโหยหวนก้องกังวานอยู่ในบริเวณบ้าน รวากับกำลังต้องการตอบย้ำให้ผมรับรู้ว่าเจ้าของเสียงนั้นกำลังได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสอันที่จริงแล้ว ผมเป็นคนไม่ค่อยเชื่อในเรื่องลึกลับน่าสะพรึงกลัวใดๆ มาก่อน แต่อาการของภรรยาผมและเสียงร่ำไห้โหยหวนนั้น มันทำให้ผมอดไม่ได้ที่จะนำเอาสร้อยคอพระเครื่องจากตู้หัวเตียงขึ้นมาอาราธนา จากนั้นก็สวมให้กับภรรยาซึ่งยังคงนั่งนิ่งเป็นหุ่น โดยไม่คิดมาก่อนว่าจะได้พบกับอาการปฏิกิริยาของเธอ ที่เกิดขึ้นในฉับพลันทันทีที่สวมสร้อยพระไว้ในคอร่างของภรรยาผมสะบัดไปมาอย่างรุนแรง ก่อนจะค่อยๆ ผ่อนคลายลงทีละน้อย จนกระทั่งกลับสู่ภาวะปกติในเวลาต่อมาพร้อมกับเสียงสะอื้นร่ำไห้นั้นก็เงียบหายไปในที่ที่สุดสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้มันทำให้ผมรู้สึกงง

ไม่ว่ามันจะเป็นเหตุบังเอิญหรืออะไรก็ตามที แต่มันก็ทำให้ผมอดขนลุกไม่ได้ เพราะตั้งแต่เกิดมาผมยังไม่เคยรู้สึกพรึ่นพริ้งต่อสิ่งใดมากเท่าครั้งนั้นเลยผมปล่อยให้ภรรยาอนหลับพักผ่อนโดยสวมพระไว้เช่นนั้น พอเธอตื่นขึ้นมาอีกครั้งราว ๗ โมงเช้า ผมจึงสอบถามถึงอาการตลอดจนเรื่องราวต่างๆ เธอจึงเล่าให้ฟังว่าขณะที่เธอกำลังนอนหลับอย่างสุขสบายอยู่นั้น เธอได้ยินเสียงผู้หญิงร้องให้ดังขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เสียงของเธอคนนั้นดังโหยหวนจนทำให้ภรรยาผมหวาดกลัว ถึงขั้นไม่อาจครองสติสัมผัสญะให้เป็นปกติอีกต่อไปจนกระทั่งเมื่อเธอตกใจตื่นขึ้นมาก็ปรากฏว่าเธอได้พบกับหญิงสาวคนหนึ่ง อายุราว ๒๐ ต้นๆ อยู่ในชุดกางเกงและเสื้อยืดสีดำมานั่งอยู่ข้างๆ เธอ พร้อมกับร้องไห้คร่ำครวญออกมาปริ่มใจจะขาด

สภาพของหญิงสาวคนนั้นเปี่ยมบ่นไปหมดทั้งตัว ภรรยาผมเธอตกใจแทบช็อกเมื่อได้เห็นภาพการปรากฏตัวของเธอ จนกระทั่งผมเธอตกใจแทบช็อกเมื่อได้เห็นภาพการปรากฏตัวของเธอ จนกระทั่งหญิงสาวคนนั้นค่อยๆ เลื่อนหายไปในช่วงเดียวกับที่ผมตื่นขึ้นมาแล้วเอาพระคล้องคอให้เธอนั้นเองภรรยาผมบอกว่า หญิงสาวคนนั้นบอกเธอว่าต้องการให้เราช่วยเหลือ เพราะเธอกำลังติดอยู่กับอะไรบางอย่างตรึงตรึงลึกลงกับทำน้ำใกล้บ้านพักหลังนั้น

ตอนแรกผมก็ไม่อยากเชื่อ แต่พอภรรยาขอร้องให้ลองตรวจสอบดู ผมจึงจำต้องทำตามคำขอร้องของเธออย่างน้อยการได้ทำอะไรบางอย่างก็น่าจะดีปล่อยให้ทุกอย่างผ่านไปเฉยๆ ทั้งที่เหตุการณ์ทั้งหมดนับว่าเป็นเรื่องผิดปกติเหลือเชื่อมากขนาดนี้ตอนสายวันนั้นเอง ผมจึงสั่งลูกน้องให้ช่วยกันลงโปงมตรวจสอบบริเวณริมตลิ่งหน้าบ้านพัก เมื่อว่าจะได้พบกับคำตอบของเสียงปริศนานั้นบ้างแล้วเราก็พบว่ามิศพของหญิงสาวคนหนึ่ง ถูกมัดโยกกับเชือกที่ใช้หินถ่วงจมอยู่ใต้สายน้ำโขงจริงๆ

หญิงสาวคนนั้นอยู่ในชุดเดียวกับที่ภรรยาผมบอกไม่มีผัดเพี้ยน เธอถูกฆาตกรรมแล้วนำศพมาถ่วงน้ำไว้จนขึ้นอืด โดยไม่มีใครรู้ใครเห็นเลยแม้แต่คนเดียว

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกลายเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ ในวันต่อมา และหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามคลี่คลายคดีในที่สุดก็รู้ว่าเธอเป็นหญิงสาวจากอีกหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งญาติๆ ได้ไปแจ้งความการสูญหายไปอย่างไร้ร่องรอยเมื่อ ๓-๔ วันก่อนไม่มีใครรู้ว่าเธอหายไปไหน เว้นเสียแต่ภรรยาผมและผมเพียงเท่านั้น ที่หญิงสาวผู้ตายพยายามมาสื่อสารให้รู้เพื่อขอความช่วยเหลือจากการต้องจมอยู่ภายใต้สายน้ำโขงอย่างโดดเดี่ยวเดียวดายในครั้งนั้น...^{๑๒๐}

เรื่องที่ ๓ เรื่องวิญญาณเข้าฝัน

เรื่องนี้เป็นข่าวว่ามีวิญญาณเฮี้ยนเข้าฝันหญิงสาวเมียนมาร์ ฝันว่ามีคนมาบอกว่าถูกฆาตกรรมทรมานจนตาย จึงแจ้งตำรวจตรวจพบมีศพอยู่จริง โดยมีแมวดำเฝ้าศพอยู่

เมื่อเวลา ๐๑.๐๐ ของวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๒ รตอ.ประเสริฐ ถาวร รองสว.(สอบสวน) สภ. แม่สอด ไปตรวจสอบเหตุประหลาด มีหญิงสาวแจ้งขอความช่วยเหลือ คาดมีเหตุฆาตกรรม ที่บ้านไม่มีเลขที่ใกล้ถนนเลียบคลองชลประทานหลังเรือนจำแม่สอด

ทั้งนี้จากการตรวจสอบที่เกิดเหตุ พบเจ้าหน้าที่ตำรวจอาสาประจำชุมชนร่วมแรง อ.แม่สอด พร้อมหญิงสาวชาวเมียนมาร์ อายุ ๓๐ ปียืนรอยอุหนำบ้านพักชั้นเดียวไม่มีเลขที่ สร้างติดกับไร่สวนผสม และเป็นบ้านลับสายตาผู้คน เจ้าหน้าที่จึงตะโกนเรียกเจ้าของบ้าน แต่ไม่มีเสียงตอบรับ มีเพียงเสียงแมว์ร้อง เสียงดัง ออกมาจากบ้านพักดังกล่าว จนเวลาผ่านไปนาน กลับมีกลิ่นเหม็นเน่าอย่างรุนแรง โยยพุ่งออกมาจากหลังบ้าน จากนั้นเจ้าหน้าที่กับหญิงสาวสงสัย เดินเข้าไปตรวจสอบภายในบ้าน พบว่าภายในบ้านถูกปิดกวดเช็ดถูทำความสะอาดอย่างเรียบร้อย และพบบัตรประจำตัวชื่อนาย อ่องหน่วย ไม่มีนามสกุล สัญชาติเมียนมาร์ อายุ ๔๒ ปี คาดว่าเป็นเจ้าของบ้านแต่ไม่พบตัวในบ้าน ภายในห้องนอนพบมีการจัดฉากนำหมอนข้างมาวางบนที่นอน แล้วใช้ผ้าห่มคลุมวางเหมือนคนนอน นอกจากนี้ยังมีแมวดำผอมโซ เดินวนเวียนรอบ ๆ ที่นอน แล้ววิ่งนำเจ้าหน้าที่ไปหลังบ้าน ปรากฏว่าบริเวณป่ารกทึบด้านหลังบ้านใกล้กับศาลพระภูมิ พบศพชายที่คาดว่าเป็นศพนายอ่องหน่วย นอนคว่ำหน้าในสภาพสวมเสื้อแขนสั้น สวมกางเกงขาสั้นไม่สวมรองเท้า บริเวณข้อมือข้างซ้ายถูกของมีคมฟัน นอนเสียชีวิตมาไม่ต่ำกว่า ๓ วัน โดยรอบจุดเกิดเหตุไม่พบอาวุธและหลักฐานของคนร้าย จึงให้นำศพผู้เสียชีวิตส่งให้แพทย์เวรโรงพยาบาลแม่สอดชันสูตร

เจ้าหน้าที่ตำรวจอาสาชุมชนเล่าว่า ขณะเกิดเหตุเข้าเวรอยู่ในหมู่บ้าน กับอาสาคนอื่น ๆ จู่ ๆ ก็มีหญิงสาวคนดังกล่าววิ่งหน้าตาตื่นมาแจ้งที่ป้อมยามว่า ถูกวิญญาณผีผู้ชายไม่ทราบชื่อมาเข้าฝันต่อเนื่องติดต่อกัน ๒ คืนซ้อน หลังวิญญาณแจ้งในฝันว่าถูกคนร้ายฆาตกรรมทรมานศพในป่าที่บ้านหลัง

^{๑๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐-๘๕.

หนึ่ง ซึ่งช่วงแรกไม่มีใครเชื่อและคาดว่าหญิงสาวอาจสติไม่ดี แต่หญิงสาวยืนยันขอให้เจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบ ทุกคนจึงแจ้งตำรวจไปตรวจสอบ

เจ้าหน้าที่สันนิษฐานว่าผู้ตายทำงานในไร่เกิดเหตุ อาจถูกคนร้ายไม่ต่ำกว่า ๒ คน อาจเป็น คนรู้จักกับผู้ตาย เข้ามาพบในบ้านพักเพื่อพูดคุย เจรจาเรื่องบางอย่าง ก่อนผู้ตายจะถูกทำร้ายร่างกาย จนเสียชีวิต แล้วอุ้มศพไปที่ป่าหญ้าหลังบ้าน เพื่ออำพรางคดี แล้วทำลายหลักฐานในบ้านพักก่อน คนร้ายจะพากันหลบหนี^{๑๒๑}

จากกรณีตัวอย่างเรื่องการไปเข้าฝันนี้เป็นกรณีที่ผู้เสียชีวิตไปแล้วมาติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยไปปรากฏในความฝันในขณะที่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นอนหลับหรืออยู่ในภาวะหลับ ซึ่งเป็นการแสดงทั้งทางภาพและเสียง ผ่านความฝัน สื่อสารให้รู้ว่าผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ต้องการความช่วยเหลือ หรือมีความประสงค์ใด เช่น ความเป็นห่วงเพราะความผูกพัน ความติดใจในความอาฆาตโกรธแค้นให้ไปนำศพกลับมา เป็นต้นนี้ ทั้งนี้เพราะเมื่อได้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ปรากฏแล้วเป็นไปตามที่ปรากฏในความฝันนั้น การที่จิตวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วสามารถมาติดต่อสื่อสารกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ผ่านทาง การเข้าฝัน เช่นนี้ จึงเป็นการยืนยันว่า การตายมิใช่การตายแล้วสูญ แต่ยังมีภพภูมิของชีวิตหลังความตายอยู่จริง ในเป็นการแสดงถึงการเกิดใหม่ในอีกภพหนึ่งภายหลังการตายแล้ว

๔.๑.๑๑ หลักฐานทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา

คติชนวิทยาเป็นความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีวิวัฒนาการของกลุ่มอย่างเด่นชัด โดยมุ่งเน้นไปยังกลุ่มคนที่ความเจริญแบบสมัยใหม่ยังไม่เข้าไปถึงมากนัก จึงเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนมานุษยวิทยา คือวิชาที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับคน คือ ตัวมนุษย์และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบคำถาม ๒ ข้อ คือวิวัฒนาการของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างมนุษย์ยุคปัจจุบัน

ในทางคติชนวิทยา ชนเผ่าอินเดียนแดงมีความเชื่อในเรื่อง “โลกหลังความตาย” “มีดินแดนที่นารื่นรมย์ เรียกว่า “วานาเคียทา” ในชนเผ่าหลายชนเผ่าในทวีปแอฟริกา โดยเฉพาะในพื้นที่แถบที่เรียกกันว่า “ซับ ซาฮารา” มีความเชื่อในเรื่องโลกหลังความตายเช่นกัน ว่ามีลักษณะไม่ต่างไปจากภาพจำลองของโลกนี้ ในชนเผ่าอียิปต์โบราณมีความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายว่า เมื่อร่างกายตายแล้วมีกายละเอียดออกจากร่างไปพบกับผู้พิพากษาทำหน้าที่ตัดสิน หากวิญญาณใดดีจะผ่านไปสู่สถานที่แห่งความสุข หากวิญญาณใดทำความชั่ว จะถูกลากไปสู่ยมโลก ในชนเผ่าเปอร์เซียมีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย ซึ่งสามารถเห็นได้ในศาสนาโซโรอัสเตอร์ โดยเชื่อว่า เมื่อตายแล้ววิญญาณจะถูกนำมาสู่ยมโลกและมีเทพเจ้าตัดสินให้ไปสู่แดนนรกหรือสวรรค์ ในพวกกรีกและโรมัน ก็มีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายเช่นกัน โดยเมื่อตายแล้วจะมีผู้พิพากษาตัดสินให้ไปสู่สวรรค์หรือนรกเช่นกัน ในซีกโลกตะวันออก เช่น ศาสนาฮินดูอธิบายไว้ในคัมภีร์ “ปุราณะ” และ “ภควัดคีตา” ว่าสิ่งที่เหลือ

^{๑๒๑}แหล่งที่มา :<https://youtube/5WxEoW3ZnY;Thairat.co.th> [9 มีนาคม 2562]

หลังจากการตายคือ “อาตมัน” อันเป็นเสมือนดวงวิญญาณของสิ่งมีชีวิตที่ออกจากร่างเก่าไปสู่ร่างใหม่ โดยมีกรรมที่ตัวเองได้ทำไว้ในแต่ละชาติเป็นตัวกำหนด จนกว่าจะถึงจุดสิ้นสุดของวงจรหรือวัฏจักร ที่เรียกว่า “โมกษะ” วิญญาณของอาตมัน จึงจะหลุดพ้นไปอยู่ร่วมกันกับ “ปรมาตมัน” สถานที่ไม่เกิดไม่ตาย และมีสถานะเป็นอมตะ ในศาสนาคริสต์ อิสลาม ยูดาห์ ที่พวกนักประวัติศาสตร์ นักวิชาการ มักจะเรียกรวมกันว่า “ศาสนาอับราฮัม” เนื่องจากมีรากฐานที่มาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ศาสนาเหล่านี้ไม่เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด แต่ก็เชื่อในเรื่องโลกหลังความตาย ว่าเมื่อตายแล้วสิ่งที่เหลืออยู่หลังความตายคือวิญญาณ จะไปอยู่ที่ดินแดนแห่งคนตาย เพื่อรอการเกิดภายหลังจาก “วันพิพากษา” หรือวัน ดุมส์ เดย์ (Dooms Day) โดยบุคคลที่ทำดีจะเข้าไปสู่ดินแดนของพระเจ้า ในอาณาจักรสวรรค์ คนทำชั่วจะถูกนำไปสู่นรกเป็นนิรันดร์ จึงอาจสรุปได้ว่า ทุกๆ ศาสนา หรือทุกๆ ลัทธิความเชื่อ ล้วนมีบทสรุปไปในแนวทางเดียวกัน คือ การยืนยันว่าความตายไม่ได้หมายถึงการสิ้นสุดของชีวิต แต่ยังมีชีวิตหลังความตาย เพียงแต่มีรายละเอียดและคำอธิบายแตกต่างกันไป^{๑๒๒}

ในซีกโลกตะวันออกทั้งประเทศที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งเป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจารย์วาท เช่น จีน เนปาล มองโกเลีย เกาหลี เวียดนาม ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซียและ มีจุดเด่นของนิกายนี้อยู่ที่การบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ในโลกไปสู่ความพ้นจากทุกข์ก็มีความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ ดังปรากฏในขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับพิธีศพ ซึ่งมีการสวดส่งวิญญาณ เคารพวิญญาณและอุทิศสิ่งของให้ผู้ตาย และวัตรปฏิบัติในการปฏิบัติกิจทางศาสนาในชีวิตประจำวันก็เป็นไปตามความเชื่อนี้ ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน เช่น ธิเบต ภูฐาน ก็มีคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่ และการบำเพ็ญความดีเพื่อหนีไปสู่การพ้นจากทุกข์ โดยมีพิธีกรรมมากมายที่รองรับหลักการในเรื่องการเกิดใหม่และการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ เช่นกระบวนการแสวงหาดาไลลามะหรือพระลามะชั้นผู้ใหญ่ที่มรณภาพไปแล้วและกลับชาติมาเกิดใหม่ พิธีกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับพิธีศพ โดยการตัดและแยกชิ้นส่วนของศพผู้ตายออกเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วปล่อยให้ฝูงแร้งกินซากศพนั้น โดยมีความเชื่อว่าเป็นการทำทานครั้งสุดท้ายให้แก่ผู้วายชนม์ และอุทิศส่วนกุศลนี้ให้แก่ผู้ที่ตาย การเตรียมตัวตายในคัมภีร์มรณศาสตร์ ที่กล่าวว่า เมื่อธาตุต่างๆ ซึ่งประกอบขึ้นมาเป็นร่างกายแตกสลายหรือเป็นจุดเริ่มต้น ของจุดจบแห่งชีวิต ผู้ตายจะเคลื่อนเข้าสู่ภาวะกึ่งกลางระหว่างการตายกับการเกิดใหม่ เรียกว่า...”บาร์โด” เป็นต้น และในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เช่น ไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา ก็มีคำสอนและความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่เช่นเดียวกัน จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่รองรับความเชื่อนี้ เช่นในพิธีศพ มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย การบอกทางให้แก่ผู้ที่ใกล้จะตาย การสร้างคุณความดีด้วยการบำเพ็ญบุญและละเว้นจากบาป ด้วยการทำบุญในโอกาสต่างๆ เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การทำบุญในวันตรุษจีน วันสงกรานต์ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การสมาทานศีล เป็นต้น ล้วนเป็นการสร้างสมบุญกุศล เพื่อความสุขในชาตินี้และการเกิดที่ดีในภพหน้า รวมถึงการตั้งความปรารถนาที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ คือ การบรรลุพระนิพพาน เพื่อการไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีก

ในสังคมอุษาคเนย์ คือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เป็นต้น เป็นสังคมที่นับถือผีมาก่อน แม้ในประเทศไทย ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาก็มี

^{๑๒๒} ชุชรินทร์ ไชยวัฒน์, **โลกหน้ามีจริง**, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓.

วัฒนธรรมนับถือผีในทุกภาค ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาแล้วความเชื่อในพระพุทธศาสนาก็ยังไม่อาจกลบกลืนความเชื่อเรื่องผีโดยสิ้นเชิง เกิดการผสมผสาน เกิดการเลือกใช้เลือกทำ เลือกหยิบเอามาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนมาใช้จนเป็นวิถีชีวิต เช่น มีการบูชา แม่โพสพ แม่นางเรือ แม่คงคา แม่พระธรณี มีความเชื่อในเรื่องผีประเภทต่างๆ เช่น ผีบ้านผีเรือน มีการบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ มีพิธีการไหว้ครูซึ่งเป็นบูรพาจารย์ของวิชาชีพต่างๆ หรือดวงวิญญาณของครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาและได้ล่วงลับไปแล้ว เช่น การบูชาเศียรพระฤๅษี ของนักแสดง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพิธีการทรงเจ้า เข้าผี คือการเชิญผีหรือเทพมาประทับร่างทรง เพื่อทำการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ เช่น การรักษาผู้ป่วยไข้ ความเชื่อเหล่านี้ในทางคติชนวิทยามีใช้ความหลงมกไปเสียทั้งหมด เนื่องจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้แต่ขณะเดียวกันความเชื่อและการปฏิบัติตามความเชื่อจนเป็นวิถีชีวิตเหล่านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีอยู่จริง และผลของการปฏิบัติสามารถแสดงและอธิบายถึงความมีอยู่จริงของจิตวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรืออุปาทิภาวะจากผลของการกระทำนั้น

อีกประการหนึ่งคือ พิธีกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนในสังคม ที่อิงอยู่กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หรือมีสาเหตุมาจากความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา เช่น พิธีล้างบาป พิธีเทกระจาด พิธีถือศีลกินเจ การสวดกัมม์ การจัดทำบริการสาธารณะโดยจิตอาสา เช่น การจัดตั้งมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์ และพิธีกรรมที่อิงกับโหราศาสตร์หรือความเชื่อในเรื่องผี เช่น การดูหมอ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตาราศี ผังศพ ดูฮวงจุ้ย รวมถึงการบนบานหรือพิธีแก้บน การเชิญจ้าวมาประทับทรง เป็นต้น ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของจิตวิญญาณภายหลังการตาย หรือการมีอยู่ของโลกภายหลังความตาย

สำหรับในด้านมานุษยวิทยา ซึ่งศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในทุกแง่มุม รวมถึงพัฒนาการทางความคิดและความเป็นอยู่ด้วยนั้น ความเชื่อ การตีความ และความพยายามในการตอบ คำถามที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ก็ได้มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ เช่น ในประเด็นปัญหาเรื่องการตายแล้วเกิด ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังปรากฏในปาราสีราชัญญสูตร จนถึงการเกิดขึ้นของคัมภีร์มิลินทปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นในภายหลังก็ได้ตอบคำถามในเรื่องเหล่านี้ให้ชัดเจนแล้วกล่าวโดยสรุปหลักฐานทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา ก็เป็นหลักฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่ยืนยันถึงความเชื่อของหลักคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่

๔.๑.๑๒ หลักฐานการศึกษากรณีใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บันทึกไว้

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาขึ้นจนมีคุณภาพดีสามารถวัด ตรวจสอบ บันทึกเสียง ภาพ หรือบันทึกข้อมูลใด ๆ ไว้ได้อย่างชัดเจนถูกต้อง ตัวอย่างเช่น กล้องถ่ายภาพ กล้องวงจรปิด เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น เครื่องมือเหล่านี้สามารถ บันทึกภาพ ภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียง สิ่งที่เกิดขึ้นจริงและใช้เป็นหลักฐานยืนยันเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และบางกรณีไม่สามารถใช้หลักการหรือเหตุผลทางวิทยาศาสตร์อธิบายได้ แต่การตรวจสอบจากเครื่องมือหรืออุปกรณ์เหล่านั้นสามารถใช้อธิบายสิ่งที่อยู่นอกเหนือเหตุผล ซึ่งเป็นการกระทำที่แสดงออกในรูปของพลังงานแสง เสียง พลังลม หรือแรงกระทำหรือพลังทางกายภาพอื่นๆ ให้ปรากฏของจิตหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้ ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

๑. กล้องหน้ารถจับภาพผี ๔ จุดบนถนนอาถรรพ์ที่ป็นัง

เรื่องนี้มีรายละเอียดว่าสื่อในประเทศมาเลเซียเสนอข่าวในโลกออนไลน์ว่า เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑ ที่ถนนเคลปายัง รัฐป็นัง ซึ่งมีทางโค้งมาก และไม่มีไฟฟ้าส่องสว่างในเวลากลางคืนจะมีตมมาก มีผู้ขับรถผ่านบริเวณดังกล่าวพบผู้หญิงในชุดประจำชาตินุ่งโสร่งปาดิก เรียกว่า ปาจุ่งกุงที่ข้างถนนในโค้งที่ ๑ พอรถผ่านถนนโค้งที่ ๒ ที่ ๓ ก็พบผู้หญิงคนเดิมอีก จนผ่านมาถึงถนนโค้งที่ ๔ ภาพของผู้หญิงดังกล่าวก็มายืนทางถนนไว้ จนคนขับรถต้องถอยรถกลับหลังโดยมีสภาพเปรียบเทียบถนนดังกล่าวในเวลากลางคืนกับกลางวันโดยกล้องติดหน้ารถได้บันทึกภาพนั้นไว้ได้ และปรากฏว่ามีผู้ประสบเหตุให้ลักษณะดังกล่าวนี้มาหลายครั้งแล้ว^{๑๒๓}

๒. กล้องวงจรปิดบันทึกภาพและเสียงรถเบนซ์ติดเครื่องได้เองในเวลากลางคืน

ข่าวออนไลน์ปรากฏภาพจากกล้องวงจรปิดของวัดตะเคียน จังหวัดนนทบุรี ที่บันทึกภาพของเจ้าหน้าที่ของวัดที่เข้าไปดูรถเบนซ์ของวัดในเวลากลางคืนของวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑ หลังได้ยินเสียงติดเครื่องยนต์และแรงเคลื่อนจนเสียงดังไปทั่ววัดเจ้าหน้าที่ของวัดซึ่งอยู่ในคลิปวิดีโอเปิดเผยว่าตอนแรกเกิดเสียงหมาหอน จากนั้นได้ยินเสียงรถยนต์ดัง จึงตัดสินใจรีบเข้าไปดูเพราะคิดว่าอาจมีคนมาติดเครื่องยนต์ แต่เมื่อไปถึงก็ต้องตกใจเพราะเมื่อมองเข้าไปในรถอย่างละเอียดกลับไม่พบว่ามีคนอยู่ในรถและในเวลานั้นสุนัขก็หอนและเห่าที่รถ จึงตัดสินใจเดินกลับมาแต่ยอมรับว่ารู้สึกกลัวเพราะไม่รู้ว่าเสียงรถยนต์เกิดดังขึ้นได้อย่างไร ขณะที่เจ้าอาวาสวัดตะเคียนกล่าวว่ารถเบนซ์คันดังกล่าวได้เตรียมไว้ที่จะจัดทำเป็นรถขนส่งเพื่อเวียนรอบมรุ ซึ่งจะเป็นวัดแรกที่นำรถเบนซ์มาใช้เพื่อให้เกียรติกับผู้ตายและสอดคล้องกับกุศโลบายว่าไม่ว่ายากดีมีจน สุดท้ายก็ไม่สามารถเอาทรัพย์สินอะไรไปได้ ส่วนเหตุการณ์รถติดเครื่องได้เองนั้น ชาวบ้านเชื่อว่าอาจเป็นการกระทำของดวงวิญญาณที่ยังอยู่ในรถหรือแม่ย่านางรถนั้น คงไม่สามารถตอบได้ว่าจริงหรือไม่เพราะเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล^{๑๒๔}

๓. ถ่ายภาพติดวิญญาณเจ้าแม่ตะเคียน

ปรากฏเป็นข่าวในโลกออนไลน์ว่าเมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๑ มีคลิปถ่ายไว้เมื่อเวลา ๒๑.๔๔ น. ชาวบ้านที่เฝ้ารอเลขเด็ดเจ้าแม่ตะเคียนต้องขนลุกเมื่อถ่ายภาพพบใบหน้าปริศนาล้ายหญิงผมยาวโดยเชื่อว่าเป็นวิญญาณของเจ้าแม่ตะเคียนยังสิงสถิตอยู่ กรณีชาวบ้านนับพันแห่มาขอหวยที่วัดปากแพรก อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ร่วมกันทำพิธีแก้ถอนคุณไสยที่แม่ตะเคียนทองถูกมัดสะกดวิญญาณจากเจ้ามือหวยว่าจ้างหมอผีก่อนนำต้นตะเคียนทั้ง ๕ ต้น ขึ้นมาจากแม่น้ำปราจีนบุรี หลังจากพิธีเสร็จร่างทรงทำพิธีขอเลขเด็ดจากเจ้าแม่ ขณะที่วัดพระยาทำ คนกว่า ๒,๐๐๐ คน นอนเฝ้ารอจนเจียบสดร่อร่างทรงประทับ เมื่อเจ้าแม่ตะเคียนทองได้ลงทรงพร้อมกับมีคนถ่ายภาพติดวิญญาณเจ้าแม่ตะเคียนทอง

^{๑๒๓}แหล่งที่มา: www.workpointnew.com [๒๙ มีนาคม ๒๐๑๘]

^{๑๒๔}แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/news.thai.ch๘> [๙ เมษายน ๒๕๖๑]

เมื่อเวลา ๐๓.๔๕ น. วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑ ผู้สื่อข่าวรายงานความคืบหน้าหลังจากที่มีชาวบ้านและพระสงฆ์ฝันว่ามีครอบครัวเจ้าแม่ตะเคียนทองมาเข้าฝัน พร้อมชี้จุดที่อยู่ในทำน้าวัดปากแพรก ในแม่น้ำปราจีนบุรี หมู่ ๓ ตำบลกบินทร์บุรี อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ต้องการที่จะขึ้นมารับศีล บำเพ็ญภาวนาในการสร้างบารมีขอให้นำขึ้นจากแม่น้ำนำมาไว้ที่วัดปากแพรกด้วย โดยชาวบ้านร่วมกันตรวจสอบพบมีตะเคียนขนาดใหญ่รวมจำนวน ๕ ต้น พร้อมยังพบเครื่องปั้นดินเผาเก็บรวบรวมได้ถึง ๓ ตะกร้า แต่ร่างทรงที่มาให้เจ้าแม่ตะเคียนทองประทับร่างบอกว่าถูกเจ้ามือหวยทำพิธีโดยจ้างหมอผีชาวเขมรสะกดผูกวิญญาณไม่ให้ขึ้นมาพร้อมด้วย เนื่องจากกลัวให้หวยแม่นยำนั้น

ล่าสุดวันหวยออกกลางดึกที่ผ่านมาได้จัดพิธีถอดถอนคุณไสยที่ถูกมัดสะกดวิญญาณให้สามารถขึ้นมาให้โชคลาภผู้โชคได้ โดยมีร่างทรงทราบเพียงชื่อเล่นว่านายแดงเป็นคนทำพิธีถอดถอนแก้คุณไสยที่หมอมผีสะกดวิญญาณเจ้าแม่ตะเคียนทองไว้

โดยบรรยากาศมีประชาชนจำนวนประมาณ ๓๐๐ คน มาร่วมพิธีพากันกราบไหว้บูชาขอเลขเด็ดต้นตะเคียน โดยทางวัดจัดดอกไม้ ธูป เทียน แผ่นทองคำเปลวพร้อมตู้บริจาคตามกำลังศรัทธา พบชาวบ้านนำแป้งฝุ่นมาโรยต้นตะเคียนจนขาวโพลนนำผ้าสามสีมาผูกและถวายชุดไทยเป็นจำนวนมาก ต่อมาเวลา ๐๔.๐๐ น. ผู้สื่อข่าวรายงานว่าที่วัดพระบาทหมู่ ๓ ต. กบินทร์ จ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี ห่างจากบ้านปากแพรกประมาณ ๔-๕ กิโลเมตรซึ่งมีการนำต้นตะเคียนทองขึ้นมาจากแควหนุมาน ต้นแม่น้ำปราจีนบุรีรวม ๑๐ ต้น และให้หวยแม่นยำราวตาเห็นคนถูกทั้งเมืองคือ ๑๔ และ ๕๓ ในวันที่ผ่านมา พบว่ามีประชาชนเดินทางมาขอเลขเด็ดเสี่ยงโชคจำนวนมาก โดยลงทุนนอนเฝ้าร่างทรงที่จะประทับร่างรอบสุดท้ายช่วงรับอรุณวันนี้ เนื่องจากบรรยากาศเงียบไม่มีใครรบกวนสมาธิเหมาะกับการประทับทรงโดยมีพ่อค้าแม่ค้าแผงขายมากกว่า ๕๐ แผงมาตั้งขายให้บริการถึงที่ พบชาวบ้านที่เข้ามาขอโชคลาภนำดอกไม้ธูปเทียน เครื่องไหว้บูชา อาทิ พวงมาลัยชุดไทยมาถวายเป็นจำนวนมากพร้อมโรยแป้งฝุ่นและใช้โทรศัพท์ถ่ายรูปหาเลขเด็ดที่สร้างความฮือฮา คือ นายสมัย สิงทะ นาย อายุ ๔๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓๒ หมู่ ๒ ตำบลนนทรีใช้โทรศัพท์มือถือถ่ายภาพกับตะเคียน ๑๐ ต้นที่กองเรียงรายรวมกันอยู่ เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึกบูชาแต่กลับกลายเป็นภาพหน้าของหญิงไว้ผมยาวประป่า เจ้าตัวถึงกับขนลุกเย็นเฉียบไปทั้งตัว เมื่อตั้งสติได้จับภาพที่ถ่ายได้ไปบอกต่อกับเพื่อน ๆ และผู้คนในวัดต่างกล่าวพร้อมกันนี้เจ้าแม่ตะเคียนพิกลทองได้ประทับทรงร่างทรง คือ นางกงแก้ว ซึ่งให้หวยเลขท้ายแม่นยำราวกับตาเห็นคนถูกกันทั้งเมือง คือ เลขท้าย ๑๔ และ ๕๓ โดยงานนี้เขียนหวยทั้งหลายพากันตีเลขเด็ดหลายตัว อาทิ ๒๐๐, ๕๖, ๗๒๔, ๕๒๕ และ ๗๒๘ ทั้งนี้ ชาวบ้านที่มาต่างบอกกันว่า เรื่องนี้ไม่เชื่ออย่าลบหลู่ ซึ่งเรื่องนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคล การใช้วิญญาณในการตัดสินใจ^{๑๒๕}

๔. วิญญาณผู้ตายนั่งดูศพ

ปรากฏเป็นข่าวผู้อำนวยการโรงพยาบาลผูกคอตายกลางทุ่งทั้งจดหมายสลดถึงแม่ กู้ภัยซ็อกเห็นวิญญาณเร่ร่อนดูศพ

^{๑๒๕}แหล่งที่มา: <https://www.khaosod.co...>[๙ เมษายน ๒๕๖๑]

เวลา ๐๐.๑๕ น. วันที่ ๒๑ ต.ค. ๖๑ ร.ต.อ.บุรพงค์ เหมือนวิชัย รอง สว. (สอบสวน) สภ. เมืองพิษณุโลก รับแจ้งมีคนผูกคอตายบริเวณทุ่งนาใกล้คลองน้ำทั้งริมถนน สายเลี้ยวเมือง สี่แยก บ้านกร่างมุ่งหน้าสี่แยกเอ็กซ์เรย์ ม.๑ บ้านเด่นโบสถ์ ต.บ้านกร่าง อ.เมือง จ.พิษณุโลก จึงรีบไป ตรวจสอบพร้อมเจ้าหน้าที่ศูนย์พิสูจน์หลักฐาน แพทย์เวรฯ รพ.พุทธชินราชและเจ้าหน้าที่สมาคมกู้ภัย ถ่ายภาพที่เกิดเหตุเป็นดินว่างเปล่า เนื้อที่ราว ๓ ไร่ พบรถเก๋งโตโยต้ายาริสสีขาวเลขทะเบียน กร ๘๑๕๔ พิษณุโลก จอดล็อกประตูไม่พบคนขับ ห่างออกไป ๕๐ เมตรที่ต้นฉำฉา ริมคลองน้ำทั้งวัดทุ่ง นา พบศพผู้ตายผูกคอตายติดสภาพสวมเสื้อแขนกุดสีดำลายทหาร นุ่งกางเกงสแลนขาวยาวสีดำใช้เชือก ในล่อนสี่เหลี่ยมมัดกึ่งไม้ด้านบนผูกกับคอตัวเองห้อยโตงเตงลงมาปลายเท้าทั้งสองจุ่มลงในน้ำ ตรวจสอบ โดยรอบพบร่องเท้าและถลอกวางอยู่ ๑ คู่ กู้ภัยจึงช่วยกันปีนขึ้นไปแกะเชือกนำร่างผู้เสียชีวิตลงมาชันสูตรด้านล่าง พบตัวเริ่มซีดขาว และแข็งทื่อที่ลำคอมีรอยเชือกบีบรัดแน่นจนเขียวซ้ำตรวจค้นในตัว ไม่พบเอกสารยืนยันว่าเป็นใครมาจากไหนแต่พบกุญแจรีโมทรถเก๋งยี่ห้อโตโยต้าอยู่ในกระเป๋ากางเกง ด้านขวาคาดว่าเสียชีวิตมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๕ ชั่วโมง ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ตรวจเช็คหมายเลข ทะเบียนรถเก๋งซึ่งจอดอยู่ในที่เกิดเหตุพบว่าชื่อผู้ครอบครองคือนายพงศ์ ธีรการ ปักรอด อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๙๖ ม.๔ ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก มีตำแหน่งเป็น ผอ.โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพ ตำบลหอกกลอง อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก

กู้ภัยซ็อกเห็นวิญญาณเสร้านั่งดูศพ อย่างไรก็ดี ในโลกโซเชียล ยังมีการระบุถึงกรณี ดังกล่าว โดยเพจกู้ภัยไทยแลนด์ NEWS ๒ ได้โพสต์ภาพพร้อมระบุภารกิจ มีวิญญาณนั่งดูศพเมื่อคืนนี้ เกิดเหตุคนผูกคอตายตัวเองตายหลังจากสมาคมกู้ภัยชาวภาพพิษณุโลกเข้าไปตรวจสอบและถ่ายรูปรอบ ๆ บริเวณที่เกิดเหตุ ปรากฏรูปที่มีสภาพเหมือนวิญญาณชายใส่ชุดดำมานั่งอยู่ข้าง ๆ ศพอย่างชัดเจน แต่พอเดินเข้าไปใกล้ ๆ กลับไม่พบชายคนดังกล่าวมีเพียงศพที่ยังแขวนคอตายอยู่เท่านั้น และผู้ตายก็ ใส่เสื้อดำทำเอาหน่วยกู้ภัยขนหัวลุกกันเป็นแถว ทราบต่อมาว่าผู้เสียชีวิตเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ป่วยเป็นโรครุมเร้าและมาจบชีวิตตัวเองตายที่ต้นฉำฉา กลางทุ่ง

หลายคนเชื่อว่า สิ่งที่ทีมกู้ภัยถ่ายภาพติดมาให้เห็นเด่นชัดนั้นคือวิญญาณของผู้เสียชีวิตที่แขวนคอตายนั่นเอง ตามความเชื่อวิญญาณที่เพิ่งตายใหม่ ๆ เขายังไม่รู้ตัวเองว่าตาย หากยังไม่เกิน ๓-๗ วัน อาจมานั่งดูศพตัวเอง และไม่สามารถจำร่างตัวเองได้ เพราะดวงจิตหลุดออกไป จึงมานั่งดูการทำงาน of หน่วยงานกู้ภัย^{๑๒๖}

๕. วิญญาณเฮียน โผล่ลอยข้างศพ ญาติอึ้งจนลูกซูกู้ภัยถ่ายติดภาพเหยื่อโดนฆ่าปาดคอ

เมื่อ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑ จากกรณีพบศพนางมะยม เสือบ้าย อายุ ๔๘ ปี เจ้าของธุรกิจโช กุน จ.ชลบุรี ถูกคนร้ายใช้อาวุธมีดปาดคอปาดลำคอตัดหลอดลมเสียชีวิต ภายในบ้านพักเลขที่ ๑๕๗/๕ หมู่ ๙ ต.สุรศักดิ์ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี เมื่อเวลา ๑๑.๓๐ น. ที่ผ่านมา ล่าสุดเมื่อ ๑๙.๐๐ น. ผู้สื่อข่าวรายงานว่า นายไพลย์ นิลฉ่ำ อายุ ๓๕ ปี เจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยสว่างประทีป ศรีราชา ได้นำภาพศพนางมะยม ซึ่งใช้โทรศัพท์มือถือถ่ายภาพไว้ภายในรถขณะนำศพส่งชันสูตรแล้วปรากฏ

^{๑๒๖}แหล่งที่มา: <https://www.khaosod.co...>[๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑]

ภายในรูปมีภาพคล้ายใบหน้า นางมะยมลอยอยู่ใกล้ศพด้วยจึงนำไปให้ญาตินางมะยมได้ช่วยตรวจสอบดูว่าเป็นปรากฏการณ์ความเชื่อจริงหรือไม่ โดยนางสุภาพ สุขโจบ อายุ ๕๕ ปี ญาติผู้ตายได้ดูภาพแล้วถึงกับอึ้งและขนลุก พร้อมร่ำไห้ออกมา ก่อนกล่าวว่า หลังจากเห็นภาพแล้วเชื่อว่าใบหน้านางมะยม ซึ่งตนรู้สึกสงสารที่ต้องมาเจอกับเหตุการณ์เช่นนี้และคาดว่า ดวงวิญญาณที่ปรากฏให้เห็นนั้น น่าจะมาทวงถามความเป็นธรรมอยากฝากถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจให้จับกุมคนร้ายให้ได้โดยเร็วเพราะถ้ายังจับไม่ได้ ดวงวิญญาณยังคงไม่ไปสู่สุคติ นอกจากนี้ยังฝากไปถึงคนร้ายว่าหากคนที่เสียชีวิตเป็นญาติคุณ คุณจะเสียใจแค่ไหนคุณคิดดู ดังนั้นขอให้มอบตัวกับตำรวจดีกว่า^{๑๒๗}

๖. แม่ชาวอเมริกันช็อค กล้องวงจรปิดบ้านถ่ายติดวิญญาณลูกชาย

เดลิเมล์ รายงานว่า กล้องวงจรปิดภายในบ้านของนาง เจนิเฟอร์ฮอดจ์ เมืองแอตแลนตา รัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา สร้างความตื่นตะลึงไปทั่วโลกโซเชียล หลังถ่ายภาพคล้ายเงาของบุคคลที่นางฮอดจ์ระบุว่าคล้ายบุตรชายคนโตของตนที่เสียชีวิตไปแล้ว ตอนเกิดเหตุนางฮอดจ์และนางสาวกอเรน ฮอดจ์บุตรสาวคนเล็กอายุ ๒๑ ปี กำลังนั่งดูโทรทัศน์อยู่ในห้องนั่งเล่น ทันใดนั้นระบบกล้องวงจรปิดตัวที่อยู่ในครัวส่งเสียงสัญญาณเข้ามายังสมาร์ตโฟนของบุตรสาวว่า มีความเคลื่อนไหวไม่ชอบมาพากล ลอเรนจึงหาบัตรสมาร์ตโฟนขึ้นมาดูพร้อมกับแสดงอาการตกใจ

ลอเรนบอกแม่ว่า “แม่ไม่รู้ใครอยู่ในครัว เหมือนร็อบบี้เลยคะ” จากนั้นก็หันสมาร์ตโฟนให้นางฮอดจ์ดู “แม่ดูสิ เหมือนร็อบบี้เลย! นางฮอดจ์ให้สัมภาษณ์ว่า ตอนดูภาพรู้สึกตกใจอย่างมาก เพราะลักษณะเหมือนกับนายร็อบบี้ ฮอดจ์ บุตรชายคนโตที่เสียชีวิตไป เมื่ออายุได้เพียง ๒๖ ปีเท่านั้น สาเหตุจากการใช้ยาต้านอาการซึมเศร้าเกินขนาดเมื่อปี ๒๕๕๙ ต่อมานางฮอดจ์ และลูกสาววิ่งเข้าไปสำรวจในห้องครัว แต่กลับไม่พบบุคคลใดอยู่ในห้องดังกล่าว และไม่มีร่องรอยว่ามีใครเจตนาเข้ามาภายในบ้าน ทำให้นางฮอดจ์อัปโหลดภาพดังกล่าวขึ้นเฟสบุ๊กและระบุว่า ดิฉันรู้สึกว่าการลูกชายคงอยากให้ทราบว่ามีความสุขอยู่บนสวรรค์คะ

นางฮอดจ์กล่าวว่า ตนทุกข์ทรมานจากการสูญเสียลูกชายอย่างมากเหตุที่เกิดขึ้นทำให้รู้สึกโล่งใจขึ้นมาเล็กน้อยแต่ยังตกใจอยู่เพราะเกิดมาไม่เคยเห็นวิญญาณมาก่อนพร้อมสอบถามบรรดาผู้ใช้โลกออนไลน์ว่ามีใครเคยเจอประสบการณ์ที่กล้องวงจรปิดถ่ายติดวิญญาณแบบนี้บ้างหรือไม่^{๑๒๘}

จากการศึกษากรณีภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหวหรือเสียงหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น กล้องถ่ายภาพ กล้องวงจรปิดตรวจวัดหรือบันทึกไว้ อธิบายไว้ว่าเมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงและไม่ใช่การกระทำของมนุษย์ก็เป็นการกระทำของจิตวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วไปปรากฏอยู่ในรูปของสัตว์ที่เรียกว่าโอปปาติกะซึ่งมีลักษณะเป็นอาทิสมาณกาย คือมีกายละเอียดหรือรูปละเอียดไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าสัมภเวสีหรือผี สิ่งเหล่านี้ปรากฏหลักฐานการเกิดและมีการบันทึกไว้เป็นจำนวนมากไปทั่วทุกแห่งในโลกปัจจุบัน

^{๑๒๗}แหล่งที่มา: <https://www.khaosod.co...>[๙ เมษายน ๒๕๖๑]

^{๑๒๘}แหล่งที่มา: <https://www.khaosod.co...>[๑๖ มกราคม ๒๕๖๒]

เหตุการณ์ที่บันทึกไว้เป็นการกระทำที่เกิดจากการแสดงออกทางพลังงานของจิตวิญญาณของโอบปาติกะนั้นมีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เช่น เรื่องเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาแสดงตนหลอกลอนพระ เรื่องเปรตที่เป็นพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารร้องขอส่วนบุญ เรื่องยักษ์ใช้ตะบองตีพระสารีบุตร เป็นต้นในทางวิทยาศาสตร์อธิบายได้ว่า สสารและพลังงานเปลี่ยนรูปกันได้ ในส่วนของสสารก็สามารถแบ่งแยกลงไปเป็นโมเลกุลแบ่งออกไปอีกเป็นอะตอมในส่วนของอะตอมแบ่งแยกออกไปเป็นนิวเคลียสโปรตอน อิเล็กตรอนและอนุภาคอื่น ๆ อีก ในปัจจุบันมีการศึกษาค้นคว้าพบอนุภาคที่เล็กที่สุดเรียกว่าอนุภาคของพระเจ้า ซึ่งมีคุณสมบัติสามารถเดินทางได้ด้วยความเร็วเท่ากับความเร็วเกือบเท่าแสง เป็นต้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน สอดคล้องกับความรู้ในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงสิ่งที่เป็นปรมาณูจะว่ามี ๔ ประการ คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ในส่วนของจิต เจตสิกและรูป เรียกว่าสังขตธรรม คือ สิ่งที่ยังแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามหลักสามัญลักษณ์ ในส่วนของรูปพระพุทธศาสนาเรียกรวมกันทั้งสสารและพลังงาน คือจัดเป็นหมวดหมู่เรียกว่าธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อมาประชุมรวมกันเกิดเป็นรูปคือร่างกายและเมื่อมีนามคือ จิตมาประกอบก็เกิดเป็นชีวิตขึ้น พระไตรปิฎกกล่าวถึงการแบ่งย่อยของรูปคือเมื่อนำเมล็ดธัญพืช ได้แก่ เมล็ดข้าวเปลือก ๑ เมล็ดมาแบ่งย่อยลงตามลำดับตามมาตราที่ท่านมีชื่อกำหนดไว้จนถึงส่วนที่เล็กที่สุดเรียกว่า ปรมาณู เมื่อคำนวณแล้วมีขนาดเทียบเท่ากับอะตอมทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างอัศจรรย์ รูปนี้ยังแบ่งเป็นรูปหยาบ คือ รูปร่างกายของมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ด้วยตาเปล่ากับรูปละเอียด คือรูปหรือร่างของสัตว์ที่เป็นโอบปาติกะที่มีกายละเอียดไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ เมื่อนำพยานหลักฐานที่บันทึกไว้ได้ด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงออกทางพลังงานของจิตวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วในรูปแบบที่ไปปรากฏในภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว เสียง การสั่นสะเทือน พลังงานในรูปของแรงลมหรือการกระทำทางกายภาพ ซึ่งแสดงถึงการมีอยู่ของผู้เป็นต้นเหตุของการแสดงออกในรูปพลังงานนั้นคือการกระทำของจิตวิญญาณที่ไปกำเนิดเป็นโอบปาติกะหรือผี ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงถึงการมีอยู่ของสัตว์ประเภทโอบปาติกะ เมื่อโอบปาติกะนี้มีภพภูมิเดิมเป็นมนุษย์เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่และเมื่อเสียชีวิตแล้วจึงมาเกิดเป็นโอบปาติกะหรือผี จึงเป็นการแสดงว่าเมื่อสัตว์คือมนุษย์เมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ในภพภูมิใหม่ต่อไป

๔.๒ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ให้มีความสมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้น การสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการวิจัยนี้ กระทำโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพระพุทธศาสนา และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน หลายราย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ท่านได้ตรวจและให้คำแนะนำในการกำหนดประเด็นคำถาม สำหรับสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ดังนี้

(๑) ท่านเห็นว่าจากคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ตายแล้ว จะต้องเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไร

(๒) ท่านเห็นว่าในปัจจุบันมีพยานหลักฐาน หรือการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่แสดงให้เห็นว่าเมื่อตายแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไร

(๓) ท่านเห็นว่าคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ หรือไม่ อย่างไร

๒ การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงสำรวจโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นดังนี้

(๑) พระศาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ)^{๑๒๙} ให้ความเห็นดังนี้

หนึ่งในประเด็นคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา คือ เมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไร

เห็นว่าใน “จุฬาลงกยโฆวาทสูตร” กล่าวว่า ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวันนั้น พระมาลुकยบุตร ได้เข้าเฝ้าถามปัญหาแบบโลกจินตา (อันตคาหิกทิกฺขุ ข้อที่ ๗,๘,๙,๑๐) ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด ร่างกายและจิตเป็นอย่างเดียวกัน หรือคนละอย่าง สัตว์ตามแล้วมีอยู่ (เกิดอีก) หรือดับสูญ (ไม่เกิดอีก) ตายไปแล้วเป็นอีกหรือไม่เป็นอีก และถ้าไม่ได้รับคำตอบที่แจ่มแจ้ง ก็จะขอลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีพระดำรัสตอบว่า

“พระองค์ไม่ทรงตอบ (พยากรณ์) ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องเร่งด่วนที่ต้องสนใจก่อน เปรียบเหมือนคนที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ เมื่อญาติพี่น้องต้องการถอนลูกศรให้ เขาบอกว่าต้องไปสืบมาให้ได้เสียก่อนว่าใครเป็นคนยิง ยิงมาจากทิศไหน ลูกศรทำด้วยอะไร เมื่อสืบจนรู้แน่ชัดแล้ว จึงจะยอมให้ถอนลูกศรออก ถ้าทำเช่นนั้นคนเจ็บก็จะตายเสียก่อน หน้าที่โดยด่วนสำหรับคนผู้นั้นคือการเอาลูกศรออกรักษาแผลให้หายโดยเร็ว จึงจะเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ฉะนั้น หน้าที่โดยด่วนของมนุษย์ก็คือการทำตนให้พ้นทุกข์ ฉะนั้น ให้พักปัญหาอันไม่มีประโยชน์เอาไว้ก่อน ปัญหาเร่งด่วนที่พระองค์จะทรงตอบก็คือเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เพราะเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย คลายความกำหนัด และดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

ถึงแม้จะรู้ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง สัตว์ตายแล้วมีอยู่หรือดับสูญหรือไม่ รู้ไปก็ไม่มีความประโยชน์ ชีวิตก็ยังคงมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความโศกเศร้าเสียใจ ทุกข์กาย ทุกข์ใจอยู่ดี ไม่อาจพ้นทุกข์ไปได้”

ในอีกวาระหนึ่ง ปริพาชกวัจจโคตรก็ได้ถามพระพุทธองค์ ดังปรากฏใน “มหาวัจจโคตตสูตร” ความว่า ปริพาชกวัจจโคตรได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และได้ถามเรื่องเกี่ยวกับโลกและชีวิตรวมทั้งเรื่องหลังจากตายแล้ว ว่าเป็นอย่างไร ว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุดชีวิตกับร่างเป็นอย่างเดียวกัน หรือเป็นคนละอย่าง สัตว์ตายแล้วเป็นอีกหรือไม่เป็นอีก ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตอบว่า

“โลก (คือหมู่สัตว์) เที่ยงโลกไม่เที่ยงโลกมีที่สุดโลกไม่มีที่สุด ชีวิตก็อันนั้น สรรพก็อันนั้น ชีวิตก็อันอื่น สรรพก็อันอื่นสัตว์เบื้องหน้าตายแล้วมี สัตว์เบื้องหน้าตายแล้วไม่มี สัตว์เบื้องหน้าเมื่อตาย

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระศาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดโสมนัสราชวรวิหาร, ๑๔ สิงหาคม

แล้วจะมีก็มีใช่ จะไม่มีก็มีใช่ เรื่องเหล่านี้เป็นความเห็นเห็นที่ผิด เป็นสิ่งรบกวนอุปสรรค เป็นเครื่องผูกมัด ทำให้เกิดการยึดติด ทำให้เป็นทุกข์ไม่เป็นไปเพื่อหน่ายเพื่อนิพพาน หรือดับทุกข์”

พระองค์ทรงแนะนำว่า “รูปนี้มีเกิดขึ้นพร้อมแห่งรูปนี้ และความดับไปแห่งรูปนี้ เวทนามีความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนานี้ และความดับไปแห่งเวทนานี้ สัญญามีเกิดขึ้นพร้อมแห่งสัญญานี้ และดับไปแห่งสัญญานี้ สังขารทั้งหลายนี้เกิดขึ้นพร้อมแห่งสังขารทั้งหลายนี้ และดับไปแห่งสังขารทั้งหลายนี้ วิญญาณนี้มีเกิดขึ้นพร้อมแห่งวิญญาณนี้ และดับไปแห่งวิญญาณนี้ พระตถาคตไม่ถ่อมมันแล้ว เพราะความสิ้น เพราะความปล่อย เพราะความสละคืน ซึ่งการยึดติด ความต้องการ ความอหังการ ความมมังการ และมานานุสัย จึงไม่ควรกล่าวว่าเกิด หรือกล่าวว่าจะเกิด หรือว่าเกิดบ้าง ไม่เกิดบ้าง เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก อุปมาเปรียบเหมือนไฟที่เกิดก็อาศัยหญ้าหรือไม้จึงลุกอยู่ ไฟก็ดับลง มีอาจจะรู้ว่าไฟนั้นไปไหน ดังนั้นจึงไม่ควรใช้คำว่าเกิดหรือไม่เกิด ก็ไม่ใช่ไม่ควรใช้คำเหล่านี้ทั้งสิ้นไม่ว่าเป็นวิสัยของตถาคต

อีกคราวหนึ่งปรากฏใน “ชาลยสูตร” กล่าวถึง ปริพาชก ๒ คน คือ มณฑิยะและชาลยะได้ทูลถามเรื่องชีวิตและร่างกายว่า เป็นสิ่งเดียวกันหรือเป็นคนละอย่างกัน พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงตอบปัญหานั้นโดยตรง แต่ได้ทรงแสดงธรรมให้สำรวมใน ศีล สมาธิ และปัญญา ว่าเป็นเรื่องสำคัญ และประณีตสูงกว่าเรื่องชีวิตและร่างกายที่สอภามมานั้น

พระพุทธศาสนาอธิบายว่า เมื่อสิ่งหนึ่งดับไป (เช่นชีวิต) เมื่อมีเหตุปัจจัย (กรรม) ก็ทำให้เกิดใหม่ขึ้นอีก เป็นสังสารวัฏ เช่น ในกระแสปฏิภวจสมุปบาท แต่ถ้าดับกิเลสได้แล้วก็คือดับเหตุปัจจัยได้แล้ว ก็ดับภพชาติ ขรา มรณะได้ในที่สุด ก็ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรจะทำให้เกิดอีก

๒. ในประเด็นท่านเห็นว่าในปัจจุบัน มีพยานหลักฐานหรือการวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการตายแล้วมีการเกิดใหม่หรือไม่อย่างไร เห็นว่า ไม่มี ตามความจริง ทุกลัทธิศาสนา ที่สอนให้มนุษย์เราทำความดี ไม่ทำความชั่ว ก็มีความเชื่อว่าตายแล้วมีการเกิดอีกทั้งสิ้น เช่น ยูดาเย กรีก พราหมณ์ เช่น คริสต์ อิสลาม แต่อาจมีคติความเชื่อที่แตกต่างกัน เช่น ตายแล้วก็ยังเกิดเป็นมนุษย์ไม่เกิดเป็นสัตว์ เพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้น ทุกลัทธิศาสนาต่างก็มีเรื่องราวของการระลึกชาติได้ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับทางวิทยาศาสตร์

๓. ในประเด็นหลักคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนา เรื่องตายแล้วเกิดใหม่สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่ เห็นว่า ยังไม่มีหลักฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันเพราะวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์ใหม่ยังมิได้มีการศึกษาในเรื่องนี้และยังมิได้มีการกล่าวถึงแต่อย่างไร

(๒) สัมภาษณ์พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริธรรมาภรณ์)^{๓๓๐} มีความเห็นว่า

ในประเด็นหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาในเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้น เห็นว่า เรื่องการตายและการเกิดใหม่นี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอันมาก โดยเฉพาะในคณาธรรมบท บางคนทำบุญไว้มากเมื่อเวลาจะตายระลึกถึงบุญกุศลที่ตนเองทำได้ เมื่อ

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริธรรมาภรณ์), ผศ.ดร., คณะบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ตายแล้วก็ไปอุบัติเกิดเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ก็มี เป็นต้น กล่าวโดยสรุปแล้ว การที่สัตว์เมื่อตายแล้ว จะเกิดทันทีแต่ว่าเป็นไปตามเหตุปัจจัยคือสัตว์จะเกิดอย่างไรนั้นเป็นไปตามกรรม กรรมนี้ว่าโดยหน้าที่ มี ๔ อย่าง คือ (๑) คุรุกรรมหรือกรรมหนักบางที่เรียกอนันตริยกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลก่อน เมื่อเป็นกรรมอันเป็นบาปหนักให้ผลก่อนจึงห้ามสวรรค์นิพพาน (๒) อาจิณกรรม คือ กรรมที่ได้กระทำเป็นประจำกระทำบ่อยๆ เป็นกรรมที่ทำอยู่เป็นอาจินต์จะให้ผลถัดมา (๓) อาสันกรรมเป็นกรรมที่ทำหรือระลึกได้เมื่อใกล้จะตาย คนทั่วไปจึงมักจะให้คนใกล้ตายทำบุญกุศลก่อนที่จิตจะดับ เช่น นิมนต์พระมา รับถวายสังฆทาน หรือทำบุญตามหลักศาสนา ถ้าเป็นคนบ้านนอกสมัยก่อนเขาจะเอาดอกไม้ธูปเทียน มาใส่ให้พนมแล้วบอกให้ภาวนาว่า สัมมา อรหัง ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า เป็นต้น เมื่อจิตจิตดับลงด้วย กุศลก็จะส่งผลให้กรรมที่เราได้ทำหรือระลึกได้ในจิตสุดท้ายก็จะให้ผล ถ้าไม่ได้มีกรรมหนักหรือคุรุกรรม ซึ่งต้องให้ผลก่อนมาวางไว้ อาสันกรรมก็จะให้ผลกรรมจึงเป็นเครื่องยืนยันว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ด้วยเหตุที่การให้ผลของกรรมจะเกิดเป็นอะไร อย่างไร ขึ้นอยู่กับกรรม ด้วยเหตุนี้เราจึงให้คนป่วย ที่ใกล้ตาย ทำบุญ ฟังเสียงสวดมนต์ทำจิตให้ผ่องใส จิตสุดท้ายที่เป็นกุศลจะส่งผลให้ไปสู่ภพภูมิที่ดี ถ้าไม่มีกุศลกรรมที่ทำไว้มาซึ่งให้ผลเสียก่อน ดังตัวอย่างเช่น พระมหาโมคคัลลานะที่ในอดีตท่านได้ออนันตริยกรรมกับพ่อแม่ไว้ในหลักพุทธศาสนาจึงเชื่อว่า เมื่อตายแล้วยังต้องเกิดใหม่ แต่การที่มีความเชื่อในสังคมไทยที่ว่าตายแล้ววิญญาณผู้ตายยังวนเวียนอยู่ แต่ความจริงเมื่อตายแล้วจะเกิดทันที ไม่มีใครรู้ได้ว่าไปเกิดเป็นอะไร อยู่ที่จิตสุดท้ายของคนๆ นั้น

ส่วนกตัตตากรรม คือกรรมที่ทำโดยไม่ได้ตั้งใจจะทำให้ผลหลังจากมีกรรมอื่นๆ ให้ผลโดยลำดับแล้ว กล่าวคือถ้าไม่มีคุรุกรรม และอาจิณกรรมให้ผลแล้วกตัตตากรรมก็จะให้ผล พระพุทธเจ้าตรัสว่า กิจโฉมณุษสปฏิลาโก การเกิดเป็นมนุษย์เกิดได้แสนยาก จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าเมื่อมีตายแล้วก็ต้องเกิด คือรับรองว่าตายแล้วต้องไปเกิดแน่นอน เมื่อการเกิดเป็นมนุษย์เป็นไปได้โดยยาก ดังนั้นจึงต้องทำความดี เมื่อตายลงวันใด ก็จะได้ไปเกิดใหม่เป็นมนุษย์เป็นบอส คือผู้บริหารมีอำนาจมีบิราร ดังนั้น การที่พระพุทธองค์ตรัสรับรองว่า การได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการได้โดยยากจึงเป็นการรับรองว่า เมื่อตายแล้วต้องมีการเกิดใหม่

ในประเด็นที่ว่ามียานหลักฐานหรือผลการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นการแสดงว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วยังจะต้องเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้น เห็นว่า มีชาวตะวันตกชื่อนายเอียน สตีเวนสัน ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการเกิดใหม่โดยการระลึกชาติได้ แม้ศาสนาจะเป็นเรื่องของความเชื่อและวิทยาศาสตร์จะเป็นเรื่องของการพิสูจน์ความจริง แต่ทั้งวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนา ก็มีการสาระสำคัญตรงกันคือการแสวงหาความจริง วิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่ไม่ขัดกับหลักพระพุทธศาสนา และสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้เห็นชัดเจนนั้น อีกเรื่องหนึ่งที่ถือว่าเป็นหลักฐานสนับสนุนเรื่องนี้ได้ คือเรื่องการตายแล้วฟื้นของพันเอก (พิเศษ) เสนาะ จินตรัตน์ เป็นต้น

ในประเด็นที่ว่า หลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับ ยานหลักฐานและศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่นั้นเห็นว่ พระพุทธศาสนาอยู่เหนือกว่าวิทยาศาสตร์ เพราะวิทยาศาสตร์รู้เฉพาะเรื่องที่เป็นกายภาพ วิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่ยังไมรู้และเข้าใจไม่ถึงในเรื่องนาม แต่พระพุทธศาสนาไปไกลกว่านั้นศึกษาไปถึงเรื่องจิตภาพที่วิทยาศาสตร์เข้าไปศึกษาไม่ถึง ทั้งนี้ เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระสัพพัญญู ทรงเป็นโลกวิรูู้แจ้งในทุกเรื่อง ทรงรู้เกินวิสัยที่ปุถุชนจะรู้

ได้วิทยาศาสตร์อาจมีการศึกษาวิจัยเรื่องการที่บุคคลระลึกชาติได้ แต่วิทยาศาสตร์ไม่อาจทำให้จิตสงบได้ วิทยาศาสตร์ไม่อาจทำให้เข้าถึงพระนิพพานได้ วิทยาศาสตร์ทำได้เพียงเป็นอุปกรณ์ สร้างเครื่องปรับอากาศให้อุณหภูมิในห้องเย็นลง สร้างเครื่องมือผ่าตัดให้ใบหน้าที่ซีดเหลืองให้สวยงามขึ้น เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางพันธุกรรม มีการโคลนนิ่งสัตว์เกิดขึ้น แต่พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนว่า สัตว์ทั้งหลายต้องเป็นไปตามกรรม วิทยาศาสตร์ไม่อาจเปลี่ยนแปลงกฎแห่งกรรมได้ วิทยาศาสตร์ไม่อาจใช้กำจัดกิเลสได้ ทั้งกรรมก็ไม่อาจหักล้างกันได้ เช่น ฆ่าไก่ ๒๐ ตัว แล้วปล่อยไก่ ๕๐ ตัว ก็นำมาหักล้างกันไม่ได้ สรุปคือต้องเปลี่ยนคำถามว่าวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่เท่าที่ศึกษาไปถึงสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหรือไม่

(๓) พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสนโน^{๑๓๑} มีความเห็นว่า

ในประเด็นที่เรื่องจากหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาในเรื่อง การตายแล้วเกิดใหม่หรือไม่อย่างไร นั้น เห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่อง การตายแล้วเกิดหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย กล่าวคือ เมื่อสัตว์ตายแล้วหากมีเหตุปัจจัยให้เกิดอีก สัตว์นั้นก็เกิดใหม่อีก หากไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิดอีกก็ไม่เกิดอีก เหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ คือ กิเลส ตัณหา อุปาทาน ที่เปรียบเสมือนเมล็ดพันธ์พืช เมื่อนำไปปลูกไปโดยมีเหตุปัจจัย คือ เมล็ดพืชนั้นยังมีชีวิต มียางเหนียวไม่แห้ง มีดิน มีน้ำ มีอุณหภูมิ ความชื้น มีแสง เป็นปัจจัยที่เหมาะสมให้เมล็ดพืชงอกได้ พืชนั้นก็เจริญเติบโต หากเหตุปัจจัยไม่พร้อม ขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด เช่น เมล็ดพืชแห้งหมดยางไม่มีความชื้นเพียงพอ เป็นต้น เมล็ดพืชก็ไม่งอกเจริญขึ้นมาได้ ดังนั้นหากสัตว์นั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทานอยู่ เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วยังต้องเกิดอยู่ต่อไป ส่วนการที่สัตว์ที่ตายแล้วจะไปเกิดเป็นอะไร เกิดอย่างไร เกิดที่ไหน เมื่อใด มีสภาพอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับอำนาจของกรรมที่สัตว์นั้นได้กระทำไว้ กรรมจำแนกสัตว์ให้เป็นไปต่างๆ กันตามแรงกรรมนั้น ส่วนผู้ที่ไม่มีกิเลส ตัณหา อุปาทาน ซึ่งไม่เป็นเหตุปัจจัยให้ต้องเกิดอีกเพราะขจัดอวิชชาเสียได้แล้วนั้น ก็จะไม่เกิดอีก

หลักเหตุปัจจัยนี้เป็นไปตามหลักเหตุปัจจัย คือ สิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุ เมื่อเหตุดับสิ่งนั้นก็ดับหรือเมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมี เมื่อไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงไม่มี และหลักปฏิจสมุปบาท คือ ธรรมอันเป็นเหตุแห่งการอิงอาศัยกัน พระพุทธศาสนาจะไม่กล่าวว่าตายแล้วเกิดอีกหรือตายแล้วไม่เกิดอีก เพราะการเห็นว่า เมื่อสัตว์แล้วต้องเกิดอีกเป็นสัตตตทัญญู เป็นความเห็นผิดเป็นมิจฉาทัญญู การมีความเห็นว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก คือตายแล้วสูญก็เป็นอุจเฉททัญญู เป็นความเห็นผิด เป็นมิจฉาทัญญูเช่นกัน พระพุทธศาสนาเห็นว่า การที่สัตว์ตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ เป็นไปตามเหตุปัจจัยหรือขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ถ้าสัตว์นั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทานอยู่ เมื่อตายแล้วสัตว์นั้นก็ยังต้องเกิด หากสัตว์นั้นไม่มีกิเลสตัณหา อุปาทานแล้ว เมื่อสัตว์นั้นตายแล้ว ก็ไม่เกิดอีก ดังเช่นพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น จึงสรุปได้ว่าการที่สัตว์ตายแล้วจะเกิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย

ในประเด็นที่ว่าท่านเห็นว่ามีพยานหลักฐานหรือการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นหลักฐานแสดงว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วยังต้องเกิดใหม่หรือไม่อย่างไรนั้น เห็นว่า ในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในเรื่องพยานหลักฐานหรือการศึกษาในปัจจุบันนี้ยังไม่มีคำตอบชัดเจนนัก แต่ในนิกาย

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสนโน, ดร., รองคณะบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

วชิรยาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายมหายานที่นับถือกันอยู่ในประเทศทิเบตเป็นต้นนั้น ได้มีกรณีที่ถือว่าเป็นบทพิสูจน์ อันถือเป็นความเชื่อถือ ความศรัทธาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้มีการสืบเสาะติดตามหาพระลามะที่จะกลับมาเกิดใหม่ โดยเฉพาะที่ดำรงตำแหน่งดาไลลามะ เมื่อท่านสิ้นชีวิตแล้ว จะมีวิธีการและประเพณีที่จะสืบเสาะว่า ดาไลลามะองค์ที่ สิ้นชีวิตแล้วไปเกิดอยู่ที่ใด เพื่อจะเชิญกลับมาดำรงตำแหน่งต่อไป การปฏิบัติของพระพุทธรูปศาสนานิกายวัชรยานในทิเบต เช่นนี้ ถือเป็นพยานหลักฐานที่เป็นประจักษ์พยานหรือเป็นพยานหลักฐานที่เป็นที่ประจักษ์ ดังเช่น เรื่องของลามะรินโปเซ รวมถึงท่านดาไลลามะองค์ปัจจุบัน จึงมีความเห็นสรุปได้เป็น ๒ ประเด็นว่า ในประเด็นแรกเห็นว่าในพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายเถรวาทยังไม่มีหลักฐานการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ปรากฏชัด เป็นแต่เรื่องของความเชื่อความศรัทธาเท่านั้น ส่วนในประเด็นที่สองเห็นว่า ในพระพุทธรูปศาสนานิกายวัชรยานในประเทศทิเบต เป็นต้นนั้น มีความเชื่อที่เป็นประเพณีที่ได้มีการดำเนินการจนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ได้ว่า เมื่อตายแล้วมีการเกิดใหม่อีก ดังกรณีของการติดตามสืบเสาะเพื่อติดตามหาดาไลลามะหรือลามะที่กลับชาติมาเกิดใหม่ว่าเกิดอยู่ที่ใด มีลักษณะอย่างไรเพื่อนำมาสู่กระบวนการทดสอบว่าเป็นดาไลลามะหรือเป็นพระลามะองค์เดิมที่กลับมาเกิดใหม่หรือไม่เช่นกรณีของพระลามะรินโปเซ เป็นต้น

ในประเด็นคำถามว่าท่านเห็นว่าจากพยานหลักฐานและการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธรูปศาสนาในเรื่องการเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้นเห็นว่า หลักของวิทยาศาสตร์ สรุปว่าทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุผล แต่วิทยาศาสตร์ศึกษาเฉพาะเรื่องรูป เป็นเรื่องทางกายภาพ หรือเรื่องรูปธรรม ไม่ได้ไปเข้าไปศึกษาในเรื่องจิตซึ่งเป็นนามธรรม ขอบเขตการศึกษาของวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่มีขอบเขตอยู่ที่การศึกษาทางกายภาพเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Science) หรือวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) ล้วนมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การศึกษาเฉพาะด้านกายภาพเท่านั้น ยังไม่อาจศึกษาเข้าไปในเรื่องของจิตซึ่งเป็นนาม จึงไม่สามารถนำมาเทียบเคียงกันได้ แม้ว่าวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันจะพยายามศึกษาเรื่องของกาลเวลา โดยศึกษาย้อนอดีตของเวลาลงไป ก็ยังไม่อาจสรุปลงได้ถึงสอดคล้องกับพุทธศาสนาหรือไม่ เพราะความจริงนั้นมี ๓ ระดับ คือ สัจธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม สัจธรรมนั้นเป็นความจริงที่เป็นสากลทุกคนยอมรับได้ ศาสนาอื่นอาจไม่เข้าถึงความจริงในระดับสัจธรรมวิทยาศาสตร์พยายามที่จะพิสูจน์สัจธรรม ค้นหาความจริง แต่ตั้งอยู่บนหลักทางกายภาพหรือมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การศึกษาทางกายภาพ การพยายามพิสูจน์ในเรื่องที่เป็นนามธรรม จึงเกินขอบเขตที่ศึกษาและไม่สามารถทำได้ แม้จะเป็นความพยายามในสิ่งที่เหนือสามัญวิสัย

ตัวอย่างหลักการเรื่องเหตุปัจจัย เช่น เรื่องการให้ผลของกรรม แม้ว่าการทำกรรมเช่นใด ย่อมให้ผลเช่นนั้นแต่การให้ผลของกรรมก็ยิ่งขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย กล่าวคือ ต้องพร้อมด้วยคติสมบัตินามสมมติ อุปสมมติและปโยคะสมมติ เป็นต้น หลักเหตุปัจจัย คือขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยนี้ มีเหตุปัจจัยถึง ๒๔ ข้อ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาไม่ให้ความสำคัญกับการมีอยู่หรือไม่ แต่ให้ความสำคัญกับการที่เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างไร และใช้เรื่องนั้นให้เกิดประโยชน์อย่างไร เช่นเรื่องปาฏิหาริย์ต่างๆ แม้ยอมรับว่ามีอยู่จริง แต่พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ แม้พระพุทธศาสนาจะตัดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ออกไป ก็ไม่ได้กระทบต่อพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนายังคงมีสาระสำคัญที่ให้ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนเต็มที่

(๔) สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม^{๑๓๒} มีความเห็นดังนี้

ในประเด็นหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในเรื่องการเกิดใหม่เมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้น เห็นว่า ร่องรอยการเกิดใหม่ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ สัตว์พวกหนึ่งย่อมเกิดในครรภ์ พวกที่ทำบาปกรรมย่อมไปนรก พวกที่ทำความดีย่อมไปสวรรค์ ส่วนผู้ที่ไม่มีอาสวะย่อมนิพพานตัวอย่างเรื่องของนางกาลสิยักษิณี ก่อนที่จะเกิดเป็นนางยักษิณีเคยเกิดเป็นมนุษย์มาก่อน หลังจากตายจากชาติที่เป็นมนุษย์แล้วมาเกิดเป็นแมว หลังจากตายจากชาติที่เป็นแมวแล้วมาเกิดเป็นแม่เนื้อหลังจากชาติที่เป็นแม่เนื้อแล้วมาเกิดเป็นนางยักษิณี

ตัวอย่างเรื่องของมัลลิกุลทลีส ป่วยแล้วเสียชีวิตไปเกิดไปเป็นเทวดา นายโกตุหลิกตายจากชาติที่เป็นมนุษย์ไปเกิดเป็นสุนัขและจากสุนัขได้ไปเกิดเป็นเทวดา นายมฆมาณพและเพื่อนรวม ๓๓ คนได้ร่วมกันสร้างถนนให้คนได้สัญจรเดินทางได้สะดวกแล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และอีกเรื่องที่น่าสนใจคือเรื่องของอานนทเศรษฐีตายไปเกิดในตระกูลจันทาล เรื่องมีอยู่ว่า เศรษฐีอานนท์มีทรัพย์ประมาณ ๘๐ โกฏิ แต่ทว่าเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว มีลูกชายชื่อว่า มุลสิริทนต์เศรษฐีอานนท์ พร่ำสอนลูกไม่ให้ใช้ทรัพย์แต่ควรหาเพิ่มขึ้นเหมือนปลวกที่ขุดดินทำรังและเหมือนผึ้งที่หาน้ำหวาน เศรษฐีอานนท์มีทรัพย์มหาศาลได้ฝังขุมทรัพย์ไว้ ๕ แห่ง แต่ไม่ยอมบอกบุตรชาย ภายหลังเศรษฐีได้เสียชีวิตและไปเกิดในท้องของหญิงจันทาลครอบครัว เมื่อหญิงจันทาลตั้งท้องปรากฏว่าพืชผักผลไม้ในหมู่บ้านแห้งเหี่ยวตายไม่เกิดยอดออกมาอีก ต้นผลไม้ต่างๆ ก็ไม่ออกผล ทำให้ชาวหมู่บ้านเดือดร้อนกันทั่วหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้แบ่งกันออกเป็น ๒ พวก และดำเนินชีวิตชาวบ้านที่มีหญิงท้องคนนี้อยู่คนเดียวหาอาหารไม่ได้ แต่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่หญิงท้องไม่ได้อยู่ด้วยกลับดำเนินชีวิตหาพืชผักผลไม้ได้อย่างพอเพียงท้ายที่สุดชาวบ้านจึงให้สองสามีภรรยาที่ภรรยากำลังตั้งท้องให้ไปอยู่กันเองแยกจากหมู่บ้าน ปรากฏว่าสามีหาพืชผักผลไม้ข้าวปลาอาหารไม่ได้สามีจึงตัดสินใจทิ้งภรรยา ฝ่ายหญิงที่ตั้งท้องจึงต้องออกจากหมู่บ้าน ดำเนินชีวิตด้วยการเก็บอาหารจากถังขยะในหมู่บ้านประทังชีวิตจนกระทั่งท้องแก่และได้คลอดลูกออกมาเป็นเด็กชายหน้าตาอัปลักษณ์ ผู้หญิงคนนี้ก็เลี้ยงลูกชายด้วยการเก็บเศษอาหารประทังชีวิตเลี้ยงลูกชายจนกระทั่งเดินได้ นางจึงสอนให้ลูกถือขามกระบือไปขอเศษอาหารจากชาวบ้านมารับประทาน

มีอยู่วันหนึ่งเด็กชายหน้าตาอัปลักษณ์ถือขามกระบือขอทานเดินผ่านหน้าบ้านมุลสิริกัจำได้ว่า บ้านหลังนี้คือบ้านของตนเองในชาติที่แล้ว จึงเดินเข้าไปในบ้านหลังนี้ จึงถูกมุลสิริไล่เตะเปิดตีทุบและจับโยนออกมานอกบ้านที่กองหยากเยื่อ หน้าบ้านของมุลสิริ ในขณะนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาตรพร้อมพระอานนท์และเสด็จมาถึงหน้าบ้านของมุลสิริ และทอดพระเนตรเห็นเด็กน้อยหน้าตาอัปลักษณ์ และได้มองมาที่พระอานนท์ และพระอานนท์เข้าใจ จึงได้เชิญมุลสิริมาพบพระศาสดา พระองค์จึงตรัสถามมุลสิริว่ารู้จักเด็กน้อยนั้นหรือเปล่า มุลสิริได้ปฏิเสธพระศาสดาจึงตรัสบอกว่า นั่นคือ อานนท์เศรษฐีบิดาของมุลสิริพร้อมกันนั้นพระศาสดาจึงได้บอกเด็กน้อยหน้าตาอัปลักษณ์ให้บอกที่ซ่อนขุมทรัพย์ ๕ แห่งที่ได้ซ่อนไว้ในอดีตชาติและไม่ได้บอกแก่ลูกชาย ปรากฏว่าเด็กน้อยนั้นได้บอก

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม, ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสนามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ชุมทรัพย์ ๕ แห่งนั้นถูกต้องเป็นที่ยศจรรย ให้แก่ มุลสิรี ท้ายที่สุดแล้วมุลสิรีเศรษฐีจึงยอมรับเด็กน้อยนั้น และศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

จากเนื้อหาจากเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้มีจริงถ้าตายจากชาติที่เป็นมนุษย์แล้ว เกิดเป็นมนุษย์ติดต่อกันจะทำให้จำภพชาติได้ เพราะการตายเหมือนการนอนหลับแล้วตื่นขึ้นมาพบตนเองในร่างใหม่ ยกตัวอย่างเรื่องของลาซเทพธิดา ซึ่งในอดีตชาติเกิดเป็นหญิงยากจนและได้ตายจากชาติที่เป็นคนแล้วไปเกิดเป็นเทวดาและจำชาติได้ว่าตนเองเคยเกิดเป็นหญิงยากจนในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีตัวอย่างของบุคคลผู้เวียนว่ายตายเกิดจำนวนมาก เช่น ชาตก ๕๐๐ กว่าเรื่อง

ในประเด็นว่า ในปัจจุบันมีพยานหลักฐานหรือผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการตายแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่อีกหรือไม่อย่างไรนั้น เห็นว่า ในปัจจุบันนี้มีหลักฐานเรื่องการตายแล้วกลับชาติมาเกิดอีก คือเรื่องของนางกิมลัน ประยูรศุภมิตร กลับชาติมาเกิดเป็นเด็กหญิง รัตนา อรรถพรพิศาล เด็กหญิงรัตนพุดได้ตั้งแต่อายุ ๑ ขวบ อายุ ๒ ขวบ ได้มาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และเห็นแม่ชีจันทมาลา สุทธิแพทย์หัวหน้าแม่ชีในสมัยนั้น คุณตาทอง เด็กหญิงรัตนาได้พิสูจน์กับแม่ชีจันทมาลา โดยให้เด็กหญิงรัตนาได้คุยกับแม่ชีจันทมาลา ถึงเรื่องในอดีตที่เคยทำกิจกรรมร่วมกัน จนกระทั่งแม่ชีจันทมาลาได้กล่าวว่า เด็กหญิงรัตนา คือนางกิมลันและอีกผู้หนึ่งที่กล่าวรับรองในการกลับชาติมาเกิดของนางกิมลัน คือพระสุวิมลธรรมจารย์^{๑๓๓} เพราะนางกิมลันมักมาทำบุญถวายอาหารพระสุวิมลธรรมจารย์เป็นประจำ ดังนั้น พระสุวิมลธรรมจารย์ จึงได้สนทนากับเด็กหญิงรัตนาถึงเรื่องเก่าๆ ของนางกิมลัน ในประเด็นว่า คำสอนและหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาในเรื่องการตายแล้วเกิดสอดคล้องกับพยานหลักฐานและผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้น เห็นว่า คำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกยืนยันว่า บุคคลที่ยังมีความต้องการเกิดคือยังมีกิเลสเมื่อตายแล้วก็เกิด ส่วนจะเกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์ชนิดต่างๆ หรือเทวดานั้นแล้วแต่พฤติกรรมอุปนิสัยที่ทำเป็นประจำที่เรียกว่า การกระทำถ้าทำความดีสั่งสมเป็นประจำเมื่อตายแล้วจะไปเกิดในที่ดี ถ้าทำความชั่วเป็นประจำตายแล้วก็ไปเกิดในสถานที่ลำบากในวัฏฏบัตินี้ได้ปรากฏข้อความดังนี้ว่าเมื่อจิตเศร้าหมองทุกทีก็เป็นอันหวังได้เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกตึกก็เป็นอันหวังได้

จากพุทธพจน์ทำให้ทราบว่า วาระจิตสุดท้ายหรือสุภาพจิตต้องรักษาไว้ให้ดีและฝึกให้มีความเอื้อเพื่อไม่พยายาบทเบียดเบียน ไม่เป็นคนหลงลืมจะทำให้บุคคลนั้นไปเกิดในภพชาติที่ดี ตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีจิตที่โลภ จิตโกรธ พยายาบท จิตที่หลงก็จะไปเกิดในภพภูมิไม่ดี ทางพระพุทธศาสนามีคำอธิบายอีกชุดหนึ่งสำหรับบุคคลที่ไม่มีกิเลส หลังจากตายแล้วจะไม่กลับมาเกิดอีก คือ นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ส่วนทางวิทยาศาสตร์นั้นยังวิจัยทดลองเรื่องการตายแล้วมาเกิดใหม่ แต่ก็ยังไม่มีผลการวิจัยที่ชัดเจน วิทยาศาสตร์จะเชื่อในสิ่งที่ประจักษ์

^{๑๓๓}พระสุวิมลธรรมจารย์, เจ้าคณะสกล๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.

(๕) ศาสตราจารย์พิเศษ จ่านงค์ ทองประเสริฐ^{๑๓๔} มีความเห็นดังนี้

ในประเด็นว่าจากหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเรื่องสัตว์ตายแล้วเกิดหรือไม่นั้น เห็นว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นอยู่เหนือวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่ เพราะวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ศึกษาและเข้าถึงได้เฉพาะเรื่องที่เป็นรูปธรรม แต่สิ่งที่เป็นนามธรรมนั้น วิทยาศาสตร์ยังไม่อาจศึกษาเข้าไปถึงและยังไม่มีความสามารถเข้าไปถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น จิตได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ เช่น คนเราเกิดมาได้อย่างไร วิทยาศาสตร์ตอบได้แต่เพียงว่า มีการผสมกัน เรียกว่าการปฏิสนธิ (Fertilization) ระหว่างเซลล์ไข่ (egg) กับอสุจิ (Sperm) โดยฝ่ายมารดาอยู่ในวัยเจริญพันธุ์และตกไข่ตรงกัน แต่เหตุใดบางคนจึงไม่ตั้งครรภ์ง่ายต้องใช้เวลานาน วิทยาศาสตร์ตอบได้แต่เพียงว่าเป็นความบังเอิญ แต่จริงๆ แล้วเป็นเรื่องของอวิชชา คือความไม่รู้ แต่อ้างเอาความบังเอิญ มาปิดบังความโง่ของตน ในพระพุทธศาสนามีคำตอบชัดเจนว่าการเกิดขึ้นของมนุษย์ จะต้องถึงพร้อมด้วยเหตุปัจจัย ๓ ประการ การตั้งครรภ์จึงจะเกิดขึ้น คือบิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และมีสัตว์ที่มาก่อเกิดปรากฏด้วย สัตว์ที่มาก่อเกิดนี้คือมีคันธัพพะปรากฏขึ้น คันธัพพะนี้หมายถึง ปฏิสนธิวิญญาณที่ยังลงสู่ครรภ์มารดา พระพุทธศาสนาจึงอธิบายได้ว่าการเกิดของมนุษย์ต้องประกอบด้วยรูปกับนามรูป คือการที่บิดาและมารดามีระดูอยู่ร่วมกันนั้นหมายความว่ามีการผสมกันระหว่างเซลล์ไข่ (Ovule) ของมารดากับเชื้อ คือ Sperm ของบิดาโดยมารดาอยู่ในวัยเจริญพันธุ์และมีไข่สุกและยังต้องประกอบด้วยสิ่งที่เป็นนาม คือ ปฏิสนธิวิญญาณที่ เรียกว่า มีคันธัพพะหยั่งลงสู่ครรภ์มารดาชีวิตที่ประกอบด้วยรูปและนามจึงจะเกิดขึ้นได้หากคันธัพพะนี้ออกไปเสีย รูปนามคือร่างกายนี้ก็จะบังเกิดขึ้นไม่ได้เช่นกัน

พระพุทธศาสนาเป็นหลักสัจธรรมเป็นเรื่องของความจริงอันสูงสุด พระเจ้าไม่ได้เป็นผู้สร้าง สัจธรรม บางศาสนาอ้างว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง สร้างขึ้นมาจากความไม่มีอะไร พระเจ้ามีอำนาจสร้างมนุษย์ สร้างอาหารสร้างแสงแดด พระเจ้าทรงมีเมตตาแต่ทำไมคนบางคนเกิดมามีสิ่งต่างๆ ครบถ้วนทั้งร่างกายและฐานะ แต่บางคนเกิดมาไม่สมประกอบ ยากจน มีแต่ความทุกข์ เหตุใดพระเจ้าไม่ทรงเมตตา แต่ศาสนาเหล่านั้นตอบคำถามเหล่านั้นไม่ได้ พระพุทธศาสนาอธิบายตอบคำถามนี้ได้ว่า ขึ้นอยู่กับกรรม การที่บุคคลผู้นั้นเกิดมามียากจน ร่ำรวย ขึ้นอยู่กับจิตสุดท้ายของบุคคลผู้นั้นว่าห่วงกรรมดีหรือกรรมชั่วมาเกิด กฎแห่งกรรมนี้มีความลึกซึ้ง เป็นเรื่องละเอียดที่ต้องศึกษา มิฉะนั้นแล้วจะเห็นว่าทำชั่วได้ดีมีทิ่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป การให้ผลของกรรมนี้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ๔ ประการด้วยกัน คือ คติสมบัติขึ้นอยู่กับสถานที่ อุปธิสมบัติขึ้นอยู่กับบุคคล คุณสมบัติของคน กาลสมบัติขึ้นอยู่กับจังหวะเวลาที่จะให้ผล และปัจจัยสมบัติขึ้นอยู่กับเทคนิคสมบัติที่ดี การเกิดของสัตว์ก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน หากมีเหตุปัจจัยให้เกิดคือ สัตว์นั้นยังมีกิเลสต้นเหตุหาอุปาทาน เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วก็ต้องเกิดอีก

ในประเด็นคำถามว่ามีพยานหลักฐานหรือศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่หรือไม่อย่างไร เห็นว่าศาสตร์สมัยใหม่ยังไม่แน่นอน ศาสตร์สมัยใหม่ศึกษาและเข้าถึงเฉพาะในเรื่องรูปธรรม ส่วนจิตซึ่งเป็นนามธรรมนั้น ศาสตร์สมัยใหม่ยังมิได้ศึกษาและยังไม่เข้าถึง พุทธศาสนา

^{๑๓๔}สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ่านงค์ ทองประเสริฐ (ราชบัณฑิต), ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เป็นเรื่องของสังขาร เช่น กรรมเป็นเรื่องจริงถ้าเชื่อเรื่องกรรม กระทำแต่ความดีก็ย่อมจะไม่เดือดร้อน แตกต่างจากกฎหมายซึ่งไม่ใช่สังขาร เพราะกฎหมายเปลี่ยนแปลงได้แล้วแต่คนออกกฎหมาย

ในประเด็นที่ว่ามีพยานหลักฐานและผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ที่สอดคล้องกับเรื่อง การเกิดใหม่ตามหลักพุทธศาสนาหรือไม่ ประเด็นนี้เห็นว่ายังตอบชัดเจนไม่ได้ เนื่องจากศาสตร์ สมัยใหม่ยังไม่ได้ศึกษาเรื่องที่เป็นนามธรรม การศึกษาเท่าที่มีอยู่ยังไม่เป็นศาสตร์สากล เป็นเพียงความ เชื่อเฉพาะของบุคคลบางคน ในเรื่องการเกิดใหม่ตามหลักพุทธศาสนาแล้วได้ว่าเป็นไปตามเหตุปัจจัย หากมีเหตุปัจจัยให้เกิดมีสัตว์ยังมีกิเลสตัณหา สัตว์ตายแล้วก็เกิดอีก หากไม่มีเหตุปัจจัย คือ กิเลสที่ เป็นเชื้อให้เกิดหมดไปแล้ว สัตว์นั้นก็ไม่ได้เกิดอีก

(๖) ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ^{๑๓๕} ให้ความเห็นว่า

ในประเด็นคำถาม ท่านเห็นว่าหลักคำสอนในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ในเรื่องสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่า เมื่อสัตว์นั้นยังมีกิเลสตัณหา ยังไม่บรรลุมรรคผลนิพพาน กำจัดอวิชชา กิเลสตัณหาเสียได้ เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วสัตว์นั้นก็ยังต้องเกิดอีก หาก สัตว์นั้นหมดกิเลสตัณหาอุปาทานอันเป็นเหตุให้ต้องเกิดเสียเมื่อสัตว์นั้นตายลง ก็จะไม่เกิดอีก เรื่องการ เกิดใหม่มีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมและมีทฤษฎีที่รองรับคือ หลักปฏิจสมุปบาท ในเรื่องของหลัก กรรมนั้น การเกิดของสัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นผู้นำสัตว์ไปเกิด สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็น กำนัดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ย่อมต้องรับผลของกรรมนั้น ตามวิวัจกรของกรรม คือ กรรม-กิเลส-วิบาก คือ เมื่อมีกิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรมทั้งกรรมดีกรรมชั่ว กรรมให้ผลเป็นวิบากคือต้องมาเกิดรับผลของกรรมเป็นวิวัจกรอยู่เช่นนี้ หากบรรลุมรรคผลนิพพาน และตายลงกรรมทั้งหลายก็เป็นอหิสกรรมไม่อาจให้ผลได้อีก ส่วนหลักปฏิจสมุปบาท คือ หลักความเป็น เหตุผลหรือธรรมที่อิงอาศัยกัน ขาดในวงจรของปฏิจสมุปบาทเป็นชาติคือการเกิดจากการที่สัตว์ นั้นยังมีกิเลส และเป็นการเกิดข้ามภพชาติโดยนัยนี้ การเกิดจึงหมายถึงการเกิดของขันธห้า คือรูปและ นามหรือการเกิดของมนุษย์หรือสัตว์ในภพภูมิใหม่ส่วนความหมายของคำว่าชาติในปฏิจสมุปบาทอีก นัยหนึ่งคือ ชาติอันเป็นการเกิดของกิเลสในแต่ละขณะ สรุปคือเมื่อสัตว์ตายแล้วเกิดใหม่อีกหรือไม่ นั้น ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย

ในประเด็นที่ว่ามีพยานหลักฐานหรือการศึกษาของวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ใน เรื่องสัตว์ที่ตายแล้วต้องเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้น เห็นว่า ในเรื่องนี้ทางโลกตะวันตกมีการศึกษา รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยืนยันเรื่องการเกิดใหม่นี้ว่ามีอยู่จริง เช่นการศึกษาวิจัยเรื่องคนระลึกชาติ ได้จากการศึกษาข้อมูลของคนทั่วโลกของ ดร.ฟรานซิส สตอรี (Francis Story) เป็นต้น สำหรับใน สังคมไทยก็มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้น สัมพันธ์มานานแล้วแต่ยังเป็นเพียงเรื่องเล่าต่อกัน มา เพราะยังไม่มีการศึกษาวิจัยหรือมีวิธีการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีวิจัยเข้าไปศึกษา เช่นเรื่องผีหลอก เป็นเรื่องที่มีอยู่จริง แต่เป็นเรื่องของจิตวิญญาณที่ต้องการเข้ามาติดต่อกับมนุษย์เพื่อ ขอความช่วยเหลือ ขอให้อุทิศส่วนบุญกุศลไปให้

^{๑๓๕}สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สำหรับในเรื่องศาสตร์สมัยใหม่และวิทยาศาสตร์นั้น ยังเป็นศาสตร์ที่ไม่ลึกซึ้งพอยังไม่ถึงเรื่องการเกิดใหม่ ซึ่งเป็นนามธรรม ยังไม่มีเครื่องมือที่จะใช้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการเกิดใหม่ โดยเฉพาะ จึงยังไม่อาจพิสูจน์หรือยืนยันได้เช่นเมื่อสัตว์ตายแล้วจะไปเกิดหรือไม่ ไปเกิดในสภาพใด ไปเข้าสู่กรรมมารดาได้อย่างไร ไปเกิดที่ไหนอย่างไร เป็นต้น

ในประเด็นคำถามว่า พยานหลักฐานและการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่จะสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องการเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้นเห็นว่าวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่มีขอบเขตการศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะในสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ ยังไม่อาจก้าวข้ามไปศึกษาในสิ่งที่ป็นนามธรรมในเรื่องนี้ได้จึงยังไม่อาจเข้าถึงและยังไม่มีการศึกษาในเรื่องนี้ จึงไม่อาจบอกได้ว่าศาสตร์สมัยใหม่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องการเกิดใหม่หรือไม่ แต่การศึกษาที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์โดยแท้ทั้งวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ โดยเป็นการศึกษาโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การศึกษาวิจัยเรื่องการระลึกชาติได้ของนักวิทยาศาสตร์ ถือว่าใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(๗) ดร. อำนาจ บัวศิริ^{๑๓๖} ให้ความเห็นดังนี้

ในประเด็นที่ถามว่าหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนามีการยืนยันเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วเกิดใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่า ในประเด็นนี้เห็นว่า มีหลักฐานปรากฏชัดเจนแล้วตามเอกสารหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นการแสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่เป็นไปตามเหตุปัจจัย คือ เมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิดใหม่ เมื่อสัตว์ตายแล้วเกิดใหม่ หากไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิดใหม่เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วก็ไม่เกิดอีก

ในประเด็นที่ว่า มีพยานหลักฐานหรือการศึกษาในทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่า ยังไม่มีหลักฐานหรือรายงานที่รวบรวมอย่างเป็นระบบ โดยมีการอ้างอิง เช่น เรื่องการระลึกชาติได้ในสังคมไทยนั้นยังไม่มีการศึกษาเป็นแต่การบอกเล่า จึงยังพิสูจน์เชิงประจักษ์ไม่ได้ จึงเทียบเคียงได้ว่าการที่สัตว์ไปเกิดใหม่เหมือนกับการเปลี่ยนรูปของพลังงาน แต่การอ้างอิงเชิงวิทยาศาสตร์ต้องการวิเคราะห์ยืนยันว่าเป็นจิตของชีวิตของสัตว์เดิมที่ตายไปแล้ว หรือมีต้นเค้ามาจากจิตของสัตว์เดิมหรือไม่ ซึ่งวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของนามเป็นประเด็นที่วิทยาศาสตร์ยังไม่มีความสามารถจะเข้าถึงได้

ในประเด็นที่ว่า มีพยานหลักฐานและการศึกษาของวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วเกิดใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่า วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ยังพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้ไม่ได้ ในประเด็นที่เป็นเรื่องของรูปธรรมหรือวิทยาศาสตร์กายภาพ ที่วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ศึกษาอยู่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักฐานหรือคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ในส่วนของสิ่งที่ป็นนามธรรมคือนามหรือจิต วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ยังพัฒนาไม่ถึงและเกินขอบเขตของวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามในการพิสูจน์เชิงตรรกเชิงประจักษ์ หรือการรวบรวมพยานหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อนำผลที่เกิดขึ้นมายืนยันพิสูจน์เชิงความสัมพันธ์กับเหตุอันเป็นที่มาของผลในเรื่องนี้ ตาม

^{๑๓๖}สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

หลักการผลย่อมเกิดแต่เหตุหรือเมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมีในบางกรณีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องการระลึกชาติได้อย่างเป็นระบบนั้น สามารถยืนยันยืนยันถือความมีอยู่จริงของเรื่องเมื่อสัตว์ตายแล้วมีการเกิดใหม่ ตามหลักการนำผลมาชี้เหตุได้

ในทางศาสนาและในหลักวิชาชีพนั่น การปฏิบัติตามหลักศาสนาจะต้องเริ่มต้นด้วยความเชื่อความศรัทธาก่อน แต่พระพุทธศาสนามีหลักการให้มีศรัทธาควบคู่ไปกับปัญญา คือให้ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญด้วยเหตุผลแล้วจึงเชื่อ สิ่งที่เป็นนามธรรมพันวิสัยของปุถุชนจะเข้าใจได้ ก็ต้องเชื่อในความเป็นพระสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า เมื่อมีความเชื่อความศรัทธาด้วยความเห็นที่ถูกต้องแล้ว ก็ลงมือปฏิบัติตามคำสอนนั้นด้วยตนเองไปตามลำดับขั้น หากปฏิบัติสูงขึ้นไปตามลำดับได้ก็จะสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง

(๘) ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต^{๑๓๗} มีความเห็นดังนี้

ในประเด็นว่าจากหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่อย่างไรนั้นเห็นว่า ตามหลักฐานพระไตรปิฎกการเกิดหรือการปฏิสนธิเป็นที่ต้องการมาจากเหตุ เหตุนี้เป็นไปตามหลักปฏิสมุပ္บาท กล่าวคืออวิชชา คือความไม่รู้เป็นเหตุทำให้เกิดกิเลส เมื่อมีกิเลสเป็นเหตุให้เกิดความต้องการ คือตัณหา เช่น กามตัณหา คือความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ตัณหาทำให้เกิดกรรม คือ เกิดการกระทำเพื่อสนองความต้องการนั้น ตัณหานี้ยังแบ่งออกเป็นกามตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา ตัณหานี้ทำให้เกิดอุปาทานคือความยึดมั่น ความยึดมั่นนี้ทำให้เกิดการกระทำคือกรรม ซึ่งนำไปสู่ผลคือวิบาก ได้แก่ ผลของกรรมหรือการกระทำนั้น ดังนั้นอวิชชา ตัณหา อุปาทานเป็นที่มา เป็นสาเหตุให้เกิดกิเลส กรรม และวิบาก หรือกล่าวได้ว่า อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นเหตุให้เกิดกิเลส กรรม และวิบาก เรียกว่าวงจรของกิเลส กรรมและวิบากวงจรดังกล่าว ซึ่งมีที่มาจากอวิชชาทำให้เกิดสังขาร และเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดเป็นลำดับไปจนถึงนามรูป คือ ชันธ์ ซึ่งมีทั้งรูปคือกาย และนาม คือ จิต เกิดการปฏิสนธิขึ้น คือเกิดชาติ ได้แก่ การเกิด ความไม่รู้คืออวิชชา ทำให้เกิดสังขารเป็นไปโดยลำดับ จนเกิดชาติคือการเกิดเป็นไปตามหลักปฏิสมุပ္บาท หรือหลักอิทัปปัจจยจตา หรือหลักเหตุปัจจัย คือหลักธรรมทั้งหมดย่อมไหลมาแต่เหตุ กล่าวโดยสรุปคือเมื่อสัตว์ยังมีกิเลส กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบาก วิบากคือผลของกรรมนี้ เป็นเหตุให้เกิดการเกิด ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วยังจะมีการเกิดใหม่เป็นการแน่นอน ถ้าสัตว์นั้นยังมีกิเลส เมื่อเหตุปัจจัยยังมีอยู่ตามวงจรของปฏิสมุပ္บาท การเกิดของสัตว์ก็ยังมีอยู่ต่อไปเป็นวัฏจักร สัตว์ทั้งหลายจึงต้องเกิดตายอยู่ในวัฏสงสารนี้

ในประเด็นนี้มีพยานหลักฐานหรือผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่นั้น เห็นว่า วิทยาศาสตร์อธิบายเรื่องการเกิดของมนุษย์ ได้แต่เพียงว่า การเกิดของมนุษย์เกิดจากการที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน คือ มีอสุจิ (sperm) รวมกับไข่ (egg) เกิดการปฏิสนธิ แต่พระพุทธศาสนาอธิบายได้ว่า ถ้าภายใน ๗ วัน หากไม่มีวิญญาณมาจุติ คือ มีนามเข้ามารวมกับรูปสิ่งนั้นคือรูปก็จะสลายไป กลายเป็นประจำเดือน พุทธศาสนาอธิบายว่าต้องมีวิญญาณมาร่วมด้วยในการปฏิสนธิ เพราะมนุษย์ ประกอบด้วยรูปกับนาม คือขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา

^{๑๓๗}สัมภาษณ์ ผศ. ดร.ยุทธนา ปราณีต, ผู้อำนวยการกองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.,๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สังขารและวิญญาณ ตัววิญญาณหรือนามนี้เป็นตัวควบคุมรูปคือร่างกายเสมือนรถยนต์ต้องมีคนควบคุมจึงจะขับไปได้ ดังพุทธภาษิตว่า โลกอันจิตนำไป วิทยาศาสตร์รู้ได้เพียงเรื่องรูป ไม่อาจเข้าไปรู้ถึงเรื่องวิญญาณได้ แต่จิตเป็นสิ่งที่มียู่งจริง จิตที่ไม่สงบขุ่นมัวจึงมองไม่เห็น แต่จิตที่ได้พัฒนา ผึกฝนให้จิตสงบก็จะเห็นการเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ พระพุทธองค์ตรัสสอนในอนัตตลักขณสูตรมีว่า วิญญาณ รูป การเกิดของสัตว์ทั้งหลายมีวิญญาณนำไป โดยทรงแสดงบทธรรมจักรกับปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ให้บรรลุธรรมชั้นโสดาบันแล้ว ทั้งนี้ การจะไปเกิดที่ไหนอย่างไรมัน เป็นไปตามหลักกรรมที่ว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต การเห็นด้วยจิตนี้ปรากฏให้เห็นได้ ดังพระญาณของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ คือ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ให้เห็นและระลึกชาติได้เป็นอันมาก จุตูปปาตญาณเห็นการเกิดของสัตว์ทั้งหลาย และอาสวกขยญาณ ได้เห็นธรรมที่กำลังก่ออาสวกิเลสให้สิ้น การเห็นดังกล่าวนี้เป็นการเห็นด้วยจิตซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าไม่ถึง

ในประเด็นที่ว่าหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาในเรื่องการตายแล้วเกิดหรือไม่ สอดคล้องกับพยานหลักฐานของศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่นั้น เห็นว่าการเกิดสัตว์สอดคล้องสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์เพียงในเรื่องของร่างกายหรือสิ่งที่ป็นรูปธรรม แต่พระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตของสัตว์ประกอบด้วยรูปกับนาม คือกายต้องมีวิญญาณครองรูปกับนามต้องอยู่ด้วยกันชีวิตจึงจะกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ หากนามคือจิตออกจากรูปคือร่างกายนี้ไป ชีวิตของสัตว์ก็ต้องตายอยู่ไม่ได้

(๙) รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม^{๑๓๘} มีความเห็น ดังนี้

ในประเด็นจากหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ เห็นว่า ข้อนี้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย เหมือนกับการที่เขาวานเมล็ดพืช หากเมล็ดพืชนั้นยังมีเชื้อที่มีชีวิตคือยังมีชีวิต เปรียบได้กับสัตว์ที่ยังมีวิญญาณ เมล็ดพืชนั้นยังมียางเหนียวหล่อเลี้ยงให้ยังคงอยู่ได้ เปรียบเสมือนกิเลสต้นหาเป็นยางเหนียวในเมล็ดพืชนั้น และมีกรรมเป็นเนื่อ นาคือสัตว์นั้นยังมีกรรมอยู่เช่นเดียวกับที่เมล็ดพืชมีพื้นดินมีน้ำเป็นปัจจัยให้งอกได้ เมื่อสัตว์มีเหตุปัจจัยพร้อม คือสัตว์นั้นยังมีกิเลสต้นหา มีกรรมนำพาไป และมีวิญญาณที่จะมาปฏิสนธิเพื่อเกิด สัตว์ที่ตายแล้วก็เกิดใหม่ได้

ในประเด็นพยานหลักฐานและการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ แสดงให้เห็นว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่อีกหรือไม่ อย่างไรมัน เห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักการเดียวกับวิทยาศาสตร์ คือการพิสูจน์หาความจริงตามหลักความเป็นเหตุเป็นผล คือหลักกรรมทั้งหลายย่อมไหลมาแต่เหตุ หรือเมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีทำให้มันใจได้ว่าหลักพุทธศาสนา เป็นหลักการเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ แต่วิทยาศาสตร์ยังไม่ได้ศึกษาในประเด็นนี้ เพราะวิทยาศาสตร์ศึกษาเฉพาะเรื่องทางวัตถุ แต่ก็ได้มีการพยานหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ ในพระพุทธศาสนาสาขานิเวศที่เรียกว่าวัชรยานมีวิธีการในการค้นหาพระลามาชั้นผู้ใหญ่ เช่น องค์ดาไลลามะ หรือปัญเชนลามะที่มรณภาพไปแล้ว ว่าไปเกิดใหม่อยู่ ณ ที่ใด มีวิธีการพิสูจน์ว่าเด็กที่มาเกิดใหม่นั้นเป็นลามะองค์เดิมมาเกิดหรือไม่ โดยให้เด็กนั้นดูสิ่งของหลักฐานที่พระลามะรูปนั้นเคยใช้ แล้วสอบถามว่าบอกได้ถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งหลักฐานการระลึกชาติอื่นๆ ว่าเด็กนั้นเป็นพระลามะที่มรณภาพไปแล้ว กลับมาเกิดใหม่จริงหรือไม่ รวมทั้งมีคำบอกเล่าในสังคมไทย เรื่องการที่มีบุคคลระลึกชาติได้ เป็นการบอกให้รู้ว่า เรื่องการเกิดใหม่มีอยู่ในโลกนี้จริง โดยมี

^{๑๓๘}สัมภาษณ์ รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม, รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

พยานหลักฐานที่เป็นพยานบุคคล วัตถุพยาน วันเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้นตรงกันเป็นข้อสนับสนุน และเป็นการยืนยันว่า ถ้าสัตว์นั้นยังมีเชื้อกิเลส เมื่อตายลงก็ต้องเกิดใหม่ได้

ในประเด็นที่ว่าพยานหลักฐานจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาในเรื่องการเกิดใหม่สอดคล้องกับหลักฐานจากการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่ นั้นเห็นว่าวิทยาศาสตร์ศึกษาแต่ในเรื่องของวัตถุที่เป็นเรื่องรูป และวิทยาศาสตร์ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นนี้ แต่อย่างไรก็ตามสามารถนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาวิจัยในเรื่องพระพุทธศาสนาได้ เช่นมีการทดลองพิสูจน์เปรียบเทียบการฝึกจิตตามหลักวิปัสสนากรรมฐาน โดยการฝึกจิตให้มีสมาธิเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้มีการฝึกฝนทางจิตโดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ผู้ที่ฝึกฝนจิตโดยการปฏิบัติตามหลักคำสอนดังกล่าวนี้ จะเกิดความเข้มแข็ง มั่นคงทางจิตใจดีกว่ากลุ่มบุคคลที่ไม่ได้ฝึกฝนทางจิตเช่นเดียวกัน ในขั้นนี้จึงยอมรับได้ว่า พระพุทธศาสนาไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์ แต่ในเรื่องนามธรรม วิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไปถึง

(๑๐) ศ.ดร. วชิระ งามจิตฺตเจริญ^{๑๓๙} ให้ความเห็นดังนี้

ในประเด็นคำถาม จากหลักคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่า หลักคำสอนเรื่องการเวียนว่ายตายแล้วเกิด มีหลักฐานอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาอยู่แล้วเป็นอันมากที่แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ แต่เป็นไปตามเงื่อนไขว่าหากสัตว์นั้นยังมีกิเลสอยู่จึงจะต้องเกิดใหม่ และเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ แต่หากสัตว์นั้นหมดกิเลสแล้ว คือบรรลู่ถึงซึ่งพระนิพพานสัตว์นั้นก็ไม่ต้องมาเกิดอีก แต่การเกิดใหม่ของสัตว์ที่ตายแล้วนี้ไม่ใช่สัตว์เดิมหรือเป็นจิตดวงเดิม และก็ไม่ใช้สัตว์คนใหม่หรือจิตดวงอื่นหรือดวงใหม่ เพราะหากเห็นว่าสัตว์ที่มาเกิดใหม่เป็นสัตว์คนเดิมก็เป็นสัสสตทิฎฐิ คือเห็นว่าโลกเที่ยง เป็นนิจฉาทิฎฐิ หากเห็นว่าสัตว์ที่มาเกิดนั้นเป็นสัตว์ใหม่ไม่ใช่สัตว์เดิมก็เป็นมิจฉาทิฎฐิเช่นกัน พระพุทธศาสนาเห็นว่าสัตว์มีการเกิดดับเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์เช่นเดียวกับจิตก็มีการเกิดดับ การเกิดดับนี้เป็นไปตามเหตุปัจจัย การเกิดใหม่ของสัตว์นี้จึงไม่ใช่คนเดิมแต่ก็ไม่ใช่คนใหม่ ในมิลินทวิปัญณาทานอธิบายว่าเป็นนจโส นจปัญโญ คือ จะเป็นคนเดียวกันก็ไม่ใช่จะเป็นคนละคนก็ไม่ใช่ ไม่ใช่ทั้งคนเดิมแต่ก็ไม่ใช่คนใหม่ แต่เป็นธรรมสันตติ เป็นการสืบต่อของสภาวะธรรมเปรียบเทียบเหมือนเราเห็นผู้หญิงคนหนึ่งในขณะที่เป็นเด็กกับเวลาที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว จะบอกว่าผู้หญิงคนนี้เป็นคนเดิมก็ไม่ใช่เพราะไม่มีเด็กคนเดิมแล้วมีผู้หญิงในปัจจุบันที่โตมาจากเด็ก จะบอกว่าผู้หญิงคนนี้เป็นคนใหม่ อีกคนหนึ่งที่ไม่ใช่เด็กคนเดิมก็ไม่ได้ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องหลักไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีความเปลี่ยนแปลง มีความไม่เที่ยง การที่สัตว์เวียนว่ายตายเกิดไม่ใช่เรื่องของอนัตตา ถึงคนเดิมสัตว์เดิมและก็ไม่ใช่ว่าการเกิดใหม่ในชาติหน้าก็ไม่ใช่นคนเดิม แต่เป็นไปตามหลักสันตติ คือหลักการสืบต่อกันเป็นสภาวะธรรม

สำหรับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและนิกายวัชรยานก็ยึดถือหลักธรรมในเรื่องอนัตตา หลักปฏิจสมุปบาท หลักไตรลักษณ์ โดยถือว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วเกิดใหม่เช่นเดียวกันชีวิตคือกายกับจิต ก็มีการเกิดและดับคือตายเกิด ก็มีการเกิดดับเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ เชื่อมโยง

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ ศ.ดร.วชิระ งามจิตฺตเจริญ, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

กันกับการเกิดใหม่ตามหลักกรรม และหลักปฏิสนธิบาท และมีจุดมุ่งหมายในท้ายที่สุดคือบรรลุนิพพาน เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีบางสำนักตีความว่าเป็นอัตตาก็ตาม แต่ดินแดนที่เรียกว่าสุขาวดี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธเกษตรก็เป็นเพียงทางผ่านของบุคคลที่บำเพ็ญบารมีเดินทางผ่านไป เพื่อเดินทางไปสู่เป้าหมาย สุดท้ายคือการบรรลุธรรม จึงไม่ใช่ดินแดนถาวรเหมือนสวรรค์ของศาสนาที่นับถือพระเจ้าเปรียบคล้ายกับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีพรหมโลกชั้นสุทธาวาสเป็นที่อยู่ของสัตว์ที่บรรลุธรรมชั้นอนาคามีเป็นที่พัก เพื่อที่จะบรรลุธรรมคือบรรลุนิพพานต่อไป

ในประเด็นคำถามว่าในปัจจุบันมีพยานหลักฐานหรือการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการตายแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่หรือไม่นั้นเห็นว่าในทางวิทยาศาสตร์โดยแท้หรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (pure science) เช่น ฟิสิกส์ เคมี มิได้มีการศึกษาในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด จึงไม่มีพยานหลักฐานและข้อสรุปในเรื่องนี้ สำหรับศาสตร์สมัยใหม่ (modern science) จะเป็นวิทยาศาสตร์เทียม (Pseudo science) ที่มีการศึกษาเรื่อง ปรจิตวิทยา (Pharachycology) ศึกษาเรื่องพลังจิต ไทโรจิต ศึกษาเรื่องผี ศึกษาเรื่องการกลับชาติมาเกิดใหม่ เช่น การที่ ดร.เอียน สตีเวนสัน ศึกษาเรื่องการกลับชาติมาเกิดของคนที่จะระลึกชาติได้ เด็กที่สามารถจำเรื่องในอดีตชาติ สามารถเล่าเรื่องในอดีตชาติเดิม สามารถบอกถึงสิ่งของ สถานที่ ความสัมพันธ์กับบุคคล ซึ่งเมื่อไปตรวจสอบหลักฐานนั้นก็จริง ที่หาข้อพิรุธไม่ได้ จึงถือว่าเป็นหลักฐานที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง แม้ว่าวิทยาศาสตร์โดยแท้จะเห็นว่าไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างเหตุกับผล คือมีประเด็นว่าไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าเด็กที่ระลึกชาติได้ในชาติปัจจุบันกับชีวิตในอดีตชาตินั้นเป็นคนคนเดียวกัน ไม่ใช่เป็นเด็กอีกคนหนึ่ง แต่ศาสตร์สมัยใหม่ก็ถือว่าเป็นหลักฐานที่รับฟังได้ เพราะใช้เหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์ หลักฐานที่เป็นประสบการณ์มายืนยันว่าเป็นความจริง ดังตัวอย่างจากการสอบถามเด็กที่ระลึกชาติได้ว่าเก็บเงิน เก็บสมบัติทรัพย์สินไว้ที่ไหน ก็สามารถบอกและตรวจสอบได้ว่าเป็นจริงตามที่เด็กบอกเล่าจึงเท่ากับเป็นพยานหลักฐานได้เป็นวิทยาศาสตร์ตามหลักตรรกะ ความเป็นเหตุเป็นผล แต่ไม่สามารถเทียบเท่ากับวิทยาศาสตร์โดยแท้ นอกจากนี้การใช้เครื่องวัดเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษา การตรวจสอบ เช่นการถ่ายภาพของผีหรือวิญญาณ โดยใช้กล้องวิดีโอหรือกล้องวงจรปิดหรือกล้องถ่ายภาพ ก็สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานยืนยันได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ศาสตร์สมัยใหม่บางสาขา เช่น ในทางการแพทย์มีการใช้วิธีการสะกดจิตย้อนอดีตเพื่อการบำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิต หรือการบำบัดทางจิต ซึ่งปรากฏว่ามีการค้นพบโดยบังเอิญว่าผลของการสะกดจิตดังกล่าวผู้รับการบำบัดสามารถระลึกชาติย้อนภพไปในอดีตชาติได้หลายสิบชาติ และผลการศึกษาเช่นเดียวกันนี้กับผู้รับการบำบัดรักษาทางจิตเป็นอันมาก ซึ่งเมื่อได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงตามผลการระลึกชาติที่ผู้ป่วยเล่าย้อนหลังภพชาติในอดีตปรากฏว่ามีพยานหลักฐานรองรับตามที่เล่าว่าเป็นความจริงโดยที่ผู้ป่วยก็ไม่รู้หรือเคยไปในสถานที่ในอดีตชาตินั้นมาก่อน จึงถือว่าการสะกดจิตย้อนภพ เมื่อตรวจสอบแล้วเป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์สอดคล้องกับความเป็นจริงที่สามารถยืนยันการมีอยู่จริงในเรื่องนี้ได้อีกประการหนึ่ง

นอกจากนี้ในพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน ซึ่งกล่าวถึงเรื่องอันตรภพและชีวิตหลังความตายหนึ่งในเรื่องของเรื่องนี้ กล่าวถึงเรื่องบาโธ เรื่องการเตรียมตัวตายและพบว่ามีชีวิตข้ามภพข้ามชาติ

ต่อไปได้ สอดคล้องกับความเชื่อของคนไทยที่ว่าเมื่อมนุษย์ตายแล้ว ผู้ตายจะกลับมาหรือแสดงตนให้รู้หรือเห็นได้

ในประเด็นที่ว่าคำสอนและหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในเรื่องการตายแล้วจะต้องเกิดใหม่อีกสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่ อย่างนั้น เห็นว่าตามหลักวิทยาศาสตร์โดยแท้นั้น ยังไม่สามารถยืนยันในเรื่องนี้หรือเอาวิทยาศาสตร์มาตัดสินยังไม่ได้ หรือเอาประสบการณ์มาตัดสินไม่ได้ เนื่องจากวิทยาศาสตร์ยังมีข้อจำกัด ยังศึกษาไปไม่ถึงในเรื่องจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่เหนือขอบเขตของวิทยาศาสตร์ และไม่ใช่อะไรที่วิทยาศาสตร์จะตรวจสอบได้ นักวิทยาศาสตร์จึงไม่อาจบอกได้ว่า เมื่อพิสูจน์ไม่ได้จึงไม่จริง หรือเมื่อพิสูจน์ไม่ได้ว่าไม่จริงจึงไม่นั้นไม่ได้ เนื่องจากเป็นเรื่องเหนือประสบการณ์ กล่าวคือเมื่อไม่เห็นจะบอกว่าไม่มีไม่ได้ จะกล่าวว่าวิทยาศาสตร์ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในเรื่องนี้ไม่ได้จะกล่าวว่าวิทยาศาสตร์ไม่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องนี้ก็ได้ เนื่องจากเรื่องนี้อยู่นอกขอบเขตของวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามจากหลักฐานเชิงประจักษ์ของการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่ยืนยันได้ว่าเรื่องการเกิดใหม่จากการระลึกชาตินี้เป็นเรื่องจริง แต่ยืนยันไม่ได้ว่าเป็นคนคนเดียว และแม้เรื่องที่วิทยาศาสตร์โดยแท้งั้นจะได้พิสูจน์แล้วว่า เป็นความจริง เป็นทฤษฎี แต่เมื่อเวลาผ่านไปมีการตรวจสอบพิสูจน์ค้นพบความจริงใหม่ทฤษฎีนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปได้ จึงมีใช้กรณีที่จะต้องเชื่อว่า ผลการพิสูจน์ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ต้องเป็นความจริง ความถูกต้องเสมอไป การยึดถือในความเชื่อเช่นนี้เป็นความไม่ถูกต้อง ซึ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการหรือวิธีคิดหรือกระบวนการทัศน์ (Paradox) เสียใหม่ด้วย

๔.๓ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่จากหลักฐานที่พบในปัจจุบัน

๔.๓.๑ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องผู้ระลึกชาติได้โดยนักวิทยาศาสตร์

เรื่องการระลึกชาติได้ มิใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในขณะปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกสังคมมาโดยตลอด และมีใช้เกิดขึ้นในที่ใดโดยเฉพาะ เรื่องดังกล่าวมีปรากฏขึ้นโดยทั่วไป ในทุกชนชาติและในทุกทวีป โดยยังมีได้มีการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ต่อมา นักวิทยาศาสตร์ชาวตะวันตกได้ให้ความสนใจในการศึกษาวิจัย เรื่อง การระลึกชาติได้ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์นายแพทย์ เอียน สตีเวนสัน (IAN STEVENSON) ผู้บรรยายวิชาจิตศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผู้ระลึกชาติได้” และได้เขียนบทหนังสือ บันทึกเกี่ยวกับการระลึกชาติไว้เป็นจำนวนมาก โดยได้ออกเดินทางไปเกือบทั่วโลก เพื่อสืบเสาะและสัมภาษณ์บุคคลที่ระลึกชาติได้แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปตรวจสอบกับเรื่องราวเหตุการณ์ สถานที่ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุต่างๆ ว่าสอดคล้องเป็นความจริงหรือไม่

จากรายงานของ ศ.นพ. เอียน สตีเวนสัน ได้ทำการสัมภาษณ์และตรวจสอบบุคคลที่ระลึกชาติได้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน ๗ ราย บราซิล ๒ ราย ศรีลังกา ๓ ราย และอินเดีย ๒๐ ราย แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปตรวจสอบเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์ สถานที่ พยานเอกสาร พยานบุคคล

และวัตถุกุญแจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปว่า น่าเชื่อว่าบุคคลดังกล่าว ระลึกชาติได้อย่างแท้จริงบุคคลผู้นั้นได้เคยมีอดีตชาติมาก่อนแล้วจริง เมื่อตายจากชาติที่แล้วก็ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้^{๑๔๐} ศ.จ. เอียน สตีเวนสัน ได้มาร่วมแสดงปาฐกถาในประเทศไทยหลายครั้ง โดยในการแสดงปาฐกถา เมื่อวันที ๙ สิงหาคม ๒๐๐๙ ณ สมาคมกับทางจิตแห่งประเทศไทยว่า ตนได้ทำการศึกษาในรายที่ว่า การเกิดใหม่นี้จำนวนประมาณ ๖๐๐ ราย ในประเทศต่างๆ กับ ปรากฏว่าประมาณครึ่งหนึ่งของรายนี้ได้มาจากที่ทวีปเอเชีย โดยเฉพาะตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง อินเดีย ลังกา พม่า ไทย และเขมร ในประเทศตะวันตกได้แก่ ประเทศตุรกี ซีเรีย เลบานอน อียิปต์ ยุโรป และอเมริกาใต้ ได้แก่ ประเทศบราซิล

“สำหรับในสหรัฐอเมริกา ข้าพเจ้าพบในอลาสก้า พวกเอสกีโม และเผ่าอินเดียนแดง มีเรื่องการเกิดใหม่นี้อยู่มาก โดยเฉพาะในอลาสก้าพวกเอสกีโมและอินเดียนแดงเผ่าพินิกซ์ เป็นเผ่าที่มีความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่นี้ และข้าพเจ้าเข้าใจว่าความเชื่อนี้จะได้รับการพิสูจน์จากพระพุทธรูปศาสนาผ่านมาทางประเทศจีน

“รายต่างๆ ที่ข้าพเจ้าได้ทำการตรวจสอบเหล่านี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอยู่หลายประการ จะเป็นอินเดีย ลังกา หรือบราซิลก็ตาม หรือในอลาสก้า อินเดียนแดงเผ่าพินิกซ์ เหล่านี้มีลักษณะที่สำคัญอยู่อย่าง คือการเป็นแผลหรือปานอันมีลักษณะที่บังเกิดในชาติก่อน และลักษณะนี้ข้าพเจ้าพบในอลาสก้ามีอยู่มาก

“ในประเทศไทย ข้าพเจ้าได้พบลักษณะที่แปลกอยู่อย่างหนึ่งซึ่งผิดจากประเทศอื่นๆ คือ ‘การจำได้ตั้งแต่ตายไปแล้วจนเกิดใหม่’ ว่าระยะเวลานั้นได้ทำอะไรลงไปบ้าง ซึ่งในประเทศอื่นๆ ไม่มีลักษณะอย่างนี้ ทั้งนี้ เป็นลักษณะที่แปลกสำหรับคนไทย ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนา ที่มีการนั่งสมาธิวิปัสสนากันส่วนมาก อาจจะช่วยให้เกิดข้อนี้ก็ได้ ซึ่งยังเป็นข้อสงสัยของข้าพเจ้า

“ข้าพเจ้าขอจำแนกประเภทต่างๆ ตามลักษณะที่ว่าตายแล้วเกิดใหม่ ดังนี้ ลักษณะแรกที่ชวนให้คิดว่ามีเกิดใหม่นั้น เมื่อเด็กๆ เกิดมาแล้วก็ตั้งต้นพูดอายุประมาณ ๒ ขวบ และจะพูดไปจนอายุราว ๕ ขวบ ระหว่าง ๒-๕ ขวบนี้ เด็กจะกล่าวถึงชีวิตที่เคยมีมาแต่ในชาติก่อนว่าเคยเป็นอะไร อยู่ที่ไหน เคยทำอะไร ทำนองนี้ เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชีวิตในอดีตหรือชาติก่อน ตลอดจนมักจะพูดถึงพ่อแม่เดิมของตนในชาติก่อน เป็นต้น เด็กมักจะพูดมากขึ้นจนอายุสูงขึ้นแล้วก็จะหายไป

“การระลึกชาติก่อนนี้มีใช่จะเกิดขึ้นแต่ในเด็กอย่างเดียว ผู้ใหญ่ก็อาจจะเป็นไปได้เหมือนกัน ข้าพเจ้าเคยพบมาทั้งในทวีปเอเชียและในทวีปยุโรป คือ เกิดมีความรู้สึกหรือเกิดมีภาพขึ้นมาว่า ในชีวิตก่อนนั้นตัวเคยทำอะไรมาบ้าง อยู่ที่ไหน แล้วนึกขึ้นมาได้ เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วก็มีลักษณะหนึ่งที่ทำให้เกิดความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง เช่น มีบุคคลตายจากไป หรือมีเหตุการณ์อย่างอื่นที่ทำให้เกิดอารมณ์ช็อกอย่างใหญ่หลวง กรณีนี้ทำให้เกิดนึกถึงเรื่องราวในชีวิตชาติก่อนขึ้นมาได้

^{๑๔๐} เต็ม สุวิกรม, ๒๓ ผู้กลับมามีเกิดใหม่ (นนทบุรี: เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑-๗๔.

“ลักษณะอีกประเภทหนึ่งที่ทำให้ระลึกชาติเกิดได้คือความฝัน ฝันอยู่เรื่องเดียวกันหลายๆ ครั้ง เช่น ฝันว่าถูกแขวนคอ เป็นต้น และความฝันนั้นรู้สึกว่าเป็นจริงทีเดียว และเป็นความฝันที่เป็นตัวเป็นตน ฝันอยู่หลายๆ ครั้ง นี่ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

จากการศึกษาวิจัยของนักวิทยาศาสตร์และการใช้วิธีการศึกษาวิจัยของศาสตร์สมัยใหม่ในเรื่องการที่บุคคลระลึกชาติได้ว่าในอดีต ตนเคยเกิดเป็นบุคคลใด เป็นอะไร มีสถานภาพ เพศ ศิพพรณฐานะทางสังคม และความเป็นอยู่อย่างไร เมื่อมาเกิดในชาติปัจจุบัน สามารถเล่าและอธิบายเรื่องต่างๆ ในอดีตชาติของตนได้สอดคล้องกันกับพยานหลักฐานที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันแล้ว จึงเป็นการยืนยันว่า เมื่อมนุษย์ตายแล้วเกิดใหม่ได้เป็นความจริง แต่เมื่อตายไปแล้วไปเกิดในภพภูมิใด เป็นไปตามแรงแห่งกรรม ไม่จำเป็นต้องเกิดในภพภูมิเดิม สอดคล้องกับเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นอันมาก แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่าง คือ

ในขณวสสุตตร กล่าวโดยย่อว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ ตำบลกัฏฐิเก เขตบ้านนาทิกะ พระอานนท์เข้าเฝ้ากราบทูลว่าพระองค์ทรงพยากรณ์บุคคลเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำกาลละไปแล้ว (ตายแล้ว) ว่า คนโน้นเกิด ณ ที่โน้น บางคนทำกาลละแล้วไปแล้ว (ตายแล้ว) เป็นโอบปาติกะ (เกิดเป็นพรหม) เพราะสิ้นสังโยชน์ ๕ อย่าง จะปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีกบางคนทำกาลละแล้วไปแล้ว (ตายแล้ว) เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง รากะ โทสะและโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้ (เกิดเป็นมนุษย์) เพียงครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บางคนทำกาลละแล้วไปแล้ว (ตายแล้ว) เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ อย่าง ไม่มีอันตกต่ำเป็นธรรมดา (เป็นพระโสดาบัน) เป็นผู้เที่ยงในอันจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ชาวบ้านนาทิกะ (เมื่อได้ทราบด้วยพยากรณ์ของพระองค์ดังกล่าวแล้ว) จึงปลื้มใจ เบิกบานเกิดปีติและโสมนัส เพราะได้ฟังคำพยากรณ์ดังกล่าว

ขววมครซึ่งเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์มีมากมาย ทำกาลละแล้วไปแล้ว (ตายแล้ว) พระองค์ไม่ทรงพยากรณ์ พระเจ้าแผ่นดินมคธทรงพระนามว่า พิมพิสาร พระองค์ทรงดำเนินอยู่ในธรรม ทรงเกื้อกูลแก่พวกพราหมณ์ และคฤหบดี ขวานิคม และชาวชนบท ทรงเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ทรงทำให้บริบูรณ์ในศีล (เป็นพระโสดาบัน) เสด็จสวรรคตแล้ว พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์ การพยากรณ์จะเป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

เวลาเช้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านนาทิกะ กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงดำริว่า เราจักรู้คติ จักรู้ภพหน้าของขววมครว่ามีคติอย่างไร มีภพหน้าเป็นอย่างไร ครั้งนั้นเวลาเย็น พระองค์เสด็จออกจากที่เรือน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปุลาตไว้ ในร่มเงาวิหาร พระอานนท์เข้าเฝ้า พระองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ภายหลังกลับจากบิณฑบาตแล้ว พระองค์ตั้งใจมนสิการ (กำหนดจิต) ประมวลเหตุทั้งปวงด้วยใจ นั่งอยู่ในอาสนะที่เขาปุลาตไว้ ทรงดำริว่า เราจักรู้คติ รู้จักภพหน้าของขววมครว่ามีคติอย่างไร มีภพอย่างไร

ลำดับนั้น เทพองค์หนึ่งมีผิวพรรณผุดผ่อง ปรากฏต่อหน้าพระพุทธองค์กราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าไปเกิดเป็นยักษ์มีนามว่า ขวสสะ ในภพก่อน ข้าพระพุทธเจ้ามีนามว่าพิมพิสาร ข้าพระพุทธเจ้าเข้าถึงความเป็นสหายของท้าวเวสสุวรรณมหาราช ข้าพระพุทธเจ้านั้นจุติจากภพนี้แล้ว สามารถเป็นพระราชาในหมู่มนุษย์ ตั้งแต่วันที่ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างยิ่งเป็น

ต้นมา ข้าพเจ้าทราบชัดถึงความไม่ตกต่ำ อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าตั้งความหวังไว้เพื่อความเป็นพระ
สภิกขาคามี ระหว่างที่ข้าพระพุทธเจ้าไปยังสำนักของท้าววิรุฬหมหาราช ทราบดำริของพระองค์ จึง
คิดจักเข้าเฝ้าพระองค์ และจักกราบทูลเรื่องนี้แด่พระองค์ แล้วชนวสกะเทพบุตรได้กราบทูลว่าตนได้
เคยไปประชุมที่ธรรมสภาในดาวดึงส์เทวโลกได้เห็นผู้ประพาศพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
ซึ่งไปเกิดในที่นั่นรุ่งเรืองเหนือเทพอื่นๆ ทั้งโดยผิวพรรณและโดยยศ พร้อมทั้งได้เล่าถึงภพชาติต่างๆ
ของสังกุมารพรหมที่กล่าวในธรรมสภามีใจความบางส่วนว่า ผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็น
สรณะ ทำให้บริบูรณ์ในศีลย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติลงมาถึงชั้นจาตุม
หาราชอย่างต่ำที่สุดก็เป็นคนธรรพ์ (เทพที่สิงอยู่ ณ ต้นไม้) เป็นต้น ^{๑๔๑}

จากตัวอย่างการระลึกชาติของบุคคลที่มีลักษณะเป็นสากลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่มีการ
ศึกษาวิจัยตามกระบวนการของศาสตร์สมัยใหม่ เช่น จากการศึกษาของศาสตราจารย์นายแพทย์
เอียน สตีเวนสัน (Dr.Ian Stevenson) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องระลึกชาติได้ในประเทศต่างๆ ทั่ว
โลก และได้เขียนหนังสือ เรื่อง “๒๐ กรณีที่น่าเชื่อว่า กลับชาติมาเกิดใหม่ (Twenty Cases
Suggestive of Reincarnation)” ^{๑๔๒} และจากการศึกษาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของ
นักวิทยาศาสตร์อื่นๆ และได้เขียนหนังสือไว้ เช่น หนังสือเรื่อง “ชีวิตหลังความตาย (Life After
Death) ‘ของเนวิลล์ แรนดอลล์ (Neville Randall) เรื่อง “ชีวิตแล้วชีวิตเล่า (Life After Life)”
ของเรมอนด์ เอ.มูดี้ จูเนียร์ (Raymond A. Moody Jr.) เรื่อง “ชีวิตอื่นนอกจากชีวิตนี้ (other Lives
selves)” ของโรเจอร์ เจ. วูลเกอร์ (Roger J.Woolger) การศึกษาของนายเฮอรัณานี กูมาเรส แอน
เดรต์ (HERNANI GUIMARAES ANDRADE) ผู้มีชื่อเสียงในฐานะนักกายภาพบำบัดและผู้ร่วมก่อตั้ง
สถาบันประชากรบรรพชาธิศึกษาค้นคว้าเพื่อชีวภาพทางกายและจิต (Brazilian Institute for Psycho
Biophysical Research) ได้ศึกษากรณีการกลับชาติมาเกิดในบราซิลถึง ๗๕ ราย และได้เขียนหนังสือ
กับเรื่องนี้ ใช้ชื่อว่า Renasceu por Amor (Reborn for Love) ซึ่งตีพิมพ์และจำหน่ายเฉพาะใน
ประเทศโปรตุเกส สำหรับนักวิจัยชาวไทยที่ศึกษาเรื่อง “ผู้ระลึกชาติได้” โดยวิธีเดียวกับ ศ. นายแพทย์
เอียน สตีเวนสัน มีหลายคน เช่น นายเต็ม สุวิกรม ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ระลึกชาติได้ในประเทศไทย
รวม ๓ ราย การตรวจสอบได้ผลทำนองเดียวกันกับที่ น.ศ. นายแพทย์ เอียน สตีเวนสัน ได้
ทำการศึกษาวิจัยในประเทศต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ^{๑๔๓} นายธวัชชัย ขำชะยันจะ ศึกษาผู้จำ
อดีตชาติได้มากกว่า ๔๐ ราย ที่ตำบลตะคร้อ อำเภอไพศาลีจังหวัดนครสวรรค์ และได้เขียนหนังสือ
ตะคร้อ หมู่บ้าน โลกตะลึง คนจำอดีตชาติ ๑๖ กรณีศึกษาตายแล้วเกิดใหม่ เล่ม ๑ และ เล่ม ๒ ^{๑๔๔}
ตัวอย่างผลการศึกษาวิจัยดังนี้ เป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยัน ถึงความจริงของการระลึกชาติ
ได้ อันเป็นการพิสูจน์ว่าชาติก่อนหรือภพก่อนมีอยู่จริง ชาติปัจจุบันมีอยู่จริง บุคคลที่ตายแล้วต้องเกิด
ใหม่ตามเหตุปัจจัย ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
พระไตรปิฎก คือ ตัวอย่างในชนวนสูตรดังกล่าวข้างต้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงการเกิดใหม่
ของพระเจ้าพิมพิสาร ที่ท่านบรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผลแล้ว เป็นไปตามบุพเพนิวาสานุสสติ อภิญญา

^{๑๔๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๖/๑๑๒.

^{๑๔๒}Ian Stevenson Wikipedia Encyclopedia.

^{๑๔๓}เต็ม สุวิกรม, ๒๓ ผู้กลับชาติมาเกิดใหม่, หน้า ๑-๗๔.

^{๑๔๔}ธวัชชัย ขำชะยันจะ, ตะคร้อ หมู่บ้านโลกตะลึง คนจำอดีตชาติ กรณีศึกษา ตายแล้วเกิด, หน้า ๒๗๙.

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้า พระพุทธสาวก ที่ท่านสำเร็จบุพเพนิวาสานุสสติญาณและสามารถระลึกชาติได้เท่ากับจำนวนระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีที่ได้สร้างเอาไว้ ดังปรากฏที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดก กล่าวถึง พระชาติก่อนๆ ของพระองค์พระสาวก พราหมณ์ และบุคคลที่ทรงพยากรณ์ โดยเฉพาะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายทุกพระองค์ย่อมทรงสามารถที่จะระลึกชาติได้มากมายโดยไม่มีกำหนด ไม่มีข้อขัดข้อง

เรื่องการระลึกชาตินี้มีความสนใจมาตั้งแต่สมัยหลังพุทธกาลเป็นต้นมา โดยในระหว่าง ๕-๖ ศตวรรษ บริบทของการระลึกชาติได้รับความสนใจมาก ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์วิมุตติมรรค ของพระอุปติสสะเถระกล่าวถึงวิธีการที่บุคคลเข้าถึงฌานที่สี่มีในกสิณ ๘ และกสิณ ๒ เป็นผู้ที่สามารถทำให้เกิดบุพเพนิวาสานุสสติญาณได้ เป็นต้น ดังนั้นการที่มีบุคคลระลึกชาติได้ในปัจจุบันจึงสัมพันธ์กับหลักฐานที่ปรากฏในคำสอนในพระไตรปิฎกว่าชีวิตเมื่อตายแล้วเกิดใหม่ได้จริง

๔.๓.๒ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการระลึกชาติย้อนภพ

การระลึกชาติมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ได้มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีนายแพทย์และนักจิตวิเคราะห์ชาวอเมริกันจำนวนมากได้นำเอาวิธีสะกดจิตไปใช้ในวิธีการจิตวิเคราะห์เพื่อรักษาคนไข้ที่มีอาการทางจิตและประสาท ผลพลอยได้ประการหนึ่งทางการสะกดจิตบุคคลเพื่อการบำบัดรักษาอาการป่วยทางจิต คือเมื่อผู้ป่วยถูกสะกดจิตอยู่ในภวังค์แล้วสามารถระลึกชาติได้คือสามารถเล่าเหตุการณ์ในอดีตชาติที่ตนได้เคยเกิดในภพชาติก่อนๆ ได้

ตัวอย่าง ดร. เฮเลน แวมาแบป จบปริญญาเอกด้านจิตวิทยาเป็นอาจารย์สอนวิชาจิตวิทยาและวิชาปรจิตวิทยาอยู่ในวิทยาลัยแห่งหนึ่งในรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นนักจิตวิเคราะห์อยู่ที่ศูนย์การแพทย์มอมเมาท์ เมืองลองบรานซ์ด้วย ระหว่างที่ ดร. เฮเลน ทำงานด้านจิตวิเคราะห์อยู่ที่โรงพยาบาลทหารผ่านศึก ได้นำความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสะกดจิตมาใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การระลึกชาติได้” โดยทำการสะกดจิตบุคคลให้ระลึกชาติย้อนหลังไปในอดีตอันนานแสนนาน ใช้เวลาในการศึกษาวิจัยรวมเป็นเวลา ๑๐ ปี ทำการสะกดจิตบุคคลมาแล้วมากกว่า ๒๐๐๐ ราย มีผู้ที่จิตตกภวังค์ ระลึกชาติย้อนหลังได้ ๑,๐๘๘ ราย ปรากฏในอดีตชาติของแต่ละคน บางครั้งก็เกิดเป็นชาย บางครั้งก็เกิดเป็นหญิง เอาแน่นอนไม่ได้ นอกจากนั้นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ เสื้อผ้า อาหาร การกินก็เช่นเดียวกัน บางครั้งก็เกิดมามีฐานะสูง บางครั้งก็เกิดมาในฐานะปานกลาง บางครั้งก็เกิดมาในฐานะต่ำทรมานเอาแน่นอนไม่ได้เช่นเดียวกัน และเธอได้พิมพ์เผยแพร่ผลการวิจัยและค้นพบดังกล่าว ในชื่อเรื่อง Reliving of Past Lives ทำให้นักวิทยาศาสตร์และประชาชนให้ความสนใจเป็นอันมาก

วิธีการศึกษาวิจัย ดร. เฮเลน เริ่มต้นด้วยการสอบถามความสมัครใจของนักเรียนวิชาปรจิตวิทยาว่า มีผู้ใดสนใจการสะกดจิตเพื่อระลึกชาติย้อนหลังบ้าง ปรากฏว่ามีผู้สมัครใจเข้ารับการสะกดจิตครั้งแรกรวม ๑๑ คน ด้วยกัน คนหนึ่งในจำนวนนั้นชื่อ แอนนา เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๘ หลังจาก ดร. เฮเลน สะกดจิตเธอจนกระทั่งจิตเข้าสู่ภวังค์แล้ว ได้สั่งให้เธอระลึกชาติย้อนหลังไปถึงปี ค.ศ. ๑๗๗๐ เธอเล่าว่าเธอเกิดเป็นผู้หญิงชื่อราเซล อยู่ที่เมืองเวสเตอร์รัฐแมสซาชูเซตส์ มีบ้านพักอยู่นอกเมือง

แต่งงานกับสามีชื่อ จอห์น การเดินทางเข้าเมืองต้องเดินทางด้วยรถม้า และค้างคืนในระหว่างทาง ในขณะที่เธอถึงแก่ความตาย เธอเล่าว่าเธอนอนอยู่บนเตียง รู้สึกอ่อนเพลียมากและรู้ตัวว่ากำลังจะตาย โดยเธอกำลังจะคลอดบุตร มีหญิงคนหนึ่งมาทำคลอดให้ บุตรของเธอที่เพิ่งคลอดใหม่ถึงแก่ความตาย และตัวเธอก็ถึงแก่ความตายด้วยเธอได้เล่าถึงงานพิธีศพของเธอ มีสามี ลูกน้องของเธอและคนอื่นๆ ๒-๓ คนเท่านั้น เขาขุดหลุมฝังเธอไว้ใกล้ๆ โรงนาไม่ห่างจากบ้านเธอมากนัก

ในการสะกดจิตครั้งต่อมา ดร. เฮเลน ให้เธอรื้อสื่อกย้อนหลังไปถึง ค.ศ. ๑๙๑๗ เธอเล่าว่าเธอเกิดเป็นหญิงอยู่ที่เมืองเวสต์ฟิลด์ รัฐนิวเจอร์ซีย์ เนื่องจากอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ สามีของเธอซึ่งเป็นนายทหารได้ถูกส่งตัวไปรบที่ทะเล เธอได้เข้าไปมีส่วนพัวพันในการลักลอบนำสินค้าไปแอบขายเป็นตลาดมืดอันเป็นการผิดกฎหมาย เธอมีความกลัวว่าความลับในเรื่องการค้าในตลาดมืดจะถูกเปิดเผยอย่างยิ่ง เธอจึงได้ฆ่าตัวตายโดยเอาปืนจ่อยิงที่ศีรษะตัวเอง ดร.เฮเลนได้สอบถามถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหลักฐานต่างๆ เพื่อจะได้เดินทางไปพิสูจน์ในภายหลัง เช่น ชื่อร้านขายยาที่อยู่หัวมุมถนน ชื่อหัวหน้าตำรวจประจำเมือง ชื่อซอยที่บ้านของเธอที่ตั้งอยู่ นอกจากนั้น เธอได้เล่าถึงเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในเมืองฟิลด์เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๙๖ ด้วย

ดร.เฮเลนกับคณะได้พากันเดินทางไปเมืองเวสต์ฟิลด์ ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๕๐ ไมล์ เพื่อพิสูจน์หลักฐานต่างๆ ว่าเป็นความจริงตามที่แอนนาเล่าให้ฟังหรือไม่ ปรากฏว่าการตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับไฟไหม้ในปี ค.ศ. ๑๘๙๖ มีอยู่ในหนังสือพิมพ์ประจำเมือง ซึ่งถ่ายเก็บไว้เป็นหลักฐานในไมโครฟิล์มเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังมีภาพหัวหน้าตำรวจ ชื่อ ร้อยเอก โอนิล ปรากฏในหนังสือพิมพ์ตรงตามที่แอนนาเล่าให้ฟัง ในขณะที่ถูกสะกดจิตทุกประการ ชื่อร้านขายยาที่หัวมุมถนนก็ตรงกัน ส่วนชื่อซอยบ้านของเธอในชาติก่อนได้ถูกเปลี่ยนชื่อใหม่ ถนนเคลสวูดไดรฟ์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๔ แล้ว^{๑๔๕}

อายุรแพทย์ชาวอเมริกัน ชื่อแพทย์หญิง เจเน็ต คันนิงแฮม (JANET CUNNINGHAM) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจในประเด็นการระลึกชาติ จากการศึกษาผู้ป่วยที่มีน้ำหนักเกินในความดูแลของเธอ มีบางอย่างที่คันนิงแฮมพบว่าเกี่ยวข้องกับอดีตชาติ จากประสบการณ์ในด้านจิตเวชศาสตร์และประสบการณ์ของผู้ป่วยจำนวนมากจากท้องที่ต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่สารภาพว่า เมื่อชาติก่อนพวกเขาเป็นชาวพื้นเมืองอเมริกันอินเดียน (Native American Indians) เคยครอบครองอาณาบริเวณแห่งนี้ ภายหลังพวกเขาได้ถูกสังหารโดยกองทหารอย่างโหดเหี้ยม ซึ่งเธอเองก็เป็นส่วนหนึ่งในอดีตนั้นที่เกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่ แม้เธอจะเป็นเพียงคนสังเกตการณ์ที่ปฏิเสธในการมีส่วนร่วมก็ตาม หมอคันนิงแฮมมีความเชื่อว่า การกลับมาเกิดใหม่ของคนเผ่านี้น่าจะมีจุดมุ่งหมายบางอย่าง ผู้ป่วยรายหนึ่งที่ยินดีให้เธอสะกดจิตถอยหลังได้บรรยายถึงอดีตชาติของเขาไว้ว่า สมัยนั้นเขาเป็นอินเดียนแดงเผ่า อ็อกลาลา ภูมิลำเนาอยู่ทางแถบคาโกต้า ส่วนที่ต้องเกิดมาอีกครั้งในศตวรรษที่ ๒๐ เพื่อประสงค์ที่จะกลับมาบำบัดรักษาความทุกข์ทรมานใจจากชาติที่แล้ว ซึ่งแต่ละคนได้กลับมาเกิดในสถานะที่แตกต่างกัน แม้จะมีโอกาสได้เกิดใหม่ในดินแดนเดียวกันแต่ก็ต้องแยกย้ายกันไปในแต่ละท้องที่ หากแปลตรงที่ในที่สุด พวกเขาก็กลับมารับการบำบัดจากหมอเจเน็ต คันนิงแฮมคนเดียวกัน

^{๑๔๕}Helen Wambach, *Reliving of Past Life*, New York :Bantam Book, ๑๙๗๙.

ทุกครั้งที่มาเจอเน็ท คันนิงแฮมสะกดจิต เธอจะระมัดระวังที่จะไม่ตั้งคำถามกับผู้ป่วยของเธอ รวมทั้งหลีกเลี่ยงที่จะบอกเล่าข้อมูลของคนหนึ่งให้อีกคนหนึ่งทราบ ทั้งๆ ที่พวกเขามีอดีมาจากชะตากรรมและสถานที่แห่งเดียวกัน กระทั่งภายหลังการสะกดจิตเมื่อผู้ป่วยทั้งหมดตั้งวงเสวนากัน จึงเล่าเรื่องราวที่ระลึกได้ให้กันฟังอันเป็นความเศร้าสะเทือนใจในชะตากรรมของแต่ละคน ในส่วนของเจเน็ท คันนิงแฮม เธอได้ยอมเปิดเผยเรื่องราวจากอดีตชาติบางส่วนไว้ในหนังสือ ชื่อ A Tribe Returned ซึ่งตอนหนึ่งบรรยายไว้ว่า เมื่อชาติก่อนเธอชื่อฟอลลิง สตาร์ (FALLING STAR) เป็นลูกสาวของซิลเวอร์ อีเกิล (SILVER EAGLE) หัวหน้าเผ่า ชะตากรรมของฟอลลิงนั้นน่าเศร้าสะเทือนใจมาก เพราะนอกจากเธอจะเสียชีวิตเมื่ออายุเพียง ๑๔ ปี จากการถูกข่มขืนโดยทหารที่รุกรานและหลังจากที่เธอเสียชีวิตแล้ว พวกนั้นยังควักหัวใจมอบให้พ่อของเธออีกด้วย สำหรับครอบครัวของเธอ สามีและลูกในชาตินี้ ล้วนมีอดีตชาติเป็นชาวเผ่าเดียวกันทั้งสิ้น คันนิงแฮมทราบอีกว่า ทหารผิวขาวหนึ่งในพวกที่ยึดเย็ด ความป่าเถื่อนให้แก่ชนกลุ่มน้อยในอดีต ปัจจุบันได้เกิดมาเป็นคนอเมริกันผิวขาวที่ไปแต่งงานอยู่กินกับภรรยาที่อดีตชาติของเธอเคยเป็นเหยื่อที่เขาสังหาร เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อจะไถ่ถอนบาปที่ได้สร้างเอาไว้

การศึกษาการระลึกชาติโดยการสะกดจิตเพื่อรักษาผู้ป่วยทางจิตของแพทย์หญิง เจเน็ท คันนิงแฮม ที่พบโดยบังเอิญว่า กลุ่มคนที่กลับมาเกิดใหม่ที่มารับการบำบัดรักษาจากหมอเจเน็ท คันนิงแฮม ในปัจจุบันเป็นกลุ่มคนอินเดียแดง เผ่าอ็อกาลารวมทั้งหมดเจเน็ท คันนิงแฮมก็ถือเป็นแพทย์หญิงที่มีอดีตเป็นชาวอินเดียแดงด้วย กรณีศึกษาเรื่องนี้ช่วยยืนยันคำสอนเรื่องสังสารวัฏ การกลับมาเกิดใหม่ ของพระพุทธศาสนา ซึ่งอธิบายได้ว่า การกลับมาเกิดใหม่ของคนกลุ่มนี้เป็นเรื่องผู้ที่มีกรรมผูกพันกันมาก่อนในอดีตชาติ ที่ได้ทำกรรมร่วมกันไว้ ผลแห่งกรรมนั้น จึงต้องมาเกิดในภพชาติใหม่โดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีก

ผู้ที่ทำการศึกษาและใช้วิธีการในการสะกดจิต เพื่อการบำบัดทางจิตเวชโดยการรำลึกอดีตชาติย้อนหลังอีกคนหนึ่งคือ นายแพทย์ไบรอัน แอล ไวส์ (Brian L. Weiss) เป็นศาสตราจารย์ด้านจิตเวช ได้ใช้วิธีการบำบัดแบบรีแอสซิโอติว (Roryession Therapy) ในการบำบัดคนไข้และทำการศึกษาวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ และประสบการณ์หลังความตาย ได้ค้นพบโดยบังเอิญจากการสะกดจิตรักษาอาการป่วยของแคทเธอรีน ผู้ป่วยที่เกิดอาการวิตกกังวล หวาดกลัวนอนไม่หลับ ด้วยเจตนาให้เธอเข้าสู่ภวังค์ ผ่อนคลาย นึกทบทวนถึงความทรงจำในวัยเด็กที่อาจเป็นสาเหตุของอาการป่วย แต่ปรากฏภาพในอดีตชาติภาพแล้วภาพเล่า และสามารถรู้ข้อมูลส่วนตัวของนายแพทย์ไวส์ ได้โดยที่ไม่เคยบอกเธอมาก่อน การสะกดจิตอย่างต่อเนื่องนี้ก็สามารถรักษาคนไข้และแปรเปลี่ยนชีวิตของทั้งนายแพทย์ไวส์และแคทเธอรีน ซึ่งเป็นคนไข้ไปอย่างสิ้นเชิง นายแพทย์ไวส์ได้ทำการบันทึกเทปการสะกดจิตรักษาคนไข้ไว้เป็นจำนวนมาก โดยผลการรักษาทุกคนมีอาการดีขึ้นอย่างน่าพอใจ และได้ตัดสินใจนำเสนอข้อมูลเรื่องการระลึกชาติถึงอดีตชาติในภพชาติต่างๆ ของบุคคลจำนวนมากออกสู่สาธารณชน โดยการพิมพ์เป็นหนังสือเล่าเรื่องเผยแพร่ออกไปจนเป็นที่สนใจของประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้งที่เป็นการขัดกับความเชื่อทางศาสนาของประชาชนและตัวนายแพทย์ไวส์เองก็นับถือศาสนายิวอย่างเคร่งครัด

ความสัมพันธ์ระหว่างการระลึกชาติที่ถูกกระตุ้นจากความเศร้าสะเทือนใจและการสะกดจิตอีกกรณีหนึ่งที่ศาสตราจารย์เอียน สตีเวนสัน ได้กล่าวถึงสาเหตุของการระลึกชาติ จากประสบการณ์ที่ได้ประสบมาอยู่หลายสาเหตุ และสาเหตุหนึ่งที่ไม่พบบ่อยนัก คือกรณีที่เกิดจากการที่ผู้ระลึกชาติได้ไปอยู่ในสถานที่ที่ตนเชื่อว่าเคยมีความผูกพันมาก่อนเมื่อครั้งอดีตชาติ ได้แก่ กรณีของหญิงชาวสวีดิช ชื่อลีน่า แมรี โบรแมน (LENA MARIBROMAN) กลายเป็นผู้บรรยายถึงประสบการณ์การระลึกชาติได้ในเวลาต่อมา โดยปี ค.ศ. ๑๙๘๙ วันหนึ่งขณะที่โบรแมนและสามีขับรถอยู่บนถนนสายเล็กๆ สายหนึ่งในสวีเดน พอขับมาถึงด้านตรวจของทหาร สถานะขณะนั้นก็แวบเข้ามาเกิดปฏิกิริยาขึ้นในความทรงจำ จนเธอร้องออกมาว่า “ตรงนั้นแหละ!” สร้างความงุนงงให้แก่สามี แต่เธอก็ไม่สามารถที่จะอธิบายได้ว่าเกิดอะไรขึ้น ต่อมาภายหลัง ลีน่า-แมรีจึงค่อยๆ เล่าอดีตให้ฟังว่า “ฉันรู้สึกว่าได้เดินเข้าไปในอุโมงค์อันมืดมิดและน่ากลัว ฉันยังมองเห็นตัวเองเดินทางมาถึงพร้อมกับรถของหน่วยกาชาด (Red Cross) และยังรู้ตัวเองได้เสียชีวิตลงที่ค่ายกันกันเชลยครั้งแรก อันเข้าใจว่าเป็น ดาซาว (Dachau) ต่อมาจึงทราบว่าที่แท้เป็นบูเชนวาลด์ (Buchenwald) ตอนนั้นฉันมีลูกสองคน ซึ่งพวกเขาได้หายสาบสูญไปในเหตุการณ์ พอรถเราเลยไปอีก ๑๐๐ เมตร ฉันมีความรู้สึกเสียใจเมื่อหีบกระดูกขึ้นมาสอง พบว่าเครื่องสำอางและห่อหุ้มเพราะคราบน้ำตา ฉันพยายามตั้งสติเพื่อที่จะเขียนปากใหม่ แต่แล้วก็เหลือบไปเห็นรอยแผลสีขาวเล็กๆ บนแก้มอย่างชัดเจน

ต่อมาเธอได้ไปพบนักจิตบำบัดคนหนึ่งชื่อ คาร์ล (CARL) เพื่อปรึกษาในเรื่องนี้ ซึ่งเขาได้ทำการสะกดจิตให้เธอเพื่อช่วยฟื้นความทรงจำในอดีต ต่อมาลีน่า – แมรียังได้พบกับหมอดมยาวิสัญญีแพทย์ โกรแนกริป (GORAN GRIP) การสะกดจิตครั้งนี้ได้ช่วยให้เธอไปปรับสภาพจิตใจลงลึกไปในชาติก่อนได้สำเร็จ รับรู้เรื่องราวอันแสนเจ็บปวดที่ซุกซ่อนอยู่ในความทรงจำว่าชาติก่อนเธอเป็นสาวชาวยิวชื่อแอนนา – แมรี เคลเลอร์แมน (ANNA-MARIEKELLERMAN) ได้แต่งงานอยู่กับนักดนตรีคนหนึ่ง และได้เป็นแม่ของลูกสองคนที่ชื่อไนมา (NAI MA) และไฮนซ์ (HEINS) ในขณะนั้นเธอยังตกเป็นภรรยาลับของพลเอกโคช(KOCH) อาศัยอยู่ ณ บูเชนวาลด์ ระหว่างสงครามเมืองกองกำลังนาซีแผ่อิทธิพลไปทั่ว ในที่สุดลูกของเธอทั้งสองก็ต้องพลัดพรากจากกันไปคนละทิศละทาง ส่วนเธอเองถูกทารุณกรรมจากพวกเยอรมันอย่างแสนสาหัส

จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น การสะกดจิตโดยวิธีการบำบัดแบบรำลึกอดีต (RegressionTherapy) ผู้ที่เข้ารับการสะกดจิตมีอาชีพต่างๆ กัน นับถือศาสนาต่างกัน มีภูมิหลังค่านิยมทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาที่ไม่เหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่ต่างก็สามารถย้อนรำลึกเหตุการณ์ในอดีตชาติได้ ทั้งยังสามารถจดจำสภาพภายหลังการดับสิ้นลงของร่างกายได้ด้วย การสามารถระลึกถึงความทรงจำและเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตชาติ สามารถคลายปมปริศนาเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตที่ค้างคาอยู่ในใจของบุคคลเหล่านั้น ทำให้แนวคิดทางด้านจิตเวชเปลี่ยนแปลงไป ทำให้แพทย์และนักวิทยาศาสตร์สามารถบำบัดอาการป่วยทางจิตของคนได้อย่างได้ผล เกิดความสว่างกระจ่าง สงบขึ้นในจิตใจ แต่ขณะเดียวกัน การสะกดจิตโดยวิธีการบำบัดแบบรำลึกอดีต ทำให้ผู้รับการบำบัดรักษา สามารถระลึกเดียวกัน การสะกดจิตโดยวิธีการบำบัดแบบรำลึกอดีต ทำให้ผู้รับการบำบัดรักษาสามารถระลึกอดีตชาติ และสามารถให้รายละเอียดต่างๆ ในชาตินั้นๆ ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน เมื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ได้จากการบอกเล่าของผู้ป่วย ก็มีหลักฐานยืนยันตรงกัน ตามที่ผู้ดูการ

สะกดจิตถ่ายทอดให้ฟัง รวมทั้งข้อเท็จจริงบางเรื่องที่คุณป่วยไม่เคยหรือไม่อาจรู้มาก่อน อันเป็นการแสดงว่าการระลึกชาติในหลายๆ ชาติ ย้อนไปในอดีตโดยการสะกดจิตเป็นความจริง และอดีตชาติหรือภพชาติก่อนๆ ของมนุษย์มีอยู่จริง สอดคล้องกับหลักการตามคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ว่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งรวมทั้งมนุษย์ด้วยเมื่อตายแล้วยังต้องเกิดใหม่ตามกรรมและกิเลสของสัตว์นั้น สัตว์ทั้งหลายจึงต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร

๔.๓.๓ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่จากพยานหลักฐานเชิงประจักษ์

(๑) การศึกษาและพยานหลักฐานในเรื่องการถูกผีหลอกและผีเข้าสิง

ชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายประกอบด้วยสองส่วนคือรูปกับนามหรือร่างกายกับจิตใจ ส่วนที่เป็นรูปคือร่างกายของสัตว์ในภพภูมิต่างๆ มี ๒ ลักษณะ คือ รูปที่เป็นกายหยาบ คือร่างกายของสัตว์ที่สายตามนุษย์และสัตว์สามารถมองเห็นและจับต้องได้สัมผัสได้ รูปประเภนี้มีในสัตว์ ๒ ประเภท คือภพของมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ส่วนรูปของสัตว์ในภพอื่นนอกจากนี้เป็นรูปละเอียดหรือกายทิพย์ เป็นชีวิตที่เกิดขึ้นโดยการผุดขึ้นเองแล้วโตขึ้นทันทีโดยไม่ต้องมีพ่อแม่เรียกว่า โอปปาติกะ ลักษณะของกายทิพย์นี้จะมองไม่เห็นด้วยตามนุษย์ แบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวกและเปรต สำหรับส่วนที่เป็นนามคือจิตหรือนามชั้นนี้ ดังนั้น ชีวิตของสัตว์โดยทั่วไปที่ประกอบไปด้วยชั้น ๕ คือ รูป ๑ และนาม ๔ ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณหรือจิต ซึ่งแม้รูป คือ ร่างกายจะย่อยยับแตกสลายลงแล้ว แต่นามคือจิตยังคงสืบต่อ ต้องเกิดใหม่ต่อไปตามเหตุปัจจัย คือ กรรมและกิเลส

กายทิพย์ของโอปปาติกะที่สายตามนุษย์ไม่อาจมองเห็นได้นี้ จะเห็นได้ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่ามีอยู่จริง ดังปรากฏในมหาสัททสสูตรว่า

“...สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ในสมัยต่อมา เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งอบาย ทุกคติ วินิบาต เสวยทุกข์เวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน โดยส่วนเดียว ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์

“...สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินการอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกจักเข้าถึง กำเนิดเดรัจฉานโดยสมัยต่อมา เราเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จึงเข้าถึงซึ่งกำเนิดดิรัจฉานเสวยทุกข์เวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์....

“...สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนี้ และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงเปรตวิสัย โดยสมัยต่อมา เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งเปรตวิสัย เสวยทุกข์เวทนาเป็นอันมาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์...”

“....สารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์โดยสมัยต่อมา เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกเข้าถึงซึ่งสุคติโลกสวรรค์ เสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว ด้วยทิพย์จักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์....” ๑๔๖

ผีที่บุคคลทั่วไปใช้เรียกมนุษย์หรือสัตว์ที่ตายไปแล้วและอยู่อีกภพหนึ่ง จึงเป็นสัตว์ประเภท โอปปาติกะที่อาศัยปะปนอยู่กับมนุษย์ แบบภพซ้อนภพมีอยู่ ๒ ประเภท คือ ที่เกิดในสุคติภูมิ ได้แก่ เทวดาระดับล่างในชั้นจาตุมหาราชิกาและที่อยู่ต่ำกว่านั้น ได้แก่ รุกขเทวดา ภูมเทวดา เป็นต้น และที่เกิดในทุกคติภูมิ ได้แก่ เปรต รวมไปถึงโอปปาติกะอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า อสุรกายซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และจัดอยู่ในกลุ่มของเปรตนั่นเอง เปรตเป็นโอปปาติกะที่เกิดจากสัตว์ (มนุษย์) ทำกรรมชั่วอันเป็นบาปไว้ แต่ยังไม่มากพอที่จะเป็นสัตว์นรก จึงเกิดโดยผุดขึ้นทันทีที่มีกายละเอียดอาศัยปะปนอยู่บนโลกมนุษย์ บางครั้งก็ปรากฏร่างกึ่งหยาบกึ่งละเอียดให้มนุษย์มองเห็นได้ เพื่อร้องขอส่วนบุญจากมนุษย์ ดังกรณีที่พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเห็นและได้ยินเสียงเปรต ซึ่งเคยเป็นพระญาติของพระองค์ที่ตายไปแล้ว แต่ไม่ได้สร้างบุญกุศลไว้ คงมีแต่เพียงบาปที่นำไปเกิดเป็นเปรต มีความหิวโหยทุกข์ทรมาน จึงมาขอส่วนบุญจากพระองค์^{๑๔๗} เป็นต้น

กรณีการพบเห็นผีหรือผีหลอกตามกรณีตัวอย่างเชิงประจักษ์ที่กล่าวไว้ในบทก่อนนั้น เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลแต่มีพยานหลักฐานเป็นที่เชื่อถือได้ มีปรากฏการแสดงออกในหลายลักษณะได้แก่

(๑) การมาปรากฏด้วยเสียง คือทำให้มนุษย์ได้ยินเสียงที่ไม่สามารถที่มาได้ ไม่ว่าจะเป็นเสียงพูดคุ้ยเหมือนเสียงมนุษย์ปกติ เสียงอื้ออึง หรือเสียงอื่นๆ เช่นเสียงเดิน เสียงเคาะประตู เสียงของตก เสียงน้ำไหล เสียงลากสิ่งของ เป็นต้น

(๒) การมาปรากฏด้วยสัมผัส คือ ทำให้มนุษย์มีอะไรบางอย่างที่มองไม่เห็นมาสัมผัสและต้องร่างกาย โดยหาที่มาไม่ได้ เช่น รู้สึกขนลุก รู้สึกว่ามีมือมาจับ กัดทาบร่างกาย ที่เรียกว่า ผีอำ ได้รับกลิ่นเหม็นเหมือนกลิ่นซากศพ กลิ่นควันรูป กลิ่นน้ำหอม เป็นต้น

(๓) การปรากฏให้เห็นเป็นภาพที่มองเห็นได้ด้วยตา เช่นภาพคนหรือสัตว์ตามปกติ ภาพที่น่าเกลียดน่ากลัว ภาพโปร่งแสง ภาพสุดท้ายของผู้นั้นขณะเกิดเหตุ เป็นต้น

(๔) การมาปรากฏด้วยการเข้าร่างของมนุษย์ หรือเข้าครอบงำร่างมนุษย์ที่เรียกว่า ผีเข้า หรือผีเข้าสิง หรือการเข้าทรงในร่างทรง ทำให้ลักษณะของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น บุคลิกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เสียงเปลี่ยนไป หรือสามารถกระทำสิ่งที่มนุษย์ธรรมดา หรือที่บุคคลนั้นไม่อาจกระทำตัวเอง ตามแต่เจตนาของจิตวิญญาณที่มาเข้าสิงหรือเข้าทรงนั้น

^{๑๔๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒๐/๓๔๑.

^{๑๔๗}ช.เปต. (ไทย) ๒๖/๔๓/๑๕๒.

การปรากฏตัวหรือการกระทำในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าว กรณีของผีหลอกและกรณีของผีเข้าสิงอาจมีเจตนาต่างๆ กัน เช่น วิญญาณของผู้ตายที่ถูกฆาตกรรมแสดงตัวเพื่อบอกให้รู้ถึงที่อยู่ของศพ หรือให้ช่วยติดตามคนร้าย หรือมาบอกลาญาติมิตรคนรู้จัก หรือหยอกล้อ กลั่นแกล้ง หรือแสดงความพยายามขอความช่วยเหลือ หรือขอให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ หรือมาให้ความช่วยเหลือล้วนเป็นพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของชีวิตหลังความตาย สอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น เรื่องเปรตที่เป็นอดีตญาติของพระเจ้าพิมพิสารร้องขอส่วนบุญ^{๑๔๘} เรื่องรุกขเทวดาแปลงกายมาหลอกหลอนพระเพราะไม่ต้องการให้พระมาอาศัยอยู่ใต้ต้นไม้ที่ตนอาศัยอยู่^{๑๔๙} เรื่องยักษ์ที่เป็นมิถิลาภูลิสา ทำร้ายพระสารีบุตร^{๑๕๐} เรื่องผีเข้าสิงในพระไตรปิฎกว่า ภิคุชที่ถูกผีเข้าไม่ต้องอาบัติปาราชิกแต่ต้องอาบัติ ฤทธัจจย^{๑๕๑} เรื่องพระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์โดยย่อ เมื่อพระถูกผีเข้า^{๑๕๒} เป็นต้น ผลการศึกษาเรื่องการเข้าทรงจึงเป็นการยืนยันชีวิตหลังความตายมีอยู่จริงและการเกิดใหม่มีอยู่จริง

(๒) การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเข้าทรงหรือการประทับทรง

การเข้าทรง หมายถึงการที่โอปปาติกะมาอาศัยยืมร่างของมนุษย์เพื่อติดต่อสื่อสาร โดยโอปปาติกะนั้นจะเข้าครอบงำหรือใช้พลังของตน ควบคุมจิตหรือมีอิทธิพลหรือใช้อำนาจเหนือจิตของผู้ที่เป็นร่างทรง เพื่อติดต่อสื่อสารหรือใช้เป็นผู้ในการกระทำการกิจกรรมบางอย่างตามวัตถุประสงค์ของโอปปาติกะนั้น เช่น สร้างบุญกุศล หรือบำเพ็ญบารมี เช่น การรักษาพยาบาลคนป่วยโรคต่างๆ การทำนายโชคชะตา การเผยแพร่ธรรมะในพุทธศาสนา การทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ การให้คำปรึกษาปัญหาชีวิต

การยืมร่างคนทรงเพื่อการสื่อสารโดยโอปปาติกะใน ๒ ลักษณะที่ต่างกันคือ การเข้าทรงกับการเข้าสิง การที่โอปปาติกะหรือวิญญาณเข้าสิงเป็นกรณีที่ผู้ที่ถูกยืมร่างไม่เต็มใจเพื่อทำกิจกรรม เช่น มีเหตุอาฆาตโกรธเคืองกับผู้ที่ถูกยืมร่างและต้องการทำร้าย ต้องการยืมร่างเพื่อการสื่อสารด้วยเสียง โอปปาติกะที่เข้าสิงจะมีพลังจิตหรืออำนาจเหนือกว่าผู้ที่ถูกยืมร่างจึงครอบงำและมีอำนาจเหนือจิต วิญญาณของผู้ที่ถูกสิง ทำให้ลักษณะ บุคลิกและเอกลักษณ์ของคนที่ถูกสิงเปลี่ยนไปจากเดิม ส่วนการเข้าทรงเป็นกรณีที่ผู้ถูกยืมร่างหรือที่เรียกว่า ร่างทรงเต็มใจที่จะรับหรือให้โอปปาติกะที่ยืมร่างนั้นเข้าประทับร่างเพื่อทำการติดต่อสื่อสาร การเข้าสิงมักเป็นเรื่องร้าย และโอปปาติกะนั้นยังไม่อยากตาย แต่จะมากบอกว่าตนเองตายอย่างไร ตายที่ไหน ใครเป็นคนฆ่าในกรณีที่ถูฆาตกรรม ส่วนการเข้าทรงหรือประทับทรงนั้นผู้ที่ถูกยืมร่างจะมีความเต็มใจที่จะทำหน้าที่เป็นคนทรงเรื่องโอปปาติกะหรือผีเข้าสิงและการเข้าทรงนี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างเป็นสากล เพราะมีปรากฏอยู่ทั่วทุกมุมโลก ในประเทศที่เจริญทางด้านวิทยาศาสตร์แล้ว เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ก็มีคนทรงที่มีชื่อเสียง คือ ร่างทรงสามารถเชิญคนที่ตายไปแล้วมาเข้าทรงเพื่อติดต่อสื่อสารและถามถึงสถานะหรือเรื่องเฉพาะตัวของผู้ตายซึ่งตอบได้อย่างถูกต้อง สามารถอธิบายถึงสภาพความเป็นอยู่ของโลกภายหลังความตาย เพื่อทำให้ผู้ที่ยังอยู่เกิด

^{๑๔๘} พุ.เปต.อ. (ไทย) ๕/๒๗/๓๕.

^{๑๔๙} พุ.ชา.สตตติ.อ. (ไทย) ๑๑/๒๕/๓๓.

^{๑๕๐} พุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๗๒/๑๓๒.

^{๑๕๑} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๒๑/๖๓.

^{๑๕๒} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๕๗.

ความสบายใจกรณีศึกษาและกรณีตัวอย่าง เรื่องการเข้าทรงที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยนั้น มีพยานหลักฐานที่พิสูจน์ได้เป็นเรื่องราวที่พิสูจน์ได้จริง แม้ว่าเรื่องการเข้าทรงในที่หลายแห่งจะเป็นเรื่องแอบอ้างของพวกมิจฉาชีพหลอกลวงประชาชน แต่กรณีที่เป็นเรื่องการเข้าทรงที่แท้จริงนั้นมีอยู่จริง ทั้งเรื่องดังกล่าวนี้ก็มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว รวมทั้งปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วเรียกว่า กุมาริปัญหาคือการเชิญเทวดาเข้ามาสิงในสรีระของกุมาริแล้วถามปัญหา

การเชิญวิญญาณของโอปปาติกะมาติดต่อสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งโดยไม่ต้องใช้ร่างทรง คือการเล่นผีถ้วยแก้ว โดยจะมีการจัดทำแผ่นตารางเขียนตัวอักษรของพยัญชนะและสระไว้บนวัสดุเช่นแผ่นกระดาน ผู้เล่นวางถ้วยขนาดเล็กไว้บนแผ่นตารางที่เป็นวัสดุนั้น แล้วกล่าวเชิญวิญญาณโดยบอกชื่อของผู้เสียชีวิตไปแล้ว และผู้เล่นประสงค์จะสอบถามหรือสื่อสารกับบุคคลนั้นให้มาอยู่ที่ถ้วยเล็กๆ ดังกล่าวซึ่งวางอยู่บนแผ่นกระดานที่มีตัวอักษรนั้น ผู้เล่นหรือผู้เชิญใช้นิ้วมือแตะที่ก้นถ้วยเบาๆ แล้วถามปัญหาหรือข้อความที่ประสงค์จะสื่อสารกับจิตวิญญาณหรือโอปปาติกะนั้น หากมีโอปปาติกะหรือผี มาสิงอยู่ที่ถ้วยนั้น ถ้วยดังกล่าวจะเลื่อนอย่างรวดเร็วไปตามตัวอักษรทั้งที่เป็นตัวพยัญชนะและสระ ผู้เล่นจะสะกดตัวอักษรเพื่ออ่านข้อความตามที่ถ้วยได้เลื่อนตัวอักษรนั้นจนได้ใจความ ก็จะได้คำตอบหรือสามารถติดต่อสื่อสารกับโอปปาติกะนั้นได้

ดังนั้นการเข้าทรงที่มีอยู่จริงโดยใช้ร่างทรงเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้ว กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ จนสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้เป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของโลกภายหลังความตาย อันเป็นการแสดงว่าชีวิตไม่ได้สิ้นสุดลงด้วยการตาย และเมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ตามเหตุปัจจัย ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนและหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

๔.๔ การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ พระพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ได้อธิบายสรุปว่ามีความเห็นไปในทางเดียวกัน เมื่อนำผลที่ได้รับไปเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลอง ดังกล่าวข้างต้นแล้วพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความเห็นสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากการศึกษาหลักฐานจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาและผลการศึกษา จากหลักฐานเชิงประจักษ์และจากการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ว่า สัตว์ที่ตายแล้วเกิดใหม่ได้ การจะเกิดใหม่หรือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย และผูกพันอยู่กับเงื่อนไขตามหลักของกรรม ทั้งนี้ โดยมีพยานหลักฐานเชิงประจักษ์และผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ สนับสนุน

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวแล้วทั้งหมดนี้จึงสรุปตรงกันได้ว่า ในประเด็นแรกหลักฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ ในพระพุทธศาสนาเมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่อย่างไร เห็นว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ อย่างไรนั้น ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย กล่าวคือหากมีเหตุปัจจัยให้สัตว์ที่ตายแล้วต้องเกิดอีก คือสัตว์นั้นยังมีเลสตัณหา อุปาทาน เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วก็ยังต้องเกิดใหม่อีก หากไม่มีเหตุปัจจัยให้สัตว์ต้องเกิดอีก คือสัตว์นั้นหมดกิเลสตัณหาอุปาทาน แม้ทางวิทยาศาสตร์จะพยายามพิสูจน์ในเรื่องนี้แต่ยังพิสูจน์ไม่ได้ ชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยกายกับจิต โดยกายกับจิตนั้นแยกกัน กาย คือ รูป จิต คือ นาม ในส่วนของนามคือจิตยังไม่มีเครื่องมือในการศึกษา

หรือใช้วัดได้ ทราบเบื้องต้นแต่เพียงว่า กายกับจิตมีความสัมพันธ์กันเมื่อจิตป่วยก็ส่งผลให้กายป่วยด้วยได้ ชีวิตมนุษย์ต้องมีพลังงานและต้องใช้พลังงานและทราบแต่เพียงว่าพลังงานเปลี่ยนรูปได้ จึงเป็นแต่ความเชื่อว่าจิตเป็นพลังงานอย่างหนึ่งการไปเกิดใหม่จึงอาจเทียบได้กับการเปลี่ยนรูปของพลังงานก็ได้ แต่หากสัตว์ใดกำจัดอวิชชาต้นเหตุ อุปาทานเสียได้ คือบรรลุถึงมรรคผลนิพพาน แล้วเมื่อหมดเหตุปัจจัยที่จะทำให้ต้องเกิดใหม่ เมื่อสัจยนั้นตายแล้วก็จะไม่เกิดอีก ในประเด็นที่ว่ามียานหลักฐานหรือการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้น มีคำตอบเป็นสองประเด็น คือ ประเด็นการศึกษาวิจัยของวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่มีของเขตการศึกษาอยู่เฉพาะในเรื่องของรูปหรือสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือวิทยาศาสตร์ทางกายภาพที่ศึกษาในเรื่องของวัตถุ วิทยาศาสตร์ยังไม่อาจก้าวข้ามไปศึกษาในเรื่องของนามธรรมคือเรื่องของจิต หรือชั้น ๔ นอกจากเรื่องรูปได้ วิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่จึงไม่อาจศึกษาและยังไม่มีการศึกษาเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วจะเกิดหรือไม่อย่างไรอีกประเด็นหนึ่งที่ว่ามียานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่อย่างนั้นเห็นว่าเป็นปัจจุบันมีการรวบรวมพยานหลักฐานในบางเรื่องอย่างเป็นระบบที่ใช้เป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันถึงการมีอยู่ของเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วเกิดใหม่เช่นการศึกษาวิจัยเรื่องการระลึกชาติได้ เป็นต้น

ในประเด็นที่ว่ามียานหลักฐานหรือผลการศึกษาของวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ที่สอดคล้องกับเรื่องหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้นคำตอบเป็นสองประเด็นคือ การศึกษาของวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่ศึกษาได้ในขอบเขตเฉพาะเรื่องที่เป็นรูปธรรมหรือวิทยาศาสตร์กายภาพยังไม่สามารถศึกษาในเรื่องที่เป็นนามธรรมและยังไม่มีการศึกษาในเรื่องนี้จึงไม่อาจบอกได้ว่าวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่สอดคล้องกับเรื่องดังกล่าวนี้หรือไม่ อีกประเด็นหนึ่งคือในเรื่องของพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการที่สัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้นนั้น เห็นว่ามีพยานหลักฐานในบางเรื่องที่ได้มีการศึกษาและรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเป็นระบบและเป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วมีการเกิดได้คือการศึกษาวิจัยเรื่องการระลึกชาติได้ เป็นต้น

จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดรวม ๑๐ ท่าน มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า คำสอนในเรื่องการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่า มีหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทโดยเฉพาะในพระไตรปิฎกเป็นอันมากที่แสดงว่าเมื่อสัตว์แล้วต้องเกิดใหม่ แต่เป็นกรณีที่สัตว์นั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทาน ยังมีอวิชชาอยู่ หากสัตว์นั้นกำจัดอวิชชา ตัณหา อุปาทานให้สิ้นไปได้แล้ว สัตว์นั้นก็ไม่เกิดอีกต่อไปสำหรับพยานหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบันที่สนับสนุนเรื่องการเกิดใหม่นี้ ได้แก่หลักฐานเรื่องการระลึกชาติได้

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวข้างต้นในประเด็นที่ว่าวิทยาศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่สอดคล้องกับหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาในเรื่องการเกิดใหม่หรือไม่อย่างนั้นเห็นว่าเป็น สอดคล้องกับทัศนะของนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันที่เห็นว่าแดนของวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาอยู่นั้นจำกัดขอบเขตอยู่กับโลกของวัตถุที่เป็นรูปธรรม หรือวิทยาศาสตร์กายภาพ ไม่อาจเข้าถึงสัจจะธรรมที่เป็นนามคือจิตได้ และยังจำกัดขอบเขตของวิทยาศาสตร์ไว้ที่แดนประสาท

สัมผัสทั้งห้าคือ ขึ้นอยู่กับอินทรีย์ทั้งห้าได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม่ครบอินทรีย์ที่ ๖ คือใจ หรือการรู้ด้วยใจหรือจิตตั้งที่นักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้คือ

Sir Arthur Stanley Eddington (ค.ศ. ๑๘๘๒ – ๑๙๔๔) นักดาราศาสตร์ฟิสิกส์ชาวอังกฤษมีความเชี่ยวชาญด้านคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์สัมพัทธภาพและเอกภพวิทยาได้แสดงทัศนะไว้ว่า “เราได้เรียนรู้แล้วว่า การสำรวจโลกภายนอกด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์ทางฟิสิกส์จะไม่นำเราให้เข้าถึงสัจภาวะหรือความจริงที่เป็นตัวแท้ได้แต่ทำให้เราเข้าถึงได้เพียงแคโลกเงาๆ แห่งสัญลักษณ์เท่านั้น”^{๑๕๓}

แมกซ์ แพลงค์ (ค.ศ.๑๘๕๘-๑๙๔๗) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ ประจำปี ค.ศ.๑๙๑๘ และถือกันว่าเป็นบิดาแห่งทฤษฎีควอนตัมยุคใหม่ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ ก็คือ พอเราคิดว่าได้แก้ไขปัญหาลึกซึ้งแล้วเรื่องหนึ่ง ก็เจอเข้ากับคำถามลึกลับใหม่อีกเรื่องหนึ่ง... วิทยาศาสตร์ไม่สามารถไขความลึกลับขั้นสุดท้ายของธรรมชาติได้ และที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะว่า เมื่อวิเคราะห์ลงไปจนถึงที่สุดแล้ว ตัวเราเองก็ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเพราะฉะนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งแห่งความลึกลับที่เรา กำลังพยายามจะแก้ไข”^{๑๕๔}

เซอร์ เจมส์ จีน (Ser James Jeans) ให้ทัศนะไว้ว่า “ความก้าวหน้าที่สำคัญที่สุดของฟิสิกส์ในศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งเป็นความสำเร็จที่ดีเด่น มีใช้ทฤษฎีสัมพัทธภาพ มีใช้ทฤษฎีควอนตัม หรือการผ่าตัดอะตอมได้ แต่ได้แก่การตระหนักรู้ถึงความจริงว่า วิทยาศาสตร์จะไม่สามารถนำมนุษย์เข้าถึงความจริงขั้นสุดท้ายได้”^{๑๕๕}

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) (ค.ศ.๑๘๘๙-๑๙๕๕) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ศาสนาแห่งอนาคต จะเป็นศาสนาแห่งจักรวาลศาสนาสากลภาพ ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนเหตุผลและประสบการณ์ ปฏิเสธความเชื่อที่ไร้เหตุผล” และ “พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่จะหวังให้เป็นศาสนาแห่งจักรวาลในอนาคต พระพุทธศาสนาพ้นจากองค์พระเจ้า หลีกเลียงหลักเกณฑ์ความเชื่อที่ไม่เจอเหตุผล และหลักการดลบันดาลของเทพเทววิทยา พระพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งสองส่วน ทั้งส่วนที่เป็นธรรมชาติและจิตวิญญาณ และพระพุทธศาสนาอยู่บนพื้นฐานความรู้สึทางศาสนาที่เกิดจากประสบการณ์ของสิ่งทั้งปวง ธรรมชาติ และจิตวิญญาณ เป็นเสมือนสิ่งที่มีความหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน (เอกภาพ) พระพุทธศาสนาให้คำตอบสำหรับสิ่งที่พรรณามาทั้งหมดนี้ได้ หากมีศาสนาหนึ่งศาสนาใดที่รับมือกับความต้องการจำเป็นของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้ ศาสนานั้นควรเป็นพระพุทธศาสนา”^{๑๕๖}

^{๑๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑, หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

^{๑๕๔} Max Plank, *The mystery of Our Being In Quantam Questions*, ed”ken Wilber Boston:New Science Library, ๑๙๘๔, P.๑๕๓.

^{๑๕๕} Sir James Jenas, *The mysterious Universe*, Cambridge University Press, ๑๙๓๑, P ๑๑๑.

^{๑๕๖} Einstein, Albert, *The Human Side*, Edited by Helen Dukas and Banesh Hoftman, Princeton Press ม.๑๙๕๔.

และ “ร่างกายกับจิตวิญญาณไม่ใช่สิ่งที่แตกต่างกันมันเป็นสิ่งเดียวกัน เพียงแต่เรามิมองในเรื่องนี้ต่างกัน” ^{๑๕๗}

ฟรานซิส สตอรี่ (Francis Story) นักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงชาวอังกฤษแสดงทัศนะไว้ว่า “...พระพุทธศาสนากระตุ้นให้พวกเราวิเคราะห์องค์ประกอบแห่งประสบการณ์ทั้งปวงให้แจ่มแจ้ง (ไม่กำกวม) สำหรับพวกเราให้พ้นจากความคิดเดิมที่เป็นความคิดที่ไม่มีเหตุผล หรือมองายให้เป็นความคิดที่แจ่มแจ้งมีเหตุผล องค์พระพุทธเจ้าเองทรงเป็นศาสดาพระองค์แรกในโลกนี้ที่ทรงใช้วิธีที่มีเหตุผลตามวิธีทางศาสตร์แห่งความรู้ (Science method) ได้อย่างเที่ยงตรงที่จะวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของชีวิตของเราเองและปรากฏการณ์ของจักรวาลที่พวกเราเกี่ยวข้องอยู่และพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพวกเราอย่างแจ่มแจ้งมาจนถึงทุกวันนี้ จนกระทั่งเกินกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว” และ “พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถจัดหาให้ความรู้ที่สูงกว่าเกี่ยวกับความหมายของธาตุที่มีความหมายต่างจากความหมายในทางวิทยาศาสตร์ เป็นความเข้าใจในความหมายอื่นอีกเกินกว่าความเข้าใจในทางฟิสิกส์ เพราะธาตุอื่นอีกทั้งหมดรวมตัวกันเข้าเป็นสภาพและรูปร่างที่สมบูรณ์ และสามารถเข้าใจได้ตามรูปสภาพนั้นๆ นั่นคือการเข้าใจโลกในฐานะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพวกเราให้เข้าใจโลกตามความหมายของการรวมตัวกันเข้าเป็นรูปสภาพธาตุนั้นๆ” ^{๑๕๘}

จอฟฟรี ชิว (Geoffrey chew) นักวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ชาวอเมริกันแสดงทัศนะไว้ว่า “ผมตกตะลึง และรู้สึกกระอักกระอ่วนใจที่พบว่างานวิจัยของผกกลับกลายมาวางอยู่บนพื้นฐานทางคิดที่ดูจะไม่เป็นวิทยาศาสตร์เอาเสียเลย เมื่อมันถูกนำไปเชื่อมสัมพันธ์กับพุทธธรรมศาสนาในศาสนาพุทธ” ^{๑๕๙}

จากทัศนะของวิทยาศาสตร์ชั้นนำ เห็นได้ວ່านักวิทยาศาสตร์ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์ทำการศึกษาวิจัยอยู่ในแดนของโลกทางวัตถุ หรือวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ หรือเรื่องรูปยังไม่สามารถข้ามแดนไปศึกษาในสิ่งที่เป็นามหรือนามธรรมเช่นเรื่องจิต ยอมรับว่าชีวิตประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณหรือรูปกับนาม ซึ่งอัลเบิร์ตไอน์สไตน์ยอมรับว่า “หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) คือส่วนที่เป็นวิทยาศาสตร์กายภาพ และวิทยาศาสตร์ทางจิต (Spiritual Science)” ขณะปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์ยังไม่อาจศึกษาและยังไม่มีการศึกษาวิทยาศาสตร์ที่เป็นนามธรรมหรือวิทยาศาสตร์ทางจิตแต่ก็เริ่มสนใจที่จะมาศึกษาในเรื่องนี้ ดังทัศนะของฟรานซิส สตอรี่ ที่มีทัศนะว่า “มนุษย์ได้ฝึกฝนความเฉลียวฉลาดรอบรู้ของตนเพื่อเอาชนะธรรมชาติภายนอกด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology)

^{๑๕๗} สม สุจิรา, ไอน์สไตน์พบพระพุทธเจ้าเห็น, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๘.

^{๑๕๘} Francis Story, **The Scientific approach to Buddhism**, P.๙ -๑๐ .สืบค้นจาก http://www.dhammadownload.org/index.php/the_scientific_approach_to_Buddhism_by_Francis_story.

^{๑๕๙} ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร, **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุงใหม่)**, กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๕, หน้า ๑.

บัดนี้ถึงเวลาที่มนุษย์ควรแสวงหาแสงสว่างหรือสติปัญญาที่สูงลึกซึ่งยิ่งกว่านั้นอีก พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะช่วยให้มนุษย์ประสบความสำเร็จตามประสงค์ดังกล่าว”^{๑๖๐}

๔.๕ องค์ความรู้ตามหลักพุทธธรรมเรื่องการเกิดใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ คือ

ในการแรกพบพบว่า ในปัจจุบันความเห็นหรือทฤษฎีของคนในสังคมไทยยังมีความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิฐิหรือความเห็นผิดไปจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ไม่เชื่อในเรื่องกรรมและวิบากแห่งผลของกรรม คือเห็นว่าผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วไม่มีผล จึงไม่ขยันหมั่นเพียรทำงาน สนใจแต่การอ้อนวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เห็นว่าโลกนี้ไม่มี คือเชื่อว่าตายแล้วสูญ จึงไม่มีสัตว์ในโลกลูกอื่นมาเกิดในโลกนี้ เห็นว่าโลกหน้าไม่มี คือเชื่อว่าตายแล้วสูญ จึงไม่มีสัตว์ที่ตายจากโลกนี้ไปเกิดในโลกอื่นทั้งสองประการนี้เพราะเห็นว่าวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ทั้งที่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ยังพัฒนาไปไม่ถึงขั้นที่จะพิสูจน์องค์ความรู้ที่เป็นนามธรรม เช่น จิต เป็นต้น เห็นว่า มารดาไม่มี คือมารดาไม่มีพระคุณเป็นเหตุให้คนในสังคมขาดคุณธรรมในข้อกตัญญู กตเวทิต์ เห็นว่าสัตว์ทั้งหลายที่เป็นโอปปาติกะไม่มี คือไม่เชื่อว่าสัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี จึงไม่เชื่อว่าสัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีกายละเอียดหรือกายทิพย์ เช่น สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา เป็นต้น มีอยู่จริง ด้วยเหตุผลในทำนองเดียวกันคือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังพิสูจน์ในเรื่องเหล่านี้ไม่ได้ เนื่องจากวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันศึกษาได้เฉพาะในเรื่องวิทยาศาสตร์ทางกายภาพหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น ขณะเดียวกันความเห็นหรือทฤษฎีของคนในสังคมไทยในปัจจุบันยังมีความเชื่อไม่แตกต่างจากทฤษฎี ๖๒ หรือความเห็นผิด ๖๒ ประการในสมัยพุทธกาล ดังที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร และความเห็นผิดของครูทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเดียรถีย์นอกพระพุทธศาสนา ความเชื่อที่ผิดอันเป็นมิจฉาทิฐิเหล่านี้ เช่น เชื่อว่ามีพระเจ้าเป็นผู้สร้างและดลบันดาลทุกสรรพสิ่ง เป็นเหตุให้ผู้ที่ไม่เชื่อเช่นนั้น ไม่ขวนขวายทำงาน เอาแต่บวงสรวง อ้อนวอนขอพรจากพระผู้เป็นเจ้า อันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคในการศึกษาและการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ในการต่อมาพบว่า แม้พระพุทธศาสนาจะถือว่าปัญหาที่เมื่อสัตว์ตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ เป็นปัญหาประเภทอพยพยากตปัญหา คือ ปัญหาที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตอบ เพราะจะเป็นเหตุให้คนพาลผู้ไม่รู้ความจริงทะเลาะวิวาทกันเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีความเชื่อและยืนยันตามทฤษฎีของตนและทรงเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างจริงจังก็จะรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง การแสวงหาคำตอบเพื่อรู้โดยไม่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้น ไม่อาจนำตนให้พ้นไปจากทุกข์ได้ แต่ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เมื่อสัตว์คือมนุษย์ เป็นต้น ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่จริงด้วยเหตุผลสองประการ คือ ประการแรกเป็นหลักการตามนัยคำสอนในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักคำสอนในเรื่องวิภวภู ๓ หลักปฏิจสมุปบาท หลักคำสอนในเรื่องกรรมและวิบากแห่งกรรมหลักคำสอนในเรื่องสังสารวัฏ เรื่องพุทธพยากรณ์ เรื่องการเกิดใหม่ในสังสารวัฏและหลักคำสอนในเรื่องนิพพาน เป็นต้น หลักคำสอนเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน กล่าวคือ เมื่อสัตว์ใดละกิเลส ตัณหา อุปาทานเห็นแจ้งในอริยสัจ ๔ แล้ว จักบรรลู่ถึงพระนิพพานได้ไม่เกิดอีก แต่เมื่อสัตว์

^{๑๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

นั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทานอยู่ก็ต้องตกอยู่ในหลักวัฏฏะ ๓ คือ วงจรของกรรมวัฏ กิเลสวัฏ และ วิบากวัฏตกอยู่ภายใต้กฎปฏิจจสมุปบาท คือ วงล้อหรือการหมุนเวียนขององค์ธรรมในปฏิจจสมุปบาท อันได้แก่ มีอวิชชาเป็นเหตุก่อให้เกิดภพชาติ ชรา มรณะหมุนเวียนเป็นวงจรอยู่เช่นนี้ไม่รู้จบใน สังสารวัฏ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดใหม่ตราบไต่ที่สัตว์ยังทำกรรม อยู่ สัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งตกอยู่ใต้กฎอนิจลักษณะ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อสัตว์เกิด แล้วต้องตาย แรงกรรมนั้นเองที่ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ หลักฐานจาก เหตุการณ์เหล่านี้สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจึงเป็นสังฆธรรมที่อธิบายถึง การที่สัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ไว้โดยสมบูรณ์

เหตุผลในประการที่สอง คือ พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบันหลักฐานดังกล่าว แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ หลักฐานที่ได้จากการศึกษาตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ หลักฐานจากการสะกดจิตระลึกชาติเพื่อการบำบัดทางจิต หลักฐานจากการศึกษาเรื่องการระลึกชาติ หลักฐานจากการศึกษาเรื่องการตายแล้วฟื้น หลักฐานจากการศึกษาเรื่องเด็กอัจฉริยะ และหลักฐานที่ได้จากการบันทึกหรือตรวจวัดด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพ การบันทึกภาพวิดีโอจากกล้องวงจรปิด การบันทึกเสียงจากเครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น ส่วนที่สอง ได้แก่ หลักฐานจากพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ ได้แก่ การศึกษาเรื่องผีหลอกและโอปปาติกะสำแดง ร่าง การศึกษาเรื่องวิญญาณเข้าสิง การศึกษาเรื่องการเข้าทรง การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อกับโอปปาติกะ การศึกษาเรื่องการติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์ การศึกษาเรื่องการไป เข้าฝัน เป็นต้น ที่ล้วนยืนยันว่า ชีวิตมนุษย์มิได้สิ้นสุดด้วยการตาย เมื่อตายแล้วต้องมีการเกิดใหม่ได้

ผลการศึกษาจากพยานหลักฐานในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกของ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และผลการศึกษาจากพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ จึงยืนยันได้ชัดเจน เป็นองค์ความรู้ว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ ทั้งนี้มีความสัมพันธ์และเป็นไปตามปัจจัยหรือเงื่อนไข ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ

- (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย
- (๒) เพื่อศึกษาคำสอน เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- (๓) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

สำหรับวิธีการในการศึกษา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้มี ๒ ลักษณะ คือ การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยานิพนธ์ งานวิจัยทางการแพทย์ เป็นต้น รวมไปถึงสื่อด้านอื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และการศึกษาภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพระพุทธศาสนาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน ทำให้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้ง ๓ ประการอย่างน่าสนใจดังนี้

๕.๑.๑ สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทย

สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการปฏิบัติในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศีลและความเชื่อหลายประการ เช่น ปัญหาความเชื่อที่มโนคติคนส่วนใหญ่ในสังคมยังเชื่อในเรื่องมโนคติคนชั่ว ขาดการพิจารณาไตร่ตรองเหตุผลมีประเด็นปัญหาเรื่องความย่อหย่อนในศีลธรรมของคนในสังคม ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อโกง การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาการค้ำมนุษย์ แรงงานทาส การแพร่ระบาดของยาเสพติด การตั้งครุฑก่อนวัยอันควร ปัญหาในเรื่องชู้สาว การประกอบอาชีพโดยมิชอบและการแสวงหาอำนาจทางการเมืองโดยมิชอบ การลุ่มหลงในอบายมุข ปัญหาครอบครัวแตกแยก และการฆ่าตัวตาย เป็นต้น พฤติกรรมของคนในสังคมเหล่านี้หลายประการที่สอดคล้องกันเมื่อครั้งพุทธกาล กล่าวคือในสังคมไทยปัจจุบัน ยังมีการทำร้ายเบียดเบียนกัน มีการทำร้ายและฆ่าทั้งมนุษย์และสัตว์ การขบถรังแก ฟ้องร้อง การแข่งขันกีฬาชนสัตว์ เช่น ชนไก่ ชนวัว แข่งม้าการทำนายลักษณะ อวัยวะ การทำนายโชคชะตาโดยหมอดูและคนทรง การทำนายฝัน การบนบานอ้อนวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมการร้ายมนต์ขับผี การตั้งศาลพระภูมิ การเป็นกระเทย และทำให้เป็นกระเทยโดยการผ่าตัดแปลงเพศ เพื่อทำชายให้เป็นหญิง ทำหญิงให้เป็นชาย ฯลฯ ประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเห็น

ความเชื่อ หรือทฤษฎี ที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นความเห็นผิด

ในด้านความเชื่อหรือทฤษฎีหรือทัศนะ ความเชื่อของคนในสังคมไทยในปัจจุบันยังสอดคล้องกับความเชื่อในพรหมชาลสูตรและสามัญสูตร เช่น เรื่องตายแล้วเกิด ตายแล้วสูญ พวกที่เห็นว่าตายแล้วเที่ยงก็มี พวกที่เห็นว่าตายแล้วสูญก็มีผู้ที่เชื่อว่า พระผู้เป็นเจ้า พระพรหมเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและบันดาลชีวิตให้เป็นไปก็มี ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าสามารถดลบันดาลให้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา หรือให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายก็มี ทั้งนี้ ก็เนื่องจากคนไทยมีระดับการศึกษาพัฒนาที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดโอกาสที่จะศึกษาและทำความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ ระดับการศึกษาทางโลกไม่ได้ทำให้เกิดทฤษฎี หรือความเชื่อที่ถูกต้องแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากไม่ว่าผู้ได้รับการศึกษาน้อยหรือผู้ได้รับการศึกษาสูง ก็ยังมีความเห็น ความเชื่อที่ผิด มีความเชื่อที่มั่วๆ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อความเห็นที่ผิด เป็นมิจฉาทิฐิ และเนื่องจากทฤษฎีคือความเห็นหรือความเชื่อเป็นสิ่งที่เป็รากฐานของพฤติกรรม หรือมีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆ ของมนุษย์ ความเชื่อที่ผิด ความคิดหรือทัศนะที่ไม่ถูกต้องนี้ จึงทำให้คนคิดผิด ทำผิดที่นำพาชีวิตไปสู่ความเสื่อม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเสียหายต่อทั้งชีวิตของตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ดังที่ได้เกิดเป็นปัญหาของสังคมอยู่ในปัจจุบันนี้

จึงได้ข้อสรุปว่าสภาพปัญหาความเชื่อในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ของสังคมไทยในปัจจุบัน ยังเป็นความเชื่อที่ผิด เป็นมิจฉาทิฐิยังตกอยู่ในตาข่ายแห่งความเชื่อหรือทฤษฎี ๖๒ ลัทธิหรือ ๖๒ ประการ ในพรหมชาลสูตร อันเป็นเหตุให้นำมาซึ่งความทุกข์และความคับแค้นในการดำเนินชีวิต เพราะเหตุที่ผู้ที่มีความเห็นผิดเหล่านี้ย่อมเสวยอารมณ์ เป็นเหตุให้เกิดต้นหาความทะยานอยาก อันเป็นเหตุให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น จึงเกิดภพ เกิดชาติ ความแก่ ความตาย ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และความคับแค้นใจ เป็นสายโซ่ตามมามากตามหลักปฏิจสมุปบาท

๕.๑.๒ คำสอน เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

หลักฐานจากคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระไตรปิฎกที่ยืนยันและสนับสนุนความเชื่อเรื่องการตายแล้วเกิด กล่าวคือในเรื่องมิจฉาทิฐิ ผู้ที่เห็นว่า โลกนี้ไม่มี คือเชื่อว่าตายแล้วสูญจึงไม่มีสัตว์จากโลกอื่นมาเกิดในโลกนี้ เห็นว่าโลกหน้าไม่มี คือเชื่อว่าตายแล้วสูญ จึงไม่มีสัตว์ที่ตายแล้วจากโลกนี้ไปเกิดในโลกอื่น พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นความเชื่อที่ผิด เป็นมิจฉาทิฐิ ขณะเดียวกันผู้ที่มีความเห็นว่า โลกนี้มี โลกหน้ามี สัตว์ทั้งหลายที่เป็นโอปปาติกะมีสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำให้โลกนี้ และโลกหน้าชัดแจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง มีเป็นต้นนั้นเป็นสัมมาทิฐิ คือ เป็นความเห็นตรง เห็นถูกต้อง จึงเป็นหลักฐานยืนยันถึงการเกิดใหม่ประการหนึ่ง ในประการต่อมาข้อโต้แย้งในเรื่องดังกล่าวได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว จากหลักฐานในคัมภีร์ปายาสีราชัญญสูตรที่พระกุมารกัสสปะทูลตอบข้อสงสัยของพระเจ้าปายาสีที่มีความเห็นว่าตายแล้วสูญจนยอมจำนนและยอมรับว่าโลกอื่นมีอยู่ คนที่มีกิเลสยังต้องเกิดใหม่ กรรมและวิบากแห่งกรรมมีอยู่จริงเป็นหลักฐานอีกประการหนึ่งในเรื่องการตายแล้วเกิด ในประการต่อมาในเถรวาท เรื่องพระญาณในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงบรรลุรูปเพนิวาสนุสติญาณในปฐมยาม ทำให้ทรงระลึกชาติได้เป็นอันมากและทรงบรรลุจุตูปปาตญาณในมัชฌิมยาม คือทรงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีตต่างๆ กัน ด้วยทิพย์จักขุเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ ใน

ประการต่อมาในคัมภีร์ชาดกที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์ว่าทรงเสวยพระชาติเป็นสัตว์ต่างๆ เป็นมนุษย์ที่เป็นทั้งพระราชามหาจักรพรรดิ อำมาตย์ เศรษฐี พราหมณ์ พ่อค้า จนถึงคนเข็ญใจ เสวยพระชาติเป็นเทวดา เป็นต้น เรียกว่าพระเจ้าห้าร้อยชาติ ก็เป็นหลักฐานยืนยันเรื่องการเกิดใหม่ประการหนึ่ง

ในประการต่อมาหลักคำสอนในเรื่องความยาวนานของสังสารวัฏที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์นิทานวรรค กล่าวถึง ความยาวนานของสังสารวัฏที่สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ ไม่อาจกำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลายได้เป็นหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันหลักคำสอนในเรื่องตายแล้วเกิด ในประการต่อมาในคัมภีร์อุปทานซึ่งเล่าเรื่องราวที่เป็นประวัติและอดีตชีวประวัติของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า ๔ เรื่อง ประวัติของพระอรหันตสาวกและพระอรหันตสาวิกที่บำเพ็ญบารมีในภพชาติต่างๆ เป็นอันมาก ก็เป็นหลักฐานที่ยืนยันในเรื่องการเกิดใหม่

ในประการต่อมาในคัมภีร์พุทธวงศ์ ซึ่งกล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ รวมทั้งประวัติของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ก็เป็นหลักฐานยืนยันคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ ในประการต่อมาในคัมภีร์จริยปิฎก ซึ่งกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของผู้ที่ปรารถนาจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า คือ มีบารมี ๓๐ ทิศ จริยา ๓๕ จริยา รวมถึงคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ เป็นต้น ก็เป็นหลักฐานยืนยันในคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ ในประการต่อมา หลักธรรมในเรื่องปฏิจลสมุปบาท ก็เป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงวงจรของชีวิต กระบวนการดำเนินไปของชีวิตเป็นวัฏจักร เมื่อมีการตายก็มีการเกิดคือภพชาติตราบใดที่ยังไม่อาจกำจัดอวิชชา ตัณหา อุปทานเสียได้ ชีวิตก็ต้องอยู่ในห่วงโซ่ของวงจรปฏิจลสมุปบาทนี้เป็นหลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ประการหนึ่ง ในประการต่อมาในคัมภีร์จุฬกัมมวิภังคสูตร กล่าวถึงเรื่องหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมและวิบากกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ตามแรงแห่งกรรม อีกทั้งหลักกรรมนี้ก่อให้เกิดวงจรวัฏฏะ ๓ คือ (๑) กิเลสก่อให้เกิดการทำความกรรม (๒) กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบากและ (๓) วิบากแห่งกรรมเป็นเหตุให้เกิดกิเลสแล้วกิเลสนั้นเองเป็นเหตุให้เกิดการทำความกรรมชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย จึงวนอยู่ในวัฏฏะ ๓ เช่นนี้ และก็เป็นหลักฐานยืนยันหลักคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่ประการหนึ่ง

ในประการต่อมาในคัมภีร์อินทกสูตร กล่าวถึงกระบวนการเกิดของมนุษย์และองค์ประกอบแห่งการเกิดในครรภ์และในมหาตมหาสังขยสูตรที่กล่าวว่าในการเกิดจะต้องมีนามคือวิญญาณมาปฏิสนธิเกิดขึ้นพร้อมกับรูปคือร่างกาย จึงจะเกิดเป็นชีวิตของมนุษย์ได้ ก็เป็นหลักฐานที่ยืนยันหลักคำสอนในเรื่องตายแล้วเกิดประการหนึ่ง ในประการต่อมาในคัมภีร์วิมานวัตถุ กล่าวถึงเรื่องราวของเทพบุตรเทพธิดา ผู้เกิดในสวรรค์อยู่ในวิมานโดยเทวดาเจ้าของวิมานเล่าถึงบุญกุศลที่ตนได้กระทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ในอดีตชาติจนเป็นเหตุให้มาเกิดอยู่บนวิมานในสวรรค์ในชาตินี้ก็เป็นหลักฐานยืนยันหลักคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่ ในประการต่อมา หลักคำสอนในเรื่องภพภูมิต่างๆ ที่สัตว์ไปเกิด เช่น นรกชั้นต่างๆ สวรรค์ชั้นต่างๆ รวมถึงพรหมโลกและมนุษย์โลก และในคัมภีร์เปตวัตถุ ซึ่งกล่าวถึงเปรตชนิดต่างๆ ที่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างทรมานทุกข์ได้เล่าถึงบุญกรรมของตน เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ในอดีตชาติ เป็นหลักฐานยืนยันหลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ประการหนึ่ง ในประการต่อมาในคัมภีร์อัคคัญสูตรได้กล่าวถึงการอุบัติขึ้นของโลกและจักรวาลการพินาศของโลกและจักรวาล และการกำเนิดของมนุษย์ครั้งแรกพร้อมกับการอุบัติของโลกภายหลังจากที่โลกและจักรวาลได้พินาศไปก็

เป็นหลักฐานยืนยันเรื่องการเกิดใหม่ ในประการต่อมาในคัมภีร์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและคัมภีร์อื่นที่กล่าวถึงเรื่องพระนิพพาน ซึ่งหมายถึง การกำจัดอวิชชา ตัณหา อุปาทานให้สิ้นไป ผู้ที่บรรลุพระนิพพานแล้วนี้ จะไม่กลับมาเกิดอีก โดยนัยก็คือหากยังไม่อาจกำจัดกิเลส ตัณหา อุปาทานได้ สัตว์ทั้งหลายก็จะต้องกลับมาเกิดใหม่ในสังสารวัฏ หลักธรรมนี้จึงเป็นหลักฐานยืนยันคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่

กล่าวโดยสรุปการเกิดของสัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยกล่าวคือ หากสัตว์ใดยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน สัตว์นั้นเมื่อตายแล้วก็ต้องเกิดใหม่เป็นไปตามหลักธรรม ส่วนสัตว์ใดที่กำจัดกิเลส ตัณหา อุปาทาน จนบรรลุพระนิพพานได้แล้ว สัตว์ก็ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

๕.๑.๓ การสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า ในประเด็นหลักฐานที่ค้นพบใหม่มีหลักฐานหลายประการที่ยืนยันความจริงในเรื่องการเกิดใหม่ ซึ่งถือเป็นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนหลักคำสอนในเรื่องดังกล่าวนี้ โดยมีพยานหลักฐานแยกเป็น ๒ ลักษณะคือในประเภทแรกพยานหลักฐานที่ได้กระบวนการศึกษาโดยใช้วิธีการของวิทยาศาสตร์ (science method) มี ๒ กรณี คือ การสะกดจิตย้อนภพหรือวิธีการบำบัดแบบรีเกรสชัน (Regression Therapy) เป็นเรื่องที่แพทย์ใช้บำบัดรักษาคนไข้ทางจิตโดยวิธีการสะกดจิตเพื่อรักษาผู้ป่วยทางจิต ผู้ป่วยที่ถูกสะกดจิตจะสามารถระลึกถึงเหตุการณ์ที่ตนเองประสบมาในอดีต และเป็นการค้นพบโดยบังเอิญว่าผู้ป่วยสามารถระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีต ย้อนภพไปถึงภพชาติเก่าในอดีตได้นับร้อยชาติ เมื่อมีการตรวจสอบพยานหลักฐานตามที่คุณป่วยระลึกได้ทั้งบุคคลและสถานที่ก็พบว่า เป็นจริงตามที่ผู้ป่วยซึ่งถูกสะกดจิตระลึกได้บุคคลที่ระลึกชาติได้ อีกประเภทหนึ่งคือผู้ที่มีความสามารถพิเศษที่ติดตัวมา การบำบัดรักษาโดยวิธีนี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายและมีการบันทึกเป็นหลักฐานไว้เป็นจำนวนมาก

หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ที่มีกระบวนการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คือกรณีที่คุณระลึกชาติได้ โดยมีการสัมภาษณ์ตรวจสอบบุคคล สิ่งของและสถานที่ที่คุณระลึกชาติได้นับแต่เกิดได้เล่าให้คุณคลไคล่ซัดฟังถึงชีวิตในภพชาติก่อนของตน ผลการตรวจสอบเป็นไปตามที่คุณระลึกชาติได้เล่าไว้ การศึกษาวิจัยนี้มีกรณีตัวอย่างเป็นจำนวนมากและกระทำกับบุคคลในประเทศต่างๆ ทั่วโลก อีกกรณีหนึ่งคือการระลึกชาติได้ โดยอำนาจอภิญญาจิตของผู้ที่ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา จนได้ฌานอภิญญา ได้แก่ กรณีการระลึกชาติได้ของพระภิกษุผู้ทรงภูมิธรรมการระลึกชาติได้ของบุคคล จึงเป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่งในเรื่องการเกิดใหม่

หลักฐานที่สนับสนุนคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในประการต่อมา ได้แก่ ผลการศึกษาในเรื่องการตายแล้วฟื้น เป็นกรณีที่บุคคลที่ตายไปแล้วกลับฟื้นขึ้นมาสามารถบอกเล่าเหตุการณ์ที่แสดงถึงความมีอยู่จริงของชีวิตหลังความตายหรือการเกิดใหม่ได้

หลักฐานที่ยืนยันและสนับสนุนเรื่องการเกิดใหม่อีกประเภทหนึ่ง คือพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ไม่สามารถใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาพิสูจน์ ได้แต่มีข้อเท็จจริงที่เป็นหลักฐานยืนยันถึงผลของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แสดงว่าเป็นผลมาจากเหตุของการมีอยู่ของภพชาติหรือ

ชีวิตหลังความตาย การศึกษาเรื่องเหล่านี้ ได้แก่ เรื่องผีหลอกและโอปปาติกะสำแดงร่าง พยานหลักฐานเรื่องวิญญาณเข้าสิง และเรื่องการเข้าทรง การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อ โอปปาติกะ การศึกษาเรื่องการติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์ เรื่องเด็กอัจฉริยะ เรื่องการ ไปเข้าฝันหลักฐานทางคตินิเวศวิทยาและมนุษยวิทยาและหลักฐานจากกรณีศึกษาการใช้เครื่องมือทาง วิทยาศาสตร์บันทึกไว้ เป็นต้น พยานหลักฐานเหล่านี้ได้ยืนยันสนับสนุนความจริงเรื่องการเกิดใหม่ว่า ชีวิตหลังความตายมีอยู่จริงและการเกิดใหม่มีอยู่จริงได้อย่างชัดเจน

สำหรับในประเด็น การศึกษาเชิงสำรวจโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในหลัก พระพุทธศาสนาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดจำนวน ๑๐ คน มีความเห็นตรงกันไปในทิศทางเดียวกัน ว่า ตามหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันหลักคำสอนในเรื่องการเกิดใหม่ การเกิดใหม่ของสัตว์ ที่ตายแล้วจะเป็นไปตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ หากสัตว์นั้นยังมีกิเลสอยู่ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ต่อไป หากสัตว์หมดกิเลสแล้ว สัตว์ก็ไม่เกิดอีกต่อไป

ในประเด็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนายืนยันเรื่องการเกิดใหม่ พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบันยืนยันว่ามนุษย์ตายแล้วต้องเกิดใหม่ ชีวิตหลังความตายมีอยู่จริง และองค์ความรู้ใหม่ที่สนับสนุนหลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับ หลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบันนั้น พบว่า หลักฐานเรื่องการเกิดใหม่ที่ค้นพบในปัจจุบันมีความสอดคล้อง และสนับสนุนหลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และผลการวิจัยพบว่ามี หลักพุทธธรรม ๔ ชุด ที่เป็นหลักการในการกำหนดความเป็นไปของความจริงในหลักคำสอนเรื่องการ เกิดใหม่ ซึ่งหลักพุทธธรรม ๔ ลำดับแรก ได้แก่ (๑) กฎไตรลักษณ์ (๒) กฎแห่งกรรม (๓) หลักปฏิจจ- สมุปบาท (๔) หลักอริยสัจ ๔

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในประเด็น สภาพปัญหาความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในสังคมไทยพบว่า สภาพความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่คนในสังคมไทยมีความเชื่อที่หลากหลายความเห็นแตกต่างกันไป โดยพิจารณาในรายละเอียดแยกประเด็นได้ดังนี้ ในประการแรกในประเด็นสภาพความเชื่อเรื่องการ เกิดใหม่ของคนโดยทั่วไป พบว่าพื้นฐานของสังคมไทยดั้งเดิมก่อนที่จะพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาถึงนั้น เป็นสังคมที่นับถือผีมาแต่เดิมในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศรวมถึงในเอเชียอาคเนย์ เมื่อต่อมามี ศาสนาต่างๆ เผยแผ่เข้ามา เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น แต่ศาสนาต่างๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวาง ก็ไม่อาจลบล้างความเชื่อเรื่อง การนับถือผีได้ทั้งหมด จึงเกิดการหลอมหลอมกลมกลืนกันไประหว่างความเชื่อเรื่องการนับถือผีความ เชื่อเรื่องการนับถือพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา และความเชื่อในเรื่องการนับถือพระเจ้าของ ศาสนาที่เป็นแนวเทวนิยม เช่น ศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ก่อให้เกิดประเพณี และวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนเป็นวิถีชีวิตตั้งแต่ระดับประชาชนทั่วไป จนถึงประเพณี และวัฒนธรรมของชนชั้นปกครอง ดังจะเห็นได้จากประเพณีของผู้คนในแต่ละภูมิภาคแต่ละท้องถิ่น จะมีขนบประเพณีที่ปฏิบัติในการนับถือผีในลักษณะเดียวกัน เช่นการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ประเพณี เกี่ยวกับการเกิด การตาย และการดำรงชีพ เช่น การไหว้ครู การตั้งศาลพระภูมิ การบนบานศาลกล่าว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี หรือเทพเจ้า การทรงเจ้าเข้าผี เกิดเป็นคติความเชื่อเรื่องดั้งเดิมแบบวิญญูณนิยม

ผสมผสานกับคติการนับถือบูชาบรรพบุรุษและการนับถือบูชาเทพเจ้า ความเชื่อเช่นนี้ผสมผสานกันไป และคงอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ก็ยังนับถือผีและยังบูชาเทพ ปราภูมิการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในปัจจุบันคือ มีคนเป็นจำนวนมากที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังนับถือผีและนับถือเทพเจ้าในเวลาเดียวกัน เช่น มีการทรงจ้าวเข้าผี มีพิธีกรรมที่แสดงถึงการเคารพนับถือผี มีการเคารพบูชาอันวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพเจ้าจำนวนหลายองค์ ความเชื่อดังกล่าวของคนกลุ่มนี้จึงเป็นการยอมรับว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ เพราะผีก็คือคนที่เคยมีชีวิตอยู่แต่ต่อมาเมื่อถึงแก่ความตายก็ไปเกิดในอภิปภุมิหนึ่งเรียกว่าผี ประกอบกันในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงสัตว์ในภพภูมิต่างๆ เช่น สัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน รวมถึงเทวดาที่ได้อัตภาพในชาติปัจจุบันคือเกิดในภพภูมิต่างๆ กัน ก็เป็นไปโดยแรงกรรมที่สัตว์นั้นได้ทำไว้ รวมถึงบุญกรรมของสัตว์เหล่านั้นจึงเป็นการรับรองความเชื่อเรื่องการตายแล้วต้องเกิดใหม่

สำหรับความเชื่อของคนรุ่นใหม่ ซึ่งหมายถึงผู้ที่ได้รับการศึกษาดี มีอายุน้อยและเกิดมาในยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีความเชื่อว่าสิ่งที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้เท่านั้นจึงจะเป็นความจริง เมื่อวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ว่าเมื่อสัตว์ตายแล้วต้องเกิดใหม่หรือไม่ รวมทั้งคนบางกลุ่มไม่เชื่อว่าพระเจ้านิรันดร์อยู่จริงจึงไม่นับถือพระเจ้า และบางพวกไม่นับถือศาสนา บุคคลและกลุ่มคนเหล่านี้ไม่เชื่อหรือไม่แน่ใจในเรื่องการเกิดใหม่ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จากพยานหลักฐานพบว่า การศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกสาขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา ในสิ่งที่เล็กที่สุด จนถึงระดับการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเซลล์ การศึกษาค้นคว้าจนพบอนุภาคที่เล็กที่สุดที่เรียกว่าอนุภาคของพระเจ้า หรือการศึกษาถึง สิ่งที่ไกลออกไปนอกเอกภพและจักรวาลล้วนเป็นการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ หรือศึกษา ในเรื่องรูปหรือสิ่งที่ป็นรูปธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบันยังไม่มีความสามารถข้ามแดนไปศึกษาสิ่งที่ป็นนามธรรม หรือนามคือเรื่องของจิตได้ การศึกษาที่เป็นอยู่เป็นเพียงการศึกษาปรากฏการณ์ของจิต ซึ่งยอมรับการมีอยู่ของจิตและอำนาจพลังจิตเท่านั้น ได้แก่ การศึกษาในเรื่อง ปรจิตวิทยา การที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถศึกษาในเรื่องจิตที่เป็นนามได้วิทยาศาสตร์ จึงยังไม่อาจสรุปหาคำตอบในเรื่องนั้นได้ และไม่อาจตอบได้ว่าสิ่งนั้นมีอยู่หรือไม่ ดังนั้นสิ่งที่วิทยาศาสตร์ไม่อาจพิสูจน์ได้ไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งนั้นมีหรือไม่มีอยู่จริง การมีความเห็นว่าเมื่อวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ เรื่องนั้นจึงไม่จริงนั้นเป็นการไม่ถูกต้อง

ปัญหาเรื่องความเชื่อที่มีความเห็นแตกต่างกันไปนี้มีมากมายและมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ดังเช่นเรื่องทิวา ๖๒ ประการในพรหมชาลสูตร เรื่องทิวาของครูทั้ง ๖ ความเชื่อความเห็นเหล่านั้นเป็นกรณีที่ถูกชนตรึกหรือคิดกันไปเอง และเป็นมิจฉาทิวาความเห็นและทิวาดังกล่าวก็ยังคงมีสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

เกี่ยวกับประเด็นปัญหาเรื่องความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่นี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่าเป็นปัญหาประการหนึ่งในบรรดาทิวา ๑๐ ประการที่พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์คือ ไม่ทรงตอบปัญหานี้และตรัสแนะนำพุทธสาวกที่ทรงส่งไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนในดินแดนต่างๆ ว่า เมื่อมีผู้ถามปัญหาเหล่านี้ให้ตอบว่าเป็นปัญหาที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ โดยทรงตอบผู้ทูลถามว่า ไม่มีประโยชน์ที่จะแสวงหาคำตอบ ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้และไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ตรัสไว้ในที่ต่างๆ ว่าเป็นเรื่องของผู้มี ความเชื่อความเห็นคือทิวาต่างๆ กัน แต่ละคนแต่ละกลุ่มต่างก็อ้างว่า

ความเชื่อของตนเป็นสิ่งถูกต้องเป็นจริง ทิฐิหรือความเห็นที่ต่างออกไปของผู้อื่นไม่เป็นความจริง ไม่ถูกต้อง แล้วคนพาลที่เห็นต่างกันเหล่านั้นก็ทะเลาะวิวาทกันไม่อาจหาข้อยุติได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เหตุผลที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ถูกต้องงดงามแล้ว แต่มีความเห็นเพิ่มเติมว่า คำตอบของปัญหาดังกล่าวเกินกำลังสติปัญญาความสามารถของปฤชนจะรู้ได้เองเนื่องจากการใช้ปัญญาในระดับสุดมย ปัญญาและจินตามยปัญญาไม่อาจตอบคำถามนี้ได้ และแม้การศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบันก็ศึกษาได้เฉพาะเรื่องที่เป็นรูปหรือรูปธรรม ไม่มีเครื่องมือและความรู้ที่จะศึกษาในเรื่องของนามคือจิต วิทยาศาสตร์จึงไม่อาจศึกษาไปถึงและไม่อาจตอบคำถามนี้เช่นกัน ปัญญาที่จะสามารถรู้ความจริงในข้อนี้ได้ คือ ภาวนามยปัญญาซึ่งเกิดจากการฝึกอบรมจิต จนพัฒนาถึงขั้นเป็นอภิญญาจิต คือ มอภิญญา ๖ เช่น ตาทิพย์ เป็นต้น ดังเช่นพระอริยาสวากบางองค์และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ยิ่งในระดับสูงสุดคือความเป็นพระสัพพัญญูของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีพระศพลญาณ ๑๐ ประการ เช่น ทรงมีบุพเพนิวาสานุสติญาณและจุตูปปาตญาณ เป็นต้น จึงทรงรู้ได้และนำมาเปิดเผยและเผยแผ่แก่ปวงชน

อย่างไรก็ตามแม้ปัญหานี้เป็นอัปพยากตปัญหา คือ ปัญหาที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว แต่ปัญหานี้มิใช่ปัญหาที่ไม่มีคำตอบ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในหลายที่ว่าพระพุทธสาวกที่ปฏิบัติตามธรรมคำสอนของพระองค์เมื่อบรรลุหรือปฏิบัติธรรมสำเร็จตามลำดับขั้นแล้วก็จะทราบคำตอบ คือรู้ได้เอง เห็นเองด้วยตนเองโดยไม่ต้องมาทูลถามพระองค์อีก และแม้พระผู้มีพระภาคจะทรงเป็นพระสัพพัญญู ทรงรู้และเห็นสรรพสัตว์ที่ตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ แต่ไม่ทรงตรัสเล่าให้บุคคลใดทราบ จนกว่าจะมีผู้ปฏิบัติตามธรรมที่พระองค์สั่งสอนจนสามารถรู้เห็นได้เองจนสามารถเป็นพยานในสิ่งที่พระองค์ทรงรู้เห็นมาก่อนแต่แรกแล้ว จึงจะทรงตรัสเล่าให้หมู่ภิกษุและมหาชนฟัง ดังเช่นกรณีที่พระโมคคัลลานะเดินลงจากเขาคิชฌกูฏเห็นเปรตที่ต้องทนทุกข์ทรมานท่านจึงยืม พระลักษณะถามถึงเหตุที่พระมหาโมคคัลลานะยืม พระมหาโมคคัลลานะจึงบอกว่าให้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพร้อมกัน เมื่อพระมหาโมคคัลลานะทูลเล่าถึงสิ่งที่ท่านได้เห็นและทูลถามถึงสาเหตุและบุพกรรมของเปรตนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสแสดงว่าพระมหาโมคคัลลานะเป็นพยานในสิ่งที่พระองค์ได้ทรงรู้เห็นมาก่อนแล้ว จากนั้นจึงทรงตรัสเล่าถึงบุพกรรมของเปรตแต่ละตนที่พระมหาโมคคัลลานะได้เห็น

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ สภาพความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ของคนในสังคมไทยจึงมีความเชื่อที่หลากหลายต่างๆ กันไปไม่ต่างจากทิฐิ ๖๒ ประการ ของคนในสมัยพุทธกาล และตามทิฐิของครูทั้ง ๖ ความเชื่อและความเห็นทั้งสี่นี้ล้วนเป็นมิจฉาทิฐิไม่เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ในประการที่สำคัญเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาต่อการพัฒนาตนเองและสังคม เช่น ปัญหาการท้าวติวโนบาตกรรมเพราะผู้กระทำความเชื่อที่ผิดว่าปัญหาชีวิตทุกอย่างจะจบลงด้วยความตายเพียงชาตินี้ ความเชื่อว่าพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลทุกสิ่งได้ ทำให้คนขาดความเพียรและอดทนในการทำงาน มุ่งแต่จะสวดอ้อนวอนขอพรในสิ่งที่ปรารถนา ความไม่เชื่อในเรื่องกรรมและวิบากซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเกิดใหม่ข้ามภพชาติเป็นเหตุให้คนขาดความละอายและเกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงคในข้อต่อไป

ในประเด็นการศึกษาคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่า ในส่วนของหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการเกิดใหม่นั้นมีอยู่เป็นอันมากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายไว้ในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

๑) คำสอนเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ โดยกล่าวถึงกรรมว่าเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนกระบวนการของชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งมวล ให้ดำเนินและหมุนไปอย่างเป็นระบบ ไม่มีพลังอำนาจใดที่จะเหนือกว่าแรงแห่งกรรม ด้วยเหตุที่กรรมเป็นผู้กำหนดการเกิดของชีวิตของสัตว์ว่าจะเกิดในภพภูมิใด ได้อัตภาพคือจะเกิดเป็นสัตว์ใด มีความเป็นอยู่ของชีวิตอย่างไร ชีวิตของทุกสรรพสัตว์ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมนี้

๒) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในวัฏฏะ ๓ เป็นหลักคำสอนที่แสดงถึงวงจรของชีวิตที่จะต้องดำเนินไปในลักษณะที่หมุนวนเป็นวัฏจักร ภายใต้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ๓ ประการ คือ กิเลส กรรมและวิบาก กล่าวคือ กิเลสซึ่งมีวิขาเป็นมูลนั้น เป็นเหตุให้เกิดการกระทำความกรรมและกรรมนั้นส่งผลคือเป็นเหตุให้เกิดกิเลส และกิเลสก็จะเป็นเหตุให้เกิดการกระทำความกรรมหมุนวนเป็นวัฏจักรอยู่เช่นนี้ไปตลอดไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการหมุนวนเป็นวงจรชีวิตนี้ มีคำอธิบายในเชิงทฤษฎีที่เป็นปรมาณูจะปรากฏอยู่ในพระอภิธรรมปิฎก ๓ ประการ คือ เรื่องรูปเรื่องจิตและเรื่องเจตสิก โดยสามารถแสดงถึงกระบวนการทำงานที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบขององค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินไปของชีวิต เช่น กระบวนการทำงานของจิตในขั้นตอนการเปลี่ยนภพภูมิหรือการเกิดใหม่ สัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของรูป การทำงานของเจตสิก และปัจจัยที่ประกอบ ได้แก่ กิเลส กรรมและวิบาก เป็นต้น

๓) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในหลักปฏิจสมุปบาท หลักปฏิจสมุปบาทเป็นหลักการสำคัญของคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงกระบวนการของชีวิตที่มีเหตุปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นและเป็นผลให้เกิดเหตุปัจจัยในการเกิดองค์ประกอบต่อไป ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นลูกโซ่ และเป็นลูกโซ่ที่มาบรรจบกันจึงเกิดเป็นวัฏจักรหมุนวนอยู่เช่นนี้อย่างไม่รู้จบ หลักปฏิจสมุปบาทจึงเป็นหลักคำสอนที่อธิบายวงจรของชีวิตในเรื่องการเกิดใหม่โดยละเอียดและเป็นการอธิบายกระบวนการเกิดใหม่ในเรื่องวัฏฏะ ๓ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ว่าผู้ที่ศึกษาหลักธรรมในหัวข้อดังกล่าวนี้ จะตีความหลักคำสอนดังกล่าวนี้ออกไปหลายนัย แต่หลักปฏิจสมุปบาทก็สามารถอธิบายถึงกระบวนการในการเกิดใหม่ในวงจรของชีวิตได้อย่างถูกต้องชัดเจนและมีความเป็นเหตุเป็นผล

๔) คำสอนเรื่องการกำเนิดโลกและมนุษย์ มีพระสูตรที่อธิบายถึงการเกิดโลกและจักรวาล รวมทั้งการเกิดขึ้นขึ้นมนุษย์พวกแรก ปรากฏอยู่ในหลายพระสูตร เช่นในอัครัญญสูตรที่อธิบายว่าเมื่อโลกและจักรวาลแตกดับสลายไปแล้วก็มีกำเนิดขึ้นใหม่เป็นวัฏจักร กล่าวถึงมนุษย์พวกแรกๆ นั้น ก็มีที่มาจาก การเกิดใหม่

๕) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย กล่าวถึงภพภูมิต่างๆ ที่สัตว์จะไปเกิดอาศัยอยู่ โดยกล่าวถึงวิญญูณฐิติ ๗ สัตตवास ๔ ภพ ๓๑ กล่าวถึงกำเนิด ๔ คติ๔ และภูมิ คือ แดนที่สัตว์ไปเกิด ประกอบด้วยทคติ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ภูมิ ๑ และเทวภูมิ

ได้แก่ เทวดาในสวรรค์ชั้นต่างๆ ๖ ชั้น ได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา นิมมานรดี ปรินิมมิตวสวัตตีและพรหมภูมิ ซึ่งแบ่งเป็นรูปพรหม ๑๖ ชั้นและอรุปรหม ๔ ชั้น เมื่อสัตว์ตายแล้วก็จะไปเกิดอยู่ในภูมิต่างๆ ตามแรงแห่งกรรมของสัตว์นั้นได้ทำไว้

๖) คำสอนในเรื่องสังสารวัฏ ซึ่งหมายถึงการที่สัตว์ทั้งหลายจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารนี้ โดยพระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบว่าสังสารวัฏนี้ ไม่อาจกำหนดเบื้องต้นปลายได้ ความยาวนานของสังสารวัฏจึงใช้วิธีการเปรียบเทียบ เช่น น้ำตา น้ำเลือดของผู้ที่เกิดและตายมานับภพชาติไม่ถ้วนนั้น เมื่อรวมกันแล้วมีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นต้น อันเป็นการแสดงว่า เมื่อสัตว์ตายแล้วจะต้องเกิดใหม่

๗) คำสอนเรื่องพระนิพพานในฐานะเป็นการสิ้นสุดของการเกิดใหม่นี้ หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือการเกิดคือชาติเป็นทุกข์การที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้นไปได้ โดยการกำจัดอวิชชา ตัณหา อุปทาน ออกไปอันเป็นการตัดวงจรในปฏิจสมุปบาท และรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ คือ บรรลุถึงซึ่งพระนิพพาน ก็จะไม่มีการเกิดใหม่อีก ในทำนองเดียวกันหากบุคคลใดยังไม่บรรลุถึงพระนิพพานก็ยังคงต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอยู่ต่อไป

๘) การเกิดใหม่ที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ คือ การที่พุทธเจ้าตรัสถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีพุทธพยากรณ์เกี่ยวกับตัวบุคคล เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์บุคคลใด สิ่งใดแล้ว จะต้องเป็นไปตามสิ่งที่ทรงมีพุทธพยากรณ์นั้นอย่างแน่นอนเสมอไม่มีเป็นอื่นไปได้ เช่น การที่พระผู้มีพระภาคตรัสพยากรณ์ว่าบุคคลใดจะได้เป็นพระโพธิสัตว์ เป็นพระอรหันตสาวิกาผู้เป็นเอกทัคคะในด้านใด หรือผู้ใดจะได้เป็นพระอัครสาวกในตำแหน่งใด ก็จะเป็นไปตามที่ทรงมีพุทธพยากรณ์นั้นเป็นการแน่นอนเสมอ แต่ก่อนที่จะได้เป็นพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป หรือได้เป็นพระอัครสาวกหรือพระอรหันตสาวก สาวิกาที่เป็นเอกทัคคะด้านใดด้านหนึ่งตามที่ทรงมีพุทธพยากรณ์ ก็จะต้องเพียรบำเพ็ญสร้างบารมีต่อไปอีกเป็นอนันตชาติตามฐานะที่ได้รับพุทธพยากรณ์นั้นและอีกกรณีหนึ่งคือการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธพยากรณ์ถึงบุคคลใดที่จะต้องตายหรือได้ตายไปแล้วว่าจะไปเกิดเป็นสัตว์ใดเกิดอยู่ในภพภูมิใดผู้นั้นเมื่อตายแล้วก็จะไปเกิดใหม่เป็นไปตามที่ทรงมีพุทธพยากรณ์นั้น การมีพุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าจึงเป็นการยืนยันถึงการที่สัตว์ตายแล้วยังคงต้องเกิดใหม่อีกต่อไป

สำหรับในส่วนที่เป็นพยานหลักฐานซึ่งยกมาเป็นกรณีศึกษาในเชิงประวัติบุคคลที่แสดงถึงการตายแล้วเกิดใหม่ ได้แก่ เรื่องต่อไปนี้ คือ

๑) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในปายาสีราชัญญสูตร ซึ่งเป็นการโต้ตอบในเชิงเหตุผลระหว่างพระเจ้าปายาสี ผู้เป็นมิจฉาทิฐิที่เห็นว่าตายแล้วสูญ กับพระกุมารกัสสปเถระ โดยใช้หลักตรรกะในการให้เหตุผลจนพระเจ้าปายาสียอมรับโดยดุษฎีว่าเมื่อตายแล้วยังต้องเกิดใหม่ และใช้เป็นเหตุผลในการอธิบายผู้มีความสงสัยในเรื่องนี้สำหรับบุคคลในระดับปุถุชนทั่วไปที่สามารถใช้ปัญญาในระดับสุดมยปัญญาและจินจามยปัญญาพิจารณาให้เข้าใจได้

๒) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์ชาดก กล่าวถึงเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงเล่าถึงการที่พระองค์ยังเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารเพื่อบำเพ็ญบารมีทั้งก่อนและหลังการ

ได้รับพุทธพยากรณ์ และปฏิญาณตนเป็นพระโพธิสัตว์ว่าได้ส่วยพระชาติต่างๆ ทั้งที่เป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ ทั้งที่เป็นพระราช พ่อม้า เศรษฐี สามัญชน เป็นต้น นับประมาณได้ ๕๐๐ เรื่อง

๓) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์อุปทาน คัมภีร์นี้กล่าวถึงอดีตชีวิตประวัติของ พระพุทธเจ้า ทั้งในเรื่องทรงกระทำความดีด้วยการบำเพ็ญบารมีถึงระดับปรมัตถบารมีไว้เป็นอันมาก บางเรื่องเล่าถึงประวัติที่ทรงเคยทำความชั่วไว้ในอดีตชาติก่อนตรัสรู้และผลแห่งกรรมนั้น แม้ในพระ ชาติสุดท้ายที่ทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังต้องมารับผลของเศษแห่งกรรมนั้นอยู่ กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระปัจเจกพุทธเจ้า ประวัติความเป็นมา การตั้งความปรารถนา การ บำเพ็ญบารมีของพระอรหันตสาวกและพระอรหันตสาวิกาที่เป็นพระเถระ ๑๔๔ เรื่อง เป็นพระเถรี ๔๐ เรื่อง

๔) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พุทธวงศ์ กล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้าแต่ละ พระองค์ที่เคยอุบัติมาแล้วในกาลก่อนรวม ๒๕ พระองค์ เริ่มตั้งแต่พระทีปังกรพุทธเจ้า จนถึงพระสมณ โคดมพุทธเจ้าองค์สุดท้ายในปัจจุบัน เช่นการได้รับพุทธพยากรณ์ การดำรงตนเป็นพระโพธิสัตว์ พระ อัครสาวก ลำดับวงศ์และการบำเพ็ญบารมีในพระชาติต่างๆ เป็นต้น

๕) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์จริยปิฎก ซึ่งเป็นเรื่องชาดกอย่างสั้นๆ แสดงถึงการ บำเพ็ญบารมีของพระพุทธองค์ในด้านต่างๆ เช่น บำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี เป็นต้น ก่อนที่จะตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า รวมประมาณ ๓๐ เรื่อง นอกจากนี้ได้นำเรื่องคุณสมบัติและเรื่องราวของการที่จะ บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์มาแสดงไว้ซึ่งเป็นการบำเพ็ญบารมีข้ามภพข้ามชาติในพระชาติต่างๆ สำหรับพระโพธิสัตว์ตั้งแต่ที่ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้า จนอุบัติมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัส ร้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในพระชาติสุดท้ายอันมากอันเป็นการแสดงว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่

๖) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์เปตวัตถุ ซึ่งมีอยู่ ๕๑ เรื่อง เป็นกรณีตัวอย่างของเรื่อง การตายแล้วเกิดใหม่ มีทั้งกรณีที่พระพุทธเจ้ายกขึ้นแสดงเอง และที่พระพุทธสาวก เช่น พระมหาโมค คัลลนะ พระนารทเถระถามเปรตที่ท่านได้พบเห็นให้เล่าบุญกรรมที่ได้ทำความชั่วอย่างใดไว้เมื่อครั้ง เกิดเป็นมนุษย์และเมื่อตายลงต้องมาเกิดเป็นเปรต

๗) คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์วิมานวัตถุ รวมประมาณ ๑๒๓ เรื่อง เป็นกรณี ตัวอย่างที่แสดงว่าเมื่อตายแล้วต้องเกิดใหม่ แต่กรณีนี้เป็นเรื่องของการทำความดีและละเว้นจากความ ชั่วผลแห่งกรรมดีนั้น เมื่อตายแล้วจึงไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์มีวิมานอยู่สวยงาม มีทั้งที่ พระพุทธเจ้าตรัสยกขึ้นแสดงเองหรือเทวดานั้นมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ท้าวสักกะเล่า และพระพุทธสาวกผู้ มีฤทธิ์ เช่น พระมหาโมคคัลลนะเถระ สำแดงฤทธิ์ขึ้นไปบนเทวโลก สอบถามสนทนากับเทวดาที่อยู่ ในวิมานต่างๆ ให้เล่าถึงกรรมดีที่ตนได้เคยทำเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ และผลแห่งกรรมดีนั้นเมื่อตายลง ได้มาเกิดเป็นเทวดา มีความรุ่งเรืองต่างๆ กันตามเหตุแห่งบุญที่ทำได้

ดังนั้นในส่วนของหลักฐานที่ปรากฏในพระคัมภีร์จึงมีทั้งหลักคำสอนและกรณีตัวอย่างที่ แสดงว่าสัตว์เมื่อตายลงแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่ตามแรงแห่งกรรมนั้น

ในประเด็นพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในปัจจุบันในเรื่องการเกิดใหม่นั้นในการศึกษาวิจัย มีการศึกษาใน ๒ ส่วน คือ พยานหลักฐานที่เกิดจากการดำเนินการตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

(Science method) ได้แก่ การศึกษาเรื่องการสะกดจิตระลึกชาติเพื่อการบำบัดและการศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ อีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ ได้แก่ การศึกษาเรื่องการตายแล้วฟื้น การศึกษาเรื่องผีหลอกและโอปาติกะสำแดงร่าง การศึกษาเรื่องวิญญาณเข้าสิง การศึกษาเรื่องการเข้าทรง การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อโอปาติกะ การศึกษาเรื่องการติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์ การศึกษาเรื่องเด็กอัจฉริยะและการศึกษาเรื่องการไปเข้าฝัน การศึกษากรณีการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บันทึกไว้ โดยมีข้ออภิปรายในแต่ละข้อดังนี้ คือ

๑) การสะกดจิตระลึกชาติเพื่อการบำบัด โดยมีการวิจัยซึ่งมีกระบวนการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การบำบัดเยียวยาทางจิตในกรณีนี้ ใช้วิธีการสะกดจิตย้อนภพซึ่งปรากฏว่าผู้รับการบำบัดทางจิตสามารถระลึกชาติในภพชาติก่อนได้หลายๆ ชาติและเมื่อตรวจสอบแล้วข้อเท็จจริงเป็นไปตามการระลึกชาติของผู้รับการบำบัด ซึ่งมีจำนวนนับพันรายจึงเพียงพอที่จะรับฟังได้

๒) การศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ เป็นการศึกษาของนักวิทยาศาสตร์โดยใช้วิธีศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ศึกษาบุคคลที่ระลึกชาติได้ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของโลก โดยปรากฏว่ามีผู้ระลึกชาติได้ ทั้งในประเทศอินเดียศรีลังกา เมียนมา ธิเบต ยูโรปรัสโซลาสกาของประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงประเทศไทย และแม้ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามคือประเทศตุรกี นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเรื่องนี้โดยคณะนักวิจัยหลายคณะทั้งคณะวิจัยของต่างประเทศและคณะศึกษาวิจัยของไทย เมื่อมีการตรวจสอบและสรุปได้ว่าบุคคลระลึกชาติได้จริง ยืนยันถึงสภาพของชีวิตในชาติก่อนได้อย่างถูกต้องและมีเป็นจำนวนมากนับร้อยราย จึงนับเป็นหลักฐานที่ได้จากการใช้กระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้ว่าชีวิตที่ตายแล้วเกิดใหม่ได้

สำหรับพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ซึ่งเป็นหลักฐานที่ค้นพบใหม่และใช้เป็นหลักฐานในการสนับสนุนหรือยืนยันหลักคำสอนเรื่องการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑) การศึกษาเรื่องผีหลอกและโอปาติกะสำแดงร่าง เป็นกรณีที่มีการแสดงให้เห็นปรากฏในลักษณะของภาพ เสียง กลิ่น หรือการกระทำใดๆ ที่แสดงให้เห็นว่าเกิดจากการกระทำของพลังของจิตวิญญาณซึ่งเสียชีวิตไปแล้วในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับชีวิตของบุคคลนั้นเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เรื่องในลักษณะเช่นนี้ มีปรากฏอยู่ในทุกท้องถิ่นและทุกภูมิภาคของโลก การยืนยันเป็นหลักฐานจึงต้องใช้พยานบุคคลที่เชื่อถือได้ ซึ่งมีทั้งที่ปรากฏต่อบุคคลคนเดียวและบุคคลหลายๆ คน สำหรับในประเทศไทยหลักฐานที่ยอมรับว่าเชื่อถือได้ คือ ประสพการณ์ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากที่ท่านได้พบเห็นหรือประสบมาในขณะที่ปฏิบัติกิจทางศาสนา เช่น เดินธุดงค์เพื่อปฏิบัติธรรมไปตามป่าเขาและท้องถิ่นชนบท เป็นต้น ได้แก่ การที่ท่านพบเห็นเปรต ผี สัมภเวสีที่มาขอส่วนบุญกุศลหรือมารบกวนด้วยมิฉชาติภูมิ หรือมาขอความช่วยเหลือและสามารถติดต่อสื่อสารให้ทราบได้ว่า ผี เปรต หรือ เทวดาเหล่านั้นได้ทำกรรมใดไว้ในขณะที่ตนยังมีชีวิตอยู่ สำหรับหลักฐานที่แสดงให้เห็นปรากฏในโดยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มีบางกรณีที่บันทึกไว้เป็นภาพด้วยกล้องวงจรปิด (CCTV) ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นที่บริเวณสี่แยกของถนนแห่งหนึ่งในประเทศฟิลิปปินส์ กล้องวงจรปิดได้บันทึกภาพเงาของชายคนหนึ่งที่ย่ำถนนในจุดดังกล่าวอย่างชัดเจนในระยะเวลาหนึ่งแล้วหายไป เมื่อมีการตรวจสอบปรากฏว่าก่อนหน้านี้ไม่นานมีชายคนหนึ่งเดินข้ามถนนและถูกรถชนเสียชีวิตไปแล้ว

๒) การศึกษาเรื่องวิญญานเข้าสิง เป็นกรณีที่ปรากฏให้เห็นในลักษณะที่บุคคลถูกวิญญานของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วเข้าสิงร่าง แล้วทำกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้ที่ถูกวิญญานเข้าสิงร่างนั้นไม่มีความสามารถที่จะกระทำได้ เช่น การเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้ที่ถูกวิญญานเข้าสิงไม่เคยทราบมาก่อน และทั้งเรื่องผีหลอกและวิญญานเข้าสิงนี้ก็มิปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

๓) การศึกษาเรื่องการเข้าสมาธิไปติดต่อโอปปาติกะ ซึ่งเป็นกรณีที่บุคคลที่ปฏิบัติสมาธิจนจิตสงบแน่วแน่และสามารถปฏิบัติจนได้ฌานในระดับใดระดับหนึ่งจนสามารถติดต่อทางจิตกับจิตวิญญานของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น กรณีการนั่งสมาธิไปพบกับวิญญานของบุคคลที่ตายไปแล้วแล้วออกจากสมาธิมาบอกเล่าให้แก่ช่างเขียนภาพวาดภาพบุคคลที่ตายไปแล้วทำเช่นนี้อยู่หลายๆ ครั้งจนได้ภาพที่สมบุรณ์และเมื่อผู้ที่เป็นญาติมิตรดูภาพที่วาดขึ้นนั้นแล้วยืนยันว่าเป็นภาพของผู้ที่เคยมีชีวิตอยู่นั้นจริง และกรณีที่ดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม จังหวัดหนองคาย ใช้ให้เณรและแม่ชีที่ฝึกปฏิบัติทางจิตจนได้ ฌานติดต่อทางจิตจนสามารถติดต่อสื่อสารกับโอปปาติกะที่เป็นพญานาคทั้งเจ็ดที่เฝ้ารักษาพระธาตุพนมได้เป็นต้น ซึ่งกรณีมนุษย์โดยพระอรหันตสาวกติดต่อสื่อสารกับโอปปาติกะได้นี้ก็มีปรากฏทั้งด้านหลักการในทางทฤษฎีและกรณีตัวอย่างปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกดังได้กล่าวไว้แล้ว

๔) การศึกษาการติดต่อสื่อสารด้วยจิตโดยการถอดกายทิพย์ กรณีนี้มีทั้งกรณีที่เกิดขึ้นโดยผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา หรือปฏิบัติสมาธิตามหลักศาสนาจนจิตพัฒนาถึงขั้นได้ฌานในระดับใดระดับหนึ่ง หรือจนเกิดอภิญญาจิตแล้วสามารถถอดกายทิพย์ออกไปติดต่อสื่อสารกับจิตวิญญานของโอปปาติกะทั้งหลาย และกรณีที่บุคคลนั้นมีความสามารถพิเศษที่เกิดจากการสั่งสมบารมีไว้อดีตชาติและความสามารถพิเศษเฉพาะตัวนั้น ทำให้เห็นหรือติดต่อกับโอปปาติกะได้ ปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องมีการบันทึกเป็นหลักฐานและมีการศึกษาจนเกิดความชัดเจนทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ กรณีของประเทศไทย มีชื่อเรียกวิธีการนี้ต่างๆ กันไป เช่น เรียกว่าการนั่งทางใน เป็นต้น การฝึกฝนอบรมจิตเพื่อพัฒนาจิตจนเกิดฌานตามลำดับขั้น หรือพัฒนาขึ้นไปจนเกิดเป็นอภิญญาจิต ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษของจิต ๖ ประการนี้ มีหลักฐานปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าตรัสรับรองไว้ในพระสูตรต่างๆ เป็นอันมากกว่าเมื่อผู้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา อบรมจิตโดยลำดับจนจิตสงบสะอาดเป็นสมาธิย่อมสามารถรู้เห็นเองด้วยจิตได้ รวมทั้งมีหลักการที่กล่าวถึงฌานในระดับต่าง เช่น ปุพเพนิวาสานุสสติฌานจุตูปปาตญาณ เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระญาณพระพุทธเจ้าที่ทรงมีศพลญาณ คือ ญาณอันยิ่งเหนือกว่าผู้ใด ๑๐ ประการ หลักการในพระพุทธศาสนานี้เทียบได้กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คือ เป็นทฤษฎี แต่มีความชัดเจนแน่นนอนกว่าสิ่งที่เรียกว่า ทฤษฎีในทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์เปลี่ยนแปลงได้ตามความก้าวหน้าและการค้นพบใหม่ในทางวิทยาศาสตร์

๕) การศึกษากรณีเด็กอัจฉริยะ เป็นกรณีที่เด็กที่มีความสามารถพิเศษผิดธรรมชาติสามารถมีความรู้หรือกระทำการสิ่งใดที่บุคคลทั่วไป ทำไม่ได้ โดยมีได้มีการศึกษาอบรมในเรื่องนี้มาก่อน ซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถอธิบายได้แต่อธิบายโดยหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ว่า บุคคลเหล่านั้นได้เคยกระทำความดีหรือฝึกฝนอบรมในเรื่องความสามารถพิเศษนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติและความรู้ความสามารถนั้นถ่ายทอดทางจิตติดต่อบุคคลนั้นมาถึงในชาตินี้ในรูปของกุศลกรรมที่เป็นบุญ อันเป็นการแสดงอยู่ถึงความมีอยู่ของอดีตชาติ

๖) การศึกษาเรื่องการไปเข้าฝัน เป็นกรณีที่ศึกษาการมีชีวิตใหม่ของโลกหลังความตาย ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคคลใดตายไปแล้วมิได้ดับสูญ แต่มีการเกิดใหม่ในภพภูมิใหม่ในรูปของโอปาติกะ โดยเหตุที่จิตของสัตว์หรือบุคคลนั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทาน และด้วยอุปาทานคือความยึดมั่นในตัวตนนั่นเอง ทำให้จิตวิญญาณของผู้ตายที่ไปเกิดใหม่เป็นโอปาติกะมาติดต่อสื่อสารทางจิตกับบุคคลอื่นโดยใช้วิธีการเข้าฝัน คือการที่จิตวิญญาณของโอปาติกะประสงค์จะติดต่อกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่โดยการมีความสัมพันธ์กันและสื่อสารกันทางจิตกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในความฝันในขณะที่ผู้มีชีวิตอยู่หลับลึก กรณีเช่นนี้มีมีอยู่เป็นอันมาก เช่นกรณีที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อสารมวลชน และเผยแพร่กันในสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๗) การศึกษากรณีการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บันทึกไว้ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น กล้องถ่ายภาพ กล้องวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น บันทึกภาพ เสียง หรือพลังงานอื่น ที่เกิดจากการกระทำของจิตวิญญาณของผู้ตายให้ปรากฏไว้ได้ และถือเป็นพยานหลักฐานในเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ประการหนึ่ง

ทั้งพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในเชิงวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่และพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นหลักฐานที่มีอยู่จริงและสามารถพิสูจน์ได้ หลักฐานที่ค้นพบใหม่ทั้งสองลักษณะนี้ มีการศึกษาและบันทึกได้ต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือได้ และสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเชิงทฤษฎีที่สามารถนำหลักคำสอนดังกล่าวมาอธิบายถึงปรากฏการณ์การกระทำหรือการเกิดขึ้นของพยานหลักฐานที่เป็นกรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้นอย่างไม่อาจโต้แย้งได้

ในประเด็นของการศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพระพุทธศาสนา ตามเครื่องมือที่ได้มีการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนั้นพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาทั้งหมดราย ๑๐ ราย ให้คำตอบและความเห็นไปในทางเดียวกันว่า ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ถึงหมายถึงมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายเมื่อตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ ตราบใดที่สัตว์นั้นยังมีกิเลส ตัณหา อุปาทาน จนกว่าจะตรัสรู้ตามหลักธรรมอริยสัจ ๔ บรรลุถึงซึ่งพระนิพพานแล้ว เมื่อตายแล้วจึงจะไม่เกิดอีก ดังมีรายละเอียดตามที่กล่าวไว้แล้ว นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน ยังได้ยืนยันว่าหลักการนี้มีตรงกันกับพระพุทธศาสนาทุกนิกายคือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท นิกายมหายาน และนิกายวัชรยาน รวมทั้งนิกายต่างๆ ที่แตกนิกายออกไปล้วนมีหลักคำสอนในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน คือเมื่อสัตว์ตายแล้วหากยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน จะยังต้องเกิดใหม่ต่อไปและเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน ที่จะต้องปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์นั้น ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนด้วยตนเอง เพื่อไปสู่จุดหมาย คือ พระนิพพาน คือการไม่เกิดใหม่อีกต่อไป แม้ในเรื่องนี้จะมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเพิ่มเติมเช่นในนิกายวัชรยาน มีคำสอนเรื่องบาร์โด ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนผ่านหรือช่องว่างระหว่างสถานการณ์ที่สิ้นสุดลง และอีกสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ในคัมภีร์มรณะศาสตร์แห่งทิเบต หรือในพระพุทธศาสนา มหายานบางนิกาย ที่มีดินแดนที่เรียกว่าสุขาวดี หรือพุทธเกษตร ซึ่งเทียบได้กับสวรรค์ชั้นพรหมโลกในชั้นสุทธาวาสซึ่งเป็นเพียงเสมือนที่พักชั่วคราวของผู้บรรลุนิพพานในชั้นอนาคามี ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เรื่องการเกิดใหม่และพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ ที่เป็นพยานหลักฐานที่สนับสนุนและสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่เป็นการยืนยันถึงความจริงที่เป็นปรมาตมัสัจจะว่า เมื่อสัตว์ยังมีวิชา ตัณหา อุปาทานอยู่ตราบใด เมื่อสัตว์นั้นตายแล้วจะต้องเกิดใหม่เป็นวัฏจักรอยู่เช่นนี้ในสังสารวัฏ จนกว่าสัตว์นั้นจะปฏิบัติตามหลักอริยสัจ ๔ จนบรรจุนิพพานแล้วจึงจะไม่เกิดอีก จึงสมควรเผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยนี้ต่อไปเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้น เกิดเป็นสัมมาทิฐิ และเป็นรากฐานในการศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป และเพื่อเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาสังคม ประเทศชาติ และสังคมโลกต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ส่งเสริมการให้มีการเลือกหัวข้อวิจัยเฉพาะที่สำคัญและเป็นประโยชน์แก่สังคม การเลือกหัวข้อวิจัยตามความพอใจไม่เน้นสาระสำคัญหรือไม่เป็นประโยชน์แก่สังคม รวมทั้งไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง อาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์และไม่คุ้มค่าแก่ทรัพยากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มหาวิทยาลัยจึงสมควรมีนโยบายที่จะคัดกรองหัวข้อในการทำคุณูปการที่ผลการศึกษาวิจัยมีสาระสำคัญที่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้จริงในสังคม ควรมีประเด็นที่หลากหลายไม่ซ้ำซ้อนกับแนวทางหรือเรื่องเดิม ประเด็นหรือหัวข้อจึงควรเป็นเรื่องที่ท้าทายเปลี่ยนแปลงสังคมหรือจุดประเด็นให้สังคมได้ขบคิดได้ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยสมควรจัดวางระบบรองรับเพื่อสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยได้อย่างกว้างขวาง เช่น การเปิดการสอนวิชาเลือกที่หลากหลายให้สามารถรองรับหัวข้อวิจัย การเพิ่มการสอนวิชาการออกแบบการวิจัย การเพิ่มสัดส่วนอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยให้เหมาะสม รวมทั้งการมีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อรับใช้สังคมไม่โดดเดี่ยวตนเองอยู่แต่เฉพาะในวงนักวิชาการหรือเฉพาะในมหาวิทยาลัย

๒) สถาบันศึกษาสมควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ให้แก่สังคมและประเทศชาติ มีความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ไม่ตกเป็นเครื่องมือของรัฐหรือผู้มีอำนาจในการสร้างความไม่เป็นธรรมหรือความไม่ถูกต้องให้เกิดขึ้นในสังคม จึงสมควรส่งเสริมการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างคุณธรรมให้เกิดแก่ผู้คนในสังคม วางระบบและกลไกให้สถาบันการศึกษาได้มีส่วนร่วมพัฒนาและรับใช้สังคม โดยเฉพาะการสร้างศรัทธา ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มาพัฒนาสังคมและนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตของประชาชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงการเรียนรู้ของสังคมไทย

๑) ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับได้เรียนรู้และศึกษาหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้งทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ เนื่องจากสังคมไทยย่อหย่อนในด้านศีลธรรมและจริยธรรมสูงมาก ดังจะเห็นได้จากสถิติในด้านลบของประชาชนชาวไทยติดอันดับต้นๆ ของโลกในหลายด้าน เช่น สถิติมีผู้ต้องขังเป็นอันดับ ๕ ของโลก สถิติการก่อการปฏิวัติรัฐประหาร ล้มล้างรัฐบาลอยู่ที่อันดับ ๔ ของโลกสถิติการทุจริตคอร์รัปชัน สถิติการเสพติด ยาเสพติด การตั้งครุฑก่อนวัยอันควร รวมทั้งสถิติการเกิดอาชญากรรม อยู่ในอันดับต้นของโลกและของเอเชีย จึงสมควรส่งเสริมให้การจัดระบบการศึกษาไทย การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัย รวมถึงการจัดการศึกษาระบบและการศึกษาตลอดชีวิต

ให้ประชาชนชาวไทย และสังคมไทยได้เรียนรู้ถึงปัญหา การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา การใช้หลักพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาและในการทำงาน ได้แก่ การจัดให้มีหลักสูตรวิชาพุทธศาสนาในทุกระดับการศึกษา จัดให้ประชาชนทุกวัย ทุกคนทุกอาชีพได้เรียนรู้และเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา จนเกิดความเข้าใจชัดเจนในด้านทฤษฎีหรือปรีชาญาณ เกิดความศรัทธาอย่างลึกซึ้งถึงจิตวิญญาณ จนก่อให้เกิดการปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน

๒) วางระบบ โครงสร้างและเครือข่ายทั้งภาครัฐ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชน รวมถึงองค์กรเอกชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จนเป็นวิถีชีวิตดังเช่นที่ประชาชนในประเทศพม่า ศรีลังกา ที่ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชน โดยเคร่งครัดและด้วยความศรัทธา โดยการสร้างแม่แบบ (Model) โครงการนำร่อง สร้างเครือข่ายและการขยายผลไปทั่วประเทศ กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอนมีการประเมินผลทุกระยะ มีการปรับปรุงและพัฒนา และจัดสรรงบประมาณหรือสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินการให้เพียงพอ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ผู้ศึกษา/นักวิจัย สามารถนำข้อมูลและรูปแบบการวิจัยและผลการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ต่อยอดหรือศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ในแง่มุมอื่น เพื่อให้เกิดความชัดเจน เกิดพยานหลักฐานหรือผลการวิจัยที่ยืนยันสนับสนุนข้อสรุปของผลการวิจัยนี้ให้มีความถูกต้อง ชัดเจน มั่นคง หนักแน่นยิ่งขึ้น

๒) นักวิจัยสามารถศึกษาและบูรณาการผลการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เพื่อขยายผล เผยแผ่ และแสวงหาวิธีการเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒-๒๕๓๔.

_____. อรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓-๒๕๕๗.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙ - ๒๕๔๕.

_____. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙ - ๒๕๔๓.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ไขแสง กิตติวัชรชัย. นรทสวรรณ...ท่านเลือกได้. กรุงเทพมหานคร: ศิลปสยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระสูตรต้นตปิฎกฉบับปรับปรุง. (พิมพ์ครั้งที่ ๒), พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

จำนงค์ คันธิก. สารัตถะแห่งพระอภิธรรมปิฎก ๑-๒. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส แอนด์กราฟฟิค, ๒๕๔๕.

ชลอ อุทกภาชน์, พ.ต.อ. แว่นส่องจักรวาล (ภาค ๒). พระนคร: วิบูลย์กิจ, ๒๕๑๒.

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. โลกหน้ามีจริง. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีนปัญญาญาณ, ๒๕๕๔.

ชัยพลกษัณณ์ เพ็ญวิจิตร. พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๕.

เต็ม สุวิกรม. ๒๓ ผู้กลับมาเกิดใหม่. นนทบุรี: เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ตรีธรรม. ร่างทรง มนุษย์ผู้เป็นตัวแทนของเทพเทวดา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป, ๒๕๕๓.

ธวัชชัย ขำชะยันจะ. ตะคร้อ หมูบ้านโลกตะลึง คนจำอดีตชาติ ๑๖ กรณีศึกษา ตายแล้วเกิด.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศรัทธาธรรม, ๒๕๕๒.

นนทรี นทีนนท์. **เรื่องเล่าจากหลุมศพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพชรสีน้ำเงิน, ๒๕๕๑.

นที ลานโพธิ์ และคณะ. **๒๕ ผู้ระลึกชาติได้**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ช่างบัวแก้ว, ๒๕๔๒.

_____. **ตายแล้วฟื้น**. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ ๒๐๐๖, ๒๕๕๑.

บรรจบ บรรณรุจิ. **โอปาติกะชีวิตหลังความตาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๗.

_____. **จิต มโน วิญญาณ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

_____. **พระโพธิสัตว์ ในนิภายเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๒๙.

บรรยงค์ บุญฤทธิ์. **ตายแล้วเกิดใหม่กับการระลึกชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชีวิน, ๒๕๒๙.

ปนาพันธ์ นุตร์อำพัน. **ภพภูมิ ภาวะหลังการตายและกายละเอียด**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๒.

ประพันธ์ ศุภสร. **กรรม การเกิดใหม่และอนัตตา**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓), กรุงเทพมหานคร: เจปรีนท์การพิมพ์, ๒๕๖๐.

ประโยชน์ฐิติ นุตร์อำพัน. **เพราะชีวิตถูกลิขิตโดยกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๙.

พระมหาอดิศร ถิรสีโล. **พุทธปรัชญา ประวัติความเป็นมาและแนวคิดทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, พ.ศ. ๒๕๕๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพุทธโฆสะ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (พิมพ์ครั้งที่ ๔), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ปธ.๙). **ภูมิวิลาสินี**. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ญาณวโร. **วิมุตติรัตนมาลี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, ๒๕๑๗.

_____. **กรรมที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๘), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พรหมมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๕), กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

พร รัตนสุวรรณ. **แว่วเสียงสวรรค์ เล่ม ๕ การสำรวจโบราณสถาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๑๗.

_____. **ผีและเทวดามีจริง**. พระนคร : วิญญาณ, ๒๕๑๗.

มาลา คำจันทร์. **ผีในล้านนา วิญญาณ ความเชื่อ พิธีกรรมที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คเวิร์ม, ๒๕๕๑.

โรเบิร์ต ฮิว เบนสัน. **โลกทิพย์ (ภาค ๑)**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒), แปลโดย ศิริ พุทธศุภ, พระนคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๐๑.

_____. **โลกทิพย์ (ภาค ๓)**. แปลโดย ศิริ พุทธศุภ, พระนคร: วิญญาณ, ๒๕๑๐.

สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). **จิตนคร: นครหลวงของโลก และแนวปฏิบัติโพธิปักขยธรรม.**

แสง จันทรงาม. **ญาณวิทยาในพุทธปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๔.

_____. **ปรากฏการณ์ทางจิต.** พระนคร : บรรณาการ, ๒๕๒๔.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ประสบการณ์จริงของการทรงเจ้าเข้าผี คนผีเข้า.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรีนปัญญาญาณ, ๒๕๕๒.

Brian L.Weiss,M.D. **ข้ามภพ.** แปลโดย จูไรรัตน์ อารยะกิตติพงศ์, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๒.

Dr.Jorl L.wittion. **ชีวิตระหว่างภพ.**แปลโดย อรทัย เจริญชาติ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔.

ONLY LOVE IS REAL. **เราจะข้ามเวลามาพบกัน.** แปลโดย มณฑาณี ต้นตีสุข, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามัคคีสาร จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๒.

๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหารังสรรค์ ธมฺมโร (แสงสีสม). “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาประกิต ประทุมรัตน์. “ศึกษาวิเคราะห์การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระสมณโคดมพุทธเจ้าศึกษาเฉพาะกรณีการแสวงที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

พระเกียรติวิทย์ อดตสนโต (โอชาวัฒน์). “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระครูสุนทรเขมาภินันท์ (รัตนรัตน์ เขมธมฺโม). การศึกษาวิเคราะห์การตั้งปณิธานของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์ดุขณ์บัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโน (ทับทิมเทศ). “การศึกษาเรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท,”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระอุทัย จิรณี. “กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรม ในสังคมชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหานรินทร์ ฐานุตโร (วรสุข). “การวิเคราะห์นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวคิดของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

सानู มัทธนาตุล. “พัฒนาแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต: เหตุที่พุทธศาสนาปฏิเสธ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สุกลัทธิ วัชรวิภา. “การศึกษาเปรียบเทียบปฏิสมุပ္บาทในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษของแอลเบิร์ต ไอน์สไตน์”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สม สุจิรา. **ไอน์สไตน์พบพระพุทธเจ้าเห็น**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒๓), กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๑.

สมภาร พรหมทา. “กาลเวลาและอวกาศในพุทธปรัชญา เถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อรกมล เกตุมาลา. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

๒) วารสาร นิตยสาร และสื่อสิ่งพิมพ์

สุมาลัย กาลวิบูลย์. “ชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนา”, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**: ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, ๒๕๕๒.

ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี. “การเขียนรูปบุคคลในโลกทิพย์”, **วารสารวิญญาณ**. ฉบับที่ ๕-๖ (พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๑๙).

๒. ภาษาอังกฤษ

Albert Einstein. **The Human Side**. Edited by Helen Dukas and Banesh Hoftman, Princeton Press, ๑๙๕๔.

Maurice S. Rawlings. **Beyond Death's Door**. New York: Bantam Books, ๑๙๗๔.

Helen Wambach. **Reliving of Past Life**. New York: Bantam Book, ๑๙๗๙.

Max Plank. **The mystery of Our Being In Quantam Questions**. Boston: New Scienel Library, ๑๙๘๔.

Sir James Jenes. **The mysterious Universe**. England: Cambridge University Press, ๑๙๓๑.

๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

[https:// www”khaosod.com](https://www.khaosod.com)[16 มกราคม 2562]

[https:// www”khaosod.com](https://www.khaosod.com). [9 เมษายน 2561]

[https:// www”khaosod.com](https://www.khaosod.com)[22 ตุลาคม 2561]

[https://youtube/5WxEo W32nY](https://youtube/5WxEoW32nY). [9 มีนาคม 2562]

ภาคผนวก

ผนวก ก. เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ชื่อผู้วิจัย นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม

ชื่อเรื่องที่วิจัย ดุษฎีนิพนธ์ เรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องชีวิตหลังความตายและการเกิดใหม่ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาพยานหลักฐานและผลการศึกษาของวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ในเรื่องชีวิตหลังความตายและการเกิดใหม่
๓. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ และความสัมพันธ์เรื่องการเกิดใหม่ตามหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับพยานหลักฐานและผลการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการเกิดใหม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาของนายธีรนนท์ ไกรนิธิสม
๒. ประเด็นคำถาม สำหรับสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องที่ศึกษา
 - (๑) ท่านเห็นว่าจากคำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เมื่อสัตว์ตายแล้ว แล้วจะต้องเกิดใหม่อีกหรือไม่อย่างไร
 - (๒) ท่านเห็นว่า เมื่อสัตว์ตายแล้ว แล้วต้องเกิดใหม่อีกหรือไม่ อย่างไร
 - (๓) ท่านเห็นว่า ในปัจจุบันมีพยานหลักฐาน หรือการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการตายแล้วจะต้องมีการเกิดใหม่อีกหรือไม่อย่างไร
 - (๔) ท่านเห็นว่า คำสอนและหลักฐานในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการตายแล้วจะต้องเกิดใหม่อีกสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่หรือไม่อย่างไร

ภาคผนวก ข.**รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย**

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยมีจำนวน ๓ ท่าน ได้แก่

๑. พระมหาทวี มหาปัญญา ผศ.ดร. จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ศ.ดร. วีระ งามจิตรเจริญ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๓. ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๕๐

วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอนิมนต์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระมหาทวี มหาบุญโล, ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปรีดีทิพย์, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อการนี้ จึงขอนิมนต์พระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงน้อมสกรามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

นางสาวประภาพร
ศิริ (ก) ประภาพร
ศิริ (ก) ประภาพร
ศิริ (ก) ประภาพร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

พฤษภาคม ๑ ๖๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๖๖๓

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ศ. ดร.วัชร งามจิตระเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์
ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่" โดยมี พระราชปรีดีทวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.
ประพันธ์ ศุภขร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้
ในการเก็บข้อมูล

เพื่อการนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความ
สมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

ไกรนิธิสม
ณ Vmanph.
๕ ส.ค. ๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภขร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๐๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระสนะของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภขร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อการนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ได้ตรวจดูตามประมวลการสัมภาษณ์
แล้ว พร้อมทั้งได้แก้ไข
ให้เรียบร้อยตามที่สมควร
แล้วแล้ว ทำวิทยานิพนธ์
ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษด้าน
ศาสนวิทยาพุทธประวัติ
และสังคมวิทยา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภขร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

ภาคผนวก ค.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน ๑๐ท่าน ได้แก่

๑. พระสาสนโสภณ(พิจิตร จิตฺตวนฺโณ) เจ้าอาวาสวัดโสมนัสราชวรวิหาร
๒. พระราชปริยัติมุนี(เทียบ สิริญาโณ) (ศ.ดร.)
๓. พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร.
๔. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
๕. ศ.(พิเศษ) จำนงค์ ทองประเสริฐ (ราชบัณฑิต)
๖. รศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ
๗. ศ.ดร.วัชรระ งามจิตฺตเจริญ
๘. ผศ.ดร.ยุพธนา ปราณีต
๙. รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม
๑๐. ดร.อำนาจ บัวศิริ

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๖๒๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๐

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระสาสนโสภณ (พิจิตร ชิตวณฺโณ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา รหัสนิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์
 ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ.
 ดร. ประพันธ์ ศุภษร เป็นคณะกรรมการควบคุมดูแลวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
 (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
 สัมภาษณ์ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
 Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้
 ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อกำหนดนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
 ประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้
 ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร)
 รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๕๙

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระราชปรีดีมุนี, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระสนะของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปรีดีกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

คุณธีรนนท์

ธีรนนท์ ไกรนิธิสม
๖๕๖๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๕๕

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนุตเสนโน, ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระสนะของ
พระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปรีดีทิพย์, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.
ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey
Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็น
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงนมัสการมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภกร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

(พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนุตเสนโน,ดร.)
รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๕๕

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ผอ.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภกร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๓๘

ธีรนนท์
ไกรนิธิสม

๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๓๐๑.๑/๒๖๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๐

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ร.ร. กิ่งแก้วทองประเสริฐ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคณา
ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ.
ดร. ประพันธ์ ศุภษร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๖๖๗

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๐

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์
ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ.
ดร. ประพันธ์ ศุภษร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๔๖๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๐

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ศ.ดร.วัชรระ งามจิตระเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระชนะ
ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ.
ดร. ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
วิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

ธีรนนท์ นามสกุล
๖๒ ก.ย. ๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ ๑๕๘ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์สัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.ยุพธนา ปราณีต

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา รหัสนิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์ของ
พระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปรีดีทิพย์, ศ. ดร. และ ผศ. ดร.
ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey
Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็น
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์
ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

๖๐ ธีรนนท์ ไกรนิธิสม

ผศ.ดร.ยุพธนา ปราณีต
๒๒ ส.ค. ๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภกร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

บันทึกข้อความ

งานสารบรรณ
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
รับที่ 127
วันที่ ๕๕ ค.อ. ๕1
ผู้รับ อ.ณ.ณ.

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๕๔ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธินันท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "การเกิดใหม่ในพระคณาของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่" โดยมี พระราชปรีดิภักดิ์, ศ. ดร. และ ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธินันท์ โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๑ ๕๖๗๘

ได้รับในนามของ/แล้ว
๒๒ สิงหาคม ๖๑

สุรพล สุธะพรหม

รองศาสตราจารย์ สุรพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๒๕ สิงหาคม ๖๑

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๑/๖๖๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcru.ac.th

๒๐

สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ดร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธีรนนท์ นามสกุล ไกรนิธิสม นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา รหัสนิต ๕๕๐๑๕๐๕๘๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเกิดใหม่ในพระคัมภีร์
 ของพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่” โดยมี พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. และ ผศ.
 ดร. ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
 (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิง
 สำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
 Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้
 ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการ
 วิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วย
 ตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ได้ให้คำสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์

ก่อนนัดวิจัย วันที่ ๑๖/๘/๖๑แล้ว

ขอแสดงความนับถือ

๑๖.๘.๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภสร)
 รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๐๖๘๐

นิสิตผู้ทำวิจัย: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม โทรศัพท์ ๐๘ ๙๙๒๓ ๕๖๗๘

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	: นายธีรนนท์ ไกรนิธิสม
ว/ด/ป เกิด	: ๒๑ ธันวาคม ๒๔๙๖
สถานที่เกิด	: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การศึกษา	: กศ.บ. (เคมี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง น.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ น.ม. (กฎหมายมหาชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วท.ม. (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประสบการณ์การทำงาน:	อาจารย์ วิทยาการ นิติกร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมาย
ผลงานทางวิชาการ	: ๑. คุณธรรมและจิตสำนึกของข้าราชการครู ๒. คู่มือการดำเนินการทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ๓. กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินและการปฏิบัติราชการทางปกครอง ๔. ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และวินัย สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เล่ม ๑ ๕. ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และวินัย สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เล่ม ๒
อุปสมบท	: ๒๕๓๐
สังกัด	: กรุงเทพมหานคร
หน้าที่	: กรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์กรุงเทพมหานคร
ปีที่เข้าศึกษา	: ๒๕๕๕
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๓๒๘ ซอยศาลเจ้าแม่ปลาตะเพียน ถ. สุรวงศ์ แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร